

د کابل د کالونۍ

Almanach

De

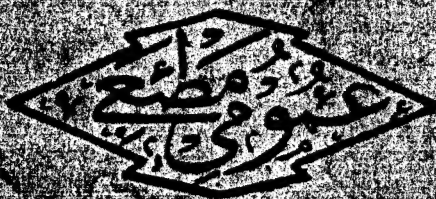
Caboul

پښتو ژبې

1946-7

۱۳۲۵-۶

محمد اصفیاء

دستار ایل کے نام

Almanach

De

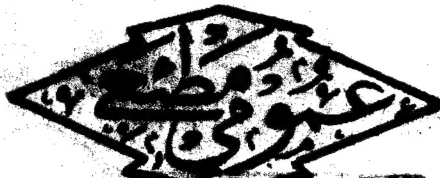
Caboul

پستوتولنه

1946-7

۱۳۲۵-۶

د کابل کالني

۲۶ - ۱۳۲۵

د پښتو ټولنې د نشریاتو مخخونه

مهتم

یار محمد د نظامي د صحافت

د خانګي مدیر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

د کابل پښتخلمه کالنۍ

خوښ یو چه ستر کال مویښا توفیق وموند چه د کابل پښتخلمه کالنۍ بخیره کړو ، او شکر باسوچه ییادې کوچنۍ موسسې ته موقع ورکړه شوه چه خپله وظیفه د نورو کلو په څېر په ښه شان سرته ورسوی ، او ددې هواد دادې او عرفاني شونو دیشرفت د پاره د خپلې وسعې سره سم څه څه خدمت وکړی .

څنگه چه ددې موسسې مهمه او اصلی وظیفه دملی ژبی خدمت دی نو دا مؤسسه ادعا کولایشی چه ستر کال ترپخوانه په دې ملی مرام کښې کامیابه شویده ، او تر یوه حده ښې خپله وظیفه پای ته رسولې ده ، لکه څنگه چه ښې په دې کال کښې علاوه د کابل مجلې او د کابل کالنۍ له نشرونو څخه (۷) جلد علمي ، ادبي ، تاریخی ، اجتماعی او نور مقبله کتابونه په جلا توگه سره نشر کړیدی ، او هم دا رنگه ښې د کورسو شق پرمخ تللی دی او ډېرو کورسونو دښتیزم سمستر امتحان ورکړ او شهادتنامې ښې واخستلې .

اوس دادی د ۱۳۲۵ کال « کابل کالنۍ » چه برسېره د مملکت دمهمو اولویو دواړو داجرا آتو او تشکیلاتونه ښې ښې کتوری علمی ، تاریخی ، معلوماتی مقالې او په پای کښې د دنیا اهم واقعات لری ، سره دراز راز او ډېرو عکسونو خپروی .

ددې کوچنۍ موسسې کار کونکي ددغو موفقیتونو شکریه ادا کوی ، او دڅښتن تعالی څخه نور توفیق هم غواړی چه د خپل ملیت پالونکي ټولواک تر سپوری لاندی لازیا تره . عرفاني او ملی خدمتونه تر سره کړی او بریالی توب ښې په نصیب شی .

(صحافت خانکه)

د افغانستان پادشاه

د افغانستان معظم شهر يار او زلمی ټولواک اعلیحضرت محمد ظاهر شاه خلد الله منک و اطال الله عمره و د واته دی چه همایونی ذات ټی ستر کال د خپل شریف ژوند په (۳۲) مرحله کې پښه ږدی . همایونی ذات د ۱۲۹۳ هجری کال د میزان په ۲۲ په کابل کې زېږیدلی دی . وروسته چه دده سن د تعلیم مقتضی شو نو په مقدماتی او منځنیو مکتبو او بالاخر ټی خپل تحصیلات د کابل په عالی مکتبو کې پای ته ورسول کله چه دده فقید اوشهید بلار اعلیحضرت محمد نادر شاه کبير د افغانستان په سفارت یاریس ته ولاړ همایونی ذات هم د هغه فقید شهر یار سره دمهمو تحصیلاتو دپاره فرانس ته تشریف فرما شو ، دفرانسوی ژبی او عالی علومو تحصیل ټی د هغه مملکت په مختلفو رشتو او عالی مکتبو او پوهو کورنیو کې پای ته ورساوه . او د وطن د داخلی مسائلو په شاوخوا کې ټی خصوصی روزنه له خپل زرگوار پلار څخه وشوه او ملی اخلاقی او د وطن په نسبت ټی د لازمه مطالبو ادراک او خصائص هم له هغه نومبالی پلاره څخه زده کړه . د افغانستان د لوی شورش پر پېښی وروسته (چه د هغه نجات د همایونی ذات د شهید پلار په حق پالونکی لاس څرگند شو) زلمی اعلیحضرت چه په هغه مملکت کې وده د تعلیمات پای ته رسیدلی و او د وطن د خدمت دپاره مستعبدود ۱۳۰۹ شمسی کال د میزان په ۲۰ کال بل ته تشریف فرما شو . محض د هغه عشق په اثر چه د افغانستان د عسکری عالم سره ټی درلود او د زرگوار پلار د قدمونو په تعقیب د کابل د نظامی عالی تعلیمگاه په عسکری څانگه کې شامل شو . په ۱۳۱۰ شمسی کال ټی د والا حضرت سردار احمد شاه خان د دربار وزیر د شهید اعلیحضرت داکازوی د معظمی اور سره از دواج وفرمایه . او د همدغه کال په آخر کې څو موده د حرب د جلیله وزارت په وکالت او بیاد معارف د وزارت په وکالت مؤظف و . په دې دواړو وزارتو کې د همایونی ذات فطری استعداد او ذاتی قابلیت د وظیفی د اجرا کولو او ټی اداری له رویه ښه څرگند شو .

په ۱۳۱۲ کال یعنی د شهید شهر یار تر شهادت وروسته د هقرب په ۱۶ د ملت د لویو وکبلانو او ټولو عسکری او کشوری افرادو په غوښتنه او اتفاق د افغانستان پاچاشو « ستر کال دې زلمی شهر یار د جلوس (۱۴) کال دی .

د همایونی اعلیحضرت اولاد :

- ۱ - شهزاده بیگم بلقیس
 - ۲ - والا حضرت شهزاده احمد شاه خان
 - ۳ - شهزاده بیگم مریم
 - ۴ - والا حضرت شهزاده محمد نادر خان
 - ۵ - شاه محمود خان
- د زېږیدو نیټه د حمل ۲۸ - سنه ۱۳۱۱ ش
- د سنبلی ۲۱ - ۱۳۱۳ د
- د عقرب ۱۰ - ۱۳۱۵ د
- د جوزا ۴ - ۱۳۲۰ د
- د میزان ۱۲ - ۱۳۲۵ د

ز مونږ گران او معظم ټولواک اعلی حضرت همایونی - محمد ظاهر شاه د افغانستان معارف
پالونکی او وطن روزونکی باد شاه

Sa Majesté Mohammed Zahir Chah
Roi d'Afghanistan.

ب - د تحریراتو دواړه :

د تحریراتو لمری خانګی مدیر

» دوه »

» دریم »

ع ، محمد قاسم خان

ع ، شاه عبداللہ خان

ج - د مامورینو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر

اداری مدیر

د سچلو سوانح مدیر

ع ، عبدالمخالق خان

ص ،

» ،

د - د مصالح د تهیه عمومی مدیریت :

عمومی مدیر

د اجرائی مدیر

ع ، شاه محمود خان

ص ، صالح محمد خان

ه - د رایضو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر

اداری »

» »

ع ، میر عبداللہ خان

ص ، نظام الدین خان

د ، نیاز محمد خان

و - د اوراقو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر

ز - د اجرائی مدیریت :

د اجرائی مدیر

ح - د کنترول مدیریت :

د کنترول مدیر

ص ، فضل حق خان

ص ، سیف الدین خان

ج ، ع ، ج ، ا ، ا ، نیان والاحضرت غازی سردار شاه محمودخان سیہ سالار اوصدر اعظم

S. A. R. "A. A." Maréchal Shah Mahmud Khan Ghazi
Premier Ministre et Commandant en Chef de l'Armée

د دولت و وزیران

ع، ج شېر احمد خان دولت
وزیر

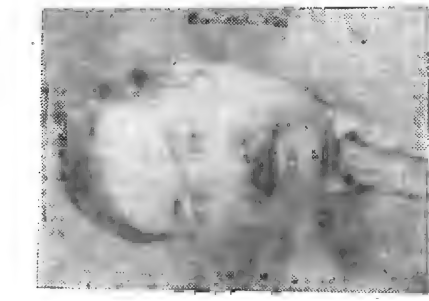

ع، ج، ا، ا نېمان محمد کسر خان
د دولت وزیر

ع، ج، س امرزا محمد خان
د دولت وزیر

په صد اړت عظمی کښې مقررۍ

ع ، محمد قاسم خان د دوهمې شعبې مدیر

ع ، محمد شفیع خان دوهما کما تودریاست معاون

ع ، ص یار محمد خان دوهما کما توریس

به صدارت عظمیٰ کتبی مقررہ۔

ع ، میرزا ابرہیم خان عالم شاہی دہلی
دریاست عتو دعوہی مدیر پچیت

ع ، میر علی اللہ خان دہلی
دعوہی مدیر

ع ، میر علی اللہ خان
دعوہی مدیر

دوېزي او قونسلگرۍ عمومي مديريت :

عمومي مدير	ع. ص. عبدالوهاب خان
د لارې څانگې مدير	ص. ، فيض محمد خان
» » معاون	ص. ، عبدالستار خان
د دوهمې »	ص. ، گلاب شاه خان
د درېيمې » » كډيل	ص. ، عبدالغني خان

د اوراقو « ارشيف » عمومي مديريت :

عمومي مدير	ع. ، عبدالغفار خان
د اجرايي څانگې معاون كډيل	ص. ، محمد رحيم خان
د ضبطېي » »	ص. ، عبدالغفور خان
د تبليغ » » كډيل	ص. ، محمد انور خان

د شفر او د مخصوص قلم مديريت :

مدير	ص. ، محمد سليمان خان
د شفر معاون	ص. ، محمد يوسف خان
د مخصوص قلم معاون

د مامورينو او اجرايي او تنظيماتو مديريت :

مدير	ص. ، عبدالرزاق خان
معاون	ص. ، غلام صديق خان

د كنترول او محاسبې مديريت :

مدير	ص. ، عبدالاحد خان
------	-------------------

ب. - د افغاني سفيران او نمايندگان په خارج كښې :-

د اعليحضرت لوی سفارت په آتقره كښې :-

سفیر	ع. ، ج. فيض محمد خان
کتاب	ص. ، محمد طاهر خان د سر کتاب په لخواي مقرر شويدي

ع، ج، ا، ا، نیشان والا حضرت سردار شاه ولی خان د اعلیٰ حضرت مختار وزیر
او فوق العادہ نمائندہ یہہ یاریس کشی

S. A. R. "A. A" Sardar Shah Wali Khan Ghazi
envoyé extraordinaire et ministre plénipotentiaire
de Sa Majesté à Paris.

د اعليحضرت لوی سفارت په طهران کښې :-

سفیر	ع ، ج استور اول رحيم الله خان
سرکاتب	ص
کاتب	« سيد محمد امين خان

د اعليحضرت لوی سفارت په مسکو کښې :-

سفیر	ع ، ج ، س ، ا ، محمد نوروز خان
سرکاتب	ص عبدالرؤف خان
کاتب	ص محمد هاشم خان

د افغاني وزارت مختاری په پاریس کښې :-

مختار وزیر	ع ، ج ، ا ، ا ، نشان والا حضرت سردار شاه وليخان چه دسويس
	وزیر مختار هم دی .
مستشار	ع ، ص اسلام بيگ خان
د کاتب کفيل	ص امير محمد خان

د افغاني وزارت مختاری په لندن کښې :-

مختار وزیر	ع ، ج المرعالي والا حضرت سردار محمد نعيم خان
د سرکاتب کفيل	ص . نور احمد خان « اعتمادی »
سکرتر	ع ، عبدالرحمن خان يوواله
د کاتب کفيل	ص ، محمد علی خان

د افغاني وزارت مختاری په روما کښې :-

مختار وزیر	ع ، ج محمد اکرم خان
د سرکاتب کفيل	ص ، محمد ابراهيم خان

د افغاني وزارت مختاری په قاهره کښې :-

مختار وزیر	ع ، ج محمد صادق خان مجدي چه د حجاز وزیر مختار هم دی
کاتب

د کابل کاتبه

د افغاني وزارت مختاري په بغداد کښي :-

مختار وزير	ع ، ج عبدالرحمن خان
سر کاتب	ص ، نثار احمد خان

د افغاني وزارت مختاري په امريکا کښي :-

مختار وزير په واشنگتن کښي	ع ، ج عبدالحسين خان
سر کاتب	ص ، عبدالقيوم خان
کاتب	» غلام محمد خان
»	» ابوبکر خان

د افغاني وزارت مختاري په نائسکنګ کښي :-

مختار وزير	ع ، ج حبيب الله خان
سر کاتب	ص ، محمد اختر خان

په يونو کښي د افغانستان دائمي نمايندګي :-

دويمه دائمي نماينده	ع ، ص عبدالحميد خان
کاتب

د افغاني ژنرال قو نسلګري په هند کښي :-

ژنرال قونسل	ع ، ص غلام محمد خان
سر کاتب	ص ، عبدالحميد خان
کاتب	د ، محمد عظيم خان
د	د ، عبدالرزاق خان

د افغاني ژنرال قو نسلګري په مشهد کښي :-

ژنرال قونسل	ع ، ص عبدالرؤف خان
سر کاتب	ص ، محمد حيدر خان
کاتب	د ، عبدالرشيد خان

ع ۱۰ ج ۱۰ ع ثبات والا حضرت سردار محمد نعیم خان د اعلیٰ حضرت فوق العادہ نماینده
اومختار وزیر بہ لندن کہتی

S. A R. "E. A." Sardar Mohammad Na'im Khan
envoyé extraordinaire et ministre
plénipotentiaire de Sa M-jesté a Londres.

د افغاني قونسلګري په بمبئي کښي :-

قونسل	ع ، فضل احمد خان
سرکاتب	ص ، مير امان الله خان
د کاتب کښل	د ، مير حبيب الله خان

د افغاني قونسلګري په کراچي کښي :-

قونسل	ع ، محمد قسيم خان
سرکاتب	ص ، عبد الجليل خان
کاتب	» ، فقير محمد خان

د افغاني قونسلګري په نيويورک کښي :-

قونسل	ع ، عبدالرحمن خان
کاتب	ص ، سلطان احمد خان

د افغاني دوپزي ماموريت په پشاور کښي :-

دوپزي مامور	ص محمد قيوم خان
» د سرکاتب	» غلام قادر خان
» د کاتب	» عبدالوهاب خان
» » »	» عبدالاحد خان

د افغاني دوپزي ماموريت په چمن کښي :-

دوپزي مامور	ص ، عبدالغفور خان
» د کاتب	» ، عبدالاحد خان
» » »	» ، محمد قسيم خان

د اخله وزارت

وزیر : ع ، ج ، س ، ا غلام فاروق خان
دمخصوص فلم مدیر : ص ، محمد صدیق خان

الف - اداری ریاست :

لمری معین او اداری رئیس : ع ، ص سردار محمد فاروق خان
دهلال احمد عمومی مدیر : ع ، شاه محمد خان
دکنترل عمومی : « ، محمد سعید خان
دمامورینواو داجرایی مدیر : ص ، عبدالرحیم خان
د او رافو مدیر : د ، خواجہ محمد خان

دملیکی مامورینودخانگی
د اطلاعاتو اخستلو مدیر : ص ، عبدالباقيخان
ع ، ج ، س ، ا غلام فاروق خان د داخلی وزیر
S.Ex. Ghol m Fqura
Ministre de l'interieur.

ب - امنیتیه ریاست :

امنیه رئیس : ع ، ش طره باز خان لمری فرقه مشر
د تعلیم و تربیې لو د تشکیلاتو مدیر : ح ، محمد اکبر خان لمری غنډ مشر
د امنیتیه مدیر : ص ، محمد صدیق خان
د شخصيې د مدیریت کفیل : « ، حاجی غلام نبی خان
دیاسپورت مدیر : « ، محمد ابراهیم خان
دیولیسواو د ژاندارمی د اطلاعاتو اخستلو مدیر : « ، عبدالباقيخان
د مجوسینو صناعتی مدیر : د ، صالح محمد خان
د سرحدی مدیریت کفیل : ش ، غلام دستگیر خان
د لوازمو مدیر : ص ، سهراب الدینخان
د روغتیا د مدیریت کفیل : « ، نصرالله خان

ج - د احصائیې ریاست :

د احصائیې رئیس : ع ، ص محمد امین خان
« ، « ص ، شاه جان خان
د اخذعسکر : « ، محمد حسن خان

د دفتیش ریاست :

د دفتیش رئیس	ع. ص. عبدالله خان
اداری مدیر	ص. عبدالله خان
د ولایاتو د احصائیې دفتیش مدیر	: « عبدالله واحد خان
د دفتیش د ریاست عضو د مدیر بحث	: « سید محمد سرور خان
»	: « میر حسام الدین خان
»	: « نور احمد خان
»	: « شمس الدین خان « قلعتکی »
»	: « غلام دستگیر خان
»	: « محمد شریف خان
»	: « حاجی غلام نبی خان
»	: « محمد طاهر خان
»	: « اختر محمد خان
»	: « عبدالغفور خان
»	: « میر محمد عثمان خان
»	: « عبدالودود خان
»	: « عنایت الله خان

ه - د ناقلینو او مهاجرینو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	ع. پاینده محمد خان
اداری »	ص. عبد الکریم خان

و - د سینما عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	ع. غلام دستگیر خان
------------	--------------------

ز - د هوټلو عمومی مدیریت :

د عمومی مدیر کفیل	ص. عبدالغفار خان
د کنترول مدیر	: « »

د عدلیې وزارت

وزیر : ع ، ج ، س ، ع میر عطا محمد خان
 امری معین :
 دوهم » : ع ، ص محمد امین خان « خوگیاڼی »
 د جمعیت العلماء رئیس : ف ،
 د تفتیش عمومی مدیر : ع ،
 د اجرائیې او عامو دینو مدیر : ص ، فیض محمد خان
 د تحریراتو مدیر : ص ، میر غلام احمد خان « صالحی »
 د کنترول : « ، عبدالمجید خان
 د تمیز ریاست :

رئیس : ع ، ص عبدالکریم خان « حقانی » ع ، ج ، س ، ع میر عطا محمد خان د عدلیې وزیر
 د قضائې عمومی مدیر : ع ،
S.Ex. Mir Ata Mohammad Khan
Ministre de la justice.

د حقوقو د څانګې عضو د مدیر په حیث : ص ، مولوی محمد عالم خان
 : « ، محمد صدیق خان : « ، « ، « ، «
 د جزا : « ، « ، « ، « ، « ، عبدالصیر خان
 : « ، محمد جان خان : « ، « ، « ، «
 د اجرائیې مامور : « ، میر عبدالعزیز خان
 د کنترول : « ،
 د تحریراتو سرکاتب : « ، عبدالغفار خان

د مالیې وزارت

وزیر : ع ، ج میر محمد حیدر خان
 لوی معین : « ع » می محمد اسلم خان
 دوهم : « ع » ، « ع » عبدالوهاب خان
 د مخصوص قلم مدیر : ص عبدالحکیم خان

د اجرائیې عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد انور خان
 د مامورینو : ص ، محمد حسن خان
 د مالیاتو او محصولاتو مدیر : « ع » ، محمد میر خان
 د اوراقو مدیر : « ع » ، عبدالرحیم خان
 د احصائیې : « ع » ، محمد رضا خان

د تصفیو او تجارتی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، غلام حسن خان
 تجارتی : ص ، غلام حضرت خان
 د تصفیو : ص ، محمد عثمان خان
 S. Ex. Mir Mohammad Haider Khan
 ministre des finances.

د کنترول عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، عبدالغفور خان
 د بودجې : ص ، عزیز احمد خان
 د خزانو : « ع » ، فخر الدین خان
 د کنترول : « ع » ، حبیب الله خان

د تنظیم عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد حسن خان
 عضو د انتهای مدیر یجیت : ص ، محمد جان خان
 : « ع » ، یعقوب علی خان
 عضو د انتهای مدیر یجیت : ص ، محمد افضل خان
 د ابتدائی : « ع » ، احمد هلبخان
 : « ع » ، محمد رفیق خان
 : « ع » ، محمد رضا خان

د تقاعد عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع ، محمد سرور خان

د معارف وزارت

ع. ص. نجيب الله خان د معارف د وزارت كښل

S. Ex. Nadjibullah Khan
gérant du ministère
de l'instruction publique

د وزارت كښل : ع. ص. نجيب الله خان
مشاور : « » « » « » عبد الاحمد خان

« » « » « » « » هاشم خان « شايق »

« » « » « » « » عزيز الرحمن خان

محل كمانتي مشاور : « » « » « » محمد فاروق خان

د تعليمي مشاور كښل : « » « » « » دا كتر محمد انس خان

د اداري « » « » « » « » محمد مريد خان

د مخصوص قلم مدير : « » « » « » امير الدين خان

د مسلکي تدريساتو رياست :

د رئيس كښل : ع. ص. دا كتر محمد يوسف خان

د تفتيش د مديريت كښل : ع. ص. « » « » حبيب خان

د تعليم و تربيتي د مديريت كښل : « » « » « » محمد اصغر خان

د اجرايي او د مامورينو مدير : « » « » « » محمد مجن خان

د ثانوي تدريساتو رياست :

د رئيس كښل : ع. ص. عبد الحكيم خان

د تعليم و تربيتي او د تفتيش

د مديريت كښل

د اجرايي او د مامورينو مدير

« » « » « » « » مير امان الدين خان

« » « » « » « » محمد كريم خان

د ابتدائي تدريساتو رياست :

د رئيس كښل

د تعليم و تربيتي مدير

د تفتيش مدير

د مامورينو مدير

د اجرايي د مديريت كښل

د سپورت د مديريت :

« » « » « » « » ع. ص. دا كتر علي احمد خان

« » « » « » « » عبد القفور خان

« » « » « » « » عزيز محمد خان

« » « » « » « » محمد آصف خان

« » « » « » « » محمد اسلام خان

« » « » « » « » « » مير عبدالرشيد خان « يغم »

د مدير كښل

سر طبابت :

سر طبیب

ص دا کتر نظام الدین خان

اداري څانگې :

د کنټرول عمومي مدير

ع ، غلام سخي خان

د اوراقو » »

» ، غلام حيدر خان

د موزي او حفرياتو عمومي مدير

» ، احمد علي خان « کهزاد »

د ښوونځيو رياستونه او مديريتونه :

د عربي دارالعلوم رئيس

ع ، ص عبدالرسول خان

د حبيبي دليبي کفيل

ص ، محمد امين خان

د غازي دليبي مدير

عزتمند ، مسترادمز

د استقلال دليبي مدير

» ، موسيو مومل

د نجاب د ښوونځي آمر

ع ، ص عبدالغفور خان « برشنا »

د دارالعلمين د مديريت کفيل

ص غلام حسن خان

د صناعو دمکتب »

» ، محمد کبير خان

د مستورانو دليبي مديره

» ، مادام هنف

» » « اداري مدير

» ، غلام محمد خان

د شرعيه علومو دمدرسي مدير

» ، شاه محمد خان

د ښار د ابتدائي مکتاتو عمومي مدير

ع ، عبدالجبار خان

د سپورت د ښوونځي مدير

عزتمند ، باي حسن اورنگيل

د کابل دليبي دمتوسطه ښوونځي

د مديريت وکيل

ص ، توريالي خان

د کابل دورنځني دمتوسطه ښوونځي مدير

» ، عبدالغفار خان

د ملی اقتصاد وزارت

د لمری معین کفیل : ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان

د لمری معین کفیل : ع، عبدالحي خان « عزیز »

د لمری معین کفیل : ع، عبدالحي خان « عزیز »

د لمری معین کفیل : ع، عبدالحي خان « عزیز »

تجارتی عمومی مدیریت :

د لمری معین کفیل : ع، احمد الله خان « کریمی »

د لمری معین کفیل : ع، احمد الله خان « کریمی »

ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان « اقتصاد وزیر »

S. Ex. Abdul Madjid Khan

ministre de l'économie nationale

د داخلی بازار و نوامور : ص، محمد انور خان

د صادراتو او وارداتو مدیریت کفیل : ص، محمد حسن خان

د تجارتی نمایشگاه او تبلیغاتو مامور : ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان

د شرکتونو مدیر : ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان

د احصائی : ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان

د ستاندارد سیون د خانگی مامور : ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان

د کمر کاتو عمومی مدیریت :

د لمری معین کفیل : ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان

د کمر کاتو د خانگی مدیر : ص، عبدالرشید خان

د تفری : ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان

د کریزی د مدیر : ع، ج، ا، ع عبدالمجید خان

د صنايعو عمومي مديريت :

دعمومي مدير کفيل	: ص ، عبدالغفور خان
دلاسي صنايعو مدير	: ص
دماشينو دمدريت معاون	: « ، پاينده محمد خان
دتفتيش مدير	: « ، عبدالحميد خان

اداري عمومي مديريت

عمومي مدير	: ع ، ميا حسين خان
دقوانينو دتدوين مدير	: ص ، براتعليخان
د اجرائي او مامورينو مدير	: ص ، عبدالغفور خان
داورافو مدير	: « ، محمد اسماعيل خان
دکنترول »	: « ، محمد عنايت الله خان

» تفتيش عمومي مديريت :

عمومي مدير	: ع ، محمد نبي خان
عضو	: ص ، عبدالغفور خان « رمزي »
»	: « ، سعد الدينخان « بها »

د تجارتي اطاق عمومي مديريت :

دعمومي مدير کفيل	: ص ، محمد صديق خان
------------------	---------------------

د اقتصادي مجلس عمومي مديريت :

عمومي مدير	: ع
------------	---------------

» انطباعاتو عمومي مديريت :

عمومي مدير	: ع ، محمد ابراهيم خان « صفا »
------------	--------------------------------

د فوآند عامي وزارت

وزیر : ع ، ج محمد کبير خان

معین : « ص نصر الله خان

د مخصوص قلم اوار تباط مدیر : ص ، غلام محي الدين خان روپنجان

د ويا لو او بندو عمومي مدیریت :

عمومي مدير : ع ، سيد و ح د شام خان

د اجرايي مدير : ص ، « « « « «

د معا برو عمومي مدیریت :

عمومي مدير : ع ، محمد اکرم خان

د اجرايي او د سر کومدير : ص ، « « « « ع ، ج محمد کبير خان د فوآند عامي وزير

د تنگ غارو د سرک مدير : « ، حفيظ الله خان S. Ex. Mohammad Kabir Khan

Ministre des travaux publics.

د تفتيش عمومي مدیریت :

د عمومي مدير کفيل : ص ، مير عنايت الله خان

د تفتيش عضو : ص ، سيد محمد خان

» » : « ، عبدالعزير خان

د تعميراتو عمومي مدیریت :

عمومي مدير : ع ، عبدالرحيم خان

د اجرايي مدير : ص ، « « « « «

د کابل د تعميراتو د اجرايي مدير : « ، محمد طاهر خان

د نوي کابل » » : « ، محمد اصغر خان

د کنترول عمومي مدیریت :

عمومي مدير : ع ، غلام رسول خان
د اجرائی مدير : ص ، محمد ايوب خان

د مصالح ټپي عمومي مدیریت :

عمومي مدير : ع ، سيد ضياء الدين خان
د اجرائی د مدیریت کفيل : ص ، عبدالهادي خان

نور فني او اداري مدیریتونه :

د مامورينو د مدیریت کفيل : ص ، محمد انور خان
د پيمایشی مدير : » ، عبدالغفور خان
د ماضي د تصفيی مدير : » ، محمد يوسف خان
د ميخانيکي فني مدير : » ، غلام محمد خان
د اجرائی د مدير کفيل : » ، غلام عليخان
د متر لوی د مدير » : » ، ارچنداس

د معادنو وزارت

ع، ص غلام محمد خان د معادنو د وزارت کفیل
S. Ex. Gholam Mohammad Khan
gérant du ministère des mines

دوزیر کفیل	ع، ص غلام محمد خان
دوهم وکیل	« ، » سید عبدالاحد خان
فنی عمومی مدیر	« ، » محمد احسان خان
د اقتصادي عمومی مدیر	« ، » غلام علی خان
د کشفی مدیر	« ، » سلطان احمد خان
د معادنو انجینیر	« ، » عبدالله خان
د اجرایی مدیر	« ، » محمد آصف خان
د کنترول «	« ، » محمد ظاهر خان
د بیرونیو اړوندو مدیر	« ، » رمضان علی خان
د تفتیش مدیر	« ، » عبدالفتاح خان
د اوراقو مدیر	« ، » محمد یوسف خان

د کړهڼی مستقل ریاست

رئيس	« ج » محمد عتيق خان درقيق
د معاونين كميسيون	« خ » محمد زمان خان « تره كي »
فنايل گروپ رئيس	« د » دادر محمد خان
د زراعتي آفيسر د فېمې مدير	« ب » محمد كريم خان
د تخنيكي عمومي مدير	« د » نادر علي خان
د زراعتي د اصلاح د تومسې مدير	« م » محمد ابراهيم خان
د پليكلانو مدير	« و » محمد ظاهر خان
د زراعتي تېلېفونو مدير	« ز » فقير محمد خان
د زراعتي د اصلاح او د تومسې مدير	« ح » محمد زمان خان
د زراعتي لومړنيو مدير	« ع » عتيق الله خان
د زراعتي لومړنيو مدير	« ف » سيد فقير محمد خان
د اوراقو	« م » مير محمد هاشم خان

ج. محمد عتيق خان د کړهڼی مستقل رئيس
 S.Ex. Mohammad Atik Khan
 président du département
 de l'agriculture

دمطبوعاتو مستقل ریاست

رئيس : صلاح الدين خان
 معاون (د لېري معین پوښت) : ع. سر سيد قاسم خان «رشتيا»
 مشاور : محمد سرور خان «گويار»
 «مير غلام محمد خان غبار»
 د مخصوص قلم دمديريت کفيل : ص. عبد الاحد خان «لطيف زاده»

د نشریاتو عمومي مدیریت :

«ع. ص. مدير کفيل» : ع. عبد الباقي خان «لطيفي»
 «پ. خاښکي مدير» : ص. صديق الله خان «رشتين»
 «دوهي» : «سید مسعود خان پوهنيار»

دريمي «د کفيل» : «محمد نبی خان کهزاد» ج. صلاح الدين خان دمطبوعاتو مستقل رئيس
 دکلورمي «» : «محمد اسام خان بسمل زاده» S. Ex. Salahoddin Khan
 chef du département de la presse

د راډيو د تخنیکي عمومي مدیریت :

عمومي مدير : ع. عطه الله خان
 د راډيو د اداري مدير کفيل : ص. محمد هلم خان

د پښتو ټولنې عمومي مدیریت :

عمومي مدير : ع. عبدالرؤف خان «پښوا»
 د صحافت څانگې مدير : ص. يار محمد خان «نظامي»
 د تاليف او تر جمې دمديريت کفيل : «ع. عزيز الرحمن خان سيفي»
 د قواعدو مدير : «محمد شېر گل خان»
 د لقاو د څانگې مدير : «محمد گل خان نوري»
 د محلي ژبو : «ع. عبدالقدوس خان پرهېز»
 د کور سو : «ع. عبدالقني خان»

د پښتو ټولنې اعضا :

د صحافت د څانګې عضو	: ص ، سيد بهاول الحق خان « هاشمي »
» » » »	: « ، نيسك محمد خان « فدائي »
» تاليف و ترجمي »	: « ، محمد ابراهيم خان « ثابت »
» » » »	: « ، غلام احمد خان « رحمانی »
د قواعدو د څانګې »	: ص ، عبدالواسع خان
د لغاتو » »	: محمد رفيق خان « قانع »

د دائرة المعارف عمومي مديريت :

د عمومي مدير كډيل	: ص ، محمد هاشم خان « پردیس »
معاون	: « ، محمد ارسلان خان « سليمي »
د داخلي څانګې مدير	: « ، محمد حسين خان

د تاريخ عمومي مديريت :

د عمومي مدير	: ع ، احمد علي خان « كهزاد »
لمړی عضو	: « ، محمد سرور خان « گویا درياست مشاور »
دوهم »	: « ، مير غلام محمد خان « غبار » »
»	: ص ، علي احمد خان « نعيمی »
»	: « ، محمد ابراهيم خان « خليل »

د آژانس عمومي مديريت :

د عمومي مدير كډيل	: ص ، محمد محسن خان
معاون	: « ، مير غلام حامد خان

د راډيو مديريت :

مدير	: ص ، غلام جيلاني خان « اريزوی »
معاون	: « ، نجف علي خان « نباتی »

د ریاست ادارې څانګې :

د اجرايي اودماورينو مدير	، ص ، گل سيد خان
د كنترول مدير	، ، ، غلام حيدر خان
داورافو	، ، ، عبدالرؤف خان
د كتابخاني	، ، ، غلام جاني خان

د تفقيش مديريت :

مدير	، ص ، محمد نعيم خان
عضو د انتواني مامور په حيث	، ، ، سيد مصطفي خان
عضو د ابتدائي مامور په حيث	، ، ، محمد حسن خان

د مطابع عمومي مديريت :

عمومي مدير د لمړي رتبې په حيث	، ع ، ص برهان الدين خان « کشنگی »
اداري معاون	، ص ، علي احمد خان
فني مشاور	، عزتمند ، محمد نوري
تخنيکي مدير	، ص ، محمد شريف خان
طباعتی	، ، ، شير احمد خان
د تصحيح	، ، ، عبدالغفور خان
د كنترول	، ، ، فيض محمد خان
د اجرايي مدير	، ، ، عبدالوکیل خان
د زینکو گرافیه مدير	، ، ، عبدالغني خان
د صکوک مدير	، ، ، محمد ابراهيم خان
متخصص	، ، ، نور احمد خان

دولایاتو او اهلې حکومتو تشکيلات

د کابل ولایت

د کابل دولایت والی	: و ، ج محمد اسماعیل خان
مستوفی	: ع ، س سید حبیب خان
د امنیتي قوماندان	: ح ، محمد آصف خان
د مراعاتي د محکمې فاضلی	: ف ، عبدالجلیل خان
د گمرک رئیس	: ع ، ص عبدالاحد خان
د تعمراتو عمومی مدیر	: « ، » عبدالقیات خان
د معابرو عمومی «	: « ، » احمد شاه خان
د معارفو عمومی مدیریت کفیل	: « ، » محراب الدین خان
د تعمراتو مدیر	: س ، عبدالباقی خان
د کرهڼی «	: « ، »
د احصائیې «	: « ، » امین الله خان
د « دفتیش مدیر	: « ، » علی محمد خان
د کابل دفو اندامی د کنترول د مدیریت کفیل	: « ، » محمدرقیق خان
د ژاندارمې غنډ مشر	: ح ، عبدالکریم خان
د پولیسو سرمامور	: ش ، امیر محمد خان
د مجلس عمومی مدیر	: ع ، عبدالغالی خان
د قوماندانی د جزا مدیر	: ص ، سید بهاؤ الدین خان
د حقوقو مدیر	: « ، » محمد شاه خان
د قوماندانی د مخصوص قلم مدیر	: « ، » محمد سرور خان
د تعلیم او تربیې د مدیریت کفیل	: غ ، محمد زمان خان
د قوماندانی د لوازمو د مدیریت «	: ص ، محمد انور خان

د کابل ولایت مربوطه لوی خاکمان :

د شمالی لوی خاکمان د حاکم اعلی په رتبه	: ع ، ع ، ص عبد الصمد خان
د غزنی لوی خاکمان	: ، ، : سید آغا خان
د دایرنکی لوی خاکمان	: ع ، ع : حبیب الله خان
د لېوگر	: ، ، : احمد علی خان
د پروان د	: ، ، : جان محمد خان

د قندهار ولایت

نائب الحکومه	: و ، ج محمد یونس خان
د مستوفیت کفیل	: ع ، ص نور الدین خان
د معارفو رئیس	: ، ، : عبدالحی خان « حبیبی »
د کمربک	: ، ، : احمد قلیخان
د امنیې قوماندان	: ح ، غلام -رور خان
د مطبوعاتو مدیر	: ص ، محمد یوسف خان « ایازی »
د تحریراتو مدیر	: ص ، محمد -رور خان
د احصائیې	: ، ، : ضیا الدین خان
د املاکو	: ، ، : غلام محمد خان
د مخابراتو	: ، ، : کمال احمد خان
د نهر -سراج د مهاجرینو مدیر	: ، ، : سید محبوب خان
د احصائیې د نفتیش مدیر	: ، ، : غریب الله خان
د فواید عامی مدیر	: ، ، : فضل حق خان
د بانسک شاهی	: ، ، : صلاح الدین خان

د قندهارو مربوطه لوی خاکمان :

د ګرځک لوی خاکمان	: ع ، ع محمد رفیق خان
د ارزګان د	: ، ، : سید عبد الشکور خان
د فلات د	: ، ، : محمد عمر خان

د مہرات ولایت

فاناب الحکومه	و : ج عبدالله خان
مستوفی	ع : ص سید کمال خان
دمرافعی د محکمی قاضی	ف : احمد علیخان
دادینی قوماندان	ح : عبدالقادر خان
د گمرک رئیس	ع : ص حاجی محمد عظیم خان
د کرهنی عمومی مدیر	« : عبدالکریم خان « احراری »
د تحریراتو مدیر	ص : عبداللطیف خان
د معارف	« : محمد یونس خان
د مطبوعاتو مدیر	« : سید احمد شا خان « هاشمی »
د مخصوص قلم	« : محمد شریف خان
د احصائی	« : عبدالظاهر خان
« : دفتیش مدیر	« : فیض محمد خان
د صحیحی مدیر	« : سید سلطان خان
د عایداتو د مالی مدیر	« :
د مخبرانو مدیر	« : احمد ضیاء خان
د فوائد عامی د مدیریت کفیل	« : غلام سرور خان
د لیلیه مکتب مدیر	« : محمد اکرم خان
د اطاق تجارت رئیس	ع : ص حاجی سید محمد خان
د تجارتی دمنازاتو د فصلی رئیس	« : « : محمد سرور خان
د استخباراتو مامور	ص : ملا گل خان

د مزار شریف ولایت

و ، ج گل احمد خان	نائب الحکومه
ع ، ص عبدالکریم خان	مستوفی
ح ، خواجہ محمد نعیم خان	دامتبی قوماندان
» باز محمد خان	دحدود و ژاندارمی دقوماندان کفیل
ف ، عبدالرحمن خان	دمراقی و محکمی قاضی

[illegible]

دمزار شریف دولايت مربوطه لوی حاکمان :

دشیرخان لوی حاکم
د بلخ
د سمنگان
ع ، ع محمد صدیق خان
: « » محمد محبوب خان
: « » سراج الدین خان

د قطن و لايت

نائب الحکومہ : و، ج عبد الحکیم خان
 مستوفی : ع، س نور محمد خان
 دامینی دقومانانی کفیل : ف، ح، دین محمد خان
 دمرافی دمحکم قاضی : ف، پ، یانده محمد خان
 دکرہنی دتجرہو دالحای عمومی مدیر : ع، نور محمد خان
 دملو عاتو مدیر : ع، محمد فاسم خان
 دعمارف رئیس : ع، س عبد الرحیم خان

دمشرفی ولایت تشکيلات

د تحرير اتو مدير	: م ، غلام محمد خان
د احصائيې »	: « عبدالهادي خان
د دفتريش مدير	: « محمد همايون خان
د اقليتو مدير	: « نصر الله خان
د فوآند عامې مدير	: « كمال الدين خان
دمخابراتو »	: « سيد احمد شاه خان
د جنگلاتو »	: « غلام بهاو الدين خان
د صحتې مدير اود شفا خانې سرطبيب	: « محمد شريف خان
د كمره مدير	: « علي محمد خان
دمساحتې د لمرې خانسگي مدير	: « »
: « د دوهم »	: « عبدالعزيز خان
د خزاني مدير	: « عبدالرؤف خان
د استخباراتو مامور	: « محمد عثمان خان

د قطغن د ولايت مربوطه لوى خاكان :

د اتقان لوى خاكام	: ع ، محمد سرور خان
د قندوز » »	: « غلام قادر خان
د پلغمري » »	: « عبدالشكور خان

دمشرفى ولايت

د نائب الحكومه كښل اود عسكر قوماندان	: ع ، ش مير احمد خان
مستوفى	: ع ، م خواجه محمد سديد خان
دامتبي قوماندان	: « حبيب الله خاين
دمطبوعاتو مدير	: م ، گل باچا خان « الفت »
دمرافمى دمحككمى قاضى	: م ، محمد شريف خان
دمعارفو مدير	: م ، عبدالاحمد خان
د فوآند عامې مدير	: « غلام حيدر خان
د احصائيې مدير	: « محمد حفيظ خان
د خزاني مامور	: « شير محمد خان
د عايداتو د ماليې مدير	: « غلام قادر خان
د آژانسو مامور	: « مير آقا خان

د جنوبی ولایت

تفطیمیه رئیس او عسکری قوماندان	ع ، ش محمد قسم خان
مستوفی	» ، ص قطب الدین خان
دمرافعی دم محمد کمی قاضی	ف ، فضل الرحمن خان
دامنېي د قوماندانی کفیل	ش ، محمد خواجه خان
د تحریراتو مدیر	ص ، موای محمد شیرین خان
دمطبعاتو دم مدیریت کفیل	» ، فدا محمد خان
د خارجه چارو مدیر	» ، محمد زمان خان
د گمرک مدیر	» ، میر اکبر خان
دمارف مدیر	د ، محمد طاهر خان
د صحېي مدیر	» ، غلام ذکریا خان
د فواید عامی مدیر	» ، مدد خان
دمخابراتو مدیر	» ، عبدالواحد خان
د قبائلو مدیر	» ، محمد اسلم خان
د استخباراتو مامور	» ، روشندل خان
د آژانسو مامور	» ، عبدالخالق خان « بنادمن »
د شکرو او بطرول مامور	» ، سردار خان
د ناقلینو مامور	» ، شیرین دلخان

دمیمنی اعلی حکومت

د اعلی حاکم وکیل	ع ، ع ، ص سعادت خان
سرشته دار	» ، ص نصر الله خان
د مرف مدیر	ص ، ابوالخیر خان « خبری »
د شفاخانې سر طبیب	» ، محمد ایوب خان
د گمرک مدیر	» ، نظر محمد خان
د مطبوعاتو مدیر	» ، محمد ناصر خان « فرهنگت »

د عایداتو د مالیې مدیر	: « عبدالعلی خان
د امنیې قوماندان	: غ . امیر محمد خان
د تجارتي اطاق افتخاری رئیس	: ع . ص عبدالکریم خان
معاون » »	: ص . مرتضیٰ قل خان

د فراه اعلیٰ حکومت

حاکم اعلیٰ	: ع ، ع ، ص سید عبدالله خان
سرشته دار	: ع ، ص محمد عثمان خان
د مراعاتی د محکمې کفیل	: ف ، مصاح الدین خان
د امنیې قوماندان	: ش . میر حبیب الله خان
د عایداتو د مالیې مدیر	: ص ، عبدالغاق خان
د صحتی مدیر	: « ، محمد اسمعیل خان
د تحریراتو مامور	: « ، محمد امان خان
د گمرک »	: « ، محمد ابراهیم خان
د احصائیې »	: « ، محمد کبیر خان
» د تفتیش »	: « ، محمد شریف خان
د فواید عامی د مدیریت کفیل	: « ، عبدالله خان
د مخابراتو د ماموریت »	: « ، نور الدین خان
د کرهڼی »	: « ، محمد حسین خان

د بدخشان اعلیٰ حکومت

حاکم اعلیٰ	: ع ، ع ، ص محمد کریم خان
سرشته دار	: ع . عزیز الله خان
د ژاندار می فتنه مشر	: ح . محمد زمان خان
د مطلوباتو مدیر	: ص ، امین الدین خان « انصاری »
د کرهڼی مدیر	: « ، سید محمد خان
د گمرک مامور	: « ، محمد رفیق خان
د احصائیې د تفتیش مامور	: « ، عبدالعزیز خان

A black and white portrait photograph of a man, likely from the early 20th century. He is shown from the chest up, turned slightly to his left, looking off-camera. He has dark, wavy hair and a serious expression. He is wearing a dark suit jacket over a light-colored shirt and a dark tie. The background is a mottled, textured grey. The photograph has a slightly grainy quality, characteristic of older prints.

رئيس	ع ، شيخ سلطان احمد خان
امري معين	» : » شيخ محمد عزيز خان
دوهم	» : » سيد عمر خان
سرمنشي	» : » عبدالصفي خان
منشي	» : » حافظ محمد انور خان
دمجلس دخانگي مامور	» : » محمد داؤد خان
دكتورول	» : » غلام دستگير خان
داوراقو	» : » فاضل محمد خان
داجرانيي سرکاب	» : » محمد عمر خان

ع، ج سلطان احمد خان دشورای ملی رئیس
S.Ex. Sultan Ahimad Khan
Président de la Chambre des
Députés

45

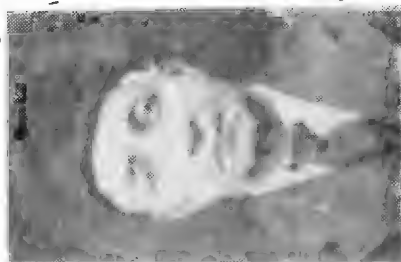
ملی شورا

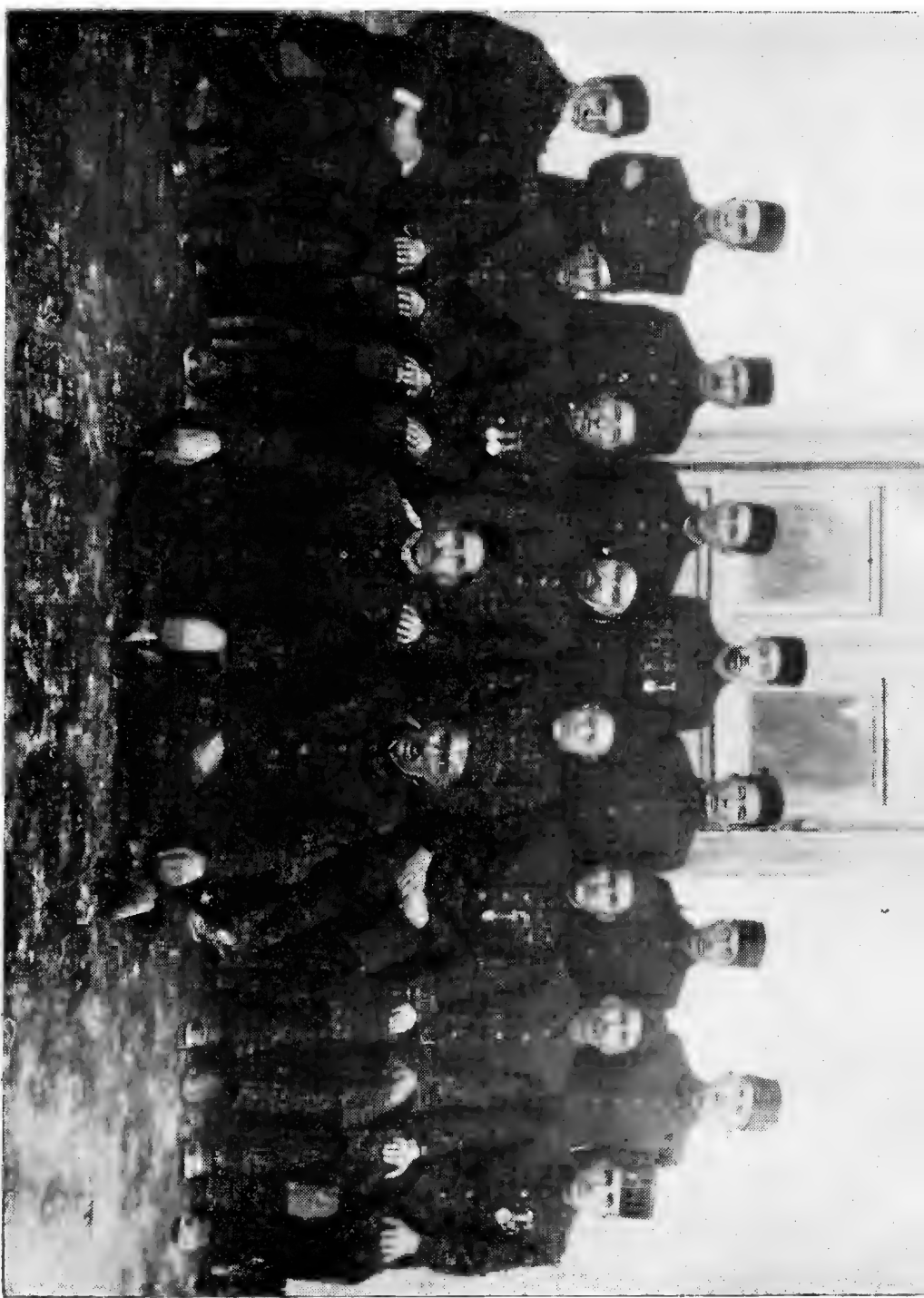
ع. س. مرزا عباد النجف خان دملی شورا
دشېزېمی دورې سر منشي

ع. س. سید عمر خان دملی شورا
دشېزېمی دورې دوهم معاون

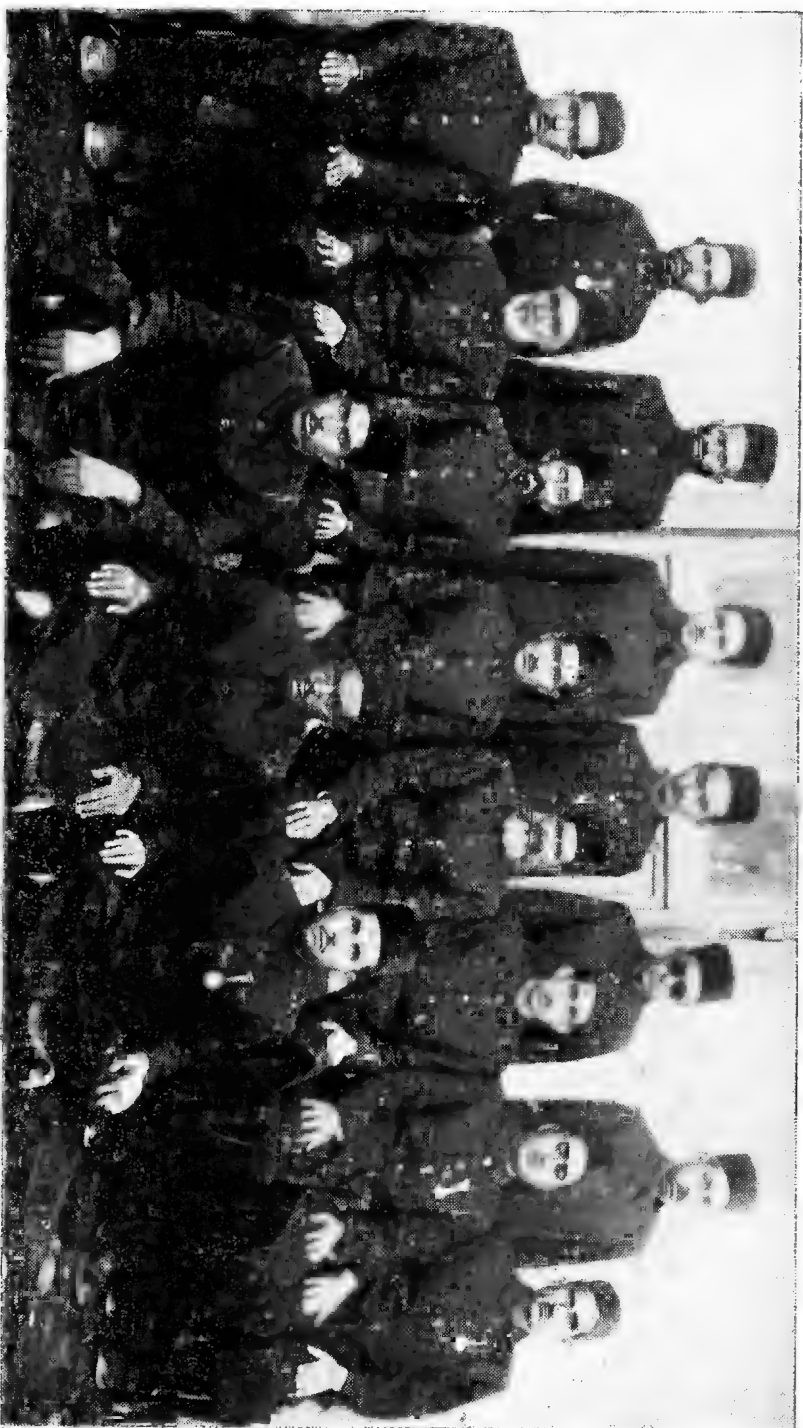
ع. س. محمد عزیز خان دملی شورا
دشېزېمی دورې لږې معاون

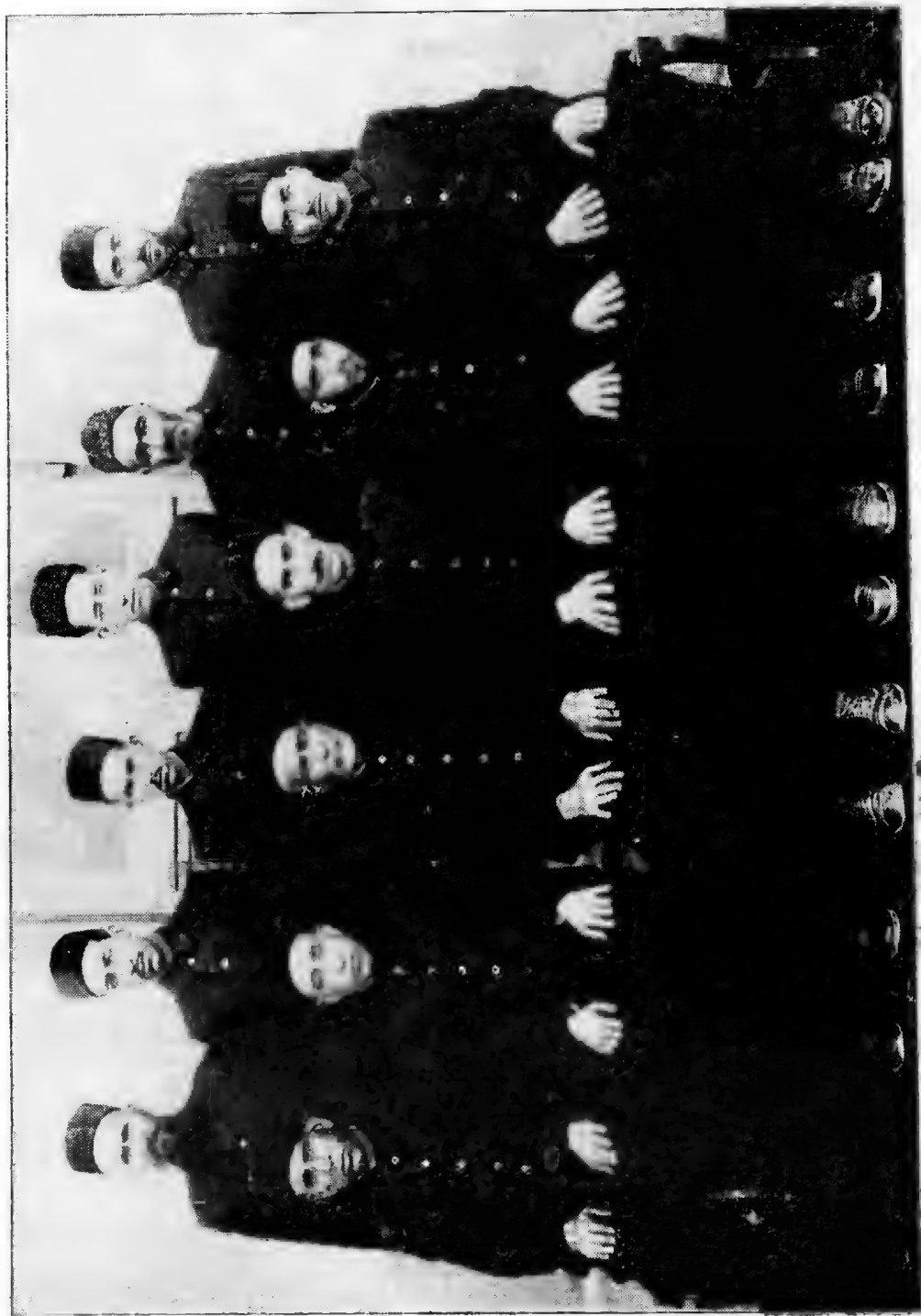
د ملی شورا د شينېز می دورې و ګلان (د کابل د ولایت)

د ملي شورا د شپږمې دورې وګړان (د کابل دولت)

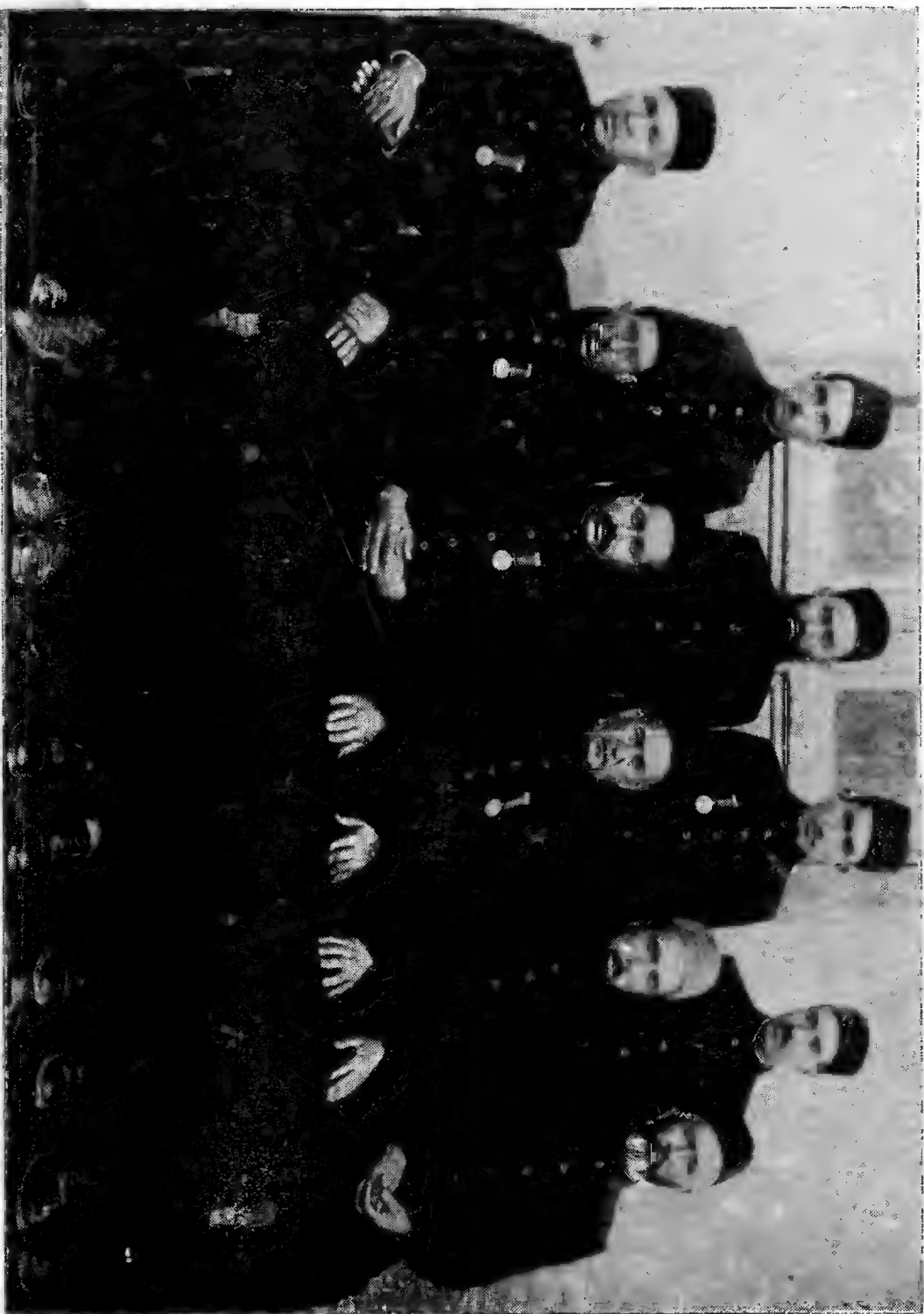

د ملی شورا د شپږمې دورې وکیلان (د فواید هارډوایټ)

د ملی شورا د شپږمې دورې و کیلان (دهرات دولايت)

د ملی شوراء شېزې دورې وکلان (د مزار شریف د ولایت)

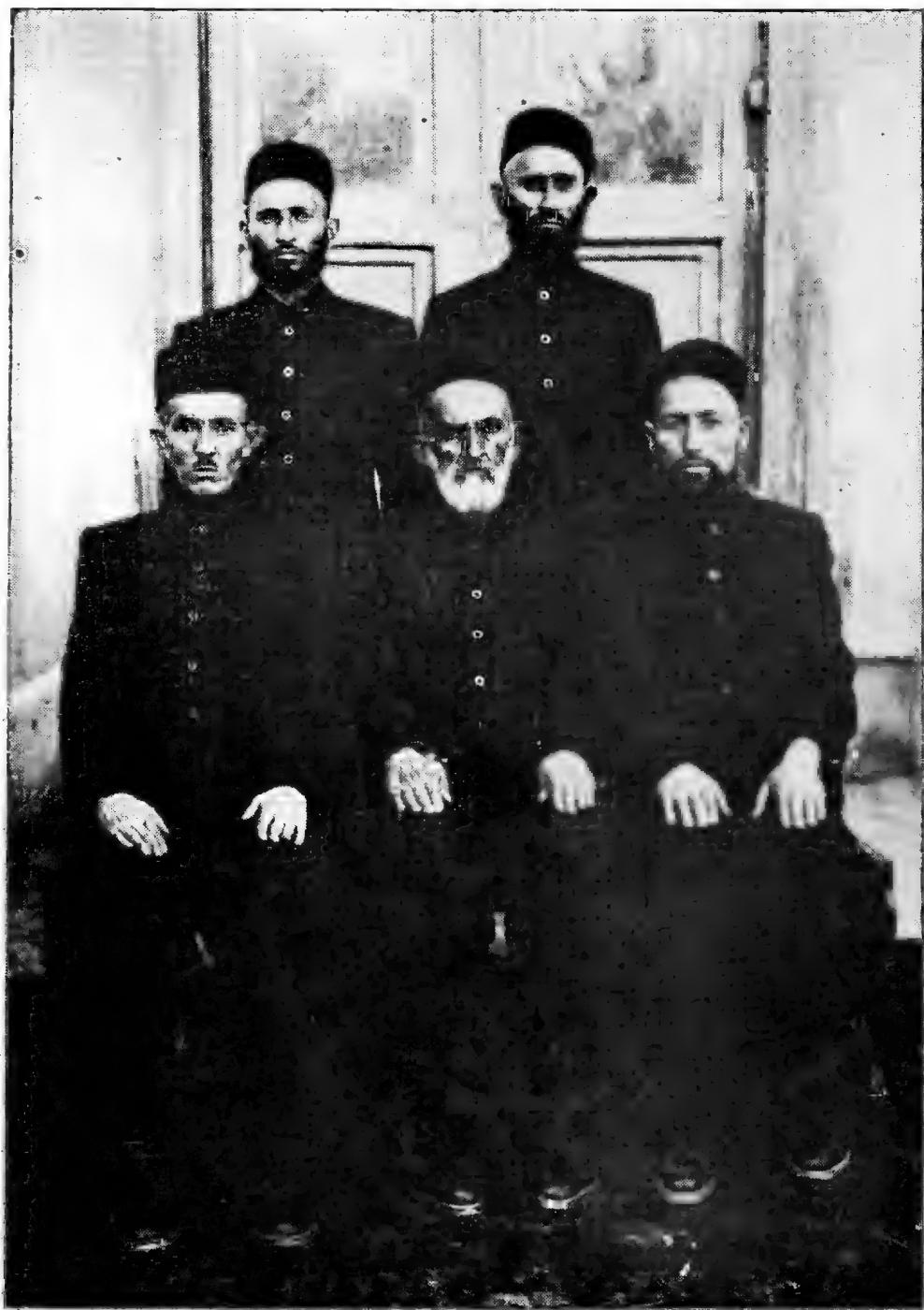
د. ملی شورا د لیکچرمی دورې وکیلان (د قضاوت د ولایت)

د ملی شورا اېښتنې ډلې د کابل (د مشرفي دولت)

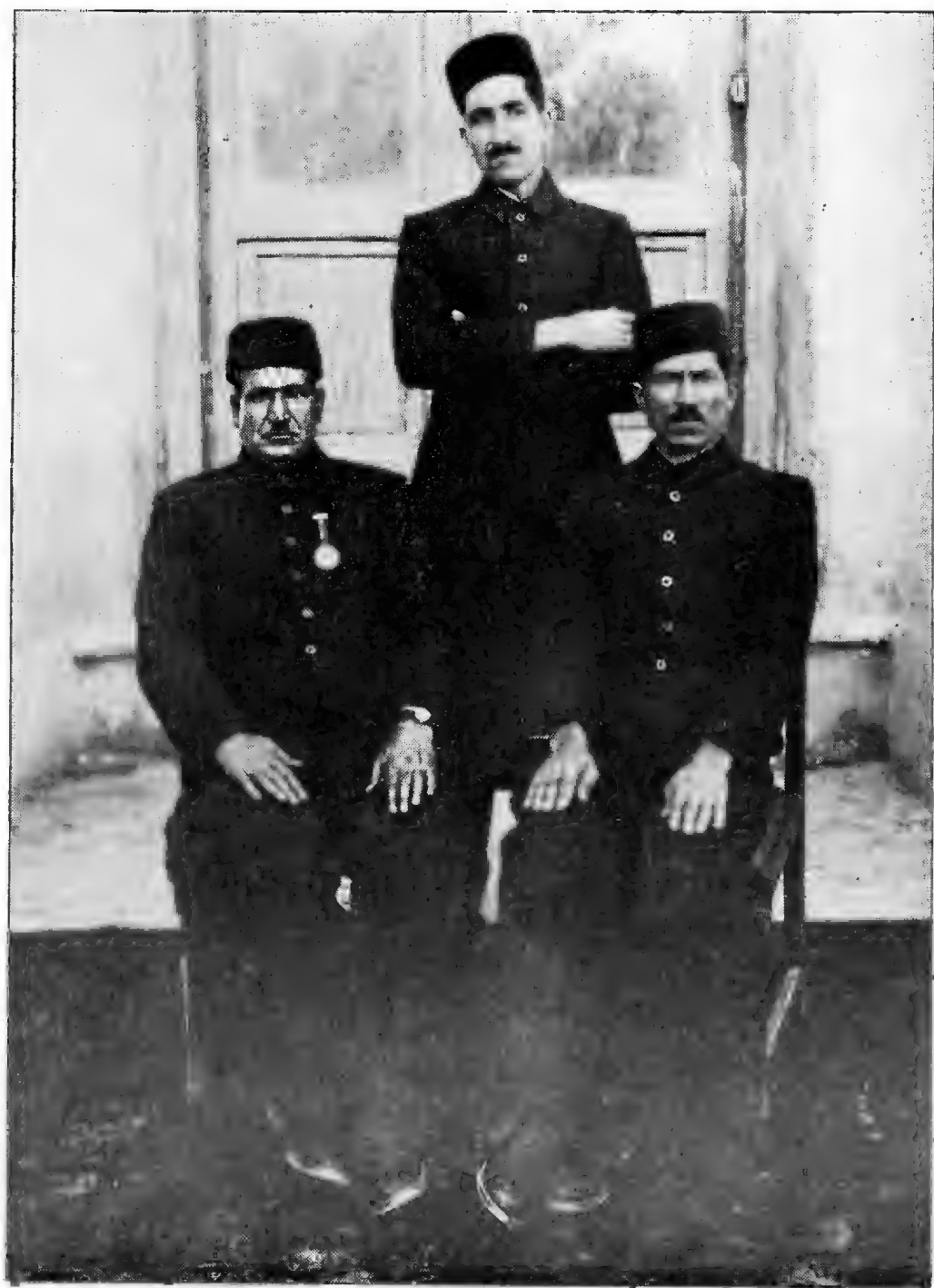
د ملی شورا د شپږمې دورې و کبلان (دجنوبی دولايت)

د مالی شورا د تشیونمې دورې وکیلان (د بدخشان د اءبی حکومت)

د ملې شورا د شينزمرې دورې وکیلان (د غممنه داغلر حکمت)

د مې شردا د شېنومي دورې وېکيلان (نفرام داغلي حکومته)

دملی شورا دلهزی کیسیون هیئت

دملی شورا ددوهم کیسیون هیئت

دعای شورا ددرېم کسبون فېښت

د سیفان و کهمرد و کیل	: ع ، احمد جان خان
دینچشیر	: » ، غلام حسین خان
دبامیانو	: » ، سید محمد طاهر شاه خان
د سرخ و یارساه	: » ، عبدالرزاق خان
د غور بند	: » ، محمد صدیق خان
دمقر	: » ، حاجی عبدالقیوم خان
د غزنی	: » ، جان محمد خان
د کتوازدده شینو	: » ، نور محمد خان
د کوچی	: » ، محمد یونس خان
ددیز نسکی	: » ، سید غلام رضا خان
د بهسودو	: » ، میر محمد علیخان
دیکاولنگ	: » ، نو روز علیخان
د جا غوری	: » ، محمد ابراهیم خان
د هند	: » ، سید تاج محمد خان
د سین بولدک	: » ، آقا محمد خان
د تیرین	: » ، شیر علیخان
د کشک نخود	: » ، عبدالعزیز خان
دارغستان	: » ، عبدالواحد خان
د دهله	: » ، محمد زمانخان
د دهر اوډ	: » ، دوست محمد خان
د کرشک او پشت رود	: » ، دین محمد خان
د زمین داوړو	: » ، عبدالعزیز خان
د گرمسیر	: » ، محمد ایوب خان
د کیزاب	: » ، حاجی فیض الحق خان
دارز گمان	: » ، عبدالجلیل خان
د ترنک و جلدک	: » ، اختر محمد خان
د اجرستان	: » ، نیاز محمد خان
د قلات	: » ، شاد محمد خان
د بشت رود د کوچی	: » ، ولی محمد خان

ع ، عبدالسلام خان	د قلات د کوچی وکیل
: « ، سعدالدین خان	د هرات د مرکز »
: « ، حاجی غلام حیدر خان	د بلو کات د مرکز »
: « ، سید محمد ابراهیم خان	د غور
: « ، غلام رسول خان	د شین ند
: « ، حاجی عبدالشکور خان	د غوریان
: « ، عنایت الله خان	د کشک او گلران
: « ، میر علم خان	د نوی کلا
: « ، سعدالدین خان	د اوبی
: « ، جهان شیر خان	د توالک
: « ، محمد انور خان	د شهرک
: « ، محمد حسین خان	د چغچران
: « ، عبدالرحمن خان	د بالا مرغاب
: « ، محمد یه قوب خان	د هزار شریف د مرکز
: « ، سید محمد داؤد خان	د نهر شاهی
: « ، عبدالقهار خان	د سنگ چارک
: « ، سید مراد خان	د خلم
: « ، سید محمد صادق خان	د سمنگان
: « ، عبدالجبار خان	د دریل
: « ، حاجی عبدالبصیر خان	د آقچی
: « ، محمد مراد خان	د دولت آباد
: « ، محمد رحیم خان	د دره صوف
: « ، میر محمد اسلم خان	د شبرغان
: « ، محمد رسول خان	د بلخ
: « ، محمد صدیق خان	د خان آباد دینار
: « ، عبدالعکیم خان	د قندوز
: « ، سید مراد خان	د نهرین
: « ، بابیه خان	د اندراب

د تالقانو	وکیل	ع ، محمد عمر خان
د حضرت امام صاحب	»	» ، داراب الدین خان
د چال او اشکامش	»	» ، میر عبدالوهاب خان
د وستاق	»	» ، سید قاسم خان
د ښکې کلا	»	» ، عبدالغفور خان
د جلال آباد د ښار	»	» ، محمد رسول خان
د سره رود	»	» ، عبدالغفار خان
د لغمان	»	» ، عبدالرشید خان
د نورستان	»	» ، ولی محمد خان
د خوگڼانو	»	» ، الو خان
د شنوارو	»	» ، فقیر محمد خان
د مندري	»	» ، ښکتنهار خان
د روداتو	»	» ، سید عبدالاحد خان
د کامي	»	» ، عبدالحکیم خان
د اسمار	»	» ، عبدالغالی خان
د بېچ درې	»	» ، فضل جمیل خان
د خاص کنړ او کوز کنړ	»	» ، محمد یعقوب خان
د برکنړ اوسن درې	»	» ، سردار خان
د غلجانبو حصارک	»	» ، محمود خان
د ښکتنهار د کوچیانو	»	» ، گل اصغر خان
د کړدیز	»	» ، شیر محمد خان
د زرمیل	»	» ، حضرت محمد خان
د خوست د متون	»	» ، میرا یاد شاه خان
» د تڼیو	»	» ، بهرام خان
د ارگون	»	» ، حبیب الله خان
د محدرانو	»	» ، شاه بهرام خان
د منگللو	»	» ، حیدر خان
د غلجانبو	»	» ، صاحب چانغ خان
د خوگڼو	»	» ، محمد شریف خان

د کابل کالنی

د بدخشان د مرکز وکیل	: ع ، عبداللطیف خان
دجرم	: » ، محمد ایوب خان
د درواز	: » ، عبدالسلام خان
دوا خان اوزبیک	: » ، ادینه بیګ خان
ددرایم او کشم	: » ، مولوی عبدالحمید خان
دمهمنی دمرکز	: » ، حاجی عز یز الله خان
د تګاب شبرین	: » ، سید ابوالخیر خان
داندخوی	: » ، پنجی خان
ددرزاب او کرزیوان	: » ، عبدالرحیم خان
دقیصار	: » ، سید امان الله خان
دفراهم مرکز	: » ، محمد یسین خان
دچخانوړ	: » ، دوست محمد خان
دبکوا او خاشرود	: » ، عبدالحمید خان

دانجمنو دوظائفو او تشکیل له نامو سره :

لمړی انجمن :

- ۱ : محمد یعقوب خان د مزار شریف د مرکز وکیل ، دانجمن درنيس په حيث
- ۲ : میرا بادشاه خان دجنوبي دولايت دخواست دموتون » ، دمنشي په حيث
- ۳ : محمد زمان خان دقندهار » د بهلي » ، » ، »
- ۴ : بهرام خان د جنوبي » دخواست دقنيو » ، دانجمن درنيس په قبايل کڅي درنيس و کات کوي
- ۵ : دوست محمد خان دقندهار » ددېراؤدو » ، دعضو په حيث
- ۶ : عبدالحميد خان دشرقي » دکامي » ، » ، »
- ۷ : عبدالغفار خان » دسره رود » ، » ، »
- ۸ : صاحب چانخان دجنوبي » دلخاخيو » ، » ، »
- ۹ : محمد مراد خان د مزار شريف » ددولت آباد » ، » ، »
- ۱۰ : مير محمد اسلم خان » د شېر غان » ، » ، »
- ۱۱ : بابا خان دقطن » داندراپ » ، » ، »

دملی دوائرو تشکيلات

۱۲- شیرعلیخان دقند هار دولايت د تيرين وکیل دعضو په حيث
د انجمن دلاندنيو وزارتو او دوائرو مربوطه وارده مطالب تحقيق کوی :

الف : حربه وزارت

ب : خارجه »

ج : داخله »

د : د عدليې او تميز وزارت

ه : د دربار »

و : د مطبوعاتو مستقل رياست

دوهم انجمن :

۱ : سعدالدينخان دهرات دولايت دمرکز وکیل ، درئيس په حيث

۲ : عبدالودودخان د کابل » د پغمان » ، دمنشی »

۳ : محمدايوبخان دبدخشان داعلا حکومت دجرم » ، »

۴ : عبدالجليل خان دقندهار دولايت دارزگان » . عضو د انجمن درئيس په غيابه کښي
د رئيس وکالت کوی

۵ : محمد کبيرخان د کابل ولايت دچاريکار وکیل ، دعضو په حيث

۶ : محمد انورخان دهرات » دنيارک » ، د »

۷ : محمد حسين خان » » چنچران » ، د »

۸ : محمد صديق خان دقطن » دخان آباد » ، د »

۹ : عبدالسلام خان دبدخشان داعلا حکومت ددرواز » ، د »

۱۰ : عبداللطيف خان » » دمرکز » ، د »

۱۱ : دوست محمد خان دفره » دچخانسور » ، د »

۱۲ : عبدالشکور خان دهرات » دغوريانو » ، د »

۱۳ : محمود خان دمشقي » دحصارک » ، د »

ياس انجمن دلاندنيو وزارتو اودوائرو مربوطه وارده مطالبو تحقيق کوی :

الف : د مالي وزارت

ب : د اقتصادملی »

ج : د معدن »

د کابل کالنی

- د ۱ د کرهڼی ریاست
 ه : د مالیات برعایداتو ریاست
 و : شرکتو
 درم انجمن :
- ۱ : میر محمد علیخان د کابل د ولایت د پیسود وکیل ، درنيس په حیث
 ۲ : عبدالخالق خان دمشقی « د کنړو (اسمار) » ، دمشقی
 ۳ : محمد صدیق خان د کابل « د غور بند » ، د «
 ۴ : عبدالسلام خان د فندهار « د کلات د کوچیانو » ، د انجمن درنيس په فیاب
 د کابل درنيس و کاک کوی
- ۵ : محمد زمانخان د کابل د ولایت د ښار وکیل ، د عضو په حیث
 ۶ : نصرالله خان « د میدان » ، د «
 ۷ : عبدالصیرخان د هزار شریف « د افچی » ، د «
 ۸ : سید محمد دق خان « د سمنگان » ، د «
 ۹ : عزیزالله خان د میمنی د اعلی حکومت د مرکز « د «
 ۱۰ : میرزا پنجی خان « د داند خوی » ، د «
 ۱۱ : محمد رسول خان . ولایت مشرفی د مرکز « د «
 ۱۲ : سید امان الله خان د میمنی د اعلی حکومت د قیصار « د «
- پاس انجمن د لاندیو وزارتو اودواترو د مربوطه وارده مطالبو تحقیق او واریسی کوی
- الف : دیوهنی وزارت
 ب : د صحتی
 ج : د فواید عامی
 د : د مخابراتو
 ه : د ملکی شورا او اعیانو ریاست
 و : د بلدیې ریاست

دمجلس اعیان ریاست

ع، ج، س، غ، فضل احمد خان مجید
S. Ex Fazl Ahmad Khan
Membre du Sénat

رئیس هیئت :

- رئیس : ع، ج، س، غ، فضل احمد خان « مجیدی »
امری معاون : « ص غلام قوث خان »
دوهم : « عبدالجبار خان »
دمجلس منشی : ع، میرزا محمود خان

دمجلس اعضا :

عضو	
ع، عطا محمد خان	»
: «، خواجہ جاگل خان	»
: «، محمد اسحق خان	»
: «، عبدالعکیم خان	»
: «، عبدالغفور خان	»
: «، معاذ اللہ خان	»
: «، حاجی شرف الدین خان	»
: «، ایشان امان الدین خان	»
: «، سچان محمد خان	»
: «، نظر محمد خان	»
: «، بشیر احمد خان	»
: «، محمد میر خان	»
: «، حاجی عبدالرحیم خان	»
: «، درویش خان	»
: «، آخندزادہ محمد رسول خان	»
: «، حاجی عبدالعکیم خان	»
: «، عبدالستار خان	»
: «، علی احمد خان	»
: «، محمد حسن خان	»
: «، محمد اکبر خان	»
: «، حافظ عبدالغفار خان	»
: ع، عبدالعکیم خان	»

شاهی دارالتحریر

د حضور سرمنشی : ع، ج، س، ع محمد عمر خان
 د سرمنشی مشاور دامری معین بیعت، ع، ص سراج الدین خان
 د لمری خانگی مدیر د دوهم معین بیعت : « » فطانور محمد خان
 د دوهمی « » « » عبدالقدوس خان
 د اورافو « » « » غلام قادر خان
 د دهو کا نه دیتود کورس معلم : « » واولی صالح محمد خان

د شاهانه حضور حرمی سریاوری

سریاور : ع، ش عبدالغفور خان امری فرقه مشر
 حرمی یاور : ح، محمد حسین خان امری غنبد مشر
 « » « » ش، گلبدین خان کمد کشر
 « » « » « » در محمد خان

د بلدیو رئیسان

کابل د بلدیو رئیس کفیل : ع، س، ع، س، ع محمد عمر خان د هما یونی حضور سرمنشی
 د قندهار « » « » « » عبدالعزیز خان S. Ex. Mohammad Omar Khan
 د هرات « » « » « » غلام یحی خان Secetaire Privé de Samajesté
 د مزار شریف « » « » « » عبدالکریم خان
 د جلال آباد « » « » « » حب علی شاه خان
 د گردیز « » « » « » سعادت خان
 د فرام « » « » « » حاجی محمد حسین خان
 د میمنی « » « » « » عبدالرحمن خان
 دیل خوری « » مدیر : « » میر علم خان

د داخلي روز نامه، مجلو او جرايدو مديران

الف مرکز:

- د اصلاح روز نامه : مدير ښاغلي محمد قدیر خان «تړه کي»
د انيس « » : ابو دامتياز خاوند ښاغلي محمد عثمان خان «صدقی»
د آريانا مياشتنۍ مجله : « ښاغلي علي احمد خان «عمبي»
د کابل « » : مهتم « يار محمد « نظامي» د پښتو ټولنې د عمومي مديريت څخه نشرينږي
د اقتصاد « » : مدير « غلام دستگير خان « اوربا» د ملي اقتصاد د وزارت د اطلاعاتو له
عمومي مديريت څخه نشرينږي
د اردو « » : له رياست اړکيا تجرب څخه نشرينږي
د روغتيا « » : د حفظ الصحې د عمومي مديريت د نشریاتو له څانگي نشرينږي
د پښتون بزغ مياشتنۍ مجله : ليکونکي ښاغلي غلام جيلاني خان « آريزوي»
د افغانستان دري « » : د نشریاتو د دريمې څانگي نشرينږي

ب - ولايات:

- د طلوع افغان د قندهار روز نامه : مدير ښاغلي محمد يوسف خان «ايازی»
د اتفاق اسلام د هرات « » : سيد احمد شاه خان «هاشمی»
د بيدار د مرار شريف هغه وارجريده : « » عبد الصمد خان «جاهد»
د اتحاد قطن « » : « محمد قاسم خان دواجد»
د مشرقی اتحاد « » : « گيل پاچا خان «الفت»
د وړانگه د جنوبي « » : کفيل « فدا محمد خان»
د ستوري د ميمني « » : « محمد ناصر خان «غرغښت»
د بدخشان « » : مدير « ميرامين الدين خان «انصاری»

د افغانستان بانک

این بانک که بانک مرکزی و معاملات چلند پول کساندی و اسعار تعلق به آن دارد ، درین سال و ظایف خود را با وجود مشکلات اقتصادی که از اثر عدم فروش مواد صادراتی افغانستان رخ داده حتی المقدور بدرستی انجام داده است ، اینک تشکیلات بانک و بیلاس آن ذیلاً معرفی می شود :

۱- د عالی شورا هیئت :

رئیس	: ع ، ج ، س ، ا مرزا محمد خان د دولت وزیر
درئیس کفیل	: « ، « ، « ، « علی محمد خان د خارجی د چارو وزیر
عضو	: « ، « ، « ، « ع غلام مجتبی خان د مخابراتو
»	: « ، « ، « ، « محمد کبیر خان د فوائد عامی
»	: « ، « ، « ، « ص نجیب الله خان دوزارت معارف کفیل
»	: « ، « ، « ، « غلام مجتبی خان د عمومی مجا سباتو د تقیش رئیس
»	: « ، « ، « ، « عبدالحی خان « عزیز » د ملی اقتصاد دوزارت د معین کفیل
»	: « ، « ، « ، « غلام حیدر خان د ملی بانک کفیل

۲- د نظار هیئت :

عضو	: ع ، ص غلام مجتبی خان د عمومی مجا سباتو د تقیش رئیس
»	: « ، « ، « ، « عبد الوهاب خان د مالی دوزارت د معین
»	: « ، « ، « ، « خواجه عبدالقېوم خان د دری دوزارت د کنترول عمومی مدیر
»	: « ، « ، « ، « غلام سخی خان د معارف دوزارت د کنترول عمومی مدیر
»	: « ، « ، « ، « غلام رسول خان د فوائد عامی دوزارت

۳- د ذخیری پشتواقی او د بانک کنترول د مراقبت هیئت :

عضو	: ع ، ج محمد حیدر خان د مالی دوزارت وزیر
»	: ع ، ص محمد عمر خان د افغانستان بانک کفیل
»	: « ، « ، « ، « غلام مجتبی خان د عمومی مجا سباتو د تقیش رئیس
»	: « ، « ، « ، « عبد الکریم خان (حقانی) د تمیز رئیس
»	: « ، « ، « ، « عبدالودود خان د قنمان د شورای ملی وکیل
»	: « ، « ، « ، « مبر محمد علیخان د بهسودو
»	: ع ، ص نظر محمد خان د قولو خزانو رئیس

۴ - د بانك عامل هیئت :

رئیس	: ع ، ج ، ا ، ع عبدالمجید خان د ملی اقتصاد وزیر
د رئیس کفیل	: « : ص سردار محمد عمر خان
لمړی معاون	: « ، « محمد علیخان
دوهم »	: « ، «

۵ - د بانك د هر کزی دواړو مشران :

د محاسبی اود کنترول عمومی مدیر	:
د اجرائیې عمومی مدیر	: ع ، حبیب الله خان
د ټولو خزانه دار	: « ، ص نظر محمد خان
د مامورینو مدیر	: ص ، محمد حیدر خان
د تحریراتو »	: « ، سید اسحق خان « بری »
د اعتباراتو »	: « ، عبدالله خان
د تفتیش »	: « ، «
د کنترول »	: « ، سید احمد علی شاه خان
د محاسبی »	: « ، صالح محمد خان
د خارجې دار تباطو د مدیریت کفیل	: « ، جنت خان
د خزانې د اجرائیې »	: « ، مانك چند

د افغانستان بانك نمایندگان :

د قندهار د نمایندګۍ مدیر	: ص ، صلاح الدینخان « طرزی »
د هرات » د مدیریت کفیل	: « ، سعد الدینخان
د مزار شریف »	: « ، محمد آصف خان
د اند خوی »	: « ، محمد حسین خان
د آقچی »	: « ، نیک محمد خان

د مراغی د محکمې ریاست :

رئیس	:
اعضاء د انتہائی مدیر پمیت	:
» د ابتدائی »	:
» » »	:
د تحریراتو مامور	:	ص ، محمد علیخان

د ابتدائی محکمې ریاست :

رئیس	:
عضو د انتہائی مدیر پمیت	:
» د ابتدائی »	:	ص ، محمد طاهر خان
د اوراقو او د ایکلو مامور	:	» ، غلام محمد خان

د قبائلو ریاست

رئیس	:	ع ، ش محمد شاه خان لمری فرقه مشر
معاون	:	ح ، شیر باز خان لمری غنډه مشر
د کنترول مامور	:	ص ، محمد کریم خان

د المپیک ریاست

رئیس	:	ع ، ص محمد یوسف خان
معاون	:	ص محمد یعقوب خان
مدیر	:

مؤسسات جدید

ریاست دارالمساکین :

در سال ۱۳۲۵ وزارت اقتصاد ملی بتأسی نظریات ملت خواهانه ذات اشرف همایونی و حکومت متبوع خویش که شب و روز جهت آرامی و راحت عموم طبقات ملت بذل مساعدی و توجه فرموده و میفرمایند ، پروژه در باب تاسیس يك دارالمساکین اساسی ترتیب داد و آنرا به مجلس عالی وزراء تقدیم نمود .

مواد پروژه مذکور چون به حال غربا و مستحقین توده ملت و بطور عموم جهت رفاه روح تعاون و تساند در امور خیریه و اجتماعیه مفید بود ، مجلس عالی وزراء نیز در جریده آن نظریه داده و تصویب گردید ، پس از تصویب مجلس وزراء وطنی مراتب مجلسین شورای ملی و اعیان و صحنه و منظوری حضور ذات شاهانه و تعیین رئیس و معاونین مؤسسه دارالمساکین مطابق مواد پروژه در محل اجرا گرفته شد . قراریکه معلومات داریم ، ساکنین متجاوز از پنجاه نفر مستحقین درین مؤسسه داخل گردیده و عموم مصارف شان از طرف ریاست تهیه و بر ایشان داده میشود ، که تفصیل آن در جرائد داخلی به ملاحظه قارئین محترم رسیده باشد .

سالنامه کابل هم ایشک بنوبت خود تشکیل ریاست مذکور را مثل تشکیلات سائر دوائر مملکتی نیز قرار ذیل نشر مینماید :

دارالمساکین و ریاست تشکیل :

رئیس	: ع ، ص حاجی محمدانور خان « بسمل »
امری معاون	: « ، عطاءالحق خان
دوهم »	: « ، محمد عمر خان
د اجرایی او مامورینو مدیر	: ص ، مبر حلیم الدین خان
د کنترول	: « ، محمد سرور خان
د رانبولو اود تفتیش دمدریت کفیل	: « ، غلام صدیق خان
د داخله مدیر	: « ، محمد ابراهیم خان
د اوراقو د تحریرانو مامور	: « ، عبدالرشید خان

د دارالمساکینو نظار هیئت :

ع ، ج ، س ، ا مرزا محمد خان د دولت وزیر
« ، « ، ا ، ع عبدالمجید خان د اقتصاد ملی وزیر
« ، « سلطان احمد خان د شورای ملی رئیس
« ، ص نجیب الله خان د معارف د وزارت کفیل
ج ، صلاح الدین خان د مطبوعاتو رئیس
ع ، ص سید قاسم خان « رشتیا » د مطبوعاتو در ریاست معاون
« ، « عزیز الله خان د بلندی رئیس
« ، د کتور عبدالظاهر خان د بلندی د شفا خانو سرطیب
« ، محمد زمان خان د کرهنی د مستقل ریاست د معین کفیل
د افغانستان بیا نیک نماینده انفر
د بیا نیک ملی »

مؤسسه رفاه عامه .

این مؤسسه در ماه میزان سال ۱۳۲۵ بغرض رفاه و آرا می اهالی حسب پیشنهاد وزارت اقتصاد ملی و منظوری مجلس عالی وزراء تشکیل گردیده و وقتاً فوقتاً جهت اخذ تدابیر لازمه اقتصادی مجالسی از طرف مؤسسه مذکور که متشکل از اعضای کابینه و والی کابل و معین های وزارت اقتصاد و معین وزارت داخله و قوانندان امنیه ولایت کابل و رئیس بلندی کابل و بعضی اراکین وزارت اقتصاد ملی باشد منعقد میگردد .

انعقاد این مجالس و موضوعات آن در باب توزیع غله ، رخت ، تیل خاک ، شکر و غیره بوده ، و وقتاً فوقتاً نظر به اوضاع وقت مطرح بحث قرار میگيرد ، در نتیجه تصمیمات مفیدی ازین مجالس برای بهبود اوضاع اقتصادی اهالی مرکز و ولایات بعمل آمده که تفصیل آنهمه مجالس متعدد که در مرور سال منعقد گردیده بروز نامه های مرکز و جرائد ولایات نشر یافته و طرف رضامندی عموم طبقات ملت واقع شده .

رئیس مجلس با انتخاب خود مجالس یناغلی مرزا محمد خان وزیر دولت و منشی آن یناغلی سید قاسم خان « رشتیا » معاون ریاست مستقل مطبوعات میباشد .

ع، ج، ا، ع والا حضرت سردار محمد داؤد خان د حرب وزير
S. A. R. "E. A" Sardar Mohammad Daoud Khan
ministre de la guerre.

ع، ش غلام رسولخان لمری فرقه مشر
حربی رئیس

ع، ش، س، ع عبدالغنی خان
لمری فرقه مشر، دمرگری قوی قوماندان

ع، ش محمدشاه خان لمری فرقه مشر
دقبائل رئیس

ع، ش عبدالاحد خان لمری فرقه مشر
داردو رئیس

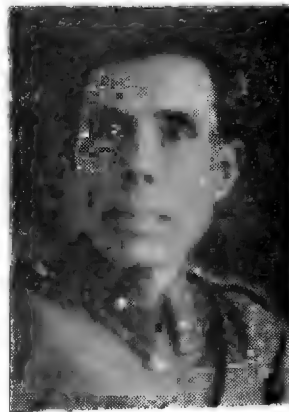
ع ، ش شاه عبدالحمید خان دوهم فرقه
مشر دمچا کما تو رئیس

ع ، ش محمد عارف خان دوهم فرقه مشر
دمر گزی قوی ددوهمی فرقی قوماندان

ع ، ش عبدالکریم خان دوهم فرقه
مشر دفراه دفرقی قوماندان

ع ، ش سید عبدالصمد خان دوهم فرقه
مشر دشاهی گیاره قوماندان

د حرب په لور وزارت کښې مهمې مقرري

ح ، محمد اکرم خان لمړی غنډ مشر
د حربی ریاست د کتنې او تدقیق مدیر

ح ، سید حسن خان لمړی غنډ مشر
د دوهمې لواء ارکانو حرب

ح ، آغا محمد خان لمړی غنډ مشر
د تقاعد عامومي مدیر

ح ، ذکریا خان طرزی لمړی غنډ مشر
له حربی ریاست د لمړي څانګې مدیر

د حزب په لور وزارت کښې مهمې مقرري

ح: مير حکيم خان امري غنډ مشر

ح: ذکر يا خان امري غنډ مشر

ح: سلطان محمد خان امري غنډ مشر

ح: سعد الله خان امري غنډ مشر

د حرب په لود وزارت کښې مهمې مقرري

ح ، ميرزا محمد خان غټه مشر

ح ، ميرزا محمد نعيم خان غټه مشر

ح ، غلام فاروق خان دوهم غټه مشر
اړ کانهرب

ح ، عبدالرحمن خان دوهم غټه مشر
ددوهمی فرقی د حرب د ديوان رئيس

د حزب په لور وزارت کښې مهمې مقرري

ح. عبدالرزاق خان دوهم غنډ مشر
ارکان حزب

ح. غلام علي خان دوهم غنډ مشر
ارکان حزب

ح. محمد نعيم خان دوهم غنډ مشر
ارکان حزب

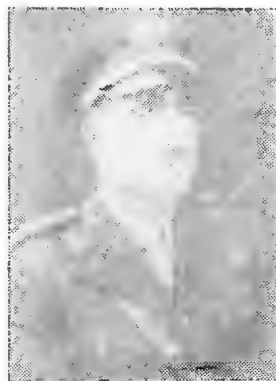

ح. عبدالاحمد خان دوهم غنډ مشر
ارکان حزب

د حرب په لود وزارت کښې مهمې مقرري

ح ، عبدالواحد خان د بيطاريې اوصحيې
عمومي مدير

ح ، عبدالعزيز خان دوهم غنډ مشر
د کابل د مؤسسو د لوازمو آمر

ح ، محمد عيسى خان درهم غنډ مشر
د حربي پوهنځي کفيل

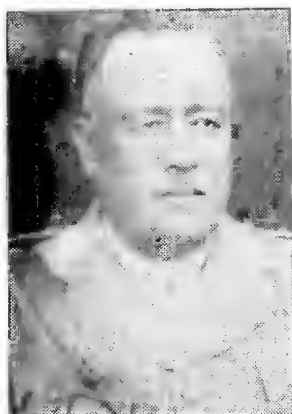

ح ، حبيب الله خان دوهم
غنډ مشر

د حوب په لور وزارت کښې مهمې مقرري

ح ، عبدالشکور خان دوهم غنډ مشر

ح ، عبدالعليخان دوهم غنډ مشر

ح ، محمد يسين خان دوهم غنډ مشر

ح ، محمد مهيديخان دوهم غنډ مشر

د حزب پټه لود وزارت کښې مهمې مقرورې

ج. مراد افضل خان دوم غند مشر

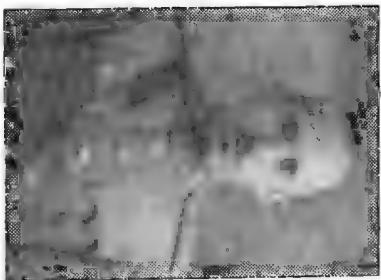

ح. امين الله خان دغزني - دفرقي
د ار کار نغروب رئيس

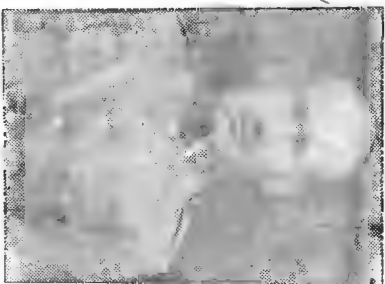

ح. محمد ظريف خان غنده مشر
داستخباراتو عدومي مدير

د حزب په لود وزارت کښي مهمي غورځي

ح ، مير نجلېد يوقوب خان دوهم غلام مشر

ح ، مير نجلېد منصور خان دوهم غلام مشر

ح ، ديدار عليخان دوهم غلام مشر

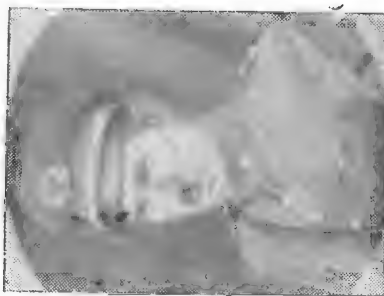
د حزب په لود وزارت کې مهمې مقرري

ح ، ګډونکي محمد خان دوهم غلام مشر

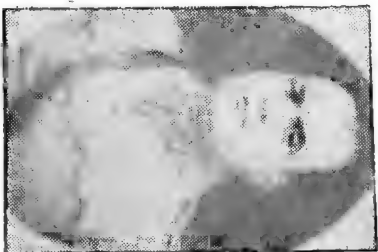

ح ، شير علي خان دوهم غلام مشر

ح ، محمد آصف خان دوهم غلام مشر

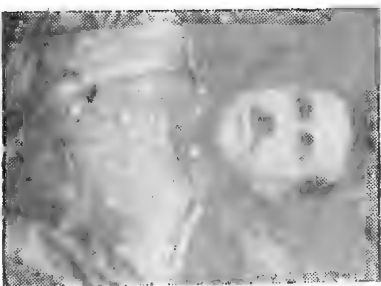
۳ حزب پە لود وزارت کښې مېلې هغورۍ

ح ، محمد اکبر خان دوم غنډ مشر

ح ، عبيد الله خان دوم غنډ مشر

ح ، فالام سرور خان دوم غنډ مشر

امور وزارت خارجه

چون سياست حكومت متبوعه ما كه از آرزوهای قلبی ملت سرچشمه میگيرد، تماماً طرفدار صلح و سلم و همكاری بين المللی میباشد. بنابراین وزارت امور خارجه دولت پادشاهی نیز تمام مساعی خود را معطوف این امر نموده و از همین است كه با حفظ و دوام حسن روابط دوستانه با دول همسایه و متجابه و تشييد مزید آن، برای شمول افغانستان در مؤسسه ملل متحده نیز درین سال اقدام بعمل آمده و بر علاوه حكومت متبوعه ما در چندین كنفرانس بين المللی جهت تامین و تربیه علائق همكاری با تمام ملل صالح خواه و ترقی یسند در زمینه های اجتماعی و اقتصادی شركت ورزید. اینك در ذیل رؤس اجراءات مهمه شعبات وزارت امور خارجه را از نظر خوانندگان عزیز گذارش میدهیم :

صورت اجراءات مدیریت كنفرانسها در سال ۱۳۲۵

حكومت صلح دوست و امنیت خواه افغانستان همیشه طرفدار آرامش جهان و برای این مقصود دایماً از هیچ يك سعی و مجاهدت دریغ نكرده است و بعد از اختتام محاربه حكومت متبوعه ما جهت تامین امن جهان با سایر دول دست همكاری را دراز نموده و باشمول در مجلس اقوام متحده و تعقيب از مشی مجلس مذکور خواسته است تا بوسیله تعاون بين المللی برای بهبود و سعادت قیام امن جهان خدمت نموده باشد.

چنانچه مجامع بين المللی نراین رویه حكومت متبوعه ما را به نظر تقدیر دیده و جهت شمول به يك عده از مجامع و موسسات بين المللی جهان مدعو نموده اند كه در برخی از آن نماینده های افغانی شامل شده اند اینك اجراءات درین زمینه توسط مدیریت كنفرانسها وزارت امور خارجه در دوران سال ۱۳۲۵ عملی گردیده ذیلاً تذكر میدهیم :

۱ - در ماه دسامبر سال ۱۹۴۴ كنفرانس موقتی هواييمائی بين المللی بمقام شيكاگو تشكيل جلسه نموده ع، ج عبدالحسين خان عزيز وزير مختار اعلي حضرت مقیم واشنگتون درین جلسه بصفت نماینده افغانستان شمولیت ورزیدند درین موقع جلالتماب شان بر قرارداد های پنجگانه ذیل امضا نمودند :

ا (سند قطعی قضائی

ب (موافقه موقتی هواييمائی

ج (موافقه ترانزیت بين المللی هوائی

د (موافقه بين المللی ترانسپورت هوائی

س (كنوانسیون بين المللی هوانوردی كشوری

حکومت افغانستان بتاريخ ۵ ماه جوزای سال ۱۳۲۵، امضای جلال‌آب شاعر ابر قرارداد های فوق تصدیق و به موسسه بین‌المللی هوانوردی ازین تصدیق ابلاغ نمودند .

۲ - لیکن از جمله پنج قرار داد های فوق الذکر فقط کنوانسیون بین‌المللی هوانوردی کشوری ، علاوه بر امضای نماینده افغانستان به طی مراتب قانونی نیز محتاج بوده . چنانچه اخیراً حضور معظم اعلی حضرت هابونی تصدیق نامه کنوانسیون بین‌المللی هوانوردی ملکی را ، بعد از آنکه اصل کنوانسیون مذکور ، مراحل اصولی و قانونی را در مجلسین شورای ملی و اعیان طی نمود ، امضا فرمودند موضوع به سفارت امریکا در کابل و مؤسسه بیسکاو خبر داده شد ، سند تصویب نیز به سفارت امریکا سپرده شد که برای ضبط در آرشیف و زارت امور خارجه دول متحده امریکا بفرستند .

۳ - بعد از امضای این قرار دادها ، حکومت متبوعه در زمینه هوا نوردی کشوری داخل عمل گردیده و در اولین جلسه اسامیه بین المللی هواپیمائی کشوری که بتاريخ ۲۱ می ۱۹۴۶ بمقام مونتر یال (کانادا) منعقد شد ، ع ، ج عبدالحسین خان عزیز وزیر مختار اعلی حضرت مقیم واشنگتن در آن شمولیت ورزیدند .

۴ - بعد از آن کنفرانس منطقوی موسسه بین المللی هوا پیمائی در قاهره تشکیل جلسه ، داد و در جلسات مختلفه آن ع ، ص نجیب الله خان کفیل وزارت معارف و ش عبد الرزاق خان رئیس ارکان فضائی بصفت نماینده های افغانستان شمولیت ورزیدند .

۵ - موسسه هوانوردی بین المللی ملکی مقیم مونتر یال از ۱۹ ماه دسامبر ۱۹۴۶ الی ۷ ماه جنوری ۱۹۴۷ در مونتر یال اجتماع نموده و جهت شمول در آن ، حکومت افغانستان را نیز دعوت کرد - چنانچه ع ، ج حبیب الله خان طرزی وزیر مختار اعلی حضرت در نا اکتینگ به حیث نماینده افغان نهان ، جهت شمولیت درین جلسات اعزام گردیدند . چنانچه جلال‌آب موصوف در جلسه شعبه (تلاش و نجات) جلسه شعبه خریطه ، جلسه شعبه قوانین فضائی و جلسه شهادت نامه یلوت ها و جلسه کنترول فضائی شمولیت ورزیدند .

۶ - کنفرانس بین المللی اصول اداری (از تاریخ ۲۰ الی ۲۷ ماه جولائی ۱۹۴۷ بمقام یرن جلسه نموده ، نیز از افغانستان دعوت نمود که این دعوت از طرف حکومت متبوعه ما پذیرفته شد . و نماینده سامع افغانستان درین مجلس شمولیت ورزیدند .

۷ - طوریکه معلوم است حکومت افغانستان یکی از ارکان موسسه بین المللی کار است و از سالیان درازی باین موسسه همکاری بوده درین اواخر در نتیجه از بین رفتن جامعه ملل لازم دیدند تا در اساسنامه این موسسه تعدیلات روی کار آورده شود .

چنانچه به منظور این مقصود موسسه مذکور سند را برای این تبدیلات ترتیب نموده و از ارکان موسسه خواهش تصویب آن را نمود که حکومت افغانستان نیز به آن موافقت نموده و سند مذکور را که صورت يك كنوانسیون را دارا است تصویب و تصدیق کرد.

۸ - ع ، ج عبدالحمین خان عزیز وزیر مختار اعلی حضرت مقیم واشنگتون بتاريخ ۱۱ ماه دسامبر ۱۹۴۶ پروتو کول ترمیم کنوانسیون ها و قرارداد های مربوطه ادویه مخدره و تریاک را در نیویارک امضا و حکومت افغانستان امضای آن را تصدیق کرد.

صورت اجراءات شعبه ۳ سیاسی در سال ۱۳۲۵

نظر به احتیاجات شدید که روز بروز در مملکت به اشیای وارداتی مخصوصاً رخت بابت ، شکر - بطرولی و تیل خاک محسوس و مشاهده میشد باین مراجعه و تصمیم وزارت اقتصاد ملی و حسن همکاری و مساعدت وزارت مختاری بریطانیا در کابل موفق گردید که به اندازه آتی دوسهمیه اشیای مذکور نسبت بسال گذشته تزئید را حاصل نماید .

- ۱ - سهمیه رخت در سال ۱۳۲۴ (۵۲۰۰۰۰۰۰) یارده بوده و از تاریخ برج عقرب ۱۳۲۵ در سهمیه سالانه (۳۰۰۰۰۰) یارده تزئید بعمل آمده مجموعه بالغ گردید (۵۵۰۰۰۰۰۰) یارده
- ۲ - سهمیه شکر در سال ۱۳۲۴ (۴۳۲۰) تن بوده و از تاریخ برج عقرب ۱۳۲۵ در سهمیه سالانه (۲۸۸۰) تن تزئید بعمل آمده مجموع بالغ گردید : (۷۲۰۰) تن
- ۳ - سهمیه بطرول در سال ۱۳۲۴ ماهوار (۱۶۱۰۰۰) گیلن بوده و از تاریخ برج عقرب در سهمیه ماهانه (۵۴۰۰) گیلن تزئید بعمل آمده مجموع بالغ گردید (۲۱۵۰۰۰) گیلن
- ۴ - سهمیه تیل خاک در سال ۱۳۲۴ سالانه (۲۲۰۳۰۲) گیلن بوده و از تاریخ برج عقرب ۱۳۲۵ سالانه (۲۹۶۹۸) گیلن تزئید بعمل آمده مجموع بالغ گردید : (۵۰۰۰۰۰) گیلن

اجراءات شعبه چهارم سیاسی

در سال جاری در ضمن اجراءات که از طرف شعبه چهارم سیاسی وزارت امور خارجه بعمل آمده يك فقره مهم موضوع مفاهمه و تسهیلات توريد يكه مقدار آردو گندم امریکا بسکابل است چون در آغاز سال ۱۳۲۵ بعلت عدم باران های کافی خطر فحطی محسوس میگردد حکومت برای رفع کميایی و گرانی غله تصمیمی اتخاذ نمود که بایست يك اندازه کافی غله از امریکا وارد نماید و چون انجام این مقصد بدون مفاهمه وزارت امور خارجه با وزارت مختاری دول متحده امریکا مقیم کابل و مراجعه وزارت مختاری در واشنگتون باولای وزارت امور خارجه آن مملکت ناممکن بود درینصورت وزارت امور خارجه نظر به احتیاج میرمی که موجود بود زمینه را برای قبول این موضوع مساعد گردانیده و حکومت دول متحده امریکا به ساقه

احساسات مودت کارانه خویش حاضر گردیده که مقدار هشت هزار تن آرد و ۱۷ هزار تن کندم در مرتبه اول وبعد آ مقدار ۶۰۰۰ هزار تن کندم و ۴۰۰۰ هزار تن آرد را برای رفع مشکلات بدولت افغانستان در مقابل قیمت ارسال دارد چنانچه يك اندازه كافي از جمله مقدار فوق تا كنون وارد و مابقی نیز در شرف ورود است .

مبادله موافقه نامه های سرحدی بین افغانستان و اتحاد جماهیر اشتراکیه شوروی

بتاریخ ۲۱ جدی سنه ۱۳۲۵ در شهر کابل در وزارت جلیله امور خارجه ع، ج، س، ا علی محمد خان وزیر امور خارجه و ع، ج، آقاي باکولینی ایوان نیکو او وچ سیفر کیر نماینده فوق العاده جماهیر اشتراکی شوروی در کابل تصویب نامه های موافقت نامه بین افغانستان و اتحاد جماهیر اشتراکی شوروی راجع به مسائل سرحدی را که بتاريخ ۱۳ جون سنه ۱۹۴۶ در شهر ماسکو بامضاء رسیده و از حضور اعلیحضرت پادشاه افغانستان بتاريخ ۱۶ ستمبر سنه ۱۹۴۶ و از طرف هیئت رئیسه شورای عالی اتحاد جماهیر اشتراکی شوروی بتاريخ ۲۸ نومبر سنه ۱۹۴۶ امضاء و منظور شده مبادله نمودند :

در موقع تبادل تصویب نامه ها :

از طرف افغانستان ع، ج، س، ا علی محمد خان وزیر امور خارجه و ع، ج، سلطان احمد خان رئیس شورای ملی و ع، ص عبدالحمید خان عزیز معین اول وزارت خارجه و ع، ص عبدالصمد خان مدیر عمومی سیاسی و ع، ص میر محمد صدیق خان رئیس تشریفات و ع، ص ذوالفقار خان مدیر عمومی امور بین المللی و از طرف اتحاد شوروی ع، ج، آقاي باکولین ایوان نیکو او وچ سیفر کیر اتحاد جماهیر اشتراکی شوروی مقیم کابل و آقاي دولیامستشارو آقاي ایا نا و ف سرکاتب آقاي نیا نلیکوف سکرتر سفارت حضور داشتند .

ریاست تشریفات

۱- ورود سفرا و نمایندگان سیاسی دول خارجه در دوره سال ۱۳۲۵ به کابل -

۱- جلالتماب آقاي محمد صادق خان ابو خضره بی وزیر مختار دولت شاهي مصر بعوض جلالتماب آقاي عبدالکریم خان صفوت بی بتاريخ ۲۰ جوزا ۱۳۲۵ به کابل وارد و به تاریخ چهارشنبه ۲۹ جوزا ساعت یازده ونیم قبل از ظهر با تشریفات معموله در قصر دلکشاه بحضور اشرف ملوگاه شرفیاب و اعتماد نامه خود شان را تقدیم کردند .

۲- جلالتماب آقاي ایسونین تسنگ وزیر مختار دولت جمهوری چین بعوض جلالتماب آقاي تسوشاننگ یو بتاريخ جمعه ۱۱ دلو ۱۳۲۵ به کابل وارد و بتاريخ شنبه ۲۶ دلو ساعت

د افغانستان او اتحاد شوروی د سرحدی محدودو د تهدید د موافقی لاس لیک په مسکو کې ،

س. ج سلطان احمد خان دافغانستان له خوا موافقه او امضاء کوي ، جلالیاب مولوتوف د شوروی د یاندنیو چارو وزیر نژدی فنه ته ولاړدی .

جلالتاب مولوتوف د شوروی د باندنیو چارو وزیر د افغانستان او اتحاد شوروی د سرحدی حدودو موافقه په مسکو کی امضاء کوی .
جلالتاب سابعان احمد خان د افغانستان اُنیامنده د میز ختوی ته ولاړدی .

بازده قبل از ظهر با تشریفات معموله در قصر دلکشا به حضور اشرف ملو کانه شرفیاب و اعتمادنامه خودشان را تقدیم کردند .

عالیقدر جلالتماب آقای البرتو کالیسی وزیر مختار دولت جمهوری ایتالیا به تاریخ ۲۲ حوت ۱۳۲۵ وارد کابل و به تاریخ ۵ حمل ۱۳۲۶ حسب تشریفات معموله به قصر دلکشا به حضور اعلیحضرت معظم همایونی مشرف و اعتمادنامه خود را تقدیم نمودند .

صدور اکریمان دولت شاهی مصر جلالتماب آقای محمد السعید مطربی را بحیث وزیر مختار خویش بدربار کابل معرفی و اخیراً اکریمان مشارالیه صادر گردید . آقای اوزینوس ژان میلنیکیل شارژ دافر دولت جمهوری پولیند مقیم طهران که در حین وقت عهده دار این وظیفه بدربار کابل نیز میباشد روز دوشنبه اول جدی ۱۳۲۵ وارد کابل گردیده و بروز پنجشنبه چهارم جدی ۱۳۲۵ معرفی نامه خود را بحضور ع.ج.س.ا. علی محمدخان وزیر امور خارجه تقدیم نمودند .

مختصر سوانح بعضی از نمایندگان سیاسی که در دوره سال ۱۳۲۵ وارد کابل

گردیده اند

۱ - سوانح جلالتماب آقای محمد صادق خان ابو خضره بی وزیر مختار دولت شاهی مصر در ۱۹۰۰ عیسوی به القایوم مصر متولد و تحصیلات خود را در پاریس به اتمام رسانیده در ۱۹۲۳ دکتورای حقوق خود را از فاکولته حقوق پاریس حاصل نموده است در ۱۹۲۴ وکیل دعوی در وزارت مالیه ۱۹۲۵ آتاشه وزارت مختاری مصر در واشنگتن ۱۹۲۹ آتاشه وزارت مختاری مصر در بروکسل ۱۹۳۰ فونسل در بیت المقدس ۱۹۳۳ فونسل در آتن ۱۹۳۴ فونسل در بیروت ۱۹۳۷ فونسل در بمبئی ۱۹۳۹ جنرال فونسل در سانفرانسسکو ۱۹۴۴ سکرتر اول وزارت مختاری مصر در واشنگتن در ۱۹۴۵ شارژ دافر پراگ اخیراً در ۱۹۴۶ بحیث وزیر مختار دولت شاهی مصر بدر بار کابل انتخاب گردیدند .

۲ - سوانح جلالتماب آقای ایو نین تسنگک وزیر مختار جمهوری چین در ۱۸۹۴ عیسوی در کیاننگ سوانچین متولد و تحصیلات خود را در یونیورسیتی ار در شننگهاین تکمیل و دکتورای حقوق خود را از یونیورسیتی پاریس حاصل نموده است . دوره ماموریت در ۱۹۱۳ دفتر دار وزارت مختاری چین در پاریس در ۱۹۱۷ بر تبه آتاشه در وزارت مختاری متذکره ترفیع یافته است . در ۱۹۲۲ به کوپن هاگن (دنمارک) تبدیل شده

د کابل کالنی

در ۱۹۲۴ کاتب درجه سه وزارت مختاری چین در سینگپم (سویدن)

» ۱۹۲۵ کاتب درجه دو و قد چین در جامع ملل

» ۱۹۲۷ معاون ریاست به وزارت خارجه

» ۱۹۳۰ رئیس شعبه

» ۱۹۳۱ معاون مدیریت آسیائی وزارت خارجه

» ۱۹۳۲ جنرال قونسل در خا باروسک (روسیه)

» ۱۹۳۴ جنرال قونسل در هونوی (هندوچین)

» ۱۹۴۱ مستشار وزارت خارجه

» ۱۹۴۳ وزیر مختار در قاهره

» ۱۹۴۷ وزیر مختار در کابل

مختصر سوانح عالیقدر جلالتماب آقای البرتو کالیسی وزیر مختار دولت
جمهوری ایتالیا .

به تاریخ ۲۰ ماه مارچ ۱۸۹۶ به مقام ییساتواید شده در سال ۱۹۱۹ از فاکوایته حقوق
دارالفنون روما فارغ التحصیل گردیده .

۱۹۲۰ . سکرتر کمسیون ایتالوی در کنفرانس اصلاحی منعقد در پاریس

۱۹۲۳ - آتشه قونسل در وزارت امور خارجه .

۱۹۲۵ ویس قونسل در الجرو سادمالو

۱۹۲۶ قونسل در بوناویس

۱۹۳۸ قونسل در پورت سعید

۱۹۳۳ جنرال قونسل در الجر

۱۹۳۶ بحث معاون معاون شعبه اول مدیریت عمومی اقتصادی وزارت خارجه

۱۹۴۹ جنرال قونسل در مراکش

۱۹۴۱ جنرال قونسل در بوسنی ارزگون

۱۹۴۲ جنرال قونسل در نیس

۱۹۴۳ رئیس اداره امریکا در وزارت خارجه ایتالیا

۱۹۴۶ جنرال قونسل در استانبول

اخیراً وزیر مختار بدر بار کابل .

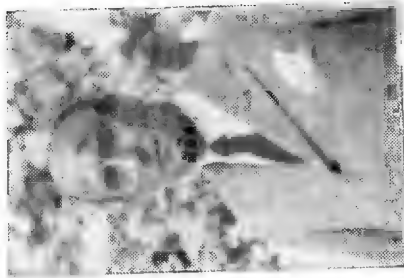
خارجی سفیران

ڊپلوماتيک شادو دافتر
ڊپلوماتيک شادو دافتر

ڊپلوماتيک شادو دافتر
ڊپلوماتيک شادو دافتر

ڊپلوماتيک شادو دافتر
ڊپلوماتيک شادو دافتر

مختصر سوانح آقای ژور ژینوس ژان میلنیکیل شارژدافر پولیند .

به ۱۹۰۵ درعلاقه سلنیزیا متولد و تحصیلات خود را در شرق اقتصادات تکمیل و چندی بعد درامور کویراتیف و مسکاتپ مسلکی شامل شد در ۱۹۳۹ به سمت قوماندان تولى به بحر به برعلیه آلمان داخل وبعداً درشرق میانه به عساکر پولیند شامل شد پس از خامه جنگ ازطرف حکوت پولیند به وارسا جلب و به حیث شار دافر پولیند به طهران مقرر و در ۱۹۴۶ همین وظیفه را در دربار کابل نیز عهده دار شد :

لست اعضای رسمی سفارت ها و وزارت مختاری های خارجه مقیم دربار کابل .

۱- سفارت کبرای شوروی

۱ - سفیر کبیر	جلالتماب آقای ایوان باکولین
۲ - مستشار	آقای مئود وردو لیا
۳ - معاون آتشه نظامی	آقای لغتنت کرنیل شوروف
۴ - سکر تراول	آقای نیبا تینسکوف
۵ - سکر تردوم	آقای ژور ژمرادوف
۶ - آتشه	آقای زاووزولین
۷ - آتشه	آقای کوز نتسوف
۸ - آتشه	آقای ایروچینکوف

۲- سفارت کبرای تورکیه

۱ - سفیر کبیر	جلالتماب آقای احمد جواد استون
۲ - مستشار	آقای توفیق تور کبر
۳ - سکر تراول	آقای عفان آفچه
۴ - سکر تردوم	آقای اسمعیل حقى آق چوین

۳- سفارت کبرای ایران

۱ - سفیر کبیر	جلالتماب آقای حسنعلی کمال هدایت
۲ - مستشار	آقای محمد فهمی
۳ - سکر تراول	آقای افراسیاب نوائی

۴- وزارت مختاری عراق

۱ - وزیر مختار	جلالتماب آقای ژرال خالدانز هاوی
۲ - سکر تراول	آقای ممدوح زاکی

۵- وزارت مختاری برطانیه

۱- وزیر مختار	جلالتماب سر جایلز سکوایر
۲- مستشار	آقای کرنیل عبدالرحیم خان
۳- سکرتر اول	آقای ربد پات
۴- آتشه نظامی	آقای کرنیل لنکاستر
۵- آتشه	آقای مارکن
۶- سکرتر اقتصادی	آقای عبدالمجید خان
۷- اورینتل سکرتر	آقای خان محمداسلم خان
۸- داکتر	آقای میجر مکری

۶- وزارت مختاری امریکا

۱- وزیر مختار	جلالتماب آقای ایلی ای پالمر
۲- سکرتر دوم	آقای یول بیدک
۳- سکرتر سوم و ویس کونسل	آقای بروس آر کروس
۴- آتشه نظامی	آقای کرنیل کنت
۵- ویس فونسل	آقای گلسن

۷- وزارت مختاری فرانسه

۱- وزیر مختار	جلالتماب ارماند هاریو
۲- ویس فونسل	آقای لوی کپه

۸- وزارت مختاری مصر

۱- وزیر مختار	جلالتماب آقای محمدصادق ابوالخضره بی
۲- آتشه	آقای مدحت الفار

۹- وزارت مختاری چین

۱- وزیر مختار	جلالتماب آقای ایونین تسنگ
۲- سکرتر اول	آقای کینگ
۳- دفتر دار	آقای کینگ آنگ کی

۱۰- وزارت مختاری ایتالیا

۱- وزیر مختار	جلالتماب آقای البرتو کالیسی
۲- دفتر دار	آقای کنناچی
۳- پیش نماز	آقای بادر کاسپانی

جلال‌آباد بدغلي ټيکولای شورک د اتحاد ضروری د عالی هیئت رئیس د جلال‌آباد محمد نوروز خان د افغانستان و لوی سفیر اعتماد زاده
 اخيستی او د مملکتینو د روابطو د ټيکولای او زیاتوالی په نسبت خبرې اترې کوی :

بہشتی اور ہندی فٹ دھوانی ملا کر انو د بارہ .

شمولیت افغانستان در یونو

حکومت متبوعه افغانستان نظر به دلچسپی تمام وعلاقه مخصوصی که به صلح و آرامش عمومی و رفاه عالم بشریت دارد، در ظرف این سال راجع به داخل شدن در مؤسسه ملل متحد تشبث لازمه نموده و پس از تصویب مجلس عالی وزراء وصحة ذات اشرف ملوکانه بتاریخ دهم سرطان ۱۳۲۵ مطابق ۲ جولائی ۱۹۴۶ تلهگرامی دایر بر این مطلب به مضمون ذیل از طرف والا حضرت اشرف سیهسالار غازی صدراعظم بنام منشی عمومی یونو مخابره شد:

(منشی عمومی مؤسسه ملل متحد نیویارک ۱ بنام حکومت خود افتخار دارم این درخواست را جهت پذیرائی افغانستان به عضویت مؤسسه ملل متحد بشما مخابره کنم، افغانستان از سالیان درازی به ثبوت رسانیده که همواره یک دولت صلح دوست بوده و به نصب العین همکاری بین المللی چنانچه غایبه مؤسسه ملل متحد را تشکیل میدهد صرف مساعی نموده است، حکومت شاهی افغانی با درخواست پذیرفته شدن به عضویت مؤسسه ملل متحد از موقع استفاده کرده اعلان مینماید که این مملکت حاضر است تعهدات مندرجه در پیمان رافول کند) همان بود که پیشنهاد افغانستان بتاریخ ۱۰ سرطان مطابق ۲ جولائی ۱۹۴۶ از طرف منشی عمومی رسماً به شورای امنیت سپرده شد پس از آنکه کمیته مؤلف مرکب از نمایندگان گان جماهیر متحده امریکا، مصر، انگلستان، چین، یوآیند، اتحاد جماهیر اشتراکیه شوروی هالیند، مکسیکو، فرانس، برازیل و استرالیای علی الترتیب بتاریخ ۲۸ اسد مطابق ۲۰ اگست ۱۹۴۶ وضعیت بیطرفی افغانستان را در ایام حرب عموم دوم ستایش نموده و پذیرفته شدن مملکت مارا به عضویت ملل متحد تصمیم گرفت، به اسامبله عمومی رسماً سفارش نمود و نظر به مقررات ماده چهارم پیمان ملل متحد، اسامبله عمومی موضوع شمولیت افغانستان را در قسمت دوم اجلاس نخستین خود تحت مطالعه قرار داده بتاریخ ۲۷ عترب مطابق ۱۹ نوامبر ۱۹۴۶ نسبت به عضویت افغانستان در مؤسسه ملل متحد تصمیم قطعی اتخاذ نمود چنانچه بروز مذکور مطابق بمقررات ماده ۱۱۶ قوانین اداری موقتیه اسامبله عمومی و ثبقة الحاق حکومت افغانستان به مؤسسه ملل متحد با تشریفات معموله از طرف ع، ج عبدالحسین خان «عربز» وزیر مختار اعلی حضرت در واشنگتن که از حضور اعلی حضرت معظم همایونی اختیارات کامله حاصل کرده بودند امضاء گردیده و ع، ج عبدالحسین خان با ص، سید تاج الدین خان سابق سرکاتب وزارت مختاری اعلی حضرت در واشنگتن بحث نمایندگان افغانی در اسامبله عمومی ملل متحد کرسی های خویش را اشغال نمودند. در عین زمان بیرق ملی افغانستان نیز در جلو عمارت ملل متحد با تشریفات معموله بر فراشته شد و از طرف منسوبین بحریه اتازونی رسم تعظیم بمقابل بیرق ملی افغانستان اجر گردید.

امور وزارت داخله

وزارت داخله امسال فرار سنوات گذشته امور مربوطه خود را طبق مقررات موضوعه و اصولنامه های مملکتی که نزدش موجود بوده تحت اجراء گرفته و تا اندازۀ ممکنه با اصلاح تشکیلات و تعدیلات بعضی دوائر چه در مرکز وزارت و چه در دیگر ولایات و حکومت اعلی و قوماندانیهای پولیس و ژاندارمه پرداخته امور مربوطه داخله را بوجه احسن تعیل و جریان داده است، در شق حکومت اعلی و کلان تعدیلاتی را به تطبیق رتب بازده گانه از روی اندازه کار و وسعت و اهمیت منطقه و نفوس آنها فائیل شده بعضی را حکومت اعلی انتهائی و بعضی را حکومت اعلی ابتدائی و نیز حکومت کلان را به درجات انتهائی و ابتدائی تبدیل و همچنین حکومت ثلاثه را به حکومت چار گانه یعنی درجه اول ، درجه دوم ، درجه سوم ، و چارم و حتی علاقه داربهای مربوطه را بدرجات مختلف که عبارت از علاقه داری درجه اول ، درجه دوم ، درجه سوم ، باشد تشکیل نموده تمامی حکام و علاقه داران مملکت را مطابق درجه شان به منطقه که معادل رتبه و درجه آنها باشد تبدیل کرده یعنی حکام کلان که درجه انتهائی را دارند به مناطقی که حکومتی های کلان انتهائی است و حکام کلان ابتدائی به آن حکومتی های کلان که آن منطقه هم حکومتی کلان ابتدائی است و همچنین حکام درجه اول به حکومتی درجه اول درجه دوم به حکومتی درجه دوم ، درجه سوم به منطقه حکومتی درجه سوم و بهین منوال علاقه داران و غیره مامورین مربوطه حکومتی ها هر کدام به منطقه تبدیل شده اند که معادل رتبه شان بوده در حصه مامورین پولیس و ژاندارمه نیز تسامد امکان رحمت کشیده شده که مامورین مربوط شق پولیس و ژاندارمه حدودی از صاحب منصبان تعلیم یافته و تجربه کار مسلکی انتخاب شده اند و از اداره امنیت امور حقوقی و جزائی که باین شعبه ارتباط دارد دفاتر مخصوص متنوعه وضع و تعلیماتنامه های حقوق و تخفیف جزای محبوسین بمعرض اجراء آورده است و در شق امور سرحدی و پاسپورت نیز فرار معمول همه ساله و طائف اجراء شده ، همچنین در شق احصائی توزیع و تذکره تابعیت در احضار مجلورین عسکری طبق اصولنامه های مکلفیت و تعلیماتنامه های جزای متخلفین و غیره اجراء آت صحیح بعمل آورده شده است، در شق تفتیش نیز طبق لائحه تفتیش امور اداری و تعلیماتنامه تفتیش امور احصائی نفوس بوظیفه مقرر طبق لائحه مرتبه تفتیش اجراء آت کرده شده که اینست بابت کار این اجمال به تفصیلات آتی میپردازد :

قسمت اول: تعدیل در تشکیلات

۱- مدیریت عمومی ملال احمد جدیداً درین سال مربوط بوزارت داخله گردیده

که تشکیل آن قرار آتی است :

اول : مدیر عمومی یک نفر

دوم : سرکاتب انتهائی کنترول

سوم : کاتب اول

چهارم : سرکاتب انتهائی اجرائیه

پنجم : کاتب درجه اول

ششم : کاتب درجه چارم

هفتم : ترجمان اسان انگلیسی ، فرانسوی ، ترکی ، بحیث مامور انتهائی ۳ نفر

هشتم : خزانه دار بحیث تجویذدار درجه سوم

۲- شعبه سجل و سوانح مدیریت مامورین باموریت انتهائی تعدیل و تشکیل آن

حسب ذیل است :

اول مامور انتهائی يك نفر

دوم سرکاتب انتهائی

سوم کاتب اول

چهارم کاتب دوم

۳- مدیریت های خارجه ولایت فندهار ، هرات ، مشرقی ، جنوبی از وزارت جدید

خارجه منفک وبهمان بودجه معینه خود مربوط بوزارت داخله گردیده وبنام

مدیریت های قلم مخصوص موسوم شده اند

۴- يك حکومت جدید التشکیل در چه چارم باسم سرکاتبی تحت اثر حکومتکلان

کنرهای مشرقی منظور شده

۵- يك علاقه داری در چه سوم باسم دره مزار یا نورگل تحت اثر حکومتکلان

کنرهای مشرقی منظور شده

۶- علاقه دره نور علاقه داری در چه سوم تعدیل و مربوط بحکومتکلان

کنرهای مشرقی گردیده

۷- علاقه داری جدید التشکیل درجه سوم ترنگه یا با ذیل تحت اثر حکومتکلان

کنرها منظور شد

- ۸ - منطقه نورستان از حکومت دره پنج مجزا و يك حکومت درجه چارم بنام و ينگل تشكيل و مربوط بحكو متكلان كنړها گردید .
- ۹ - علاقه داری درجه دوم و ا خان از حکومت زيبك حكومت اعلى بدخشان مجزا و بحكومت درجه چارم تعديل و منظور گردید .
- ۱۰ - حكومت زيبك بدخشان بد رجه سوم تعديل و مر كز آن به اشكاشم منتقل و بنام حكومت درجه سوم اشكاشم مسمی گردید .
- ۱۱ - موضع سابقه حكومت زيبك يك علاقه داری درجه دوم بنام زيبك تعديل شد .
- ۱۲ - علاقه قریه بابۀ صدیق كه بعلاقه داری كندار مربوط بود نسبت قرب مسافه بحكومت درجه دوم خلم مربوط شد .
- ۱۳ - نظر با اهمیت امروزی وسائط نقلیه و انكشاف امور ترافیکی و وضع دساتیر مقتضیه مدیریت ترافیک و شعبات ترافیکی ولایات و حكومات اعلى و حكومات كلان در اثر الغای مدیریت عمومى حمل و نقل بقو ماند انبهای امنیه ولایات و حكومات اعلى و كلان مربوط شد .
- ۱۴ - علاوه بر شفا خانه های ثابت و سیار و ژاندارمه های حدودی ولایات شمالی ولایت مشرقی سه باب شفا خانه دیگر در حكومتی اعلى بدخشان و حكومتی اعلى میمنه و ولایت مشرقی منظور و بكار آغاز نموده اند .
- ۱۵ - حسب صوابدید و تسهیلات اجرای امور شعبه ویژه از وزارت جلیله خارجۀ مجزا و مربوط بوزارت دا خله گردیده .
- ۱۶ - طور يكه در سال ۱۳۲۴ يك مقدار پول بنام صنایع مجلس جنوبی اعتبار داده شده بود در سال جاری مانند سایر شعبات صنایعتی محاس و ولایات بكار صنایع آغاز و صنایع مختلفه از ناحیه این دستگاه جدید بعمل میاید كه در آنی مورد استفاده شایقین قرار داده خواهد شد .
- ۱۷ - قرار يكه در سال ۱۳۲۴ يك يك مقدار پول بنام سرمایه صنایعتی حكومتی های كلان داده شده بود كه در سال جاری سرمایه مذکور بمحاسب حكومتی های موصوف بكار انداخته شده .
- ۱۸ - راجع بساختن شفاخانه های محاسب افغانستان از طرف مدیریت صحتیه پلان ترتیب و در سال جاری روی دست قرار داده و بسكیاب شفاخانه در مجلس ولایت قندهار افتتاح وهم به تعداد لازم دكتور بمحاسب ولایات مزار شریف هرات و قطن اعزام شده اند .

۱۹- حکومت اعلی وکلان و ثلاثه و علاقه داربها به تطبیق رتب یازد گانه نظر باهمیت منطقه و کثرت نفوس حسب ذیل تعدیل گردیده :

اول : حکومت اعلی انتهای :

الف : حکومتی اعلی مینه

دوم : حکومت اعلی ابتدائی :

الف : حکومتی اعلی بدخشان

ب : حکومتی اعلی فراه

سوم : حکومت کلان انتهای :

الف - مربوط ولایت کابل : شمالی ، غزنی ، دایزنکی

ب - مربوط ولایت قندهار : پشت رود

ج - مربوط ولایت هرات : بادغیسات ، غورات

د - مربوط ولایت مزار شریف : شهرگان

ه - مربوط ولایت قلعین : تالقان

و - مربوط ولایت مشرقی : کندها

چهارم : حکومت کلان ابتدائی :

الف - مربوط ولایت کابل : اوگرد ، پروان

ب - » » قندهار : ارزگان ، قلات

ج - » » هرات : غوریان ، جلگه یا انجیل

د - » » مزار شریف : سمنگان ، بلخ

ه - » » قلعین : قندوز ، پل خمری

و - » » مشرقی : لغمان ، شنوار

ز - » » جنوبی : خوست

پنجم : حکومت هرجه اول :

الف مربوط ولایت کابل : کوهدامن ، کتواز ، مقر ، اندر ، بهسود

ب » » قندهار : سین بولدک ، دند ، گرمسیر ، موسی قلعه

ج » » هرات : شین دند ، مرغاب

د - مربوط ولایت مزار شریف	: - ننگ چارک ، آفچه ، سر پل
ه - » » قطغن	: - حضرت امام صاحب
و - » » مشرقی	: - خوکپانی ، دکه یا مهمندره
ز - » » جنوبی	: - ارگون
ح - حکومت اعلی میمنه	: - اندخوی پشتو نیکوت
ط - » » فراه	: - چخا سور

ششم حکومت درجه دوم :

الف - مربوط ولایت کابل	: - چاردهی ، بغان ، ننگاب ، ریزه کوهستان
ب - مربوط » قندهار	: - شرن ، میدان ، کلنگار ، وردک
ج - » » هرات	: - دهر و د ، ارغستان ، نهر سراج ، نوزاد
د - » » مزار شریف	: - بشون روعن ، گلران ، غورباشهرک ، کشک
ه - » » قطغن	: - نهر شامی ، خام ، دولت آباد ، دره صوف
و - » » مشرقی	: - رستق ، دوشی ، خان آباد
ز - » » جنوبی	: - فرغه نی ، سرخ رود ، رودات
ح - حکومت اعلی میمنه	: - جاجی
ط - » » فراه	: - درزاب و گدزیوان ، ننگاب شیرین
ی - » » بدخشان	: - بکواه ، اناردره
	: - درواز ، جرم

هفتم حکومت درجه سوم :

الف - مربوط ولایت کابل	: - بگرام ، غوربند ، پنجشیر ، بامیان ، قره باغ ، جغتو
ب - » » قندهار	: - جاقوری ، وازه خواه ، دایکندی ، اعل و سرچنگ
ج - مربوط ولایت هرات	: - تیرین ، خبا کریز ، ارغنداب ، پنجوائی
د - » » مزار شریف	: - دایچویان ، شنکی
ه - » » قطغن	: - چچران ، اوبه ، تولک ، گنذر
و - » » مشرقی	: - قرقین ، کشنده
	: - نهرین ، قلعه زال
	: - برکندر ، کامه ، خاص کنر

ز - مربوط ولايت جنوبي : زرمټ ، چمكشور و حاني خيل ، جدران
موسي خيل، منگل، تي، سيد كرم

ح - » حكومت اهلي ميينه : قبيصار
ط - » » » بدخشان : كشم ، اشكشتم

هشتم حكومات درجه چهارم :

الف - مربوط ولايت كابل : بگرامي، ده سبز، نجراب، جبل السراج

سرخ بيارسا، سيفان و كه ورد، سروبني
يكاو لينك، شارستان

ب - » » قندهار : كشكشغورد، ده لسه، شورابك

گيزاب، اجرستان، جلدك

ج - » » » » : زنده جان، كهسان، ادرسكن، كرخ

قبادس، جوند، برچمن، پسابند

د - » » » مرار شريف : شور تيه

بغلان، اندراب، چاه آب، ينكي قلعه

اشكش، فرخار، خوست و فرنگك

و - » » مشرفي : نورستان لغمان، كوز كنر، دره پيچ

كهامدش، لندي سين، اچين، چو كي

سر كاني، وايگل

ز - » » جنوبي : ازرو، جاجي ميدان

ح - » » حكومت اهلي بدخشان : واخان

نهم علاقدار بهاي درجه اول :

الف - مربوط ولايت كابل : شكر دره، سلطان خيل، جاني خيل

ديده، ماستان، ورمه مي، دايميرداد
حصه اول بهسود هزاره

ب - » » قندهار : معروف، ناوه بار كزائي، زمينداور

بغني و باگران، شاه جوي، ارغنداب، چوره

ج - » » هرات : غور ماچ، كشك كپنه

د - » » مرار شريف : منگه جوك، خاقا، چمتال

چاردرة قندوز ، خوجه غار ، درقد	»	»	قطنن	:
نازيان ، دوربابا ، ده بالا ، علينگار	»	»	مشرقي	:
عليشنگ				
کومل ، سروبي ، برمل ، صبري	»	»	جنوبي	:
قير مقول ، خانچهپار باغ ، المار	ح -	مربوط	حکومت اعلى ميمنه	:
درزاب ، دولت آباد				
لاش جوين ، چار برجک ، گلستان	ط -	»	»	:
قلعه کاه				
خواهان	ي -	»	»	:
			بدخشان	:
دهم علاقه دريهاي درجه دوم :				

چهارآسياب ، استالف قره باغ ، حصه	الف -	مربوط	ولايت کابل	:
اول پنجشير ، شيرامنه ، گيلان ، يوسف خيل				
حصه دوم بهسوده زاره ، چرخ ، نرغ				
محمد آغا ، جغتوي وردک				
شکه و شگي ، دامان ، سار باقلعه	ب -	»	قندهار	:
ريگت شورا بک ، حصه ريگت کرمسير				
ميزان ، ناوه شملزائي ، اطغر				
ساغر	ج -	»	هرات	:
دهدا دی ، فيض آباد ، مرد يان	د -	»	مزار شريف	:
کوهستانات ، سريل ، شوالگره				
دمنه غوري ، برکه چال	ه -	»	قطنن	:
بهسود ، حصارک غلجائي ، پچير و آگام	و -	»	مشرقي	:
چپرهار ، کچ عزيزخان				
زيروک ، حصه ۲ چمکني ، نکه جدران	ز -	»	جنوبي	:
اسماعيل خيل ، تربيزائي ، المره				
يامير نادرشاه کوت	ح -	»	حکومت اعلى ميمنه	:
فورغان				
بالا بلوک ، نادعلي ، ميل کرکي	ط -	»	»	:
خاشرود ، خاک سفيد			فراه	:
راغ ، شغنان ، زيباک	ي -	»	»	:
			بدخشان	:

د داخله وزارت نوی مقرری

و، ج محمد یونس خان د فتندهار نائب الحکومه

ع، ص محمد فاروق خان د داخله وزارت معین

ع، ع، ص محمد کریم خان د بدخشان اعلیٰ حاکم

ع، ع، ص سید عبدالله خان د فراه اعلیٰ حاکم

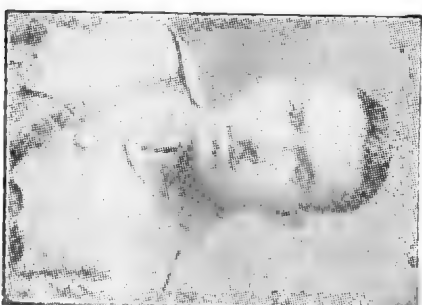
د د اخله وزارت نوی مقرری

ح ، محمد اکبر خان لوی غنیمتشر
د ننگرهار او د تعلیم او تربیې مدیر

ع ، شاه محمد آخان دهلال احمر
عمومي مدیر

ح ، محمد آصف خان د کابل
د امنیې قو مامندان

یازدهم علاقه داریهای سوم :

الف - مربوط ولایت کابل :	کابلکان ، الهه سای ، محمود عراقی ، کوه بند ، شنواری ، کوه صافی ، حصه ۲ پنجشیر ، گلپهار ، شیخ علی سیفان ، زنه خان ، دهیک ، خوجه عمری ، کیرو ، آب بند ، ناوه مقر ، واغظ خوشی ، پاو خواب شانه ، چلدریز غوزک ، نیش ، قاعه ست ، ریشو ، ورشیر چشت شریف ، فرسی
ب - فندهار	
ج - مربوط ولایت هرات :	
د - مزار شریف :	چار کنت ، بلخاب ، خیماب ، روئی دو آب حضرت سلطان ، کلمدار
ه - فغانستان	تاله ویرفک ، خنجان ، بنگی ، کلفگان ، ورسج شیرزاد ، بتی کوت ، دره مزار
و - مشرقی	یا نور گل ، دره نور ، ترنگک یا بادیل
ز - جنوبی	لجه یا میدان خواجه ، متا خان ، سرروضه ، حسن خیل ، ثمل جدران ، شورک ، قنندر منگل ، گریز
ح - حکومت اعلی میمنه	کوهستان
ط - فراه	اصل چخانسور
ی - بدخشان	کران و منجهان ، بهارک و شیوه

قسمت دوم مقرریهائی که در سال ۲۵ بمرکز

و مربوطات وزارت داخله بعمل آمده :

- ۱ - ع ، ج ، س ، ا غلام فاروق خان رئیس تنظیمه ولایت مشرقی با در عهده داشتن ریاست مذکور بحیث وزیر امور داخله
- ۲ - ع ، ص محمد فاروق خان مدیر شعبه دوم مقام منبع صدارت عظمی برتبه دوم بحیث معین و رئیس اداری وزارت
- ۳ - ع ، ع ، ص محمد کریم خان سابق رئیس معادن برتبه اول بحکومت اعلی بدخشان
- ۴ - ع ، ع محمد سرور خان سابق حاکم کیلان خوست بحکومت کیلان نالقان فغانستان

- ۵ - ص سید محمد سرور خان سابق مدیر مامورین وزارت اقتصاد ملی بحیث
مدیر انتہائی عضویت ریاست تفتیش
- ۶ - ص عنایت اللہ خان سابق معاون فورۂ زراعتی بغلان بحیث مدیر انتہائی عضویت
ریاست تفتیش
- ۷ - ص عبد لکریم خان مدیر اجرائیہ صدارت عظمیٰ بمديریت انتہائی اداری ناکلین
مربوط مدیریت عمومی ناکلین
- ۸ - ص شمس الدین خان سابق مدیر جریدۂ اتحاد مشرقی بحیث مدیر انتہائی
عضویت ریاست تفتیش
- ۹ - ص نور احمد خان سابق مدیر جشن بحیث مدیر انتہائی عضویت ریاست تفتیش
- ۱۰ - ص محمد صدیق خان مدیر تجارت خارجی وزارت اقتصاد ملی بمديریت
انتہائی امنیہ ریاست امنیہ
- ۱۱ - ص غلام دستگیر خان بحیث مدیر انتہائی عضویت ریاست تفتیش
- ۱۲ - ص عبدالودود خان سابق غلدمشر بحیث مدیر ابتدائی عضویت ریاست تفتیش
- ۱۳ - ص اختر محمد خان سابق مدیر صناعتی محاسب بحیث مدیر ابتدائی
عضویت ریاست تفتیش
- ۱۴ - ع ، ع محمد حنیف خان سابق حاکم کلان قندوز بحیث حاکم کلان
ابتدائی بحکومت کلان بادغیسات هرات
- ۱۵ - ص عبدالقدیر خان مدیر انتہائی تحریرات هرات بحکومت کلان
غوریان هرات
- ۱۶ - ع ، ع حاجی احمد فیضان سابق حاکم درجہ اول انجیل بکفالت حکومت
کلان جلگہ هرات
- ۱۷ - ص محمد شریف خان سابق مدیر تمیز وزارت عدلیہ بحیث مدیر انتہائی
عضویت ریاست تفتیش
- ۱۸ - ع ، ع عبدالعزیز خان سابق معاون ارزاق هرات بحکومت درجہ اول
آفجہ مزار شریف
- ۱۹ - ع ، ع محمد جان خان سابق مدیر و عضو تفتیش وزارت فوائد عامہ بمباش
رتبہ سابقہ اش بحکومت درجہ اول بہسود هزارہ

- ۲۰ - ع ۱۰ محمد قسم خان سابق حاکم درجه اول آفچه، بحکومت درجه اول
ارگون جنوبی
- ۲۱ - ع ۱۰ خواجه غلام حیدر خان سابق حاکم درجه اول دهر اود بحکومت
درجه اول کتواز غزنی
- ۲۲ - ع ۱۰ عبدالرسول خان سابق حاکم درجه اول امام صاحب بحکومت درجه
اول چخانسور فراء
- ۲۳ - ص میر محمد عثمان خان بحيث مدير ابتدائی بعصويت رياست تفتيش
- ۲۴ - ص عبدالغفار خان سابق سرحدار دکه بکفالت مدیریت عمومی هوتاها
- ۲۵ - ع ۱۰ غلام عليخان سابق حاکم درجه اول چخانسور بحکومت درجه
اول سپين بواډک قندهار

قسمت سوم : تبدلات :

- ۱ - ع ۱۰ ع سيد آفاخان حاکم کلان ناکان بحکو متکلان غزنی
- ۲ - ع ۱۰ ع سيد عبدالشکور خان حاکم کلان غزنی بحکو متکلان ارژگان قندهار
- ۳ - ع ۱۰ ع يابنده محمد خان حاکم کلان دایرنگی بحکومت کلان افغان
- ۴ - ع ۱۰ ع حبيب الله خان حاکم کلان افغان بحکو متکلان دایرنگی
- ۵ - ع ۱۰ ع سيد غلام رسول خان حاکم کلان پشت رود بحکو مت کلان
کنر های ولایت مشرفی
- ۶ - ع ۱۰ ع محمد رفیق خان حاکم کلان فلات بحکو متکلان پشت رود
ولایت قندهار
- ۷ - ع ۱۰ محمد معصوم خان معاون ریاست احصائی وزارت بحکومت درجه
اول اندر غزنی
- ۸ - ص شاه جان مدير انتھائی اخذ عسکر ریاست احصائی وزارت بمديریت
انتھائی احصائی مرکز وزارت
- ۹ - ع ۱۰ محمد حسن خان حاکم یغان بمديریت انتھائی اخذ عسکر ریاست
احصائی وزارت
- ۱۰ - ص عبداللطيف خان مدير انتھائی حضور ریاست تفتيش وزارت بمديریت انتھائی
تعزیرات ولایت هرات

- ۱۱ - ص قاضی محمد شیرین خان مدیر انتہائی عضو ریاست تفتیش وزارت بمدریت انتہائی تحریرات ولایت جنوبی
- ۱۲ - ص عبدا لوکیل خان مدیر انتہائی عضو ریاست تفتیش وزارت بمدریت انتہائی تحریرات ولایت مشرقی
- ۱۳ - ع ۱ عبدالحمید خان حاکم درجه اول ریزه کوهستان بحکومت درجه اول گرمسیر ولایت قندهار
- ۱۴ - ع ۱ سلطان عزیز خان حاکم درجه اول رستاق بحکومت درجه اول پشتونکوٹ حکومتی اعلیٰ میثه
- ۱۵ - ع ۱ محمد موسی خان حاکم درجه اول نهرشاهی بحکومت درجه اول کوهدامن
- ۱۶ - ع ۱ عبدالرحیم خان حاکم درجه اول تاشقرغان (خلم) بحکومت درجه اول مقرغزنی
- ۱۷ - ع ۱ جان محمد خان حاکم درجه اول کفیل حکو متککلان شنوار بکفالت حکو متککلان پروان ولایت کابل
- ۱۸ - ع ۱ محمد عمر خان حاکم درجه اول کفیل حکو متککلان پروان بکفالت حکومت کلان شنوار ولایت مشرقی
- ۱۹ - ع ۱ حیات الله خان حاکم درجه اول موظف بحکومت درجه سوم کاهه ولایت مشرقی بعبث حاکم درجه اول بحکومت بغمان

قسمت چهارم : تر فعیات سنو یه :

- ۱ - ع ۱ شاه محمد خان مدیر انتہائی امنیہ ریاست امنیہ تر فیعا بمدریت عمومی ملال احمد ریاست اداری وزارت
- ۲ - ح ۱ محمد اکبر خان غند مشرانی تر فیعا غند مشری اول در رأس مدیریت تشکیلات و تعلیم و تربیہ ریاست امنیہ
- ۳ - ع ۱ محمد عمر خان حاکم درجه اول آفجہ مزار شریف تر فیعا بحکومتکلان ابتدائی فلات ولایت قندهار
- ۴ - ع ۱ غلام قادر خان حاکم درجه اول کیتواز تر فیعا بکفالت حکو متککلان قندوز
- ۵ - ع ۱ سید محمد انور خان حاکم درجه دوم چار دہی تر فیعا بحکومت درجه اول سرپل مزار شریف

قسمت پنجم : مناطقیکه در سال جاری تحت تفتیش گرفته شده و بعضی فقراتیکه

مطرح غور قرار داده شده است :

- الف ، ۱ - قوماندانی امنیه ولایت قند هار
- ۲ - دوائر مرکزی ولایت مشرقی
- ۳ - حکومت جغتو مربوط حکو متسکلان غزنی
- ب ۱ - هیئت ها ئیکه جهت غور و تحقیق بعضی فقرات بر کر و ولایات تعین و اعزام شده اند (۲۹) فقره
- ج ۱ - فقراتیکه در سنوات گذشته تفتیش و در هدا سته ۱۳۲۵ در شق اداری فیصله تصویب گردیده (۹) فقره
- د - فقراتیکه در ولایات و حکومت اعلی در شق اداری فیصله و در مرکز وزارت مراعاتاً غور گردیده (۴۱) فقره
- ه - فقراتیکه در سنوات گذشته در شق احصائیه تفتیش و در هدا سته صورت فیصله را بخود گرفته (۱۰) فقره
- و - فقراتیکه در شق احصائیه از طرف هیئت های تفتیش احصائیه ولایات و حکومت اعلی تفتیش و بعد فیصله مجالس مشوره ولایات و حکومت اعلی بر کز توصول و مراعاتاً غور گردیده (۲۲) فقره

قسمت ششم : مواد متفرقه :

- ۱ - یکمده مامورین که در سال ۱۳۲۴ بغرض اکتساب تعلیم و تربیه امور محاسبوی و لوازمی و کورس محاسبه شامل شده بودند امسال از کورس مذکور سندن فراغت حاصل نموده اند و عوض شان حسب معمول یکمده دیگری از مامورین مرکز وزارت بکورس بغرض تحصیل و تعلیم تدریس امور محاسبوی و لوازم داخل گردیده اند .
- ۲ - یکمده خورد ضابطان فارغ التحصیل که در سال ۱۳۲۴ از مکتب ژاندارمه برتبه خورد ضابطی فارغ شده اند و بعد از فراغت مکتب بغرض اكمال دوره ستازبه قطعات ژاندارمه و پولیس مرکز شامل سندن در سته جاری به جهت دروس و اكمال صنف ضابطی مجدداً بمکتب ژاندارمه شامل گردیده اند .

امور وزارت عدلیه

قبل از آنکه برخی اجراءات سال ۱۳۲۵ وزارت عدلیه را در معرض مطالعه خواننده گان محترم قرار دهیم ناگزیریم سطرې چند که نظریات وزارت را از اجراءات مذکور و یا اقدامات را که آینده درین باره بعمل آید بهتر و خویش خاطرشان سازد، به طور مقدمه یا عرض مرام بملاحظه و مطالعه قارئین عزیز رسانیده و بدین وسیله آرزوهائی که وزارت در راه کسب رونق و تکامل و بهبود امور قضائی وطن دارد خدمتشان عرض کنیم، چنانچه معاونت شریعت بیضای اسلامی باقوانین و مقررات عالیة آسمانی و ارشادات و هدایات سنیه قرآنی خویش از حبث جامعیت و اکملیت خود و توافق و تطابق که باطرز حیات دی و معنوی بشر و نفوذ و حسن قبول که در قلوب و روح انبای آدمی و تأثیر و حاکمیت که در اخلاق و عادات عمومی دارد، رفاه و آسایش فردی و نظم و نسق اجتماعی و سعادت و بختیاری جودانی پیروان خویش را به بهترین صورت تأمین و در احقاق حقوق و رفع خصومات و فراغ دفع تجاوز و تعدی انسانها عالی ترین تأثیر را نموده، حیات بشری را از هر حیث مقرون به سعادت می نماید و این حقیقت است مسلمة و غیر قابل انکار و تردید.

قوانین و اصولات که بر حسب اقتضای وقت و موضوع از طرف حکومت دانا و لایق مامورین و تدوین یافته، همچون تماماً بر وفق احکامات و اوامر شرعیه بملاحظه و بهبود فردی و اجتماعی مملکت ما باسنجش و اندیشه های کامل و تعمق و غورهای لازمه وضع گردیده، بدون شک و شبهه بهبود امور و رفاه حال افراد و خیر جامعه و مملکت را در بردارد.

پس درین حال برای اخذ نتیجه و ثمرات شایسته و شیرین آنها آنچه بیشتر و زیاده تر لازم دیده میشود، همانا صحت اجراء و حسن تطبیق و تعمیل آنهاست دره و ارد آن-و این امر هم مربوط و منوط است بافکار صحیح و اخلاق پاک و قلوب بی آلایش و دستهای جدی و کارکن مؤظفین اجراء و تعمیل امور مذکور و یا واضح تر بگوئیم وابسته است به صداقت و لیاقت مامورین وزارت عدلیه که مجامع رفاه و آسایش حال و مال افراد وطن منتهی ندارد. این امر را بیشتر به نظر قرار دهیم تا نگریسته و نظر باینکه احکام و اوامر کارکنان محاکم مربوطه آن به اعمال و حال افراد نافذ است درین قسمت زیاده تر غور و دقت و توجه را لازم می شمارد و روی همین اصل در ۱۳۲۵ چیزی که زیاده تر مورد توجه وزارت قرار داشته است همانا توجه و دقت در اخلاق و روش و سنوک مامورین مربوطه است و اقدامات را که درین راه نموده به چهار قسمت میتوان منقسم نمود:

- اول : اقدام برای تهیه يك عده مامورين مطلوبه در حال .
- دوم : توجه برای رفاه مامورين و رفع احتياج مامورين مربوطه جهت جلو گيری از اغراض و آلايش محتمله .
- سوم : اخذ ترميمات لازمه به غرض خیرت و اطلاع وزارت از طرز اجراءات و سلوك مامورين مربوطه .
- چهارم : اقدام برای تهیه مامورين لایق در آینده .

اقدام برای تهیه مامورين لایق در حال

چنانچه در بالا ذکر کردیم تحصیل نتایج حشّه در تمام امور وابسته بوجود مامورين لایق و پاک نفس و فعال بوده و میباشد وزارت عدليه منظر پيشبرد و افکار و نظريات عاليه حکومت معظم خویش اول به اول بدست آورتن همچو مامورين را لازم و حتمی دانسته و برای نائل شدن باین مقصود اقدامات لازم و متعادل و ذریعۀ نشر اعلانات و اصدار مکاتیب و مقامله و مذاکره بذوات علماء و فعلاء و در هر مر گوشه و کنسار وطن سراغ داشته و برای امور قضا و افتاء و غیره اوشان را شایسته و سراوار مبدانست آنها را برای کار دعوت و تساجاتی که مراجعه نمودند و وزارت لازم مبدانست عده از چنین ذوات را به عهده های لازم مقرر و منصوب نمود و امید دارد که آینده نیز بتواند بانقرر و تعین همچو ذوات لایق و فاضل و ظایف قضائیه وطن را بایک نفسی و صحت پيشبرده و در تأمین رفاه عامه خدمت انجام دهد .

رفاه حال کارکنان محاکم

یکی از علل که ممکن است گاهی اشخاص بی آلايش را نیز از جاده راستی و صداقت منحرف و به سوء رفتار و سلوك ناشایسته مایل گرداند ، همانا احتیاج و تنگدستی است . اشخاص پاک نفس و راستکار در حالیکه بتوانند باسوده حالی و رفاه بسر برده و از فشار فقر و فاقه مأمون بمانند ، طبعاً برای رفاه حال جامعه و بهبود امور مملکت بسکمال صداقت و جدیت و بی آلايشی خدمت نموده . پاک نفسی و شرافت خود را قربان اغراض نفسی نخواهند نمود ، بنابراین اصل وزارت عدليه که پیش از همه به کارکنان صادق و بی آلايش احساس احتیاج می نماید ، درین باره نیز از اقدامات و اجراءات لازمۀ تاحد توان و اقتدار خویش کوتاهی ننکرده و علاوه بر اینکه انطاف یاد شاه مهربان و غمخوار در سال ۱۳۲۵ بوسیله تزئید مراعات عمومی غایت بزرگی درباره مامورين و خدام شان مبذول داشته و بدین وسیله رفاه حال مامورين را فراهم ساخت . علاوه وزارت عدليه درین سال در خور اختیارات خویش بوسیله ترفیع و تثبیت رتب قضات و مفتی ها و تحصیل منظوری آن که سابقاً درجه معینه نداشت اطفال دیگر حکومت مهربان را در بارۀ اوشان حاصل و بدینوسیله در تأمین رفاه حال ایشان بذل مساعی لازمۀ را نمود .

مراقبت و تفتیش

مسئله دیگری که در حسن عمل و صحت جریان امور ربط و تعلق تمامی دارد، مراقبت و تفتیش از طرز جریان کارها و چگونگی اجراات کارکنان است، برای اینکه وزارت بتواند درین باره همیشه واری واری لازم را نموده و بصورت کامل از اجراات اطلاع داشته، مراقب امور باشد به تشکیل مدیریت جدیدی در وزارت بنام مدیریت عمومی تفتیش اقدام و منظوری آنرا از مقام مربوطه حاصل و ذوات لایقی را به امور محوله آن مقرر و منصوب نمود، این مدیریت از حیث داشتن کارکنان و اعضای کافی و منظور بهای لازم یک دایره نسبتاً وسیع بوده و چنانچه وزارت انتظار دارد در تفتیش امور محاکم مربوطه و غیره شعبات منسوبه وزارت نتایج نیک را خواهد بخشید. اینک تشکیلات مدیریت مذکور را ذیلاً بملاحظه خواننده گان محترم میرسانیم:

۱ - مدیر عمومی	یک نفر
۲ - اعضاء	۹ »
۳ - سرکاتب انتهائی	۲ »
۴ - کاتب اول	۴ »

تهیه مامورین برای آتیه :

بطوریکه می بینیم مملکت عزیز ما روز بروز جانب ترقی در سیر بوده و قدم بقدم بطرف تکامل پیش میرود این پیشرفت طبعاً توسعه دوائر و موسسات مربوطه دولتی و ملی را متقاضی و تشکیل و تاسیس شعبات جدیدی را و قنناً فوقاً خواهان است. بنابراین اگر از امروز هر شعبه و دایره برای خود مامورین لایق و جدی مساعی تربیه و تدارک نمیکند دیر یا زود بمشکلات ازین ناحیه مواجه خواهد شد، وزارت عدلیه این مسئله را در نظر گرفته و برای تهیه مامورین و کارکنان که در آینده قریب حسب آرزوی ملت و حکومت بتوانند با اجرای وظائف محوله پرداخته و نتایج عالی را که حکومت و ملت از حسن خدمات مامورین انتظار دارند به جامعه تقدیم کنند، تاسیس یک کورس قضائی را ضروری شمرده پس از سنجش ترتیب و طرز تشکیل و تاسیس و اداره و پروگرام تعلیمی و تعداد معلمین و متعلمین و غیره امور مربوطه آن موضوع را بمقام منبع صدارت عظمی معروض و منظوری آنرا حاصل نموده و اکنون سنجش بقیه امور آن در وزارت تحت غور و تدقیق بوده بخواست خداوند در سال ۱۳۲۶ رسماً کورس مذکور را افتتاح خواهد نمود. چنانچه دیده شده اینها یک حصه از اقدامات بود که وزارت محض بضرورت اجرای امور حال و مال وطن عزیز آنرا تعیل داشته است علاوه بران یک قسمت اجراات دیگری را نیز وزارت به اضافه وظائف دائمی و معمولی خویش عملی نموده است که بعضی از آنها را ذیلاً عرض می کنیم:

همکاری در تدوین قوانین :-

مملکت عزیز ما الحمد لله يك وطن اسلامی بوده و تمام امور جزئی و کلی، خصوصی و عمومی ما بر اساس همان ارشادات و احکامات دین مبین اسلام و ضح و فرار یافته است، او امر و هدایات دینی در روح و بدن در دل و دماغ در اخلاق و عادات در غرایز و سنجایی ما ریشه دوانده و فقط همین احکام الهی است که آرامش روح و تسکین قلب و اطمینان ضمیر ما را ولو که حسب احکام آن به حکومت شدیدی هم محکوم شویم فراهم میکند و درائر همین است که تمام قوانین و مقررات موضوعه حکومت شریعت پرور ما بر اساس احکام و ارشادات شریعت غرای مجسمه تدوین یافته و می باید وزارت عدلیه درین موضوع دایم با موسسات مقننه وطن همکاری تامه را داشته و در تطبیق مقررات اصولی با احکامات شرعیه و توضیح هدایات و او امر مذهبی در حین وضع مقررات اصول درین سال هم وسیله اعضای جمعیت العلمای خویش هم گونه معاونت و همکاری کاملی را با وزارت موفقت آن نموده است.

اصدار هدایات و دستاویز لازمہ :

مجاكم و دوائر منوبه وزارت عدلیه و سایر وزارت ها همیشه در امور مربوطه و تطبیق مقررات شرعی باقتضای واقعیه مواجهه باچنان مسائل میشوند که نمیتوان بدون غور و خوض لازمہ و استنداد از وزارت عدلیه دران باره اجراءات بنمایند، و همیشه در چنین موارد محتاج مراجعه و تحصیل هدایت از وزارت عدلیه می گردند وزارت عدلیه هم هدایات لازمہ را به اساس مسائل شرعی و اصولی به آنها اصدار میکند درین سال نیز به تعداد فقره که از دوائر منسوبه استنداد شده از طرف وزارت هدایت شرعیه صادر و بدینوسیله با دوائر مذکور همکاری لازمہ بعمل آمده است.

دعاوی من جو عه در وزارت

چنانچه معلوم است مرجع حل و فصل فقرات قضائی همان مجاكم مربوطه است ولی قضایائی پیش می شود که بعضی از آنها مجاكم مربوطه راطی ولی فئاعت جائین را فراهم نکرده و بعضی شان در اثر مرور مبعاد زیاد بطور پیچیده و متعلق شده که فیصله آن در مجاكم مذکور مشکلات زیادی دارد و بناچار بخودوزارت ارجاع می یابد، درین سال ازین قبیل دعاوی از مقامات منوبه بوزارت راجع و حسب مقررات شرعیه و اصولی دران باره غور و تدقیق لازمہ بعمل آمده، و بالاخره پس از ارائه محل اصولی و شرعی آن با اصدار هدایات لازمہ بمراجع مربوطه راجع و بالاخره از نتائج بمقامات متعلقه خبر داده شده است و بدین صورت در فیصله آنها تسهیلات تمامی وارد ساخته شده است.

امور و وزارت معارف

۲

افتخار دارم که راپور اجراآت کسالت وزارت معارف و بوهنتون کابل را که تصدیق او را آن از يك سال به این طرف باین جانب تفویض گردیده است تقدیم دارم.

مطالعه را یورمن کور با دقت و اختصار تمام ترتیب یافته است وحتی القدر در تحریر و ترتیب آن - می شده که از وقایع و مجاری امور تمثیل نماید و از مطالبی ذکر شود که امری را خارج بوده در قطار اقدامات اصلاحاتی محسوب شود زیرا مجاری همه امور متداوله و عادی سخن را بطول می کشاند و قابل نشر و اذاعت نمی باشد.

خوانندگان محترم از مطالعه این را یورمی تو انند مفکوره نسبت به چگونگی احوال و اوضاع معارف ما و نوعیت و ساحت اقدامات در نزد خود قیام کنند و تاحدی مشکلات وزارت معارف را تخمین نمایند و ضمناً چون ما را امیدوار کردند که این مشکلات با تهیه اشخاص و وسایل و مرور زمان رفع شدنی خواهد بود.

در اینجا وظیفه خود میدانم که خدمات قیمتدار و مساعی سلف محترم خود والا حضرت سردار محمدتعلیم خان را تمجید نمایم زیرا مساعی که آنها در تعمیم معارف تاسیس فاکولته ها و مکاتب و دارالمعلمین تهیه و وسایل و وضع نظامات اداری و مالی بعمل آوردند قابل تقدیر می باشد و با مشکلاتی که در کشور ما از نقطه نظر فقدان وسایل و اشخاص ذیصلاحیت و سربلای جریان همه امور موجود است کار آسانی نبوده اگر با وجود همه این مساعی و خدمات همکاران گرامی بنده و اقدامات ناچیز من هنوز و هن وضع در امور معارف و سوبه علمی مدارس ما مشاهده می شود علت آن بنا بر عوامل متعدده در ذیل است.

۱ - فقدان معلمین ذیصلاحیت داخلی که در دارالمعلمین و بوهنتون ها و کورس های شبانه

تهیه شده میروند و برای تکمیل آن وقت و زمان لازم است.

۲ - نرسیدن معلمین خارجی که بنا بر جنگ و انسداد راه ها برای مدتی معطل مانده بود

و سراز سال گذشته رسیده اند و خواهند رسید.

۳ - فقدان سامان و مصالحه تعلیمی از قبیل کاغذ، کتب، لوازم علمی و لا یورآ تواری

و غیره که بنا بر جنگ و مشکلات صادراتی و وارداتی تسکینه نمی در تعلیمات تولید نموده بود ولی

در سال ۱۳۲۵ برای تهیه آنها اقدامات شده.

۴ - ضعف تفتیش علمی بنابر نبودن مفتشین عالی و سایل حمل و نقل که بایستی چاره شود وزارت معارف طوریکه لازم بود تفتیش نموده نتوانسته است کسب در چاره جوئی این موضوع مهم تاحدی اقدام شده و اقدامات تکمیل خواهد شد .

در پایان این مقدمه لازم میدانم از توجهات جهان در جات پادشاه محبوب معارف پرور افغانستان که همیشه بنده و سائس خدمتگاران را جرئت میبخشد و رهنمائی مینمایند سیاست گذاری نمایم و تشکرات قلبی خود و همکاران خود را بحضور و الاحضرت غزی صدر اعظم که علاوه بر وظیفه مقدسه شان شخصانیز به این جانب در پیشبرد نظریات بنده و انجمن معارف و تعمیل اصلاحات کمک کرده اند تقدیم دارم و از رفقای محترم کابینه مخصوصا جناب وزیر امور خارجه و وزیر اقتصاد ملی که مساعدت قیمت دار خود را از این جانب مضایقه نکرده اند قدر شناسی نمایم و از همکاران محترم و دانشمندان وزارت معارف و یوهنتون کابل که با عشق و علاقه که در خدمت وطن دارند به بنده تعاون و مساعد کرده اند سپاس گذاری نمایم .

(محل امضای کفیل صاحب معارف)

درین سال والا حضرت سردار محمدنعم خان وزیر معارف بحیث وزیر مختار و نماینده فوق العاده حکومت شاهی افغانستان بدربار لندن تعیین گردید و هنگام تشکیل کابینه والا حضرت سیه سالار غازی امور معارف در تحت هدایت و رهبری ع.ج نجیب الله خان کفیل وزارت معارف بجریان خرد ادامه پذیرفت که از بدو اشغال وظیفه کفالت وزارت معارف به ملا حظة مجاری امور و معاینه موسسات عرفانی پرداخته شخصا برای باز دید و معاینه جریان امور تدریسات میکاتب به کلاسهای طلبه رفته از هدایات خود هیئت های اداری و معامین میکاتبرا مطلع گردانیدند و جهت ادامه صحیح تدریسات میکاتب و ازاله نواقص و توجه در بهبود او ضاع عرفانی بدوائر ذی علاقه حوصله افزائی ها بعمل آوردند میتوان یقین نمود که با توجه جدی و متمادی که امروز در تحت هدایه و رهبری سیه سالار غازی صدر اعظم بعمل میاید در پیشرفت صحیح امور عرفانی وطن اصلاحات بارزی دیده خواهد شد .

تعلیمات ابتدائی

از جمله مسائل مهمه که درین سال وزارت معارف راجع بان مطالعات و تدقیقات لازمه بعمل آورده است یکی همین اصلاح موسسات موجوده معارف است . گرچه امر وز دسر ناسر کشور یکسده مکاتب ابتدائیه دائر میباشد اما باید گفت که برای تعلیم و تربیه اولاد کشور مکاتب ابتدائیه موجود کافی شده نمی تواند یکسده زیاد قریه ها و نقاط معسور و یرفوس دیگری هم موجود است که برای تاسیس مکتب ابتدائیه موزون بنظر می آید اما بملاحظه اینکه برای تشکیل و تدویر مکاتب جدید احتیاجات از قبیل جای معلم لوازم تحصیل کتب درسی و قرطاسیه طلاب و امثال آن چیزهای دیگری ضرور است وزارت معارف در حال حاضر به تهیه آن دسترس کافی ندارد مخصوصا وجود معلمین تربیه دیده و اساسی که بمنزله ستون فقرات تدریسات بشمار میرود و تربیه معلم کاری نیست که در مدت کمی صورت گرفته بتواند .

لهذا بملاحظه این مشکلات و موانع وزارت معارف عجالتا از تشکیل و تاسیس مکاتب جدید ابتدائیه صرف نظر نموده تمام نیرو و توجه خود را با اصلاحات مکاتب موجوده معطوف گردانید . تا بدریعه حسن کیفیت از موسسات موجوده استفاده بیشتری بعمل آورده باشد ضمنا بعضی مکاتب را که بنا بر موقعیت و قلت نفوس و کمی معلم دوسائل قابل ادامه نبود موقتاً معطل کرد . دیگر از اجراءات مهمه وزارت معارف درین سال همانا تطبیق و بجا آوردن احکامی است که ذریعه فرمان مبارک ۸۰۲۷-۴۰۹۱ مورخه ۱۴ جوت ۱۳۲۴ حضور ملوکانه بااساس تصویب انجمن معارف راجع بایشکه در مناطق پشتو زبان مضامین درسی طلاب پشتو تدریس گردد و برای طلاب زبان فارسی نیز بحث یک مضمون تدریس شود و بالمقابل در مکاتب منطقه فارسی زبان تدریسات مضامین بزبان فارسی صورت گرفته پشتو بحث یک مضمون بطلاب تدریس کرده شود بوزارت معارف توصل نموده بود . وزارت معارف بتاسی از فرمان مبارک همایونی بمکاتب فارسی زبان و پشتو زبان در خصوص صورت ادامه تدریسات اسان و مضامین درسیه هدیایات لازمه داده متعاقبا بتهیه یک دسته کتب درسی مکاتب ابتدائیه بزبان فارسی و نشر و اشاعه آن متوجه گردید . و چون در صورت عدم وجود کتب در تدریسات مکاتب مشکلات زیادی عاید شده میتواند ریاست تعلیم و تربیه معارف هر چه زودتر کتب ذیل را برای استفاده طلاب ابتدائی منطقه فارسی زبان تهیه و ترتیب نموده بطبعه عمومی سیارید تا بموجب موافقه که درین خصوص بین وزارت معارف و ریاست مطبوعات بعمل آمده است کتب مذکور را تا شروع سال تعلیمی جدید بطبع برساند .

۱ - دینیات صنف سوم	۱۳ - حساب صنف سوم
۲ - » » چهارم	۱۴ - » » چهارم
۳ - » » پنجم	۱۵ - » » پنجم
۴ - » » ششم	۱۶ - » » ششم
۵ - تاریخ » چهارم	۱۷ - هندسه صنف چهارم
۶ - » » پنجم	۱۸ - » » پنجم
۷ - » » ششم	۱۹ - معادلات طبیعی صنف چهارم
۸ - جغرافیه صنف چهارم	۲۰ - » » پنجم
۹ - » » پنجم	۲۱ - » » ششم
۱۰ - » » ششم	۲۲ - رهبر معادلات حیاتیّه
۱۱ - حساب صنف اول	۲۳ - پروگرام تدریسات دوره ابتدایی
۱۲ - » » دوم	

از جمله کتب مذکور یکمده به طبع رسیده و توزیع شده است .

تهیه کتاب الفبا مطابق جدیدترین اصول مروجہ دنیا که بذریعہ آن طلاب در مدت کوتاهی به شناختن حروف و کلمات قادر شده میتوانند بفارسی و پشتو سر دست گرفته شد و در تهیه کتب قرائت فارسی صنوف دوم، سوم، چهارم، پنجم، ششم، نیز بهمین اساس اقدام بعمل آمد. رویهمرفته متعاقب صدور فرمان مبارک پادشاهی راجع بتطبیق تدریسات فارسی و پشتو سلسله های کتب ضروریہ مکاتب به مطبعہ سیاریده شد کتبیکه برای استفاده مکاتب پشتو زبان بمطبعہ سیاریده شده قرار ذیل است :

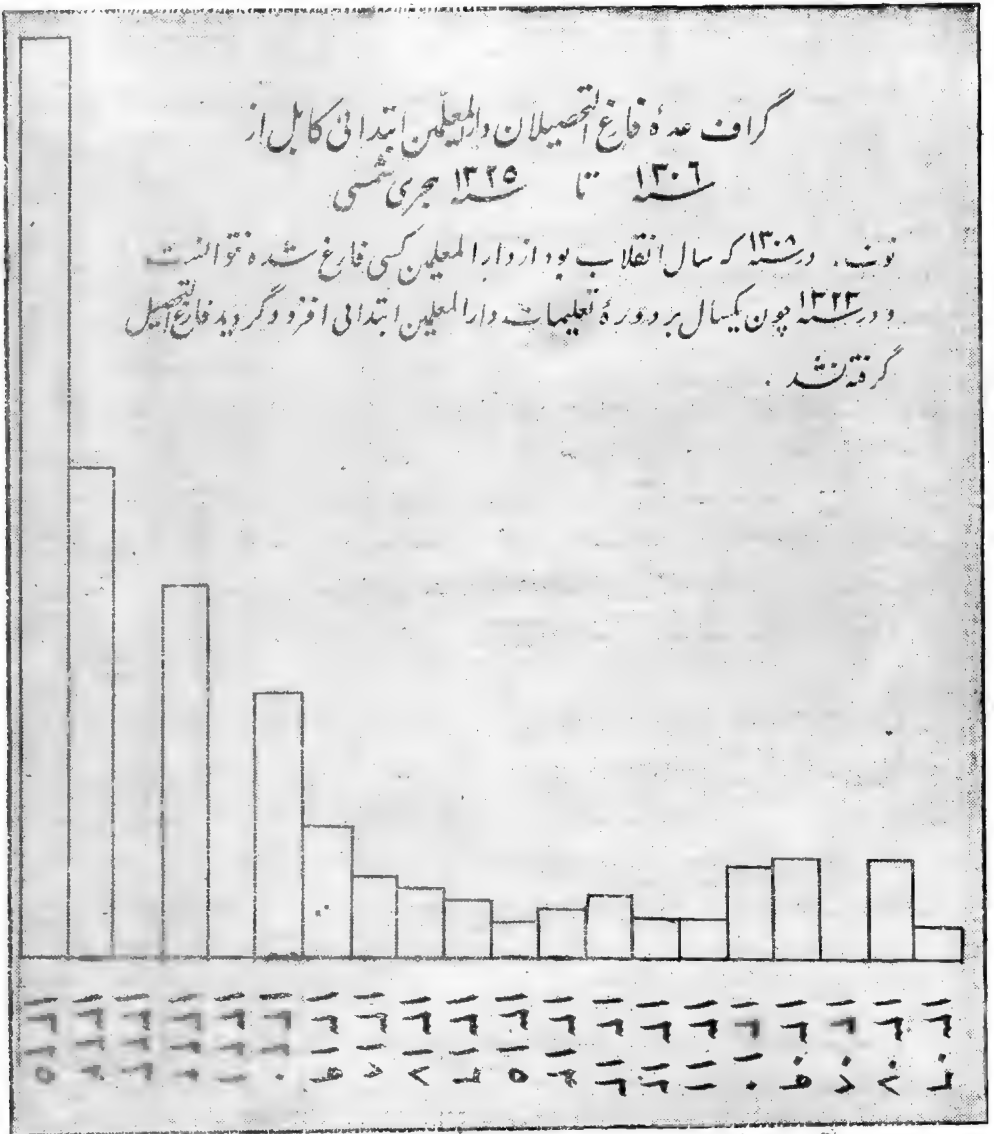
۱ - دریم دینیات	۱۱ - خلورم تاریخ	۲۱ - پنجم حساب
۲ - خلورم »	۱۲ - پنجم »	۲۲ - شپنرم »
۳ - پنجم »	۱۳ - شپنرم »	۲۳ - خلورمه هندسه
۴ - شپنرم »	۱۴ - خلورمه جغرافیه	۲۴ - پنجمه »
۵ - اوله پشتو	۱۵ - پنجمه »	۲۵ - خلورمه طبیعی پوهنی
۶ - دومه »	۱۶ - شپنرمه »	۲۶ - پنجم »
۷ - دریمه »	۱۷ - اول حساب	۲۷ - شپنرم »
۸ - خلورم »	۱۸ - دومه »	
۹ - پنجم »	۱۹ - دریم »	
۱۰ - شپنرم »	۲۰ - خلورم »	

کتابخانه که از طبع فارغ و برای نشر آماده گردیده بود بلا فاصله بدسترس استفاده مدیریتهای ریاستهای معارف ولایات قرار یافته است و بر علاوه از توزیع وار سال کتب درسی طلاب برای استفاده شاگردان مکاتب باوجود مشکلات مالی و اداری قسطیه مکمل تدریسی که از سال آن در چند سال بیشتر بنا بر مشکلات جنگی دنیا معطل گردیده بود تسامد بیکه در مرکز وزارت تهیه گردیده به مکاتب توزیع و ارسال کرده شد تا ازین راه مشکلاتی که در امور تدریسی عاید نگردیده و از تدریسات مکاتب ثمره خوبی حاصل شود .

یکی از مسائل مهمه که وزارت معارف درین سال بیشتر از بیشتر بان صرف مساعی و توجه جدی نموده است تقویه مزید و اصلاحات مکمل دارالمعلمین ها و موضوع تربیه معلم است - درین سال برای ادامه تدریسات دارالمعلمین هیئت تعلیمی مقتدری مرکب از معلمین باتجربه و یروفیسرها و یک عده اشخاص علمی و مقتدری گماشته شد و برای رسیدگی بامور اداره آن وزارت معارف داکتر علی احمد خان را که یکی از جوانان تعلیم یافته و در پیداگری حائز رتبه داکتری است تعیین نمود .

همچنین برای استفاده طلاب دارالمعلمین لایسراتورهای کیمیا و فزیک و اطافهای جداگانه بیولوژی و جغرافیه طوری که در دارالمعلمین های دیگر معالک مدنی مروج است تهیه گردید و برای مطالعات معلمین لوازم ضروریه مهیا کرده شد و در نشر و اشاعه دروس و تقریرهای شان برای استفاده طلاب اقدامات لازمه بعمل آمد .

و برای شمولیت به دارالمعلمین که از فارغ التحصیلان مکاتب ابتدائیه اشخاص لایق و مناسب انتخاب و به مرکز اعزام بشوند شرائط صحیح وضع و ریاستها و مدیریتهای معارف ولایات ارسال گردید تا بار عایت این ترتیب اشخاص درست به دارالمعلمین داخل گردیده و از آنجا جوانانی بدست آید که وزارت معارف از ثمره کار و مساعی ایشان تسانج بهتر و بیشتری را امیدوار شده بتواند عده جوانانیکه امسال از دارالمعلمین فارغ التحصیل گردیده اند نظر بسنوات سابق زیاده تر است اما وصف ممتاز فارغ التحصیلاک نه تنها از حیث تعداد و کمیت است بلکه نتیجه دارالمعلمین از حیث کیفیت بیشتر قابل اعتنا دیده میشود چه باوجود رعایت شرائط سنگین امتحانات سنوی و مراقبت در اینکه تنها جوانان لایق بتوانند از دارالمعلمین فارغ گردیده امور تعلیمی و تربیوی مکاتب را بدست بگیرند از دارالمعلمین ابتدائی مرکز (۲۲۶) نفر فارغ التحصیل گردیده ولایات اعزام و مقرر شدند .

جهت رفع کمبود معلمان مکاتب موجوده وزارت معارف از بیک عده جوانان بیکه بصورت خصوصی از نزد اساتید و اشخاص باصلاحیت استفاده نموده داوطلب معلمی و آمادۀ امتحان شده بودند امتحان موفقیت را اخذ و این دسته جوانان بصفت معلمان موقت بیکار مشغول گردانیده شده اند و باین ترتیب بیک عده بزرگک احتیاجی که در معارف امروزی وطن از حیث کمبود معلمان ابتدائی احساس میگردد تا حدی از بین رفع شد - برای تقویه معلومات مسلکی این دسته معلمان مؤسسه از چند سال باین طرف بنام دشیمی دارالمعلمین دائر گردیده است این مؤسسه برای تربیه و توسعه افق معلومات ایشان میبردازد و در آن اراکین بزرگک معارف و پروفیسر ها و داکتر ها موظف گردیده اند که بعد از فراغ امور رسمی بذریعۀ ایراد دروس و کنفرانسهای نافع در تحت پروگرام معین معلمان مکاتب را که آمادۀ ترقی باشند مستفید سازند .

درین مؤسسه قسمت مخصوص بنام شعبۀ پیدا کوژی جهت تربیه سر معلمان لایق و مفتشین تدریسات ابتدائی که در مواکز مدیریتهای معارف مشغول اجرای وظیفه بشوند نیز در سال ۱۳۲۵ تشکیل یافته است وزارت معارف امیدوار است از یکطرف بذریعۀ فارغ التحصیلان دارالمعلمین و از طرف دیگر بذریعۀ اشخاصی که در مؤسسه دشیمی دارالمعلمین و کورسهای متشکله آن تربیه دیده و فارغ خواهند شد مشکلات را که عجالتاً از حیث کمبود معلمان اساسی و مفتشین تدریسات ابتدائی در معارف احساس میگردد تا بیک اندازه از بین مرفوع سازد .

چون رفاهیت معلمان برای تهیه دروس و ادامه صحیح تدریسات مکاتب چیز مهم و ضروریست وزارت معارف درینسال تصمیم گرفته است که معلمان ساکن هر ولایت و منطقه را به مکاتب نزدیک جای بود و باش ایشان مقرر و موظف گردانیده و باین وسیله قدم دیگر هم در راه بهبود حال معلمان و پیشرفت صحیح تعلیمات مکاتب برداشته شود و معلمینکه هوس تحصیل و ادامه مزید معلومات خود را داشته باشند به مرکز و نقاطی پذیرفته شوند که برای استفاده ایشان از کورسهای مخصوص استفاده معلمان و مؤسسه دشیمی دارالمعلمین دوری راه مانع نباشد .

درین سال پس از تشکیل کابینه مجلس بزرگکی در وزارت معارف مرکب از نایب الحکومه ها و حکام اعلی و اراکین بزرگک وزارت معارف تشکیل یافته بعد از مفاهمه لازمۀ در اطراف صورت اخذ و شمول طلاب ابتدائی قرار داده شد که در اخذ طلاب جدید ابتدائی مسافه جای مسکونه شاگردان زائد از بیک گروه نباشد و استطاعت مالی و سنین عمر اطفال در نظر گرفته شود زیرا طلا بیکه از مسافه دور به مکتب

می آیند اغلباً از حیث دوری راه دچار مشکلات و موانع شده عدم حاضری منتظم شان از دروس روزمره نتیجه تعلیم را خراب میسازد و قبول طلاب کلاس با شرایط مقرر وزارت معارف مغایرت داشته مانع وحدت سویه تعلیمی طلاب میگردد و قبول اجباری اشخاص بی بضاعت و محتاج بحیث طلبه مکاتب ابتدائیه از حیث اینکه طلاب در تحت این شرایط بطور نورمال و طبیعی نمی توانند بدروس مکتب ادامه بدهند نتیجه زحمات مبذوله را هدر میسازد باینرا ن اطفال کلاس سال و کسائیکه بنابر احتیاج و عدم دارائی نمی توانند بدروس روزمره مکتب ادامه دهند پس ارتحقیق و تدقیق کافی از مکتب خارج گردند و این قسم اطفال ناموفیکه تشکیلات وسیع دارالمعجزه و دارالایام و دارالمساکین روی کار میگردد در موسسات و دستگاهای ازاد بیل و مرام خود بکار مشغول گردند و هم برای خود ایشان مفید واقع خواهد شد و هم از نتیجه آینده مکاتب ابتدائیه امید واری بیشتری ممکن خواهد گردید .

برای طلابیکه در صنوف دوره ابتدائیه لیسه هاشمیه داشتند و از باعث بی بضاعتی از عهده تکمیل دوره تحصیلات لیسه برآمده نمی توانستند موقع داده شد که به مکاتب ابتدائی و بیام توسطه داخل گردیده بعد از ختم دوره تحصیل مطابق استعداد و لیاقت بکاری تشبث ورزیده بتوانند و از فیض تحصیل محروم نمانند درین سالیکه زیاده طلاب فارغ التحصیل دوره ابتدائی برای شمول لیسه حربی و دارالمعلمین ابتدائی پذیرفته شدند و برای کسائیکه خواهشمند تزئید معلومات و تحصیل بسالتر از دوره ابتدائی بودند موقع داده شد که در مکاتب بلند شامل گردیده و از علم و معرفت حسب دلخواه خود بهره مند بشوند .

متذکر باید شد که از حیث رعایت مقررات تعلیماتنامه در امتحانات مکاتب و تهیه لوازم تحصیل و قرطاسیه لازم برای استفاده شاگردان از نتایج امتحان طلاب ابتدائی نظر بسالهای دوران جنگ که از حیث دستیاب شدن قرطاسیه مشکلات بیشتری محسوب بود درین سال بهبود قیابل اعتنائی حاصل گردیده است .

وزارت معارف درین سال برای معاینه و تفتیش مکاتب مفتشین خود را بمکاتب هر کز ولایات اعزام نموده حتی الامکان از صورت جریان امور اداری و تدریس مکاتب بازرسی نمود برای اصلاحات ضروریه مکاتب و ازاله نواقص بر حسب راپورهای وارده قرارهای لازمه در مجلس وزارت گرفته شد که بموقع اجرا گذاشته شود اما باید تذکر نمود که بنابر فقدان وسائل نقلیه و مشکلات ترا نسپورتی و کمبود مفتشین وزارت معارف طوریکه در نظر داشته و دارد به تفتیش و بازرسی اصولی مکاتب درین سال موفق نگردیده اما ترتیب گرفته شده است که بزودی

وسا ئیل لازمه ترانسپورتي خود را تکميل نموده پذيريه ارسال مفتشين سپار مکاتب مربوطه خود را تفتيش واصلاحات لازمه را عملي سازد بر علاوه برای ولايات فندهار فراه هرات و مشرفي تعداد مفتشين محلي افزوده شده به ترتيب که مکاتب ابتدائي افلا در ماه يکبار از طرف مفتشين ولايتي مفضلاً تفتيش و رايور آن بر اکر ولايات و مرکز وزارت برسد علاوه بر اقدامات فوق در دوران مسافرت والا حضرت اشرف صدر اعظم صاحب و کفيل صاحب وزارت معارف در ولايات فندهار و هرات و حکومت اعلي فراه و همچنين هنگام افنامت کفيل صاحب معارف در جلال آباد بامورين معارف ايالتي دستيرا کيده داده شد که معلمين ابتدائي و ولايات رامورد مراقبت و تفتيش قرار داده کفايت و عدم کفايت آنها را بتدريس و ايفاي وظائف شان اعلام دارند و اگر فضلاي محلي و ارباب علم محيط مورد احتياج ادارات معارف ايالتي قرار گیرند از آنها کار گرفته شود چنانچه يکدمه معلمين ضعيف ولايت فندهار از معلمين بر طرف شده در فندهار و هرات برخی دانشمندان و ارباب علم و عرفان بخدمت تعليم و تدريس گذاشته شدند .

در دوران همین مسافرت ها و تفتيش يکدمه طلاب کلانسال و آنها نيکه صلاحيت تعليم را نداشته حسب اصول مقرر وزارت معارف از مکاتب خارج کرده شدند تا وجود بي نظمي هاي آنها باعث و هن - تعليمات ديگران نگردد با شرح مراتب فوق اميد مي رود که اصلاحات وارده - و به تعليمات ابتدائي مملکت را بلند تر برده نتايج بهتري از ان در سال هاي آينده گرفته شود . درين سال برای معاينه صحي طلاب ابتدائي از شعبه صحي وزارت اقدامات لازمه بعمل آمد و برای طلايکه دچار بيماري و ناخوشيهای غير مستولي مختلفه بودند ادويه ضروريه مجاناً توزيع گردید و عموم طلاب مکاتب شهر بواکسين ضد محرقه پيچکاري شدند .

بر علاوه ترتيبات مخصوصي جهت مبارزه از مارياد درست مشرفي گرفته شد و ادويه بهتري بادو کتور سپاربا تصويب از طرف وزارت معارف بکمک وزارت صحي فرستاده شد .

در مسائل تعمرات مکاتب ابتدائي چون بنا بر وقوع جنگ و نرسیدن مواد و بلند رفتن قيمتهای لوازم و مصالح تعمر سکنه در امور عمراني مکاتب رخ داده بود وزارت معارف بتاسي اوامر والا حضرت غازي تصميم گرفته که اختيارات بهتري بررو ساي اداري ايالات داده شود تا در دوران امسال و سالهاي آينده بتکمیل عمارات نيم کاره و بنياد عمارات مکاتب جديد باساني پرداخته بتواند البته عملي شدن اين آرزو بقدرت مالي و بودجه وزارت معارف منوط خواهد بود .

تعلیمات ثانوی و متوسطه

از آنجا که اکثر طلاب لیسه ها و مکاتب مرکز فارسی زبان میباشند وزارت معارف در سال تعلیمی ۱۳۲۵ در زمینه با ملاحظه واحصائیهها و تدقیقات لازمه تصمیم گرفت که تدریسات لیسه های مرکز و دیگر لیسه هائیکه در منطقه فارسی زبان وقوع دارند - سراز شروع سال ۱۳۲۶ بفارسی ادامه داده شود - پشتو بحث یکی از مضامین عمده و مهمه مورد توجه قرار یافته مرطال علمی که در امتحان پشتو موفق شده نتواند بیکلی ناکام محسوب گردد - و محاوره پشتو در مکاتب جاری باشد -

بملاحظه این تصمیم ریاست تعلیم و تربیه معارف در موضوع تهیه کتب درسی طلاب داخل اقدامات گردیده یک سلسله کتب درسی را برای استفاده شاگردان تهیه نمود - و چون تدریسات مضامین دیگر در صنوف لیسه بزبانهای خارجه صورت میگیرند - جهت ادامه تدریسات مضامین فارسی - دینیات - تاریخ - اخلاق - و معلومات مدنیه یک سلسله کتب فارسی را ذریعه موافقین و فضلاء وطن تالیف و تدوین نمود که بعضی از طبع فارغ گردیده و بعضی عنقریب طبع خواهد شد - لیسه هائیکه به لسان انگلیسی تدریس مینمایند در مرکز کابل بنام (حبیبیه و عازی) بود و در اطراف کابل باسم (سرآسیا) و (چهاریکار - در سمت شمالی) و یک در تیرگری (لغمان - مشرقی) بود و در قندهار بنام لیسه (احمد شاه بابا) و (لیسه میرویس بابا) میباشند و لیسه دیگر بنام لیسه سلطان غیاث الدین غوری و لیسه جامی در هرات جدیداً تشکیل گردیده است که بزبان انگلیسی در آنها تدریس خواهد شد - علاوه بر آنها یک لیسه که بزبان فرانسوی تعلیم مینماید بنام (استقلال) و دیگرش که به لسان جرمنی در آن تدریس میشود باسم نجات در مرکز کابل موجود میباشد - اضافه بر لیسه های فوق الذکر یک لیسه نسوانی که در آن زبان های انگلیسی - فرانسوی و آلمانی - تدریس میشود در مرکز کابل موجود است -

درشش صنف ابتدائی لیسه های مذکور همه مضامین را به لسان مادری و علاوه بر صنوف چهارم - پنجم - و ششم آن لسان خارجه را از حیث زبان تعلیم میکنند - و در صنوف بالاتر آن تا صنف دوازدهم که شهادتنامه بکلوریا در اتمام آن داده میشود مضامین سیانس را به لسان خارجه تعلیم مینمایند - برای همهچه تعلیمات باید مکاتب مذکور نظربه ضرورت خود معلمین داخلی و معلمین انگلیسی فرانسوی و جرمنی زبان داشته باشند امامتاسفانه نظر به جنگ عمومی و انسداد راهها در سالهای گذشته بسویه تعلیمی لیسه های مذکور از نقطه نظر فقدان معلم لطمه وارد شده بود بنابراین وزارت معارف از سال گذشته تا امروز در استخدام معلمین و رفع نواقص لیسه های مذکور پرداخته یک سلسله مذاکراتی را با حکومت فرانسه امریکه انگلستان ایتالیا و غیره دول اروپائی

از قبیل سویس و استریا بصورت مستقیم و غیر مستقیم بعمل آورده است اگرچه هنوز تمام معلمان که بکار لیسه‌ها می‌باشد بدست آورده نشده ولی معلمان فرانسوی مورد احتیاج تقریباً به تکمیل رسیده و نسبت به معلمان دیگر نتایج بظهور رسیده است. امید می‌رود که در دوران سال جاری مدیر و معلمان امریکائی لیسه‌های حبیبیه و لیسه‌های قندهار و دارالمعلمین متوسطه برسند. همچنین در تعداد معلمان لیسه‌های غازی که از انگلستان استخدام خواهد شد افزودی بعمل آید. مذاکرات وزارت معارف با حکومت ایتالیا امید بخش بوده در اوایل خرداد سال گذشته. اطمینان حاصل شده است که مدیر معلمان لیسه نجات از تبرول جنوبی دستگیری خواهد کرد. امید می‌رود که در ظرف سال جاری و معلمان آلمانی زبان برای تدریس مضامین در لیسه مذکور بکابل برسند تا آنوقت بوسیله استخدام مرد ها و زنهای آلمانی زبان که در کابل زندگانی می‌کردند و قابل تدریس صنوف و مضامین مختلفه لیسه مذکور بودند پرداخته شده گویا از نقطه نظر تعلیم زبان آلمانی و مضامین بان زبان بهبود قابل توجهی رخ داده است.

در لیسه حبیبیه

در سال تعلیمی ۱۳۲۵ که بود معلمان لیسه حبیبیه علاوه بر معلمان هندی و امریکائی که مصروف تعلیم هستند ذریعه تقرر طلاب فا کولته ساینس و بعضی معلمان و فضیای وطنی صورت گرفت و برای رفع کمبود معلمان یک نفر مدیر تدریس و دو اوزد نفر معلم از امریکائی بپیش بقی کرده شد. حکومت امریکا قرار اطلاعاتی که گرفته ایم اقدامات و نشریات می‌نموده است. که معلمان مذکور را - دستیاب نمایند و در آغاز سال ۱۳۲۶ سفارت امریکا آماده تقدیم پیشنهادی بجواب پیشنهاد وزارت معارف درین باره گردیده امید می‌رود که در ظرف سال جاری معلمان لیسه حبیبیه و مدیر تدریسی آن استخدام شوند پیشنهاد وزارت معارف مبنی بر این بوده که معلمان این لیسه و لیسه‌های قندهار با اساس موافقه ده ساله با حکومت وایکی از موسسات عرفائی امریکا مرتباً رسید بر روند. برای این مقصد و استخدام معلمان لیسه‌ها و موسسات مسلکی وزارت اقتصاد ملی با کمک نموده با مفاهمه باشر کتبا قرار دادند که ده ملیون افغانی را در ظرف دو سال بدسترس وزارت معارف بگذارند تا در پرداخت معاشات معلمان مذکور اقتدار بیشتری داشته باشد از نقطه نظر معلمان داخلی و هندی نیز در دوران سال ۱۳۲۵ اقدامات بعمل آمد و تا اندازه قادر بتعین اشخاص باصلاحیت گردیده ایم بر علاوه برای استخدام معلمان هندی رئیس تعلیم و تربیه وزارت معارف در اوایل سال گذشته مامور گردید که در هند رفتن یک عدد معلمان را استخدام نماید رئیس صنوف با استخدام بیازده نفر معلم موفق شد بعضی ازین معلمان با آمدن معلمان امریکائی در لیسه حبیبیه کار خواهند کرد وعده نیز در موسسات دیگر مرکز و ولایات تقسیم خواهند شد.

در لیسه غازي:

در لیسه غازي نیز کمبود معلمین بنابر عللی که فوقاً تذکر داده شد موجود بود. وزارت معارف در اوائل سال ۱۳۲۵ با حکومت انگلستان مانند حکومت امریکا داخل مفاهمه شده بهمان نهج که در مورد مکتب حبیبیه تصریح شد پیشنهاداتی را تقدیم داشت تا برای ده سال در اعزام یک مدیر تدریس و هشت نفر معلمین اقدام نمایند متأسفانه تا حال بجز دو نفر معلمی که قبلاً از طرف (برتش کونسل) فرستاده شده بودند و یک نفر معلمه که وزارت معارف آنرا استخدام نموده است معلم دیگری از انگلستان نرسیده و اقدامات ما در کابل و لندن به نتیجه روشنی هنوز مواصلت نسکرده است اطلاعاتی که اخیراً بوزارت معارف رسیده امکان استخدام یک نفر معلم دیگر را اطمینان میدهد و گمان میرود که در ظرف سال ۱۳۲۶ تسهیلات بیشتری در استخدام معلمین برطانوی پیش خواهد شد با آنهم بایستی از کمپنی (برتش کونسل) در مورد لیسه غازي تذکر و تقدیر نمائیم. روابط وزارت معارف با برتش کونسل اصلاحات قابل توجهی را از نقطه نظر تاسیس کتابخانه و بعضی مساعدتهای عرفانی دیگر در لیسه غازي وارد نموده درین اواخر وزارت معارف تصمیم گرفته که مدیریت تدریس لیسه مذکور را یکی از معلمین لایق کارکن انگلیزی لیسه غازي محول دارد.

از نقطه نظر معلمین داخلی و هندی نیز در لیسه مذکور رهنمائی بعمل آمده و تا جائیکه امکان داشت از معلمین فاکولته سیانس و ارباب فضیلت افغانی بتدریسات لیسه گماشته شده اند بهر حال اوضاع عمومی لیسه غازي نسبت بسالهای گذشته قابل رضایت میباشد.

در لیسه استقلال:

لیسه استقلال بنابر مشکلات جنگ و نبودن مواصلات و روابط حقیقی با فرانسه از نقطه نظر سوبه تعلیمی خسارات زیادی برداشته بود و اداره و معلمین آن کاملاً رضایت بخش نبود در سال گذشته رسیدن مدیر و معلمین لیسه استقلال وضعیت عمومی این لیسه را قابل اطمینان قرار داده شبخانه نظر بکمال دولت فرانسه و تطبیق موافقه عرفانی فرانسه و افغانستان بجز دو نفر که در آینده قریب میرسند تمام هیئت تعلیمی لیسه مذکور تکمیل گردیده است و در دوران سال گذشته اصلاحات قابل قدری در تدریسات لیسه رخ داده و در تکمیل معلمین داخلی لیسه مذکور نیز توجه و اقدام شده است در پایان سال تعلیمی ۱۳۲۵ افرق محسوس در سوبه تعلیمی طلاب مشاهده میشد امید میرود که در سال ۱۳۲۶ نواقص این لیسه تقریباً بکلی رفع گردد و کتب درسی - فرا سویی که در وصول آن مشکلات زیادی وجود داشت در دوران امسال برسد.

در لېسه نجات :

قراريكه معلوم است در دوران جنگ عمومي مدير ومعلمين الماني اين لېسه وظيفه خود را ترك نموده بالمان برگشتند وازين حيث لطمه بزرگي در تدريسات لېسه رخ داد. بحدی که اکثر كمك جوانان وفارغ التحصيلاني كه در المان تعليم نموده بودند و بكار هاي رسمي مشغول بودند نمي بود لېسه مذکور وجود نمي داشت وزارت معارف در سا لهاي قبل بكمك همين اشخاص با دامه تدريسات لېسه پرداخته در دوران امسال قرار يگه تذكر داده شد بتيكميل معلمين لېسه اقدامات بيشتري بعمل آورد. از طرف وزارت معارف پيشنهادهاتي بسويس دراستخدام يكيه نفر مدير و هشت نفر معلم بتوسط وزارت مختاري اعليحضرت در پاریس بعمل آمد كه منتج به نتيجه مطلوب نگريد. سپس بوسيله مذاكره ومفاهمه با حكومت ايتاليا دولت ايتاليا حاضر گرديد كه معلمين الماني زبان از تيروول جنوبي بما بدهد ومانند دولت فرانسه با ما مساعدت بنمايد اين اقدام حكومت ايتالي با تقدير و تشكر استقبال گرديد و وزارت معارف اسم كاندید هارا كه موافقت خود را در استخدام آنها به دولت ايتاليا ابلاغ كرده است تا آنوقت برای رفع قيصه معلمين زبان الماني وبعضي مضامين طوريكه در مقدمه قسمت تعليمات ثانوي تذكر داده شد از راه استخدام معلمين الماني زبان مهاجر الماني در افغانستان وطلاب فاكولته سياس فارج التحصيل لېسه نجات و برخي ارباب فضل اقدام گرديده است .

لېسه مستورات - لېسه مستورات كابل نيز مانند لېسه هاي ديگر بفقدان معلم و وسائل دچار بود از نقطه نظر اداره نيز اصلاحاتي را ايجاب مينمود . بنا بران دراوائل سال ۱۳۲۵ يكيه نفر مدير از اشخاص سابقه دار وبا صلاحيت داخلي ويكيه نفر مديره فرانسوي بـرای لېسه كه از هر حيث كفايت اداره آنرا حائز ميباشند مقرر شده بتيكميل معلمين ، مضامين زبانهاي ملي و زبانهاي انگليسي فرانسوي و جرمني پرداخته شد وبكده معلمات انگليسي زبان و جرمني زبان از داخل مملكت تهیه گرديده عده نيز از فرانسه استخدام شدند از جمله معلمات فرانسوي اشخاص هستند كه هنوز وارد مركز نگرديده اند .

فهرست سامان ولوازم درسي ترتيب و تدوين شده است و فرمايش يك قسمت آن باروما وهندوستان ابلاغ گرديده اميد ميرود كه رسيدن آنها در دوران سال ۱۳۲۶ احتياجات لېسه را تيكميل نمايد .

بر علاوه برای نگراني واداره اين لېسه وساير مكاتيب مستورات ع، ص عزيزالرحمن خان مشاور وزارت معارف بحيث آمر مكاتيب مستورات مقرر شده اند نگراني آنها و حسن اداره لېسه مستورات در وضعيت عمومي لېسه مذکور تغيرات محسوس را بعيان آورده است كه قابل اطمينان ورضائيت ميباشد .

در لیسه مستورات کابل مانند سایر لیسه ها زبان پشتو اجباری و مضامین بفارسی و زبانهای خارجه تدریس میشود .

در دوران سال ۱۳۲۵ محسوس گردید که در کابل نظر بیکثرت شاگرد های نهمان يك لیسه دیگری نیز لازمی است بنا بران در دوران سال تصمیم گرفته شد و سر از سال ۱۳۲۶ مکتب مستورات اندرابی به لیسه تبدیل گردید . و در دوران سال مذکور تصمیم گرفته شد که در سال ۱۳۲۶ دو مکتب ابتدائی مستورات در شهر کابل بنیاد نهاده شود چنانچه مکتب مذکور باتعداد زیاد شروع شده است در دوران سال ۱۳۲۵ اولین دسته فارغ التحصیلات مستورات با شهادتنامه بکلموریا کامیاب واز لیسه مذکور خارج گردیدند که در سال ۱۳۲۶ بحیث معلمات پذیرفته شدند مکتب ابتدائی لیسه انگلیسی زبان مستورات قابل خواهد شد و لیسه شهرنو شعبات انگلیسی و فرانسوی خود را ادامه اده کلاسهای جدید شق المانی آن نیز بشق انگلیسی تحول داده شده است در سال ۱۳۲۵ وزارت معارف تصمیم گرفت که در دوران سال ۱۳۲۶ يك کورس دارالمعلمات در مکتب مستورات دائر گردد که در آن فارغ التحصیلات لیسه مستورات و بعضی معلمات بتوسعه معومات خود پرداخته بتوانند واین کورس کانون دارالمعلمات آینده را تشکیل بدهد . علاوه بر مکتب مستورات مرکز مکتب مستورات هرات نیز قابل تذکر است این مکتب در اثر زحمت کشی آقای عبدالله خان نائب الحکومه هرات تاسیس شده و سویه تعلیمی آن خیلی خوب میباشد بکعبه مراجعین زیادی بتعداد طالبات مکتب مذکور میافزاید در سال ۱۳۲۵ تصمیم گرفته شد که يك معلمه انگلیسی و بعضی معلمات مضامین دیگر بمکتب مستورات مقرر شوند تا مکتب مذکور بااساس لیسه تعلیمات خود را ادامه بدهند وزارت معارف برای فراهم نمودن معلمات مذکور اقدام کرده است .

لیسه سر آسیاب و چهاربیکر و تیگری .

چون از چند سال باینطرف معلمین خارجی برای لیسه های مذکور دستگیری نکرد بنا برآن تا يك اندازه از معلمین وطنی انگلیسی دان کار گرفته میشد اما چون تعداد آنها کافی نبود که تمام مضامین را نظریه پروگرام معینه در لسان خارجه تعقیب میکردند لهذا تعلیمات شان مثل دیگر لیسه های اساسی دائر نکرد دیده بود بنا بر آن تصمیم گرفته شد که برای کامیاب بهای طلاب صنف (۹) شهادتنامه متوسطه داده شده و بمکتب مسلکی و دارالمعلمین داخل کردند برای سال ۱۳۲۶ جهت این لیسه ها معلمین هندی استخدام گردید و بر علاوه برای تدریس بعضی از مضامین و اداره این مکتب از فارغ التحصیلان دارالمعلمین متوسطه و ابتدائی واشخاص باصلاحیت اقدام شده است .

لیسه های قندهار :

لیسه های قندهار در چند سال قبل تاسیس گردیده است بنابر موقعیت آنها در یکی از مراکز مهم زبان پشتو اهمیت شایانی دارند معلمان لیسه های مذکور عبارت از فارغ التحصیلان دارالمعلمین کابل بعضی معلمان هندی بوده است وزارت معارف در سال ۱۳۲۵ بکمبود معلمان وضعف سویه علمی لیسه های مذکور متوجه شده تصمیم گرفت که بایستی مانند لیسه حبیبیه برای لیسه احمد شاه بابا و لیسه میر و بس بابا ۱۴ نفر معلمان امریکائی استخدام شوند . و اداره تعلیمی لیسه های مذکور نیز بیک نفر مدیر باصلاحیت امریکائی سپرده شود . برای معلمان این دو لیسه طوریکه در مورد لیسه حبیبیه تدوین گردیده مذاکرات و اقداماتی بعمل آمده و قرار شرحی که در آن مورد داده شده است تا اندازه اقدامات ما اطمینان بخش میباشد و امید میرود که در دوران سال ۱۳۲۶ معلمان این دو لیسه و مدیر آنها برسند . علاوه بر آن برای چاره های آنی و فوری هنگام مسافرت ع، ج کفیل صاحب معارف هدیای لازمه در تقرر معلمان لایق از فضیلاي محل و تصفیة مکتب از طلاب بی صلاحیت و تقرر مدیر های لیسانسه دارالفنون کابل در لیسه احمد شاه بابا و لیسه میرویس بابا پیش گرفته شده است . و وزارت معارف نظر به نبودن معلمان کفافی قرار ذیل چاره سازی بعمل آورد .

۱- از متعلمین صنوف (۱۰-۱۱-۱۲) مضامینی را که خوانده بودند امتحان گرفته شد و نواقص مضامین مذکور بترتیب ذیل رفع کرده شد .

۱- متعلمین صنف ۱۲ که فارغ التحصیل شدند برای اكمال نواقص مضامین شان وزارت در برج قوس ۱۳۲۵ چند نفر معلم هندی را که از لیسه های کابل بر خستی زمستان رخصت شدند بقندهار فرستاد تا در سه ماه زمستان نواقص تعلیمی شاگردان را اكمال و بعد بتاریخ اول حوت طلاب صنف ۱۲ امتحان مضامین مذکور را داده و شهادتنامه های خود را اخذ نمودند .

ب - جهت اكمال نواقص مضامین متعلمین صنف ۱۱ که بعد از ختم امتحان سالانه صنف ۱۲ را تشکیل میدهند وزارت معارف در برج جوزای ۱۳۲۶ که ایام تعطیل مکتب قندهار میباشد آنها را بکابل خواسته و مضامین ناقص ایشان را در ظرف سه ماه تعطیل و در مرکز اكمال خواهد نمود .

ج - از صنف ۱۰ که بعد از امتحان سالانه صنف ۱۱ را تشکیل نمود امتحان بقدر خواندگی شان اخذ و تصمیم گرفته شد که نواقص تعلیمی خود را در صنوف ۱۱-۱۲ اكمال خواهند نمود و تا آنوقت ممکن است معلمان قندهار مکمل شوند .

۲ - طلاب دوره دوم ثانوی لیسه های مذکور تا زمانیکه معلم کفافی دستگیری کند یکجا تعلیم میخوانند امسال اولین دسته فارغ التحصیلان لیسه احمد شاه بابا برای اعزام بخارج

و شمول در شعبات یوهنتون کابل انتخاب گردیدند. تفهیمها و چاره جوئیهاییکه از طرف مقام وزارت بعمل آمده و توجیهاتیکه شخصا والا حضرت صدر اعظم صاحب در مورد این دو لیسه مینویسد داشته اند با اقدامات و وزارت معارف در تهیه معلمین لائق بهبود آینده این لیسه هارا تامین خواهد کرد امید میرود که در پایان سال ۱۳۲۶ امور تعلیمی لیسه های قندهار سزوار نام آن گردیده بمحور طبیعی خود جریان یابد.

لیسه های هرات :

هنگام مسافرت والا حضرت اشرف صدراعظم صاحب و مطالعات کفیل وزارت معارف معلوم گردید که لازم است در شهر هرات اقلا دو لیسه تشکیل گردد بنا برآن مکتب متوسطه شهر مذکور به لیسه تبدیل گردیده یک لیسه دیگری نیز افتتاح شد تهیه معلمین و وسائل لیسه مذکور از طرف وزارت معارف پیش گرفته شده است در هردو لیسه که یکی آن بنام جامی و دیگری بنام سلطان غیاث الدین موسوم گردیده است زبان انگلیسی تدریس خواهد شد اوضاع تعلیمی مکاتب هرات نسبت به اکثر مکاتب دیگر ولایات بجز مرکز رضایت بخش بوده است این وضعیت نتیجه همکاری و اهتمام نائب الحکومه و مقامات اداری شهر هرات میباشد ، برای مکاتب متوسطه مزارشریف بفلان مینه فراهم گردید و جلال آباد در استخدام یک نفر معلم سیانی از هند اقدام شده است و معلمین مکاتب مذکوره تا حد ممکن از فارغ التحصیلان ۱۳۲۵ دارالمعلمین متوسطه و ابتدائی چاره جوئی گردیده امید میرود توزیع این معلمین و گماشته شدن معلمین هندی بتعلیمات مکاتب متوسطه مذکور اوضاع اداری و تسویه علمی مکاتب متوسطه ولایات را مانند هرات بلند تر برده وزارت معارف اجازه بدهد که هنگام تهیه معلمین لیسه های مرکز مکاتب متوسطه مراکز و ولایات مذکور را بحیث لیسه بمعنی حقیقی آن در آورد .

مکاتب متوسطه احضاری :

چون احتیاجات مملکت بتاسیس مکاتب فنی و مسلکی منوط و مربوط میباشد و حکومت در نظر داشت که مکاتب مسلکی متوسطه را برای تربیه ارباب فن و صنائع تاسیس نمایند وزارت معارف در سنه ۱۳۲۵ بنابر کمبود طلاب کلاسه های متوسطه مکاتب متوسطه در افغانستان تصمیم گرفت که پنج باب مکتب متوسطه را بصورت لیلی نهاری تاسیس کند که در هر سال ۲۰۰ نفر در مرکز کابل از فارغ التحصیلان مکاتب ابتدائی اطراف و صد نفر در ولایت قندهار و هرات و مزارشریف بصورت لیلی و یکصد نفر از فارغ التحصیلان مکاتب شهر کابل

(بصورت نهاری) زیرتعلیم گرفته شونډ تا شاگردان مکاتب مذکور څه مجموعه به (۵۰۰) نفر سالانه بالغ میگردند پس از تکمیل دوره متوسطه بکتاب مسلکی و موسسات فنی تقسیم وتوزیع کردند و پس از سه سال حکومت بتواند پیمانه و سیمتری مکاتب تخنیکي و مسلکی را برای رفع احتیاجات خود تاسیس نماید مصارف این مکاتب قرار سنجش سال ۱۳۲۵ در حدود سه ملیون افغانی بالغ میگردد که از طرف موسسات اقتصادی فراهم گردیده و به وزارت معارف سپرده شده است این اقدام وزارت معارف از یکطرف برای مکاتب ثانوی مسلکی طلبه تهیه مینماید و از طرف دیگر رشته اتصال مکاتب ابتدائی و ثانوی را که متاسفانه بصورت غیر طبیعی قطع شده بود برقرار میسازد.

تعلیمات مسلکی

در دوران سال ۱۳۲۵ وزارت معارف تصمیم گرفت که یک اتولیه رسامی واکاومی آنرا در کابل تاسیس نماید همچنین یک مکتب کوچک ولی منظم موزیک را نیز در کابل بنیادیند برای این مقصد دو فرمعلم از ایتالیا در نظر گرفته شده اند و بجهت استخدام آنها اقدامات بعمل آمده مکتب رسامی همچنین مکتب موزیک یکمده محدود اشخاص با استعداد را خواهد پذیرفت که از نقطه نظر کیفیت تربیه آرتیمیک بردازند و فارغ التحصیلان آن بتوانند بنیاد حیات آرتیمیک این مملکت را بگذارند.

تجارب وزارت معارف ثابت مینماید که در شق رسامی و موزیک تربیه یکمده زیاد منتهج به نتیجه مطلوبی نمیگردد زیرا هنوز در مملکت ما فارغ التحصیلان همچو موسسات بایسته خود نمیتوانند حیات خویش را تامین کنند بنابراین لازم است که برای ترقی و پیشرفت ارت درین کشور بکیفیت بیشتر اعتبار داده شود نه بکمیت یعنی یکمده محدودی زیرتعلیم گرفته شوند که از هر حیث قابلیت و استعداد کافی یافته حمایت آنها از طرف حکومت امکان پذیر باشد در هر دو مکتب مذکور علاوه بر تدریس صورت گری و موزیک با اساس علمی و فنی جدید نقاشی ملی و میناتور و موزیک ملی افغانی تدریس وتشکیل خواهد شد. اما در مورد سائر صنایع و حرف از قبیل نجاری، معماری، بافتقالین، کاشی سازی، حجاری وغیره وزارت معارف در دوران سال ۱۳۲۶ طرح منظمی را خواهد ریخت که یکمده کافی پیشه وران از موسسات صنایع معارف بجامعه تقدیم شود.

دارالمعلمین متوسطه.

برای رفع کمبود معلمین دارالمعلمین متوسطه که مهمترین موسسه وزارت معارف است بیش از امور دیگر در دوران سال ۱۳۲۵ اهتمام وتوجه بعمل آمده معلمین لائق و طلاب فا کوانته

سیانس و فضائیکه - زواری استادی بودند بتعلیم آن موسسه بر علاوه معلمین هندی و وطنی شان گماشته شدند و از یکجمله اشخاص باصلاحیت بصورت حق الزحمه کار گرفته شد از طرف دیگر یک نفر مدیر تدریسی و سه نفر معلم برای دارالمعلمین از امریکا بپیش بینی شده است که بارسیدن آنها نواقص کمبود معلمین رفع خواهد شد این اقدامات متوجه دارالمعلمین ابتدائی و متوسطه میگردد اوضاع عمومی دارالمعلمین متوسطه و سویه علمی طلاب آن نسبت بسالهای قبل بهبود یافته است ولی از هر حیث این موسسه سزاوار تقویه و اهتمام شایان میباشد تعداد فارغ التحصیلان دارالمعلمین متوسطه که از صنف دوازدهم آن پس از طی سال دوره متوسطه برآمده اند در پایان سال تعلیمی ۱۳۲۵ به ۳۶ نفر بالغ میگردد فارغ التحصیلان دارالمعلمین متوسطه میکتاب متوسطه مرکز در اطراف توزیع و تقسیم گردیده اند و در شروع سال ۱۳۲۵ و ۲۶ به کار خود آغاز کرده اند.

مدرسه علوم شرعیه

در دوران سال ۱۳۲۵ تعلیمات مدرسه علوم شرعیه بحال طبیعی خود جریان داشته بظایر توجه وزارت معارف نقائص آن حتی المقدور چاره گردیده است و اقدامات ذیل در مورد آن بعمل آمده برای تهیه وسائل معیشت طلاب مدرسه از حیث ترتیب صحیح دارالاقامه ملبوسات و ماکولات باصرف مبالغ کافی توجه بعمل آمده تا اشگردان با استفاده از این وسائل بدروس خود بهتر رسیدگی نموده بتوانند از امور تعلیمی آن ذریعه متخصصین و اشخاص باصلاحیت وقتاً فوقتاً بازرسی شده صورت جریان تعلیم و اصول تدریسات مورد معاینه قرار گرفت و برای تدریس مضامین که باید ذریعه اشخاص باصلاحیت و اهل لسان بزبان عربی تدریس گردد و نفر متخصص از مصر استخدام گردید جهت استفاده معلمین و مطالعات آینده محصلین بیکجمله مجلات مصر و عراق که بزبان عربی انتشار میابد اشتراك بعمل آمده و کتلاکهای مختلفه کتبی که برای ترتیب کتابخانه این مدرسه لازم دیده میشود از مراکز مختلفه خواسته شده و در نظر گرفته شد که از صنف چهارم بعد بعضی دروس مستقیم بزبان عربی و برخیز به لسان انگلیسی تدریس بشود امتحانات این مدرسه با ترتیبات مخصوص و رعایت شرایط تعلیمات نامیه امتحانات در محضر ارباب فضل و متخصصین گرفته شد از جمله ۱۶۰ نفر شاملین مدرسه که ۱۵۰ نفر آن داخل امتحان شده بودند ۱۰۶ نفر کامیاب و ۲۳ نفر مشروط و ۲۱ نفر ناکام گردیدند برای دوره آینده سال تعلیمی ۱۳۲۶ این مدرسه یکصد نفر فارغ التحصیلان ابتدائیه با رعایت شرایط مقرر انتخاب و قبول گردیدند.

دارالعلوم عربیه .

امتحانات دارالعلوم عربیه کابل از طلاب صنوف ۹ - ۱۰ - ۱۱ مطابق تعلیمات ثانیه (مخصوص امتحانات) طوریکه در دارالعلومهای ممالک دیگر مروج است اخذ گردید و قرار یافت که در سنوات تعلیمی آینده نیز به همین اساس امتحانات دارالعلوم شفاعی و تحریری اخذ شود. چون یکسده از فراغ التحصیلان این دارالعلوم بنابر کمبود معلم منصوب گردیده اند بنا بران جهت موفقیت ایشان در منظور گرفته شد که آینده در صنوف مخصوص این دارالعلوم برای طلاب مبادی و خجاست و اصول تدریس و قسمتی از مضمون ریاضیات و تاریخ اسلام و افغانستان نیز تدریس کرده شود. در مورد دارالعلوم عربیه و سایر مدارس مذهبی، شرعی :

درین سال مجلس بزرگی از اراکین وزارت معارف و عدلیه و یک عده اشخاص باصلاحیت در ریاست تعلیم و تربیه برای تعین حقوق فراغ التحصیلان دارالعلوم دائر گردید. بعد از ملاحظه سوابق و پروگرام های تعلیمی برای فراغ التحصیلان دارالعلوم عربیه کابل بااعطای حقوق شهادتنامه بکلیوریا موافقه حاصل و این قرار بعد از طی مراتب رسمی و اصولی آن بوقوع تطبیق و اجرا گذارده شد .

امور تدریسی نجم المدارس مشرقی و فخر المدارس هرات و مدرسه اسدیّه مزار شریف و مدرسه ظیاهرشاهی میمنه نیز بر طبق پروگرام و ترتیب دارالعلوم عربیه کابل ادامه پذیرفت گرچه مصارف اکثر دارالایامه شاملین این مدارس از طرف اهالی ذریعه بلدیّه های مربوطه شان تهیه میگردد اما در خصوص اجرای مصارف این اعانه ها از طرف ادارات مدارس مطابق شرائط مقرر در ایامه دارالعلوم عربیه کابل اقدامات بعمل آمد و حتی الامکان در باره رفاه شاگردان و تهیه لوازم استراحت ایشان که بتعلیمات خود بدرستی رسیدگی کرده بشو اند توجه کافی شده است .

در سال ۱۳۲۵ هنگام مسافرت والا حضرت اشرف صدر اعظم صاحب در هرات بعلمای فخر المدارس و جامع هرات مذاکراتی از طرف کفیل وزارت معارف بعمل آمده پاره اصلاحات صورت پذیرفت و قرار داده شد که در جریان سال تعلیمی آینده مجلسی در وزارت معارف باشتراك مد رسین زرک و علمای وطنی برای اصلاحات پروگرام مدارس مذهبی افغانستان بعمل آید تا پروگرام مدارس مذکور از حیث علوم شرعی و عصری احتیاجات زندگانی امروز را احتوا نماید .

امتحانها

چون امتحان سالانه نماینده صحت کاردوره سال تعلیمی شاگردان و نتیجه زحمت هشت تریبوی واداری مکاتب بوده از روی آن از يك طرف ایافت حاصله متعلم و اهلیت و صلاحیت معلم و از طرف دیگر قابلیت تطبیقی پروگرامها معلوم و معین میشود ازین رو ریاست تعلیم و تربیه برای اخذ امتحانها تدابیر علمی و انضباطی زیادی گرفته و مشكافانه در زمینه حرکت کرده است و در سال تعلیمی ۱۳۲۵ امتحان سالانه تحت ضوابط و فرارهای موثری اخذ گردیده است.

اولا قبل از شروع امتحان در ترتیب سوالات امتحان سائرسنوف هدایات مفصل بد وائرمکاتب داده شد و سوالات امتحان صنوف اخر مکاتب را که شهادتنامه میگیرند از طرف ریاست تعلیم و تربیه انتخاب گردیده و تحت تدابیر لازم - والات منخبه عین بهمان ساعت و دقیقه معین شروع امتحان به اطلاق امتحان بدست معیزین رسانیده شده و تمام احتمالات جزئی و کلمی سوء استعمال با توجه آمران مکاتب و نگرانهای عمومی که در هر مکتب فرستاده شده بود از بین برداشته شد.

ثانیا برای اخذ امتحان هر مضمون اشخاص متخصص همان شعبه و مضمون از طرف وزارت انتخاب شده و چند روز قبل از شروع امتحان با و امر رسمی بحضور متعینین مضمون وقت امتحان ابلاغ گردید و هدایات لازمه راجع به اخذ امتحان صحیح و دقیق بد آنها داده شد.

ثالثا از نزد این دسته متخصصین و علما و فضیای گرام که باخذ امتحانها مامور و مشغول شده بودند راپورهای مفصل راجع به مشاهدات و نظریات شان خواسته شد تا درین راپور گذا رشات امتحان درجه انضباط، ایافت طلبه اندازه زحمت معلمین، تکمیل پروگرام و غیره نکات ضروری رابه ریاست تعلیم و تربیه تذکرید هند و علاو ثا نظریات اصلاحی هم اگر راجع به پروگرامهای معلمین اصول امتحان و غیره داشته باشند در ضمن راپور خود بر ریاست تعلیم و تربیه ابلاغ نمایند تا در موقع ترتیب یلان اصلاحی آینده در نظر گرفته شود چنانچه ازین قبیل نظریات مفیده باندازه کافی توصل نموده تحت تدقیق گرفته شد.

رابعا برای امتحان طلبه که در يك درس مشروط مانده و امتحان ثانی از نزد شان گرفته میشود تدابیر مفید و موثر گرفته شد. در سالهای گذشته بعد از ختم امتحان رسمی امتحان طلبه مشروط گرفته میشد و طلبه برای تهیه دروس و آمادگی امتحان وقت نداشته امتحان صحیح داده نمیتوانستند در سال تعلیمی ۱۳۲۵ سه ماه تعطیل برای طلاب مذکور موقع داده شد تا درین ایام زحمت کشیده و در آغاز سال تدریسی جدید مضمونی را که در آن مشروط مانده اند امتحان بدهند. خامسا برای صنوف بیکلموریا يك امتحان ثانی قبول گردید که اگر يك شاگرد ناکام شود در سه ماه تعطیل عمومی سعی آخرین خود را نموده و برای امتحان خود را آماده بسازد.

در شروع سال تعلیمی يك امتحان ثانى دائر ميشود و طلبه كه آمادگى كرده باشند دو باره درين امتحان پذيرفته شده ميتوانند .

سادسا - در سال تعلیمی ۱۳۲۵ مكاتب امر داده شد تا امتحان ثانى را كه براى طلبه مشروط و باطله مريض و معذور دائر ميشود تحت ضوابط و شرائط امتحان رسمى بوده و معيزين و نگرانها از طرف وزارت معارف و دوائر مكاتب انتخاب شده امتحان ثانى نيز مدققانه گرفته شود .
تدبيرى كه در فوق تذكره داده شد علاوه از اصولنامه امتحان است كه در سال تعلیمی ۱۳۲۵ عندالافتضا براى جريان صحيح امتحان عملى شده و در تحت شرائط منبذ به طور عمومى پنجاه فيصد طلبه شامل امتحان كامياب شده اند ، تعداد كامياب در صنوف نهائى كه ترو در صنوف پايانتر بيشتر بوده است .

خلاصه نتيجه امتحان سالانه مكاتب ابتدائى و ثانوى حسب ذيل است :

صنوف	عده شامل امتحان	عده كامياب
صنوف ابتدائى	۸۹۲۵۹	۴۵۳۶۳
مكاتب ثانوى	۵۶۳۹	۳۵۴۴

علاو تا در دارالمعلمين ابتدائى از جمله ۶۵۰ طلبه ۶۰۴ نفر داخل امتحان شده و ۳۸۱ نفر كامياب گرديده اند كه از اين جمله ۲۲۶ نفر از صنوف نهائى دارالمعلمين ابتدائى بوده به اخذ شهادت نامه موفق و براى خدمت معلمى در مكاتب ابتدائى مقرر شده اند . همچنان در دارالمعلمين متوسطه از جمله ۳۲۷ نفر داخلة مكتب ۳۰۴ نفر شامل امتحان شده و ۲۲۲ نفر كامياب گرديده اند كه از اين جمله ۳۶ نفر به اخذ شهادت نامه موفق و براى معلمى بصنوف متوسطه مكاتب تعيين و مقرر شده اند .

تصفیه مكاتب از طلاب ناموزون

چون وجود طلاب غيبى - كلانسال - معيوب در بين شاگردان مكتب وسيله برهم شدن سير منظم تعليمات ميكرد و انضباط و آهنگ تدرىسي مكتب را خلل دار ميسازد . لهذا در سال تعلیمی ۱۳۲۵ وزارت - معارف مصمم گرديد كه بوجوب تعليمات نامه مخصوص اطفال معيوب - كلانسال و غيبى را از مكاتب خارج نمايند . براى طلاب بى كه بنا بر معا ذير ديگر از قسم بى بضاعتى نميتوانستند دوره تعليمات خود را در آنها بانجام برسانند موقع داده شد كه به مكاتبى كه دوره تعليمات آن نسبتا کوتاه و براى مطلب غير مستطیع - مساعد ديده ميشود تبديل شوند . تا با زهم از اين قسم اشخاص دستگيرى و معا و نتي بهم رسیده از قبض تحصيل بى بهره نشوند .

تفتیش مکاتب متوسطه و لیسه ها

مکاتب متوسطه و لیسه های کابل همچنین دارالمعلمین ابتدائی و متوسطه مرکز عندالضرورت توسطه کبیل وزارت و رئیس تعلیم و تربیه و روسای شعبات و مکاتب فراه هرات و قندهار ذریعه کبیل وزارت و سایر اعضای عرفانی که شرف همرکابی والا حضرت صدراعظم صاحب را درانتای معاینه عمومی ولایات مذکور - داشتند معاینه و تفتیش کرده شد .

اما باید متذکر گردید که وزارت معارف اولاً به سبب عدم مفتشین علی و ثانیاً بلحاظ درشت نبودن وسائل حمل و نقل نتوانست که تمام مکاتب مذکور را طوری که در نظر دارد معاینه و تفتیش نماید - برای ولایات قندهار هرات و فراه و ولایت مشرقی هکدام مسافرت ع ج کبیل وزارت معارف تصمیم گرفته شد که به تعداد مفتشین معارف ایالتی افزوده شود - تا هر مکتبی در ظرف هرامه تدریسی سال اقلایک مرتبه تفتیش گردد .

والا حضرت اشرف صدراعظم صاحب هکدام مسافرت خود بعضی مکاتب قندهار را شخصاً تفتیش و واری فرمودند .

لوازم تحصیل لیسه و سامان ضروریه مکاتب

لوازم تحصیل و سامان ضروریه مکاتب عموماً بدو قسمت تفریق میشود یک قسمت اشیاء اجناسی است که از داخل مملکت تهیه میشود - وزارت معارف در قسمت سامان و لوازمی که از داخل مملکت تهیه میشود در سال ۱۳۲۵ کوشش کرده است که ضروریات مکاتب را به پیمانه کفایتی تدارک کرده در دسترس استفاده طلاب و ادارات مکاتب بگذارد و سائلی که برای تهیه این نوع سامان و اشیاء بکار برده شده بصورت - عمومی قرار آتی است :

الف : - وزارت معارف کتب درسی ضرورت مکاتب را که عبارت از نود جلد و تعداد آن یک میلیون و دو صد هزار جلد میشود به مدیریت عمومی مطابع فرمایش داده بود از جمله این کتب قرار داده شده بود که نصف آن در اخیر برج عقرب و نصف دیگر در اخیر برج دلو وزارت معارف سپرده شود - اگرچه مدیریت عمومی مطابع با سائلی که در دست داشت کوشش کرد که کتب مذکور تماماً به موقع معینه طبع و در دسترس وزارت معارف گذاشته شود ولی با وجود آنهم کتب مذکور تماماً بوقت موجود از طبع فارغ شده نتوانست وزارت معارف اگرچه این مدت را هم برای سه ماه دیگر تمدید کرد مگر تا هنوز فیصد (۲۵) کتب فرمایش شده از طبع فارغ نشده است - نرسیدن کتاب به موقع معینه جای شک نیست که نظم و ترتیب تدریس خلل وارد کرده و در پیشرفت تعلیمات سبکته عاید مینماید مگر وزارت معارف تا جائیکه توانسته معین کرده است که معلمین از روی مفردات

پروگرام دروس محوله را تعقیب کرده به طلاب نوت‌های لازمه را بدهند و از کتب مستعمل سالهای گذشته استفاده بعمل آورده و نگه‌دارند در پیشرفت تعلیمات خللی وارد گردد علت عدم واریسی مطبوعه به طبع کتب درسی تا جائیکه بوزارت معارف معلوم شده قلمت مواد طباعتی و عدم موجودیت اشخاص فنی و تراکم امور در مطبوعه عمومی میباشد - هر چند وزارت معارف راجع به طبع کتب درسی درهنگام ۱۳۲۵ اقدامات نمود مگر بطوریکه معلوم شد وضعیت موجود طبع کتب درسی معارف درهنگام عجزالتی صورت پذیر نشد وزارت معارف فعلاً با ریاست مستقل مطبوعات در تماس است که برای طبع کتب درسی معارف که متدرجاً زیاد شده میرود ترتیبی اتخاذ کنند تا در آینده کتب کار آمد معارف وقت و زمان معین طبع و در دسترس وزارت معارف گذاشته شود .

ب - برای تهیه سامان اثاثیه وزارت معارف یک فابریکه مختصر برای عملیات طلاب مکتب صنایع بنام شعبه تجارتی صنایع موجود دارد و وزارت معارف بر علاوه اینکه این شعبه را در طول سال به ساختن اثاثیه کار آمد مکاتب از قبیل میزچوکی تخته های حروف نویسی چیرکت الماری وغیره مشغول ساخته برای بیست هزار طلبه میز و چوکی توسط قرار دلدی ها تهیه دیده است قسمتی ازین سامان که برای مکاتب ولایات سرشته شده بود مرتباً بولایات ارسال و قسمتی که برای مکاتب مرکز تدارک گردیده بود بمکاتب مرکز تشریف ده شد .

ج - بر علاوه شعبه تجاری در فابریکه صنایع تطبیقی وزارت معارف که طلاب در آن تعلیمات عملی مینمایند یک شعبه خیاطی هم موجود است توسط این شعبه وزارت معارف برای طلاب مکاتب لیلیه و مستخدمین مربوطه خود در سال ۱۳۲۵ در حدود سه هزار دست دریش و شش هزار دست لباس خواب و یک تعداد زیاد شیت های لحاف باشت رویکش وغیره تهیه کرده است از جمله این البسه قسمتی که مخصوص مکاتب مرکز بود بمکاتب مرکز و قسمتی که برای مکاتب ولایات پیشبینی شده بود بولایات ارسال گردیده است .

د - از جمله اشیای مورد ضرورت معارف که از داخل تهیه میشود ساختن تباشیر است وزارت معارف در سال ۱۳۲۵ تباشیر کار آمد سه صد و پنجاه موسسه مربوطه خود را که در حدود بیست لك دانه تخمین میشود تهیه کرده از جمله این مقدار تباشیر یک قسمت آنرا توسط مکتب صنایع کابل و یک مقدار را ذریعه شعبه صنعتی مجلس قندهار تهیه کرده است تباشیر هائیکه در کابل ساخته میشود اگرچه از حیث جنسیت و خصوصیات مطلوبه مطابق به تباشیریکه در مجلس قندهار ساخته شده نیست ولی روی هم رفته توانسته است یک قسمت احتیاج وزارت معارف را رفع کند .

ه - تخته سلیت هم یکی از جمله سامان ضروریه مکاتب است وزارت معارف اگرچه

تخته سلیت کارآمد خود را از هند وارد می نمود ولی در سال ۱۳۲۵ در حدود (۷۰۰۰) دانه تخته سلیت توسط شعبه صنعتی مجلس کابل هم تهیه کرده و مورد استفاده طلاب قرار داده است تخته های سلیتی که در مجلس ساخته شده بود اگرچه از حیث صفائی ساختمان با تخته های سلیت خارجی مقایسه شده نمی توانست مگر از نقطه نظر محکمی و دوام بر تخته های سلیتی که از خارج وارد می شود بر مراتب ترجیح دارد.

و- قلم نی و مرکب هم یکی از مالزومه مورد ضرورت طلاب مکاتب است و وزارت معارف در سالهای ماقبل قلم نی کارآمد خود را از خارج وارد میکرد مگر در سال ۱۳۲۵ برای تهیه قلم نی که در بعضی قسمت های حکومت کلان شمالی مشرفی و قطغن دستیاب میشود اقدام کرد و از نمونه هایی که از هر نقطه خواسته شد معلوم گردید که قلم نی قندوز و حضرت امام صاحب از قلم های نی که از خارج وارد میشود به هیچ وجه کفایت وزارت معارف برای اینکه قلم نی کارآمد مکاتب را از ولایت قطغن تهیه کنند چنین تصمیم گرفت که در سال ۱۳۲۵ طور امتحانی طلاب مکاتب و لایت قطغن قلم های مذکور را مورد استفاده قرار بدهند تا اگر بصورت صحیح از آن استفاده شده بتواند بدیگر مکاتب هم مورد استعمال قرار داده شود تا جائیکه معلومات گرفته شده ازین قلم ها در تمام مکاتب استفاده خوبی شده میتواند و در نظر است که برای سالهای تعلیمی مابعد یک اندازه زیاد از آن خواسته شده و طرف استفاده قرار داده شود کذا مرکب ضرورت مکاتب را هم وزارت معارف در نظر دارد که در مکتب صنایع کابل بمقدار کار تهیه کند مواد کارآمد آن از خارج خواسته شده و فعلا طور امتحانی یک مقدار زیر ساخت است.

سامان و لوازم تحصیل ضروری مکاتب که از خارج همه ساله خواسته میشود اقسام و انواع مختلفی دارد ولی اقدام مهم آن عبارت از سامان سیانس ادویه کاغذ کتابچه کتب تعلیمی به السنه خارجه پنسل پنسل پاک سامان هندسه ، رسامی کار دستی دوخت بافت طبخ و قرطاسیه است وزارت معارف در سال ۱۳۲۵ با وجود مشکلاتیکه نسبت بمحصل لا یسنس و اجازه نامه توريد این سامان وجود داشت برای وارد کردن این سامان اقدامات مفصلی نمود ولی باوجود اقدامات و تعقیبات زیادی که درین مورد بعمل آمد بصورت عمومی پیش از فیصد پنججاه الی شصت به توريد سامان کارآمد و ما یحتاج خود موفق شده نتوانست اقدامات وزارت معارف در مورد توريد سامان لابراتوار ادویه کیمیاوی نقشه جات و کتب السنه خارجه و لوازم تحصیل و قرطاسیه قرار آتی است.

۱- در مورد سامان لابراتوار و ادویه کیمیاوی وزارت معارف سامان کارآمد خود را به امریکا

هند و روسیه سويس توسط هيئت ها و نمايندگيهاي افغانی در خارج و نمايندگيهاي تجارتي خارجي در کابل فرمايش دادولی باوجوديکه برای توريد اين سامان به چندین منبع توسل شده بودفصلت نوداحتياجات معارف در دسترس اونسيد و صرف يک مقدار سامان و ادويه از فرمايشي که بامريکا داده شده بود مواصلت کرد مذاکرات راجع به توريد سامان و ادويه کيمياوي از روسيه و هندتا هنوز ادامه دارد يقين است اين مذاکرات در آينده قريب به نتيجه رسیده و وزارت معارف بتواند يک اندازه سامان و ادويه کافي وارد و بفرض استفاده طلاب ميکتاب بگذارد ۲ - برای تهيه و تدارک نقشه جات و کتب السنه خارجه وزارت معارف در سال ۱۳۲۵ اقدامات آتي را بعمل آورده است .

الف - يک تعداد نقشه هاي جغرافياي سياسي اقتصادي و طبيعي از لندن خواسته شده ولی تا هنوز نقشه هاي مذکور بوزارت معارف نرسیده است .

ب - به تعداد بيست و هشت هزار جلد کتب انگليسي به هند اردر داده شده بود از جمله کتب مذکور (۱۳۳۰۸) جلد کتب را بدسترس استفاده طلاب گذاشته است کتب باقي مانده هم متدرجا ميرسد .

ج - به تعداد ۸۱۰۰ جلد کتاب فرانسوي برای استفاده طلاب ليسه استقلال وليسه نسوان کابل توسط وزارت معارف افغانی در پاریس خواسته شده کتب هاي مذکور اگرچه خريداري شده ولی تا حال نرسیده است اميد است در آتیه نزديکی رسیده و مورد استفاده واقع شود . د - در حدود ۱۵۰۰ جلد کتب قرائت المانی از نمايندگي اکسفورديو نيورستي برس بيماني خواسته شده بود کتابهاي مذکور اخيراً وارد و بدسترس استفاده طلاب ميکتاب نجات گذارده شده است .

۳ - در سال ۱۳۲۵ (۱۹) قلم لوازم تحصيل و (۱۳) قلم قرطاسيه از نيويارک خواسته شده بود از جمله سامانيکه وزارت معارف اردر داده بود به تعداد (۱۷) قلم وارد و طرف استفاده قرار يافته است اقلام مهمه سامانيکه در سته مذکور از جمله فرمايشات وزارت معارف رسیده و طرف استفاده قرار گرفته فراذيل است .

۱ - کتابچه رسم (۹۱۵۷۵) جلد ۵ - سامان هندسه ۶۱۴۳ قطي

۲ - » سفيد (۴۸۲۶۸) ۶ - کاغذ رنگه ۱۳۵۰۰۰ تخته

۳ - » خط دار (۱۹۱۰۷۵) » ۷ - کاغذ گستر (۵۰۰) گده

۴ - پينسل ياک (۱۱۶۸۵۵) دانه

اين بود خلاص اقدامات وزارت معارف که در مورد تهيه سامان و لوازم تحصيل طلاب ميکتاب بعمل آمده است نتيجه که از اقدامات مذکور گرفته شده اگرچه کاملاً حسب مرام وزارت

و اطمینان بخش گفته میشود مگر باز هم تا حدیکه وزارت معارف توانسته است در این قسمت توجه مخصوص مبذول نموده و نگذاشته است از رهگذر عدم وصول سامان و لوازم تحصیل صدمه زیاد در پیشرفت تعلیمات طلاب برسد اما ازین نمیتوان انکار کرد که که اگر سامان مطلوبه بوقت وزمان معین رسیده و در دسترس طلاب گذاشته میشد یقیناً نتیجه حاصله از نتیجه امروزه بهتر و تسلی بخش تری بود امید داریم که این تقصیه در سال آینده که نسبتاً وضعیت تولیدات صنعتی ممالک بهتر شده و قیودات هم بالتدریج رفع شده میرود و وزارت معارف میتواند در راه حصول این مقصد قدمی فراتر گذارد زیرا یکی از علل لطاماتی که بنا بر جنگ و واداد راه ها دیسویه تعلیمی مکتب ماروی داده بود نرسیدن سامان بود .

علاوذا بر مطالب فوق وزارت معارف تصمیم گرفته است که در دوران سال ۱۳۲۶ تخته های چوبی مشق را در مکتب ابتدائیه خود برای حسن خط و اموختن سواد به ترتیبی که سابقاً درین مملکت و سایر بلاد مشرق زمین معمول است یکی از بهترین و مسائل اقتصادی ترین میباشد رایج سازد تا از یک طرف اطفال مکتب مخصوصاً آنهایی که بی بضاعتند وسیله تحریر بیشتری داشته باشند و از طرف دیگر خط و سواد طلاب باین وسیله بهتر شده برود .

سیورتها و ادمانها

بالیکه وقوع جنگ عمومی و جهاننوز اروپا مانع بسا پیشرفتها و اسباب مشکلات زیادی گردید و امور جاریه مخصوصاً مسائلی را که تهیه سامان لازمه آن از خارج صورت میگيرد نگذاشته بصورت طبیعی و عادی خود سیر بنماید باز هم وزارت معارف توانست درین سال به توریه يك اندازه سامان و البسه بیشتری برای فعالیتهای سیورتنی و ادمانهای طلاب معارف موفق گردد که باثر آن در سال تعلیمی ۱۳۲۵ در ایام جشن استقلال نظر بسالهای ماقبل طلاب معارف در مسابقه های بیشتری اشتراك ورزیدند و در مسابقات های سیورتنی دیگری نیز اجرا گردید که خلاصه آن حسب ذیل است :

۱- تورنمنت آزاد فوتبال که در آن نه تیم شمولیت داشت و از اول شور به سیستم ليك شروع و به ۱۲ جوزا خاتمه یافت درین مسابقه تیم مکتب استقلال اول و تیم دجری یوهنتون دوم برآمد شپاد مخصوص آن نصیب مکتب استقلال و مدالهای سیورتنی قسمت ورزشکاران هر دو تیم مذکور شد که بدست مبارك والا حضرت سپه سالار غازی صدر اعظم صاحب بینه های شان نصیب گردید .

۲- مسابقه دویدن (ده هزار متری) بتاريخ ۱۶ جوزا بعمل آمد که نفر اول و سوم آن از متعلمین لیسه نجات و نفر دوم آن از متعلمین لیسه غازی برآمد هر کدام ایشان

بشرف اخذ يك يك كپ و يك مقدار پول نقد بصورت بخشش از حضور والا حضرت سپه سالار
غازی صدر اعظم صاحب مشرف شدند .

۳ - تور نمنت آزاد ها کی که از ۸ سرطان شروع و بشمولیت شش تیم بصورت نانت اوت
بمعل آمد .

در نتیجه تیم نورستانی اول و تیم ها کی لیسه نجات دوم برآمد .

۴ - تور نمنت رسمی فت بال معارف از اول سرطان بشمولیت شش تیم بصورت نانت اوت
شروع و به تاریخ ۷ سرطان ختم گردید تیم حبیبیه اول و تیم نجات دوم برآمد .

۵ - تور نمنت رسمی والی بال از ۲۲ سنبله شروع و بشمولیت پنج تیم بصورت نانت اوت
بمعل آمد . در نتیجه تیم لیسه غازی اول و تیم لیسه نجات دوم شد .

۶ - تور نمنت رسمی ها کی به سیستم نانت اوت بشمولیت پنج تیم از ۲۲ سنبله شروع و به
۲۷ آن خاتمه یافت در نتیجه تیم لیسه نجات اول و تیم لیسه غازی دوم شد .

۷ - تور نمنت رسمی باسکیت بال از ۳۰ سنبله به سیستم نانت اوت بشمول سه تیم شروع
۳۱ سنبله آخر گردید با نتیجه تیم لیسه نجات اول و تیم حبیبیه دوم برآمد .

۸ - تور نمنت رسمی هیند بال سیستم فوق الذکر بشمول چهار تیم از اول میزان آغاز
و به ۴ آن انجام یافت با نتیجه تیم مکتب سیورت اول و تیم لیسه استقلال دوم گردید .

۹ - سیورتهای انفرادی رسمی معارف بصورت دویدنه های صدالی ده هزار متری و دویدنه های
(۴ × ۱۰۰) و (۴ × ۴۰۰) ریلی و انداخت های دسکی و نیزه و گلوله و خیز های بلند

دراز قدمدار و نیزه از (۲۰) جوزا شروع و به ۲۷ آن خاتمه یافت .

۱۰ - در ماه میزان يك تور نمنت بنام (اریانا) بشمول شش تیم به سیستم نانت اوت
اجرا گردید . در نتیجه چون تیم اریانا و تیم حبیبیه به فائیل باقی مانده و چندین روز این

مسابقه دوام ورزید بنابراین آن والا حضرت اشرف سپه سالار غازی صدر اعظم صاحب دوم مرتبه
بدعوت تور نمنت مذکور تشریف آورده و با اشتراك اكثر رجال بزرگك پایتخت شرف

افتخار بخشیدند بالاخره تیم اریانا غالب گردید و والا حضرت صدر اعظم بدست خویش میدال هارا
بسیه های شان نصب و کپ بزرگ را به تیم غالب و کپ خورد را به تیم مغلوب اعطا

فرمودند .

۱۱ - در موسم زمستان بفرض تشویق و ترغیب سیورت مین های وطن تیم فنبال حبیبیه
برای اجرای مسابقه بقندهار رفته مسابقه های دوستانه بعمل آوردند .

۱۲ - در تور نمنت های سال ۱۳۲۵ از حیث عمومی سیورتهای مکتب نجات اول و
مکتب سیورت دوم و مکتب غازی سوم و مکتب حبیبیه چهارم و مکتب استقلال پنجم

گردید که عملاً قریب انعامات شان توزیع و کپ قهرمانی و بیرق معارف به مکتب نجات سپرده خواهد شد .

۱۳ - علاوه بر تور نمنت های فوق الذکر در روز ۶ جوزا که مصادف جشن استقلال وروز تاریخی وطن است يك مسابقه بنام (مسابقه تعاونی ایتم) اجرا گردید در آن مسابقه سه سالارغازی صدراعظم صاحب اشتراك ورزیده کپ طلائی را بدست مبارک خویش برای تیم اول اریانو کپ قرمئی را به تیم منتخبه عنایت فرمودند این مسابقه بصورت تنگت اجرا واز فروش آن تقریباً ده هزار افغانی میسر شد این پول به تهیه و تادیه البسه ایتم مصرف خواهد شد . درین سال مکتب سیورت به دیپلوم دادن کامیابیهای سه ساله پروگرام دوره اولین خود را طی نموده به تقدیم (۲۶) نفر فارغ التحصیل موفق گردید . این فارغ التحصیلان برای معلمی تربیت بدنی و سیورت ایسه ها و مسکات متوسطه مقرر واعزام شدند . بفرض رفاهیت وتشویق ایشان علاوه بر معاش معلمی که در وقت رسمی برای آنها داده میشود اگر از طرف عصر در خارج اوقات رسمی در میدانهای سیورت مسکات منسوبه خود اجرای وظیفه بنمایند . حق الزحمه هم داده خواهد شد چنانچه درینخصوص بمسکات مربوطه هدایات لازمه داده شده است طلاب این مکتب در نمایشهای سیورتی و جمناستیککی چه در موقع جشن استقلال و چه در اوقات دیگر سهم خوبی گرفته مورد تحسین وانعام والا حضرت غازی صدراعظم صاحب فرار گرفتند .

مساعی حکومت دانشورما در موقعی که نهاد پوهنتون بتاریخ اول عقرب ۱۳۱۱ بدست اعلیحضرت شهید گذاشته شد و اولین پوهنچی بمنزله مسند دیگر شعبات پوهنتون اعنی پوهنچی طب در افق عرفانی این کشور عرض وجود کرد بساحه عالیتری توصل نمود بتعقیب آن در عهد زمامداری پادشاه جوان ما اولاً پوهنچی حقوق و علوم سیاسی بتاریخ (۱۳۱۷) باز پوهنچی ساینس در ۱۳۲۳ و بالاخره پوهنچی ادبیات در ۱۳۲۳ بنیاد نهاده شد اکنون وقت آن رسیده بود که تمام این پوهنچی ها باهم مزج و اختلاط یافته و اداره تمام آنها در پوهنتون تمرکز حاصل نماید همین بود که به تاریخ ۲۵ حمل ۱۳۲۵ پوهنتون کابل افتتاح یافت وآرزو های دیرینه معارف خواهان جامه حقیقت پوشید پوهنتون کابل بملاوه چهار پوهنچی فوق الذکر دارای چند مسکات مسلکی نیز میباشد که از نقطه نظر خصوصیت و نصب الدین مربوطه به پوهنچی های مختلفه میباشد بشرح ذیل .

- ۱ - لیسه زراعت .
- ۲ - مکتب میخانیککی مربوطه پوهنچی علوم .
- ۳ - مکتب طبی .

۴ - مکتب دواسازی مربوطه پوهنځی طب .

۵ - مکتب پرستاری .

۶ - لیسه تجارتي .

۷ - مکتب اصول تحریر مربوطه پوهنځی حقوق و علوم سیاسي .

چون یکسال از تاسیس پوهنتون سپری شده جادارد که درین صفحات اجراآت یک ساله این عهد دانش را باز دید نمائیم .

۱ - انتخاب مهر پوهنتون :

پس از تدقیق و تعمق زیاده ریاست پوهنتون باین نتیجه رسید که نصب المبتی را که این مؤسسه در راه تمیم و توسعه دانش تعقیب مینماید . هیچ یک نکرته و مقوله شایسته ترو جامع تری نسبت به آیه کریمه ذیل مجسم نخواهد ساخت و من یوت الحکمة فقد اوتی خیرا کثیرا یعنی (هر که را خداوند دانش کرامت فرمود بزرگترین محاسن را انجمنش ساخت) از همین جهت بود که آیه شریفه مذکور اساس مهر یا (سیل) پوهنتون قرار گرفت از طرف دیگر کتاب بطور آن فی سبیل دانش قبول شده است زیرا علم است که بواسطه آن زوایای تاریک و مجهول نزد بشر روشن میگردد در پایان کتاب نشان محراب و منبر دلالت بدین مقدس اسلام مینماید که ملت افغان با بقای آن افتخار دارد بدورادور مهر کلمه پوهنتون کابل به حروف لاتین و پشتو درج گردیده و تاسیس آن به تقویم هجری شمسی و عیسوی نیز تذکار یافته است در عقب کتاب خوشه های گندم از یثاثنین به بالا تقریباً قسمت مهم مهر را احاطه نموده است .

بعقیده ما این سنبله که برای پوهنتون پس از مدافعه و تعمق زیادی انتخاب گردیده از هر جهت مناسب و جامع و موزون میباشد ازین به بعد تمام مراسلات و نشریات پوهنتون توسط این مهر تزئین خواهد یافت .

۲ - اعزام طلاب بخارج :

بزرگترین اقدامی که در سال ۱۳۲۵ از طرف پوهنتون بعمل آمده عبارت از پیشنهادی راجع باعزام طلاب بخارج است پیشنهاد مذکور اولاً در کمیسیون عرفانی مجلس وزراء مورد غورو مذاکره قرار یافته سپس به مجلس وزراء ارائه گردید بشارتخ ۱۱/۱۱/۱۳۲۵ مجلس وزراء راجع باعزام طلاب به خارج بطرز آتی تصمیم اتخاذ نمود . (که در هر سال به تعداد ۴۵ نفر طلاب از لیسه ها و فاکولته ها به خارج مشروط بمواد آتی اعزام گردد .

۱ - متعلمین که در لیسه‌ها یا امتحان بسکالوریا حائز درجات اول و دوم و سوم می‌باشد .
 ۲ - متعلمین که از فارغ التحصیلان و شاملین صنوف مختلفه فاکولته‌ها اعزام میشوند
 مربوط به صوابدید مجلس معلمین پوهنخی‌ها و تصویب شورای عالی پوهنتون و مشروط به وفیقت
 در امتحان مسابقه می‌باشد .

۳ - شعبات و تقسیمات متعلمین مذکور از طرف دوات نظر با احتیاجاتش بعمل می‌آید .
 ۴ - مصارف متعلمین مذکور از طرف وزارت خانه‌ها و دوائری که طلاب برای کار آنها اعزام
 میشوند تهیه خواهد شد مراتب فوق تحت احکام نمبر ۳۷۰۱ ر ۲۴۰۹ تاریخی ۱۳ سنبله ۱۳۲۵
 بصره و منظوری اشرف ملو که نه رسیده است ترتیبات مقدماتی اعزام طلاب فعلاً بریاست پوهنتون
 تحت قوراست برای اینکه اعزام طلاب باصول صحی و مناسبی اجرا گردد ریاست پوهنتون تعلیماتنامه
 علیجده برای طلاب اعزامی ترتیب داده است تعلیماتنامه مذکور در جلسه تاریخی ۲۴ دلو
 شورای عالی پوهنتون تصویب گردید درین تعلیماتنامه شرایط اعزام طلبه بطور مفصل و واضح
 وظایف و تکالیف محصلین هنگام تحصیل بخارج و بعد مراجعه بوطن بصورت صحی و معین
 ترتیب یافته است و بر علاوه متعلمین اعزامی مکلف خواهند بود که قبل از عزیمت بشرايط
 و تکالیف مجوله خود را قزاردادی امضا نمایند نصب العین این ترتیبات این است که حتی الامکان
 از غلطی‌ها و لغزش‌های که سابقاً در اعزام طلاب بخارج بعمل می‌آمد جلوگیری شود تا یک آن
 اولتر تعداد افراد تعلیم یافته و عالم در وطن کسب تکثیر نموده و از مساعی ایشان این کشور
 سریع‌تر بجاده ترقی و اعتلا قطع مسافه نماید .

در اثر درخواست حکومت دوست و همجوار ما ایران امسال دوتن از طلاب پوهنتون یکی
 آقای محمدانورخان محصل پوهنخی علوم و دیگر آقای عبدالاحمدخان جاوید محصل پوهنخی ادبیات
 به دانشگاه تهران در رشته حقوق بمصرف دوات ایران شامل شده اند قرار اطلاع واصله
 مردو طالب العلم مذکور اکنون بدانشگاه تهران بتحصیل آغاز نموده اند .

۳- قیام روابط بین پوهنتون و دارالفنون های مهمه جهان :-

پوهنتون کابل جدید ترین موسسه تعلیمات عالی است که در افق علمی جهان هرض وجود نموده
 دارالفنون های بزرگ جهان که هریک تاریخ طولانی در عقب دارند بالیقین از رهگذر ذخائر
 تجربوی متبادی شان در امور اداری و تدریسی باین موسسه جوان همکاری و معاونت کرده میتوانند
 این تعاون و همکاری ما را از لغزشهای که ممکن است در اثر عدم تجربه نشئت نماید باز خواهد
 داشت با اساس این مفکوره پوهنتون کابل با عده از دارالفنون های بزرگ جهان مخصوصاً
 امریکا انگلستان و فرانسه ارتباط قایم نموده است . بعضی ازین دارالفنون ها که هم حالا
 با ارسال تعلیمات نامه ها و قوانین موسسات شان را قرین امتنان داشته اند قرار ذیل است .

نام	شهر	ایالت	مملکت
یونیورسیتی کولمبیا	نیو یارک	نیو یارک	امریکا
» د کارنل	اتیسکا	نیو یارک	امریکا
» » پارورد	کمبرج	پسه چومنس	امریکا
» » کلفورنیا	برکلی	کلیفورنیا	»
» ستفرد	پالس التو	»	»
» النای	آریانا	النای	»
» شیکاگو	شیکاگو	»	»
» وس کانسن	مدیسن	وسکاتسن	»
» کمبرج	کمبرج	»	انگلستان
» اکسفور د	اکسفور د	»	»
» لندن	لندن	»	»
» » پاریس	پاریس	فرانسه	»

۴ - پذیرفتن متعلمین سامع به پوهنځی ها :

اینگ برای توضیح این مسئله پیغام متحد الاهی را که از طرف پوهنتون بوزارت خانه ها فرستاده شده درج می نمائیم .

(در حیات فرد بشر دوره تعلیم و تربیه از گهواره تا قبر امتداد دارد مادامیکه قوای حاسه فرد از کار نیفتاده است و در دوران زندگانی خود بچیز های نوین برمی خورد عمل آموزش صورت میگیرد و در کردار او تعدیلی رخ میدهد کسانیکه دماغهای مستعد دارند و از عهدۀ فرا گرفتن دانش بدر میشوند مواقع که فرصت دست میدهد در تسلیحات و تجهیزات علمی خود می افزایند و در نتیجه خود را در میدان مبارزه مستعد تر میسازند اینها اشخاص صحیح تر میشوند و برای قوم و ملت خود مصدر خدمات زیاد تر میگردند اینک که شعبات علمی پوهنتون توسعه پذیرفته است با اساس مفکوره فوق ریاست این موسسه عالی وزارت جلیله معارف تصمیم اتخاذ نموده اند که

دروازه دانش و نموی علمی را بروی ارباب ذوق کشاده گذرانیده طبق این تصمیم نیک-سراز آغاز سال تدریسی جدید یعنی از ۱۵ حوت ۱۳۲۴ که رخصتی های زمستانی پوهنخی ها به پایان میرسد علاقه مندان و مالیکان ذوق از زمره مامورین دولت که وقت کافی استعداد داشته باشند میتوانند مطابق ذوق خویش به صنوف یکی از پوهنخی ها به حسب سامع شمولیت ورزند و از آنکه چهر های علمی پرو فیسران مستفید گردند کسایکه همچو آرزو را داشته باشند شرایط آتی الذکر را متوجه باشند .

۱ - شرط نخستین شمول داشتن سربیه بیکلوری با معادل آنست که بایستی از طرف پوهنخی مربوطه تصدیق گردد .

۲ - تعهد به پیابندی و مراعات وقت هم به نزد ریاست پوهنتون و هم به نزد وزارت یا ریاستیکه شخص داوطلب دو آنجا اجرای وظیفه مینماید .

۳ - چون مامورین در وظیفه رسمی خویش مصروف میباشد بنا بر آن به بیشتر از یک تادو مضمون نمی توانند شمولیت ورزند .

۴ - متعلم سامع مجبور است مانند متعلم رسمی پوهنخی تمام تکالیف مضمون منتخبه خود از قبیل دادن امتحان اجرای وظائف خانگی و امثال آن را بدوش بگیرد .

۵ - برای اینکه در یک صنف ازدحام جلوگیری و ضمناً ریاست پوهنخی مربوطه وسعت اطلاق و چو کی های صنف را بیش بینی بتواند داوطلبان بایستی از همین حالا که ایام رخصتی زمستانی طلاب است با ریاست پوهنخی داخل مفاهمه گردیده و اسمای خود را با ارائه تعهد به شرایط فوق معرفی نمایند .

۶ - هکذا برای جلوگیری از ازدحام در یک صنف ریاست پوهنتون در رد قبول متعلمین سامع مختار است پیغام فوق بصورت متحدالامال بتاريخ ۱۶ جدی بموم وزارت خانه ها و دوائر ملی و دولتی ابلاغ گردید تا صاحبان ذوق و علاقه یک آن اولتر برای استفاده علمی اسمای خود را با داشتن شرائط معینه پوهنخی های مربوطه معرفی نمایند . امید است که در اثر این اقدام پوهنتون کابل بیش از پیش نصب العین مخصوص خود را محقق ساخته و جوانان ذی علاقه این خاک را از برکت علم مستفید گردانند .

۵ - فارغ التحصیلان همداسنه

۹ نفر	فنا کولنه سیاست
»	فنا کولنه طب
۶	فنا کولنه حقوق
۱۳	مکتب طبی
۱۵	مکتب دواسازی
۱۹	مکتب زراعت
۱۴	مکتب میخانیک
ندارد	مکتب اصول تحریر
۶۵ نفر	مکتب پرستاری
ندارد	مکتب تجارتی

پوهنځی طب

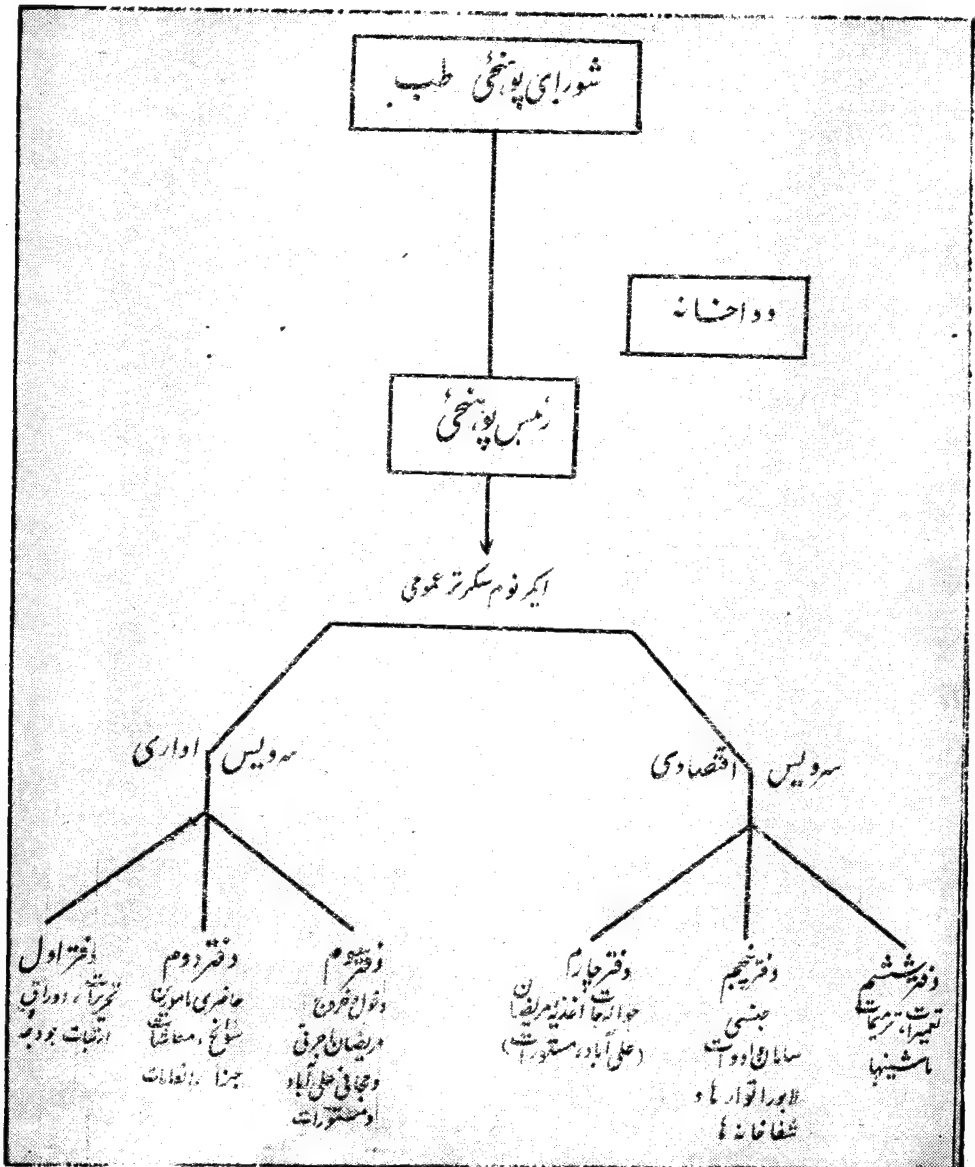
در سال ۱۳۲۵ در پوهنځی طب تغییرات مهمه رخ داده پوهنځی طب ازمیت ۱۳ سال باینطرف پکمه محدود ولی نافع دکتوران طب را برای مجادله امراض و حفظ الصحة عامه بوزارت صحت میبده وزارت معارف و ریاست پوهنتون خواسته که بذریعه سامان والات فنی لابورا توارها و شفاخانه های مربوطه پوهنځی طب را تکمیل نموده و تهداب تجسّسات علمی را بسکندارد درین سال بنا بر اختتام قرارداد های پروفیسران پوهنځی طب ریاست پوهنتون خواست که از مالک مختلفه برای کرسی های پوهنځی اشخاص با صلاحیت را بدست ییاورد باینتر اقدامات مبذوله حکومت فرانسه حاضر شد که برای ۱۳ کرسی پوهنځی طب پروفیسر بدهد اما بنا بر نداشتن عده زیاد پروفیسران اکر یژه که در چوکات دارالفنون خود فرانسه اضافه نبود خواهش نمودند که اگر عجلتاً تعداد پروفیسر های اکر یژه کمتر دستگیری کنند اشخاصی را به حکومت افغانستان معرفی نمایند که در چوکات تعلیمی و شفاخانه های خود فرانسه در شرف احراز لقب اکر یژه که میباشد حکومت فرانسه تعهد نمود که اگر این اشخاص بعد از ختم قرارداد های شان از عهده تعلیم پوهنځی بآمده نتوانند بموضع شان پروفیسر های اکر یژه تدریجاً بدهد روی این مفاهمه حکومت فرانسه تا این وقت ۳ نفر پروفیسر اکر یژه را برای پوهنځی طب انتخاب نمود و ما بقی آن دکتور هائی میباشد که

در شفاخانه ها و لابو را نوار ها در جات بزرگی را احراز نموده و از نقطه نظر تعلیم و تجربه و تالیفات در خود دارالعلوم فرانسه شامل تدریس بوده و ببحث مدرسین کار میکردند از ینجمله اولین شخص که بشکابل رسید پروفیسر توسک استاذ امراض عقلی و عصبی است این شخص پس از مطالعه عمیقی پوهنخی طب ذریعه بست پوهنتون پروژة وزارت معارف تقدیم نمود . پروژة مذکور در سنای پوهنتون مورد بحث قرار یافته ریاست موصوف این پروژة را تصویب نموده به مجلس وزرا تقدیم کرد چون حکومت در نظر داشت که پوهنخی طب از نقطه نظر احتیاجات ملی باید تقویه گردد و بصورت عالیتری بشکامل سوق داده شود پروژة مذکور را بصورت امتحانی قبول نموده و بمنظوری حضور مبارک هابونی نیز مین گردیده که مطابق این پروژة پوهنخی طب ذریعه شورای پوهنخی که مرکب از پروفیسران کرسی دار پوهنخی میباشد اداره میشود شورای پوهنخی در اداره تعلیمی و صحنی شفاخانه ها مسئول بوده و تصمیمات شورا بذریعه رئیس پوهنخی که از بین پروفیسران انتخاب میگردد اجرا میشود تا و فیکه يك نفر از جوانان داخلی باحراز درجه پروفیسری موفق گردد عجلاتا تمام اجراءات رئیس پوهنخی از ملاحظه نماینده که از طرف حکومت تبیین میگردد گذارش یافته و مکاتیب و اوامر بدون امضای نماینده حکومت اجرا گردیده میتواند نماینده حکومت مسئول است که اجراآت پوهنخی از حدود اختیارات پوهنخی تجاوز نکند و و فیسر های کرسیهای ذیل در پوهنخی طب مشغول کار میباشند :-

پروفیسر توسک رئیس شورای پوهنخی پروفیسر عقلی و عصبی پروفیسر سولی (اطفال)
پروفیسر تاج الدین ایز پروفیسر امراض جلدی پروفیسر بولانژه پروفیسر امراض داخله
پروفیسر لوتاک استاذ امراض جراحی پروفیسر شوکت استاذ (کیمیای حیاتی و طبی) پروفیسر
سرفانی (فزیولوژی) پروفیسر کوترولی (طب عدلی) پروفیسر هیلو (فارماکولوژی)
پروفیسر سینکال (اطفال) پروفیسر اینو (گوش و گلو) ماباقی پروفیسران عنقریب میرسد .

از آنجا که به سیستم حسابات مادی و معموله دوائر نمیتوان يك موسسه علمی و عرفانی را اداره نموده زیرا که مسایل علمی همیشه بامسایل اداری توأم است لهذا شورای پوهنخی طب برای اداره شفاخانهها و لابوراتوارها طرز جدیدی را پیشنهاد نموده منظوری آنرا از وزارت معارف و مقامات عالی گرفته بوسیله پروژة مذکور ممکن است در مسکترین وقت سامان و

ادوات لازمه بدسترس اهل فن گذاشته و بخوبی حمایه شود تشکیلات اداری و علمی این موسسه عبارت از فاکولته طب و لابوراتوارهای مربوطه آن شفاخانه های عالی آباد شفاخانه مستورات معاینه خانه اطفال معاینه خانه مرکزی و شعبه اکسیریز میباشد .

مکتب دوا سازی و پرستاری .

تعلیمات مکتب طب و دوا سازی در سال ۱۳۲۵ مثل سابق ادامه پذیرفت و پروگرامهای درسی آن برای تعدیلات و اصلاحات آینده مورد تدقیق قرار یافت این پروگرامها پس از طی مراتب اصولی خود مورد تطبیق قرار داده خواهد شد از مکتب طب درین سال ۱۳ نفر و از مکتب دوا سازی ۶۵ نفر فارغ التحصیل گردیده اند .

مکتب پرستاری نیز مانند مکتب طب و دوا سازی در دوران سال ۱۳۲۵ تعلیمات خود را مطابق پروگرام معینته ادامه داده و پروگرام تعلیمات و صورت اعاشه شاملین آن مورد تدقیق قرار یافته برای پیشرفت آینده این مکتب پروگرامی که در نظر گرفته شده است بعد از طی مراتب اصولی خود در سال ۱۳۲۶ عملی و تطبیق کرده خواهد شد .

پوهنهی حقوق و علوم سیاسی

اجراآت مهمیکه در پوهنهی حقوق و علوم سیاسی در ۱۳۲۵ بعمل آمده بشرح ذیل است .

۱ - تاسیس کورس مالی واداری نصب العین این کورس توسعه دادن معلومات مامورین جوان است که بنا بر عدم موقع و فرصت نتوانسته اند سوبه علمی خود را بلند بپرانند بنا بر آن افتتاح این کورس برای هجده اشخاص مؤدب پس بزرگمی بوده است پوهنهی حقوق این مسئله را اولاً بحضور کفیل وزارت معارف پیش نهاد نموده و بر طبق موافقه ایشان کورس مالی واداری بتاریخ ۱۵ میزان افتتاح گردید از داوطلبانیکه میخواهند بکورس شامل شوند در حضور کمیسیون منتخبه مجلس پوهنهی امتحان اخذ گردید . چون سوبه متعلمین با هم مطابقت نموده بعضی تا صنف ده و یا ۱۱ ایسه تحصیل نموده بودند و عده هم بطور رسمی قطعاً شامل مدرسه نشده و یا در سابق بکدام کورس دیگری شمولیت نداشته بوده اند لذا کورس مذکور در دو صنف تشکیل دسته اول به صنف دوم و دسته دوم بصنف اول پذیرفته شده داوطلبان راجع به دوام و پابندی تعهد نامه امضا نمودند شاملین صنف اول برای سه سال و شاملین صنف دوم برای دو سال دوام خواهد داد .

پروگرام این کورس در مجلس متعدده پوهنهی حقوق مطرح بحث قرار گرفته تثبیت و پروگرام آن نیز معین گردید از ۲۳ میزان باین طرف کورس مذکور بفعالیت تدریسی خود آغاز نموده است تعداد شاملین بصنف اول ۳۰ و بصنف دوم ۲۰ میباشد .

۲ - تجدید نظربه پروگرام مکتب تجارتی و مکتب اصول تحریر :

چون تعین پروگرام و معلمین مکتب تجارتی و اصول تحریر به عهده پوهنهی حقوق بود قبلاً نیز درین باره بعضی مجالس بعمل آمده و برای تثبیت پروگرام کمیسیون های چندی تعین

شده بود بالاخره به تاریخ ۸ جدى ۱۳۲۵ مجلس پوهنځى راپور کمیسیون هارا مطالعه نموده و راجع به پروگرام لېسه تجارتي چنين تصميم اتخاذ نمود چون اين مکتب تا اوسال طبق پروگرام معينه دوره متوسطه لېسه ها بود و صنف دهم نداشت سراز آغاز سال ۱۳۲۶ صنف اختصاصي به آن علاوه شده و لازم است که پروگرام و معلمين شان مجدد ا تدوين و تعين گردد در همان مجلس پروگرام صنف اختصاصي تماما تثبيت گرديده و معلمين نيز تعين شده را پور مفصل اين تعديلات بصورت پيش نهاد بشورای عالی پوهنتون ارا نه يافت و در جلسه تاريخي ۲۴ دلو پروگرام جديد تصويب گرديد که سراز آغاز سال تعليمي ۱۳۲۶ تطبيق و بمعرض اجرا گذارده شود.

قبلا فيصله شده د که مکتب اصول تحرير لغو گردد ولی معدا نظر باحتياج مهرم وزارت ماليه مکتب مذکور بايره کرام بهتر تری مجدد ا تأسيس گرديد سابقه دوره تحصيل در ين مکتب دوسال قرار داده شده بود ولی در ضمن مذاکراتيکه در باره تعين دوره آن بعمل آمد چنين تصميم گرفته شد که بياست در طول سال تدریسي ۱۳۲۵ قضيه تحت غور و تدقيق قرار واکر ازوم ديده شود دوره ان تمدید يابد در امتحان اوسال که صنف دوم بياست فارغ التحصيل ميگرديد تدقيقات و توجه زيادي بعمل آمده و چنين نتيجه حاصل شد که دوره دو سال برای اين مکتب کفایت نميکند بايد يکسال ديگر هم علاوه و پر کرام آن توسعه يابد تا فارغ التحصيلان بهتر و بسويه بلندتر جهت خدمت بجامعه قديم گردد برای بلند بردن سويه شان کردن اسان خارجه و برای تقويه فارسي مضمون صرف عربي نيز علاوه گرديد.

۳- مجله حقوق :- قرار موافقه والا حضرت وزير معارف سابق مجله بنام مجله حقوق و علوم سياسي از طرف پوهنځي حقوق نشر گردد اين مجله سراز آغاز سال ۱۳۲۶ شروع و بعد از هر سه ماه بقطع منسب و در ظرف پنجاه صفحه نشر ميشود تا حال سه نسخه اين مجله از طبع خارج و در معرض استفاده ارباب ذوق گذاشته شده است.

۴- مانند سائر پوهنځي ها پوهنځي حقوق و علوم سياسي بمعلمين لایق و با کفایت مدام احتياج داشته است برای تکمافوی اين ضرورت معارف معارف موقعيکه به مصر تشریف داشتند موفق شدند که يک نفر پروفيسر مصري را جهت تدریس فقه شريف استخدام نمايند و بر علاوه پوهنځي حقوق کمال مسرت دارد که دو کتور کنترولوی پروفيسر طب عدلی پوهنځي طب موافقه نموده است که با اساس حق الزحمه مضمون حقوق جزا را سراز سال تعليمي ۱۳۲۶ در پوهنځي حقوق تدریس نمايد بر علاوه اقداماتی به فرانسه سويس ایتالیا و اطريش برای بدست آوردن پروفيسران ذیل صورت گرفته است وهم بعضی داوطلبانی از ممالك اروپائی بما رسیده اميد می رود که در دران سال ۱۳۲۶ به تکميل پروفيسران فاکولته حقوق موفق

کردیم تازسیدن استاذان مذکور تدریسات فاکولته توسط يك عده پروفسران دائمی و يك عده اساتذۀ افتخاری صورت می پذیرد.

۵- در سال ۱۳۲۵ برای هفتمین دوره (۶) نفر از تحصیل فراغت حاصل نموده و حسب صوابدید وزارت معارف بوظایف ذیل مقرر گردیدند.

- ۱- محمدرورخان ولد عبدالله خان کاتب نمایندگی بانک ملی در کراچی.
- ۲- محمد حسین خان ولد محمد اسماعیل خان کاتب نمایندگی بانک ملی در کراچی.
- ۳- عبدالحکیم خان ولد عبدالرزاق خان کاتب مدیریت کانسفرانس های وزارت خارجه.
- ۴- سید قاسم خان ولد سید یاقوت شاه خان کاتب حقوق وزارت خارجه.
- ۵- عبداللطیف خان ولد عبدالرشید خان کفیل مدیریت نشریات فاکولته حقوق.
- ۶- عید محمد خان به کفالت مدیریت لیسه احمد شاه بابا.

لیسه تجارتی :

در سال ۱۳۲۵ لیسه تجارتی دوره تعلیمات احضاری خود را برای بار اول باتمام رسانیده و ۲۲ نفر از طلاب صنف سوم احضاری توانستند به امتحان سالانۀ موفق رایند بنابراین موقع مساعدی از ۱۵۰ حوت ۱۳۲۵ برای تطبیق پروگرام مسلكی لیسه مذکور پیدا گردید. در باره پروگرام صنوف مسلكی در ۱۴ حوت ۱۳۲۴ مجلس معلمین فاکولته حقوق پروژۀ را ترتیب داده میخواست از مقامات عالی منظوری آنرا حاصل نماید مگر درینوقت تاسیس پوهنتون بمیان آمده و مسئله به آنجا ارجاع شد و از طرف دیگر پلانهای اقتصادی مطرح بحث قرار گرفته و مناسبت آن با معارف از هر طرف محسوس گردید بنابراین پیش از آنکه پروگرام لیسه تجارتی تصویب شود لازم دیده شد که در خصوص آینده لیسه و انطباق آن به احتیاجات مملکت با اولیای امور اقتصادی مذاکره بعمل آید تا غایۀ این موسسه مشخص تر شده فارغ التحصیلان آن بصورت فوری بدرد مملکت بخورند همین بود که در اواسط سنبله نظر بهدایت کفیل معارف ریاست پوهنتون و ریاست پوهنخی حقوق بحضور ع ج وزیر اقتصاد ملی و اراکین وزارت اقتصاد و بانک شاه ملی و مجلس نزد وزیر موصوف منعقد نموده و پروگرام مرتبه مجلس معلمین پوهنخی حقوق مطرح مذاکره قرار داده شد. در نتیجه اساس و مضامین لیسه مذکور بهمان شکل اولیه تصویب شد مگر در خصوص تقسیم ساعات آن نظر بهفته ۴۵ ساعات و اعطای غذای چاشت از طرف وزیر اقتصاد و مجلس بعضی تعدیلات بروی کار آمد پروژۀ مذکور بعد از تعدیلات فوق دوباره در مجلس منعقد ۸ جدی ۱۳۲۵ معلمین پوهنخی حقوق تحت مذاقه قرار گرفت و تصویب گردید و هم جهت منظوری به شورای عالی پوهنتون فرستاده

شده و منظوری آن نیز حاصل گردید اینک بفرض معلومات يك نقل تقسیم اوقات و مضامین و ساعات هفته وار آن قرار ذیل ارائه میشود .

سال سوم	سال دوم	سال اول مسلکی	
×	۳	۳	اقتصاد
۴	۴	۴	تجارت
×	×	۲	تاریخ تجارت و اقتصاد
۲	۲	۲	جغرافیای اقتصادی و تجارتي
۳	۳	×	حقوق تجارت
۳	۳	×	بانکداری
۲	۲	×	احصائیه
۶	۶	۷	محاسبه
۳	×	×	علم مالی
۲	۱	۲	حساب تجارتي
۷	۷	۷	لسان
۲	۲	۲	کتابت رسمی و تجارتي
×	۲	۲	معلومات اجتماعی
۱	۱	۱	زینتو
×	×	۳	فقه شریف
۲	۲	۲	ماشین نویسی
۵	۵	۵	مطالعه
۳	۳	۳	سیورت
۴۵	۴۵	۴۵	جمع ساعات هفته وار

مکتب اصول تحریر و محاسبه درین سال در پروگرام و مدت تحصیل این موسسه نیز تعدیلات زیادی بعمل آمد - اولاً چون دوسال برای تعلیم و تربیه طلاب کافی دیده نشد مدت تحصیل درین موسسه ازدوسال به سه سال تبدیل گردید .

و در مضامین و ساعات آن نیز تعدیلات ذیل بعمل آمد .

۱ - لسان انگلیسی از ۴ ساعت به ۶ ساعت مبدل گردید و در هر سه سال جریان دارد .

۲ - در مالیه چون دوسال برای تطبیق اصول منچولی کفافی نه بود بنابراین يك سال دیگر نیز بدان علاوه گردید .

- ۳ - در تاریخ چون تنها تاریخ اسلام و افغانستان خوانده میشد معلومات تاریخی شان ناقص میماند بنابراین پروگرام و ساعات مذکور مثل دوره اول ایسه ها گردید .
- ۴ - جغرافیه نیز چون جغرافیه اقتصادی و جغرافیه افغانستان خوانده میشد منطقی نبود بنابراین ساعات و پروگرام ایسه اتخاذ شد .
- ۵ - برای تقویه فارسی تنها صرف عربی زیاده گردید .
- ۶ - تطبیق مضامین مسلکی به صنف اول و دوم به نسبت یائین بودن سویه متعلمین دشوار بود از آنرو تطبیق شان به صنف سوم گذاشته شد .
- ۷ - چون در نظرات آهسته آهسته بدو اثر افغانستان ماشین نویسی رواج پیدا کند بنابراین يك ساعت ماشین نویسی برای هر صنف تعین شد .
- ۸ - در ریاضی چیزی که مستقیماً بدرد طلاب میخورد لازم دیده شد که تدریس شود یعنی پروگرام صنوف هفت و هشت با تطبیقات عملی و تجارتي آن زیاده تر تدریس گردیده و از حصه بررگ پروگرام صنف نهم صرف نظر گردید چون در مضمون فارسی علاوه بر گرامر وانشاء قرائت نیز اضافه شد بنابراین در ساعات آن بطور کلی نیز ۳ ساعت از دیاد بعمل آمد .
- ۹ - اینک بغرض معلومات يك نقل تقسیم اوقات هفته وار و مضامین سه ساله آن را ارائه میشود .

سال اول	سال دوم	سال سوم	
۱	۱	۱	دینیات
۱	۱	۱	عربی
۲	۴	۴	فارسی و کتابت
۳	۳	۲	حسین خط
۵	۵	۵	حساب
۶	۶	۶	اسکالسی
۳	۳	۴	مالیه
۱	۱	×	اخلاق
۱	۱	×	رسم
۱	۱	×	حفظ المصحف
۳	۳	۳	پشتو
۴	۴	۴	تاریخ و جغرافیه
×	×	۱	اقتصاد
×	×	۱	احصائیه
×	×	۲	معلومات حقوقی و اصول نامها
۱	۱	۱	تائیب
۳۴	۳۴	۳۴	

پوهنځی علوم

۱ - انتخاب رئیس - در اخیږ سال نهایی ۱۳۲۵ دوره ریاست دکتور محمد یوسف خان باختیام رسیده در جلسه استاذان پوهنځی تاریخ - جدی راجع بانقلاب رئیس جدید مذاکره بعمل آمده در طی این مذاکرات چنین معلوم شد که عالیقدر صدیق محمد یوسف خان دوره ریاست خود را از هر حیث جدیت و حسن صداقت انجام داده است . بنا بران مجلس استاذان باتفاق اراء دکتور صاحب موصوف را مجدداً بر ریاست پوهنځی علوم انتخاب نمودند ، این انتخاب به منظوری مقامات صلاحیت دار رسیده و دکتور محمد یوسف خان برای یک دوره دیگر ریاست این پوهنځی را به عهده خواهر داشت .

۲ - توسعه پروگرام - مرام حاضره پوهنځی علوم تربیه معالین لایق است برای مدارس عالی مملکت و طوریکه ظاهر است تدریس صحیح و اساسی بدون معلوماتی کافی در فن تربیه و روحیات نتایج مثبتی تولید نمی نماید به اساس این مفکوره پوهنځی علوم در نظر گرفت که - راز سال تدریس ۱۳۲۶ مضامین تربیه و روحیات را نیز در پروگرام خود شامل سازد .

مفردات و پروژه این پروگرام تحت رهنمائی مدیریت تعلیم و تربیه پوهنتون ترتیب و تدوین گردیده و مضامین مذکور سراز سال تشریح آتی در پوهنځی علوم تدریس خواهد شد .

۱ - روحیات عمومی و روحیات تربیوی به صنف دوم پوهنځی .

۲ - اصول تدریس عمومی و اصول تدریس مخصوصی در صنف سوم .

۳ - شعبه بی سی بی (PCB) که سابقاً به فاکولته طبی منضم بوده و صنف اول آن فاکولته را تشکیل میداد بنا بر ارتباط مسالکی در اثر پیشنهاد فاکولته سیانس و تصویب وزارت معارف به فاکولته اخیر الذکر ملحق گردید لوازم و سامان فزیک ، قسمتی از سامان کیمیا و بیولوژی موسسه مذکور نیز ضمیمه لابراتورهای فاکولته سیانس گردید در سال ۱۳۲۵ لابراتورهای فاکولته سیانس مخصوصاً قسمت فزیک آن به اندازه ممکنه توسعه یافته و فعلاً در لابراتور فزیک فاکولته مذکور وسائل و لوازم تقریباً صدتجربه در قسمت تطبیقات محصلین فراهم گردیده و علاوه بر آن برای دیوانستریشن نیز وسائل کافی میباشد ، برای تکمیل لابراتورهای کیمیا و بیولوژی نیز با کمپنی های خارجه مذاکره بعمل آمده و فرمایشات لازمه اعطا شده و امید است در سال آینده شمبات مذکور نیز استعداد کافی حاصل نماید .

۴ - کتابخانه فاکولته با اصول صحیح و علمی تنظیم گردیده ، طوریکه در کتابخانه های خارج معمول است سیستم کارنویک در آن داخل گردیده و عدد کتب در سال ۱۳۲۵ تقریباً به ۱۲۰۰ جلد در موضوعات و اسننه مختلفه بالغ گردیده و امید است در سال آینده در تعداد آن افزایش کافی بعمل آید .

۵ - چون مکتب با وابسته های مرکز امسال نیز از رهگذر کمبود معلمان دچار مشکلات بوده فا کولته سیاست در سال ۱۳۲۵ هم مثل سال گذشته از کمک های لازمه با وزارت معارف دریغ ننموده و قسمت عمده طلبه خود را برای تدریس مضامین مختلفه - بیا نس و ریاضی در لایسه های استقلال، نجات، غازی، حبیبیه، دارالمعلمین و دیگر مکاتب موظف نموده و طلبه مذکور وظائف مرجوعه را بکمال خوبی ایفا نمود. و اسباب رضایت اولیای امور را مرحیت فراهم نموده اند. عده طلبه که در لایسه های مرکز وظیفه معلمی را انجام داده اند قرار ذیل است.

لایسه حبیبیه ۵ نفر، دارالمعلمین ۲ نفر، استقلال ۵ نفر لایسه زراعت ۲ نفر، لایسه نجات ۹ نفر مکتب میخانیک ۱ نفر لایسه ۱ غازی ۴ نفر

۶ - در سال ۱۳۲۵ رای بار اول ۹ نفر از شعبات فیزیک و ریاضی و کیمیا و بیولوژی فراغت حاصل نموده و حسب مواجید وزارت معارف بوظائف ذیل مقرر گردیده اند.

۱ - میر محمد آصف خان ولد میر عین الدین خان معلم فیزیک و ریاضی لایسه حربیه (د حرمی شوونخی)

۲ - محمد حسن خان ولد محمد حسین خان معلم فیزیک و ریاضی لایسه حبیبیه

۳ - محمود خان ولد حاجی چچو خان مدیر مکتب متوسطه لایله ولایت مزار شریف

۴ - محمد اکرم خان ولد سرفراز خان مدیر مکتب متوسطه لایله ولایت هرات

۲ - نوریالی خان ولد غلام حیدر خان مدیر مکتب متوسطه لایله ولایت کابل

۶ - محمد هاشم خان ولد محمد یوسف خان مدیر مکتب متوسطه لایله ولایت قندهار

۷ - غلام صدیق خان ولد نیاز محمد خان معلم بیولوژی و کیمیا د حرمی شوونخی

۸ - عبدالغفار خان ولد عبدالرزاق خان معلم بیولوژی دارالمعلمین

۹ - محمد عمر خان ولد محمد کریم خان معلم کیمیا دارالمعلمین

۷ - پروفسرانیکه جهت تدریس در پوهنخی عاوم تازه استخدام شده عبارت اند از:

۱ - داکتر بی - کی - کار پروفسر فزیالوجی نباتی

۲ - داکتر بترچوچی پروفسر کیمیا

ازین جمله پروفسر کار - وارد کابل شده و بکار تدریسی آغاز نموده است

بر علاوه پرو فیسران کرسی های ذیل در نظر است استخدام گردند و برای استخدام آنها

بسویس، فرانسه اطریش، انگلستان و ایالتی اقدامات مآجاری میباشد امید مبرود که در دواران

سال ۱۳۲۶ پرو فیسوران مذکور دستگیری نمایند

(مکتب میخانیکي)

مکتب میخانیکي ۱ - مکتب میخانیکي معارف که سابقاً بنابر کمبود معلمین به قایمکات حربي مربوط گردیده و با مکتب میخانیکي حربي توأم اداره میشد نظر فرمان تاریخی وزارت معارف مربوط بفا کولنه سیاس گردید ریاست یوهنخی مجالس در مکتب مذکور راجع باصلاحات لازمه و تجدید نظر درباره شعبات موجوده و احیای شعباتی که در اثر چند سال جنگ بنابر فقدان معلمین معطل گردیده بود و تاسیس شعبات جدید طبق پلان های اقتصادي مملکت دائر نموده و دران خط مشی آینده مکتب را تعیین نمود اجرا آتی که از آغاز سال تاکنون عملی گردیده قرار ذیل میباشد :

- ۱ - تقرر دیپلوم انجیر - کوشن نال بحیث مدیر تخنیکي ؛
- ۲ - تقرر ص محمد یونس خان بحیث کفیل مدیر اداری مکتب .
- ۳ - ترتیب و تثبیت پروگرام های ریاضی - فزیک - تکنالوجی - رسم ماشیني - و جمیع کارهای عملی مکتب .
- ۴ - تهیه لواج برای تسهیلات سیستم اخذ و تسلیم مواد خام بین تحویلخانه و شعبات مختلفه مکتب .
- ۵ - تاسیس یک کتابخانه کوچک و مختصر که فعلاً تنها برای استفاده معلمین زیر نظر گرفته شده و توقع میرود که درسالهای آینده باندازه لازمه توسعه داده شود .
- ۶ - تهیه مقدمات تالیف و ترجمه کتب درسی مطابق پروگرام مرتبه مکتب میخانیکي .
- ۷ - تهیه لست های مواد خام پرزه جات کمبود ماشین های جدید مطابق احتیاجات دوسال آینده مکتب میخانیکي مذاکرات راجع به خریداری آن با حکومت هند شرکت نمایندگی سکودامقیم کابل افغانی امریکن کمیس براساس سامان و پرزه جات جدید که تهیه خواهدشد در نظر گرفته شده است که درسال آینده برای مکتب میخانیکي یک ریخته گری کوچک به سیستم جدید تاسیس شود و هم یک دستگاه کوچک خشک کردن چوب برای شعبه نجاری توريد گردد .
- ۸ - از جمله تصمیماتی که در مجالس فوق الذکر اتخاذ گردیده یکی تاسیس شعبه ترمیم موتر است که نظر بتوسعه امور حمل و نقل مملکت طبق پلان های اقتصادی از ضروریات اولیه بحساب میرود راجع به تاسیس شعبه مذکور ریاست یوهنخی سیاس با کمپنی جنرل موتر هند داخل مقامه گردیده و به همکاری آقای معین سوم وزارت اقتصاد مقدمات تاسیس شعبه مذکور را فراهم نموده امید است درسال آینده موفق به توريد ماشین های لازمه و دائر کردن شعبه مذکور گردیده احتیاجات میرم مملکت را ازین ناحیه تکافو بنماید .

۹ - در سال موجوده مقدمات تاسیس يك شعبه طباعتی به پیمانه كوچك فراهم گردیده وظائف شعبه مذکور تهیه رسم های تخنیکي لازمه برای مكاتب و چاپ و تكمیل نوت های معلمین میباشد .

۱۰ - راجع به استخدام معلمین نیز اوانح لازمه ترتیب و بانموسسات خارجی مذاکره جاری است امید می رود در دوران امسال معلمین ذیل دستگیری نمایند .

۱۱ - علاوه بر طلبه های که هر سال از فارغ التحصیلان مكاتب ابتدائیه انتخاب میگردد در پایان سال ۱۳۲۵ تصمیم گرفته شد که در دوران سال ۱۳۲۶ تا صد نفر طلبه از صنوف پنجم ابتدائی برای مكاتب میخانیکي انتخاب گردند و برای طلبه مذکور كلاس احضاری ترتیب داده شود .

پوهنتون كابل و وزارت معارف توجه زیادی در باره مكاتب میخانیکي داشته آرزومند است که با امکانات آینده این موسسه رایك تخنیکوم مکمل گرداند .

لیسه زراعت

در میزان سال ۱۳۲۲ ریاست تعیم و تربیه وزارت جلیله معارف نظر با بجا بابت وقت لازم دانست که از طلاب فارغ التحصیل صنف ۹ لیسه های مرکز به تعداد بیست نفر صنف اول لیسه زراعت را تاسیس و هبنتی بشمول رئیس صاحب تعلیم و تربیه و مشاور ریاست زراعت و بقیه متخصصین مسلکی جلسه ترتیب و راجع به پروگرام و تعلیماتنامه دوره سه ساله این موسسه مذاکرات بعمل آید .

مجلس به تصویب چند مواد آتی فیصله کرد .

۱ - منظور از تاسیس لیسه زراعت چرنمملکت افغانستان يك مملکت زراعتی بوده و برای پیشبرد و عصری ساختن هر شق زراعت متخصصین زیاد بكار دارد که نمیتوان همه را از خارج استخدام کرد و هم چنین متخصصین که از فاكولته ها و مكاتب عالی زراعت خارج و فارغ التحصیل شده اند برای پیشبرد امور مسلکی خود بداشتن معاونین فنی یعنی فارغ التحصیلان لیسه زراعت که از علم و اصول زراعت بخوبی آگاه باشند مجبور اند و علاوه اگر در آتی مكاتب ابتدائی زراعت در ولایات تاسیس گردد ازوم معلمین فنی برای تدریس مضامین فنی امر لا بدی است لذا پیش بینی میشود که معاونین فنی زراعت برای انجام خدمات زراعتی درین لیسه تربیه گردد که آنها در آینده تحت نگرانی و رهنمائی فارغ التحصیلان فاكولته ها و مكاتب عالی زراعت و متخصصین خارج ایفای وظیفه بنمایند و البته بدوام چند سال بعد از حصول تجارب و اثبات مهارت در فن - كفالت معلمین مسلکی و متخصصین به آنها سپرده خواهد شد .

مدت تحصیلات - مدت تحصیلات این لیسه سه سال است که در دوام سه سال متعلمین به تحصیل (۳۰) مضامین مسلکی شعبات مختلف زراعت پر داخه علاوتاً ریاضیات فزیک کیمیا انجلیسی را عیناً مطابق پروگرام سایر لیسه‌های مرکزی تعقیب میکنند دوره تحصیل عمومی اگرچه قرار پروگرام سه سال مدنظر گرفته شده لیکن در پایان سال اخیر نظر بموق و انتخاب طلبه و موافقه معلم مسلکی یک سال دیگر بنام ستار با دوره عملیات و تطبیقات بیست شعبه مطالعات و شروع تحصیل خود را آغاز میتوان کرد در جریان سه ساله دوره تعلیمات نظری برای هر صنف در هفته چهار ساعت و نظر بایجادات فصل و موسم علاوه بر ساعات قبل از وقت رسمی برای عملیات و تطبیقات در فارم داده شده که در مختلف شقوق بانی و حیوانی تجارب فنی و لوازمات محیطی زراعتی مملکت را از موده از کلیات زرع و درو و تدافع حشرات مضره و امراض زراعتی و حیوانی اصول و دستاویز صنایع و محصولات حیوانی شیر مسکه یشیر قیماق و غیره رانیز آگاهی و وارسی بتوانند

از طرف دیگر لزوم یک لابراتور مکمل و مجهز برای فزیک کیمیا و بیولوژی که اساس عمده تطبیقات سیاسی و در نتیجه به زراعت ارتباط دارد که جدا گانه تهیه شده نمیتوانست چنان قرار گرفت که نظر بهمیکاری را ارتباط از لابراتور و موجوده فاکولته سیاسی استفاده شود. باین ترتیب یک عمده متخصصین جدید الشمول افزوده شد در پایان سال تعلیمی ۱۳۲۵ لیسه زراعت دوره اول فارغ التحصیلان خود را بعد از اخذ امتحان بشمول متخصصین ریاست مستقل زراعت به موفقیت در میدان عمل عرضه کرد ریاست زراعت برای تطبیق پلان پنج ساله زراعتی از ارتباط دو اول فارغ التحصیلان لیسه زراعت استفاده و علاوه بهمیکاری وزارت معارف و ریاست به منتون راجع بخطمش آینده این موسسه تجدید نظر نموده چنان تصویب شد که برای بیشتر تقویه امور تدریس لیسه زراعت سه نفر متخصصین ریاست مستقل زراعت بصورت دائمی باین موسسه موظف شناخته شوند و علاوه برای مستحکم ساختن پایه علمی این موسسه مخصوصاً در مضامین شق سیاسی بسال آینده در نظر گرفته شود که سه صنف احضاریه متوسطه در تحت اداره لیسه داده شود نامطابق پروگرام جدا گانه اساس و مبادی علم و مسلک متدرجا در دوره احضاریه بطلاب طور مطلوب تدریس و برای شمول صنوف عالی یعنی لیسه زراعت موجوده مشکلات نباشد و بعد از سه ساله دوره احضاریه شامل صنف اول لیسه زراعتی شده و بعد از تکمیل سه سال تعلیمات عالی و مسلکی یکساله ستار دیده از طرف ریاست زراعت شامل وظائف فنی شده بتوانند در اینصورت واضح است متعلم بعد از اختتام دوره متوسطه احضاریه و عالی و یکساله ستار جمله هفت سال را مکمل تحصیل دیده و بیکلی آماده وظائف تخصصی خود شده مامور فنی ذی صلاحیت شده خواهد توانست

البته تشکیلات وسیع ریاست مستقل زراعت با تطبیق پلان زراعتی مملکت مستوجب همین تدارکات و تجهیزات بوده مطابق مرام اولیای امور و وضعیت تر بیوی نیز تحول لازمه را بیکار داشت و امید است که فارغ التحصیلان آینده معارف و تجارت بیشتر و ذیقیمت تری را دارا خواهد شد.

۲ - امورات اداری - در امورات اداری کدام تبدلات و تغییرات بیش نگردیده نظر بازدار یاد امور و مراقبت ککارات با اثر تو جهات ریاست یوهنتون و پیشنهاد مدیریت یک نفر معاون منظور و مقرر شده است البته روی هم رفته در سال آینده تعلیمی بر طبق وسعت شق تدریسی و ایجابات لازمه آن از نقطه نظر اداری نیز به لیسه وسعت داده خواهد شد.

یوهنخی ادبیات

این یوهنخی در سال ۱۳۲۳ تاسیس یافت اکنون بسومین سال حیات خود قدم گذارده است اجرا آت مهمیکه در سال ۱۳۲۵ در بن یوهنخی رخ داده است ذیلاً ارائه میشود .
۱ - انتخاب رئیس : ع ص عبدالحی خان حبیبی که قبلاً عهده دار ریاست این یوهنخی بودند - بر ریاست معارف ولایت قندهار تقرر حاصل نمودند . متعاقب آن حسب انتخاب هیئت استاذان و تصویب شورای عالی یوهنتون و مقامات صلاحیت دار دکتور میر نجم الدین خان که به حث مدیر تدریسی دارالمعلمین اجرای وظیفه مینمودند بسمت کفیل ریاست یوهنخی ادب منصوب شدند .

۲ - تجدید نظر به پروگرام - نظر به ایجابات و مقتضیات تازه که در اثر تصویب و پیشنهاد وزارت جلیله معارف و منظوری مقامات منبعه صلاحیت دار راجع به تجدید نظر و تعدیل پروگرام پشتو و شمول فارسی در نصاب مدارس ابتدائیه و لیسه های بروی کار آمد ریاست یوهنخی ادبیات لازم و مناسب دید پروگرام تدریسی را از نقطه نظر پشتو و فارسی که هر دو اساسه ملی کشور را تشکیل میدهند تحت مطالعه و تدقیق قرار دهد . و در آن بعضی تعدیلات لازمه را که برای تقویه لسان و ادبیات پشتو وهم برای تشبیه و انکشاف زبان و ادبیات فارسی مفید ثابت شود به عمل آورد همین بود که در مجلس استاذان یوهنخی بتاريخ ۲۵ سنبله بعد از مذاکره و مذاقه و سنجش زیاد پروگرام جدید را طرح و تهیه نمود این پروگرام در برج میزان ۱۳۲۵ به تصویب شورای عالی یوهنتون رسید که سر از شروع سال تعلیمی ۱۳۲۶ در معرض تطبیق گذارده شود .

خصوصیات عمده پروگرام جدید : - در سابق ادبیات پشتو قسمت مهم پروگرام را تشکیل میداد مثلاً تاریخ ادبیات پشتو در ۴ سال متواتر و هر سال فی هفته ۴ ساعت درسی را اشغال نموده بود در پروگرام جدید این مضمون در سه سال و به عمده کمتر ساعات تکمیل میگردید . از طرف دیگر مضمون ادبیات فارسی صرف یک جز کوچک پروگرام را احتواء مینمود در پروگرام معدله یک توازن و تعادل مناسبی بین این دو مضمون اتخاذ گردیده است . سابقاً در پروگرام و محتویات مضامین مسلکی نیز توازن موزونی وجود نداشت . مفردات اکثر مضامین مکرر و ترتیب وقوع و صورت تخصص این مضامین به صنوف مختلفه درست رعایت نگردیده بود دو پروگرام جدید به علاوه رعایت ترتیب وقوع مفردات جدید و مناسبی تهیه شده است که تکرار بیجای محتویات را از بین میبرد و بهر روهم رفته پروگرام جدید از هر نقطه نظر نسبت به پروگرام قدیم و سبع تر و غنی تر ساخته شده است .

از خصوصیات اهم پروگرام تعدیل یافته ها نا ترتیبات جدیدی است که در تدریس لسان خارجه اتخاذ گردیده است در مجلس استاذان مورخه ۲۸ میزان ۱۳۲۵ راجع به پروگرام لسان انگلیسی مذاکره بعمل آمد و در پایان مذاکرات بظرفزاتی تصمیم اتخاذ گردیده .

غایه تدریس در لسان انگلیسی :

لسان انگلیسی برای استفاده در تحقیقات علمی به حیث عموم و برای تنوید معلومات ادبی از لسان مذکور بطور مخصوص جهت متعلمین یوهنخی حتمی و ضروریست جنبه اولی نه تنها برای یوهنخی ادبیات بلکه جهت سائر یوهنخی ها و نه تنها در لسان انگلیسی بلکه درالسنه جرمنی و فرانسوی نیز لازم دیده میشود . نظر بقایه فوق عجالتاً برای یوهنخی ادبیات که قسمت بیشتر طلاب از لبه های که در آنها لسان انگلیسی درس داده شده فارغ التحصیلان اند مراتب ذیل را برای تدریس لسان انگلیسی تصمیم میگیریم .

سال اول - کمپوزیشن و گرامر انگلیسی تلفظ تقریر و ایراد مقاله از یاد تقویه شود کتب درسی از کتب امریکائی که درسال اول کالج تدریس میشود انتخاب گردد در هر هفته به تقریر یک مقاله که است مفصل آن از طرف یوهنخی ترتیب داده میشود مکاف میباشند . بقرض تقویه ذوق ادبی طلاب منتخبات نشر انگلیسی بدسترس طلاب

په پوهنځي وزارت مقرري۔

ع، د ډاکټور علي احمد خان د ابتدائي
تعلیماتو دریاست کفیل

ع، م، عبدالغفور خان «برشنا» د نجات
ښوونځي آمر په دوهم رتبه

ع، م، د ډاکټور محمد انس خان
د تعلیمي مشا ور کفیل

په پوهنځي وزارت مقرري

ع ، عبدالحق خان د نجات
د ښوونځي معلم

ع ، صوفي عبدالحق خان «بيتاب»
د غازي د ښوونځي معلم

ع ، عبدالجبار خان د ښار د ابتدائي
مکاتبو عمومي مدير

ع ، سيد حبيب خان د تفتيش
د رياست معاون

گذاشته شود برای این مطلب نیز کتب منتخبات نشر ادبی سال اول کالج امریکا تهیه گردد .

سال دوم : - کمپوزیشن و گرامر به معیار پلستد تر تدریس و مقاله نویسی و غیره تطبیق شود . علاوه بر آن اقسام ادبیات و نمونه های مختلفه ادبی از کتب درسی امریکا خوانده شود .

سال سوم : - تاریخ ادبیات انگلیسی اقسام و نمونه های ادبی از قبیل افسانه های مختصر و غیره تدریس شود .

سال چهارم : - تاریخ ادبیات انگلیسی تعقیب و تکمیل شود برای هر متعلم اثرهای ادبی نویسندگان بارز و برجسته داده شود تا رایوری راجع به آثار مذکور که شامل خصوصیات ادبی نویسنده و تاثیرات محیط و عصر بالای افکار نویسنده باشد ترتیب دهد . عبارت دیگر تنقید ادبی در طلاب تربیه شود . این پروگرام علیده در جلسه شورای عالی پوهنتون مورخه ۲۴ دلو به تصویب رسید که سر از سال تعلیمی ۱۳۲۶ تطبیق و باید به همین اساس برای فرانسوی و جرمنی نیز پروگرام تهیه گردد .

برای بکار انداختن پروگرام جدید وجود مدرسن با کفایت از هم ضروریات است پوهنچی ادبیات از رهگذر مشکلات عدیده تا کنون موفق نشده است معلین اساسی برای تمام مضامین خود تهیه بنماید تحت این عوامل مجبور شده است ذریعه استادان افتخاری رفع ضرورت بنماید مدرسینیکه در سال تعلیمی ۱۳۲۶ وظائف تدریس را جدید میده خواهند گرفت قرار ذیل است .

۱ - استاد فنون ادبی انشای فارسی	صوقی عبدالحق خان بیتاب صاحب
۲ - متون و تشعات فارسی	غلام جیلانی خان جلالی
۳ - ادبیات انگلیسی و فن تربیه	میر امان الدین خان انصاری
۴ - فلسفه و روحیات	محمد اصغر خان
۵ - تاریخ ادبیات پشتو	صدیق الله خان رشتین
۶ - فنون ادبی و انشاء پشتو	عبدالرؤف خان بینوا
۷ - منطق	غلام حسن خان مجددی
۸ - فیلمووزی	آقای دمانزع استاد فا کولته ادبیات
- پس علاوه اقدامات جاری است معلین از سوی فرانسه ایتالی اطریش و انگلستان تهیه شود .

امور وزارت اقتصاد ملی

در سال ۱۳۲۵ وزارت اقتصاد ملی طرح پروژه ها و پلانیهای مهم اقتصادی مملکت را روی دست گرفت و هم طبق اقتضای وقت و ایجاب اوضاع اقتصادی مملکت يك نوع تشكیلاتی را در دوایر وزارت روی کار آورده که فعلا به اساس آن جریان امور وزارت اقتصاد ملی صورت پذیر است اما پلانیها و پروژه های مهمه مرتبه که عما قریب در شرف تطبیق و عملی شدن است البته يك نوع تشكیلاتی دیگر را ایجاب خواهد نمود که عندالاقتضا به تشكیلات مقتضیه مذکور نیز مبادرت خواهد کردید مندرجات ذیل حاوی تشكیلاتیست که فعلا جریان امور وزارت اقتصاد ملی آنرا متقاضی است .

مدیریت عمومی تجارتی :

مدیریت عمومی تجارتی به تعقیب ظریات مقام وزارت علاوه بر امور روزمره و معمول به همکاری دوائر مربوطه به اجراءات مهم اتی الذکر پرداخته است .
الف : قسمت تشكیلاتی :

حسب مقتضیات وقت و ایجاب امور موجوده تجارتی به تشكیل مدیریت عمومی تجارتی تجدید نظر محسوس گردید . بنا بران درین اواخر تشكیلات جدیدی در مرکز وزارت و نماینده گی های خارج روی کار آورده شده است . تشكیلات مرکزی از حیث بودجه از حدود بودجه سابقه تجاوز مهمی ن نموده ولی آنچه از سر جمع بودجه يك اندازه بلند میشود تشكیلات اتاشه های اقتصادی میباشد . برای اینکه کار این تشكیلات واضح شده بتواند رؤس و ظایف شعبات مذکور را بطور نهایت ایجاز متذکر میشویم .

تجارت داخلی :

شرکتهای :

سه شعبه دارد :

اول - بانکها - کوپراتیف ها - موسسات بیمه .

دوم - (انحصارات)

سوم - (حق الثبت)

وظایف شق اول :- امور تاسیس ، انحلال ، تصفیه وضع دوسیه برای هر شرکت (داخلی-خارجی) احصائیه ها و تغییرات سرمایه ، موضوع تدقیق اساسنامه ها و بیلائس شرکت ها ، تحقیق اوضاع کریدت ، اعمال موسسات کریدتی و تطبیق قانون اسعار است .

وظایف شق دوم :- تدقیق امتیازات و انحصارات سابقه و حاضره و آینده و امور مراقبت و لغای انحصارات و امتیازات و مسایل تطبیقاتی آن ، تحقیق نتایج و جمع آوری احصائیه های مربوطه - ترتیب امتیاز نامه ها ، را بر راجع به مواد و موضوعات تجارتی قابل انحصار و امتیاز- مراقبت حفظ مفاد مستهلكین و مستحصلین در مقابل صاحبان انحصار .

وظایف شق سوم :- امور مربوطه به ثبت شرکت ها و اخذ حق التثبت است .
شعبه دوم .

مدیریت بازار های داخلی .

الف شعبه نرخها :

وظایف :- در صورت لزوم تثبیت و تعقیب و کنترل قیمت های برخی اتمعه ، تعیین حد اضمری و اعظمی مفاد (در وقت ضرورت) اخذ تدابیر جهت جلوگیری از صعود قیمت : تدقیق مواد وار دانی و صادراتی نظربه نقاضای بازار ها و اعطای دساتیر لازمه برای حصول بل و بیجک و نصب تسک و تسه قیمت های اتمعه تحقیق کرائیه اموال و بیمه و مصارف تجارتی برای تدقیق و کنترل نرخها ، تقسیم و توزیع برخی مواد مهم وارده با - اس - سهمیه تاسیس روابط با بلدیة ها و اطابق های تجارت ، مطالعه اصول مالیکیکیکه اوضاع و شرایط مماثل با محیط افغانی دارد .

ب : شعبه مقیاسات و اوزان :-

وظایف :- ملاحظه و تدقیقات عمومی برای اوزان و مقیاسات و اکیال و « انتخاب سیستم » تهیه نمونه ها و اندازه های اساسی بوسائل ممکنه .

ح : شعبه جواز نامه ها :-

وظایف :- معلوم نمودن هویت تجار و دادن جواز نامه تجارتی طبق مقررات علیحده .

شعبات تجارت خارجی :

مدیریت تدقیق ، مقالات ، نماینده گیها و اتاشه های اقتصادی و وکیل التجار ها سایر نماینده گان قنصلی :

الف : تدقیق - مطالعه بازار های خارجی که تجارت آن برای افغانستان مفید است .
تاسیس روابط با ممالک خارجه و نماینده گان افغانی مقیم آجا - تدقیق و تجسس مواد صادراتی

اخذ تدابیر جهت توسعه صادرات . جمع آوری مقطوعات مطبوعات خارجی راجع به امور تجارتی اینولا و ترتیب جواب های لازمه در مقابل استفسارات .

ب . مقالات :

وظایف : تهیه پروژه و اساسات ابتدائی قرار داد ها و مراقبت تطبیق آن ، همچنین ترتیب و جمع آوری قرار داد ها بین ممالک خارجه

ج : نماینده گنها .

وظایف : تعیین وظایف برای نماینده گی های اقتصادی و مراقبت تطبیق هدایات و وظایف نمایندگان .

مدیریت واردات و صادرات :

وظایف : تنظیم امور صادرات و اجازه نامه ها و توزیع صادرات بصورت کلی یا جزوی .
تعمیل و تطبیق نتایج متخذه از مطالعات شعبه تدفیق - تهیه و ترتیب لایسنس های صادراتی و ترانزیتی - اخذ تدابیر لازمه برای اموال وارداتی مطابق احتیاجات داخلی و تهیه و ترتیب لایسنس های وارداتی و همچنین لایسنس های ترانزیتی و تقسیم لایسنس ها و مراقبت تطبیق شروط لایسنس ها .

مدیریت تبلیغات و نمایشگاه تجارتی :

وظایف : تجارت و صنعت کاران افغانی را تنویر و هم تجار را به سیستم های جدید آشنا ساختن و نشرات و تبلیغات لازمه بوسیله اورگانهای معینه .
نشر رهنمای تجارتی : حاوی اسامی و عنوان تجار ، شرکت ها ، بانک ها مختصر معلومات راجع به آنها و ضمناً جمع نمودن رهنما های تجارتی ، خارجی و نشر اعلانات و اشتهاارات در داخل و خارج برای ترویج امتعه و محصولات افغانستان ، مراقبت و عند المروم تعقیب کسانی که اعلانات بیجا میکنند . اظهار نظر راجع به پروگرام کورسهای اقتصادی ، تجارتی ، گمرکی صنعتی و غیره ، توسط اطاق تجارت یا را-ا-ا کسفرانسهای تجارتی را ترتیب و ایراد نمودن .

شعبه احصائیه :

- وظایف : ۱- ترتیب احصائیه واردات و صادرات ، جمع آوری احصائیه تجارتی ممالک خارجه از روی نشرات خارجه جهت مقایسه .
۲- ترتیب احصائیه تولیدات داخلی .
۳- جمع آوری هر گونه معلومات متفرقه احصائیه وی راجع به اوضاع اقتصادی مملکت .

شعبه استاندارد یزاسیون :

- وظایف : - ۱- امور تدقیق و مطالعه محصولات از نقطه نظر استاندارد و تدقیق نمونه‌ها .
- ۲- تهیه پروژه تعلیم‌نامه ها جهت تنظیم و کنترل مواد قابل مراقبه صادرات .
- ۳- تنظیم و مطالعه نتایج عملیات .
- ۴- تهیه کنترل های صادراتی (از نقطه نظر استاندارد) .
- ۱- « اتخاذ ترتیبات و انتظامات جهت صادرات و تجارت کشمش بخارج »

برای اینکه از يك طرف كشمش افغانستان بصورت ياك و تفريق جنس و بالاخره استاندارد بلند بخارج صادر گردیده و باین ترتیب با اهمیت و قیمت آن افزونی بعمل آید و از طرف دیگر عرضه آن در بازارهای خارج از این انتظامی خلاص شده به مقدار تجار يك دست بفروش رسد- ترتیبات و انتظامات ذیل بوجود آورده شده است .

ترتیبات و انتظامات فعلی -

اول - در داخل .

الف - در کابل .

۱- برای اینکه صدور و عرضه كشمش در بازار های خارج بصورت بهتری بعمل آمده و تجار در اثر سهل انگاری و بی تجربه گی كشمش های نایك و بی سورت را صادر نموده و باعث تنزیل قیمت ها نسگردند مكلف گردیدند ، تا كشمش های خود را یا ذریعه دیو و یا ذریعه كارگران شخصی اولاً ياك و ثانیاً سورت و ثالثاً متحدالوزن بصندوق و یا بوجی انداخته (در بهار صندوق حتمی است) بعد از ملاحظه بیست مراقبت بگذرانند بیست بعد از ملاحظه سرغچ نموده اجازه صدور میدهند .

۲- اشخاصی كه كشمش های خود را بذرایع دیگری صاف و ياك مینمایند صرف جهت معاينه و سرغچ و اخذ اجازه نامه بدیو می آورند -

ب - در قندهار ،

در قندهار مثل کابل كشمش ياك و سورت گردیده بموجب ملاحظه كمسیون مراقبت اجازه صدور داده میشود تنها فرقیكه وجود دارد مسئله نوبت در صدور است چه كشمش های قندهار از حیث وفرت و شروط بازار چمن و مقتضیات تجارتی آن تابع نوبت قرار داده شده است .

دوم - انتظاماتیكه در خارج اتخاذ گردیده .

چون اکثریه تجار از باعث نداشتن قوه زیاد پولی چه از حیث نداشتن نماینده جداگانه و چه بعلمت كمی تجربه نمی توانستند كشمش های خود را در وقت مناسب به بازار های مساعد

پنځه درستی بفروش رساندن ازیڼ جهت ریاست جنسی فروش کښهش درچمن و نمایندگان های آن درپشاور و پېښور تاسیس گردید تا در مقابل اخذ کمیشن مختصری بحساب خود تاجر ، کښهش مرسوله را بفروش رسانند .

ترتیبات و انتظامات آینده :

در آینده تصمیم گرفته شده تا از يك طرف سورت و ستاندارد بنذریه ماشین های پاك کردن جدا دادن و يكسنگ و غیره مقررات مخصوصه ستاندارد بصورت اساسی و بلندی اجرا گردیده و از طرف دیگر نمایندگان کی های فروش در نقاط مختلف هند و ممالك دیگر نظر بوضعیت بما زار تاسیس گردد تا جنسیت کښهش افغانی بهتر و عرضه آن زیاد و نرخهای آن بلند گردد .

۲- توريد آرد از امریکا -

وزارت اقتصاد ملی در اثر مراجعات مکرر و اقدامات متواتر خویش بسلسله وزارت جلیبه خارجیه بالاخره موفق گردید تادر آوان قلت بل فخطی آرد (۱۰۰۰۰۰) تن آرد و (۷۰۰۰) تن گندم از امریکا خریداری و بقدر احتیاج بدسترس اهالی بکند ا رند چنانچه این سلسله توريد آرد تا کنون دوام دارد و بلکه الی رسیدن فصل دوام خواهد یافت .

۳- ترتیبات و انتظامات که برای تیل خاک بعمل آمده .

در اثر اقدامات متوالی و متواتر وزارت اقتصاد ملی بالاخره سهمیه تیل خاک افغانستان ۵۰۰۰۰ گیلن افزود گردیده و هم در حدود (۵۰۰۰۰) گیلن ذریعه شرکت اتحادیه کابل از امریکا وارد گردید چون مقدار تیل در ۱۰۰۰۰۰ لیکت زیاد گردید در اثر پیشنهاد وزارت اقتصاد ملی بالاخره مجلس رفاه عامه فروش سهمیه مزید را به نرخ کنترولی شرکت بطرول وا گذاشته و دیگر تیل ها را امرآرادی دادند چنانچه شرکت بطرول در مرکز کابل و ولایات فی پپ ۴۱ - افغانی و ۲۹ پول در ولایات پانژید کراپه بفروش میرسانند و تیل آزاد نیز در اثر زیادی تیل و رفایت شرکت بطرول و شرکت اتحادیه از فی پپ ۲۰۰ و ۲۵۰ به ۶۰ و ۵۵ - افغانی رسیده است .

الغای انحصار بشم و ترتیبات پروژه جدید برحسب پیشنهاد وزارت اقتصاد ملی و منظوری مجلس عالی وزراء امتیاز بشم الفا گردیده و برای اینکه استحصال بشم در داخل و عرضه آن در خارج بصورت صحیح اجرا گردد پروژه ترتیب گردیده تادر داخل و خارج ترتیبات و انتظاماتی روی کار آید که هم بشم طبق خوا هشات بازار های هند و روسیه و دیگر ممالك که تقاضای بشم افغانستان را داشته باشند شست و سورت و برس و عدل بندی گردیده و هم تحت شرایط خوبی به بازار های مساعد عرضه و بقیه مناسب بفروش رسد زیرا بشم هر قدر با خاک مخلوط و آ شده و بی سورت باشد بهمان تناسب نرخ آن پست مشتری آن کم و خساره حمل نقل آن

زیاد مییابد. از طرف دیگر درین پروژه اصلاح جنسیت و کالیته یشم نیز هدف قرارداده شده تا تدریجاً از طرف دوائر و موسسات مربوطه توجه بنمایند. پروژه آن عنقریب تصویب و جهت تطبیقات بمراجع مربوطه سپرده میشود.

۵- اقدامات راجع به تنزیل نرخهای امتعه تجارتي :

در تنزیل نرخها از يك طرف وزارت اقتصاد ملی تاجائیکه امکان داشته از طریق تنظیم عرضه کار گرفته در امتعه تجارتي و فرت بخشیده و آنچه طرف احتیاج اولیه بود بذریعه دیوی تعاونی و شرکت بطول بقیمت های ازلی بدسترس مستهلکین گذاشته و از طرف دیگر برای اینکه تجار از رقابت تجارتي سوء استفاده نمایند تاجائیکه طریق رقابت آزاد اجازه میداد از همه تجار باز خواست نموده چنانچه در اثر این سیاست تجارتي نرخ بسی مواد در بازار های آزاد نیز تدریجاً روبه تنزل نهاده است و یقین است که تنزل قیمت ها ادامه مییابد.

۶- تهیه پروژه کیراتیف مامورین :

برای اینکه بمامورین دولت کمک و معاونتی از حیث احتیاجات اولیه و ضروریه بعمل آمده بتواند و ضمناً تقاضای مامورین در موارد همه مواد از بازار کم شده و بدین وسیله به نرخ های عمومی نیز موثر واقع شده بتواند پروژه جهت کیراتیف مامورین ترتیب گردیده تا بعد از غور و مطالعه بمعرض تطبیق گذاشته شود.

۷- توزیع سهمیه شکر :- سهمیه سالانه شکر افغانستان که در اثنای سال ۱۹۴۶ - ۴۷ (۴۳۲۰) تن بود به (۷۲۰۰) تن توزیع گردید.

۸- تادیه ۳۵ فیصد سهمیه دیویو که قبلاً جهت صدور با افغانستان به تجارت هندی داده میشد. قبلاً از جمله سهمیه رخت افغانستان ۵۶ فیصد تسلیم نمایندو دیویو گردیده و ۳۵ فیصد آن به تجارت هندی داده میشد و این ۳۵ فیصد بدسترس دیویو گذاشته نشده بمقاد منفرد بفروش میرسید ولی اخیراً فیصله به عمل آمده که دارندگان لایسنس رخت باب نخي متعین یشاور و بلوچستان که در افغانستان از خود شعباتی ندارند باید سهمیه رخت باب خویش را به قیمت معینه قانونی کنترل صادراتی به نمایندو دیویو بشارند و آنانیکه در افغانستان شعباتی دارند باید مثل سابق سهمیه های خویش را به شعبات خود فروخته و دیویو از ایشان به شرایطیکه در مورد اموال رخت باب لایسنس قبلاً وضع نموده تحویل خواهد گرفت.

۹- اخذ ۳ ملیون سهمیه مزیده رخت :

بر علاوه سهمیه عادی رخت سه ملیون واریك سهمیه خصوص و فوق العاده از حکومت هند گرفته شده است.

۱۰- برای اینکه مقدار رخت به مملکت زیاد گردیده و ازین نقطه نظر بقیهت ها موثر واقع شود در حدود (۲۵) ملیون وار رخت بفا بر بکه های تحت اشغال اتارونی سلسله به حکومت مذکور بقیهت مناسبی آدر داده شده تا مقداری مذکور در ظرف سال تدریجاً وارد افغانستان گردد .

۱۱- از طرفی وزارت اقتصاد ملی سعی نمود تا يك مقدار امتعه طرف احتیاج بمانند رخت تیل خاک، کرش و غیره از دولت شوروی نیز وارد افغانستان گردیده از حیث وفرت مال مستهلکین مستفید گردند .

مدیریت شرکت ها :

شرکت ها، بیکه در ۵ ۱۳ تاسیس و تشکیل یافته و طرف منظوری وزارت واقع شده جزو شرکت های مذکور باندازه سرمایه و اسماء رؤسای آن قرار توضیحات ذیل واضح میشود .

۱- شرکت سهامی ستانی غزنی سرمایه ۲۵۰۰۰۰۰۰ افغانی تحت ریاست خواجه میر جاننخان .

۲- داسحق او شرکا شرکت از نوع کو لکتیف کابل سرمایه يك ملیون افغانی تحت ریاست بناغلی محمد اسحق خان .

۳- شرکت سهامی ناشر قندز سرمایه يك ملیون افغانی تحت ریاست بناغلی غلام سرور خان .

۴- « « شرن غزنی سرمایه پنج لك افغانی تحت ریاست بناغلی محمود خان .

۵- « « روان کابل سیزده لك وده هزار افغانی تحت ریاست غلام جیلانی خان .

۶- « « ضوران لمیتد جلال آباد يك لك و شصت هزار افغانی تحت ریاست امیر محمد خان .

۷- « « سهامی پيله کابل ده لك افغانی تحت ریاست سلطان محمد خان .

۸- اتحادیه کابل از سرمایه شرکت های صابر، مرست، عزیز، پروان در سال ۱۳۲۵ سرمایه (۳۳۸۲۸۲۵۰) افغانی تحت ریاست بناغلی عبدالرشید خان تشکیل یافته اما نا گفته نماند :

۱- شرکت صابر در سال ۱۳۲۰ تاسیس و تا آخر سال ۱۳۲۴ سرمایه (۱۲۴۱۰۰۰) افغانی

دائر بوده و در سال ۱۳۲۵ قرار منظوری مقام وزارت با سرمایه آن بنام اتحادیه کابل منظور شده و شرکت صابر لغو گردید .

۲- شرکت مرست که در سال ۱۳۲۰ تاسیس و تا آخر سال ۱۳۲۴ سرمایه (۱۰۷۷۰۸۷۸۳۴) افغانی

دائری بود در سال ۲۵ با سرمایه خود جزو شرکت اتحادیه کابل و شرکت مرست لغو شد .

۳- شرکت عزیز که در سال ۱۹ تاسیس و تا آخر سال ۲۴ سرمایه (۲۴۸۰۵۲۰۰) افغانی

دائری بود در سال ۲۵ قرار موافقه شرکای شرکت مذکور و منظوری مقام وزارت با سرمایه خود جزو شرکت اتحادیه کابل گردیده و شرکت عزیز ازین رفت :

۴- شرکت پروان که در سال ۲۲ تاسیس و تا آخر سال ۲۴ سرمایه سه ملیون افغانی دایر بود در سال ۲۵ با سرمایه خود بشرکت اتحادیه کابل ضم و ملحق شده است .

۹- شرکت پښتو یواله نی مزار شریف از سرمایه شرکتهای ودان ، متوکلین لملی ، در سال ۲۵ سرمایه (۱۰۷۷۴۰۰۰) افغانی تحت ریاست بیاضلی حاجی زندی خان تاسیس و منظور شده اما بعد آ :

۱- شرکت متوکلین ایبک که در سال ۱۳۱۹ تاسیس و تا آخر سال ۱۳۲۴ سرمایه (۲۰۳۸۰۰۰) افغانی دایر بود در سال ۲۵ با سرمایه آن بنام پښتو یواله نی منظور شده .

۲- شرکت لملی ایبک که در سال ۲۴ تاسیس و تا اخیر سال مذکور سرمایه یانزده لک افغانی دایر بود در سال ۲۵ جزو شرکت پښتو یواله نی شده .

۳- شرکت ودان که در سال ۱۳۲۰ تاسیس و تا آخر سال ۲۴ سرمایه (۱۳۵۴۰۰۰) افغانی دایر بود در سال ۲۵ جزو شرکت پښتو یواله نی شده .

۱۰- شرکت اتحادیه قومی سرپل از سرمایه شرکتهای اقدام قومی در سال ۲۵ بنام اتحادیه قومی سرپل سرمایه ۱۰ ملیون افغانی تحت ریاست بیاضلی عبدالغفور خان منظور شده . اینجا نسکاتی قابل ذکر دیده میشود که شرکت اقدام که در سال ۱۳۱۹ تاسیس و تا اخیر سال ۲۴ سرمایه ۵۱ لک افغانی دایر بود در سال ۱۳۲۵ بنام اتحادیه قومی سرپل منظور شده و شرکت اقدام لغو گردیده و شرکت قومی سرپل که در سال ۱۳۱۹ تاسیس و تا اخیر سال ۲۴ سرمایه ۵۰۰۰۰ افغانی دایر بوده و در سال ۲۵ با سرمایه آن جزو شرکت اتحادیه قومی سرپل گردیده و شرکت سابقه قومی لغو گردید .

مدیریت عمومی گمرکات

الف - شعبه گمرکات :

۱- گمرک کابل ترنید فیصد $\frac{1}{4}$ ۲۶ افغانی

۲- « قندهار » « » « ۴۳ »

۳- « هرات » « » $\frac{1}{2}$ ۵۷ »

۴- « مزار شریف » « » « ۶۱ »

۵- « خان آباد » « » « ۱۰۸ »

۶- « مشرفی » « » « ۳۳ »

۷- « جنوبی » « » « ۴۶ »

۸- « اندخوی » « » « ۳۸ »

۹- « مینه » « » « ۱۷ »

۱۰- « فراه کسر » « » « ۴۵ »

۱۱- « بدخشان » « » « ۲۶ »

ب - شعبه تعرفه گمرکات :

مدیریت تعرفه بتاريخ ۲۵ سرطان ۱۳۲۵ تشکیل یافته است .

وظایف این شعبه عبارت از ترتیب و تنظیم پروژہ های قوانین اصولنامه و تعلیم نامه های گمرکی مطابق روش حیات اقتصادی و تجارتی مملکت و از لحاظ تخنیک گمرکی مسایل و سیستم معاینه اشیاء و صورت تطبیقات آن با تعرفه گمرکی میباشد این شعبه از آغاز تشکیل الی اخیر سنه مذکور به اجراآت ذیل پرداخته است .

۱- پروژہ قانون تعرفه .

۲- پروژہ قانون ترانزیت (برطبق مقررات کنوانسیون بین المللی و موضوعات اقتصادی واداری مملکت) .

۳- تشکیلات ووظایف حاملهای گمرک .

۴- تعرفه گمرکی که باساس سیستم متودیک اشیاء را تحت تصنیف قرار میدهند ولی تاکنون بکلی انجام نیافته است .

مدیریت عمومی صنایع :

(۱) از آنجا که تامین و ترویج صنایع در مملکت حفظ و حمایت به کارگرو آزادی انتخاب مملکت صنعتی را ایجاد نموده و بلکه احیای صنایع وابسته به این دو مطلب مهم میباشد پس مدیریت عمومی صنایع تطبیق این دو مطلب را يك امر ضروری دیده و اصولنامه مفصلی باندراج (۳۸) صفحه و (۱۴۹) مواد درین موضوع ترتیب ویس از منظوری مقامات صالحه و صحنه حضور همایونی طبع و به تاریخ ۱۵ برج ثور ۱۳۲۵ به توزیع آن پرداخته است امید واثق میرود که تطبیق اصولنامه موصوف يك عامل مهمی در پیشرفت صنایع مملکت گردد .

(۲) نظر به احتیاج محیط در اول برج ثور ۱۳۲۵ مؤسسه بنام امداد بافنده گان تاسیس و در نظر گرفته شد تا مؤسسه مزبور همکاری لازمه با بافنده گان دستی نموده و از يك طرف حیات توده بافنده گان دستی را تامین و از جانب دیگر حوائج توده ملت را که درین موقع شدیداً به تکیه ملاحظه میشد رفع نماید چنانچه مؤسسه موصوف شروع به کار و به مناطق لازمه نمایندگی های خود را تاسیس و از تاریخ مذکور الی اخبر حوت سال ۱۳۲۵ تعداد (۱۰۶۹۶۷) گنده نخ محصول قلابریکته نساجی پلاخمری را به بافنده گان دستی محلات مملکت توزیع و مقدار (۲۰۶۰۰۰۰) متر انواع تکیه نخگی مستحصله را توسط دیوی تمانی مرکزی به اهالی توزیع و تقسیم نموده است .

(۳) چون تا حال يك سیستم صحیح راجع بامور حمل و نقل بدست نبوده و امور نقلیه مؤسسات از قبیل تهیه مواد خام و نقل دادن سامان و مواد لازمه و همچنین توزیع محصولات مؤسسات به نقاط مختلف مملکت که نظم و نسق صحیح تری را ایجاد مینمود در برج سرطان ۱۳۲۵ شرکت جدیدی بنام شرکت عمومی حمل و نقل تاسیس و مؤسسه موصوف مکلف ساخته شد تا راجع بامور مال رسانی مؤسسات و غیره حسب ترتیبات موخده در صحنه عمل داخل شده و کوشش نماید تا در این زمینه که تاثیر زیادی به تمام شقوق مملکت دارد از جدیت کار بگیرد چنانچه از تاریخ مذکور باینطرف مؤسسه موصوف عملاً داخل فعالیت شده و امید است در آینده قریب بتواند وظیفه معینه را به کمال بهتری انجام و در حدود وظیفه خود تسهیلات لازمه را برای توده ملت فراهم نماید .

(۴) در سال ۱۳۲۵ باوجود مشکلات علاوه از آنکه در اعمار نندارتون اصلاحات لازمه بعمل آمده ، در تعداد غرفه های آن نیز دو غرفه جدید یکه یکی صناعت دستی مؤسسه جدید التاسیس نسوان و دیگرش مصنوعات مؤسسه امداد بافنده گان بنظرین عرضه مینمود افزود شده و امید است در آتیة قریب نندارتون مایواند مطابق پروگرام معینه در سیر تکامل خود پیشرفت شایانی نموده و به ترقی صنایع مملکت يك مساعدت قابل وصفی را انجام دهد .

مدیریت عمومی اداری

شعبه تدوین قوانین :

موظف به تهیه و ترتیب پروژه های قوانین و مقررات اقتصادی و تجارتی است .
فعلاً از پنج ماه باینطرف بالای پروژه ابتدائی قانون شرکت ها کار میکنند .
نتیجه مساعی شعبه بحضور يك كميسيون با صلاحیت كه در هر هفته سه مراتب اجتماع میکنند برای مذاکره و مباحثه تقدیم شده در اطراف آن مذاکره و مباحثه جریان مییابد تا الحال قسمت زیاد این پروژه تثبیت و قسمت متباقی مواد آن هم در آینده قریب تکمیل گردیده بعد از مذاکره و مباحثه بصورت پروژه قطعی بمقامات مربوطه تقدیم خواهد گردید .
متعاقباً به تهیه دیگر احکام قانون تجارتی مشغول میشود .

مدیریت عمومی تفتیش :

مدیریت عمومی تفتیش که از اواسط برج عقرب ۱۳۲۰ شروع به کار نموده است تادرجه به نصب چندی از مامورین مربوط خویش مطابق تشکیل مقررہ کوشیده و در عرصه چهارماه سال ۱۳۲۰ بهمکاری اعضای موظف خویش به اجرای اموراتی موفق گردیده است .
۱ - لایحه وظایف مدیریت عمومی تفتیش را طور مسوده بداخل (۱۰) ورق که حاوی (۲۵) ماده است ترتیب و حاضر داشته که بعد از تصویب مجلس وزارت و صحنه مقامات صلاحیت دار البته در معرض عمل قرار داده خواهد شد .

ب - موضوعات و فقرات تفتیشیه که از طرف این مدیریت بعمل آمده و موضوعات و فقراتی که قبلاً تفتیش گردیده و اوراق آن باین مدیریت توصل ورزیده و بعد از تحقیق و تدقیق در اطراف آنها ابراز نظریه و جهت تقدیم به مجلس مشوره وزارت حاضر و تصویبات مجلس مشوره نسبت بعضی از آنها حاصل شده اجرا آت و اقدامات مقتضیه گردیده حسب آتی است :

۱ - موضوع تیل خاک است که (۹) نفر تاجر امر روانگی آنرا از وزارت باسمی ولایات گرفته بودند و تیل خاک مذکور را بولایات نه برده در کابل فروخته بودند مسئله مذکور که تحقیقات آن به (۱۰۱) ورق میرسد منتج به نتیجه گردیده است .

۲ - تدقیق موضوع تفتیش امور کمر کی فلات است که از طرف مدیریت عمومی تفتیش

- تدقیق و نظر یا نهی که راجع به آن قایم گردیده به مجلس وزارت ارائه و تصویب مجلس راجع به موضوع مذکور حاصل و بدو اثر مربوطه خبر داده شده .
- ۳ - تفتیش چند توپ جیم نیلی که از یک دکان بازار چوک با اشتباه نداشتن مهر گرفتار و بداخل (۱۰) ورق تفتیش مذکور تکمیل و به مجلس وزارت تقدیم و بعد از تصویب مجلس به مجرم حسب اصول جزای لازمه داده شده .
- ۴ - تدقیق فقره کتاب گمرک سرکانی ولایت مشرقی است که به (۸۱) ورق موضوع مذکور تدقیق و به مجلس وزارت تقدیم یافته است .
- ۵ - تحقیق فقره گمرک چاریبکار است که اوراق مذکور به (۴۱) ورق بالغ میشد در این مدیریت تحقیق و نظریه مدیریت راجع به مسئله مذکور به مجلس وزارت تقدیم و بعد از تصویب مجلس اقدامات لازمه کرده شده .
- ۶ - تحقیق مسئله ظاهر شدن آب در تانک نمبر ۱۷ است موضوع مذکور که بداخل (۷) ورق بود نظریه راجع به آن قایم و به مجلس وزارت ارائه و تصویب مجلس حاصل و نظر به آن به مجرم جزای اصولی داده شده .
- ۷ - تحقیق موضوع کتاب معافی گمرک که تحت اشتباه ساخته کاری آمده بود موضوع مذکور بداخل (۱۸) ورق تحقیق و نتیجه که عبارت از برائت نامبرده بود به مجلس وزارت تقدیم و تصویب مجلس حاصل و اقدامات لازمه کرده شده .
- ۸ - تدقیق موضوع فابریکه بوت دوزی است که قبلاً تدقیق مذکور که به (۴۳۶) ورق میرسید تفتیش شده خاص موضوع مذکور بیرون نویس و به مجلس ارائه شد، حسب آن فقرات مربوطه بوزارت جلیله حریه و هدایت صنایع و دیگر دوائر ذی علاقه اقدامات و خبر داده شده .
- ۹ - تحقیق فقره یک نفر تاجر چینی فروش است که اشتباه تبدیلی مال لایسنسی به گریزی بالای نام برده کرده شده بود چنانچه تحقیقات فقره مذکور که بالغ به (۵۱) ورق میشود کرده شده به مجلس ارائه گردیده است .
- ۱۰ - تحقیق موضوعات اقتصادی و بافنده کی ولایت شمالی است که توسط مدیر عمومی تفتیش و باغلی رئیس تفتیش دیو به عمل آمده است .
- ۱۱ - تدقیق موضوع یک نفر تاجر قند وزی است که تحت اشتباه و احتکار آمده و اوراق تفتیش آن بالغ بر (۱۹۰) ورق بوده پس از ابراز نظریه در اطراف مسئله مذکوره بفرض تصویب مجلس وزارت حاضر کرده شده .
- ۱۲ - تحقیق فقره عرض یک نفر مامور سابقه شرکت اتحادیه شمالی یشبه است در ظرف (۲۶) ورق تحقیق و بفرض تصویب مجلس ترتیب کرده شده .

۱۳ - تحقیق موضوع و کبیل التجار سابق پشاور که تحت تفتیش قرار یافته بود بداخل (۱۰۴) ورق تحقیق شده با ابراز نظر به بغرض ارائه مجلس وزارت و کمیسیون معین ها ترتیب یافته است .

۱۴ - بالاخره تفتیش کمرک ولایت قندهار و اسپین بولدک و تخته پل است که شخص مدیر عمو می تفتیش در رأس هیئت مفتش ولایت مرصوف قرار داشتند به عمل آمده و اوراق تفتیش کمرکات ولایت مذکور و نتیجه آن که بالغ بر (۲۵۰) ورق میشود ترتیب و به غرض تقدیم به مجلس وزارت و مقامات عالی حاضر گردیده است .

مدیریت عمومی اطاقهای تجارت:

اطاق تجارت در طی جلسات سال ۱۳۲۰ - به باره تجاويز و اقدامات مبادرت نموده که عمده ترین آن قرار آتی است :

۱ - اطاق تجارت بغرض امحای اثرات بازار سیاه و جلوگیری از بلند رفتن نرخ های منسوجات محتاج بهای خارجی تأسیس دیوی مرکزی و شب مختلفه آنرا تجویز و تصویب نموده و هم اعضای اطاق در اجراءات مرکزی و اطراف دیوی از قبیل توزیع کوبون و سهم بندی و فروش و غیره عملاً از روی همکاری سهم گرفته اند .

۲ - اطاق تجارت در سته مذکور برای خریداری منسوجات محتاج بهای اروپائی اعزام یک هیئت راه امریکا و ممالک اروپائی تجویز و تصویب نموده و بعداً که هیئت مذکور عزیمت نمود در ممالک اروپائی از قبیل ایتالیا فرانسه و سویز به اقدامات خود آغاز کرده به خریداری ۱۲ میلیون متر پارچه باب متنوعه نخی در میعاد شش ماه یعنی فی ماه دو میلیون متر موفق گردید .

امید است عملاً قریب صدور منسوجات مذکور به افغانستان صورت گرفته و در تنزیل نرخ منسوجات حائز حسن نام گیری بشود .

۳ - در سال مذکور در تجدید انتخابات و تشکیلات دسته بندی اطاق تجارت نیز تحولاتی روداده و درین دوره عده اشخاص باتجربه از طبقه تجار مثل سابق و هم عده از متخصصین اقتصادی که در خارج مملکت تحصیلات خود را به پایان رسانیده اند در عضویت اطاق شامل گردیدند تا اطاق تجارت مسائلی را که به دانش و خبرت اهل تجربه و فن مربوط است به عملی نمودن آن در اجراءات آینده خویش موفق گردیده بتواند علاوه اطاق تجارت درین سال اعضای منتخب خود را به گروپ های مختلفه دسته بندی نموده است تا هر کمیسیون امورات مرجوعه راه نحوی که شایان اجراءات یک اطاق تجارت مرکزی باشد و ارسی نماید .

دییوی تعاونی

مجاره جهان شمول اخیره طور یکه سایر ملل جهانرا تحت تاثیر آورده و سبب بروز بحرانهای اقتصادی و غیره آنها گردید. مملکت ما را نیز بی تاثیر نگذاشته و اسباب مسا مشکلات واقع گردید.

چون تمام ملل گیتی برای بسر بردن حیات و رفع مشکلات حیاتی خود هائیکی بد دیگری محتاج بوده و یکی از دیگر کمک و معاونت میکنند و مملکت ما که از بسا جهات احتیاجات خود را از خارج مرفوع میسازد و نیز دچار بحرانهای تدریجی واقع گردیده میرفت. عمده ترین احتیاجات مملکت ما که از خارج وارد میگردد همانا رخت باب میباشد بنام بران موضوع رخت اهالی از تمام امور دیگر زیاده تر کسب تاثیر نموده و مملکت را تحت فشار گرفته و جلب توجه کار کشتان حکومت را بخود نموده و وزارت اقتصاد ملی بفکر چاره جویی آن برآمد و از اینجاء موضوع تاسیس یک موسسه تعاونی دراذ همان تولید گردیده و موسسه مذکوره بنام دییوی تعاونی یا بعرضه هستی گذاشت (۲۳ حوت ۱۳۲۴)

این موسسه با فعالیت مفرط و سرشاری بکار آغاز کرده و بمدت بسیار قبل از یکطرف به تکمیل و ترتیب دوایر خویش و از جانب دیگر به تهیه و تدارک اموال و همچنان به توزیع آن موفقیت حاصل کرد.

اگرچه دربدو امر به انتظار مردم تاسیس دییوی تعاونی آنچنان یک موسسه افع و عام المنفعه بنظر نمیرسید ولی بزودی ثابت گردید که دییوی تعاونی یکی از موسسات بسیار نافع و قابل قدری که بحال جامعه خدمات خوبی را مصدر شده میتواند میباشد.

اجراء آن دییوی تعاونی از نقطه نظر اینکه طرف توجه عامه میباشد تاحدی بر همه مردم میرهن و واضح میباشد ولی با آن برای اینکه بصورت واضحتر و بهتر در بشاره روشنی انداخته باشیم درباره دییوی تعاونی ذیلاً تشریحات میدهم :

تشکیلات دییوی تعاونی :

تشکیلات این موسسه نظربا یجابات وقت و ظهور کارهای متنوع آن در حال تغیر بوده در هر وقت و هر زمان که اقتضای آن وقت بوده در تشکیلات نیز ریفارمهای لازمه بعمل آمده است تا اینکه دییو بحال موجوده که دارای شعبات ذیل میباشد در آمد : - دییوی عامل - تفتیش - توزیع کوپون .

۱ - دیوی عامل : این شعبه یکی از مهمترین شعبات بوده و شعبه کدام دیو به تمام معنی به آن اطلاق شده میتواند همانا همین شعبه میباشد .

تشکيلات این شعبه قرار ذیل است :

۱ - شعبه تحریرات

۲ - شعبه خرید و فرمایش

۳ - شعبه توزیع

۴ - شعبه محاسبه عمومی

۵ - شعبه مأمورین

۶ - شعبه اوراق

شعبه تحریرات :

پرواضح است که برای پیشبرد هرکار و برای به نظام آور دن هر شعبه بد و احداث اصولات و دستورات اساسیه بسیار لازم و خیلی مهم میباشد .

شعبه تحریرات از شروع کار باین اصل مهم که فوقا بسباق آمد ملتفت بوده بترتیب لوايح و دستور العمل های لازمه مصروف گردید و برای بکار انداختن و بوجود آوردن يك نظام اساسی در امور دیو داخل سعی و مجاهدت شد .

پروگرامها، تعلیمنامهها ، هدایت نامهها ترتیب داد - وظائف دوائر و شعبات را تفریق و مکلفیت هارا مشخص نمود - پروتو کولهای لازمه را روی کار آورده و بنائب الحکومهها و حکام اعلى قرار دادهها و غیره را موافقه نموده و بنصبه ظهور آورد و برای بکار انداختن موسسات تعاونی ولایات هدایت نامههای لازمه را بمواقع مناسب ترتیب و ارسال کرد بطور عموم چون اوامر و هدایات اساسیه که از جانب آمر دیو و مقامات بالا تر آن بغرض اجرا اصدار مییافت از این شعبه نشئت میگرد بنا بران اجراءات این شعبه در مبادی امر برای قیام و به یا ایستادن دیو و ازان به بعد تاکنون برای رهنمای و دلالت تمام شعبات مربوطه دیو و موسسات تعاونی ولایات مصدر کارهای مناسب و جانب توجهی گردیده و به تعین خط مشی دیو و رول مهمی را بازی کرده و در موجودیت و سرنوشت آن سهم بارزی را دارا میباشد .

شعبه خرید و فرمایشات :

کار این شعبه عبارت از تهیه و تدارك خرید و فرمایش اموال میباشد برای تکمیل این غایه خویش این شعبه برای خریداری اموال تجار و موسساتیکه مال لایسنسی و باغیر لایسنسی را بوطن وارد کرده اند تحت ممیزی يك هیئت جدا گانه مال را تسلیم میگرد و برای خریداری و چالانی اموال خارج هندی اروپائی امریکائی در نقطه های مهمه دنیا هیئت های باصلاحیت

دملی اقتصاد په وزارت کې نوي مقرري۔

ع، ص محمد عثمان خان د مرکز شریف
د تجارتی اطلاق رئیس

ع، محمد بنی خان دملی اقتصاد د وزارت
د تقیش عمومی مدیر

ع، میاحسن خان دملی اقتصاد د وزارت
اداری عمومی مدیر

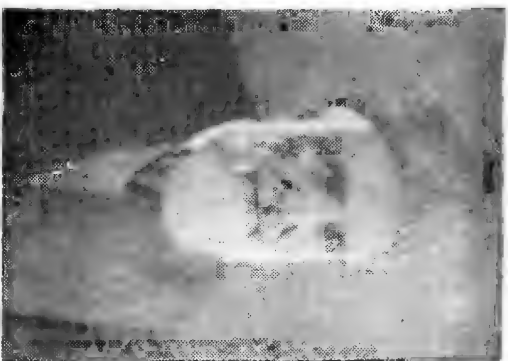
د دار المساكين په رياست مهمي مقرري-

ع . محمد عمر خان د دار المساكين
دوهم معاون .

ع . عطاء الحق خان د دار المساكين
لوي معاون .

ع . س محمد انور خان « بسمول »
د دار المساكين رئيس .

د اقتصاد په وزارت کېې نوی مقرری

ښاغلی محمد کریم خان دهماني
د تعاوني ديو رئيس

ښاغلی عبدالامين خان دهمرقی
د تعاوني ديو رئيس

ښاغلی محمد کریم خان دهمزار شریف
د تعاوني ديو رئيس

د مخابراتو په وزارت کښي مقرري

ع ، عبدالاحد خان فدارتي د مخابراتو
د وزارت د تېلفون عمومي مدير

ع ، هې ، گل محمد خان د مخابراتو
د وزارت د تېلفون رئيس

ع ، س ، غلام صفي خان د مخابراتو
د وزارت دوهم مدير

و فعال را مقرر واعزام داشته از آنها کار میگیرد رویهمرفته میتوان تمام فعالیتهای دیو را از قبیل فرمایشات خرید و تهیه اموال خارجه و داخله اجمالا حسب ذیل اختصار نمود :

- ۱- خریداری اموال اروپائی و امریکائی -
 الف . توسط هیئت های دیو از خارج
 ب . توسط تجار و موسسات
 ۲- خریداری های اموال هند -
 الف . توسط هیئت خریداری دیو
 ب . توسط تجار و موسسات
 ج . توسط دیو های ولایات از تجار و موسسات
 ۳- خریداری مال مصنوعات فابریکات پل خمیری و جبل السراج ۶۵۲۷۸۵۵ - ۶۵۲۷۷۰۰۰ متر
 ۴- خریداری محصولات صنایع دستی -
 الف . خرید دیو مرکزی
 ب . خرید دیو ولایات

این شعبه در زمره سایر اجراءات خویش برای تقویه واز دیاد محصول اموال صنایع دستی نیز داخل سعی و عمل گردیده از داخل و خارج برای تهیه نفع اقدامات کرده و نفع لازمه را استحصال و بموسسه بافندگان بداخل کابل و اطراف و محابس رسانده و در عوض آن پارچه گرفته است .

علاوه بر آن شعبه خرید برای خریداری صابون اقدامات کرده صابون از خارج خریداری و توزیع کرده است . شعبه خرید دیو در اثر این مدت نظر به مشکلات وارده و بندش امور و کمبودی وسایل حمل و نقل در خارج و داخل داخل فعالیت بوده و برای از بین بردن آن کوششات و فعالیت های زیاد نموده و آنرا از بین برداشت و علی الرغم تمام مشکلات و غیره بند شهادتیکه از جانب دوائر رسمیه ممالک واقع گردیده به توريد اموال موفقیت حاصل داشته است .

شعبه توزیع :- این شعبه وظیفه دار توزیع اموال و اشیائی میباشد که توسط منابع خرید بدست دیو رسیده میباشد کارات این شعبه عبارت از دواصل مهم میباشد: رساندن رخت سهمیه اهالی ذریعه خود شعبات دیو و رقابت با بازار سیاه که این شعبه برای فقره اول الذکر خود سیستم کوپونی را روی کار آورده و بمنظور رقابت با بازار سیاه دو کانهای آزاد فروشی را افتتاح کرد .

این شعبه نیز در امورات محوله خود حتی المقدور موفقیت حاصل داشته و رضایت اهالی مملکت را فراهم نمود .

تاسیس دوکانهای آزاد در هر آوان برای موازنه قیمت بازار سیاه تاثیر خوب کرد - چه شعبه توزیع که مراقب و نگران این امور بود بمجردی که قیمت بعضی اموال را در بازار غیر منصفاً مشاهده کرد بکمال جدیت از همان جنس بدوکانهای آزاد فروشی خود فرستاده و ذریعه روزنامه ها و رادیو به اهالی اطلاع داد طبعاً این اعمال در حد ذات خود موثر بوده و در نرخ بازار تأثیر توایند نمود و باین وسایل طوریکه از بازار اطلاع گرفته شده است در هر جنس فیصد سی الی فیصد پنجاه در نرخ ها تنزل روی داده است. این شعبه رخت سهمیه تمام ولایات را بدیو های آن رسانده و از مربوطات ولایت کابل را مستقیماً توزیعات نموده است چنانچه تا آخر سال ۱۳۲۵ از تمام مربوطات سمت شمالی و لهور گرد سهمیه رخت اهالی توزیع و قسمت کلی غزنی و بهسود هزاره جات انجام یافته و هنوز هم سلسله توزیعات آن جاری است در ولایات هم قرار معلوم به تمام حصص مشرقی مزار - میمنه - هرات - فراه - قندهار - و جنوبی توزیعات بعمل آمده. از قطن و بدخشان نیز گرچه به آن ولایت رخت در دوران سال ۱۳۲۵ به تمام حصص آن توزیع نشده اما یک قسمت آن توزیع و اکنون هم سلسله توزیعات آن جاریست گویا به این ترتیب طوریکه وعده داده بودیم سهمیه دوازده متره را به تمام اهالی افغانستان رسانید . بر علاوه رخت توزیعات بوره صابون و آرد نیز از این شعبه بعمل آمده و بغرض تسهیلات اهالی در هر حصص دوکانهای لازمه باز نموده و محاسبه این شعبه حساب جنسی کویونی را از قبیل رخت ، آرد ، بوره و صابون که نهایت زیاد کار داشته زیر ترتیب اصولی و نظم در آورده ، تمام اجناسیکه به کویون توزیع شده از دوکانداران مربوطه حساب گرفته .

محاسبه عمومی :

این شعبه بایک فعالیت و زحمت کثیف فوق العاده تمام دوران حسابی شقوق خرید و توزیع اموال دیپورا زیر یک نظام اداری در آورده داد و گرفت نقدی در کانداران و تحویلداران دیو های ولایات و تجار و موسسات تجارتی را در داخل و شعبات خریداری های هند ، امریکا و اروپا را اساس گذاشته و بدوران حقیقی محاسبوی دور داده .

چون روح کارات دیوی تعاونی سرعت عمل آن محسوب میگردد و سرعت کار طبعاً بعضی فرو گذاشت هارا ایجاب مینماید که این فرو گذاشت ها در شقوق امور حساب غیر قابل جریان بوده و خوف ضیاع پول و توزیع مشکلات محسوب میگردد برای این مطالب کمال جدیت و خورده بینی لازم و شدت سعی و مراقبت را ایجاب میگرد .

در این صحنه اشخاص بسیار حساس و جدی و در عین حال خیلی پاک نفس لازم داشت تا اجراات را طوری شروع کنند که نه در کارات ماطله روی دهد و نه پول بیجا نزد معامله داران دیو مانده و ضرری متوجه دیو گردد .

این شق نیز طبق سائر شقوق دیو بددرستی از عهده وظائف سنگین خویش بدر شده و مصدر کار قابل قدری شده است.

شعبه مامورین :

تأسیس دیوی تعاونی دفعتاً روی کار آمده و همچنان معجلانه بیکار آغاز کردن را نیز ایجاب میگرد البته در این وقت چنین ضیق بدست آوری و تکمیل مامورین و تدارک و تهیه فرنیچر و اثاثیه و ظروف کار و غیره یکی از الزم ترین کارات بشمار میرفت.

دیو از همه امور بیشتر به مامورین و مستخدمین ضرورت داشت ولی چنان مامورین طرف ضرورت بود که دارای عواطف و احساسات پاک بوده، حسن فعالیت در فطرت شان مرکوز و موجود بوده و نفع جامعه را برافع خود رجحان و برتری دهند و در مقابل انجام وظائف خویش از هیچ گونه زحمت کشی روگردان نبوده و در برابر کارهای بسیار صعب با پیشانی باز و طاقانتهائی خویش عرض آمادگی نمایند.

طبعاً این امور مربوط شعبه مامورین این موسسه بوده و شعبه مذکور در این راه امتحان خوبی داد. چون تأسیس این موسسه برای وقت و وقت اعلان کرده بود لهذا مردم بدل گرمی برای استخدام حاضر نمیشدند باین علت شعبه مامورین موانع صعبی را مواجهه بوده و برای تدارک اشخاص صحیح و دلخواه داخل فعالیت و جدیت گردید بذریعه اعلان، بذریعه گفتارهای سودمند مردم را از اهمیت تعاون و کمک به ابنای وطن و دستگیری از آن طبقه مردم که از اعمال و امیال مختصرین زحمت کشیده و رنج برده اند تشویق و ترغیب نمود تا باین وسیله حسب دلخواه مامورین درست، زحمت کش و فعال بدست آورد.

مامورینیکه در دیو جمع شدند از حیث عموم مستعد بودند که کمترین تبلیغ و گفتار مهیج که از جانب آمر دیو با آنها کرده شده، احساسات آنها را بشور آورده و بفعالیت آغاز کردند. قبل از وقت و بعد از وقت کار شبها و روزها بدون درخواست و توقع کدام حق الزحمه زاید کار کردند.

دائره مامورین نه تنها باین قناعت کرده بلکه ضمه توجه فوق العاده را در تکمیل مراتب اصولی استخدام و تکمیل دفاتر سوانح مامورین نیز معطوف داشته و باینجا تا بلوهای لازمه معاش را بصورت یک دفتر عصری ترین مملکت احیا و تکمیل نمود.

ریاست توزیع کوپون :

اخیراً بنا بر از دیاد کارهای دیو و مراجعت اهالی بطرف دیو لزوم تشکیل یک ریاست دیگر تنها برای توزیع کوپون محسوس میشد. لهذا ریاست توزیع کوپون بحیث یک ریاست جداگانه تشکیل گردید (۳ اسد ۱۳۲۵)

چون تادیه اموال بیستم کوپون روی کار آمده لهذا توزیع کوپون یکی از مسائل بسیار عمده دیو محسوب میگردد هر گاه توزیع کوپون داخل یک ترتیب منظم و بسرعت مالا نهاییه صورت نمیکرفت تمام فعالیت های دیو عقیم و بلاثمر میماند ولی این شعبه بیک وضعیت فوق

العهده مشکل دچار و درمجادله بود که آن وضعیت مواجهه شدنش بدو موضوع متضاد میباشد : این دو موضوع یکی سرعت کار و دیگری چاره جوئی از اختلاس میباشد که حکم بدست گرفتن دو تربوزه يك دست را داشته و خیلی مشکل بود مثلاً اگر سرعت عمل اهمیت داده میشد طوریکه شاید و باید در امور تعمق بعمل نیامده و به اختلاس کنندگان موقع مناسب داده میشد و اگر در این مسئله زیادتیر دقت و کنج کاوی بعمل میامد ضرورت وقت زیادی تلف گردیده و کارها معطل میماند اما با اثر مجاهدت و فعالیت کارکنان مربوطه این شعبه نیز هر دو مطاب را در نظر داشته و داخل اقدامات گردید بنابراین میتوان گفت که با وجود رعایت سرعت عمل و جدیت در کار و تعجیل لازمه از تمام توزیع کوبون از اختلاس جلوگیری و سرعت امور آن جریان یافت .

ریاست تفتیش :

دریسهبرد امور و انتظام و اجراآت شعبات و دوائریکه چنین کارات عمده را متصدی میباشد مواظبت و مراقبت سری و علنی و معاینه کار تفتیش سهم بارزی را داشته و دارای اهمیت بسزا میباشد . اگر در این راه غفلت و پابی پروائی رخ میدهد فی الواقع اضرار غیر قابل تلافی را بار میآورد بنابراین ریاست تفتیش قیام و امورات دیو را تحت نظارت گرفت - (۳ اسد ۱۳۲۵) این شعبه نیز جدیت و فعالیت را از خود بروز داده و تاحدی کار کرده است .

ریاستهای توزیع اطراف :

دیوی تعاونی اجراآت خود را تنها منحصر بامور مرکز نساخته و متوجه احوال اهالی اطراف نیز بود بنابراین بلاوقفه بهر سمت و محلات ریاستهای جداگانه توزیع را اعزام داشته و در هر نقطه مال فرستاده و به اصولات و ترتیبیکه اقتضای آن محیط بود با اهالی رخت رسانده است - چنانچه این موضوع را قبلاً تحت اجراآت شعبه توزیع عامل مورد بحث قرار داده بودیم .

دیوهای ولایات :

بر علاوه دیوی مرکزی کابل در تمام ولایات و حکومتات اعلی دیوهای جداگانه تاسیس گردید . این دیوها که سرمایه و اکثر حصه های رخت خودهارا از دیوی تعاونی مرکزی کسب مینمایند در سائر اجراآت خود تقریباً کاملاً با دیوی تعاونی مرکزی شبیه میباشد .

بقرار فوق اجمالاً از تاسیس و فعالیت های دیو و شعبات آن تحریر گردید و برای اینکه تمام خریداریهای این شعبه و توزیعات آن با تفریق جنس و مال و مواضع استهلاك آن بقاربن گرام پوشیده نماند به جداول احصائی ذیل که ورود مال و منابع استحصا و مواضع استهلاك آن را نشان میدهد مراجعه شود :

تشریحات				
اصل آور و خرید و باقی ماند				
ملاحظات	اصل آور	خرید	اصل ملکیت	باقی ماند از آور
الف - دولت و شرکت های دولتی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۱ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۲ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۳ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۴ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۵ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۶ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۷ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۸ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۹ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۱۰ - سیمان	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
ب - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۱ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۲ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۳ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۴ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۵ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۶ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۷ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۸ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۹ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۱۰ - شرکت های خصوصی	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
ج - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۱ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۲ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۳ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۴ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۵ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۶ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۷ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۸ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۹ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰
۱۰ - سایر	۱۸۴۹۱۲۵۹	۱۱۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰۰۰

مبلغ و سستی	۲۱۰/۹۷
سستی	۲۱۲/۹۲
مبلغ و سستی	۲۱۰/۹۷
سستی	۲۱۲/۹۲

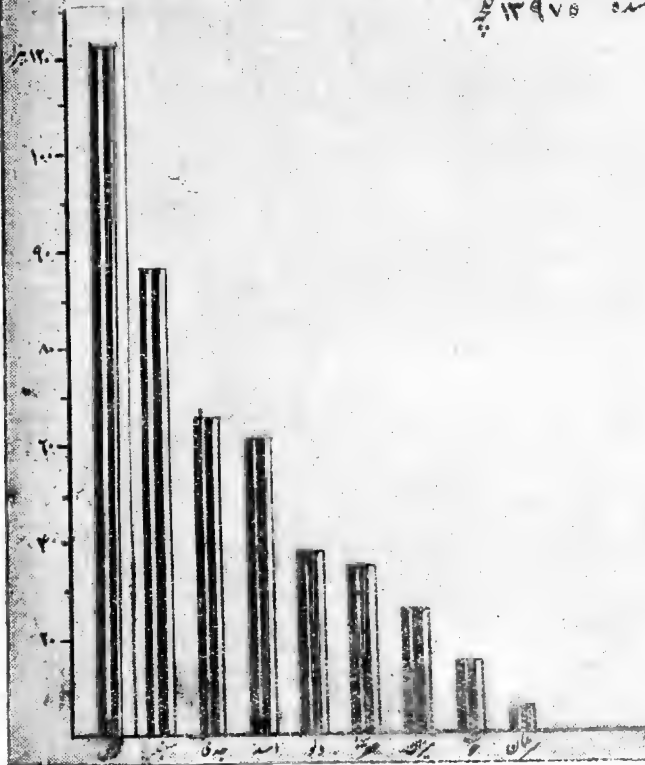
توزیعات رخت دیوی تعاونی ولایت کابل و دیوپای ولایات (بر متر)							
توزیعات						تشریحات	
میزان	ولایات	ولایت کابل					
		کپونی	آزاد	کارآه و وار	کفنی		
۹۲۴۲۳۲۷		۹۲۴۲۳۲۷	۱۶۸۷۸۲	۱۵۸۸۳۲	۱۱۹۱۱۸۱	۸۱۹۳۲۶۲	ولایت کابل
۱۵۴۲۱۱۷	۱۵۴۲۱۱۷						قند بار
۲۳۷۰۱۸۲	۲۳۷۰۱۸۲						هرات
۳۴۰۳۷۲۱	۳۴۰۳۷۲۱						مزار شریف
۱۱۷۳۰۲۲	۱۱۷۳۰۲۲						قطغن
۱۱۸۱۰۲۵	۱۱۸۱۰۲۵						مشرقی
۷۸۴۲۴۷	۷۸۴۲۴۷						جنوبی
۴۴۸۹۲۷	۴۴۸۹۲۷						فراه
۱۴۸۰۲۵۹	۱۴۸۰۲۵۹						میمنه
۳۵۲۰۰۰	۳۵۲۰۰۰						بدخشان
۲۲۳۸۲۴۲۷	۱۲۷۴۰۰۲۰	۹۲۴۲۳۲۷	۱۶۸۷۸۲	۱۵۸۸۳۲	۱۱۹۱۱۸۱	۸۱۹۳۲۶۲	جمله شد

صورتحساب توزیع کوپون صادر قنادیات آن در سال ۱۳۲۵ تبیین

توزیع صابون (یک کچه)				
میزان	انواع			
	کپوسه	مسترق	مسترق	مسترق
۳۲۰۸	۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰
۲۱۲۳۳	۵۳۳۴	۸۹۹	۵۵۰۰	۵۳۳۴
۸۸۲۹	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰	۲۰۰۰
۲۹۸۵۷	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰	۵۰۰
۲۵۵۹۱	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰	۱۰۰۰
۱۲۳۴۰۸	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰
۲۷۰۱	۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰	۱۴۰
۳۲۸۲۵	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰
۱۲۰۳۹	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰	۲۰۰
۴۰۳۲۰۲	۳۲۸۰	۲۸۵۲	۴۲۲۱۰	۳۲۳۳۱

توزیع کوپون (قطعه)				
میزان	دوره دوم			
	دوره دوم	دوره دوم	دوره دوم	دوره دوم
۳۰۸۵۷۸	۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰	۱۹۰
۱۸۲	۱۸۱	۹۱	۹۱	۹۱
۲۲۵۹۲	۲۲۵۹۲	۲۲۵۹۲	۲۲۵۹۲	۲۲۵۹۲
۳۸۱۳۰۲	۳۸۱۳۰۲	۳۸۱۳۰۲	۳۸۱۳۰۲	۳۸۱۳۰۲
۸۵۸۷۱	۸۵۸۷۱	۸۵۸۷۱	۸۵۸۷۱	۸۵۸۷۱
۳۲۷۱۷۷	۳۲۷۱۷۷	۳۲۷۱۷۷	۳۲۷۱۷۷	۳۲۷۱۷۷

استحقاق کوپونی که نادیده نشده ۱۳۹۷۵ کچ

توزیعات و متر					موجودیست مال			تشریحات
میزان	کفنی	میزان	میزان	میزان	میزان	میزان	میزان	
۱۲۹۴۲۱۷	۲۵۸۲۳			۱۱۱۷۵۵	۴۹۵۲۸	۵۰۲۴۱۱	۱۰۴۶۱۱۷	وایت قند بار
۱۲۵۹۳۳۴					۲۸۲۲۰۲۰	۳۵۱۸۳۸	۲۳۷۰۱۸۲	مرات
۱۱۲۵۱۴۰	۱۲۵۵۵	۱۴۰۳۸	۱۱۷۳۱۵۹	۱۸۹۱۸۹	۳۸۲۳۱۹	۳۲۸۱۲۱۱	۳۴۰۵۷۱۱	مراشریف
۲۰۲۷۵۲					۱۱۷۳۰۶۲		۱۱۷۳۰۶۲	قطرین
								مشرقی
۱۷۷۰۲۳۳	۴۰۰۹۲	۲۵۳	۳۱۲۰	۱۱۷۵۷۲۲	۲۳۱۲۱۲۳	۱۷۵۷۳۵	۱۲۳۲۴۲۸	جنوبی
۲۰۲۰۰۰				۲۰۲۰۰	۷۸۴۲۴۷		۷۸۴۲۴۱	حکومت اسفند
۱۷۹۲۰۹	۹۳۵	۱۷۵۴		۱۷۹۲۰	۲۰۲۷۵۸	۱۰۵۷۷۹۱	۴۴۰۹۲۷	مینه
۲۱۳۸۸۵	۲۳۰۸۵	۳۴۰	۲۴۴۷	۵۸۸۸۱۳	۱۵۲۹۰۳۲	۵۸۳۲۷	۱۲۸۰۲۵۹	پخشان
۱۴۱۰۷۲	۱۴۸۱	۱۷۰		۱۳۹۴۱۲	۴۳۰۲۲۱	۷۸۳۲۱	۳۵۲۰۰	
۸۵۶۱۲۳۲	۱۰۸۰۱۸	۱۶۵۵۵	۱۸۵۰۵	۱۰۹۸۴۷۸	۱۵۵۴۹۵۰۷	۲۳۵۴۰۸۱	۱۳۰۱۹۵۲۳	اسالی (سازمان دار و دولت)
					۱۸۳۱۲۴۳		۱۸۳۱۲۴۳	(در ای ۱۲۰۰۹۷ متر)
۸۵۶۱۲۳۲	۱۰۸۰۱۸	۱۶۵۵۵	۱۸۵۰۵	۱۰۹۸۴۷۸	۱۵۵۴۹۵۰۷	۲۳۵۴۰۸۱	۱۵۰۲۲۲۲۷	تندری ۱۲۱۱۵۰
۹۲۴۲۳۲۷	۱۲۸۸۲	۱۵۸۷۳۲	۱۷۱۱۸۱	۱۷۳۲۷۲				
۱۸۲۰۲۰۳	۲۷۲۸۰	۱۷۵۲۸۷	۱۷۹۲۱	۱۷۱۹۰	۲۳۰۷۷۳۸	۲۳۵۴۰۸۱	۱۵۰۲۲۲۲۷	

صورت حساب توزیع کوپون شکر و تادیات آن سال ۱۳۲۵

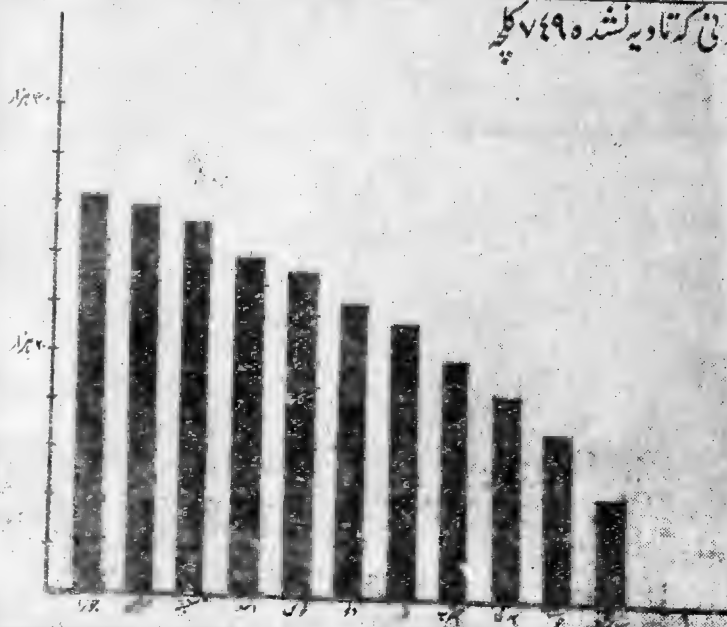
تفصیلات شکر بطور کوپونی و غیره پس

میزان	انواع تادیات			تشریحات
	ازاد و ضعیف محلات	دوار	کوپونی	
۲۳۲۱۷	۱۸۹۵	۲۰۱۷۷	۱۱۶۵	من ثور
۳۲۷۲۲	۴۷۵۰	۲۲۳۵۸	۷۷۲۴	د جوزا
۲۲۳۱۵	۳۱۴۸	۷۷۲۲۲	۱۲۳۴	د سرطان
۲۷۰۲۴	۱۸۱۳	۲۲۷۲۲	۴۸۹	د اسد
۲۸۳۷۵	۴۳۱	۲۳۰۱۰	۱۲۳۲	د سنبل
۱۳۲۹۸	۳۱۰۱	۲۴۰۹	۱۳۷۹	د میزان
۲۲۲۴۵	۴۰۲۲	۱۷۴۲	۱۳۲۳	د عقرب
۲۲۷۲۴	۵۳۴۴	۵۵۲	۹۶۲۸	د قوس
۲۰۰۸۵	۵۲۲۳	۱۸۵۴	۱۳۲۸	د جدی
۲۴۲۵۰	۲۴۷۱	۲۰۲۱	۲۹۹۸	د دلو
۲۲۹۲۸	۴۴۰۹	۲۷۵۷	۱۳۰۰	د حوت
۴۷۰۸۸۲	۴۱۳۷۲۵۲۸۲۵	۱۵۹۸۲	۸۰۷۰۱	

توزیع کوپون شش ماهه قطعه

تشریحات	پول	پول	پول
یازده ماهه کابل	۷۲۵۶۳	۱۰۳۲۰۲	۱۳۷۰۸
مأمورین اطراف	۸۲۱۷	۱۱۲۹۸	۲۵۰۹
سفارت خانه ها	۶۷۰	۴۸۰	۴۶
همه کوپون	۸۱۴۵۰	۱۱۳۹۸۰	۱۲۲۲۳
انتقال فروش آرد و کاکا			
و غیره	۱۹۰۱۸۳
جمع	۲۷۱۲۳۳	۱۱۳۹۸۰	۱۲۲۲۳

استحقاق کوپونی که تادیه نشده ۷۴۹۰ پکله

توزیع کوپون آروشش ماهه (بقطعه)		
تشریحات	تعداد	
	تعداد نفر	تعداد کوپون
ناحیه های شهر تاریخی جدی و ابجد باسویز اطراف	۹۴.۴۱ - نفر	۱۲۳۵۷ - قطعه
	۳۷۱ -	۳۴۳۶ -
	۱۰۶۱۸ -	۸۹۴۴۴ -
	۱۰۵۰۳۵ -	۱۲۳۲۴۹ -

تاویات آروج حساب سه ماهه (پسیر)		
تشریحات	مقدار تاویه شده	ملاحظات
ناحیه های شهر و غیره فرا حساب توزیع	۲۱۵۲۱۱ -	

امور فوائد عامه

بر همه واضح است که جنگ جهان امور فوائد عامه ما را که تا اندازه زیاد محتاج مهندسين و مواد تعميريه خارجي است، درين چند سال معطل ساخته بود، سر از سال ۱۳۲۵ وزارت فوائد عامه با استفاده از پايان جنگ پروژه هاي عمرا ني سابقه وجد يده را دوباره سر دست گرفته و براي پيشبرد آن در قسمت تهيه متخصصين و لوازم فني داخل اقدامات شده است از جمله قرار دادی که با کمپني تعميراتي امريکائي مو سوم به (امرسن ايند نود سن) بعمل آمده يك قسمت کارهاي عمراني بزرگ مملکت از قبيل بند و انهار و جاد هاي درجه اول به آنها سپرده شده و قسمت ديگر توسط خود وزارت و شعبات مربوطه سر دست ميباشد، اجرا آت مهمه سال ۱۳۲۵ بعضي از شعبات که بمارسيده قرار ذيل است :

مد يریت عمومى تهيه مصالح :

- ۱ - در طي لايحه تعيين وظائف مامورين و تحويلداران مربوطه راجع به اخراآت آنها از نقطه نظر صفا ئي و تسريع در اجراى امور متعلقه شان نتيجۀ اطمينان بخشي گرفته شده .
- ۲ - از جمله سامان کار آمد تعميراتي بند و انهار و معابر وغيره دوائر مربوطه وزارت فوائد عامه - حصۀ پيدا وار داخله بذ رايح ممکنه تهيه و بد سترس دوائر مرکزي و اطرافى گذاشته شده و قسمتيکه ايجاب توريد را از خارج مى نمود، ناحديکه لايسنس آن دستگري کرده و هکذا قلماتيکه ازوم تحصيل لايسنسي را نداشته بذريعه نمايندگي هاي افقاني در خارج خريداري و بعد از توريد بکابل جهت استفادۀ دوائر مربوطه توزيع گردیده، و راجع به اصول جواز صدوري قلمات باقيمانده بمرجع مربوطه تعقيبات جاري است .
- ۳ - امواليکه از بابت خريداري سال ۱۳۲۰ بعمل آمده جواز صدوري بوکالت تجاري بشاور معطل مانده بود بعضي آن بذ رايح که امکان داشت توريد و به استفادۀ دوائر مربوطه گذاشته شده و موضوع حصول جواز صدوري قلمات باقيمانده و توريد جنسي تحت اقدامات است .
- ۴ - قيمت سامان که از غير بودجه منظور شده دوائر تهيه و بدوائر مذکور داده شده قسمت عمده آن تحصيل و بحسابات معامله شده و در حصۀ باقيمانده که دوائر بعلل عدم داشتن منظوري و يا موانع ديگر تا کنون به پرداخت آن موفق نشده اند تعقيبات دوام دارد .
- ۵ - مشکلاتيکه در خصوص تصفيه حسابات ستويه تحويلداران جنسي و نقدي موجود بود تقريباً نود و پنج فيصد آن رفع و به تناسب آن حسابات هذالسنه تحويلداران فيصله شده و هم براي رفع مشکلات ده فيصد باقيمانده تجويز اتجاز گردیده .

امور مدیریت فوائد عامه ولایت قندهار :

الف شق تعمیر :

- ۱ : - کار تعمیر سرای غربی مجلس عمومی وقابریکه و شفاخانه و تنها نه تعمیر مذکور که در سال گذشته تحت کار گرفته شده بود ، اکنون تکمیل گردیده ، و هنقریب این برقی هم در آن تمديد میگردد .
- ۲ : - برنده های چهارسمت مکتب ده خواجه (میرویس ایسه) و فرش تخته سنگ و نصب سنگ های خشتی چهار دور برنده های مذکور که چندی قبل شروع شده بود خاتمه یافته ، و دیگر شکست و ریخت آن نیز مرمت گردیده و سفیده کاری آنهم انجام یافته و باقی کار های آن تحت اجرا است .
- ۳ : - ترمیمات مکتب که در سال جاری تحت کار گرفته شده بود ، برخی کار آن اجرا و بعضی تحت کار است .
- ۴ : - تعمیر حکومتی ارغنداب الی حدود کرسی اعمار گردیده .
- ۵ : - تعمیر مخابرات حکومتی سپین بولدک که چندی قبل تحت کار گرفته شده بود قریب تکمیل است .
- ۶ : - تعمیر ماموریت مالیه و قوماندانی و محکمه عدلی حکومتی سپین بولدک بسکلی خاتمه یافته و مورد استفاده قرار گرفته است .
- ۷ : - تعمیر گمرک حکومتی سپین بولدک تحت کار گرفته شده والی حدود کرسی اعمار گردیده .
- ۸ : - تعمیر الحاقیه مکتب گرشک و کدام حکومتی مذکور تحت کار بوده و الی حدود کرسی به تکمیل رسیده .
- ۹ : - سائر ترمیمات تعبیرات مرکزی که قابل اجرا بوده انجام یافته است .
- ۱۰ : - عمارت کوهسکران که قرار منظوری مقامات رفیعہ برای مکتب ایلیه احضاریه تعیین گردیده بود در برج حوت سال جاری کار آن آغاز شده و اصلاحاتی که در تعمیر مذکور قابل اجرا بوده تایید کرده تکمیل و متباقیه کار آن به شدت جاری است و در سال ۱۳۲۶ نظر به نقشه مرتبه که به منظور وزارت معارف رسیده جریان داده می شود .

مدیریت فوائد عامه ولایت جنوبی :

- ۱ : - کارهای باقیمانده حمام نمره گردیز در سال جاری تحت اجرا گرفته شده ، و اکثر کارهای حمام مذکور تکمیل و قابل استفاده قرار داده شده است .
- ۲ : - تعمیر حکومتی زمرت که شروع آن در سال ۱۳۲۴ شده بود ، در بین سال تکمیل گردیده .
- ۳ : - کار ابتدائی سرک میرز که بطرف غونزی خوله که در سال ۱۳۲۴ شروع گردیده بود ، در سال جاری الی حصه غونزی خوله تمديد شده ، و موثرها به سهولت عبور و مرور کرده میتوانند .
- ۴ : - در سال ۱۳۲۵ يك سرک جدید بطرف شرق د ارالحکو مکی تمديد گردیده و به سرک غرنی ملحق شده و قابل عبور و مرور موثرها واقع شده است .
- ۵ : - حسب منظوری مقام صلاحیت دار اصلاح سرک بین خوست و جاجی میدان واحداث سرک جدید از جاجی میدان الی چمکنی شروع و ذریعه عمله انشاآت فوائدعامه و مزدور کار به سرعت کار آن جاریست .

مدیریت فوائد عامه میمنه :

- ۱ : - سرکیکه از اندخوی الی شبرغان امتداد یافته به نسبتیکه از يك وادی ریگستان گذشته و از آب و آبادی دور بوده و هم فاصله بعیدی داشت ، از برای اینکه این فاصله کوتاه شود و هم سرک از بین آبادی و کنار رودخانهها بگذرد ، پس از تحقیقات و اجازه مقامات صلاحیت دار کار سرک مذکور از میمنه الی مرزا او لنگک که خط فاصل مزار شریف و میمنه است از آغاز سال جاری شروع و در ظرف سه ماه تخمیناً ۳۰ میل راه آباد گردیده و موثرهای لاری به بسهولت عبور و مرور میتوانند .
- ۲ : - يك سرک قدیمه از رباط نازین الی رباط چیچک توی فیصار که خیلی دور بود و هم کوتلها و شیباهای زیاد داشت و اصلاح آن مشکل بنظر می آمد ، بعرض آن سرک د بگری که هموار و خالی از عوارض دیده شد بمسافه ۱۵ میل تمديد گردیده و در دو طرفه سرک مذکور نهالهای چنار هم شانه شده .
- ۳ : - از حصه دوآبی خط وصل هرات و میمنه الی حدود علاقه داری دولت آباد که تقریباً شصت کروه می شود ، ترمیم و سنگک چینی و ریگک اندازی شده .
- ۴ : - پس از انجام امور مقدمانی ، سنگک تهذاب کدام اندخوی مطابق نقشه مرتبه گذاشته شده و کار تعمیر آن تاحال به کرسی رسیده .

امور صحیه

وزارت صحیه در قسمت امور صحیه ملکیه در سال ۱۳۲۵ نایل موفقیت های گردیده که برخی از آنها بر حسب ذیل با رعایت ایجاز و اختصار تذکر داده میشود :

۱- کولرا :

به (اوائل) سال ۱۳۲۵ آغاز شیوع مرض در برخی حصص جنوبی افغانستان بر طبق سال های دیگر از خاک هند صورت گرفته و درین سال نقاطی که موجب سرایت مرض کولرا در خاک افغانستان گردیده دیرالسمعیل خان وزیرستان جنوبی علاقه بنو که با حصه از سرحدات جنوبی ما در تماس اند بوده است در همان حین یکی اطلاع ظهور مرض در نقاط متذکره بوزارت صحیه مواصلت نمود وزارت موصوف جهت حفظ مانع از شیوع مرض به واکسین کردن اهالی جنوبی بوسیله واکسین ساخت مؤسسه باکترولوژی و حفظ الصحه مرکزی اقدام و از طرفی دستور داد تا کسانی که در هند عزم مسافرت دارند پس از واکسیناسیون ضد کولرا و بدست داشتن تصدیق نامه آن به مسافرت خویش ادامه دهند همین طور ترتیبات کرائتین و واکسین شدن کسانی را که از هند وارد خاک افغانستان میشدند نیز به پیمانه کافی اتخاذ نمود تا مبدا این مرض خطرناک از راه های مختلف در خاک افغانستان سرایت و انتشار پیدا کنند در جریان این اقدامات هیئت های فنی جهت تقویه مامورین صحیه مربوط جنوبی که دستجات مامورین صحیه عسکری آنجا نیز با ایشان از در همکاری بیش آمده بودند اعزام و ساحه تدابیر حفظ مانع را وسیعتر گردانیدند ، چنانچه علاوه از تطبیقات واکسین که بالای عساکر ، مامورین ، طلاب معارف صورت گرفت یک تعداد کافی اهالی نیز واکسین شده بودند تا آنکه از منابع ذی علاقه کاملاً اطمینان داده شد که هیچ کدام واقعه از مرض کولرا در ظرف مدت طولانی در نقاط کولرا دار حاشیه سرحدی هند (مقابل سرحدات جنوبی ما) صورت نگیرد . و آهنگی وزارت صحیه با تکیه اطمینان دست از اقدامات درین زمینه برداشته و قیودات موضوعه را هم مرفوع اعلان کرد . اما دیری نگذشت که باز اطلاعی حاکی از شدت مرض کولرا در مداخلی که مجاور با برخی حصه های حکومت اورگون است بوزارت صحیه مواصلت

و او را واداشت بار دیگر هیئت های فنی را با واکسین کافی کولرا و سایر مواد لازمه به سمت جنوبی بفرستد و آن هارا بصورت فوری بوظائف محوله بگمارد . اما چون کدام واقعه اصابت کولرا در سمت جنوبی به مشاهده نپوست اعلامیه دائر بر خبریت بودن مرض در آن سامان در معرض اشاعه گذاشته شد تا آنکه بعداً شبهه وجود مرض در فزیه بالش اور کون و برخی حصص گردیز به مشاهده رسیده و وقتی هم که از اثر معاینات باکتر و اوژیکی در مورد غائطه مشبوهین سرایت کولرا مثبت دیده شد معلوم گردید که در همان موقعی که مرض در حصه (مداخل) سرایت کرده بود بعضی از اشخاص که به حیث (یورتور) بودند از مداخل وارد اور کون شده و باعث سرایت مرض در علاقه بالش گردیده اند (همچنین در حصه گردیز و غیره) درین وقت وزارت صبحه دست به اقدامات جدی تری زده از یک طرف هیئت ها ، ادویه و اوازم بی دربی در نقاط کولرا دار ارسال و از طرفی کراتین شیددی را در راه اهالی رفت و آمد سمت جنوبی بوسیله شعبات مربوطه دائر و متعاقباً هیئت های برای واکسیناسیون اهالی حکومت کلان غزنی و حکومت کلان لوگر اعزام و تریبیت واکسیناسیون اهالی را در مرکز نیز اتخاذ نمود که این هیئت ها نیز بوظائف خویش مصروف شدند و راپور واقعات مرض نیز از نقاط کولرا دارینی درینی بوسیله روزنامه ها و رادیو کابل به سمع اهالی رسانیده شد که مجموع تعداد مصا بین کولرا (۵۵ نفر) و وفات آن بالغ بر (۲۰ نفر) گردید . تا آنکه بالاخر از مراحم خداوندی اقداماتی که مورد عمل قرار گرفته بود منتج به نتایج نیکو گردیده بالاخر در ظرف یک مدت طولانی که هیچ یک واقعه تازه اصابت مرض در تمام نقاط سمت جنوبی رخ نداد و وزارت صبحه هیئت ها فرستاده کی خود را یکی بعد دیگر وایس برکز جلب نمود و فیودات اتخاذ شده را از بین برداشت ، از احصائیه که توسط هیئت های نخستین و هیئت های بعدی داده شده است تعداد واکسیناسیون شده گان ذکور ، اناث و اطفال بصورت عمده عبارت از دولک نفر شده است ، هیئت های مذکور طوریکه با ایشان دستور داده شده بود در حین بازگشت ، راپورهای بوزارت صبحه تقدیم کرده اند که بالعموم آن ها تحت مطامعه و غور وزارت صبحه قرار گرفته و در اطراف هر کدام اقدامات مقتضیه را عملی کرده است ، گویا فعالیت های وزارت صبحه و مأمورین فنی ایشان با مساعی مقام ریاست تنظیمه جنوبی و برخی حکام

و علاقه داران و کلان شوندگان مناطق سه گانه جنوبی ، غزنی و اوگر در راه سرعت عمل و اکسیناسیون و ترتیبات کرائینی و غیره از فضل خداوند اثر نیکوئی افگنده و باوجود وخامت مرض سرایت آن در چند نقطه تلفات جانی بسیار کم و مرض به بسیار سرعت ناپود گردید .

۲ - محرقه :

چون عامل مرض محرقه بیشتر بواسطه سبزیجات و ترکاری ها سرایت میکنند وزارت صحیه قبل از عرضه شدن این دوماه که اوائل بهار و بیشتر از آن است و اکسین های تازه محرقه ساخت مؤسسه با کتراوژی را در دسترس استفاده عموم مؤسسات صحیه و شفاخانه ها بصورت مجانی میگذازد و تنها برای کسانی که در خانه خود خواهش تطبیق و اکسین محرقه را داشته باشند پرداخت جزئی بول را فایل میشود . این ترتیباتی که همه ساله در جریان است و از طرفی ارشادات صحیه نیز که در موقعش برای اهالی انتشار می یابد باعث آن شده که سال بسال از عده مبتلایان این مرض کاسته و نوید يك موفقیت بزرگی را برای وزارت صحیه اعطا نماید ، چنانچه واقعات اصابت تیفو (محرقه) در سال ۱۳۲۵ تفاوت نمایانسی با سالهای گذشته نشان داده است . تعداد واکسین شده گان ضد محرقه بالغ بر (۱۴۰۰۰۰) نفر میباشد .

۳ - حمای لیکه دار :

۱ - حمای لیکه دار که عامل مرض آن بواسطه شیش سرایت میکند از اثر تدابیر حفظ ماتقدمی و ارشادات بیهم و ارسال متحد المال ها در مراکز و ولایات ، جلب توجه اهالی را در موضوع نظافت و طهارت نموده و مخصوصاً در حصه (توفی) از شیش کوشش زیادی بعمل آمد ، از اثر این ترتیبات در سال ۱۳۲۵ وقائع حمای لیکه دار بسیار جزئی و حتی در محابس نیز که این مرض را از حیث ازدحام دائمی که در بین مجوسین میباشد آن را مرض محابس هم یاد میکنند بسیار کم رخ داده است . وزارت صحیه علاوه از اقدامات معموله و همه ساله ، در صدد توريد واکسین ضد این مرض برآمده حتی در آوان جریان جنگت نیز به مراجعی که موفق به تهیه واکسین حمای لیکه دار شده بودند داخل مراده شده و منتظر بود از هر منبعی که واکسین مجرب تر و ارزان تر

دستگیری کړند از همان منبع بخريد و توريد واكسين اقدامات نمايد تا آنكه بالاخر يك مقدار كافي واكسين حمای لكه دار از مؤسسه باستور فرانسه مجاناً وارد و آن را دسترس استفاده عامه قرار داده و برای توريد واكسين كافي ديگر داخل اقدامات شده و اينك درين اواخر به پيمانه وسيع ازين واكسين در ديوى عمومى وارد گرديد .

۲- چون بعضاً مجوسين كه از اطراف و ولايات بمر كز و بساائر ولايات و يابرساير اعزام ميشوند در دور تفريح مرض حمای لكه دار با برخى ديگر امراض ساريه بوده و همينكه به مجاس وارد ميشدند مرض شان به ظهور پيوسته و باعث سرايت ديكران مى گردد يند و زارت صحتيه دستور داد تا در باره تمام مجوسين كه از يك مجلس يا توقيف خانه به ديگر مجلس يا توقيف خانه اعزام مى شود بايد يك مدت معينه در اطاق هاى عليه حده تحت تجريد و قراطين قرار گرفته و پس از اينكه اطببان كامل از عدم ابتلاى شان بكماد مرض سارى حاصل شد به محل هاى لازمه اعزام كردند كه اين ترتيب نيز تخفيف حمای لكه دار تأثيرخوبى وارد كرده است .

۴- آبله كوبي :

حسب تعليماتنامه آبله كوبي تطبيقات واكسين چيچك همه ساله در تمام نقاط مملكت در مواقع مناسب سال در جريان و بيشتر از همه اطفال وطن بوسيله واكسين موصيه با كترولوزى خال كوبي مى شوند ، تعداد اطمال آبله كوب شدگان در سال ۱۳۲۵ بالغ بر (۳۹۱۰۰۰) نفر ميباشد .

۵- درباره جذامى ها :

چون جذام يك مرض نفرت بخش و مريضان مبتلا به آن در تمام دنيا بصورت تجريد در قريه يا موسسات وغيره تحت مداوى واعاشه والباس قرار ميگيرند و زارت صحتيه نيز درباره جذامى هاى افغانستان از چندين سال داخل تشبث گرديده مطالعات و اقدامات كافي درباره دهكده جذامى ، جذامخانه هاى موقتى و اساسى بعمل آورده است كه ما اين اقدامات را در هر سال تذكر داده رفته ايم ، اقدامات اخير . و زارت صحتيه تا سيس يك جذامخانه در دده سبز كه نزديك مر كز بوده و طلاب فاكولته طب نيز ازان استفاده كنند و يك جذامخانه اساسى ديگرى در يكا و لنگك بوده كه درباره تأسيس هر دو جذامخانه اقداماتى هم عملى گرديده بود اما اخيراً وقتى كه ميخص جذام از خارج وارد افغانستان گرديده و زارت صحتيه مطالعه او را

درباره جدامخانه ها درخواست کرد قرار برین گذاشته شد تا اقدامات ما بعدی درین زمینه ملتوی گذاشته شود و نقشه های مرتبه جدا مخانه توسط یک نفر متخصص امراض جلدیه به هند فرستاده شود تا متخصص مذکور موقع حاصل کنند تمام جدام خانه های مهم هندوستان را گردش کرده و مطالعات و معلوماتی درین زمینه بدست آورده و باتفاق نظریه متخصصین باصلاحیت جدامخانه های مذکور لزوماً نقشه جهت اعمار جدام خانه اساسی افغانستان که موضوعات بود جوی آن قبلاً تحت تصویب آمده باخود بیاورد و پس از غور و خوض لازمه مقامات صلاحیت دار فیصله وقراری درباره تعمیر جدامخانه ها صورت داده شود ، مقدمات ارسال متخصص طی و ممکن است عنقریب برای اجرای این مأمول بصوب هند رهسپار گردد .

۶- درباره توریید ادویه ستریتو ماسین :

راجع با ادویه ستریتو ماسین که از اکتشافات اخیره عالم طبابت است و رول بسیار عمده و مجرب در تداوی بسا امراض عفونی باز میکند دستورات لازمه دیوی عمومی ادویه صادر شده تا هرچه زودتر بامقامات مربوطه داخل مذاکره شده از ادویه مزبوره وارد ودر معرض استفاد مریضان قرار دهد .

۷- درباره توریید ادویه ضد سفلیس :

یگانه ادویه که برای تداوی سفلیس اهمیت خود را باثبات رسانیده بود نیوساوارسان است اما چون توریید این ادویه فعلاً متعذر است وزارت صحتیه به توریید سایر ادویه جاتی که برای این مرض از طرف ممالک بکار برده میشود از قبیل شو آرس فینامین و غیره داخل اقدامات گردید اما چون دوا شو آرس فینامین آنسکونه تأثیراتی را که ازان انتظار برده می شد درباره سفلیس ها نشان داده نتوانست وزارت صحتیه با استحصال نظریه مجلس شورای عالی صحتی چنین ترتیب گرفت تا توسط نمایندگان افغانی در ممالک اروپا و امریکا معلومات درستی درباره چنین دوا حاصل و سپس به توریید آن اقدام نماید . حاضراً ریکلام ها و آثار مربوطه این قبیل ادویه از بعضی نمایندگی ها وارد و تحت بحث است تا سپس دست بر توریید کدام یک از ادویه که برای تداوی سفلیس موثر باشد زده شود .

۸- انتقال دندان سازی ذکور در عمارت فوین :

عمارت دندان سازی ذکور در جوار ریاست مطبوعات یک عمارت موقتی بوده

و برای آن در سال گذشته عمارت نوینی در کنار شفا خانه مستورات تحت اعمار قرار داده شد اما چون اعمار موسسه برای پولی کلینک معاینه خانه اطفال ضرورت احساس گردید عمارت دندان سازی مذکور برای معاینه خانه اطفال تخصیص داده شده و برای فعالیت دندان سازی انات ، يك قسمت منزل اول عمارت دیوی ادویه واقع بازار شاهی انتخاب ویس ازینکه تمام مرتبات آن تهیه و اصلاح و نصب گردید شعبه دندان سازی انات از عمارت جوار ریاست مطبوعات به محل نوین انتقال و آغاز بکار نمود .

۹- معاینه خانه اطفال :

تا سال ۱۳۳۵ معاینه خانه اطفال در محوطه شفا خانه مستورات بصورت مشترك بوده و يك جای کافی برای آن تهیه نشده بود در سال گذشته چون تأسیس پولی کلینک اطفال بصورت جداگانه جدا بملاحظه رسید وزارت صحتیه عماراتی را که قبلاً برای موسسه دندان سازی انات پیش بینی کرده و به پایة اكمال رسیده بود پس از تفیرات مختصری بحیث معاینه (پولی کلینک) اطفال اختصاص داده و طوریکه متذکر شدیم برای موسسه دندان سازی انات جای دیگری را تهیه نمود .

۱۰- نشرات سال ۱۳۳۵ :

درین سال تعلیماتنامه شفا خانه های کشوری ، لایحه شورای عالی صحتی ، لایحه توريد ادویه ، تصدیقنامه های مختلف واكسیناسیون ، کولرا ، چیچک ، ورفه حسن خدمت و غیره به تعداد کافی بطبع رسیده که عده توزیع هم شده است بر علاوه تبلیغات ، تعلیمات مختلفه نیز از مقام وزارت ترتیب و بطبع و به دوائر مربوطه و مقامات ذی علاقه توزیع گردیده و اثرات خود را هویدا ساخته است ، درجمله این نشرات لایحه توريد ادویه که اشخاص و شرکت های دوا فروشی و عمده فروشان را از هم تفکیک و مقرراتی را درباره هر دسته وضع کرده است و تأیید و موافقت وزارت جلیلیه اقتصاد ملی نیز در آن گرفته شده است جهت تصویب به مجلس عالی وزراء تقدیم شده و متباقی در محل مرعیت قرار یافته میباشد .

۱۱- ادویه فروشی هائیکه در سال ۱۳۲۵ افتتاح شده قرارذیل میباشد :

الف - شعبه دوا فروشی دیپو در کارته ۴ :

یک شعبه ادویه فروشی متعلقه ریاست دیپوی عمومی جدیداً در کارته ۴ برای مراجعین مفتوح شده تا اهالی کارته ۴ و گردو نواح آن برای خریداری ادویه دچار مشکلات و سرگردانی نشده بروی ادویه خود را بدست آورده بتوانند .

ب - شعبه ادویه فروشی دیپوی عمومی در شور بازار :

این شعبه که از بسیار قبل تأسیس و افتتاح آن در نظر بود اخیراً پس از تهیه امکانات افتتاح مذکور در شور بازار افتتاح و آغاز بکار نمود .

ج - ادویه فروشی های شهری :

- ۱- ادویه فروشی پسرلی در ملتون واقع هندو کدر شور بازار کابل .
- ۲- » » » مرتضی » » بازار مسگری »
- ۳- » » » نوی » » اندرابی نزدیک مسجد شاه دو شمشیره علیه الرحمه در کابل
- ۴- ادویه فروشی ژوند در ملتون در حکومت تالقان .

۱۲- تنزیل قیمت ادویه :

وزارت صحت بمنظور جلوگیری از احتکار ادویه و بلند رفتن قیمت فاحش ادویه از آوان آغاز جنگ اخیر دست به تشبثات متعددی زد تا حتی الامکان از فحط ادویه و صعود نرخ غیر عادلانه آن جلوگیری کرده باشد از جمله اقدامات متذکره یکی کنترل قیمت ادویه بود که ادویه وارده از جانب دوا فروشی ها یک بار در همان حین ورود شان در شعبه تفتیش وزارت صحت تحت بررسی قرار گرفته با اساس بیجک های شان قیمت هائیکه برای آن وقت تعیین شده بود وضع و یک نقل بیجک ها در وزارت صحت قید و نقل دیگر به دوا فروشی های وارد کنندنده تفویض می گردید و به اساس قیمت های وضع شده وقتاً فوقتاً تفتیش های مختلفی اجرا می شد ، با برطرف شدن جنگ و امید بهبودی اوضاع با زار ادویه وزارت صحت متوجه قیمت ادویه گردیده و اخیراً مجلسی در مقام وزارت صحت برای این مطلب از نمایندگی های دوا فروشی های مرکز منعقد و پس از بحث و مذاکرات طولانی قرار گذاشته شد که دوا فروشی ها در قیمت ادویه وارده خویش تخفیفی قبول کرده فوراً بعد بر طبق فیصدی مفاد و تعیناتیکه درین مجلس صورت گرفته بفروش ادویه

خویش بیردازند واز طرفی وزارت صحنه نیز کنترولی را که برای این کار در جریان جنگ قائم کرده بود ازین برداشته و به همان تفتیش های همیشه گی خویش که پیش از ظهور جنگ عمومی نیز برقرار بود دوام میدهد، درین مباحثه دوا فروشی های ولایات نیز مد نظر قرار گرفته شده و تعین فیصدی مفاد آنان نیز مانند ادویه فروشی های مرکز برقرار شد به این تفاوت که ادویه فروشی های ولایات کرایه حمل و نقل ادویه را نیز از کابل الی مراکز دوا فروشی های خویش به یک تناسب معقولی بر اصل قیمت ها می افزودند و امروز بواسطه تورید کافی ادویه وقتاً فوقتاً در قیمت دواها تنزیل واقع شده می رود که مشاهدات ضرورتمندان این کیفیت را تأیید میکنند.

۱۳ - تأسیس معاینه خانه ها :

برای این که نظری مهاجرین نهر سراج طور اصولی تداوی شده بتوانند در نهر سراج توسط وزارت داخله یک معاینه خانه تأسیس و پرسوئل آن توسط وزارت صحنه تکمیل و شروع به کار نموده است.

۱۴ - ذخیره ادویه مخدیره :

وزارت صحنه تا حلول سال گذشته فقط موفق به تورید ادویه مخدیره مایحتاج تمام مؤسسات صحنه مملکت گردیده و ذخیره برای این ادویه نداشت درین سال اعتبار ذخیره ادویه مزبوره نیز از کمیته بین المللی تریاک حاصل و ازین بعد یک مقدار معین ادویه مخدیره را بعنوان ذخیره نیز وارد کرده میتواند.

۱۵ - بست سامان جراحی شفاخانه ها :

چون قلمت سامان جراحی شفاخانه ها از حیث چگونگی شفاخانه و شعبات مختلفه تداوی از هم تفاوت دارد و ضرورت یک بست معین نظر به هر شفاخانه و هر سرویس تداوی دیده میشد وزارت صحنه دستور داد تا متناسب با صلاحیت شقوق مختلفه طبابت هر کدام یک یک بست سامان جراحی مورد احتیاج شعبات متعدده جراحی را با در نظر گرفتن بست بستر و سرویس های مربوطه آن ترتیب و پس از بحث و تصویب شورای عالی صحنی مدار اجرا قرار دهند و وزارت صحنه با این اقدام از مشکلات قلمت و با زیادت سامان جراحی کار آمد شفاخانه ها وارهیده و طبعاً در توزیع آن نیز سهولتی بهم می رساند.

- ۵ - ص دکتور محمد اسلم خان در شق جراحي
 ۶ - » » مير غلام حيدر خان » داخله
 ۷ - » » کرام الدين خان » جراحي
 ۸ - » » عبدالقدين خان » داخله
 ۹ - » » محمد ايوب خان » »

۱۸ - فارغ التحصيلان سال ۱۳۲۵ فاکولته طبي :

- ۱ - ص ، دکتور احمد ضيا خان
 ۲ - » » مجراب الدين خان
 ۳ - » » سيد محمد خان
 ۴ - » » عبدالله خان
 ۵ - » » محمد عمر خان
 ۶ - » » محمد اکرم خان
 ۷ - » » علي اکبر خان
 ۸ - » » عبدالستار خان

۱۹ - تفتيش شفاخانه ها وادويه فروشي ها :

الف تفتيش دوا فروشي ها :

تفتيش دوا فروشي هاى شهرى حسب معمول وقتاً فوقتاً پس از استيدان مقام وزارت عملى و بر حسب نتايج آن برخى محكوم بجزا و برخى هم مورد تقدير وزارت صحتيه واقع شده اند .

۲۰ - ب تفتيش شفاخانه هاى ولايات :

در هر سال براى باز رسي امورات شفاخانه ها وادويه فروشي هاى ولايات هيئتي از مقام وزارت تعين واعزام مي گرديد تا امور شفاخانه ها و ادويه فروشي هاى ولايات را مورد تفتيش قرار داده ونظر به نتايج اوراق تفتيشه اقدامات لازم عملى گرديده است ولي در سال ۱۳۲۵ نسبت برخى معاذيري وزار تصحيه نتوانست اين منظور خود را طبق سال هاى گذشته عملى کند ، پس درين سال چنين تصويبت کرد تا لايجه تفتيش را با فهرست موضوعات بيهوده مورد تفتيش واقع ميشود

متجددالاولاً بولایات و حکومات ار سال و تفتیشات را به شخصی نائب الحکومه ها ویا حاکم اعلی وکلان سپرده وایشان هیئت را تعیین واین امور رسیدگی نمایند نتایجی که از برخی شفاخانه ها واصل شده تحت بحث قرار گرفته و البته ترتیب اثری بهر کدام داده خواهد شد .

۲۱ - ذواتیکه در ۱۳۲۵ حسب قانون مامورین و متقاعدین ملکیه نائل ترفیع گردیده اند :

- ۱ - ع ، ص ، جلال الدینخان مدیر عمومی حفظ الصحه و تشکیلات حسب ترفیعات سنویه و احکام مقام صالحه از تاریخ اول اسد بحیث مامور رتبه ۲ معین وزارت صحیه ترفیعا مقرر شده است .
- ۲ - ع . عبدالغفور خان عرفانی مدیر نشریات و احصائیه حسب ترفیعات سنویه و احکام مقام صالحه از تاریخ اول اسد ۱۳۲۵ بحیث مامور رتبه ۳ ترفیعا بمدریت عمومی حفظ الصحه و تشکیلات مقرر شده اند .

۲۲ - فارغ التحصیلان سال ۱۳۲۵ مکتب طببی :

۱ - ص امیر محمدخان معاون دکتور	۹ - ص ، عبدالله خان معاون دکتور
۲ - « عبدالسمع خان »	۱۰ - « عبدالوهاب خان »
۳ - « میر غلام خان حیدر »	۱۱ - « محمد بشیر خان »
۴ - « میر عبدالله خان »	۱۲ - « حبیب الله خان »
۵ - « محمد موسی خان »	۱۳ - « زمان الله خان »
۶ - « محمد ایوب خان »	
۷ - « غلام بخی خان »	
۸ - « حبیب الله خان »	

۲۳ - فارغ التحصیلان سال ۱۳۲۵ مکتب دوا سازی :

۱ - ص عبدالرحمن خان دواساز	۵ - ص عبدالغفور خان دواساز
۲ - « امام داد خان »	۶ - « محمد بخی خان »
۳ - « میر عبدالسلام خان »	۷ - « غلام نبی خان »
۴ - « محمد یوسف خان »	۸ - « میر محمد ایوب خان »

- ۹ - ص میر شرف الدین خان دوا ساز
 ۱۰ - « محمد کریم خان »
 ۱۱ - « محمد نعیم خان »
 ۱۲ - « محمد زمان خان »
 ۱۳ - ص نظر محمد خان دوا ساز
 ۱۴ - « کبیر الدین خان »
 ۱۵ - « محمد سرور خان »

۲۴ - معاونین لا براتوار :

بر طبق پلان مرتبه در نظر بود تا علی التدریج در مراکز ولایات و حکومتات اعلی و کلان وغیره شعبات لا براتوار تاسیس و به معاینات لازمه خون، بلغم، ادرار وغیره بپردازند، بر اساس این معکوره ابتداء شش ولایت عمده را مدنظر قرار داده و یک دسته طلاب از معاونین دکتور برای این کار توسط موسسه با کتر لوژی آماده و فارغ التحصیل گردیده طلاب مذکور با رسیدن سامان لا براتوار ولایات که قبلا مقدمات تهیه آن چیده شده در لا پرا توار های، شفا خانه های مرکز توزیع و حین تکمیل لوازم لا براتواری شان در محل های معین اعرام و وظائف خود را اشغال خواهند نمود، اسامی فارغ التحصیلان مذکور حسب ذیل است :

- ۱ - ص، عبدالحمید خان معاون دکتور
 ۲ - « میر محمد جان خان »
 ۳ - « میرزا محمد خان »
 ۴ - « عبدالجلیل خان »
 ۵ - « سید محمود خان »
 ۶ - « فتح محمد خان »

۲۵ - مستحضران با کتر و لوژی:

برای اینکه بهر يك مستحضران با کتر و لوژی درجه معین شود، در ۲۸ جوزا توسط هیئت معینه از ایشان امتحان اخذ و بعد از موفقیت در امتحان به مستحضران ذیل شهادتنامه داده شد :

- ۱ - ص ، محمدنسی خان مستحضر درجه اول
- ۲ - « بسم الله خان » » »
- ۳ - « خان محمد خان » » ۲
- ۴ - « میر فیض محمد خان » » ۲
- ۵ - « محمد کاظم خان » » ۲
- ۶ - « خان احمد خان » » ۲
- ۷ - « عبدالقیوم خان » » ۲

۲۶ - تبدیلی آبله کوبان :

چون اوقات خیلی مناسب آبله کوبی در موقع بزودت هوا بوده و واکسین چیچک مدت کافی بصورت تازه و موثر باقی میماند علاوه از آنکه صندوقهای فنی ثابت و سیاری نیز برای نگهداشت واکسین چیچک در موقع گرم تیار شده وزارت صحتیه چنین تجویز کرده است تا در اوقات سردی هوا و مخصوصاً فصل زمستان آبله کوبان مواقع سرد سیر در نقاط گرم سیر تبدیل شده و با آبله کوبان موظفه این نقاط به پیمانه وسیعی داخل فعالیت شوند تا نتایج آبله کوبی مفید تر و موثر تر باشد باسایس این تجویز در سال گذشته نیز آبله کوبان نقاط گرم سیر تقویه شده و برای آبله کوبی اطفال و کلان سالان فعالیت زیاد نموده اند .

۲۷ - موظف مستخدمین خارجی :

حسب قرار دادی که بعمل آمده بود اخیراً عزتمند مسیو مانسو متخصص دندان و مادام مانسو متخصصه دندان از فرانسه وارد و به سرویس دندان سازی مردانه و زنانه شامل و اینک وظائف محوله خود هارا اشغال نموده اند .

۲۸ - فارغ التحصیلان مکتب پرستاری :

در سال ۱۳۲۵ از مکتب پرستاری ۴۶ نفر پرستار برای شعبات ملکی و ۲۱ نفر پرستار برای شفاخانه های عسکری طبق مقررات موضوعه از مکتب فارغ التحصیل و البته بعد از تکمیل دوره ستاز از ایشان در شفاخانه ها اخذ وظیفه میشود .

امور مخابرات

وزارت مخابرات درمروړ سال ۱۳۲۵ قدم های وسیعتری در راه پیشرفت امور مخابراتی برداشته بعضی نواقصیکه در شقوقی مختلفه دوائر مربوطه آن به ملاحظه رسیده حتی الامکان برفع آن اقدام نموده ، و به پیشبرد وظیفه اساسی خویش ادامه داده ، که اینک خلاص اجرا آن مهمه سال ۱۳۲۵ وزارت مخابرات قرار آتی نشر میگردد :

۱- در سال ۱۳۲۵ وزارت مخابرات برای اصلاح امور پست ، تلگراف و تلیفون توسیع و تمرکز ادارات پستی در نقاط مختلف و نصب دستگاه های تلگراف و تلیفون بر جاهای لازم ، بر علاوه مراکز فعلی تقویم عصری ساختن دستگاه های موجود ، در سالهای آینده یلان مکمل پنجساله را با تشکیل محیطی و مصارفاتی شقوقی مختلف خویش را ترتیب و بعد از منظوری مقام صدارت عظمی و تصویب مجلس عالی وزرا ، و منظوری حضور ذات شاهانه در ساحة عمل آورد .

۲- در سال ۱۳۲۵ وزارت مخابرات در شق پست خریداری و بکار انداختن کشتی موتردار است که جهت حمل و نقل و تبادل پسته در حصه یتسکی سر مزار شریف از خاک افغانستان بدفتر پسته شوروی و از آنجا بخاک افغانی تهیه نمود ، ظرفیت این کشتی یکنیم تن است که از حکومت شوروی بهمین مقصد خریداری و بکار انداخته شده .

۳- در سال ۱۳۲۵ وزارت مخابرات در قسمت سرعت موفق شد که پست رسانی خط بین هرات و قندهار ، که پیشتر ازین توسط نقری پیاده برده می شد ، از برج میزان به بعد توسط موتور جریان دهد .

۴- پسته خانه دارالفنون که در سال ۱۳۱۹ تاسیس و بعد از اجرا آن مختصر عندا لاجاب ملتوی قرار داده شده بود از ماه سرطان ۱۳۲۵ پسته خانه مذکور دوباره دائر و به کار آغاز کرد .

۵- تبادل پسته ترا از یتسکی روسیه شوروی به هند از طریق افغانستان بر راه قندهار ، تبه هرات و سین بولدق قندهار از (۲۴) میزان ۲۵ قبول و جریان یافت .

۶- در سال ۱۳۲۵ جهت سهولت پرداخت و گرفت و سرعت حواله جات نقدی از موضعی بدوضعی ترتیب اتخاذ و قبول گردید ، حواله جات نقدی مردم ذریعه پست تلگراف ، پذیرفته شود ، تعلیم نامه و لایحه اجراات اداری آن هم ترتیب و سراز (۲۴) جدی امسال پذیرش آن از طرف وزارت مخابرات رسماً اعلان گردید .

۷- استخدام یک نفر مشاور پستی و یک نفر انجینیر تلیفون و منتظم تلگراف بی سیم که مورد احتیاج قبلاً در نظر بود در هذاسته نسبت استخدام هر سه نفر بواسطه نماینده های افغانستان بخارج اقدام شده

۸ - ترتیب و تهیه يك كلكسیون مكمل انواع تكت های پستی رایجه سلطنت اعلیحضرت امیر شیر علی خان الی سلطنت موجوده اعلیحضرت همایونی المتوكل علی الله که در پیشترها موجودیت همچو يك ککسیون در اداره پست بی سابقه است مرتب شده است .

۹ - وزارت مخابرات برای مامورین فنی تیلگراف و تیلفون و تیلگرافی ها و تیلفونی های مربوطه خود که پیشترها اساس علیجده داشته معاش و ماموریت شان داخل چوکات غیر مامورین اناری اجرا می شد پیشرفت و ترفیعات شان هم تابع يك اصول مرتب نبود در قسمت پیشرفت رتب و معاش آنها و نیز اینکه چون در زمرة مامورین رسمی حکومت اندازه اصول و قانون تقاعد هم بی بهره نمانده معاش شان تابع اصول و رتب شان داخل چوکات ماموریت گردیده باشد ترتیب خاصی اتخاذ اصول بر اساس قانون تقاعد وضع و در اجرای آن احکام مقامات صلاحیت دار و منظوری ذات شاهانه حاصل و از اول اسد ۱۳۲۵ قوانین و اوایح مذکور نافذ قرار داده شد .

۱۰ - نظر بایجاب کار برای تسریع مخابرة رسمی و فردی و تسهیل در امور مخابروی حکومت کلان گر شک مربوط ولایت قندهار حسب پیشنهاد شعبه مربوطه که وجود يك تیلگراف خانه سیمدار در اینجا از ضروریات فعلی شمرده می شد منظور و تیلگراف خانه مذکور تاسیس و از تاریخ ۱۱ اسد ۲۵ بکار آغاز نمود .

۱۱ - شعبه تیلگراف مرکز وزارت مخابرات چون موفق شد مخابره و ارتباط تیلگرافی خود را راساً از کابل الی تاشکندت فایم کند لذا از تاریخ ۱۵ ایریل ۱۹۴۶ عیسوی مطابق ۲۶ حمل ۱۳۲۵ شمسی مواصلات تیلگراف بی سیم مزار شریف با ترمز قطع و مخابره مستقیم جریان یافته .

۱۲ - چون وزارت مخابرات از حیث کمبود تیلگرافی دچار مشکلات بود از چندی در نظر داشت که تیلگرافیان صحیح تربیه کنند اخیراً باین آرزوی خود نایل و برای تربیه نفر صحیح يك کورس تیلگراف تاسیس و منظوری معاش و مصارف آن را از مقامات ذی صلاحیت حاصل و از اول میزان ۱۳۲۵ امور تدریس کورس جریان یافت .

۱۳ - لین تیلفون کارته چهار بیشتر ازین از حد ماشین خانه به لین های هوائی مستند و نظریاتیکه اکثر مورد عوارضات واقع می شد جهت آنکه لین مزبور محفوظ مانده باشد لین کیبلی تحت الارضی پنجاه لینه تمدید و بکار انداخته شد و در اولین نقطه دهم رنگ تعمیر جدیدی برای اداره پست و تیلفون اعمار و سوج بورد کیبلی آن نصب و بکار انداخته و هم اداره

یسته تمر کړداده شد تادروقت ارسال ومرسول اهالی دهمزنگه، کارته (۴) تاحدودافشار
نا نه چی تسهیلات بعمل آمده باشد.

۱۴- همچنین در تیلفونخانه جدید دارالفنون وسوچ بورد نصب ومخابرات دواير وتيلفون های
شخصی در جریان است ترتیب وبکار انداختن تیلفونخانه انومات که دارای صد لین باشد
هم زیر نظر واجرا گرفته لین کیلی صد لینه آن در قصر دارالفنون تمدیدوبشرف تکمیل است.
۱۵- لین تیلفون کسفر های مشرقی که منهدم شده بود مجدداً تکمیل و مخا بره در تمام
تیلفونخانه های آن جریان یافت وهم پایه های لین جنوبی که خراب و در امور مخا بره
تیلفونی و تیلگرافی سخته عاید می کرد تجدید و اصلاح شد کذا اوا قص لین تیلفون
پنجشیر تکمیل لین بین چهاریکار و گلبهار الی کو هستان و از چهار یکار الی
دوآب میخ زرین.رفع واصلاح کردید.

۱۶- تعمیر تیلفونخانه قره باغ شمالی تکمیل وتیلفون نصب کردید.
۱۷- لین اناردرد و گلستان تعلقه فراه جدید تمدید وتیلفونخانه های آن بکار انداخته شده.
۱۸- یک لین جدید از فیض آباد الی درواز بدخشان تمدید وتکمیل کرده شده.
۱۹- نظر به ایجاب و توسعه سیستم حالیه تیلفون یک اندازه سامان جدید که برای اصلاحات
بخارج فرمائش داده شده بود یک حصه آن رسید و توزیع گردیده وما بقی آن
در شرف ورود است.

۲۰- برقراری مجدد مرابطات تیلگرافی باسیم و بی سیم بین افغانستان وایران.
۲۱- ترتیب نرخنامه محصولات تیلگرامات خارجه.
۲۲- ترتیب نرخنامه یارسلات صادره خارجه.
۲۳- آغاز تجربیات رادیو تیلفون بین کابل ولندن.
۲۴- تجربیات رادیو تیلگرافی بین کابل لندن و اقدامات جهة موافقه رادیو تیلگرافی
مستقیم بین وزارت مخابرات دولت پادشاهی افغانستان و کمپنی کیپل و دائر لین لندن.
۲۵- ترتیب ورقه عرض بمقام منبع صدارت عظمی وحصول احکام آن در باب منظوری و
تعین نماینده صلاحیت دار ازطرف وزارت مخابرات بفرض شمولیت در گنجره، دوازدهم
یوستی بین المللی که بتاريخ ۶ می ۱۹۴۷ در یاریس منعقد میشود و منظوری یک اندازه
یول جهت مصارف آن ومعرفی نمودن نمایندگان صلاحیت دار ما از مجرائی سیاسی
بحکومت فرانسه ودفتر بین المللی یوستی در برن.
۲۶- ترتیب ورق عرض واستحصال احکام در باب تعین نماینده بحيث مشا هده کسننده به

- کنفرانسهای تیلگرافی و رادیو دیفو زیون و رادیو کومو نیکاسبون در امریکا .
- ۲۷ - نظر بصواب دید وزارت پست و تیلگراف و تیلفون از عنوانی که داشت با دلائل بمقامات صلاحیت دار پیشنهاد و بعد از استحصا ل منظوری مجلس وزراء وزارت مخابرات تعدیل یافت .
- ۲۸ - دوا یر یسته خانه های سرحدی سپین بولدک مربوطه ولایت قند هار و طورخم مربوطه ولایت مشرفی و بتکبیسر مربوطه ولایت مزار شریف و اسلام قلعه مربوطه ولایت هرات که قبلا سرکتابت بوده و در سال جاری نسبت توسعه امورات تشکیلات آنها تغییر و ماموریت گرفته شد و همچنان ماموریت مخابرات میهنه و بدخشان که ماموریت بوده عندالایجاب بمدریت تبدیل و تشکیل گردیده .
- ۲۹ - همچنان اداره سوانج و سبج و عزل نصب مامورین مدیریت مامورین نظر بوفرت کار و وسعت از سر کتابت بماموریت تشکیل آن ارتقاء پذیرفته .
- ۳۰ - لایحه جزاء مامورین و مستخدمین پوستی تیلگرافی تیلفونی هما ترتیب و تسکیمیل و بعد تصویب مجلس عالی وزراء و منظوری حضور ملوکانه در جزو اصولنامه تقاعد و استخدام مامورین منظور گردیده .
- ۳۱ - اعطای تقدیر نامه درجه (۳) از طرف مقام وزارت برای سه تن از منسوبین وزارت مخابرات نظر به فعالیت بارز شان به ع، ص غلام صفدر خان ع، عطاء الله خان ع، عبدالاحد خان فدائی عطاء گردید .
- ۳۲ - دو نفر از مستخدمین پوسته و دو نفر از مستخدمین تیلفون که سابقه خدمت شان طولانی پیش وزارت واضح و بسن کپولت رسیده بودند با اثر پیشنهاد وزارت و منظوری مقام صدارت عظمی به یک مشت بول مسکفی بانها اعطاء و به تقاعد سوق داده شدند .
- ۳۳ - تقرر و ترفیعات مامورین منسوبه وزارت مخابرات .
- ۱ - تقرر ع ج س ع غلام یحیی خان وزیر وزارت مخابرات از تاریخ ۱۵ برج ثور ۱۳۲۵ .
- ۲ - تشکیل جدید و تقرر یک نفر معین ثانی که در راس آن ع ص غلام صفدر خان مقرر شده .

امور مخابرات مدیریت قندهار :

- ۱ - تمدید یک لین تیلفون از حکومت کلان کرشک الی علاقه داری بست بمسافه ۱۲ کروه .
- ۲ - نصب یک دستگاه تیلگراف سیمدار بحکومتی کلان کرشک .

امور مخابراتی مدیریت ولایت جنوبی :

قبلاً در محکمه مرافعه و محبس گردیز لین تېلفون امتداد نیافته بود ، در سال جاری لین تېلفون تمدید و یسکک یایه تېلفون به ادارات مذکور نصب گردیده است .

ماموریت مخابرات حکومت اعلان بدخشان :

لین های عمومی تاجیک که اصلاح طب بود ، اصلاح و ترمیم گردیده ، و بر علاوه تا اندازه که سیم موجود می شد لین تېلفون بطرف در واز تمدید و تا مرکز کوف رسانده شده است که مسافت آن تقریباً (۱۱) کیلومتر می شود ، که حالا تا مرکز کوف بدرستی مخابره شده میتواند . و اضافه از تېلفونهای که بمراکز حکومتی ها و دوائر نصب است ، پنج یایه تېلفون جدید نیز نصب گردیده است .

❦

❦

❦

اور وزارت معادن

واضح است که مسئله کشفیات و استخراج معادن در مملکت مایک کارنو بوده و آنهم اثر جنگ جهان و عدم متخصصین و سامان فنی تا اندازه درین چند سال اخیر دو چار ساخته گردیده بود ؛ باهم وزارت معادن در حدود وسائل موجوده خود کشفیات خویش را در نقاط مختلفه ادامه داده واز طرف دیگر در راه طرح یک پلان مکمل جهت اجراات آینده مصروف شده که اینک پلان مذکور در شرف تکمیل بوده محتاج رسیدن متخصصین و لوازم فنی است ، با وصف آن در سال ۱۳۲۵ نیز وزارت معادن مثل سنوات قبل در معادن ذغال سمت شمال مملکت تا اندازه به استخراج ذغال برای مصارف دوائر مرکزی و اهالی و برخی فابریکهای صنعتی اقداماتی نموده است که تفصیل آن به عموم آشکار است .

مقرریهای مهمه سال ۱۳۲۵ قرار ذیل است ،

ع ، ص غلام محمدخان معین وزارت معادن به کفالت وزارت موصوف .

ع ، ص سید عبدالله خان دیپلوم انجنیر معادن بحیث معین دوم .

په ۱۳۲۵ - ۲۶ کښې نوی مقرري

ع، س عبدالعزیز خان د قندهار
دبلدنی رئیس

ع، س عبدالقیث خان د کابل د ولایت
د تعیراتو عمومی مدیر درئیس په حیث

ع، س امین الله خان د دربار د وزارت
دوهم مهمین

به ۱۳۲۵ - ۲۶ نوی مقررى-

ع ، محمد زمانخان دگرهتی در ریاست
دمعین کفیل

ع ، نادر علی خان د گر هتی د مستقل
ریاست د تقیش عمومی مدیر

ع ، داد محمد خان دنسل گیری رئیس

ع ، عزیز الله خان د پدخشان اعلى سروشته دار

امور ریاست مستقل زراعت

ریاست مستقل زراعت برای اینکه زراعت مملکت به نهج درستی بر روی خطوط اساسی پیش برده شود در اواسط این سال پلان زراعتی ۱۲ ساله را از روی احتیاجات مبرم زراعت و فلاح مملکت ترتیب داشته پس از منظوری مجلس عالی وزراء و صحنه ذات ملوکانه اجرای مسایل آنرا بدست اجرا گرفته است تا اگر خدا بخواهد در اثر تطبیق آن و تعاون و تساند اشخاص ذی علاقه و افراد زراعت پیشه مملکت قسم خوب و مطلوب تهیه و آماده گردیده زندگانی مرفه الحال به توده ملت فراهم گردد.

خطوط اساسی و رؤس مطالبی که پلان موصوفه مبنی بر آنست عبارت اند از آباد ساختن اراضی خار و لامزروع در اثر حفرا نهار، جوی ها، کاریزها، اعمار بند ها، چاه ها، ارت ها و استفاده از اقسام بیه های آب کشی و ماشین های زراعتی، تقویه دهاقین و زرا عین با بول و سامان و آلات زراعتی و تخمها و حیوانات و راهنمایی فنی و مشورتی، اصلاح جنسیت تخمها و حیوانات زراعتی و حیوانات مملکت ذریعه تورید اجناس خوب و اصلاح شده و تعمیم آنها در بین توده زراعت پیشه و تسکثیر تولیدات زراعتی با کمک مالی و فنی بادهاقین و استعمال کودهای کیمیای و آلات میخانیکی و تورید و تجربه و تعمیم چیز های نوزراعتی و فلاحی در مملکت و حفاظه و حمایه جنگل ها و چراگاه ها و احداث و توسعه آنها و بالاخره مجارله با امراض حیوانی و نباتی و مدافعه و حفاظه مزروعات و حیوانات مملکت بصورت صحیح و اساسی از تلفات و خسارات و غیره.

برای حل و فصل مسایل مهمه و ملاحظه و تصویب پلانها و پروژه های زراعتی فوق الذکر شورای زراعتی وقتاً فوقتاً انعقاد جلسه مینمایند و هم برای مطالعه تمام مناطق افغانستان هیئتی تعیین میشود که تماماً مملکت را مفضلاً ملاحظه داشته پس از آن پروگرام پیشبرد امور زراعتی مملکت را تهیه و فراهم میدارند و از آن به بعد طبق آن اجرا آت میشود.

برای اجرای پلان زراعتی و تطبیق مسایل مربوطه آن شعباتی که عنقریب بصورت اساسی تشکیل و شروع بکار میدارند و یا بعضاً تشکیلاتی داشته تعدیلات و اصلاحات لازمی شدنی است عبارت اند از ادارات اعتبارات زراعتی، تهیه تخمهای زراعتی، اداره نسلگیری

اداره فنی تخنیکي ، اداره آبياري ، اداره توسعه و اصلاح اراضي ، اداره تحقيقات زراعتي ، اداره باغها و جنگلها و توسعه آنها ، اداره مدافعه آفات زراعتي ، اداره ناقلين ، اداره اتحاديې هاي زراعتي ، اداره تبليغات زراعتي ، اداره تهيه مواد خام ، اداره شكاروډه اي گيري اداره تفتيش كار و اداره فروش املاكات .

برای پيشبرد پلان زراعتي و ترفي و انكشاف زراعت چين معين شده است كه پروژه مالي آنرا وزارت اقتصاد ملي و وزارت ماليه طرف مطالعه قرار داده ازمدارك زراعتي سرمايه لازمه و مصارف آنرا تهيه به بينند وهم براي اينكه پس ازدوره سه سال مطالعات و تحقيقات ابتدائي رياست مستقل زراعت بكمعه متخصصين لايق داخلي بدسترس خود داشته باشد ميتواند در ظرف سه سال بكمستعداد معلم براي تحصيل شقوق مختلفه زراعتي بخارج اعزام دارد و هم براي اينكه تاوقت تكميل تحصيلات متخصصين داخلي و حاضر شدن شان بكارهاي امور زراعتي به تعويق نماند براي رياست مستقل زراعت اجازه داده شده كه متخصصين طرف احتياج خود را از مالبك بكم لازم دانند استخدام نمايند ، ناگفته نماند كه مسايل مقدماتي پلان زراعتي و نظم و ترتيب و غيره مسايل اوليه آن طرف سنجش قرار يافته تشكيلات اساسي كه براي اجرا و تطبيق آن لازم است در شرف تكميل بوده عنقریب پس از تكميل شروع بكار ميدارد مگر با آن عمليات واجرا آتيكه در بعضي شقوق آن و ساير شعبات زراعتي در ظرف سال بعمل آمده است طور مجمل و خلاص براي مزيد معلومات فارئين گرام ذيلاً عرضه ميداريم :

مهمترين كاريكه رياست مستقل زراعت در ظرف سال نموده است همانا ترتيب پلان زراعتي است كه براي پيشبرد امور زراعتي مملكت اساسي قايم كرده است تاخط مشي صحيح زراعت وطن درآينده معلوم بوده برروي آن اقدامات اصولي شود و هم براي اينكه آب پيدا شود و دهاقين و طن توانائي در امور زراعتي پيدا كرده سويه آنها بلند برود در سال ۱۳۲۵ از يكطرف در آبادي كاريزهاي مغروبه و اراضي بايرسي و مجاهدت شده از طرف ديگر در آبادي كاريزهاي جديد و حفرانهار اقدامات شده است چنانچه در اثر همين مسايعي حفر يك سلسله انهار در بدخشان شروع يافته است تا آب در آنها جريان پيدا كرده زمين هاي خشك و باير آنجا هازير آب آمده توليدات زراعتي بيشتر شود و اهالي آنجا آسوده حال گردند و علاوه در سال موصوفه در مركز ولایات اقدامات بعمل آمده تا يك بانك زراعتي در مركز و موسسات ديگري در ولایات تشكيل شده در اثر موجوديت و تراكم پول اتحاديې هاي زراعتي

که تشکیل شده یا میشوند تقویه شده بادهاقین و اهالی زراعت پیشه انفرادی نیز کمک بولی شده احتیاجات آنها رفع شود یعنی یگانه غایه و مرام تقویه بولی موصوفه همان است تا دهاقین و زارعین بر سر پا استاده شده بتوانند و تولیدات زراعتی مملکت را به پیمانه زیادی بلند ببرند تا از اثر این اقدامات رفاه و آسوده حالی بر روی افراد ملت چهره کشاید، و هم ریاست مستقل زراعت اقداماتی را روی دست گرفته است تا در اثر تهیه تخم ها و حبوبات خوب تخم های زراعتی را اصلاح و از حیث جنس و نوعیت خوب شده مقدار حاصل بیشتری از زمین کم بردارند و علاوه بر این چون برای دهاقین و زارعین داشتن حیوانات خوب، نسلی، کارگر و شیرین ضروری است و باید که اینها از انسال خوبی باشند تا دهاقین در اثر زحمتی که میکشند حاصل درستی از آن بگیرند درین راه نیز ریاست مستقل زراعت در پی اقدامات تشخیص نژادهای خوب داخلی و ترقی و تکثیر آنها و توزیع حیوانات خوب و نسلی از خارج میباشد تا در بین تربیه خانه ها و اتحادیه های زراعتی که وقتاً فوقتاً تشکیل میشود و بعضاً تشکیل شده است آنها را توزیع داشته حیوانات مملکت را اصلاح کنند چنانچه در سلسله همین اقدامات یک تعداد اسپ های خوب و نسل اعلی از طرف حضور اعلی حضرت همایونی بدسترس ریاست مستقل زراعت گذاشته شده و به نقاطی که در صفحات شمال مملکت برای تربیه اسپ مساعدند فرستاده شده است تا نسلهای موصوفه تعمیم و تکثیر شود و هم علاوه بر آن یک تعداد گاو نسل شیری و کار بفارم بقلان بر همین مقصد که ازدیاد گاوهای خوب و شیری و کارگر در نقاط ولایت فغان بود از سال شده است و هم یک قسمت کارهای دیگری که ریاست مستقل زراعت به آن دست زده عبارت است از توزیع ماشین های آب کشی از قسم بیه ها و غیره ماشین های چوپه کشی طیور، ماشین های مسکه کشی و غیره چنانچه یک قسمت ازین سامان در شرف رسیدن بوده در نظر است که با کمک ماشین های عصری وضع زراعت مملکت بهبودی بخود بگیرد و هم برای اینکه آب بیشتری بدسترس دهاقین برسد و زراعت خود هارا توسعه دهند اقدامات تقسیمات آب، پخته کردن دهانه ها و غیره اقدامات مقدماتی خود را می پیماید چنانچه طوریکه با ولایت کابل و ولایت قندهار تا یک اندازه مفاهمه و حل و فصل شده است عملاً پخته کردن دهانه ها و سربند ها از ابتدای سال ۱۳۲۶ آغاز می یابد.

بر علاوه برای اقدامات اساسی آینده ریاست مستقل زراعت چون تحقیقات مسایل زراعتی و فراهمی معلومات آن اهمیت بارز و شایانی دارد از آنرو اشخاص ذی علاقه برای مطالعه صفحات

شمالی مملکت ولایت مشرقی و ولایات جنوب غربی شروع بمطالعات نموده درین راه سعی دارند نامطالعات کاملی کرده سپس بر روی مطالعات موصوفه از یکطرف اقدامات مقتضی و لازمی را اجرا داشته از طرف دیگر برای استفاده از باغها و جنگل های سابقه قسم خوبی استفاده شود و سال بعد دامنه جنگلهای توسعه داده شده جنگلهای جدیدی بر روی آن افزود گردد .

درینجا بایست متذکر شویم که توسعه زراعت و تکثیر نباتات با اقدامات مدافعی لازم و ملزوم بوده درحالیکه ریاست مستقل زراعت یک سلسله اقدامات فوق را نموده است بالمقابل آن برای مدافعه امراض نباتی و حیوانی نیز پیش بین بوده و میباشد چنانچه در سال ۱۳۲۵ در اثر اقدامات مقتضی و اساسی شعبات مربوطه مزارع و کشت زارهای مملکت طور درستی از اثر حملات ملخ مصئون و محفوظ مانده از طرف دیگر برای مدافعه امراض حیوانی مثل تا کور و غیره پیش بینی مناسبی بعمل آمده است چنانچه یک اندازه کافی واکسین ضد مرض تا کو را فراهم و در گاوهای مملکت توزیع داشته در اثر مرحمت خداوندی حیوانات مملکت از حمله مرض تا کو حفظه شده و در آینده هم در نظر است که بیشتر از بیشتر درین راه اقدامات لازمه بعمل آید و هم برای اینکو مسایل مدافعه و چاره های لازمه جلوگیری از امراض و غیره چیزها اصلاح شده و مسایل قابل تلقین و گوشزد دهاقین قسم خوبی بدهاقین رسانیده شود اداره تبلیغات زراعتی در سال گذشته چیزهای لازم و قابل نشر و تعمیم را ذریعه مقالات در روزنامه و رادیو و توسط نمایشات و غیره به اهالی زراعت پیشه خاطر نشان داشته بدین ترتیب معلومات و خطرات خوبی برای دهاقین فراهم داشته است .

درینجا بایست زیاد نمائیم که بر علاوه فارمهای قندوز و بغلان که در سال ۱۳۲۵ تجربیات زراعتی و فلاحتی خوبی را انجام داده مسایل آن ذیلا از نظر قارئین گرام میگذاارد اساس یک تجربه گاه مناسبی در حصص جنوب غربی مملکت دریگجائی که برای اکثر نقاط مرکزیت دارد گذاشته شده تا اقدامات لازمی در آنجا ها کرده بالنتیجه مملکت سرسبز و آباد گردد . اجرا آن و عملیاتی که در سال ۱۳۲۵ فارمهای فوق الذکر نموده اند حسب آتی تذکر میدهیم :

۱- تجارب نباتات : طبق همه ساله انواع حبوب داخلی و خارجی از قبیل گندم، جواری، ماش، برنج، پسته زمینی و غیره در جاهای معین برای تجربه زرع و نتایج آن با تجارب سالهای گذشته مقایسه شده طوریکه درین سال بوضع پیوسته است گندم های نوع مصری و شتر دندنان در زمین های آبی نتیجه مثبت و خوبی میدهد و از لحاظی که دانه های درشت داشته نان آن سفید

وخوش مزه است قابل، تعمیم مییابد و بنا بر همین مفکوره يك اندازه تخمیکه تهیه و تکثیر شده بود با تخم های اقسام جواری های جانیوری، کشمیری و گولدن بستم که دانه های آن درشت و شته های زیادتر و کلانتر در بته های خود دارند با اقسام ماش سبز و سیاه وطنی و هندی، جو فرانسوی یسته زمینی، سند، اقسام شالی و تخمهای سبزیجات برای دهاقین وزارتین مناطق لازمه تقسیم و توزیع شده است تا مواد موصوفه را بصورت اساسی تعمیم یابند.

۲- اشجار: در تربیه اشجار ترتیبی که گرفته شده است چنین است که اشجار مشر را که بصورت خسته و یا نهال قوریه مینماید بعد از رشد و نمو از اقسام میوه های مشهور و برجسته داخلی و خارجی پیوند کرده در سال دیگر نهالهای پیوندی آنرا به اهالی توزیع میدارند روی همین نظریه در سال ۱۳۲۰ يك تعداد زیاد اشجار مشر مثل انواع سیب، ناک، زرد آلو، آلو بخارا، توت، و بادام، شفتالوهای خارجی که در نوع خود ممتاز و لذیذ است پیوند کرده و دیگر اشجار زمینی مثل بکین، اکاسی، ناچو، سرو، موربانگ، کستالیا و شنک و غیره بیشتر بذر شده است و هم يك اندازه زمین برای اقسام چوبهای تعمیراتی تخصیص داده شده است انواع مختلفه آن در آنجا غرس و قلمه شده است تا عنقریب در آینده از چوبهای آن استفاده شود.

در اخیر بایست اضافه شود که علاوه بر نگرانی و مراقبت زرع پنبه و لبلبو که یکی از کارهای عمده فارمها بشمار میرود فارمهای قندوز و بغلان با اکثر دهاقین وزارتین از هر حیثی که ممکن شده است کمکهای معنوی و رهنمائی در شقوق مربوطه نموده بکشت و ادقاز فیلمرغ و حیوانات دیگری که بدسترس داشته اند برای استفاده و تعمیم بدسترس اهالی گذاشته شده است.

(انتهای)

مدیریت زراعت حکومت اعلائی بدخشان:

۱- از عرصه چند سال است که کار جوی دشت فراخ شروع گردیده، و به نسبت مساحت اصولی آن زمین هائیکه تحت آن واقع شده آبیاری نمیشود و ممکن که در اوائل سال آینده در اثر تربیات لازمه که گرفته شده تقریباً شش هزار جریب زمین را جوی مذکور آبیاری خواهد کرد.

۲: - يك تعداد جريب زمين هاى واقع خوستك مربوط علاقه جرم كه از يك قرن باينطرف جوى آن منهدم و زمين هايمذكور خرابه و لم يزرع مانده بود، در اثر مذاكره مد يريت زراعت با اهالى قريه هاى خوستك اهالى مذكور متحمل حفريك جوى جديد گرديده ، چنانچه به كار هم شروع نموده اند، اميد است كه در اثر جديت و فعاليت اهالى و توجه و معاونت شعبات مربوطه از حيث تهيه و تدارك بعضى آلات كار، جوى مذكور تا اوسط سال ۱۳۲۶ تسكميل گرديده و متجاوز از دو هزار جريب زمين را آبيارى نمايد .

۳: - نهر عمومى بهارك نظر به نواقصى كه در نقطه سربند داشته ، بهرور زمان ظرفيت آن كم و بقدر كافى آب در آن جريان نميگردد ، و از اين باعث تقريباً سه هزار جريب زمين از حاصل مانده بود ، در اثر مفاهمه كه با اهالى بعمل آمد ، آنها حاضر شدند كه نواقص جوى مذكور را اصلاح نمايند ، و ممكن كه تادو سه ماه اول سال ۱۳۲۶ كار آن تسكميل و زمين هايمذكور تحت آبيارى آورده شود .

۴: - يك تعداد جريب زمين موسوم بدشت سرحوض واقع در علاقه جرم كه تقريباً از هشتاد سال باينطرف نهر آن خراب و زمين هاىيكه تحت نهر مذكور واقع است تماماً خاره گرديده بود، در اثر مفاهمه كه با مالكيين زمين هايمذكور بعمل آمد ، متعهد گرديدند ، كه در حفر نهر مذكور اقدام مينمائيم ، چنانچه تعهد نامه آنها بشعبه مربوطه واصل وبه حفر نهر مذكور آغاز نموده اند، و ممكن كه تا نايمة سال ۱۳۲۶ كار مذكور انجام پذيرد و تقريباً سه هزار جريب زمين تحت آبيارى پيابد .

۵: - يك قطعه زمين ديگري كه تقريباً شش صد جريب مى شود ، در بهارك جرم بوا سطه خرابى جوى از زراعت مانده ، درين سال ترتيبات گرفته شده كه جوى جديدى حفر شود ، تا زمين هاى مذكور قابل زراعت گردد .

۶: - جوى عمومى قسمت جنوبى جرم كه ظرفيت آن كم گرديده و از باعث قلت آب به زارعين مشكلات پيش ميگردد ، جوى مذكور تحت كار گرفته شده و ممكن كه در همين زودى ها سهولتى براى زارعين پيش نمايد .

۷: - جوى عمومى واقع كشم بوا سطه كه آب آن كم گرديده بود ، در اثر توصيه مديريت زراعت اهالى كشم به توسعه ولاى كشى جوى مذكور اقدام نموده ، كه عنقریب كار آن تسكميل خواهد گرديد .

امور مطبوعات

ریاست مطبوعات درین سال نیز پروگرامهای تنویر افکار و انکشاف و سائل طبع و نشر را دوام داده و تا حد ممکن به ترقی سویه نویسندگان و وسط جوانز و تبلیغات و به ترقی سطح معلومات توده توسط نشریات جرائد و رادیو و نشر کتب و غیره وسائل اقدامات کرده است، بر علاوه برای انکشاف مطبوعات و نشریات يك پلان پنجساله ترتیب یافته که هنوز تحت غور و تدقیق میباشد اجراآت مهمه شعبات مختلفه ریاست مطبوعات قرار ذیل است:

مدیریت عمومی نشریات :

- ۱ - شعبه اول ادخال (۵۵) جلد کتب مختلف فارسی در جوائز مطبوعاتی سال و توزیع جائزه آن بمولفین و مترجمین کتب مذکور.
- ۲ - ادخال (۱۷) جلد کتب مختلف پشتو در جوائز مطبوعاتی سال و توزیع جائزه آن بمولفین و مترجمین کتب مذکور.
- ۳ - ارسال يك تعداد مضامین و مقالات علمی، ادبی، اجتماعی، تربیوی، صحی و غیره فارسی و پشتو بجراید اطراف ولایات.
- ۴ - توزیع جوائز مطبوعاتی کتب و مقالات به نویسندگان مرکز ولایات که بجراید و مجلات وطن کمک و مساعدت قلمی نموده اند.
- ۵ - کمک و مساعدت در برزگ ساختن قطع روزنامه اتفاق اسلام و طلوع افغان و حسن طباعت باقی جراید و مطبوعات.
- ۶ - ارسال يك تعداد کتب رومان و داستانهای مفید بغرض نشر در یا ورقی های جراید مرکز ولایات.
- ۷ - کمک و مساعدت درباره هفته دوباره نشر شدن جریده اتحاد خان آباد.
- ۸ - تاسیس يك مدیریت مطبوعات و جریده و مطبعه در بدخشان که از سال ۱۳۲۵ بیکار و نشرات خود آغاز نموده است.
- ۹ - ارسال کتاب (میریس نیکه) برنده جائزه دوم آریانا و (دپشتو اوی قاموس) برنده جائزه اول آریانا جهت طبع و نشر به پشتو تولنه.
- ۱۰ - ارسال يك تعداد نقشه جغرافیای طبیعی افغانستان و بعضی کتب مطبوع به نمایندگی های افغانستان در خارج و غیره، موسسات و اشخاص علمی در خارج و داخل مملکت.

- ۱۱ - خریداری یکه تعداد کتب قلمی و مطبوع مفیده السنه مختلف برای قرائت خانه ریاست مطبوعات .
- ۱۲ - اهتمام طبع کتاب « دیتودادب تاریخ » اثر شاعری رشتین در مطبعه که در اثنای سال از طبع فارغ و به معرض نشر واستفاده قارئین گذاشته شده .

شق رادیو

الف - نشریاتی :

رادیو کابل بقرار پرو گرام مرتبه خود درین سال هم مانند سالهای گذشته یکه سلسله اخبار جهان و مضامین جهانی متنوعه جهت استفاده شنوندگان خود براد کاست نمود که اوقات نشراتی آن در طی سال حاوی (۸۶۷) ساعت بود .
ازین قرار :

۱۴ ساعت تلاوت قرآن مجید و تفسیر شریف .

۲۵ » درس پشتو

۱۶۷ » خبره ی داخلی و خارجی

۵۰ » مضامین اجتماعی ، صحتی ، ادبی ، تاریخی ، زراعتی ، امور خانه و غیره

۱۳ » اجمال واقعات سیاسی جهان

۱۶ » رادیو درامها

۱۳ » افسانه های اطفال

ب - قسمت موسیقی :

در ظرف مدت سال ۱۳۲۵ اوقت نشر پرو گرام موسیقی رادیو ۵۶۹ بود درین پرو گرام علاوه از آهنگها و نغمه های ملی ، ساز آواز و کلاوایها یکه عده ریکارد های منتخبه شرقی و غربی نیز شنوایده شده .

ثبت یکه قسمت سرودها و نغمات محلی در روی صفحات ریکارد ذریعه هیئت سیار ریکارد گیری .

جمع کردن و در قیدنوت آوردن آوازاها و نغمه های ملی قرار سابق و هم کمپوز بعضی نغمه ها و آهنگ های دیگر از طرف اشخاص فنی اداره از کارهای این سال بشمار میاید .

استخدام نوازندگان خوبی و کار گرفتن از آنها در پرو گرام رادیو و هم استفاده از ایشان در تدریس نواختن آلات موسیقی شرقی از امور سال ۱۳۲۵ شمرده میشود .

پروگرام هندوستانی رادیوی کابل هم که در آن مضامین ، موسیقی و نغمه های وطنی مطابق ذوق برادران هندوستانی ما در شام هر چهار شنبه شنوایده شده است در ظرف سال ۱۳۲۵ جریان داشت . این بود مختصر راپور نشرانی رادیوی کابل .

دائرة المعارف :

در سال ۱۳۲۵ مدیریت عمومی دائرة المعارف مطابق سنوات گذشته به جمع آوری مواد مطلوبه دائرة المعارف افغانی از روی مأخذ و مدارك مختلفه فرا نسوی انگلیسی و سایر السنه معتبر دنیا پرداخته و توسط مترجمین ماهر و اهل فن مواد زیادی بدست آورده است و طبق فیصله کمیسیون های مربوط مواد و معلومات جمع شده را به تحقیق و تدقیق متخصصین و اهل فن سپرده و بر علاوه معلومات محلی گرانهای نیز توسط متبعین داخلی تهیه و جمع آوری نموده است درین سال شیاعلی میا حسین خان مدیر عمومی دائرة المعارف به وزارت اقتصاد ملی تبدیل گردیده و شیاعلی محمد هاشم خان پردیس مدیر مطبوعات و نگارنده روز نامه اتفاق اسلام هرات از اول سنبله به این عهده مقرر گردیده است در آخر سال ۲۶ مدیریت عمومی دائرة المعارف به استخدام يك عده اشخاص لایق جهة شعبه های خود به این ترتیب کوشیده است .

۱- مدیریت لغت که کار ترتیب و تردیف اعلام و عناوین را اجرا نموده و بر علاوه اخیراً تصمیم گرفته است که به ترتیب و تدوین قاموس های لغت و گزینتر هائیز پردازد و برای اینکار مواد زیادی هم جمع آوری نموده است .

۲- مدیریت ترجمه که درین شعبه از مأخذ معتبر انگلیسی فرانسوی و سایر السنه دنیا مواد لازمه ترجمه و تهیه میشود .

۳- مدیریت داخلی که برای جمع آوری مواد و معلومات محلی از قبیل تاریخی جغرافیایی فولکلوری و غیره که در تحت عناوین مختلفه دائرة المعارف میاید اقدام میکنند .

۴- مدیریت ینتو که در آخر سال ۲۵ تشکیل گردیده و این شعبه برای کار های ینتوی دائرة المعارف اختصاص دارد .

بقرار فوق رؤس اجرا آت مدیریت عمومی دائرة المعارف در سال ۱۳۲۵ بصورت اختصار وضاحت داده شد .

مدیریت عمومی آژانس :

اول - اخذ خبر های خارجی از استانه های متعدد خارجی از قبیل ریوتر ، تاس فرانس پریس و غیره ذریعه تیلیگرافخانه و فعالیت ۲۴ ساعته سرویسهای تلگرافی .
دوم - شنیدن و تعقیب کردن سرویسهای مشهور دنیا توسط رادیو های آژانسی .

- سوم - ترجمه خبر های خارجی السنه مختلف از قبیل انگلیسی ، روسی ، فرانسوی ، بفارسی و ترجمه خبر های فارسی به پشتو .
- چارم - رسانیدن تمام خبر های آژانسی یعنی داخلی وخارجی بروز نامه های مرکز اصلاح ، انیس . ورادیو کابل .
- پنجم - رساندن خبر های داخلی وخارجی بسلسله تلیفون وتیلگراف بروز نامه ها وجرایدولایات .
- ششم - اخذ تمام خبر های داخله مرکز و تمام خبر ها و واقعات مملکت در مرکز توسط نمایندگان ودر ولایات واطراف ذریعه تلیفون وتیلگراف .
- هفتم - عکاسی های وقائع مهم مملکت که فوتوی های آن اخذ وبجرائد ومجلات ارسال گردیده .
- هشتم - اجرا آت اداری که عبارت از مکاتبه با شعبات مرکز واطراف باشد .
- نهم - مراوده با آژانس های خارجی برای قیام روابط مستقیم جهت نشر خبر های افغانستان بخارج که فعلاً مذاکرات مذکور باریوترواوشی شتید پرس ادامه دارد ودوره های امتحانی با آژانس دول مذکور طی شده است .
- دهم - ارسال خبر های مهم دنیا که جنبه اختصاصی داشته به دوايروموسسات ومقامات مربوطه مملکت .

مدیریت عمومی تاریخ :

- ۱ :- طبع ونشر دوازده شماره مجله آریانا که در هر ماه يك شماره نشر می شود
- ۲ :- « رساله کنشیکا اثر شاعلی احمدعلیخان کهزاد مدیر عمومی انجمن تاریخ »
- ۳ :- « جلد اول تاریخ افغانستان تالیف »
- ۴ :- « » « دوم »
- ۵ :- « رساله فصلی از خلاصه الاخبار مؤلفه شاعلی گویا » اعتمادی »
- ۶ :- « » « خراسان اثر شاعلی غبار »
- ۷ :- فرستادن کنفرانهای تاریخی که مسلسل در رادیو قرائت شده .
- ۸ :- مضامین تاریخی برای نشر مجله کابل که طور مسلسل وماهوار نشر گردیده .
- ۹ :- همکاری با مدیریت عمومی نشریات به این معنی که راجع به کتب تاریخی وادبی که در ظرف سال جهت اخذ جوایز مطبوعاتی رسیده بود از طرف اعضای انجمن تاریخ نظریه داده شده است .
- ۱۰ :- تهیه نمودن مضامین جهت منظوم پشتو وفرستادن آنها توسط پشتو قولونه به قندهار جهت شاعلی میر حیدر خان .

دمطپوعاتو په ریاست کېې نوی مقرری

ع ، عبدالرؤف خان « ینوا »
د پښتو ټولنې عمومی مدیر

ع ، س برهان الدین خان « کشککی »
دمطپوع عمومی مدیر د معین بهجت

مدیریت عمومی پښتو ټولنه

مدیریت صحافت :

- ۱ :- ترتیب مضامین و نشر مجله کابل در اول هر ماه .
- ۲ :- شرح حال مشاهیر داخلی و خارجی که اکثراً با فوتوی شان نشر گردیده .
- ۳ :- نشر مقالات علمی و بعضی افسانه‌ها و ادبیات غرب بصورت تراجم .
- ۴ :- فراهم نمودن مقالات اجتماعی طور نگارش و یا ترجمه از منابع خارجی جهت نشر مجله کابل .
- ۵ :- انتخاب اشعار شعرای قدیمه پښتو و موجوده .
- ۶ :- پښتو کردن مضامین فارسی که از خارج پښتو ټولنه بشعبه صحافت رسیده .
- ۷ :- تهیه فوتو های رجال خارجی و عمارات تاریخی و نشر آنها در مجله کابل .
- ۸ :- طبع کتاب د « غنمو ویزی » اثر ښاغلی « پښوا » که در مجله کابل هم نشر گردیده .
- ۹ :- « پښتو سندرې » تألیف ښاغلی « الفت » « » « » « »
- ۱۰ :- « دیوان پیر محمد کاکړ به تصحیح ښاغلی « پښوا » « » « » « »
- ۱۱ :- « تاریخ میرویس نیکه » تألیف ښاغلی « پښوا » « » « » « »
- ۱۲ :- « ژوندانه لاری ترجمه ښاغلی « سیفی » « » « » « »
- ۱۳ :- « دار مستتر ترجمه ښاغلی « رښتیا » که ښاغلی « حبیبی و ښاغلی « پښوا » آنرا پښتو کرده اند در مجله کابل هم نشر گردیده .
- ۱۴ :- تهیه مضامین د کابل کالنی و فوتو های مربوطه آن .
- ۱۵ :- باخبری و نگرانی یومیه در مطبعه برای کارهای مربوطه مدیریت صحافت .

شعبه تألیف و ترجمه :

- اجرا آنیکه در سال جاری بشعبه تألیف و ترجمه بعمل آمده قرار ذیل است :
- ۱ :- ترجمه کتاب خان جهان لودی از زبان اردو به پښتو جهت نشر سالنامه .
 - ۲ :- « مضامین علمی و اجتماعی و غیره از منابع عربی و اردو برای نشر در مجله کابل و جرائد .
 - ۳ :- تراجم اصولنامه های شورای ملی
 - ۴ :- « ریاست محاکمات صدارت عظمی »

شعبه لغات :

- ۱ - به اثر اعلان مدیریت لغات پښتو ټولنه در سنه ۱۳۲۵ تا اول میزان (۱۰۴۰) لغات به مدیریت لغات وارد و جمع شده ، بعد از مقابله با ذخیره شعبه (۵۷) لغات صحیح باقی مکرر آمد .

۲- لغاتپاڼیکه از ۱۳۲۳ تا آخر سال ۱۳۲۵ به شعبه لغات جمع و صحیح برآمده تماماً در ردیف های خود بعداز تدقیق و غور نقل و درج شده .

۳- شعبه لغات حسب داوطلبی ایازی که قاموس را درشش ماه طبع میکنم و تصویب مجلس و موافقه پښتو ټولنه قاموس پښتو ردیف های مکمل و غیر مکمل بامولف آن محمد گل خان نوری مدیر شعبه لغات به قندهار برای شش ماه فرستاده تا در انجام ردیف مکمل طبع و مابقی خود نوری بعداز تحقیق و تدقیق پاکنویسی به مطبعه بسپارند ، درمطبعه قندهار محض ۱۱ یورمه که عبارت ازچهل چار ورق ردیف الف و بعضی از ردیف (ب) به بسیار زحمت طبع شد ، متأسفانه مدیریت لغات و تمام فضلا و علمائیکه بطبع شدن کتاب مذکور چشم براه بودند کامیاب نشدند ، و همچنان چهار یورمه یعنی شانزده ورق قبلاً در مطبعه عمومی کابل طبع شده بود که جمله شصت ورق شود .

۴- درسالنامه ۱۳۲۴ راپور تعداد لغات و غیره جلد اول قاموس که عبارت از (۱۶۲۷۱) از ردیف الف تا (ز) بود نشر شده درین ۱۳۲۵ ردیف های جلد ۲ آن که به قلم خود نوری مرتب و تدقیق و پاکنویس شده قرار ذیل است

ردیف	(س)	لغات (۱۹۶۰)	مصادر (۱۳۵)	مشتقات (۳۸۰)	اصطلاحات (۳۵۴)
»	(ش)	» (۹۷۸)	» (۵۵)	» (۱۸۸)	» (۷۲)
»	(تښ)	» (۳۳۹)	» (۳۴)	» (۹۲)	» (۲۱)
»	(غ)	» (۱۰۶۱)	» (۹۴)	» (۲۷۶)	» (۱۶۶)
»	(ك)	» (۲۴۶۱)	» (۱۶۷)	» (۳۶۴)	» (۱۶۸)
»	(كڼ)	» (۱۲۵۰)	» (۹۴)	» (۳۱۲)	» (۲۷)
»	(ل)	» (۱۲۸۲)	» (۱۱۴)	» (۲۹۲)	» (۱۸۱)
»	(م)	» (۱۳۰۰)	» (۶۶)	» (۱۴۴)	» (۱۵۹)

جمله لغات ردیف های فوق (۱۱۲۳۱)

نوت :- لغات سابق از حساب کارتها از الف تا میم (۱۹۹۶۵) بود، از لغات مذکور لغاتپاڼیکه مکرر و گرفته نشد . (۲۰۲۹) باقی (۱۶۴۳۶) ، لغاتپاڼیکه شعبه لغات بر آن افزود نموده (۱۱۰۷۱) خلص اینیکه جمله لغات از ردیف الف تا میم (۲۷۵۰۷) لغات میباشد که برای طبع آماده است .
جمله مصادر و مشتقات اصطلاحات از ردیف الف تا میم قرار ذیل است :

- ۱- مصادر یکه در جمله لغات حساب شده (۲۱۰۲) .
- ۲- مشتقات که در جمله لغات محسوب نیست و علیحده میباشد (۶۳۱۴)
- ۳- اصطلاحات » » » » » » (۳۵۰۱)

امور مالیات بر عایدات

- ۱- مالیات بر عایدات یکسال به سال مابعد اخذ میشود ، اصولنامه مالیات بر عایدات به مالیات دهان وقت داده که محاسبات يك سال را الى ششماه سال مابعد تصفيه و بیلانس و اظهار نامه به ملاحظه تصفيه حساب ترتیب داده بر مرجع مربوطه بپایارند .
- بناء علیه سال مالیاتی ۱۳۲۴ که در هذالسنه ۱۳۲۵ صورت گرفته است تاجائیکه بیلانس و اظهار نامه ها بشعبات مربوط ریاست مالیات بر عایدات توصل یافته ، مالیات سنه ۱۳۲۴ نظر بسال ۱۳۲۳ در اثر ترقی معاملات و اصلاحات اداری ودقت و مراقبت مزید شعبات ریاست در فیصد صد افزونی بعمل آمده است .
- ۲- واردات سال ۱۳۲۴ فیصد (۹۹) آن تحویل خزانه مملکتی گردیده .
- ۳- ترکیه محاسبات ۱۳۲۴ شرکتها و تجار انفرادی در دوائر مالیاتی اکثریه تدقیق و تفاوت حسابیه آن در تحت تحصیل بوده است .
- ۴- تعدیلات در اصولنامه مالیات بر عایدات بر روحیات ملت و وضعیت تجارت مملکت تصویب و بشورای ملی و مجلس عالی اعیان و بصره اعلی حضرت همایونی مشرف گردیده .
- ۵- تصویب مقام صلاحیت دار در تعلیماتنامه مصرحه ماده (۸) قانون مالیات بر عایدات و تطبیقات آن .
- ۶- تشکیل مدیریت جدید بنام مدیریت شعبه پنجم صنفی مرکز ریاست .
- ۷- بعضی تغییرات در تشکیلات سال ۱۳۲۴ در سال ۱۳۲۵ بعمل آمده .

تعدیل تشکیلات :

- ۱- مدیریت انتهائی هرات بمدریت عمومی تعدیل یافته .
 - ۲- مدیریت های نظا بمدریت های ذیل تعدیل یافته :
اول - مدیریت انتهائی شعبه اول ولایات	: ص ، عبدالغفور خان مامور بحیث کفیل مدیر						
دوم - « « « دوم »	: « ، عبدالقدیر خان						
سوم - « « « سوم »	: « ، نادر احمد خان بحیث مدیر ابتدائی						

مقرررهای جدید :

۱- مدیر اجراییه و مامورین	: ص ، حبیب الله خان
۲- « کنترول	: « ، محمد ابراهیم خان

۸- صنفی جواز نامه دار ، سیمسار ، بنجاره ، بزاز ، و جلاب به مواضع ذیل در ذیل ۱۳۲۵ جدید در تحت مالیه آمده اند و برای سال ۱۳۲۵ به تصویب انجمن مشوره ولایات و حکومت اعلی و کلان در تحت ریاست نائب الحکومه ها و حکام اعلی و کلان مالیه یکساله بست و برای سالهای آینده تجویزی علیحده بعمل آمده .

شهر کابل - (۱) چاریکار (۲) غزنی - گردیز (۱) خوست - قندهار - فراه - هرات (۱) قلعه نو (۲) مرغاب - میمنه (۱) اندخوی - مزار شریف (۱) شبرغان (۲) آقچه (۳) سرپل (۴) تاشترغان (۵) ایبک - بغلان (۱) فندوز (۲) تالقان (۳) حضرت امام صاحب - فیض آباد (۱) رستاق - جلال آباد (۱) لغمان .

مدیریت مالیات بر عایدات میمنه .

مدیریت مالیات بر عایدات که اداره آن قبلاً در اندخوی بود ، در مرکز میمنه نقل داده شد ، اضافی های ذیل را که دارای جواز نامه ها بودند ، تحت مالیه دهی آورد :

- ۱ - بزاز ها .
- ۲ - سیمسار ها .
- ۳ - بنجاره ها .
- ۴ - جلابها (وساطت کنندگان پوست) .

این چهار صنف از مرکز میمنه و اندخوی تحت مالیه دهی آمده اند ، که بنا فیات سال ۱۳۲۵ شان قرار لستیکه از طرف مجلس مشوره حکومت اعلی ترتیب یافته و بعد از منظوری مرکز در سال ۱۳۲۶ حصول خواهد شد .

عایدات سال ۱۳۲۵ مدیریت مالیات بر عایدات مذکور بالغ بر ۱۶۴ ، ۲۴۲ ، ۱۰ افغانی میباشد .

امور تفتیش عمومی محاسبات

ریاست عمومی تفتیش محاسبات در سال جاری اجراءات ذیل بعمل آمده :

- ۱ - تفتیش حسابات دو نیم ساله دافغانستان بانک .
- ۲ - « پنج ساله ریاست مؤسسات صبحی علی آباد .
- ۳ - تدقیق اوراق تفتیش شرکت شمالی .
- ۴ - بازدید اوراق تفتیش فابریکه و لوای سوار قوماندانی قوای مرکز .
- ۵ - برخی موضوعات دیگر از قبیل تفتیش بیلا نس سال ۱۳۲۳ شرکت ارزاق ، و تفتیش سه ساله حسابات مدیریت عمومی حمل و نقل و غیره هنوز زیر اجرا است .

امور ریاست عمومی محاکمات مامورین ملکی

این ریاست در ابتدای برج میزبان سال جاری تاسیس گردیده و درین عرصه چندماه ریاست مذکور در تقرر مامورین و تنظیم امور دفاتر و موازنه بودجه و غیره مسائل اداری اجراءات لازمه نموده .

امور ریاست قبائل

ریاست قبائل طبق مقررات همه ساله امور محوله خود را ایفا و انجام نموده است .

ریاست المپیک

ریاست المپیک علاوه بر مراقبت و بازرسی متعلق ورزش و ورزشکاران در طول اوقات سیورت پروژه نسبت به توسعه و پیشرفت سیورت ترتیب و جهت تطبیق آن اقدامات لازمه نموده مؤسسه بنام (انجمن المپیک قندهار) در ولایت مذکور افتتاح و آغاز به فعالیت های ورزشی نموده است ، در آخر برج قوس سال جاری دسته از ورزشکاران (باسم تیم هاکی افغان) تحت نظارت رئیس المپیک بفرض اجرای مسابقه های (هاکی) در کشور دوست و همسایه ما هندوستان فرستاده ، قرار معلوم نتایج آن اطمینان بخش است .

اجرا آت ولایات و حکومت اعلی

امور ولایت کابل

مدیریت تعلیم و تربیه قوماندانی امنیت :

مدیریت تعلیم و تربیه قوماندانی امنیت ولایت کابل پر حسب وظیفه خویش در حفظ امنیت و تعقیب قضایای جنائی اقدامات اصولی نموده ، چنانچه در تمام وقائع که در سال جاری بوقوع رسیده تقریباً هشتاد فیصد مجرمین را گرفتار نموده و از مجاری شرع و اصول جزا دیده اند ، و علاوه چیزیکه در امور قوماندانی امنیت در هذالسنه فابل ذکر میباشد ، واقعات ترافیک است که نسبت به سالهای قبل بواسطه زیادت نقلیه فابل اعتنا دیده میشود ، که درین باره هم توسط شعبه مربوطه تجاویزی بعمل آمده .

محکمه مرافعه ولایت کابل :

در محکمه مرافعه کابل از ابتدای ساری الی اواخر ماه دلو که (۱۱) ماه می شود فقرات و مبالغ ذیل فیصله وعائد گردیده :

فیصله حقوق (۴۶) قطعه - فیصله جزائی (۱۹۱) قطعه - از درک فروش تکتها (۲۴۳۵۴) افغانی از درک فروش نیکاحنامه (۱۵۵۲۰) افغانی - از درک اخذ محصول (۵۰ ر ۷۳۹۴۶۶) افغانی .

محکمه ابتدائیه ولایت کابل :

فیصاه های حقوقی و جزائی وعایدات محکمه ابتدائیه حسب آنی است :
ابراخط جزائیه (۲۶۶) قطعه - فیصله جزائیه (۱۳۸) قطعه - فیصله حقوق (۱۰۴)
قطعه - فروش وثایق (۳۷۱۷) افغانی - پول عائدات از درک نصب صکوک (۱۴۸۵۵) افغانی .

مدیریت حقوق :

اجرا آت مدیریت حقوق قوماندانی امنیت حسب ذیل است :
عرایضیکه در مرور سال جاری عارضین بمدریت حقوق داده اند - ۱۳۳۱ قطعه
» از طرف مدیریت حقوق اجرا شده - ۴۱۵
» توسط محکمه که فیصله گردیده - ۱۴۶

- از حیث ارتباط بر موطات راجع شده
 عرایضیکه نظر به بعضی ایجابات اصولی حفظ گردیده
 عرایضیکه تحت اجرا آت دفتر و محاکم است
 « تا به اخیر سال احتمال فیصله آنها میروند »
 تحصیلات یازده ماهه ۱۳۲۵
 ۴۶ ر ۸۳۰۲۱۵ - دهیکه ۸۳۰۷۶ - افغانی
 از روی تخمین يك ماهه برج حوت ۱۳۲۵ ۰ ر ۱۰۰۰۰۰ » ۱۰۰۰۰۰ »

مدیریت عمومی تعمیرات ولایت کابل :

عماراتیکه در مذاکسه ۱۳۲۵ از طرف مدیریت عمومی تعمیرات تکمیل و قابل نشیمن گردیده :

- ۱ - تعمیر حکومتی ده سبز .
- ۲ - « مکتب بیگرامی .
- ۳ - « کدام سیدآباد وردک .
- ۴ - « چاریسکار .
- ۵ - « برکی برک .
- ۶ - « سیدان .
- ۷ - يك حصه تعمیر دومنزله مکتب نجات .

مدیریت عمومی محبس :

مدیریت عمومی محبس در حین شدت جنگ عمومی که را های تجارتی بروی اکثر ممالک مسدود بود شعبات صنعتی محبس در اثر اقدامات جدیدانه خویش تا يك اندازه احتیاجان اهالی را از قبیل منسوجات و غیره که طرف ضرورت و احتیاجات عامه بوده (خصوص از مرکز کابل و مروطات آن وسائر ولایات دور دست داخلی را) تهیه نموده و بدسترس استفاده ضرورت مندان به نازلترین قیمت گذاشته و بهمان سلسله تا کنون صنایع دستی و فابریکه های محبس مصروف کار بوده و پیشرفت خوبی در آن محسوس میشود ، اشیای که در شعبات صنعتی محبس ساخته میشود قرار ذیل است :

- ۱ - پارچه های نخي بر خورد و بر کلان .
- ۲ - بوتهای متنوعه زنانه ، مردانه ، بچه گانه .
- ۳ - چائنه ، کربند ، بوت ، موزه عسکری .

- ۴ - جراب ، بنیان ، جاکت دامن زنانه ، دریشی های ساختمانی بچه گانه .
- ۵ - سرچ عسکری .
- ۶ - نلپهای سمبلی و غیره .
- ۷ - دروازه های درآمد و روی کار عمارات .
- ۸ - دوختن البسه عسکری ، پولیسی و ژاندارمه
- ۹ - گلیم و سطرانچی
- ۱۰ - سامان آهنگری و حلبی سازی
- ۱۱ - دستمالهای زمستانی دور گوش و گلو و غیره

اشیای مذکوره فوق به پیمانه وسیعی بااستثنای اشیای کار آمد عسکری بد کانهای مجس در بازار بفروش رسیده و میرسد ، در هذالسنه علاوه بر فابریکهای سابق که در مجس تحت کار بوده دو فابریکه جدید دیگری هم افزود گردیده ، که یکی فابریکه تکه سازی و دیگری فابریکه ندافی است در فابریکه تکه سازی فعلاً هررقم تکه های خورد و کلان شاخی و مصالحه ئی در آن ساخته میشود و در بازار بد کانهای مجس در معرض فروش گذاشته شده ، و برای ساختن جلیت یعنی آب کردن استخوان و آنرا بشکل منجمد در آوردن که به بسیار سرعت ازان تکه ساخته میشود نیز ترتیبات گرفته شده است . فابریکه ندافی که بواسطه آن پشمهای ردی و جری و اضافکی تارهای خامه سطرانچی ندافی شده واز آنها به بسیار خوبی کار گرفته میشود .

امور ولایت قند هار

ریاست بلدیه :

- ۱ - کار تعمیر دیو که در سال ۱۳۲۴ شروع گردیده بود ، در سال جاری به پوشش رسیده است .
- ۲ - « د گلخانه کافی بابا ولی صاحب که سابق شروع شده بود ، در سال جاری بیوشش رسیده و مسطح هم شده است .
- ۳ - « د دکانهای بازار بردرانی که قرار نقشه زیر کار گرفته شده بود ، در هذالسنه اکثر دکانهای مذکور بپایه تکمیل رسیده .
- ۴ - متصل دروازه شکاریور یک آبرو اساسی و اصولی پخته کشیده شده .

- ۵ - کار ترمیم مسجد گنذر قاضی غلام طبق برآورد مرتبه از طرف بلدییه تحت اجرا گرفته شده .
- ۶ - يك تعداد ایاترمان مطابق نقشه بلدییه واقع بیرون دروازه توپخانه از طرف اشخاص شروع گردیده که آباد کرده شود .
- ۷ - يك تعداد کوفی بین نهر یاتاب و ده خواجه بیرون دروازه هرات قرار نقشه از طرف اشخاص تحت تعمیر گرفته شده .
- ۸ - کار تعمیر ۱۷ باب دکانهای منزل اول خرفه شریف که سال گذشته شروع شده بود در هذالسنه تکمیل و قابل استفاده گردیده است .
- ۹ - بدهن دروازه ارگ قندهار که ۳۱ باب دکانهای بلدییه طور مخروبه بود ، در هذالسنه دکانهای مذکور مرمت کاری گردیده و برای فروش آرد و غیره مواد ارتزاقیه تخصیص داده شد ، که فعلاً يك عده دکانداران دکانهای مذکور را اشغال کرده اند .
- ۱۰ - ترمیمات مسجد جامع سردار مدد خان از طرف بلدییه قرار برآورد مرتبه بعمل آمده .
- ۱۱ - در سال جاری از حد دوراهی الی مکتب احمد شاه لیسه تماماً سر کهاجفله اندازی شده .

محکمه ابتدائیه :

فیصله های جزائی و حقوقی و عایدات محکمه ابتدائیه ولایت قند هار در سال جاری حسب ذیل است :

۱ - فیصله جزائیه که قطع و فیصله شده	۱۶۴ فقره
۲ - حقوقیه	۲۹۷ د
۳ - محصول محکمه	۳۱۱۲۸ - افغانی

محکمه مرافعه :

- ۱ - فیصله جزائی که قطع و فیصله شده (۱۳۳) قطعه ۲ : فیصله حقوقیه (۲۰) قطعه
- ۲ - پول عایدات از درك فروش وثایق و غیره ۱۷۱۳۴۰ - افغانی

امور بلدیہ منرار شریف

ریاست بلدیہ :

- ۱ : - شروع کار تسطیح و پخته کاری جاده شرقی روضه شریف از حصه چهار رای با زار مسگری الی متصل جای سید ابراهیم خان به طول - ۱۱۰۰ متر
- ۲ : - سنگ کاری و پخته کاری جاده غربی روضه شریف از حصه چار سوق دروازه بلخ الی خواجه بخوش بطول - ۱۳۰۰ متر
- ۳ : - پخته کاری سړک شاهی از حصه مقابل روضه شریف الی دروازه نادر شاهی و ختم کار آن بطول - ۱۰۴۰ متر
- ۴ : - ترمیمات جوی وریک اندازی تمام جاده های داخل شهر از قبیل سړک شاهی و غربی و سړک دوره های روضه شریف .
- ۵ : - ریک اندازی تمام جاده در حصه روضه شریف الی باغ حضور
- ۶ : - اختتام کار تعمیر اساسی دیو و دوا خانه که در سال گذشت شروع و در سال جاری بکملی تسکیمیل و قابل استفاده گردیده .
- ۷ : - ترمیم و رنگمالی عمومی عمارت حکومتی و دوائر رسمی داخل باغ حضوری
- ۸ : - تمیدیلین های برق تماماً سړک و بازارها و دوائر و بعضاً خانهای اهالی و روضه مبارک .

امور ولایت جنوبی

الف - قوماندانی امنیه .

قبلاً در مجلس ولایت جنوبی شق صنعتی وجود نداشت ، در سال ۱۳۲۵ یک شعبه بنام شعبه صنعتی تاسیس گردیده و مبلغ یک لک افغانی سرمایه آن منظور و تحت اثر قوماندانی امنیه پول مذکور به کار انداخته شده ، فعلاً درین شعبه کار هائیکه تحت اجرا گرفته شده از قبیل سطرانچی بافی ، بپاش بافی ، دستمال گردن ، گلیم بافی ، بوت دوزی ، چپلی دوزی ، سلیر دوزی و غیره میباشد .

ب - تعمیرات :

- ۱ : - تعمیر کلوب عسکری که در سال ۱۳۲۴ سنگ کاری آن تسکیمیل گردیده بود ، در سال جاری بقیه کارهای آن جاری و به اتمام رسیده است .

- ۲ - تعمیر شفاخانه ملکی که در سال گذشتہ شروع شدہ بود ، در ہذا السنہ تکمیل گردیدہ و بہ پوشش رسیدہ است .
- ۳ - تعمیر تہانہ کور گیری جاجی میدان کہ در ۱۳۲۴ شروع شدہ بود ، در سال جاری کار آن تمام شدہ و قابل بود و باش گردیدہ .
- ۴ - در سال ۱۳۲۵ حسب منظوری مقامات صلاحیت دار شش باب مکاتب جدید نیز تاسیس و منظور گردیدہ است .

ج - احداث سرکھا :

- ۱ - یک سرک جدید از قریہ دیری پیران بہ طول چارمیل و عرض ہشت متر باستقامت کوه شین کی بہ مکتب لیکن درین سال احداث گردیدہ .
- ۲ - یک سرک جدید از مکتب لیکن بہ استقامت قریہ دکوخیل لیکن بہ کوه تالی احداث شدہ عرض ۸ متر طول شش میل
- ۳ - یک سرک جدید در مکتب لیکن از قریہ ایونجیل بہ سرک عمومی قریہ مذکور بعرض ہشت متر و طول پنج میل جدیداً احداث شدہ .
- ۴ - یک سرک جدید بعرض ہشت متر و طول ہشت میل از شہر نو بطرف کوه متون بہ استقامت قلعہ را غہ احداث شدہ .

امور حکومت اعلیٰ میمنہ

بلدیہ :

- تزیید ہائید ریاست بلدیہ میمنہ و اندخوی در سال ۱۳۲۵ نسبت بسال ۱۳۲۴ قرار ذیل است .
- ۱ - از ریاست بلدیہ مرکز میمنہ ۶۰۰۰۰ - افغانی
- ۲ - » » » اندخوی ۱۳۰۵۷۳ - »

مجاکم عدلیہ :-

- عائدات مجاکم عدلیہ از درک فروش و شائق نسبت بہ سال ۱۳۲۴ در سال ۱۳۲۵ تزییدیکہ بعمل آمدہ عبارت از مبلغ ۴۳۷۳۹ - افغانی میباشد .

سائر دوائر مربوطه :

تړنيد عواند مالياتي دوائر مربوطه حكومت اعلاي ميمنه نسبت بسال ۱۳۲۴ درسال ۱۴۲۵

۱۲۱۶۷۳ - افغاني

۱ - در شق ماليه

۴۲۲۹۱ - »

۲ - » » داخله

۶۹۰۸۳ - »

۳ - » » زراعت

جمله ۲۳۳۰۴۷ - افغاني

امور حكومت اعلاي بدخشان

۱- كاريكه درسال ۱۳۲۵ بعمل آمده عبارت از نرميم سرك ها و ساختن يلهاي ظفر و دراييم و ترگني و چند يل ديگر ميباشد كه تا بلك اندازه براي عبور و مرور موترها قابل استفاده گرديده اند و همچنين راه بهارك و جرم كه به نسبت تنكي راه (شخك) موتر روان بود ، در موضوع مذكور سرنكس پراني زياد بعمل آمده و حصه مذكور فراخ گرديده كه فعلاً موتر از قبض آباد الي جرم به بسيار خوبي رفت و آمد كرده ميتواند .

۲ - راه تجارتي چترال كه از چندير سال بآيند طرف مسدود بود ، درسال جاري جهت رفاهيت اهالي بدخشان اجازه داده شده كه تجار از طريق مذكور رفت و آمد نموده و مال التجاره خود هارا صادر و وارد نمايند .

قومانداني امنيه :

شعبه صنعتي مجلس قومانداني امنيه بدخشان درسال ۱۳۲۵ دوسه نفر معلمين بافت وغيره را از مجلس كابل خواسته و دستگه زيادي را بكار انداخته و شق صنعتي خور را توسعه داده است ، چنانچه هر رقم پارچه ها از كار گاهاي مذكور در معرض استفاده گذاشته شده است .

بلديه :

رياست بلديه بدخشان در هذالسنه به نسبت قلت غله و نرسيدن آن در بازار قبض آباد ، با تمام زمينداران عمده بدخشان مذاكره و مفاهمه نموده ، كه تا رسيدن فصل سال ۱۳۲۶ غله خود هارا در بازار وارد كرده و بالاي اهالي خوش برضا بفروش برسانند ، زمينداران مذكور هم قبولدار شدند كه غله خود را وارد نمايند .

ماموریت احصائیه :

کارات احصائیه و دفاتر مرتبه حکومت مربوطه بدخشان مثل حکومتی درواز و علاقه داری خواهان و حکومتی زیباک و علاقه داری شغنان و علاقه داری واخان و حکومتی واخان و حکومتی جرم ازقید تفتیش و ملاحظات و تطبیق اصولی برآمده است .

تصویبات و مقررات سال اول دوره

ششم مجلس شورای ملی

- ۱ - انتخاب ع ، ج سلطان احمدخان و کبیل شهر کابل بریاست شورای ملی .
- ۲ - « ع ، ص محمدعزیزخان و کبیل شهر فندهار به معاونی اول شورای ملی .
- ۳ - « ، « سید عمر خان « اهالی غوری و بلان به معاونی دوم شورای ملی .
- ۴ - « ، عبدالمطیف خان به حیث سرمنشی مجلس شورای ملی .
- ۴ - ص ، حافظ محمدانور خان به صفت منشی .
- ۶ - تشکیل هیئت های انجمن اول و دوم و سوم و تفریق وظایف آنها .
- ۷ - معاهده منعقد بین حکومت افغانستان و اتحاد جمهیر سوسیالیستی شوروی در مسائل سرحدی .

- ۸ - موازنه عمومی واردات و مصارفات سال ۱۳۲۵ ملکیتی
- ۹ - بودجه معاشات و مصارفات قرض بانکی ۱۳۲۵
- ۱۰ - تشکیل حکومتی درجه (۲) سرکائی و ۳ علاقه داری درجه (۳) و تبدیل علاقه داری چوکی بحکومت درجه (۲) در منطقه کنرهای ولایت مشرقی .
- ۱۱ - تعدیل و الغای بعضی مواد اصولنامه مامورین و متقا عدین ملکیه .
- ۱۲ - ضمیمه اصولنامه حاضری و رخصتی مامورین در تعدیل اوقات حاضری مامورین .
- ۱۳ - الغای علاقه داری احمدزائی و طوطی خیل و تشکیل حکومت درجه دوم سید کرم ولایت جنوبی .
- ۱۴ - انفکاک قریه بابا صدیق از علاقه داری کلدار و مربوطیت آن بحکومت خلم مراز شریف .

- ۱۵ - تاسیس دارالمساکین.
- ۱۶ - ضمیمه اصولنامه ویزا و اقامت اتباع خارجه در افغانستان در موضوع ویزه کثیر المسافرت.
- ۱۷ - موضوع تبدیلی نوت های مدرسه و تعین هیئت مدققه آن .
- ۱۸ - اصلاح امور حمل و نقل و القای بعضی محصولات و وضع بعضی محصولات جدید گمرکی بر اجناس رخت باب .
- ۱۹ - ضمیمه اصولنامه مکلفیت عسکری تبدیل اصل (۶۱) دو خصوص اخذ عوضی اشخاص مفرور.
- ۲۰ - انفکاک قریه سیخ سر از میل کرکی و ارتباط آن به حکومتی چخانسور .
- ۲۱ - « ممو دیلی از حکومت ارغستان ولایت قندهار و ارتباط آن به حکومتی شنکی .
- ۲۲ - اصول ترتیب شکل و العباد بیرق رسمی دولت افغانستان .
- ۲۳ - قرار داد کنفرانس هواوردی کشوری بین المللی .

تصویبات سال ۱۳۲۵ مجلس اعیان

- ۱ - لایحه اصولنامه زیاست عمومی تفتیش امور اداری حکومت
- ۲ - « تشکیل محاکم و اصول محاکمه مامورین ملکبه
- ۳ - « دارالمساکین
- ۴ - « اصول ترتیب شکل و ابعاد بیرق رسمی دولت افغانستان
- ۵ - ضمیمه « پاسپورت تبدیل اصل (۱۵) اصولنامه مذکور
- ۶ - « تقاعد راجع به تعدیل و القای بعضی مواد اصولنامه مذکور
- ۷ - « مسافرت و اقامت اتباع خارجه در افغانستان
- ۸ - « حاضری و رخصتی مامورین تبدیل اصل (۲) اصولنامه مذکور
- ۹ - « مکلفیت عسکری تبدیل اصل (۶۱)
- ۱۰ - « تقاعد راجع به ماموریت و کلا بعد از ختم دوره و کالت شان
- ۱۱ - « معاهده راجع به تعدید سرحدی بین افغانستان و شوروی

شاهلی احمد علی خان « کهزاد »

کوشانیهای خورن

کیداری

در سالنامه ۱۳۱۷ به صورت عمومی راجع به کوشانی هاورول بزرگ آنها در تاریخ قدیم افغانستان و در سالنامه ۱۳۲۴ راجع به بزرگترین امیرا طو ر آنها کنشکای کبیر مقالات مفصلی نوشته و نشر نمودیم. برای اینکه صدای پنبتو تولنه بی جواب نماند امسال خواستم در اطراف کوشانی های خورن که به اساس مسکوکات بیشتر به « کیداری ها » شهرت دارند چند صفحه ای نوشته و توسط سالنامه به خوانندگان گرامی تقدیم داریم.

کوشان و کوشانی ها را در تاریخ افغانستان عموماً به دودسته بزرگ تقسیم میکنند « کوشانیهای بزرگ » و کوشانی های خورن. اولی شامل دو خاندان است یکی دودمان کد فیزس ها و دیگری دودمان کنشکها که روی هم رفته از اوائل عهد مسیحی تاریخ اول قرن سوم را دربر میگیرد. دسته دومی یعنی کوشانی های خورن در حقیقه وارث همان کوشانی های بزرگ میباشد که به اساس نام موسس یا اولین پادشاه آنها (کیدارا) به خاندان کیداری شهرت یافته اند و نام قرن سوم را تاریخ اول قرن چهار اشغال کرده اند.

دوره عظمت کوشانی های بزرگ طو ریکه ذکر شد از اوائل عهد مسیح تاریخ اول قرن ۳ پیش از دوسد سال دوام نمود در این عرصه دو نیم قرن سلاله اول کوشان (کجولا کد فیزس و ویا کد فیزس) امیرا طو ری با عظمتی تاسیس نموده و سر حلقه دوم خاندان سلطنتی کوشانی های بزرگ کنشکای کبیر با سیاست عاقلانه و کار دانی و به نیروی قوای بزرگ خود دامنه این

امپراطوری را از هلمون سیستان تا وادی ترم و گندگا انبساط داد چند نفر پادشاهان مقتدر دیگر که تاریخ اسمای بعضی آنها را از قبیل کنیشکای دوم و هو و یسکا ثبت کرده مسدول پشتم سلطنت کرده اقتدار خود آبروی مملکت عظمت امپراطوری و سلطه اعتبار کشور درین گوشه آسیا در میان امپراطوری های بزرگ چین و روم حفظ کردند طوری که این امپراطوری های مقتدر (چین و روم) به برقراری و استحکام روابط خود با ایشان کوشش و اطوار زیاد داشتند زیرا با نیروی امپراطوری کوشان و موقعیت آن سیادت سیاسی و تجارتی و مراقبت راه و در نتیجه عبور اموال و مال التجاره ترانزیتی همه در دست امپراطوری کوشان بود. عروج این امپراطوری در (آریانا) یکی از مهمترین دوره های جلال و عظمت افغانستان قدیم را نشان میدهد زیرا مملکت در اثر امنیت و آرامش با دوام دوقرنه در همه شبات حیاتی، صنعت، تجارت، زراعت، ادبیات و بسط علوم و نشر معارف ترقیات شایانی نموده بود و آقدر مبادی و عوامل نیک بهم یکجاشده بود که از آن يك «مدنیت کوشانی» بیان آمد و اثر آن ممالك همجوار مخصوصاً هندوچین تا شرق اقصی مستفید شد.

شروع انحطاط کوشانی های بزرگ:

در اوائل قرن سوم مسیحی دوره دوصد ساله عظمت کوشانی های بزرگ به تدریج روبه انحطاط گذاشته و معمولاً سیر همبر انحطاط را ملاحظه کرده و دوره کوشانی های بزرگ با سلطنت «واسود و» خاتمه میدهند.

پوره معلوم نیست که علت سقوط کوشانی های بزرگ چه بوده مملکت سه چیز در آن بی مدخلیت نیست یکی: توجه و پیشرفت در خاک هند. دوم ظهور سلطنت مقتدر ساسانی در غرب سوم: خطرات فشار و مهاجرت اقوام بادیه نشین آسیای مرکزی مثل ژوان ژوان و یفتلی ها چون تفصیل مسایل موضوع را روشن میکنند به تشریح آنها می پردازیم:

فتوحات در خاک هند: یکی از اختصاصات سلطنت های مقتدری که در کپستانات مرتفع

آریانا تشکیل شده چه پیش از اسلام و چه بعد از آن این بود که بعد از استحکام مبانی سلطنتی و جمع آوری قوا بطرف خاک هند متوجه شده و بنای فتوحات را گذاشته آنهایی که محض به فتح و کشور کشائی یا الحاق بعضی اراضی هندی به خاک آریانا اکتفا کرده و به مملکت خود مراجعت کرده اند هم از اراضی مفتوحه خود خریدیدند و هم از کشور خود آسوده مانده اند برعکس بعضی کسانی دیگر که هند را فتح کرده در آنجا ماندند یا آهسته آهسته به تدریج مرکز ثقل حکمرانی خود را از زمین های بلند آریانا به جلگه های هموار هندی نقل داده اند روز گاری نگذرا نیده اند که دوچار ضعف شده و نیروی تازه دمی از کپستانات فرود آمده و ایشان را بر داشته است. کوشانی های بزرگ تا و قتی که در آریانا سلطنت

داشته و بنا بعد از فتح بعضی حصه های هند هم مرکز خود را از کابل و پوراشابورا (پشاور) به خاک های ماورای شرقی اندوس منتقل نموده بودند سلطنت نیرومند و مقتدری داشتند که امپراطور رومن و چین به دوستی آن احتیاج داشت و درین وقت سلاطین بزرگ کوشانی هم از مملکت خود آریانا هم از مساعدت موفقیت جغرافیائی آن بین هندوچین و امپراطوری روم و هم از متصرفات خود در هند و ترکستان چین استفاده می توانستند یعنی در مرکزی نشسته بودند که به گرد و نواح و متصرفات ماورای سرحدات حاکمیت داشتند. بعد از اینکه بنا «ویما کدفیژس» راه فتوحات هند به روی پادشاهان کوشانی باز شد و دامنه نفوذ آنها تا سواحل گنیشکا انبساط یافت کششکای کبیر و هوویشکا دوبادشاه مقتدر کوشان بدون اینکه به ضعفی متوجه شوند از متصرفات خود برخوردارند. مقارن عصر «واسودوا» توجه کوشانی ها بیشتر مبدول بخاک هندی شده عرف و عادات و بسیار مراسم مدنی و اداری آنها هندی شد و اصل خاک آریانا خالی ماند و دو علت دیگری که گفتیم زمینه پیدا کرد.

ظهور سلطنت ساسانی: بعد از اینکه در اواخر قرن دوم مسیحی فرای خاندان ارساسی های

بلخی در صفحات فارس روبه ضعف گذاشت ملوک الطوائفی در آنجا بمیان آمده و تقریباً در هر شهری شاهی سر بلند کرد و معروفترین آنها (گوتشیر Gotchir) از خانواده (بزرانجی) Bazrangی بود که در شهر «استخر» پایتخت قدیم شاهان «پرسید» سلطنت میکرد.

ساسان نام پسر یکی از خانواده های روشناس که با خانمی از خانواده بزرانجی ازدواج نموده بود در استخر مجاور معبد «اناهیدا» یا «ناهیتا» بود. پسرش «پانغ» Pabahgh که بعد از پدر عهده دار نسکه بانی معبد مذکور شد از روابط خویشاوندی که با خانواده بزرانجی داشت استفاده نموده برای پسر کلان خود «اردشیر» وظیفه بلند عسکری «ارگبداد Argubad» دارد شهر «درب گرو» گرفت و چون قوا بدست ایشان آمد «پانغ» در مقابل «گوتشیر» برخاسته و میخواست پسر خود را شاه پور را شاه ولایت (پرسید) سازد ولی «ادوان» یا ارتبان پنجم آخرین شاه خاندان ارساسی ایشان را یاغی خواند تا اینکه پانغ مرد و جایش را شاه پور گرفت و بعد از رقابت ها بین دو برادر شاه پور هم برک ناگهانی (۱) مرد و اردشیر وضعیت خود را مستحکم ساخت.

ادوان یا ارتبان چندین نفر شاهان ولایات را بر علیه اردشیر تحریک کرده آخر خودش با او مصاف داد ولی به نتیجه نرسیده و اردشیر در ۲۸ آوریل ۲۲۴ مسیحی شهر (ستیزفون) را گرفت و خانواده ساسانی را بمیان آورد. و تا ۲۴۱ م سلطنت نمود.

بیشتر گفتیم که مقارن سلطنت «واسودوا» کوشانی ها بیشتر بخاک هند توجه نموده و آریانا از نفوذ مستقیم آنها خارج مانده بود «واسودوا» در حوالی ۲۲۰ مسیحی وفات کرد و اردشیر در ۲۲۴

(۱) سنگی ناگهانی از دیوار عمارتی بر سرش افتاد و مرد.

بنای سلطنت ساسانی را در فارس گذاشت ازین دو تاریخ یوره معلوم میشود که انحطاط کوشانیهای بزرگ و ظهور سلطنت ساسانی نزدیک و معاصر هم بوده و طبیعی به افتدادر آمدن ساسانی ها در انحطاط دولت کوشانی بی تاثیر نبوده و از همین جهت بعضی از کوشانی های کوچک و بعضی قسمت های خاک آریانا در حواشی سرحدات غربی و حتی بعض حصص داخل مملکت تا نزدیکای های کابل زیر نفوذ و گاهی تحت تیول آنها آمده است .

اقوام فعلی آسیای مرکزی : تاریخ افغانستان از رهگذر مهاجرت يك سلسله افوامی که از دوره های قبل التاريخ تا زمان تهاجمات چنگیز به کشور ما آمده اند با آسیای مرکزی یکنوع علاقه دارد که حدیحد توجه مارا بخود جلب میکند و نویسنده تاریخ افغانستان نا گیر است که وقت بوقت برای ایضاح مطلب بدان سو متوجه شود .

مقابله های آریانا با توران یا مجادله آریانی و تورانی از کشمکش های کهن تاریخ کشور ما است که اوستا خاطره های آنرا حفظ کرده لذا همان طوریکه یونانی های مستقل باختر در اثر ورود اسکائی ها و شعبات بخاری و اخیرا اند کر بواسطه ظهور شاخه دیگر سیتی (یوچی ها) بیجا گردید کوشانی های بزرگ را هم در زمانی که مرکز ثقل خود را بطرف خاک های هند کشیدند اقوام بادیه نشین خصوصا ژوان ژوان ها تهدید می نمود و در میان علل سقوط عظمت آنها فراریکه بیشتر اشاره شد یکی هم همین تهدید ژوان ژوان ها بود که در قرن ۳ مسیحی از ماورای آمو حس میشد و در حوالی ۳۵۰ مسیحی کوشانی های بزرگ را از باختر بیجا کرد .

چگونگی سقوط کوشانی های بزرگ : باعدلی که ذکر کردیم دولت کوشانی های بزرگ

در اوائل قرن ۳ مسیحی روبه سقوط گذاشته و « واسودوا » کسی است که معمولا اورا آخرین شاه این سلسله تصور میکنند چیزیکه در اینجا مهم و شرح میخواهد چگونگی سقوط دودمان بزرگ کوشان و تفصیل وضعیتی است که در قلمرو امپراطوری ظهور میکند .

اگرچه طوریکه ذکر شد سقوط دوره کوشانی های بزرگ عللی متعدد و بزرگ دارد ولی این سقوط مانند منقرض شدن يك دودمان سلطنتی و باقتل آخرین شاه يك خاندان و غیره عوارض ناگهانی یکدفعه بپایان نیامده است . عبارت دیگر این سقوط يك سقوط معنوی است که بیشتر به عظمت و جلال کوشانی ها ربط دارد و گر نه از نقطه نظر ادامه احفاد و نسل و رگ و خون چندین قرن دیگر دوام میکنند که تاریخ تایید حدی ایشان را به نام « کبداری و کوشانی های خورد » میخواند و بعد از آن که یفتلی و عناصر (توکیو) یعنی ترکمان غربی به دو طرفه هند و کش انتشار می یابند خون کوشان به پیمانه و سیع به آنها داخل شده و به همین جهت « عنصر کوشانو یفلی » تا زمان مقارن ظهور دین مقدم اسلام و فتوحات عرب سلطنت هائی داشته اند و تا چندین قرن شاهان این مملکت اسلاف خود را به کنشکای بزرگ نسبت میدهند و موضوع

این فصل محض صحبت در اطراف کوشانی های خورده یا کبداری ها میباشد کوشانی ها همان طوریکه در ابتدای وهله حکمفرمائی يك نوع سلطنت ملوک الطوائفی داشتند و پنج شهرزاده در پنج قطعه مختلف سلطنت میکرد و ازان پنج نفر یکی دیگر آن رامطیع خود ساخته و سلطنتی بمیان آورد بعد از اختتام دوره جلال و بزرگی هم امپراطوری آنها شکل ملوک الطوائفی بخود گرفت . حصه اصلی امپراطوری آنها در خاک آریانا بعد از وفات «واسود و» دو کانون مهم داشت یکی در باختر و دیگری در دره کابل . که در آن ها به تفصیلی که می آید دودمان « کبداری » سلطنت میکرد .

قسمت متصرفی امپراطوری کوشان در خاک هند هم طبعاً بعد از وفات واسود و چهار هرج و مرج شده تا وقتی نایب الحکومه های کوشانی به عناوین مختلف به حکمفرمائی خویش ادامه دادند و بعد از آن دودمان هندو با « بهار شیوا » Bharu Siva موفق شد کدره ض حکومت های کوچک و مجزی سلطنت مقتدر و بالنسبه بزرگی در کنار گنگا بمیان آورد . سلطنت (اندرا) Ardhra و (سورا شترا) Surashtra هم از جمله حکومت هائی است که بعد از سقوط نفوذ نایب الحکومه های کوشانی از شبه جزیره کتاوار Kathiawar و جلگه مرتفعه دکن قبدلند نموده است و تا ظهور سلطنت گوپتا دوام کرده است و چون جزئیات آن مربوط خاک هند است ازان صرف نظر شد .

کبداری ها ؛ بالا ذکر شد که با « واسود و » دوره کوشانی های بزرگ تمام شده و بعد از او شخص دیگری « کبدار » نام از همان احفاد کوشانی در باختر به سلطنت رسید . اگر چه معمولاً وفات « واسود و » حدین دودوره کوشانی های بزرگ و خورد است معذالك بعضی ها کیدار اراهم از جمله شاهان کوشانی بزرگ حساب میکنند به زبان دیگر « کبدار » آخرین شاه کوشانی های بزرگ و اولین و موسس دودمان کوشانی های کوچک میا شد چون بنام « کبدار » اقلاً دو نفر و از احفاد او چندین نفری به سلطنت رسید .

خاندان سلطنتی آنها را « کبداری ها » گویند و ذکر حال و وقایع مربوطه آنها که خیلی ها تاریک و منحصر به مطالعه مسکوکات و بعضی تذکار نویسندگان خارجی است موضوع مطالعات این فصل میباشد .

کوشانی های خورده و منابع چینی ؛ منابع چینی در چندین موارد خصوص در قسمت یوچی ها یعنی کوشانی ها هم از بزرگ گرفته تا خورد پاره معلوماتی میدهند اگر چه این معلومات مفصل و مسلسل نیست و عموماً فاقد سنه و تاریخ است و اسمای جغرافیائی محلات مندر کرده را تلفظ و صورت تحریر زبان چینی تاریک ساخته معذالك خالی از فائده نیست و در خطوط اساسی مسایل روشنی های خوبی می اندازد .

مهمترین منبع چینی که از کوشانی های بزرگ و خورد صحبت میکنند سالنامه های
خا نواده شاهي «وی Wei» است که آنرا «وی شیو Wei shu» گویند و وقایع سال های
بین (۵۵۶ - ۳۸۶ ب م) را دربر میگردد که چند نفر به زبان های اروپائی ترجمه کرده یکی
آن ترجمه فرانسوی Specht است قسمتی ازین سالنامه ها و سالنامه های قدیم تر در
دائرة المعارف (ماتوان ان Maton - lin) (قرن ۱۳ ب م) هم آمده که قسمتی ازان را
Renusat رموزات و ژولین Julein ترجمه کرده اند و نام های محلات را (مار گوارت)
Marquart تعین نموده است (۱)

قسمتی از «وی شیو» که دران از کوشانی های بزرگ و تهدید (ژوان ژوان ها) و غیره
ذکر کرده قرار آتی است :

پایتخت سلطنت تایوچی شهر لو - کین شی Lou kien chi است که بطرف غرب فو - تی
شا Fo ti cha فاصله ۵۰۰ ، ۱۴ لی از تای Tai افتاده . تایوچی از طرف شمال مورد
تهدید «ژوان ژوان» ها واقع شد و چند دفعه زیر تهاجم آنها آمدند بناء علیه تایوچی بطرف
غرب مهاجرت کرده و در شهر (یو - لو Po lo) که ۲۱۰۰ (لی) از فو - تی - شا فاصله
دارد مستقر شدند . چون پادشاه آنها (کی - تو - لو Ki to lo) شهزاده رشید و جنگجوی بود
و قشونی گرفته بطرف جنوب کوه های بزرگ آمد ، بر شمال هند هجوم آورد و آنجا پنج - سلطنت
شمالی (کان - تو - لو) مطیع او شد .

تشریح نام ها :

تایوچی کوشانی های بزرگ
لو - کین - شی Lou - Kien - Chi بلخ
فو - تی - شا Fou Ti - sha با میان
تی Tai پایتخت خاندان شاهي وی Wei
در شانشی شمالی .

ژوان - ژوان قبیله تی از اقوام آسیای مرکزی .
یولو Po Lo بلخکان در شمال مجرای قدیم اکوس .
کی - تو - لو Ki - to - lo کیدارا صورت صحیح نام اودر رسم الخط
برهمی مسکو کات اودیده شود .

(۱) آنچه درین باب اینجا صحبت میشود از روی مقاله «مارتن» M. F. C. Martin میباشد
که در مجله رایل اشیا تیک سوسا یتی آف پنکال جلد سوم نمره ۲ نشر شده است .

کوه بزرگ سلسله کوه هندوکش
کان - تو - لو Kan- tho- lo- . . . گندهارا دره کابل و پشاور

مضمون فوق در صورتیکه عوض نامهای چینی ترجمه آنرا قرار دهم چنین میشود
« پایتخت سلطنت کوشانی های بزرگ شهر بلخ است که بطرف غرب بامیان افتاده (۱)
و از پایتخت خاندان شاهی (وی) که در سانش شمالی است ۵۰۰ - ۱۴۰ لی فاصله دارد . کوشانی
های بزرگ از طرف شمال مورد تهدید ژوان ژوان ها قبیله از آسیای سرگزی واقع شده
و چند دفعه زیر تهاجم آنها آمدند بنا علیه کوشانی های بزرگ بطرف غرب مهاجرت کرده
و در شهر (بلکان) که ۲۱۰۰ لی از بامیان فاصله دارد مستقر شدند . چون پادشاه آنها
کیدارا « شهزاده رشید و جنگجوی بودقشونی گرفته بطرف جنوب هندوکش آمد و بر شمال
هند هجوم آورد و آنجا پنج سلطنت شمالی گندهارا مطیع او شد . »

با چند سطر فوق منابع چینی يك سلسله وقایع مهم را خاطر نشان میکنند ولی سنی برای هیچ
کدام آن نمیدهند از برای این مطلب به ماتوان لن مراجعه میکنم دائرة المعارفی (ماتوان- لن)
که در قرن ۱۳ مسیحی نوشته شده تاریخ عمومی کوشانی های بزرگ را داده می نویسد « بعد از
ازینکه کوشانی ها در زمان « ویا کد فیزس » شمال هند را تسخیر کردند (حوالی ۹۰ م) نیرومند
و قوی گشتند به همین وضعیت (یعنی نیرومند و قوی) تا زمان دو مین خا نواده شاهی همان
(۲۶۳ - ۲۲۱ مسیحی) ماندند آنکاه از طرف شمال مورد تهدید ژوان ژوان ها واقع شده
و چند دفعه زیر تهاجم آنها آمدند ۲
سالنامه های چینی بعد از حمله کیدارا به هند از تاریخ کوشانی های بزرگ چیز دیگری
نمیدهند حالا به بنیم راجع به کوشانی های خورده چه معلوماتی دادند :

اقتباس از صفحه ۲۵ جلد ۳ - نمره ۲-۱۹۳۷ مجله انجمن شاهی آسیائی بنکال (۲)
« پایتخت یوچی های خورده کوشانی های خورده شهر فو - لو - شا Fou-leau-cha (پشاور)
است . پادشاه آنها یسرده کی - تو - لو « است . او را پدرش وقتی درین شهر به این عهده مامور
ساخت که خودش در اثر حمله ژوان ژوان ها مجبور شد بطرف غرب حرکت کند . »

اقتباس از وی شیو Wai shu از روی ترجمه Specht
« چون « کیدارا » راهبو آنک که او ها تعقیب میکردند خود را بطرف غرب کشید و یسرده را
امرداد تا خود را در شهر « فو - لو - شا » برقرار کند بنا علیه این مردم را یوچی های خورده نامند »

- (۱) اگرچه بلخ بطرف شمال شمال غرب بامیان است
(۲) مارتن صاحب مقاله مجله مذکور حصه مطلوب را از ما - تو ان - ان از روی ترجمه
رموزات Ramusat گرفته .

تبصره : ملتفت باید بود که در متن (وی شو) ترجمه (اسیخت) متهاجم «هیوانگک تو» و در (ما- توان- لن) «ژوان ژوان» اسم برده شده.

علاوه بر یادداشت های فوق منابع چینی در باب تاریخ کوشانی های خورد معلومات دیگری نمیدهند فقط در موقع تعریف مملکت آنها اینقدر علاوه میکنند که در عصر سلطنت دومین خانواده سلطنتی (Wei وی) در زمان پادشاهی (تی وان Tai Von) (۴۰۹-۳۹۸ مسیحی) در اثر ورود تجاری که در آنجا به چین می آمدند ترقیات بزرگی در صنعت شیشه سازی نصیب چین شد. ازین شهادت این نکته بر می آید که استقرار سلاله کوشانی های خورد در گندهارا باید پیش از ۴۰۹ مسیحی بعمل آمده باشد. از منابع فوق الذکر چینی که ذکرش گذشت راجع به کوشانی های خورد و چو کات تاریخی آنها اساس ذیل بدست می آید :

در یک عصرین ۲۲۱ م و ۴۰۹ م ژوان ژوان ها شاخه از کوشانی های بزرگ را از باختر کشیده و به دو سمت پراگنده شده اند.

الف : بطرف غرب در امتداد سرحدات شمالی امپراطوری ساسانی بطرف بحیره خزر.

ب : بطرف جنوب تیغه هندوکش در کاپیسا و گندهارا.

از منابع چینی چنین معلوم میشود که سر کرده شاخه جنوبی «کیدارا» بوده که از باختر برآمده و دره کابل و گندهارا را متصرف شد. و در صفحات جنوب هندوکش تاپشاور و ماورای آن سلطنتی تشکیل کرده است چندی بعد باز (کیدارا) نام که به تأیید مسکو کات غیر از کیدارای اول الذکر پادشاه دیگری به این نام میباشد باز فشاری از طرف بعضی قبایل آسیای مرکزی که چینی ها به تعین هویت آن اشیان نیستند حس نموده پسر خود را در پشاور گذاشته و خودش به مناطق غربی یعنی علاقه کابل حاضر شد تا مانع شود که متهاجم از کوه های هندوکش عبور نمایند. بهر حال نتیجه شهادت منابع چینی را عجاالتاً بهمین جا گذاشته به منابع و ذرایع دیگر مراجعه میکنیم. مسکو کات کوشان و ساسانی حکمفرما یا ن باختر: مسئله ظهور ساسانی ها و مداخلت

این مسئله در سقراط عظمت کوشانی های بزرگ بیشتر بیان شد. در زمانی که کوشانی ها به دوره انحطاط سیر میکردند ساسانی ها بصورت مستقیم و غیر مستقیم در امورات بعض حصص آریانیای غربی و حتی باختر مداخله نموده و زمانی هم از ضعف کوشانی های بزرگ و دیگر عوامل مساعد استفاده نموده و این قسمت را متصرف هم شده بودند تا بسلطنته های ساسانی مناطق بین مرو و بلخ و دیگر حکمرانان ولایات بعضی سکه هائی ضرب رسانیده اند که مدققین فن آنها را به نام سکه های «کوشان و ساسانی» یاد کرده اند مطالعه این مسکو کات حدود معلومات ما را راجع به کوشانی ها از آنچه که چینی ها داده اند وسیع تر ساخته و در بعضی موارد جزئیات دقیق تری میدهد. پروفسر «هرزفلد» این قبیل مسکو کات را به دو دسته تقسیم نموده :

اول مسکوکات شهزادگان خاندان شاهی ساسانی که بعنوان نایب السلطنه بلخ و مرو سکه زده آمد و عنوان «شاه شاهان کوشان» را اختیار کرده اند.

(۲) مسکوکاتی که از طرف حکمرانان ولایات در زمانه‌ی بعدتر بضرپ رسیده و حایز عنوان «شاه کوشان» است بیشتر از روی منابع چینی دیده شد که کوشانی‌های بزرگ را (ژوان ژوان‌ها) از باختر کشیدند «مارتن» اظهار میکند که خروج کوشانی‌ها از باختر پیش از عصر ضرب دسته سکه‌های دومی بعمل نیامده است و بعد از حمله ژوان ژوان با احتمال زیاد حاکیست ساسانی از بلخ بر چیده شده است چنانچه خود تاریخ ساسانی‌ها هم تا حدی ورنگی به این مشکلات مقرر است.

«هرزفلد» در مطالعات خود راجع به سکه‌های فوق‌الذکر مینویسد که دسته اول از حوالی ۲۳۰ مسیحی تا ۲۸۴ دوام داشت. چنانکه که ساسانی‌ها سکستان (سیستان) را متصرف شدند مرکز نهایت سلطنت را به آن ولایت انتقال دادند و دسته مسکوکات دومی ازین تاریخ تا کدام سال دوره سلطنت شاهپور دوم (۳۷۹-۳۰۹ م) دوام کرده است.

امیانوس مارسلینوس Ammianus Marcellinius میگوید که شاهپور دوم تقریباً در سال‌های بین ۳۵۰ تا ۳۵۸ مسیحی در جنگ‌های سرحدات شرقی مصروف بود و کوشانی‌ها در میان مخالفین او اسم برده شده‌اند. هرزفلد علاوه میکند که ضرب مسکوکات کوشان و ساسانی تا اخیر این جنگ‌ها دوام کرده است. «مارتن» سال ۳۵۸ مسیحی را که ختم جنگ‌های شرقی شاهپور دوم میباشد سال برآمدن کوشانی‌ها از باختر میداند که در دوره سلطنت «کیدارا» واقع شده است. (۱) معنی سمت صورت شاه در مسکوکات؛ سکه شناسان با مطالعات دقیق دریافته‌اند که چگونگی

نمایش صورت شاه خصوصاً سمت نگاه آن در مسکوکات معنی خاصی داشته آنچه که مربوط به این دوره است چیزی است که اصل آنرا باید در عادات زمان سلاطین خانوانه اشکانی یا ارساسی ملاحظه نمود. پروفیسر هرزفلد مینویسد: (۲) نمایش روی بطرف چپ مخصوص ارساس اول و تمام شهزادگان مربوطه بود که از راه ارت حق ضرب سکه داشتند و اراضی مربوطه آنها جزء لایتجاری امپراتوری بود نمایش روی به سمت راست نشانه احرار استقلال بود و این کاری است که ساسانی‌ها بعد از برانداختن یوغ اشکانی‌ها عملی کردند. «هرزفلد» این را نیز میگوید که مخالفین خاندان رساسی تا زمان اردشیر اول و خود

(۱) موسیو کرل در سال ۱۹۳۳ از تپه مرنبان ۳۳۸ سکه شاهپور دوم ۲۴ سکه اردشیر دوم

و ۱۲ سکه شاهپور سوم را کشف کرده است.

(۲) به یاد داشت‌های مسکوکات کوشان و ساسانی ۳۸ کلکته ۱۹۲۰ مراجعه شود.

Aemoir or Kushano Sas anian Coins ly Professor Ernest Herzfeld

اردشیر در زمان مخالفتش با ارتبا نوس پنجم روبه مقابل سکه بضرپ رسا نیده اند . با نگارشات پرو فیسر مذکور چنین معلوم میشود که ساسانی ها این روبه را تعقیب کرده و شاهان آنها که صاحب تبول هم بودند بطرف راست سکه میزدند شهزاد گن صاحب تبول هم ایشان را تعقیب کردند و کسانی که از راه مخالفت پیش آمده و یا استقلال بدست می آوردند صورت خود را روبه مقابل یارخ بطرف چپ بضرپ میرسانیدند .

اگر مسکوکات خاندان کیداری به این ملا حظات فوق سر داده شود از آن نظریات ذیل بدست می آید چنین معلوم میشود که « کیدارا » در اوائل وهله صاحب تبول از ساسانی ها بوده و بعد از آن مستقل شده . در وقت « پیرو » که از راه معمولاً پسر « کیدارا » و جانشین او در گند هارمیدانند ساسانی ها دوباره حق تبول خود را بر او نشانیدند زیرا او جانشین ور هران Varaharan یا بهرام هر دودر مسکوکات صورت های خود را رخ بطرف راست بضرپ رسا نیده اند . چون نوشته های مسکوکات هم از بر همی به پهلوی در « پیرو » تغییر کرده است این هم نظریه فوق را تقویت میکنند و بر نفوذ ساسانی ها در گند هارا شهادت میدهند .

از روی منابع چینی و شهادت مسکوکات معلوم میشود که « کیدارا » در وسط قرن چهارم مسیحی در کمال شهرت بوده است علاوه برین مسکوکات گواهی میدهد که مشار الیه زمانی باج گذار شاه پور دوم ساسانی بوده و بعد از آن استقلال خود را بدست آورده است . آوازه این وقایع وصحت آن از خلال نگارشات بعضی مورخین معاصر و یک کتیبه ای که پروفیسر « هر زفلد » از پیر سه ویلیس کشف نموده واضح میشود . به این لحاظ موضوع را در ذیل از نقطه نظر مورخین مطالعه میکنیم :

بعضی اشارات مورخین به اوضاع قرن چهارم : امپراتور سلسله ساسانی

Ammianus Marcellinus یکی از صاحب منصبان قشون رومن که در اراضی ماوراءالنهر علیه شاه پور دوم ساسانی (۳۰۹-۳۸۰ م) میجنگید میگوید که این شاه بین سال های ۳۵۰ و ۳۸۵ مسیحی در محاربات قبایل سرحدات شرقی که مهمترین و مقتدرترین آنها خیونی ها Chion toe و ایو زنی ها بودند Euseni مصروف بود . با تحقیقاتی که در مورد این قبایل نموده اند می نویسند که در اصل مضمون اشتباه پیش شده و (ایو زنی) اصلاً (کو زنی) Cuseni بوده که مقصد از آن « کوشانی ها » میباشند همین طور خیونی (۱) ها هم قبایله ارکوشانی های خورداست که در حوالی کابل بود و باش داشتند و معروفترین سردار آنها (گرومباتس) Grumbates نام داشت شاه پور دوم در ۳۵۸ با قبایل کشور ما صلح کرد .

(۱) خیونی را عبارت از کوشانی های خورد و بختلی ها دانسته اند .

وجنگ را با روم شروع کرده در ۳۵۹ به بین‌النهرین حمله برد و «امیدا» Amida قلعه جنگی رومن‌ها که عبارت از (دیار بکر) باشد محاصره نمود و درین محاصره جمعی از دشمنان سابق اویغنی کوزنی‌ها یا کوشانی‌ها بسرکردگی سردار خود گرومیا تس با او یکجا در جنگ رومن‌ها در محاصره قلعه امیدا شریک می‌باشند . اگر چه همین قسمت متن امیا نوس مار سلی نوس خیلی خراب شده باز هم با مطالعاتی که مارکو رت Marquart در ایران شهر صفحه ۳۶ - نوت ۵ نموده « کوزنی » یا کوشانی را خوانده و دسته قشون آنها را بیرون دیوار قلعه محاصره شده نشان میدهد . (۱)

کتیبه پرسیه یو لیس : پرو فیسر هرزفلد کتیبه در پرسیه یو لیس

یافته که به سال ۴۷ سلطنت شاه پوردوم سته خورده که ما دل ۳۵۶ مسیحی می‌باشد . این کتیبه را سلوک نام قاضی بزک کابل نوشته و درین دعا میکند که شاه پور بسلامتی بکابل مراجعت کند اگر متن این کتیبه بگیرد شایو دوم زمستان سال ۵۷ - ۳۶ را در دور ترین نقاط سرحدات خود در حواشی خاک خونی‌ها و ایوزنی‌ها به سر برده داده شود چنین برمی‌آید که محاربه بین شایو و کوشانی‌های کابل را در سال ۳۵۶ م قرارداد کابل درین وقت بدست شایو دوم بود و از آنجا بر علیه کندی‌ها را جلال آباد و ده ویشاور و غیره که در تصرف کیدارا بود می‌جنگید (۲) از اینجا خوب معلوم میشود که علاقه کابل - کاپیسا - گندهارا بیش از سال ۳۵۶ مسیحی بدست خاندان « کیداری » افتاده بود .

سرجان مارشال چندسکه از شایو دوم را از تا کر یلا یافته که اصلاً در شهر مرو بضر بر سیده قرار نظریه «مارتن» این مسکوکات در زمانه کوشانی‌های خورد در باختر هم رواج داشته و با تهاجم ایشان به هند در حوزه سند انتشار یافته است . در میان بعضی مسکوکات دیگری که یروفیسر «هرزفلد» به خیونی‌ها نسبت میدهد یکی آن تصویر نیم تنه را رخ بطرف راست نشان میدهد که کلاه شاه پور دوم را بر سر کرده و به مسکوکات وراهان Varahran (بهرام) پنجم که در مرو ضرب زده شباهت زیاد دارد و احتمالاً خود آنها هم در مرو بضر رسیده اند چون سمت صورت سکه نشان میدهد که «خیونی‌ها باجگذار ساسانی‌ها بودند یروفیسر «هرزفلد» آنها را به زمانه بعد از صلح ۴۵۸ مسیحی نسبت میدهد چون یکسکوه «کیدارا» ضرب «گندهارا» هم به سکه‌های فوق شبیه است «مارتن» آنها هم به همین عصر منسوب می‌سازد و نتیجه گرفته می‌گوید که «ایوزنی» یا «کوزنی» که

(۱) مقصد ازین کوشانی، کوشانی‌های خورد کیداری است (۲) ملتفت نباید بود که در سال ۹۴۳ از تپه مرنجان (۳۳۸) سکه نقرئی شایو دوم کشف شد است .

(امیانوس) ژنرال رومن ذکر نموده شاخه از کوشانی های بزرگ بودندو سر کرده آنها « کیدارا» بود و تهاجم آنها بر گندهارا بایدیش از ۳۵۶ مسیحی بوقوع پیوسته باشد. این تهاجم وجنبش های معاصر بعضی قبایل دیگر از بلغ بطرف بحیره خزر علت عمده جنگ های شرقی شاه پور دوم بوده و به این جهت باید تاریخ تهاجم کیدارا را به هند درحوالی (۵۰ - ۳۴۸) و تاریخ تابعیت اورا به شاه پور دوم درحوالی ۳۰۸ مسیحی قرارداد.

فوستس ییزا تنی Faustos Byzantium ، مورخ ارمنی که او را معمولاً « فوستس

ییزانی » گویند کتاب تاریخی نوشته کوفایع را از ۳۲۰ تا ۳۸۵ دربر میگیرید و از مطالعه آن مطالب تاریخی راجع به گذارشات تاریخی افغانستان بدست می آید . مشار الیه در کتاب پنجم فصل هفتم وسی و هفتم از جنگ های که بین کوشانی ها و ساسانی ها در حوالی ۳۶۷ و ۳۶۸ مسیحی واقع شده صحبت میراند از روی نگارشات مورخ ارمنی مذکور چنین معلوم میشود که مستهاجم کوشانی ها بودند و دو مرتبه ساسانی ها را شکست فاحش دادند به این تفصیل که در دفعه اول یکی از لشکر های آنها را بکلی محو نمودند و در دفعه ثانی شاه پور دوم مجبور شد که از میدان جنگ فرار نماید (۱)

پیشتر از روی مطالعه مسکوکات دیدیم که « کیدارا » بعد از یک دوره تابعیت به ساسانی ها مخالفت نموده استقلال خود را احرار نمود. مورخ ارمنی صریح آرا را تأیید میکند و مارتین تاریخ این واقعه مهم را در ۳۶۷-۳۶۸ مسیحی قرار میدهد. چیز دیگری که این تاریخ را تأیید میکنند این است که کینشکهم در چیه تیب نمره دوم سکه کیدارا سنه ۲۳۹-۳۳۹ را خوانده و آنرا مربوط به عهد کینشکها حساب میکنند. اگر خواندن او صحیح باشد و جلوس کینشکها قرار نظریه استن کثو، برتخت سلطنت در ۱۲۸ یا ۱۲۹ مسیحی مقرون به حقیقت باشد از ۱۲۸ یا ۱۲۹ علاوه ۲۳۹-۳۶۷ یا ۳۶۸ یعنی درست سالی بدست می آید که (مارتن) برای احرار استقلال کیدارا از سلطه ساسانی معین کرده است.

نتایج : مقصود از مطالعه منابع چینی، مسکوکات، شهادت مورخین کلاسیک رومن و ارمنی و غیره که قبل برین تفصیلات آن گذشت این بود تا مسئله کوشانی های خورد و یا کیداری ها از پیاوهای مختلف دیده شده و بعد با ترکیب همه ملاحظات چند سطر اساسی از آن بدست آریم . برکسی پوشیده نیست که در تاریخ قدیم افغانستان واقعات بعد از دوره کوشانی های بزرگ تاریک تر شده در قرن ۳ و ۴ مسیحی اوضاع خیلی پیچیده میشود و تاریخ این دوره بیشتر از هر عصری تفتیم، تجسس- کینجکاوی بکار دارد تا سر رشته بدست آید و چند سطری که نوشته

(۱) صفحه ۳۲ جلد سوم نمره - ۲ سال ۱۹۳۷. زور نال انجمن آسیائی شاهی بشکال.

می شود طوری شود که حتی المقدور موافق حقیقت باشد. بهر حال چون تا حال به چنین مسائل آنهم بصورت مسلسل دست زده نشده از منابع و معلومات حاضره هر قدر مختصر و کوتاه هم است استفاده نمود قدمی میگذاریم و امید داریم به تعقیب آن در اثر روشنی های جدید قدم های تازه تری برداشته شود.

ژوان ژوان و اخراج کوشانی ها از باختر، قراریکه در «وی شیو» سالنامه خاندان شاهی «وی Wei» تذکار رفته و در اول مطالعات خود از آن صحبت کردیم چنین مینماید که کوشانی های بزرگک بعد از طی دوره عظمت و جلال خود در دو طرفه هندو کش بنوبه خود مورد تهدید بعضی از قبایل آسیای مرکزی موسوم به ژوان ژوان ها واقع شده و از تهاجمات آنها در اذیت بودند. تا وقتییکه حکومت و نیروی کوشانی ها در آریانا استوار بود تهدیدات ژوان ژوان ها اهمیتی نداشت لیکن چون مرکز ثقل نیروی کوشانی با فتوحات هند آهسته آهسته به ماورای اندوس انتقال یافت ژوان ژوان ها بلاشبه جری تر شده و طوریکه در ماخذ چینی مذکور دیدیم حملات خود را چندین مرتبه تکرار کردند تا اینکه بالاخره موثر افتاده و کوشانی های باختر به دو حصه تقسیم شدند دسته بطرف غرب بجانب سواحل بحیره خزر رهسپار شد و جمعی با پادشاه خود «کیدارا» که قرار شهادت سالنامه چینی مرد رشید و دلاور بود بطرف جنوب هندو کش فرود آمد. پوره معلوم نیست که چرا کوشانی های باختر دو حصه شده اند بعضی ها علتش را چنین می نویسند که چون کوشانی های باختر قدرت محافظه باختر را به تنهای به خود ندیدند بطرف سواحل خزر و جنوب هندو کش روانه شدند تا کوشانی های این نقاط را بخود ملحق ساخته و در مقابل تهدید دشمن کارسازی کنند. شاخه جنوب هندو کو یا کیداری ها: اگر چه «کیدارا» نام شخص و شخص هم

شهزاده یا امیری است که حین بیجا شدن دسته ای از کوشانی های بزرگک بطرف جنوب هندو کش بر آنها آمریت دارد باز هم مورخین چنین قرار گذاشته اند که این ها شاخه کوشانی ها را از روز حرکت شان بجنوب هندو کو «کیداری ها» میگویند پس کیداری هم نام سلاله یا شاهانی است که برین شاخه کوشانی ها سلطنت کرده و هم نام عمومی دسته از کوشانی های باختر که آنها را کوشانی های خورد هم میگویند.

مقابله کیداری ها با ساسانی ها در باختر، اگر چه با اشاراتی که شده روابط کیداری ها با ساسانی ها آنقدر روشن نیست باز هم وقت برفت از اظهار بعضی نکته های مهم ناگزیریم. بیشتر در جمله حل سقوط کوشانی های بزرگک گفتیم که ظهور سلطنت ساسانی را هم در این امر بی دخل نبود چون عظمت ساسانی ها با ضعف کوشانی ها تصادف نموده است ساسانی ها تا چنانی

که دست‌شان میرسید از مداخلت‌های مستقیم و غیرمستقیم در خاک‌های آریانا خودداری نکرده و پیوسته مترصد موقع مساعد تری بودند تا قدمی جلوتر گذارند از طرف دیگر اگر در مراسم تشریفاتی لقب گذاری شهزادگان آنها نگاه شود دیده میشود که چشم حرص و آرزو همیشه به سرحدات امپراطوری کوشانی دوخته و برای بعضی حصه‌های غربی آریانا مثل آریانا و سیستان و مارجران و خوارزم که کم‌کم بدست آورده بودند حکومتی تشکیل داده و حکمران آنرا حکمران خراسان و شاه کوشانی‌های یاشاه بزرگ کوشانی میخواندند، این حکومت و حتی حکمرانی در آنجا در نظر ساسانی خیلی مهم بود و شهزادگانی که یکروز بر تخت شهنشاهی ساسانی جلوس میکرد حتماً بایستی در دوره شهزادگی خود حکومت خراسان را دیده می‌بود چنانچه در میان شاهان ساسانی شاه‌پور اول هر مزد اول - بهرام اول - بهرام دوم این عهده را در زمان شهزادگی خود طی نموده بودند (۱) و بهرام ۳ و هر مزد ۳ در سیستان حکومت داشتند.

بیانیم به اینککه آیا ساسانی‌ها تازمانی که کیداری‌ها در باختر بودند به این قطعه رسیده توانستند یا نه؟ این مسئله با دقتی که مادر نظر گرفته ایم هنوز واضح مطالعه نشده زیرا چیز مهمی که برای این کار بکار است تاریخ صحیح خروج کیداری‌ها از باختر است که هنوز واضح معلوم نیست و آنرا بصورت تقریب بین ۲۲۱ و ۴۰۹ مسیحی قرار میدهند.

درین شبه نیست که ساسانی‌ها در دوره انحطاط کوشانی در حواشی قسمت‌های غربی و شمال غربی امپراطوری کوشانی (وسعت یافته) از زمان شاه‌پور اول تا بهرام دوم حکمران‌های آنها در خراسان بلقب «کوشان شاه بزرگ» یاد میشدند ولی چنین معلوم میشود که در عصر یککه کیداری‌ها در باختر وجود داشتند به این خطه نرسیده بودند.

ناگفته نماند که مدققین تاحال کیداری‌ها و مخصوصاً دوره تمالی و سلطنت آنها را در طی قرن ۵ مسیحی قرار میدادند نظریه جدیدتر که متکی به منابع چینی و مسکوکات و شهادت مورخین کلاسیک است مبتنی بر این است که ایشان نه در قرن ۵ بلکه در قرن چهار سلطنت کرده اند. موافق به نظریه اولیه «گریستن سن» در صفحه ۱۸۷ «ایران در عصر ساسانی» می‌نویسد: «در اوایل سلطنت خود فیروز» «کیداری‌ها» را به پرداخت مالیه و ادار ساختن بود «کبدرا» (۲) پادشاه این قوم از تادیه مالیه ابا نمود و جنگ در گرفت. می‌گویند که پادشاه فارس کوشش نمود که با King khas (کنگاس) پسر کبدرا صلح کند و خواهر کنگاس را ازدواج نماید اما پیشنهاد نقشه او سر نکرده و جنگ دوام کرد درین وقت

(۱) ایران در عصر ساسانیان تألیف گریستن سن - متن فرانسوی صفحه (۲۲۲) ملاحظه شود.

(۲) آخرین شاه کوشانی شمال هندو کوه.

فیروز بفرار طرح نقشه دیگر افتاد و چشم امپراطوری بی‌زانس (روم شرقی) را به خطر کوشانی‌ها باز نموده به حکمت مذکور نوشت: « برای اینکه دست این اقوام بربر از مرزستان و دره‌های قفقاز کوتاه شود و از تهاجمات آنها دولت روم شرقی محفوظ باشد برای من یول پفرست تا کیداری‌ها را پس پاومفوب سزم ایکن جوابی از امپراطوری روم شرقی نگر فت معذالک کیداری‌ها را کاملاً شکست داد و آنها را به سرکردگی کنگاس از شمال هند و کش به گندهارا محدود ساخت ، چون فیروز بین سال‌های (۴۸۴ - ۴۵۹) سلطنت کرده است و کیدارا به نظریه جدید در نیمه دوم قرن چهارم خشمگین مانی داشت واقعات از هر رهگذر بهم موافقت میکنند و صورت تجاوز ساسانی ها و علت فرود آمدن کیداری‌ها از شمال به جنوب هندو کش تو ضیح میشود .

ولی منابع چینی واضح علت خروج کوشانی‌ها را از باختر بطرف سواحل بحر خزر و جنوب هندو کش فشار و حملات متعدد یکه از قبایل آسیای مرکزی ژوان ژوان هامیداند . از طرف دیگر قرار یکه مطالعه مسکوکات روشنی می‌اندازد کوشانی‌های خورد فقط در زمان شاه پور دوم که منتهای عروج ساسانی‌ها است موقتاً تابع این دولت شده و پسان باز استقلال خود را بدست آورده بودند این هم دایله واضحی است که ساسانی‌ها در اوائل برای مغلوب ساختن کیداری‌ها کوشش کردند ولی تا زمان سلطنت شاپور دوم (۳۰۹ - ۳۷۹) به این کار موفق نشدند و سپس موقتاً در کابل هم نفوذ یافتند .

شاخه غربی کوشانی و مقابله با ساسانی‌ها ، بیشتر متذکر شدیم که بعد از خروج از باختر دسته از کوشانی‌ها بطرف غرب رهسپار سواحل بحیره خزر شد قرار یکه معلوم میشود ایشان مانند شاخه جنوبی یعنی کیداری‌ها بیسکار ننشسته و مانند دسته اخیر الذ کر با امرا و شاهان ساسانی مصروف جنگ و بیسکار بودند کریستن سن می‌نویسد (۱) « بهرام پنجم با اقوام بربر شمال که منابع عربی و فارسی بدون تشخیص ترك میخوانند جنگ نموده است این اقوام حتماً عبات از خبونی‌ها Chianites هستند که اصلاً آنها را شاخه از هن ها حساب میکنند و بعضی عناصر آنها در قشون شاه پور دوم بود اما به تعهدات دوستی آنها اعتمادی نبود ، این قوم درین وقت عموماً در وادی‌های مرو مسکون بودند و بعد از وفات شاه پور در خراسان ریخته دشمن عمده ایرانی‌ها شدند . بهرام ۵ شخصا در مقابل آنها قشون کشیده برادرش « نرسه » را در غیاب خود نایب السلطنه مقرر کرد و در جنگ فاتح شد »

بالا از زبان کریستن سن دیده میشود که « منابع غربی و فارسی بدون تشخیص این اقوام

(۱) صفحه ۱۲۷۵ ایران در عصر ساسانیان بر زبان فرانسه تالیف کریستن سن

را ترك مېخوانند » يعنې اگر تشخيص شود ترك نېستند بلي «ځيوني» هستند وځيوني باتحقيقاتي كه شده عبارت از همين عناصر كوشاني خورډ و كوشانو يفتلي و يفتلي ميباشد كه پشت هم به سلطنت رسېده اند پس صحت منابع چيني واضح معلوم ميشود كه عده از آنها از باختر بطرف غرب رفته و در مرو و خوارزم و سواحل بحيره خزر منتشر شده بودند و از جانب شمال امپراطوري ساساني را تهديد ميكردند و با ساساني ها دشمني مي ورزیدند .
سلطنت كوشاني هاي خورډ در جنوب هندو كش : از منابع چيني معلوم ميشود كه كيداراي

دلاور چون بالشكريان خود به جنوب هند كوه فرود آمد پنج « ايالات شمالي كندهارا مطيع او شد » اين جمله اگرچه کوتاه و مختصر است ولي عنوان مفصلي است كه شرح يك فصل بزرگ را در آن ميتوان يافت و قتيكه كيدا را از باختر به جنوب هندو كش فرود مي آيد چنين معلوم ميشود كه با كسي مقابل نشده است علت اين مسئله واضح است كه بعد از سقوط كوشاني هاي بزرگ و برهم خوردن نظام امپراطوري عوض يك سلطنت مقتدر حكومت هاي ملوك الطوايفي در هر گوشه و كنار پديد آمده بود و از ان ميان دسته كوشاني هاي باختر در شمال و دسته كوشاني هاي كابل در جنوب اهميت بيشترى جايز بود آمدن كيدارا با لشكريانش از باختر ب كابل حمله ويا تهاجمي نبود كه در بين جنگ واقع شود ويا مقابله بعمل آيد بلكه برعكس دوشاخه يك تنه بود كه بيم يکجا ميشد يعنې كوشاني هاي شمال به جنوب پيوست ميكرديد از اين جهت حين آمدن كيدا را از باختر به علاقه كابل جنگي واقع نشد و نقاط جنوبي هندو كش كاپيسا - كابل - كندهارا - بختيا همه سلطنت واحدی تشكيل دادند . دامنه قلمرو سلطنت كيداري يا حكومت كوشاني هاي خورډ از طرف غرب تا باميان از طرف غرب تا باميان از طرف شرق تا اندوس انبساط داشت شمال آنرا دامنه هاي جنوبي هندو كو و خط جنوبي را كهستانات جنوبي تعين ميكرد بعضي ها حد جنوبي قلمرو اين سلطنت را تا بنو Banu هم پيش ميردند . چنين مينمايد كه مركز اين حكومت در اوایل وهله « كاپيسي » بوده و بعد ها بواسطه تهديد بعضي قبائل آسياي مركزي كه هويت آنها پوره معلوم نيست به پشاور منتقل شده است

مؤسس سلطنت كوشاني هاي خورډ : مؤسس سلطنت كوشاني هاي خورډ شخصي است كه در همه

منابع بنام (كيدارا) ياد شده اصلا خودش در جمله آخرين پادشاهان كوشاني بزرگ باختر هم بحساب ميرود . چون اسم او در مسكوكات سائر منابع زياد ديده ميشود و در سینه هاي دوازدهم ذكر رفته احتمال قوي ميرود كه به اين نام چند نفر يا اقلا دو نفر در زمانه هاي مشخص سلطنت نموده باشند بر علاوه « كيداري » نام خانواده سلطنتي آنها هم شده و خود « كيدارا » از موفخ خروج از باختر تا زماني كه مقر سلطنت را در پشاور ميگيرد پيوسته ذكر شده .

مسکوکات : مسکوکات « کیدارا » وسایر شاهان کوشانی خورد عموماً نقرئی و نازک

است و چند سکه مسی آنها از « بنو » هم یافت شده است ولی با تحقیقاتی که درین زمینه شده اینقدر واضح گردیده که مسکوکات نقره ئی مخصوص شاهان و سکه های مسی مربوط به حکمرانان ولایات میباشد که ازان پسان صحبت خواهیم کرد. تشریح سکه های خود کیدارا قرار دیا است :

سکه نقره ئی :

روی سکه : نیم تنه شاه به نیم رخ راست فیتنه دورسردارد که منتها الیه آن عقب سر متعرج است تاجی دارد بشکل کنگره سربرج که سه دندان آن مانند مسکوکات شاه پور دوم معلوم میشود بالای دندانها مرکزی تاج شکل ماه نو کره دیده میشود. موهای سر او از پشت کردن برآمده ریش ندارد. گوشواره بگوش دارد و تنه او چهار حصه تقسیم شده است برسم الخط برهمی نوشته است : کیدارا کوشان شاه .

پشت سکه : آتشکده ئی دیده میشود که قسمت قاعده و حصه فوقانی آن سه مرتبه دارد و در وسط بدنه ، آتشکده قرار گرفته . بالای زبانه های آتش نیم تنه هرمزید به نیم رخ راست معلوم میشود به دوطرفه آتشکده روبه جانب آتش دواتر محافظین شمیر بدست دیده میشوند .

نوع دیگر سکه نقره .

روی سکه : نیم تنه شاه روبه قبل دیده میشود. فیتنه که علامه شاهی است به دورسردارد انجام آن

بالای شانه های او موج است . تاجی پوشیده که از سه حصه مرکب است . حصه مرکزی ه بر حصه های اطراف هر کدام سه پر دارد تاج او بایند های موج و کره ئی مزین است . موهای او به دوطرفه کردن مشاهده میشود . ریش ندارد . گوشواره و گلو بند دارد . بالای شانه های او سرشانه ئی دیده میشود . برسم الخط برهمی نوشته است (کیدارا کوشان شاه) .

تصادفات بین کیداری و ساسانی : چه از روی قانون نمایش صورت در مسکوکات

چه از روی حضور سیاهیان « خوبی » یا کوشانی در سلك قشون شاه پور دوم حین جنگی با رومن ها در محاصره شهر امید Amida و چه از روی شهادت بعضی مورخین ارمنی مبنی بر وجه از روی کتیبه پرسیوایس معلوم میشود که « کیدارا » یا کیداری هاجند گاهی مطیع ساسانی ها بودند ولی یوره معلوم نیست که در چه وقت و کجا . آیدر اول وهله که کیداری هادر باختر بودند به ساسانی ها اطاعت میکردند ؟ یا حینی که در جنوب هندو کش

در دره گندها را تازه واصل شده بودند. اگرچه بعضی ها تسلط آنها را بر کیداری هادر باختراشاره میکنند لیکن اکثر فراترین دلالت برین میکنند که این تسلط موقتی بر کیداری ها در دره کابل صورت گرفته باشد و انهم در موقعی بوده که کیداری ها تازه به این قسمت فرود آمده بودند. «امیانوس مارسلی نوس» میگوید که شاه یور دوم از ۳۵۰ تا ۳۵۸ مدت ۸ سال در جنگ سرحدات شرقی بر علیه کوشانی ها مصروف بود احتمال زیاد میرود که این سلسله جنگ هائی که مدت چندین سال طول کشیده است معاصر زمانی باشد که کیداری ها از باختر بر آمده و به دره کابل و گندها را مستقر میشدند و ساسانی ها از همین بیجا شدن آنها استفاده کرده انبغواستند موقع بدهند که کیداری ها یعنی کوشانی های باختر به کوشانی های جنوب هندو کو ملحق شوند و از اتحاد آنها قوه مخوف تری بر علیه دولت ساسانی ها عرض اندام کند ساسانی ها این موضوع را خوب درک کرده بودند ولی کوشانی ها هم از جنگ و مغاصه دست نمیکشیدند و این وضعیت جنگ و نبرد مدت ۸ سال کامل طول کشید ولی چون کیداری ها تازه از باختر بیجا شده و هنوز در جنوب هندوکش به تمرکز قوا و جمع آوری نیروی خود وقت نیافته بودند مطیع ساسانی ها شدند و نفوذ ساسانی ها تا کابل بسط یافته و شاه ساسانی برای اینکه یکی قوای عسکری آنها را ضعیف و دیگر از رشادت آنها کار گرفته باشد جمعی از آنها بر علیه دشمن غربی خود رومن ها استعمال کرد و این همان واقعه معاصره قلعه Amida است که گر و مباتس کوشانی و سپاه او در اطراف دیوار های آن دیده شده است.

احراز استقلال و تشکیل سلطنت بزرگ : از روی مسکوکات و شهادت منابع چینی

و مخصوصاً اظهارات واضح و دقیق « فوستس » یزانی مورخ ارمنی واضح معلوم میشود که (کیدارا) و دولت کوشانی کیداری برای همیشه مطیع ساسانی ها نباشد و هنوز ۹ سال از کشمکش ها و نبرد با ساسانی ها نگذشته بود که تمام احتیاط های ساسانی برهم خورده و کوشانی های خورد بسر کردگی شاه وزعیم ملی خویش کیدارا برای جنگ آزادی کمر بسته و داخل اقدامات جدی بر علیه سلطه ساسانی شدند . جنبشی که کیداریها بر علیه ساسانیها روی کار آورده بود چیز کوچکی نبود و میتوان آنرا ضربتی مهلکی حساب کرد که در نتیجه آن در شرق دامنه تصرف آنها از آریانا برداشته شد و در غرب بسیاری از قسمتهای ارمنستان از دولت ساسانی جدا و به رومن ها پیوست گردید ، زیرا وقتیکه هنگام آزادی خواهی در آریانا بلند شد ساسانیها دست و پاچه شده و برای اینکه پوره بمسائل جنگی آریانا توجه بتوانند با رومن ها از در صلح پیش آمده و امتیازاتی برای رومن ها قایل شدند .

بهر حال قرار شهادت مسکوکات و نگارشات «فوستس» ارمنی جنگ استقلال خو آهی در سال ۳۶۷ - ۳۶۸ بر علیه شاه یور دوم ساسانی شروع شد با جزئیات که خوشبختانه مورخ مذکور میدهد واضح معلوم میشود که محرك و مسبب این جنگ ، کیداریهای کوشانی بوده و حمله و تهاجم هم از طرف آنها شروع شده است و این خود دلالت میکند که این جنگ جنگ آزادی و جنبشی است که برای امحای سلطه شاپور دوم ساسانی بعمل آمده است .

با اظهارات مورخ ارمنی درین جنگ کامیابی های درخشانی نصیب دولت کیداری آریانا شد و شاپور دوم ساسانی دوبرتبه به شکستهای مدحشی مواجهه گشت ، یکدفعه یکی از لشکر های او بکای محو شد و در دفعه ثانی کار لشکریان ساسانی به اندازه ئی دچار خرابی شد که شاه یور دوم برای نجات جان خود مجبور شد که از میدان جنگ فرار کند ، باین ترتیب کوشانیهای خورد که تقریباً ده سال قبل بواسطه هرج و مرج و تهدیدات قبایل آسیای مرکزی ژوان ژوان ها و غیره ضعیف شده و کم و بیش تحت سلطه مستقیم و غیر مستقیم ساسانی ها واقع شده بودند به آرزوی دیرین خویش موفق شده و استقلال خود و کشور خود را در سال ۳۶۷ یا ۳۶۸ بدست آوردند و به تشکیل سلطنت آزادی در جنوب هند و کش پرداختند که پیشتر حد و حدود آنرا شرح دادیم ، سلطنت آزاد کیداری اگرچه حکومت نیرومندی بود باز هم فلمرو آن محدود بود ، در غرب و شمال غرب نفوذ ساسانی ها انبساط داشت ولی ظهور یفتلی ها در شمال و شمال شرق آریانا و سلطنت مقتدر آنها که در فصل آینده از آن بحث خواهیم نمود نه تنها باعث عقب نشینی ساسانیها در خاکهای آریانا شد بلکه به موجودیت سیاسی آنها در مملکت شان هم رخنه وارد کرد .

ظهور یفتلیها و اختتام دولت کیداری : پیشتر در اوائل مطالعات خود حین معاینه منابع

چینی مشاهده نمودیم که «کی - تو - لو» یعنی «کیدارا» پسر خود را در (فو - لوشا) یعنی پشاور جانشین خود مقرر کرده خودش بطرف غرب حرکت کرد تا در مقابل قوم متهاجمی فعالیت کند دایرة المعارف (ما - توان - لن) ترجمه «رموزات» این قوم متهاجم را ژوان ژوان خوانده و «وی - شیو» که (اسپخت Specht) ترجمه کرده آنها را «هیوانگک - نو» معرفی میکند و حقیقت امر این است که (ژوان - ژوان) و (هیوانگک نو) اسباب جنبش اقوام در آسیای مرکزی شده و هیوانگک نو ها درین وقت از علاقهای شمال بحیره اورال و خزر بطرف غرب آسیا و خاکهای اروپا انتشار یافته بودند و قومیکه از صفحات شمال آمو به بخارستان رخنه وارد شده یفتلیها میباشد که بجای سلطنت کوچک کیداری گندهارا دولت مقتدری در دو طرفه هند و کش تشکیل داده و سلطه ساسانیها را تا بدید ساخته اینها مطالبی

است که در فصل آینده از آنها مفصل صحبت خواهد شد اینجا محض از نقطه نظر ارتباط وقایع با کیداریها از استقرار يك شاخه یا قبیله یفتلی موسوم به «زابلی» مختصرآذ کریمکنیم .
شاخه زابلی و شهادت مسکوکات آنها ، در فصل آینده ، برای یفتلیها و قف شده است

راجع به هست و بود و نامهای مختلف و قدیمی این قوم و صورت ورود ایشان در آریانا مفصل بحث خواهیم نمود. اینجا از نقطه نظر ارتباط با موضوع سقوط سلطنت کیداریها که سردست است از يك شاخه یا قبیله نیرومند آنها صحبت میکنیم که بنام (زاوولی) یا (زابلی) در حوالی غزنی و بین غزنی و قندهار مستقر شده و این علاقه بنام زا بلستان شهرت یافت تا گفته نمایند که حین ظهور یفتلیها در آریانا ساسانیها از قدرت خود وضعف کیداریها استفاده کردند و پی هم در فکر تهاجم و حمله بولایات مختلف مملکت ما بودند و وقت و محیط چنین تقاضا میکرد که عوض سلطنتهای کوچک یفتلی و کیداری در شمال و جنوب هندو کش يك دولت مقتدر بمیان آید تا با وحدت قوا با ساسانیها طرف شود بهمین اساس دولت کوچک کیداری بدست زاوولی های یفتلی از علاقه گندهارا برداشته شد قراریکه «مارتن» میگوید این نام قبیلوی در مسکوکات به نوشته «یونان و کوشانی» بشکل Zabol «زوبل» آمده ، در رسم الخط برهمی «جا بولا Jabula» و «جا یوولا Jauvla» و «جا یوولا Jabuvlah» خوانده شده و در کتیبه «توارما» کی یورا Kyuera «هم صورت (جا یوولا) Jauvla» آمده است و چون در مسکوکات قدیمه زابلی دقت بعمل آید معلوم میشود که ایشان در اواخر قرن چهار در سرحدات هند رسیده و مستقر شده بودند .

تا گفته نمایند که «مسن» از «توپ بزرگ» هده مسکوکات زیادی از یفتلی ها مغلوط با مسکوکات ساسانیها یافته با مطالعاتیکه در آریانا اتنی کوا» (صفحه ۳۹۹ - ۳۹۶) درین زمینه بعمل آمده است اگرچه چندین سکه آن به نیمه دوم قرن پنج نسبت میشود اکثر مسکوکات ساسانی آن بسالهای اخیر قرن چهارم مربوط میباشد و با این دلیل قوی گفته میتوانیم که حصه زیاد مسکوکات یفتلی هم که در اینجا پیدا شده مربوط بهمین دوره میباشد اگر مسکوکات یفتلی که در توپ بزرگ هده کشف شده بهمن و نازک است و سرشاه به قوه تا به نقش شده است . اکثر آنها نوشته فی به رسم الخط «کریک و کوشان» دارد که یا آنهاست یا با مضمون یونانی رسم الخط برهمی هم دیده میشود .

دا کتر هاین ریش جونکر Dr. Heinrich Junkar در بعضی ازین نوشتههای یونان و کوشانی خوانده ، که مسکوکات زابلی و در بلخ بضرر رسیده و چون مسکوکات ضرب بلخ تنها نوشته بر رسم الخط یونان و کوشانی دارد معلوم میشود که مسکوکاتیکه تنها بر رسم الخط برهمی نوشته دارد بجنوب هندو کوه بضرر رسیده اند چنانچه به تأیید این نظریه تخته فی باعین همین نوشته برهمی باحزوف مجری از پشاور کشف شده است .

از طرف دیگر رسیدن یفتلیها دریشاور پیش از ۴۰۰ با اظهارات زایر چینی فاهین Fahein هم تصدیق میشود زیرا اشار الیه میگوید که شاهای از یفتلی ها قبل برین سعی نمود تا کشکول گدائی بودارا بیردولی در اثر حوادث غیر مترقبه ناکام شد
بیشتر در باب مسکوکات کیدارا دیدیم که در چیه آن روی شعله های آتش آتشکده تصویر هر مزد دیده میشود این مسئله از اختصاصات قرن چهار است در بعضی مسکو کات زابلی که از هده کشف شده همین آن دیده میشود .

یک سکه دیگر زابلی که شباهت زیادی به مسکو کات ضرب مرو بهرام پنجم دارد باید به مرو ضرب زده شده باشد باید که تاریخ آن به قرن چهار نسبت شود زیرا از روی مسکو کات بهرام چهارم تقلید شده است .

خلاصه مقصد از این مطالعات دقیق و استشهاده مسکو کات این است که پیش از ختم قرن چهارم یفتلیها صفحات شمال تخارستان و باختر و مرو را در تصرف آورده و در شمال هندو کش در مرو و بلخ سکه ب ضرب رسانیده اند و حتی تا پشاور و او بصورت حمله اولی هم باشد رسیده اند و در اثر ظهور همین یفتلیهای بدخشان و مخصوصاً قبایلی زابلی آن ب جنوب هندو کش و استقرار آنها در گردو نواح کابل و غزنی و نقاط مختلف سمت مشرقی دولت کیداری خاتمه پذیرفته است .

و قتی که قبایل « زابلی » از گردنهای هندو کو فرو می آمدند « کیدارا » خطرات را بخود متوجه دیده از سلطنت دست کشید پسرش را که چینی ها نام نمیرند و او را بعضی ها « کنگکاس » میخوانند و مسکو کات پرو Piro مینامند (۱) عوض خود در پشاور شاه مقرر کرده و خودش با لشکریان خود برای دفاع ب کابل آمد تا بجانب کاپیسا رفته و در مدخل دره های هندو کش از آمدن قبایل زابلی یفتلی جلو گیری کند ولی موفق شده نتوانسته و قبایل زابلی به پیشرفت خود ادامه دادند .

کنگکاس Kungkhas یکی از پسر های کیدارا که بعضی منابع از آن ذکر میکنند کنگکاس نام داشت مخصوصاً از او وقتی صحبت میکنند که پدرش هنوز در باختر بود « کریستن سن » پدرش کیدارا را آخرین شاه کوشانی شمال هندو کو خوانده و در وقت فرود آمدن کوشانی ها را تحت سر کردگی همین پسرش قرار میدهد ولی در مسکو کات به این نام کسی از کیداری ها دیده نشده .

پرو Piro درین شبهه نیست که کیدارا پسر یا پسرانی داشت که بواسطه نبودن

منابع دقیق از نام و نشان آن ها واضح اطلاع نداریم . منبع چینی طوریکه دیدیم بدون ذکر نام از یک پسر او ذکر میکنند که در موقع ترك سلطنت او را عوض خود در پشاور شاه اعلان کرده بود تاریخ ترك سلطنت کیدارا را جلوس پسرش را مد ققین به سال های

(۱) بعضی ها کنگکاس را حین فرود آمدن کیدارا از باختر با او یکجا ذکر میکنند احتمال دارد که کنگکاس و پرو دو برادر بوده باشد .

(۳۷۰ - ۳۸۰ مسیحی) قرار میدهند قزار بیکه از شباهت مسکو کات معلوم میشود پسر کیدارا که بعد از او به سلطنت رسیده پیرو Piro نام داشت. نمونه مسکو کات او ازین قرار است:

سکه نقره
روی سکه: تصویر نیم تنه پادشاه رو به مقابل دیده میشود. و در سرفیته (علامه شاهی)

دارد و انجام آن بالای شاه هایش موج است. تاجی به سر دارد که در آن دوشاخ کج به راست و چپ و در قسمت وسطی. بر ملاحظه میشود و فته های موج و کره آنرا مزین کرده است. موهای انبوه به دوطرفه کردن دارد. بروت ها را خورد و به تارهای موی ریشش مروارید آویزان است. گاو شواره و گلو بند پو هیده و سرشانه نی دارد در رسم الخط برهمنی بطرف چپ (شاه) و بطرف راست بروزه Piroga نوشته است. پشت سکه: آتشکده نی که تهاداب آن سه مرتبه دارد ملاحظه میشود. بالای شعله های

آتش هیکل نیم تنه هر مزدرخ بطرف راست معلوم میشود به دوطرفه آتشکده رخ به طرف آتش دو نفر محافظ با شمشیر مسلح میباشد.

در روی يك سکه دیگر برسم الخط برهمنی بطرف راست کلمه (شاهی) و بطرف چپ (پیرو Piro) تحریر است.

مداخله جدید ساسانی ها: حینیکه قبایل زابلی یفتلی بطرف دره کابل فرود آمده و در

اثر اضطراب آن کیدارا ترك سلطنت گفت و «پیرو» سرش بر تخت نشست ساسانی ها باز از موقع استفاده نموده بنای تجاوز و مداخلت را گذاشتند. حقیقتاً برای کوشانی های خورد موقع بسیار نازکی بود، زیرا ساسانی ها لا ینقطع آنها را تهدید میکردند و یفتلی ها مجبور بودند که برای مقابله با ساسانی ها به سلطنت های کوچک محلی جنوب هندو کش خاتمه بدهند بهر حال اردشیر بنای تجاوز را گذاشته تا جایی پیش آمد و بعد از آن شاه بود سوم بسا نقاط دیگر را متصرف شده و «پیرو» را مجبور کرد که بصورت قبول نشین برگنده هارا حکومت کند به این صورت نفوذ ساسانی ها در دره کابل انبساط یافت. این وضعیت در اینجا تا زمان وهران با بهرام کوشانی جانشین پیرو و در بعض جا ها دیگر مثل با میان در زمان برخی از امرای کوچک محلی دوام نمود. این امر را برخی از مدققین به عنوان «کوشانو ساسانی» خوانده و جز بعضی مسکو کات اثری از آنها معلوم نیست. موسبو ها کن تصویر (پادشاه شکاری) را که از دره کیکرک بامیان پیدا شده و یکی از امرای محلی بامیان در قرن ۵ نسبت میدهد در قطار این امر محسوب مینماید بهر حال روی هم رفته تسلط ساسانی ها بر دره کابل و گنده هارا طول زیادی نکشید زیرا یفتلی ها نه تنها خاک های آریا نا را از تسلط ساسانی ها بیرون کردند بلکه صدمات مهلك به شاهان و ارکان دولت ساسانی رسانیدند. وهران یا بهرام Varahran: از روی مسکو کات چنین معلوم میشود که بعد از پیرو،

شاه دیگری بنام وهران به سلطنت رسیده باشد. «خاتمه»

یفتا لیان

«محققین تاریخ کشور بخوبی آگاهند که وقایع بعد از کوشانیان تا عصر اسلام و تاسیس دول ملی در آریانا چقدر مبهم و غیر واضح است . دوره یفتالیان از جمله آن دوره‌ها یکی ولی مهمتر از همه و پیچیده تر از همه است اینکه گفته اند تاریخ تاریک است بیشتر در مطالعه عصر یفتالی صدق میکند و چون تا امروز کوچکترین روشنی هم بر این صفحه تاریک از طرف تاریخ نویسان مملکت افکنده نشده بود لهذا این بنده که عشق مغرطی در روشن ساختن تاریخ باستانی کشور عزیز دارد دنبال این مطلب افتاد و ناجائیکه مأخذ موجوده مساعدت کرد ، فی الحمله توانست که بار اول مجموعه در ذکر تاریخ یفتالیان تقدیم جامعه خویش نماید . البته معترف است که این مجموعه نواقصی دارد اما آنانی که از پیچیدگیها و غیر واضح بودن وقایع و عدم موجودیت آثار و نشدن تدقیقات علمی و فنی راجع باین دور باخبراند با همه نواقص آنرا استقبال میکنند .

(م . عثمان صدقی) عقرب ۱۳۳۳

یفتل : منطقه بدخشان که در گوشه شمال شرقی افغانستان واقع است مرکب از یک سلسله کوههای مرتفعی میباشد که دریای این کوهها دره ها و وادیهای خیلی قشنگ و زیبا وجود دارد . شمال و مشرق آنرا آمو دریا و جنوب و غرب آنرا منطقه فطغن جدا میکنند . آب و هوای آن در زمستان خیلی سرد بوده و کوتل ها بنا بر برف های زیاد بسته و رود خانها یخ می بندد . مقدار ریزش باران بنا بر وجود جنگلهای آن کافی است . کوههای بدخشان از ثروت های معدنی غنی و لعل بدخشان ادبیات شرق را پر کرده است . سایر معادن چون نمک ، یاقوت ، لاجورد و گوگرد نیز به مقدار زیاد دارد . بدخشان از رهگذر مپوه نیز مشهور است .

شهر فیض آباد مرکز بدخشان است. این شهر معروف از خان آباد مرکز سابقه آن قطغن که از شهرهای معتبر افغانستان شمرده میشود یکصد و هفده میل بطرف شمال شرقی واقع شده. مضافات بدخشان: جرم - رستاق - زیباک، شغنان - واخان - راغ، شهر بزرگه یقتل کشم و دراهم است. یقتل منطقه ایست که بصورت نیم دایره اطراف شهر فیض آباد را فرا گرفته و بدو قسمت منقسم است که یکی را یقتل بالا و دیگر را یقتل پائین خوانند یقتل بالا بطرف شرق و جنوب شرقی و یقتل پائین بجانب شمال و شمال غربی شهر واقع شده نزدیک ترین حصه یقتل از شهر قریب یک کروه و دورترین حصه آن به اندازه سی کروه به طرف راغ افتاده و راغ منطقه بین یقتل و درواز میباشد. منطقه یقتل یک منطقه آبادان و نفوس آنرا در حدود صد هزار میتوان تخمین نمود. قصبات مهم مربوط به یقتل که قشلاق گفته میشود عبارت است از:

لا با - حصاری - سرغیله دره زران - تفرک - شرون، بلخواه - قویز ترکان - شکراب - پیدکلان - پسته کلان - خرکش - کملوگی - نار دره - کندلان - فرغبول - دهندره، کول دره - کهنه قشلاق - سرخاک، کشن دره، ننگر، شلخزار - سفید سنگ آب - ده بالا - توری آب - بوره کان - پهندره - خواجگان - خرچنگ - علی گدل و غیره.

مردم یقتل زراعت پیشه و مال پرورنده و به تجارت کمتر اشتغال می ورزند کشت و کار شان عموماً لقم است. گندم و جو خیلی ذرع میگرد و بجای فروش آن شهر فیض آباد است. دشت معروف شیوه که منطقه سیتیپ و چراگاه و محل پرورش مالداران قطغن و بدخشان است بطرف یقتل واقع شده مزك دشت وایش نیز از چراگاههای مهم شمرده میشود زیرا خوب و پسته زیاد دارد. امامبوه بسیار زیاد نیست.

خورا که مردم را نان گندم و جو و لبنیات تشکیل میدهد به خوردن گوشت تمایل زیاد نیست. از پشمی که حاصل می کنند نمک، جل، جوال، پلاس، برک، چکمن می بافند. کرباس خوب نیز در اینجا بافته میشود. یقتل ها مردمان تنومند و قوی هیکل - دلیر و سلحشورند و به این انتساب قدیمی یعنی یقتلی فخر می کنند به زبان دری حرف می زنند و حنفی مذهب اند. یقتل های موجوده از نقطه نظر عادات اخلاقی - و لباس با سایر مردمان بدخشان اختلاف ندارند.

طوری که گفته شد مشغولیت ایشان را زراعت و رومه داری تشکیل می دهد.

محصولات خویش را بر روزهای دوشنبه و پنجشنبه که روزهای بازار شمرده می شود در بازارهای فیض آباد عرضه کرده مایحتاج خود را از آنها خریداری میکنند. (۱).

(۱) از یاد داشت های جلال تاج میرزا محمد خان وزیر سابق مالیه و کتاب راهنمای قطغن و بدخشان و راهنمای افغانستان.

این بود معلومات بسیار مجمل راجع به اوضاع فعلی منطقه یقتل و یقتلی ها حال بر گردیم به تاریخ قدیم یقتل و امیرا طوری یقتلی .
 اوضاع سیاسی افغانستان در اواخر قرن چهارم

در اواخر قرن چهارم مسیحی افغانستان دچار بحرانیهای سیاسی گردیده بود - چه از یکطرف ضعف دولت کوشانی و از طرف دیگر قوت و قدرت روز افزون دولتهای جوان ساسانی در غرب و دولت گوینا در شرق افق سیاسی این مملکت را تیره کرده بود. کوشانیهای بزرگ در سال ۲۲۰ از بین رفتند و جای شانرا دوسلسله دیگر شاهان کوشانی بنام کوشانیهای باختر یا کیداریها و کوشانیهای کابل گرفته بود. چون اقسام قدرت و از بین رفتن وحدت اسباب ضعف دولت را نمایان ساخت از طرف غرب ساسانیان و از طرف شرق گوینتاها بنای تعرض و پیشقدمی را در خاک آریانا گذاشتند و طبعاً چون مانعی در پیش نبود و این دول کوچک به تنهایی نمیتوانستند جلو این پیش آمدها را بگیرند رفته رفته حوضه حکمرانی تنگتر گردید تا اینکه دولت ساسانی بعد از تسلط بر قسمت های غربی مملکت تا حوالی باختر پیش آمده از پادشاه کیداری طالب خراج گردید. کیداریها که نمیتوانستند باین دلت تن در دهند بعد از مجادلات زیاد مجبور به ترک باختر شده و جنگ کنان با ساسانیان به کابل آمده با شاخه دیگر کوشانیان که در کابل حکومت داشتند پیوستند .

شاخه کابلی با وجودیکه منطقه نفوذ و حکمرانی ایشان مشتمل بر کابل و بامیان و حوالی آن بوده بیشتر از سیاست و تدبیر کار گرفته و دولت خود را در برابر قوت ساسانی و گوینتا و یقتلیها (از شمال) نگهداری کردند. رویهم رفته در اواخر قرن چهارم و اوایل قرن پنجم میلادی افغانستان از طرف غرب زیر نفوذ و تصرف ساسانیان و از طرف شرق زیر سلطه گوینتاها در آمده در وسط یعنی کوهستانهای کابل دولت بسیار ضعیف کوشانی مانند شعله کم نوری روشن بود که روشنائی آن بجز بر ساحه محدودی پرتوافشانی نداشت .

ظهور یقتلیها در چنین وقت بحرانی و تیره بود که طائفه دیگر از قبایل پنجگانه یوچی بنام یقتلیها خروج کرده ابتدا دول ضعیف شده کیداری را از بین بردند و بعد ها نه تنها نفوذ اجانب را از مملکت برداشتند بلکه دایره قلمرو خود را در شرق و غرب و شمال و جنوب وسعت داده امیرا طوری مرکب از چهل ولایت تشکیل دادند که در تاریخ بنام امیرا طوری یقتلی یا دولت میاطله شهرت گرفت. در آوانیکه کوشانیان یکی از قبایل پنجگانه یوچی قدرت پیدا کرد بطرف باختر رفتند و تشکیل دولت معظم کوشانی را دادند یقتلیها با دیگر طوائف یوچی از قبیل یوناها (Yonas) چست نوها (Chasthanos) و یوچی چین ها در منطقه تا هیا و حوالی آن

زندگی داشتند. همینکه قدرت و نفوذ کوشانی‌ها روبه‌تقلیل گذاشت بر قدرت و نفوذ یفتل‌ها افزوده شد. و هنگامیکه دولت کوشانی بزرگ خاتمه یافت و دولت‌های ضعیف کیداری و کوشانی کابل و بیکار آمد قدرت و نفوذ یفتل بعد کمال رسید چه بزودی این اقتدار به‌ساحت فعالیت در آمد و ابتدا دولت کیداری را که در زیر فشار دولت‌های ساسانی دست و پا می‌زد از پا در آورده و مجبور شان کرد که کیدارا یا گنگهاس پسر خود و پاتنها گنگهاس بنام کیدارای دوم ترك باختربانه گوید و به کوشانیان کابلی پیوندد با ازین رفتن دولت کیداری کار یفتل‌ها بالا گرفت و بزودی دولت معظم ایشان تشکیل یافت که ما از چگونگی ایشان در صفحات مابعد مفصلتر صحبت خواهیم کرد. نام یفتل، متأسفانه قرن پنجم و ششم تاریخ افغانستان به اندازه تاریک

و آثار آنقدر کم است که میتوان آنرا بقول ونسن سث نقطه سیاه تاریخ خواند. دوره حکمرانی یفتل‌ها از یکطرف زود گذر و از طرف دیگر در کشمکش و جنگ با اجانب سیری شده. حفریات و بناستان شناسی هم هنوز نتوانسته برین نقطه سیاه روشنی اندازد تا بدید. میشد که نام یفتل در اصل چه بوده و چه سان یفتل شده و تحریرات ییگانه‌نگان ما اندچینی‌ها و هند ییها و مولغین رومی و یونانی از روی چه اسمائی برین قوم گذاشته اند.

به‌رحال مهمترین مرجع برای گنجگاو ی در اطراف نام یفتلی ماخذ چینی است. در ماخذ چینی ایشان بنام هوا (Hwa) و هوآتن Hoa-tun (۱) و همچنین ابثا Epta یبثا Yetta دیده شده اکثر مورخین جدید. نام یفتل را از کلمه یبثای چینی مستخرج دانسته که یونانیان کلمه افتالیت و فارسیان و اعراب نام هبطل و هیاطله و یزانتین‌ها اسم هون سفید و هندیها عنوان هو نا و سپته هو نا را بر آنها گذاشتند. برسی سایکس نام اصلی آنها را به استناد ماخذ چینی هوا و هوآتن میداند که رفته رفته این قبیله مقتدر خود را بنام فامیل حکمران خود یی نهپا Ye-tia موسوم کردند و بعد هیتل و افتالیت شد. (۲) بر طبق نظر یی پرو فیسر یار کر تلفظ چینی یفتل یبثا Yetta و یا Epta بوده که در زبان محلی یبثا Yipta و در زبان کور یا Yop-tal خوانده میشد (۳) بار توآند گویند که بطولو می در ردیف تسخار ها و یا توخار ها از قوم یات سخن میرانند (۴)

(۱) ص ۲۴۶ انشیکلو پیدیا ی ریستا نیگا جلد ۸

(۲) ص ۱۳۴ جلد اول تاریخ افغانستان

(۳) ص ۱۳۴ تاریخ هزار ساله تاریها

(۴) ص ۶۲ جغرافیای تاریخی ایران

ریشه اصلی این کلمات ییتها چینی - ایقتالیت نویسنده گان کلاسیک غربی وهیتل فارسیان و اعراب همه کلمه یی تی آیتو Ye-tai-li-to است که به معنی « رئیس » و « بزرگ » است (۱) طبری هباطله را به فرسی هبتال دانند که معنی آن مرد قوی و دلیر است (۲) از طرف دیگر تا ریخ خانواده مانچوی (Manchu) چین نشان میدهد که افغانستان امروزه افتها (Ephthah) قرن پنجم بوده و افتها یوچی های قدیم اند (۳) و کیتان وود یوچی را بشکل ییتها Yetha همان هباطله وهون سفید می داند (۴) انسبکلو پید یای بریتانیکا اسم معمول ایشانرا ایقتالیت دانسته ولی تلفظ صحیح آنرا هفتالیت میگوید. بار تولد دانشمند روسی درین باره چنین گوید: اعراب یفتاله را باسم هیطل (و هباطله در جمع) می شناسند و در مجمع البلدان یا قوت نیز تلفظ آن به همین شکل ذکر شده است. املا ی این کلمه که بران یونانی هفتالیتای و آبد لای وبشامی ابدل Abdel و بار منی هپتال Hep'al است ظاهراً فلات بدان دارد چنانچه توماشک نیز تلفظ شده است که بجای کلمه هیطل و هباطله (بابا) باید هیطل و هباطله (بابا) خواند و همین کلمه است که بشکل یقتل درآمده است. «
رو بهمرفته میتوان گفت مورخین هر قسم که با کلمات با زی میکنند اصل نام هقتل - یقتل - اقتل - ایتلو یا هبتل است که تا به حال به همان صورت قدیم حفظ شده و چینیان آنرا بران خود ییتها خوانده اند. مورخین یونانی از روی تلفظ اصلی ایقتالیت Ephthalite خوانده و مورخین - اسلامی آنرا هیطل از روی نام هبتل و یا هیطل شاید از کلمه یتهای چینی ساخته و جمع آنرا به هباطله وهباطله کرده که اسم دومی بیشتر آمده و اینکه یقتلها در نزد مورخین غربی بنام هون سفید معروفند غالباً نقل از ماخذ هندی باشد که بنام هوناما Hunas و سیتته هونا ذکر یافته که اغلباً به معنای هجوم آورو ییگانه و یا هجوم آورو ییگانه سفید پوست باشد. و نیز چون لشکر کشی های یقتلها با سیلاب هونهای وحشی زرد پوست در یک عصر قریباً واقع شده زیاده از اسباب انکاه مورخین موصوف شده.
بعضی هم کلمه ایتل (یقتل) را اسم تر کبیری دانسته و اصل آنرا آب تله گمانه می کنند که بمعنی ساحل نهرو مراد از آن مردم ساحلی میباشد (۶) که خیلی ضعیف بنظر

۱ - ص ۴۲۳ جلد اول تاریخ فارس موافقه سایسکس

۲ - ص ۳۰۴ جلد سوم تاریخ طبری چاپ نولکشور

۳ - ص ۲۱ تاریخ هزار ساله تا تارها

۴ - ص ۲۷ سفر بر منبع آمو در یسا

۵ - ص ۶۵ جغرافیای تاریخی ایران

۶ - ص ۹۴ کتاب تلفیق الاخبار و تلفیق الآثار مؤلفه دزمزی چاپ دورم بودرگ ۱۹۷۰

میخورد برخی هم هیتل - وید هال و ابدال را شکلهای دیگر کلمه یقتل می دانند. که اگر کلمه ابدال به تحقیق پیوندد و ابدال یقتل باشد آنکاه دوره دوم یقتل ها را نیز ضمیمه دوره اول باید ساخت. کریستن -ن این نام را در کتاب خود چنین آورده که یقتل: هفتالان در بند هشن ایرانی، هیتال در ارمنی، هتال در فارسی و هیتل در عربی است (۱). نژاد یقتلها: یقتلها طوری که در بالا اشاره رفت طایفه از پنج طایفه یوچی بودند. که مرکز

ومقر شان تاهیا یعنی ولایت تخارستان بود. راجع به نژاد یقتلها صحیح ترین مأخذ آثار و منابع چینست که بر طبق آن ایشان شعبه از یوچی ها اند (۲)

پرس ساینکس می نویسد: «در منابع چینی دیده میشود که یک شاخه یوچی های بزرگ معروف به هوا (Hoa) یا هوآن (Hoa-tun) بوده رفته رفته هواقیله مقتدری شد که خود را بنام فامیل حکمران خود یی تها (Ye-tha) میخوانند که بالتوجه از طرف یونانیان اسم افتالیت پر ایشان اطلاق شد. فارس ها ایشانرا هیتال (Haythal) و برانین ها هون سفید خواندند.

بارتولد محقق روسی گوید: این طایفه (یقتالیان) بعقیده اکثر علما شاخه از یوچی ها (یوچی ها) ویا تخار ها بودند (۳)

پرو کونیس Procopius گوید که ایشان تنها در میان هونها بشره سفید داشتند و زبان شان زبان اندو اروپائی بود (۴)

ای اچ یارکر (E.H. Parkor) پروفیسر زبان چینی دروکتوریا یونیورسیتی مانچستر که تاریخ هزارساله تاتارها (A Thousand Years of the Tartars) اثر اوست چنین مینویسد که «یقتلها قسمت خوردی از همان طایفه اند که چینی ها یوچی خورد» خوانده اند (۵) کیتانود (Wood) مواف کتاب سفر بر منبع آمودریا بر طبق نظریه (M. Vivien de st. Martin) یوچی را بشکل یثها (Yrtha) همان هباطله یا هون سفید میداند (۶)

(۱) ص ۴۱۵ ایران در زمان ساسانیان چاپ تهران

(۲) ص ۶۴۶ انسایکلو پیدیای بریتانیکا طبع چهاردهم

(۳) ص ۶۵ جغرافیای تاریخی ایران

(۴) ص ۱۳۴ جلد اول تاریخ افغانستان مولفه ساینکس

(۵) ص ۱۲۴ طبع لندن ۱۹۲۴

(۶) A Journey to the Source of the R. Oxes by Cap. J. Wood- ۲۷

مواف تاریخ قدیم هند آقای ت. ل. شاه (T. L. Shah) میگوید که گمان غالب است که هونها و کوشانها از نقطه نظر خون قرابت دارند (۱) و در جای دیگر واضح مینویسد که هونها (مراد یغتلهای) آریائی اند (۲).

از مشاهده یغتلهای موجوده که یقیناً بقایای یغتلهای قدیم اند نیز معلوم میشود که ایشان از نژاد آریائی اند.

بعضی مولفین از روی نام هون سفید که از طرف یزاتین ها و هندی ها برای شان گذاشته شده اشتباهاً آنها را با هونها یکی میدانند و چون هونهائی که بر اروپا در قرن پنجم هجوم کردند از منگولیا و نژاد زرد بودند ایشانرا نیز زرد پوست خوانده اند. غافل از اینکه پیوسته با کلمه هون صفت سفید نیز ذکر گردیده که این خود نشان میدهد که از نژاد زرد نیستند بلکه یغتلهای طوریکه اشاره شد طایفه از جمله طوائف یوچی و آریائی نژاد بوده اند. چنانچه این مسئله را و نسبت ستم مورخ معروف چینی مینو یسد : شک نیست که در اثنای قرن پنجم و ششم یک تعداد زیاد مردم بسیار خشن از آسیای مرکزی به هند و فارس سر ازیر شدند که ایشانرا هندیها «هونها» Hunas و انگراستان هونها خوانند. این اصطلاح مانند «ساکنها» بر چندین طائفه مشتمل بوده. هونها نیکه بر یورپ هجوم کردند از نژاد منگولی بودند اما این هجوم آوران هند را یغتلهای سفید خوانند زیرا ایشان سفید بوده اند «در هند هم بعضی کاستها ویا کلانها مانند جت ها (Jats) - گوجار ها Gujars یا از احفاد هونها سفید اند و یا از نسل قبائلی که در همین وقت بهند سر از یر شده اند. از روی احفاد میتوان بشکل وقار و اسلاف بی برد که عموماً مردمان بلند قامت، سفید و مقبول اند. . . . (۳)»

تشکیل دولت یغتلی : در صفحات قبل راجع به یوچی های کبیر اشاره رفت و گفتیم هنگامیکه یکی از طوائف پنجگانه یوچی بنام کوشان امپراطوری بزرگی تشکیل داده بودند یغتلهای با یوناها و جت ها و یوچی چین ها (۴) به آرامی بسر می بردند مطیع طایفه اولی بودند. اما روز بروز به قوت و اقتدار ایشان افزوده شده و مخصوصاً یغتلهای که هم از حیث تعداد و هم از حیث سلحشوری و دلیری بر دیگران رجحان داشتند بیشتر قوی گردیدند. هنگامیکه کوشانیان کبیر از بین رفتند و جای خود را به دو شعبه خورد و حکم قوت

(۱) ص ۲ جلد چهارم

(۲) ص ۸۴ جلد سوم و ص ۴ جلد چهارم طبع احمد آباد

(۳) ص ۹۱ چاپ دوم ۱۹۲۱ The Oxford Hist of India by V. A. Smith Oxford

(۴) ص ۷ هند قدیم جلد چهارم تالیف شاه

کوشانی های کوچک معروف اند گذاشتند در اقتدار و قوت یفلها از دیاد تامی بعمل آمد . شرازه امپراطوری کوشانیان کبیر مخصوصا بعد از مرگ « واسودوا » یعنی سال (۲۲۰ م) بسکلی از هم گسیخته شد ، و آن امپراطوری وسیع را از طرف غرب دولت ساسانی و از طرف شرق دولت کویتا های هند زیر تهدید گرفت . چنانچه دائره نفوذ ساسانیان بر ساحات غربی مانند ولایات سسکستان و آریه وسعت یافته و کم کم تا حدود - باختر یانه نیز سرایت کرد . بهین صورت ولایات شرقی امپراطوری ابتدا مستقلا بدست نائب الحکومه های کوشانی و با هندی افتاد و ارتباط خود را از مرکز مملکت قطع کرده بودند ، و یسانها زیر نفوذ دولت قوی و مقتدر کویتا های هند در آمدند . و آنچه بنام دولت کوشانی در آریانا باقی مانده بود عبارت از دو دائره کم نفوذ و غیر مقتدر بود که یکی در باختر یانه و دیگر در کابل بسر می برد . دائره نفوذ شعبه باختری که از طرف جنوب تا هندو کوه میرسید روز بروز تنگتر گردیده رفت چه از یکطرف منطقه تحت اشغال ساسانی آهسته آهسته بطرف شرق پیش می آمد و از طرف دیگر در تخارستان بنا بر قوت روز افزون یفلها سلطه و اقتدار حکمرانی کوشانیان باختر بی تاثیر گردیده رفت چنانچه در اوائل قرن پنجم میلادی این نفوذ از تخارستان بسکلی برداشته شد . یفلها که مردمان قوی و بقول نویسندگان چینی جنگجویان دلیری بودند بر سه طایفه دیگر یوچی و غیره مردم باشند . تخارستان سیادت حاصل کرده و بقدری هم قوی و بزرگ شده بودند که بزودی توانستند اساس دولتی را بگذارند . ازجانبی هم دوات کیداری بادولت کوشانی کوچک باختر در اثر تجاوزات روز افزون ساسانیان محکوم به فنا گردیده بود . پس در چنین وقتی تقاضای مردم جوانتر و قویتر میرفت تا مملکت را در برابر نفوذ وسط سلطه ییکانه حراست و نگاهبانی نماید . همان بود که خان قبیله یفتلی تاج شاهی بر سر گذاشت . و آغاز بنیاسیس دولت جوان یفتلی نمود . ابتدا مرکز ایشان در تخارستان بر رود آموتاهیا Tahia و یا تخاری Tokhari بود . راجع به نام و هویت اولین یاد شاه یفتلی تا کنون تاریخ بکلی تاریک است ، اما این مسئله محقق است که آغاز این جهانداری در سالهای اخیر قرن چهارم و یا سالهای اول قرن پنجم روی داده . یاد شاه یفتلی به متانت تمام بطرف غرب پیشرفت زیرا ضعف دولت کیداری باختر و قوت و توانائی متجاوزین ساسانی بر او یوشیده نبود . بنابراین درین سالهای ۴۲۰ و ۴۲۵ برخلاف این دولت ضعیف شده اقدام کرد تاجای آ را بادولت جوان و توانای یفتلی پر ساخته اجانب را از خاک خود براند .

راجع به کوشانیان کوچک باختر نیز تاریخ روشن نیست چه بعد از سقوط کوشانیان بزرگ که سال ۲۲۰ م باشد تا انقراض دولت کیدارا بدست یاد شاه یفتلی که سال ۴۲۵ م است در باختر بجز کیدارا و پسرش کشکاس که او را کیداری دوم نیز خوانده اند شخص

دیگری بنظر نمی خورد . طبیعت که این مدت دوصد ساله را همین دوفتر پر کرده نمیتوانند .
 گیریم که کیداری اول عمر طولبی داشته ومدت زیادی بر باختر حکمرانی داشت اما یقین است
 که سلسله پادشاهان دیگر نیز قبل از او وبعد از کوشانیان بزرگ وجود داشته اند که ما را از
 آنها فعلا اطلاعی نیست و آنچه بخصوص کیدارا و پسرش میدانیم از روی نوشته های خارجی
 مخصوصا مناسبات ساسانیان با کیداریهاست - ورنه ممکن بود ایشاث نیز در پرده ظلمت بمانند .
 بهر حال کیدارا و پسرش را میتوان آخرین شاهان کوشانیان باختری خواند - وایشان اند
 که دولت خود را قریب هشتاد سال زنده نگاه داشتند . کیداریان در اثر یکسلسله جنگه های
 خسته کننده ، قوت وهستی خود را باختند وبالاخره نتوانستند در مقابل هموزادگان خود یفتلیها
 یایداری نمایند . پادشاه ساسانی که با کیدارا جنگیده بصورت واضح معلوم نیست و اینکه بعضی
 مورخین او را بزم فیروز ساسانی قید میکنند اشتباه است ؛ چه فیروز ساسانی بیست و پنج سال
 بعد از سقوط دولت کیداری وفتح باختر بدست یفتلی ها بکمرک پادشاه یفتلی بر تخت فشارس
 نشسته - همچنین بهرام گور را که دست دیگر نوشته اند که از کیدارا باج خواست اما از
 مخالفت کرد وجنگه درین شان واقع شد وپادشاه ساسانی حمله نموده خواست که کشکها
 سر کیدارا را طرفدار خود بسازد وباو وعده نمود که وی پادشاه باختر یانه خواهد ماند درست
 نیست و آنرا افسانه باید حساب کرد زیرا یزدگرد اول (یزدکرت) در سال ۴۲۰ م بنا بر سوه قصدی
 فوت کرد . بعد از یزدگرد پسرش شاه پور که در ارمنستان حکومت داشت خواست بجای پدر
 بر تخت بنشیند ولی هیری نگذشت که بزرگان ونجبا او را کشته یکی از خویش وندان یزدگرد
 را که خسرو نام داشت به تخت نشاندند . بهرام پسر یزدگرد که نزد نعمان ملک حیره (شهری
 در یک فرسخی کوفه) بود باعسکر گران بطرف تیسفون آمد ومنازعه او با خسرو بسالمت انجامید
 وبهرام بر تخت نشست . بهرام نسبت به مسیحیان تعقیب سیاست پدر نمود وازین جهت بین او
 وتیو دوس امپراطور روم شرقی جنگ آغاز گردید که تا سال ۴۲۲ م هم دوام داشت
 وآنسگاه صلحی بین طرفین برای صد سال روی کار آمد وطرفین قبول کردند که مذهب
 عیسوی در فارس و دین زردشتی در روم آزاد باشد . پس از سال ۴۲۲ م تا ۴۲۵ که حقوق
 کیداریان است مدت کمی باقی می ماند .

علاوفاً بر طبق روایات فارسیان پادشاه یفتلی قوت گرفته بود وبهرام پادشاه ساسانی
 مصروف عیش ونوش بوده و اوقات خود را به بازیهای گوناگون سیری میکرد بزرگان ایران
 نزد بهرام رفته او را ملامت کردند که مملکت در خطر است و اومشغول تفریح اوایشان را تسلیم میداد
 ولی موثر نمی افتاد بهرام در نهان مشغول جمع آوری لشکر بوده و آنسگاه بطور ناگهان بر یفتلی ها
 حمله کرد که این روایت نیز موثر قبول ماست .

خلاصه مسئله بهر نحوی که باشد باید این هم مسلم است که پادشاه کیداری در عین حال از یکطرف با پادشاه یفتلی در سرتاج و تخت و از طرف دیگر با قشون ساسانی زدو خورد داشت چنانچه هنگامیکه پایتخت خویش را برای همیشه ترک گفت و بطرف کوشانیان کابلی عزیمت نمود در راه با ساسانیان جنگ میگرد.

در سال ۴۲۵ م پادشاه یفتلی بالشکر انبوه خود وارد مرکز باختریانه گردید و دولت کیداریان را خاتمه داد و خود بر تخت ایشان بنشست و تاجی مکمل به جواهرات بر سر گذاشت و آئین چهارنداری پیش گرفت. از چگونگی فتح بلخ و اخراج کیداریان تفصیلات مزیدی در دست نیست اما اینقدر معلوم است که پادشاه یفتلی بمدافعت بلخ و استیلا بر دولت کیداری بزودی نفوذ ساسانیان را از خاک آریانا برچید و تانمرواز وجود متجاوزین پاک ساخت. یفتلی غالباً شهرتالیقان را که بر رود مرهاب است درین وقت بصورت عسکر گاهی تاسیس و خود تانمرو بیش رفتند گاریز M. Garrez تصور میکند که نام تالیقان (واقع بر رود مرغاب) از نام هیاطله برآمده چونکه این نام را در یکی از نوشته های ارمنی بشکل ایدالسان (Idalagan) خوانده و از آن چنین منم شده و نتیجه گرفته بدین قرار تالیق نیکه بر سرحد بدخشان است نیز از همین مبدا برآمده باشد (۱) و بدین حساب هر دو تالیقان از آثار یفتلیها بوده. پیدایش دولت جوان یفتلی و سقوط دولت کیداری و تسلط ایشان بر باختریانه و نفوذشان بطرف غرب پارسیان را با اضطراب و هراس درافکنده بود. زیرا یفتلیها مردمان قوی و تازه نفس بودند. نزد یک شدن پادشاه یفتلی ارکان دولت ساسانی را سست ساخت. مردم به بهرام کور که پیوسته مصروف عیش و ساعت تیری بود رجوع کردند و او بامده از عسکریان منتصب خود مرکز دولت خود را ترک گفته و برادر خود نرسی را بجای خود گذاشت. پادشاه یفتلی میخواست دولت خود را بطرف غرب و سمت بخشد و علاوتاً ساسانیان متجاوز را بسزا رساند. فارسیان که چاره را بر خود حصر دیدند هیشی به نزد شاه یفتلی فرستادند و دم از اطاعت و بندگی زدند بر طبق روایات رئیس این هیئت موبدی موسوم به همای بوده (۲) همای به نزد شاه یفتلی رسید و سفارت خود را انجام داد و گفت فارسیان حاضرند هدایا و باج بدهند و تمکین کنند. زیرا تا جنگ را ندارند. پادشاه یفتلی ازین پیغام خوشنود شد و او را نوازش کرد و گفت چون فارس باطاعت مادر آمد بمر و آئیم و در آنجا منتظر تاج و باج فارس باشیم رسول برگشت و آنچه شنیده بود بوطنداران خود بردشاه یفتلی جانب مرو شتافت و در آنجا منتظر بزرگان و تاج و باج فارسیان شد و قشون خود استراحت داد و خود به عیش و شکار پرداخت. بهرام که مرکز خود را بهزم آذربایجان ترک گفته و اعلان کرده بود بدان دشتها و بیشه ها بشکار پردازد در خفا مشغول جمع آوری لشکر گرانی شده متواتر از وضعیت

(۱) ص ۲۷ حاشیه سفر به منبع آمودریا مولفه جوهرن وود.

۲- داستانهای ایران قدیم تالیف حسن پیرینا ملاحظه شود.

واحوال پادشاه یفتلی اطلاع داش . چون از خبر تسلیم فارس واستراحت وقشون یفتلی آگهی یافت به سرعت زایدالوصفی با آن لشکر گران حرکت کرده و خود را به سپاه هیاطله رسانید . پادشاه یفتلی در شکار گاه مرو مشغول عیش و طرب بود که بهرام در طلیعه صبحی بدانجا رسید و ایشان را تاخت عسکر یفتلی چون آماده کارزار نبودند شکست یافتند و پادشاه یفتلی در میدان جنگ کشته شد .

شرح این واقعه در تاریخ طبری چنین مذکور است . « ۱ »

خاقان دوست و پنجاه هزار سوار گرد آورد و آهنگ ایران کرد . این خبر به مردم فارس رسید و از آمدن خاقان با چنان لشکر ایشان را سهم آمد بهرام لشکر یار است و سوی آذر بانیجان شد و از آجا به ارمنیه ، تا بدان دشتها و بیشه ها شکار کنند و هفت تن از مهران با خود ببرد و سصد سوار گزید . برادر را خلیفه کرد بر فارس تا کار همی را ند مر دمان بیکمان شدند که بهرام بگریخت . پس گرد آمدند بدانکه رسول فرستند بسوی خاقان و گردن بوی نهند و فرهان بر دار وی گردند از آنکه بمملکت ایران در آید و ویرانی کند و بیراهی نماید . خاقان از این امر آگاه شد که مردمان به امرش کردن می نهد و بهرام بگریخت . خاقان و سپاهش اینم شدند و بهرام جاسوس فرستاده بود پیامد و آگاه کردش از کار خاقان و اینم کشتن او . پس بهرام برقت با آن مقدار سپاه خویش و شب خون کرد بر خاقان و او را گرفت و بسکست بدست خویش . »

بهرام با این حيله و قریب پادشاه یفتلی را بکشت و لشکر یفتلی را شکست داد و غنائیم زیاد بگرفت . تاج شاه هیاطله که جز غنائیم بود زینت آذر گشتا سپ آتش کده معروف شهر شیز (شیز گنزک است که با ارد بیل دو کرسی آذر بانیجان همان وقت بود و گنزک تخت سلیمان امروز است) گردید . (۲)

این حيله و خیانت بهرام گور یک ضربت مدهشی بود که بر پیکر دولت جدید التباس یفتلی وارد آمد ولی یفتلی ها دم در کشیده به فکر انتقام به تقویه دولت خویش کوشیدند . تا اینکه بعد از سال ۴۳۸ م که تاریخ مرگ بهرام گور است بار بار بر دولت فارس تاختند و مغلوب کردند .

ظهور یفتلیها ، اداره در شرق و غرب هراس افکننده بود که بر طبق روایات فارسیان بهرام بعد از فتح خود نسبت به هیاطله به هند رفت و پادشاه هند در ازای جاو گیری از هیاطله که برای آن مملکت هم بسیار خطر ناک بودند ایالت سند و مکران را باو واگذار کرد .

۱- ص ۳۰۱ جلد سوم طبع اول کشور .

۲- ص ۱۶ ایران قدیم تألیف حسن پربن .

افتلا نوس کبير و تاحيس امپراطوري يفتلى ، بعد از مرگ اولين پادشاه يفتلى معلوم نېست که پادشاه يفتليان کي بود و درين مدت چه اقدامات کرد . اما ميتوان *گفت که پادشاه مابعد شخص مدير و دانا و سياستمدار بود و وقت خود را در تقويت و اصلاحات قشون و جمع آوري لشکر گذرانيد تا در وقت حمله محتاج نباشند . اين مدت که آنرا ميتوان مدت احضارات و تجهيزات ناميد از سال ۴۲۵ م تا ۴۴۳ م طول کشيد

پيرام کور در سال ۴۳۸ م وفات کرد و يزد کرد دوم پادشاه ساساني گرديد يزد کرد از خطريکه از طرف يفتلها متوجه دوات او بود ميدانست لذا در صدد آن شد که بر اين طايفه لشکر کشي کند و نگذارد آينده دوات او معرض خطر ايشان گردد . همان بود که از سال ۴۴۳ تا ۴۵۱ م به يك سلسله جنگها با يفتلها آغاز کرد که در اکثر اين جنگها شکست يافت و بهر مندي نصيبش نه گرديد . تفصيلات زيادي از اين جنگها و موقعيت جنگها و چگونگي آنها در دست نېست و اينکه پادشاه يفتلي که بوده بطور صحيح چيزي ميتوان گفت .

پير حال پادشاه نامدار اعظم يفتلي که غالباً سومين پادشاه ايشان باشد افثلا نوس (Ephthalans) است که آنرا فارسيان (آخ شنوا) و (خوشنواز) مي نامند . نام افثلا نوس يك کلمه يفتليست چنانچه کلمه يفتلي در آن موجود و غالباً تلفظ نسبتاً صحيح تر آن يفتلا نوس و يا هفلا نوس باشد اما علاوه (نوس) در اخير بان شيوه يوناني داده بدن حساب تلفظ اصلي آن فعلا معلوم نېست . تيوفانس (Theorhanes) در قرن پنجم پادشاه هياطله را بنام افثلا نوس ياد کرده و چنان يندارد که از نام وي نام قبيله برآمده (۱) کلمه آخ شنواز (Akhsunvaz) يا خوشنواز که در روايات فارسي و تواريخ عربي ذکر آن شده معلوم نېست از روي چه گرفته شده . بعضي مورخين آنرا به عالي جناب و با عالي فکر (High-minded) ترجمه کرده اند که اگر اين ترجمه صحيح باشد گوياء يك نوع لقب خواهد بود نه نام کلماتها (Clément Huart) مؤلف کتاب فارس قديم و مدنيت ايراني گويد که آخ شنواز يا خوش نواز که او را پير سس (Priscus) کنجاس (Cunchas) نوشته . . . (۲) کرسستن سن در ملحقات کتاب ايران در زمان ساسانيان خود به خصوص نام خوشنواز نوشته که : در منابع عربي و ايراني که منتهي به خوزاينا مک (خدای نامه) ميگردد اسم اين پادشاه اخشونوار (Akhsunv.r) اخشوان يا خوشنواز آمده است و پيدايت که نام اصلي او در خط عربي تحرير گرديده است . در بندهش ايراني اين رسم الخط يهلوي ديده ميشود و ظاهراً شيه

خوشنواز است . اما چون آن عبارت در فصلی از بندهش واقع شده که اکثر مطالبش مأخوذ از خوزاینا مک های فارسی یا عربیست بنابراین کلمه مذکور را هم نمیتوان معتبر شناخت (کرستسن رساله کیانیان) چنین بنظر می آید در زیر همه این تعریفات کلمه خشبون Klshevan که در زبان سغدی به معنی پادشاه است پنهان می باشد . این حدس را مولر در کتاب متون سغدی زده است . (۱)

بدین حساب نام این پادشاه به شکل های دیل وارد شده ، افلا نوس اخشنواز - خوشنواز ، اخشونوار - اخشووان و کنچاس که فعلا بنظر ما بهتر است اورا بنام افلا نوس از نقطه نظر دلالت نام بر ماهیت یفتلی و بنام خوشنواز از جهت آهنگ و زیبایی کلمه قبول کنیم . خلاصه این پادشاه بزرگ که هم عصر فیروز پادشاه ساسانی است ممکن است که در اواخر سلطنت یزدگرد بیاد شاهی رسیده زیرا طوریکه در سطور مابعد خواهد آمد .

فیروز بکمک خوشنواز بر تخت نشسته و از دست وی هم شربت مرگت چشید . بهمین صورت قباد پسر فیروز هنگامیکه میخواست تخت را از کاکای خود بلاش بستاند به خوشنواز - پناهنده شد امادر ۴۸۷ که بلاش مرد قباد به پادشاهی ساسانی گزیده شد ، که اگر ما حساب کنیم از آغاز پادشاهی فیروز تا مرگش قریب ۲۵ سال و از مرگت فیروز تا تخت نشینی قباد ۴ سال و فرضاً چند - الهم قبل تر از سلطنت فیروز و چند سال هم در سلطنت قباد زمان سلطنت خوشنواز طول کشیده باشد رویهم رفته قریب چهل یا چهل و پنج سال میشود که یک دوره طرلانی سلطنتش باید خواند . نام خوشنواز در تواریخ درین دوره که تخمین گردید گرفته شده پس بدین قرار میتوان گفت که جنگهای یزدگرد دوم قبل از - خوشنواز آغاز یافته و در خلال جنگها پادشاه سابقه در گذشته و خوشنواز جوان سلطنت یفتلی رسیده و یزدگرد را شکستهای پیهم داده دوره حکمرانی یزدگرد ساسانی از ۴۳۸ تا ۴۵۷ م ۱۹ سال دوام کرد و همینکه یزدگرد بعد از هفت سال جنگهای متواتر و شکست خوردن های پیهم با لاخره در سال ۴۵۱ شکست قطعی خورد دیگر دست از منازعه با دوات یفتلی کشید و تا زنده بود آهنگ این کار نکرد . و درک یفتلی را بر سمیت شناخت و تصدیق میبرد که خوشنواز بعد از بن شکستی که یزدگرد را داد یک قسم نفوذ سیاسی بر ساسانیان قائم کرده بود زیرا یسان دیده میشود که مرجع داد خواهی و تظلم دربار پادشاه یفتلی قرار می یابد و شهزادگان حق بطرف برای احقاق حق خود باو رجوع می کنند .

افلاوس بعد از آنکه از مهم ساسانیان آرام شد اساس دولت خود را درست کرده بلخ را مرکز قرار داده از تخارستان تا رتبا را زیر سلطه در آورد و برای پیش بینی از خطر

آینده ساسانیان در باد غیس شهر نظامی با مین را بساخت و مرکز دومی قرارداد و مقصدش آن بود که در موارد ضرورت بحمله بر فارس نزدیکتر باشد - اما این شهر بنا بر اینجایات لشکر آشی برودی اولیت را احراز کرد خوشنواز درحینیکه از یکطرف با ساسانیان مشغول زد و خورد بود از طرف دیگر قشونش را مور تخیر صفحات جنوب هند و کوه گردید و بعد از سقوط کوشانیان - کابل بسرعت خیلی زیاد اولاً افغانستان امروزه را فتح و بعد به تسخیر پنجاب و ایالات شرقی افغانستان عزم کرد و گریبا تا سال ۴۷۰ م خوشنواز تا سرحدات هند وستان را زیرنگین داشت و در همین سال است که سر لشکر دلیر او تورانا به فرمان او بطرف هند سرازیر گردید - کوشانیان کابلی که در برابر هجوم سیل آسای قوای یفتلی تاب مقاومت نداشتند بسمت شرقی افغانستان در کوهستانهای چترال و گلگت پناهنده شدند و در آنجا بصورت نامعلوم می زیستند تا ۵۶۷ حال شان بر همین منوال بود تا دولت یفتلی افغانستان سقوط کرد و ایشان بازگشتند و سرازیر دولت کوشانی را بنام کابل شاهان زنده ساختند که تا قرن ۸ هجری دوام کرد - خلاصه افتلا نوس پادشاه یفتلی افغانستان بود که یک امیرا طوری دیگر بجای امیرا طوری کوشانی بر قرار ساخت

اگر چه در سالهای ما بعد با فتح هند و فارس بر وسعت آن خیلی ها افزود اما درین وقت که هنوز بشرح جنگهای فارس و هند نیرداخته ایم دولت او از سرحدات هند تا فارس و از سمرقند و قسمت های شمالی سند پانه تا ولایت کرم سیر کرد روز ایا و سعت داشت اما باینترکه سلسله فتوحات او در هند تا مرکز آن کشور وسیع پیشرفت و سلطنت گویا به آن ملحق شد و در غرب دولت فارس تحت الحمایه سلطنت یفتلی گردید پهنای عظیمی گرفت که در آن عصر در آسیا دیگر دولتی بمقابل این امیرا طوری وجود نداشت چنانچه سمونل بیل متر جم کتابسی بوکی اثر معروف هبوانتسانک چینی را راجع به پهنای دولت ییتا چنین مینویسد: بر حسب گزارشونک یون (Sung Yun) ییتا رویهمرفته متجاوز از چهل مملکت را که از تی لو Tich lo در جنوب تا به لی له Lea lih در شمال و شرقاً و غرباً از ختن تا فارس وسعت داشت فتح کرده بودند - تی لو معلوم میشود که غالباً همان تیرا بو کنی (Tirabukti) یعنی تیر هوت (Tirhut) حالیه محل قدیم ویرجی Vrijji بوده ویرجی ها غالباً همان سیت های مهاجم بودند که اقتدار شان تا حدود دریای کنسکه در پنتا میر سید و در آنجا آباتو شاترو (Ajalastru) سد راه آنها شد - ویدها بشمال شرق بکوه های اطراف نیپال رانده شدند - ییتا نیز نفوذ خویش را تا به این حدود شمالاً تا بلبله یعنی مالوه بسط داده بودند - چون این فتوحات دو نسل قبل تر از زمان سونگیون

واقع شده پس آنرا میتوان در حدود ۴۶۰ م قیاس کرد (۱). البته در نظر باید داشت که حدود دولت یفتلی در هندوستان از طرف شمال و جنوب تحدید شده نه گن امپراطوری پس شمال آن قسمتهای شمالی سفدیانه و جنوب تیرهوت و شرق حتن و غرب فارس بوده.

خوشنواز و فیروز شاه ساسانی، طوریکه گفته آمد، بزگرد در سال ۴۵۷ م بمرد وازوی نو پسر بجای ماند یکی هرمز و دیگر فیروز. در هنگام مرگ پدر فیروز برادر بزرگتر در در سیستان بود و سیستان آن وقت را فارسین هنوز زیر نفوذ داشتند.

پناهرمز (آوهرمز) بر تخت نشست و در صدد استیصال برادر خود فیروز افتاد. فیروز چون از یکطرف از مرکز دور و از طرف دیگر آنقدر قوت نداشت که با برادر زود آزمائی کند چاره دران دید که دست نیاز بدامن امپراطور یفتلی یعنی خوشنواز بزند وازوی استمداد جوید. همان بود که پادشاه یفتلی ورود او را پذیرفت و چون او را مستحق تریه پادشاهی فارس میداشت و عده استرداد تاج و تخت را با وادامدت زیادی نگذاشته بود که پادشاه یفتلی بر طبق وعده خود لشکری مرکب از سی هزار مرد جنگی (۲) از میان عسکریان خود جدا کرد و بسردار لشکر داد که فارس را فتح کند و تخت و تاج را به فیروز برگرداند. فیروز با این لشکر بطرف فارس حرکت کرد و هرمز سوم که فتنه برادر را میداشت از اول کار ترتیباتی گرفته بود و وقتی که از حرکت عسکر یفتلی خبر یافت قشون بزرگی را برای دفاع از ملک خود به میدان سوق داد. اما این قشون طوریکه او انتظار داشت در برابر لشکر کوچک وی جنگ آزموده یفتلی مقاومت نتوانست و فارس بدست عسکر یفتلی فتح شد. و سر لشکر یفتلی بوکالت از امپراطور خود تاج و تخت فارس را به فیروز بخشید و او پادشاه آن مملکت گردید. هر مز که از دست یفتلیان شکست یافته بود بزودی اسیر گشت و ناسه تن از نزد بیکان خود کشته شد. این جنگ در سال ۴۵۹ اتفاق افتاد.

فیروز همینکه بر تخت ساسانی جاوس کرد حقوق وی نعمت خود یعنی امپراطور یفتلی را سکلی فراموش نمود و تصور کرد که خطری از ایشان به مملکت وی رسید نیست حالا که پادشاه یفتلی چنین منظوری نداشت زیرا او خود تخت و تاج ساسانی را برای او بخشیده بود و همیشه خود را حامی و طرفدار فیروز میداشت. فیروز اگر چه در ظاهر دم از اطاعت فرمان براداری میزد اما در باطن خود را قوی میساخت تا دولت یفتلی را برادر دارد. بنابراین به حدیث تمام به ترتیب و تنظیم داخلی پرداخت و چون از آن امور فراغت حاصل کرد بطرف شرق لشکر کشید. اگر چه پادشاه یفتلی وقوع چنین جنگ را تصور نمی کرد مع هذا عساکر

(۱) ص ۱۵ مقدمه کتاب سی بوکی (Si vu ki) ملاحظه شود

(۲) ص ۲۵ قلب آسیا

سرحدی و دستۀ عسکری که از باد غبس حرکت کرد فیروز ساسانی را شکستی سخت داد و ویرا بجائی آورد که او خواهان صلح شده بار دیگر اطاعت سلطان یفتلی را قبول کنند و وعده پرداخت تاوان جنگ را بدهد که از طرف سردار عسکر یفتلی بشرط از دواج دختر فیروز بشاه یفتلی پذیرفته شد. فیروز قبول کرد تاوان جنگ و خراج را بپیر دازد اما دختر خود را نفرستاد و در عوض کنیزکی را بنام دختر خود ارسال کرد. مدتی نگذشت که مشت وی باز شد و پادشاه هیاطله برخدعه او آگاهی یافت و خواست که از ساسانیان انتقامی بگیرد. لذا از پادشاه فارس طلب کرد که چندی از صاحب منصبان خود را جهت کمک در جنگ بفرستد و در عوض کنیزکی را بفرستد. فیروز که تصور نمی کرد حمله اش فهمیده شده و رازش از پرده بیرون افتاده سه صد نفر از صاحب منصبان خود را نزد خوشنواز فرستاد و وعده را بشکست و وعده را ناقص عضو کرده باز گردانید و به فیروز پیغام کرد که اینست جواب دروغ و بد قولی فیروز نیز بعد از شکست اول خود را آماده ساخته. عسکر را زیاد و اسلحه را اصلاح کرده بود. فیروز که میخواست یک بار دیگر زور آزمائی کند این مسئله را برای پدید آوردن جنگ بهترین بهانه یافت بنا بران کرگان را مرکز عسکری قرار داده قشون گزیده خود را امر داد که از تمام نقاط مملکت جمع شوند. ذخائر و اوازم جنگ را بی حساب تهیه کرد و آننگاه بر خراسان لشکر کشید. خوشنواز که از جمله سپاه داران بزرگ جهان است فیروز را با عسکرش بیکی از چالهای حربی گیر کرد و او را بداخل دره کشانید و آننگاه مدخل دره را بگرفت و ارتباط او را از مرکز عسکری کرگانش قطع و همه را محصور و محکوم بفنا گردانید. فیروز چون خود و عسکر خود را قریب هلاکت و نشت و تاج ساسانی را باخته دید از راه نیازمندی پیش آمد و بیزر گواری و مردانگی شاه یفتلی پناهنده شد و عفو و تقصیرات طلب کرد. پادشاه یفتلی که در چنین مواقع سنجۀ جوانمردی و مردانگی را از دست نمیداد نخواست که بزندگی این دشمن بد قول و بی اعتماد خانۀ داده مملکتش را تصاحب کند اما در عین زمان میخواست با و یک درس عملی بدهد که دیگر بچنان اقدامی نپردازد. لذا بوی اعلام داشت که در صورتی بر جان و مملکتش میبخشد که پادشاه ساسانی بحضور پادشاه یفتلی بر خاک بیفتد و عفو بخواهد و بگوید از کرده اش پشیمان است و او را ولی نعمت خود بشناسد و جان و مملکت خود را یکبار دیگر از سلطان یفتلی طلب نماید و وعده کند در آینده نیز خود را مباشر شاه یفتلی نموده او را ولی نعمت و حامی خود بداند. گویا بدین صورت پادشاه یفتلی میخواست بوی بداند که قوت و قدرت تو در برابر قوت و مهارت جنگی یفتلیان ارزشی ندارد و ثانیاً خود را هم نبرد و هم چشم شاه یفتلی نموده و بر ذلت و مسکنت خود اعتراف کند. بگوشت بیفتد و طلب بخشایش کنند و بدانند که قریب چه نتیجه دارد. و علاوه اطاعت و پرداخت باج را یکبار دیگر اقرار نماید.

پادشاه ساسانی چاره جز تسلیم نداشت بنا بر آن شرائط صلح را پذیرفت و از قبول خود به دربار یفتلی اطلاع داد. همان بود که روزی را تعیین کردند لشکر یفتلی و ساسانی جمع گردید سلطان یفتلی با عظمت و جلال زائد الوصفی بر تخت پادشاهی جلوس کرد. اراکین و امرای دولتش صف بستند و آنکاه به عرض رسانیدند که فیروز شاه ساسانی بار میخواهد تارحمت شاهنشاه یفتلی بر جرائم او قلم عفو فرو کند. شاهنشاه با اشاره فهماند که آمده میتوانند. مهمه مردم برخاست و برودی بامشاهده سیای فیروز فرو نشست. پادشاه ساسانی ازدور باعه ازوزراء و اراکان دولتش نمودار گردید. فیروز باقبای پادشاهی خودرا آراسته بود ووزراء و اراکان نیز لباسهای درباری خودرا پوشیده بودند. ذات و مسکن عظمت و شکوه پادشاهی فیروز را خبره ساخته بود.

فیروز نمی‌توانست به اطراف آنکاه کند و بکمره برف شاهنشاه یفتلی که باجلال و عظمت برمسند شاهی جلوس کرده بود پیش می‌آمد. سرش باین افتاده بود چون نزدیک رسید گناه شرمگینی به شاه یفتلی همان شاهیکه ولی نعمت او بود و تخت شاهی ساسانی را بوی بخشیده بود افکند و آنکاه شاه را خطاب کنان به خاک افتاد و بالهجه که ذات و خجلت از آن می‌بارید رحم و عطوفت سلطان یفتلی را تحریک کرد و به عجز و لابه عفو خواست و قسم کرد که ازستون سرحدی تجاوز نکند. سلطان یفتلی که دشمن خودرا درجلو خویش - دریای مسند خودبا کمال آنکسار و عجز بخاک افتاده دید بروی بخشید و گفت برخیز که ما از سر گناه تو در گذشتیم تخت تو و تاج ترا باز بتو اعطا کردیم برخیز و بفارس باز گرد و هنگام حاجت مدد مارا بخواه تا دولت تو استوار بماند (۱).

فیروز شکر کنان برخاست و چنانیکه شاهنشاه وعده داده بود بوی اجازه داده شد که بسوی فارس بر گردد. بعضی مورخین نویسند که دختر فیروز که اسیر جنگ گردیده بود داخل حرم شاه یفتلی گردید. مبلغ هنگفتی جهت غرامت جنگ برفیروز قبولانیدند و تا ادای آن قباد (کواز) پسر فیروز بگروگان آمد و دو سال بماند تا آن مبلغ پرداخته شد (۲).

عاقبت فیروز ساسانی، فیروز اگرچه قسم خورد و اظهار بندگی کرد اما قلیاً چنان نبود در فکر آن بود که یکبار دیگر ولوبه هر قبیله‌یکه باشد مبارز شود تا مگر انتقامی گرفته بتواند زیرا او خودرا از طرف شاه یفتلی تعزیر شده می‌پنداشت و تصور میکرد این لشکر را جز به خون به چیز دیگری نمیتوان شست. همان بود که از تمام مملکت خود لشکری گرد کرده و عزم خود را بر سر داران قشون خود ابراز داشت و اطمینان خودرا امبار بر قنچ بیان کرد.

(۱) کتتاب ایران قدیم تالیف حسن یرینا بحث فیروز ملاحظه شود.

(۲) ص ۱۰۴ ایران در زمان ساسانیان تالیف کرستین سن.

در کان دولت و علمای ملت او را از تاج نقض عهد و شامت پیمان شکنی تخویر نمودند. خصوصاً سیاهبد و هیرام جداً ممانعت کردند. او روی پیچید و با هفتلیان وارد جنگ شد. اما بن لشکر کش در سال ۴۸۴ م عاقبتی بسیار وخیم یافت. (۱) خلاصه فیروز با وجود قسم و عهدنامه یکبار دیگر بر خلاف یاد شاه یفتلی برخاست و لشکر عظیم خود را بطرف سرحدات خراسان سوق داد و چون در قسم نامه ذکر بود از منار سرحدی که حد فاصل بین مملکتین را نشان میدهد تجاوز نمیکند امر داد آنرا ازجا بسکندند و پیشاپیش لشکر بپیرند تا مغالط قسم حرکتی سکرده باشد. ترتیبات جنگی وی این نوبت خیلی ها مکمل بود و علاوه از عسکر زیاد یا قصد بین جنگی نیز آورد که در آن وقت کار تاك این عصر را میداد. شاه یفتلی از دور او را تعقیب میکرد و دانست که دیگر رحم و شفقت درباره چنین شخص خطاست لذا ترتیباتی در مقابل بی گرفت و پادشاه ساسانی را اولاً شکست داد و پس چنان تعقیب کرد که با عسکر یانش محو و نابود شد. این تعقیب که از نقطه نظر فن حرب اهمیت بسزائی دارد در سال ۴۸۳ م (۲) ۳۷۴ م (۳) واقع شده. سه چهره يك از دوی معظم با یاد شاه و سرداران و لشکر یان چنان تعقیب شوند که همه معروض دنیا کردند از مواضعیت های مهم جنگ است. مورخین مجعلاً نوشته اند که فیروز با این عسکر گران و با قصد قیل جنگی بطرف بلخ راند سیاه ساسانی کدری با بی پیش فیرفت که بالا خره در جنگ از دست عسکر یفتلی مغلوب بلکه معدوم گردید. و فیروز با سیاه خود درخند فیکه خو شنواز در سر راه لشکر او کنده بروی آنرا پوشیده بود افتاد و همگی تلف شدند غا لیا وقوع جنگ چنین بوده که خو شنواز پادشاه یفتلی همینکه دید فیروز مراعات و بخشش و حفظ حقوق را نمیداند در آن فیکه رشد که باید او را چنان شکستی بدهد که توام با مرگش باشد. بنا بران گذاشت عسکر او در میدان که او خود انتخاب کرده بود و باید و طوری چالهای حربی را بسکار برد که خند قهای کنده گی او که روی آنرا پوشیده بود در مسافه دور از میدان جنگ اما در عقب قشون ساسانی باشد و فیکه که در اجرای این کار نقشه های او کامیاب شد و قشون ساسانی در چنان موضعی صف آرای میدان محزوبه شدند خو شنواز بجمله پرداخت و با هنر مندی تمام قشون کثیر التعداد ساسانی را با جمعه آمادگی های آن شکست قطعی داد. چون فیروز مغلوب شد و در قرار گذاشت از وی بمرت تعقیب کرد. برای فیروز راهی بجز همان یک راه که در آن

(۱) ص ۲۰۵ ایران در زمان ساسانیان تألیف کرستن سن

(۲) ص ۱۷۲ ایران قدیم تألیف پریتا و ص ۴۲۷ جلد اول تاریخ فارس مؤلفه
مایکس ص ۷۶ تاریخ ایران عبدالله رازی

(۳) ص ۲۰۵ ایران در زمان ساسانیان مؤلفه کرستن سن

خند قهلا کرده شده بود نمائد لذا فیروز و لشکر یانش بهمان راه رو بفرار نهادند و در کودا مرگه فرو رفتند که حتی جسد شان هم هرگز پیدا نشد. و در نهایت این تعقیب به چنین کامیابی منجر گردید و غنائم بیشماری بدست آمد.
آنگاه یفتالیان داخل فارس شدند و آنرا متصرف گردیدند و خراج بیشتری - لانه بر فارسین تحمیل نمودند و دولت - سانی که تا آنوقت خراج بردار بود بکلی زیر حمایت و تسلط یفتالیان قرار یافت.
گرسن سن اوضاع فارس را بعد از مغلوب و معدوم شدن فیروز چنین - مینویسد: موقع خیلی سخت بود. ایران (فارس) بواسطه تسلط پادشاه - هفتالیان دچار خواری و خفت شده بود. بهمین مناسبت سر دار ایرانی موسوم به کشسیداد ملقب به نغوارک Nakhvaragh که از ممر اورا مامور مذاکره با ارمنین نموده بود در ضمن صحبت باوهان (سر دار ارمنیه) چنین گفت: او (فیروز) کشوری چندان بزرگ و آبادان را تسلیم هفتالیان کرد تا تسلط این طایفه بایست کشور ایران از قید عبودیت و زنجیر هولناک اسارت نجات نخواهد یافت بهترین افراد سیاه هلاک شده بودند و دولت در خزانه خود پولی که حقوق - یاهان را کافی باشد نداشت. (۱)
دولت سانی در زیر حمایت دولت یفتلی:

بعد از شکست قطعی فارسین دیگر دولت ساسانی از جمله دول تحت الحما به یفتلیان مشرده میشد. بلاش (ولکاش) Volagases برادر فیروز بر تخت نشست. (۴۸۳ - ۴۸۷ م) و او فوراً سوخر انام یکی از ما مورین عالی رتبه خود را مامور کرد که باخشنواز امیر اطور یفتلی داخل مذاکره شده انقیاد و تسلیم اورا بعرض رساند ویر داختم مبلغی که پادشاه یفتلی تعیین کند قبول نماید. سو خرا باخشنواز باب مقدمه را باز کرد و به شرا یطیکه فارس تحت الحما به آریانا باشد و سالیانه خراجی تادیه کند صلحی بمیان آمد و با این صلح نامه پادشاه ساسانی رسمیت یافت و دولت یفتلی او را بر سر ائین ترجیح داد چنانچه قباد پسر فیروز در زمان پادشاهی بلاش خواست تخت را از او بستاند و موفق نشد و شکست یافت و نزد پادشاه هیا طله آمد تخت و تاج فارس را از سلطان یفتلی درخواست کرد. اما پادشاه یفتلی اگر چه در ظاهر اورا پذیرفت و وعده داد که دولت را با و بدهد اما در باطن میخواست بلاش پادشاه باشد. زیرا قباد پسر فیروز بود و فیروز ساسانی نزد پادشاه یفتلی بی وفا و عهد شکن ثابت شده بود. بدین قرار مدت سه سال اورا منتظر ساخت ولی فشونی بوی نداد. بلاش پادشاهی بود که در رعایت عهد و پیمان محتاط بود و میدانست که سلامت وی و دولت وی در اطاعت از پادشاه یفتلی است مخصوصاً وجود قباد پسر فیروز که وارث مستقیم تخت ساسانی بود بیشتر اورا درنگها داشتن روابط حسنه با سلطان یفتلی و امید داشت.

بلاش یس از ۴۰ سال پادشاهی بمرد (۴۸۰ م) ونجای فارس قباد پسر فیروز را پادشاهی برگزیدند و خواستند که بوسیله انتخاب او که سالها دربار شاه یفتلی بوده وزیر نفوذ و مظهر نظر شاه یفتلیست روابط فارس و آریانا بهتر از پیشتر شود. چنانچه کرستن سن این نکته را چنین مینویسد: کواچندین سال پس از شکست فیروز نزدیک پادشاه هفتالیان به عنوان کروگان بسر برده بود و روابط نیکوئی بان طایفه داشت. ایرانیان امید داشتند که انتخاب او از فشار هفتالیان بکاهد. ظاهراً پس از نصب کواچ با وجود اینکه کمافی السابق هفتالیان از ایران خراج میسر فتنه در روابط آنها سهولتی ایجاد شد (۱).

قباد در سال ۴۸۷ م پادشاه ساسانی شناخته شد و سلطان یفتلی آنرا پسندید قباد حقیقتاً زیر نفوذ روحی شاه یفتلی قرار داشت و تا خوشنواز زنده بود ابداً به کاری که خلاف مرام او بود اقدام نمی کرد. اماد اطراف دیگر برای استحکام دولت خود میگویند چنانچه خزرها را که قومی از نژاد زرد بودند شکست داد و غنائم زیادی از ایشان بگیرفت. اماد درین زمان مزدک معروف صاحب کیش مزدکی ظهور کرد اساس این کیش باطریقه اشتراکی سر میخورد - چه مزدک زمین - زر وزن رمال همه میدانست معلوم نیست که قباد قلباسر این کیش را اختیار کرد و یا اینکه برای شکست دادن نفوذ روحانیان و ارباب مذهب بچنین کاری اقدام نمود.

بهر حال هر چه بود بود نتیجه آن شد که این رویه برگزیدهای حساس مذهبی فارسیان بر خورد و قباد وجهت و هام بستندی خود را باخت و بر اثر آن نجبا و روحانیون اجتماع کرده او را خلع و جاماسب برادر او را بر تخت نشاندند در ابتدا خشم مردم به اندازه بود که قتل او را می خواستند و لیکن جاماسب مردم را ازین خیال منصرف کرده او را در قلعه فراموش حبس کردند و این قلعه را از آن جهت قلعه فراموشی می خوانند که اسم محبوبین آن را هر که در نزد شاه می گرفت معدوم می شد اما چندی بعد قباد به مدستی زانش گلمگرد Gilgird خود را از حبس رهایی داده و باز پادشاه یفتلی متوسل شد. خوشنواز ازو استقبال کرد و چون دردوره پادشاهی خود امتحان خوبی زد یفتلیان داده بود فوراً اردوئی برایش تخصیص داده شد تا باز بر تخت بنشیند. مورخن گویند که خوشنواز دختری را که از فیروز دخت دختر فیروز ساسانی داشت و موخر الذکر در جنگ اسیر شده و داخل حرم او گردیده بود، به نکاح قباد در آورد (۲) و میگویند نوشیروان معروف از بطن همین زن است.

قباد با اردوئی که شاه یفتلی باو داد بطرف فارس رفت مردم چون قوت یفتلی را در پهلوی قباد دیدند دیگر از ابراز احساسات و تمصبات مذهبی در گذشتند و دوباره پادشاهی او را قبول کردند.

۱- ایران در زمان ساسانیان

۲- ص ۱۳۲ فارس قدیم و مدنیت ایران موافقه کلی مان هار.

واودوباره بر تخت بنشست (۵۰۱ م) دشمنان خود را بسز ارسانید جاماسب برادرش هافلانه حرکتی کرد و تخت را برای قباد طلیب خاطر گذاشت. قباد نیز غالباً به توصیه پادشاه یفتی آئین مزدکی را رها کرد و حتی پیروان آنرا بسختی تعقیب نمود.

درین باره کرسطن سن مورخ در اثر مزدک خود که از تاریخ سریانی مولفه یسوع سنی لیتس (Joshu Stylites) که در حدود سال ۵۰۷ م نگارش یافته و از وقایع سنوات ۴۹۴ تا ۵۰۶ م سخن می راند و از طرف رائت (W. wright) از زبان اصلی سریانی ترجمه گردیده و در سال ۱۸۸۲ در کبیرج چاپ شده است گویند قبادیسر فیروز را به سلطنت برداشتند شهریار جدید از آن استازا مبرطور در روم مبالغی برسم کمک مالی خواست و او را تهدید کرد که هر گاه آن مبلغ را نفرستد بر سرش لشکر خواهد کشید ولی امپراطور چون پیغام درشت وی را شنید و از رفتار ناپسندیده او آگاه شد که او از تعداد یلبد مجوسی زرد شپان را که امر به اشتراک زنان می شد و مطابق آن هر کسی میتوانست با هر زنیکه بغواهد نزدیک شود از نواقص ساخته و با ارامنه که در اطاعت او بودند به علت آنکه برستش آتش راتن نداده اند ستمکاری بسیار روا داشته در خواست او را رد کرد و پیغام فرستاد که تا شهر نصیبین به روم شرفی تسلیم نشود قبول آن ممکن نیست. (فصل ۲۰) ارامنه نیز سر بشورش برداشته سپاهیانی راده که قباد بدفع ایشان فرستاده بود درهم شکستند. (فصل ۲۱) کادیشی ها و تامور بها نیز طغیان کردند اعراب هم که در اطاق شهر بار ایران بودند چون احوال دولت قباد را آشفته دیدند - کوس مخالفت زدند و تاحد توانائی در خاک ایران از قتل و غارت دریغ نکردند. (فصل ۲۲) بزرگان ایران نیز نهانی بر ضد قبادیعیان بستند و بران شدند که او را کشته مملکت را از خوی زشت و فوا این نا پسند وی بر هانند قباد چون ازین امر آگاه شد مملکت را ترک گفته بسر زمین هاطانه گریخت و بیاد شاه ایشان که ایام کرو گدانی را نیز نزد وی بسر برده بود پنهانده شد (فصل ۲۳) پس برادرش گاماسب (جاماسب) بجای او بر تخت سلطنت ایران نشست.

قباد نیز در سرزمین هیاطانه با خواهر زاده خویش مز اوخت کرد خواهرش در جنگیکه موجب هلاک فیروز شد در دست هیاطنه اسیر افتاد و چون دختر شاه بود به خواهر پادشا ایشان کشت و از وی دختر بوجود آورد. چون قباد به شاه هیاطنه پناه برد خواهرش دختر خویش بدو داد قباد پس از آنکه داماد شاه شد گستاخ کشت و همه روز پیش او به عجز و ولایه نشست تا لشکری همراه وی کند و او را در تنه بزرگان ایران بیاز گرفتن سلطنت از دست رفته یاری دهد پدر زنش نیز بدین خواهش او را لشکری فراوان داد و قباد رو به ایران آورد - برادرش از خبر وصول او بگریخت و قباد بمقصود خویش رسید بزرگان ایران را بکشت تا موری ها

و کياديشی ها هم از بیم سپاه هيا طله کردن با طاعت وی نهادند . (۱) قباد در همین زمان برای طلافی ازین کککو همراهی یفتا لیان معهد شده بود مبلغ هنگفت ویر دازد - اما در خزانه وجه کافی نبود، درین موقع بخاطر قباد آمد که موافق عهد نامه آخرین که برای شصت سالین یزد کرد دوم ویتودوس امیر اطور بیزانس منعقد شده دولت روم شرقی می با یست سالیانه مبلغی برای نگاه داشتن ساغلولی قوی در بند بیردازد اما امیرا طور بیزانس آنرا نپرداخته بود لذا مطالبه اقساط نمود و اناستاس (Anastase) امیرا طور بیزانس متعذر شد که چون ایشان در موقع خود مطالبه نکرده مرور زمان این حق را ازائل داشته برائراین جواب جنگه بین دولتن شروع شد و قباد برای اینکه مجالی بدشمن جهت تجهیزات ندهد با سرعت حیرت آوری داخل ارمنستان روم گردید و ارض روم را محاصره کرده گرفت و امیدار را نیز تسخیر کرد و قشون بیزانس را شکست داد . (۲) امیرا طور بیزانس که از روابط ساسانیان با هفتا لیان آگاه بود قصد درپرداخت اقساط یول صلح نامه تعلل کرد - زیرامی دید که شاه ساسانی مجبور است خراجی به شاه یفتلی بیردازد لذا تصور کرد که عدم پرداخت این مبلغ موجب سردی محبت سلطان یفتلی و یاد شاه ساسانی خواهد شد لذا به کواذ آن مبلغ را نپرداختند اما این مسئله سبب خرابی روابط فارس و آریانا نگردید و پادشاه یفتلی که غالباً بعد از خورشواذ بیادشاهی رسیده قشونی به امداد یاد شاه ساسانی فرستاد که بکمک آن قوت توانست عسکر رومی را شکست بدهد چنانچه گریستن سن این واقعه را چنین می آرد : کواذ برای اینکه خراج موهود را بخاقان یفتا لیان بیردازد از قیصر روم آناستاز مبلغ وام خواست و قیصر به امید اینکه عدم پرداخت خراج موجب سردی محبت خاقان هفتالیان و شاه ایران خواهد شد خواهش کواذ را رد کرد پس کواذ در ۵۰۲ م لشکر به روم شید و برخلاف انتظار سیاسیون بیزانس در میان سپاه ایران فواجی از هفتالیان نیز دیده شد واقعه مهم این لشکر کشی فتح امید بود که بدست کواذ افتاد اما هجوم قیابین هون (مرادهون های زرد نواداست) که از در بند (دره داربال) پیش آمدند او را مصمم کرد که صلحی مدت هفت سال با قیصر منعقد کنند (۳) ام سلج بین دولتن موقوف ماند - اینکه ما گفتیم پادشاه ساسانی بکمک قوت یفتلی توانست برد و اسروم غالب شود در اثر مزدک - تالیف دیگر گریستن سن که راجع به آن در صفحات قبل اشاره رفته چنین ذکر است : پس از چندی قباد از آناستاز امیرا طور روم مبلغی وام خواست تا باری سپاهیان هیا طله را یاداش بدهد امیرا طور

(۱) ح ۳۲ - ۳۳ - ۳۴ شماره اول سال اول مجله شرق مقاله سلطنت قباد و ظهور

مزدک ترجمه آقای مصرا لله فلسفی

(۲) ص ۱۷۴ ایران قدیم پیرینا

(۳) ص ۲۴۷ ایران در زمان ساسانیان ترجمه رشید یاسمی

با برخی از نزدیکان مشورت نمود و به صوابدید ایشان درخواست شاه ایران را رد کرد. چه مساعدت در استعکام دوستی ایرانیان و هیاطله از خردمندی دور بود. پس قباد به یاری لشکریان هیاطنه جنگی رومیان برخاست و برار منستان حمله برده شهر (آمد) را پس از محاصره طولانی بگرفت (۱) درین بین خوشنواز شهشاه یفتلی وفات کرد که تاریخ فوت او را بطور صحیح نمیتوان تعیین کرد اما اینقدر متون گفت که وفات او قبل از آغاز قرن ششم مسیحی بود. زیرا درین وقت در طرز سیاست و اداره دولت یفتلی تغییر بارزی دیده میشود. چه از یکطرف در سال ۵۰۳ قباد با هفتالیان می جنگید و از طرف دیگر تورمه مانا سردار لشکر یفتلی که مامور فتح منند میگردد در سال ۵۰۰ م اعلان استقلال کرده از باط خود را با مرکز قطع میکند چنانچه ذکر این مسئله در ضمن شرح فتح هند در صفحات مابعد به تفصیل بیاید. و عجلان ما از آنچه را جمیع قباد ذکر کردنی هستیم تعقیب مائیم: خلاصه قباد در ضمن زدو خورد با امیر اطوری بیزانس مجبور شد که بطرف شرق بر گردد از یکطرف خطر هونهای زردنژاد را جلو گیری کند و از طرف دیگر بمقابل لشکر یفتلی بر آید. درین وقت پادشاه یفتلی که در حفظ سیاست دانائی و تدبیر خوشنواز را نداشت، بیهم درخواست خراج دولتی را کرد و چون دولت ساسانی او را بیوسه منتظر گرفتن خراج یا قرض از دولت بیزانس مباحثات او تصور کرد که حیل در کار است و غالباً پادشاه ساسانی از ادای خراج سر باز نهند. این بود که برخاک دولت ساسانی لشکر کشید. دولت او را تهدید کرد. بنابراین قباد مجبور شد که از سال ۵۰۳ تا ۵۱۳ م بیک سلسله جنگهای خسته کن با یفتالیان بپردازد. اگرچه تفصیلات این جنگها درست نیست اما اینقدر معلوم است که قباد با وجود پرداخت مبلغی که از بیزانس بدست آورده بود مجبور شد که ده سال در برابر یفتالیان مدافعه کند. اما یفتالیان نتیجه ازین جنگها نبرداشته و نفوذ یفتالیان را با وجودیکه امیر اطور بزرگشان از میان رفته بود نتوانست زایل کند. چه دولت ساسانی تا هنگام اتحاد باترکها بر علیه یفتلیها و سقوط دولت یفتلی ۵۶۷ م مجبور بود که خراج سالانه بدولت یفتلی بپردازد و این مسئله در جای خود باید.

فتح هندوستان : در صفحات قبل اشاره کردیم که یفتلیها در عین حال که مصروف جنگ با ساسانیان بودند و هنوز نفوذشان در صفحات جنوب هندو کش سرایت نسکرده بود در صدد توسعه قلمرو و نفوذ خود بطرف حصصهای جنوب افغانستان شدند. پس از فتح همه افغانستان بهند حمله بردند. حکمرانان آخرین کوشانیان کابل چون توان مقابله ایشان را نداشتند دست از مبارزه برداشته بکوهستان های صعب العبور چترال و کلمکت متواری شدند.

اولین حمله شان در هند بسیار قوی نبود چه مصروفیت زیادی در جنگ با ساسانیان داشتند و هنوز آمادگی فتوحات هند را نسکرده بودند. یفتلیها بعد از فتح گندهاره و علاقه پشاور

(۱) ص ۸۷ شماره دوم سال اول مجله شرق تحت عنوان سلطنت قباد و ظهور مزدک ترجمه نصر الله فلسفی.

از رود اندس عبور کرده و در پنجاب لشکر کشیدند ، امپراطور قوی هندوستان موسوم به (سکندا گوپتا) که پایتختش اجودها (نزدیک فیض آباد هند) بود در مقابل ایشان شتافت . فلها چون تعداد زیاد نبودند و هلاکت از مرکز کمک بایشان نرسید شکست یافتند و عقب نشسته پشاور را در ولایت گندهاره مرکز قرار دادند . وقوع این جنگ در سال ۴۵۵ م (۱) و سال مذکور آخرین سالهای حیات یزدگرد ساسانی بود .

همینکه خوشنواز پادشاه یفتلی از ممتازات ساسانی ها رهائی یافت موقع فتح هند رسیده بود لذا عسکر تازه نفس و قوی را در زیر قیادت سرافسر معروف یفتلی توره مانه (Teramana) فتح هند مقرر نمود . زمان این لشکر کشی ده سال بعد از قشون کشی اول یعنی سال ۴۶۵ م بود . منابع چینی اشغال گندهاره و افغانستان جنوبی و آغاز فتح هند را در همین سال (۴۶۵ م) تأیید میکنند (۲) ، تصرف ممالک کوشانی در هند برای وی مشکلات تولید نکند و آنها را بدون زحمت بدست آورد .

توره مانه در سال ۴۷۰ م بطرف وادی گنگ پش آمده بر سکندا گوپتا (Skanda gupta) امپراطور قوی هندوستان حمله برد ، اگرچه در اوائل کفه مدافعه سکندا گوپتا چربتر بود اما برودی شکستهای پیهم نصیب وی گردید و در سال ۴۸۰ م که سال مرگ سکندا گوپتا است بیان امپراطوری گوپتا های هند از هم پاشید ضعف دولت پارس مخصوصا بعد از سال ۴۸۰ توجه یفتالیان را بطرف هند زیاده تر معطوف ساخت و روز بروز در تعداد ایشان که بطرف هند سرازیر میشدند افزوده شد .

توره مانه بفتوحات خود در هند ادامه داد و ممالک را یکی بعد از دیگری فتح کرده خراج گذار دولت یفتلی ساخت و خود را سر لشکر و نائب السلطنة یفتلی در هند میشمرد ، این وضع تا مرگ خوشنواز دوام کرد ، اما بعد از مرگ وضع درمرکز سلطنت برای توره مانه موقع داد که دولت یفتلی هند را تیسس کند ۵۰۰ م که ما شرح آنرا در صفحات آینده ذکر میکنیم .

انعطاط دولت یفتلی آریانا ، دولت یفتلی آریانا پس از مرگ خوشنواز بیشتر از نیم قرن ادامه یافت ، این امپراطوری وسیع که غربا بمملکت تحت الحماة ساسانی شرقا تاختن و شمالا تا تاشکند و خوارزم امتداد داشت کم و بیش تا سال ۵۶۳ م از مرکز با ختریا به

(۱) ص ۳۳۴ تاریخ قدیم هند مولفه و استن سث و ص ۱۰۳ - اکسفورد هستری آف انڈیا

مولفه مذکور و ص ۸ رهنمای تسکیل مولفه جوهر مارشل

(۲) ص ۱۳۸ تاریخ افغانستان مولفه ساینس جلد اول

اداره میگردد. اما روز بروز بنیان آن سست تر میشد، و اساسات مستحکمی که امپراطور بران لایق برای اداره آن وضع کرده بودند آهسته آهسته از میان رفت و مبتلا به ضعف و بی پروائی گردید، طبعاً دولتی چنان پهناور با وضع اداره چنین ضعیف محکوم به فساد است. طوریکه در بالا اشاره رفت خوشنواز امپراطور معروف یفتلی غالباً در سال ۴۹۹ یا ۵۰۰ م. در گذشت و پادشاهی که بعد از وی بر تخت نشست هر چند در مقابل بزرگی و قوت اداره افغانوس قابل مقایسه نیست اما بیقین از پادشاهان مابعد لا یشتر بود. اگر چه در مقابل دولت فارس و مخصوصاً قباد ساسانی که در حقیقت خویش را مرهون یفتالیان - میدانست سیاست خوبی بکار نبرد و برای تحصیل خراج و یا وامی که ساسانیان از امپراطور سبزانس جهت پرداخت خراج به یفتالیان مطالبه میکرد بسی حوصله شد، و زود به جنگ پرداخت و نیز نتوانست از قطع ارتباط هند جلوگیری کند؛ مع هذا سبزانس قباد از زیر سلطه یفتالی - خارج کرد و ده ساله کشمکش قباد ساسانی برای دولت ساسانی بی نتیجه ثابت شد و دیگر قباد تا زنده بود (۵۳۲ م.) نتوانست در برابر یفتالیان مقاومتی کند.

اگر چه تفصیلات مزیدیکه علل حمله یفتالیان را نشان بدهد در دست نیست اما با آنهم اعتراضیکه برین پادشاه وارد میشود ترك حوصله که از ارکان مهمه جهانی است - میباشد از نام و هویت این پادشاه معلوماتی نداریم و نیز هنوز مکشوف نگردیده که ادامه سلطنت وی تا کدام سال بوده، در تواریخ خارجی نیز تا جائیکه معلومات بدست ماست از اسما و تفصیلات سلطنت پادشاهان یفتلی ذکر نیامده و چند سکه که درین اواخر بدست آمده و گفته اند که مربوط به شاهان یفتلی افغانستان است هنوزها خوانده نشده و امیدانیم از آن کیست طبع خواندن این سکه ها میتواند ما را اقلاً به اسمای شاهان یفتلی رهنمائی میکند حفريات و تحقیقات علمی نیز تا کنون درین باره جستجوئی ننکرده و برین صفحه تاریک روشنی نیفکنده است. بنابراین تدقیقات تاریخ هیاطه از اول تا اخیر ما را به يك سلسله مجهولات - دست و گریبان می سازد. برای اینقدر معلوماتیکه هم بدست داریم بایست تواریخ خارجی را شکر گفت که اگر آنها اشاره نمی کردند بیقین میتوان گفت که امروز برای یافتن کرچکترین نقطه که دلال بوجود آنها میکنند تدقیقات خسته کننده لازم بود.

گفتیم هدا از خوشنواز تا سقوط دولت یفتلی افغانستان نمی دانیم که چند پادشاه بر تخت سلطنت نشسته - اسمای شان چه بوده. از کدام سال تا کدام سال سلطنت داشته اند. بهر حال اینقدر میتوانیم بگوئیم که آخرین پادشاه یفتلی موسوم به کاتولفس Katu'phus بوده (۱) ولی سال جلوس و خصوصیات دوره سلطنت او پوره معلوم نیست.

(۱) ص ۱۳۹ تاریخ هزار ساله آثار هال تالیف یارکر.

بصورت عمومی گفته می‌توانیم که پادشاهان اخیر هیاصله قوت اداره و جهنداری خود را از دست داده بودند و نمیتوانستند باین امیراطوری په‌نور رسیدگی کنند این وضع طبعاً ممالك زیر نفوذ را موقع داد که بخود حرکتی داده و از زیر نفوذ یفتالیان بدر آیند. مهم ترین حادثه که دیگران را نیز بضعف شاهان یفتلی آگاه ساخت جد شدن هندوستان است از آریانا چه‌نور مانا سردار لشکر و نائب السلطنه یفتلی هندوستان بعد از مرگ خوشنواز روابط خویش را از مرکز سلطنت قطع کرد و دولت تازه را اساس گذاشت که ما از آن پسانتر حرف می‌زنیم این مسئله که در سال ۵۰۰ یا ۵۰۱ م واقع شد حتی قباد ساسانی را جرئت مجادله در برابر یفتالیان داد که از ۵۰۳ تا ۵۱۳ م یک سلسله جنگها پرداخت.

دولت ساسانی اگرچه تا سال ۵۶۷ نتوانست خود را از بلج گذاری یفتالیان رها نمی‌بخشد اما ضعف دولت یفتلی را حس کردند و روز بروز در تقویه خویش افزودند. مهمترین واقعه که در اتمام کار یفتالیان افغانستان رول بزرگی بازی کرد ظهور ترکها بود در شمال افغانستان. چه در ۴۳۳ م در منگولیا و آسیای مرکزی افوام زرد پوست جوان جوان و تپو کیوها بر سر اشغال اراضی مشغول جنگها شده و در نتیجه تپو کیوها بطرف غرب تغییر محل داده رفتند و در ازمنه بعد بدو حصه منقسم شده قسمت شرقی در اراضی واقع بین اورال و منگولیا سکینی گزیدند و قسمت غربی مناطقی را به دست آورد که در بین کوه‌های آلتائی ورود خانه سیچون بود و چینیان آن‌ها را تپو کیو Tu-Kiué می‌نامیدند (۱) اجداد ترک‌ها یک طایفه از هیونگنو ها موسوم به اسینا Assenale بود که ترک را تصور می‌کنند از کوهی است شبیه به کلاه خود و کلا خود را در زبان ترکی دورک Durk گویند و این خاقان ترکها تومن Tumen نامی بود که در حدود (۵۰۳) م فوت کرده.

ترکها از ضعف دولت یفتلی استغاده کرده از ربع دوم قرن ششم به بعد کم کم بغاک دولت یفتلی تجاوز کرده رفتند و چون قومی که آنها را بتواند جلو گیری کنند وجود نداشت لذا این تجاوزات روز بروز جدی شده رفت و بالاخره تمام منطقه بین کوه‌های آلتائی و سیچون را فرا گرفت و کم کم دایره نفوذ شان تا نزدیک سرحدات (توخاره) (تخارستان) و جنوب دریای سیچون سرایت کرد.

در فارس بعد از سال (۵۳۲) م که مرگ قباد است نوشیروان معروف در اوبت سلطنت رسید. نوشیروان در امور کشور داری خیلی زیرک و با تدبیر بود و بزودی سلطنت خسته ساسانی را چنان رونقی داد که دوره او را برجسته ترین زمان ساسانی می‌خوانند و نوشیروان

برای قائم ساختن امنیت داخله و رفع خطر مزد کیان او لا بایشان پرداخت و بزودی آن خطر را رفع کرد.

کرستن سن می گوید: فی الواقع اگر چه خطری که مزد کیان در داخل کشور متوجه دولت نموده بودند مرتفع شد لیکن اوضاع خارجی کاملاً کوشش کسری را در امور لشکری ایجاب می نمود. هر چند بین ایران و بیزانس در سال (۵۳۲) یعنی دومین سال سلطنت کسری (۱) صلحی منعقد شد لیکن همواره انتظار تجدید جنگ داشتند، از طرف دیگر در مقابل هفتالیان ایران هنوز احساس سرافکندگی میکرد که چه مجبور بود سا لیا نه خراجی بپادشاه آن قوم بپردازد (۲). اقدامات این پادشاه بخصوص تقویت مادی و جمع آوری و تربیه لشکر خیلی زیاد بود. نو شیروان با وجود اینکه بجزر است تمام با امپراتوری بیزانس می جنگید بر انداختن نفوذ یغنیانی را که از سا لیا ذولت فارس را زیر سلطه داشتند ناچار نمی شمرد و برای آن آمادگیهای فوق العاده در نظر داشت. همان بود که در ظرف سی سال آمادگی توانست بر قوای خویش قریباً آن اعتماد پیدا کند که با قشون یغنیانی بجنگد. معاهده اجراء آن نداشت که با دولت یغنیانی به تنهایی بیابانزد و بر پیشرفت خود اطمینان نداشت (۳). ظهور ترکها و فریب شدن شانرا بسرحدات تو خاره يك امداد غیبی تصور کرده باموکان خان (Mokan Khan) که در سال ۵۳۳ م بیاد شاهی رسیده و مردم جاه طلب و حادثه جو بود باب مذاکرات را کشود و در نتیجه توانست باوی اتحادی بر علیه یغنیانی بوجود آورد. موکان خان که آرزو داشت دائره نفوذ او وسیع تر گردد از موقع استفاده نمود و هر دو قوا یکی از طرف غرب و دیگر از جانب شمال شرقی برخاک یغنیانی تجاوز کردند. آخرین پادشاه هفتالی موسوم به کاتولفس مرد کاری بود اما نوبت سلطنت باو دیرتر رسیده بود و نتوانست اصلاحاتی در سازمان کهنه شده خود بکند. قشون او در دو جبهه در برابر دو قوت بزرگ و جوان مجبور بود بجنگد. اگر چه حمله تیوکیوها (ترکها) مدتی قبل تر در زیر قیادت سرداری موسوم به سین جیبو (Sindjibu) (سلزببول) (۴) شروع شده و خسارات زیادی بقشون یغنیانی رسانده بود. اما هنوز ها منتج به نتیجه نشده بود. در سال ۵۶۳ م نوشیروان نیز آغاز به حملات شدید نمود. قشون ضعیف و خسته یغنیانی در برابر مهاجمین غرب و شمال شرقی تا سال ۵۶۷ یعنی چهار سال تمام ایستادگی کرد و میدانهای جنگ به تدریج صائب

(۱) ص ۲۶۲ ایران در زمان ساسانیان

(۲) در سایر کتب این تاریخ سال جلوس نوشیروان است.

(۳) ص ۱۸۰ تاریخ ایران قدیم مولفه پیرینا ملاحظه شود.

(۴) ص ۲۶۲ ایران در زمان ساسانیان.

کاتولفس اداره گردید اما درجن یسکی از جنگها کاتولفس که خودش عسکر خود را قیادت میکرد کشته شد . و عسکریان یفتلی در هر دو محاد شکست یافتند . بامر که کاتولفس شیرازۀ دولت یفتلی در افغانستان ازهم گسیخت و دولت شان بین ساسانیان و ترکها تقسیم گردید . بدینقرار که رود جیحون سرحد مملکتین فارس و ترکها قرار یافت . قسمتی از تخارستان و باختر و هرات و یارتیا جز و دولت نو شیروان شناخته شد و منطقه بین آمو دریا و سیر دریا که مشتمل بر علاقه های بخارا ، س . قند و تاشکند و قسمتی از تخارستان بود ، بطورکها تعلق گرفت . معینا ساسانیان این مملکت را بدست شاهزادگان یفتلی گذاشتند و رسماً ایشان را

تحت الحمايه قرار دادند . چنانچه راواند می گوید :
« شهزادگان خانواده هفتالی شاید درین وقت بصفت تحت الحمايه ساسانی بر افغانستان و باخترانه تازمان خسرو دوم (۶۲۸ - ۵۹۰ م) حکومت داشتند . » (۱)

اگرچه نوشیروان با این اتحادی که باموکان خاقان ترکها بست سبب سقوط دولت یفتلی افغانستان گردید اما این ترکها برای ساسانیان پسانتر خطرناکتر از یفتلیان شدند چه دیری نگذشت که هر دو قوت را موقع تصادم رسید .

اتحاد ترکها و ساسانیان برهم خورد و ترکها به تخارستان و باختر و حتی صفحات جنوب هندو کش نفوذ یافتند و ساسانیان در حاشیۀ غربی پشیا شدند .

درین بین بقایای کوشانیان کوچک کابل که در هنگام ظهور یفتلیها مجبوراً کابل را ترک و در منطقه های کوهستانی چترال و گیلگت متواری شده و بهمان جا قناعت میکردند زمینہ را مساعد یافته دوباره بکابل عودت نمودند و بزودی توانستند اساس دولت دیگر را که پسانها اقتدار کافی یافته بود بریزند ، این دولت در تاریخ بنام دولت کابلشاهان یا ربیل شاهان خوانده میشود .

دولت یفتلی در هند : در صفحات قبل نوشتیم که در ۴۵۵ م با وجود مصروفیت های شدید

با ساسانیان اولین دستۀ قوای یفتلی برای فتح هندوستان مامور شد که ایشان بعد از اشغال ولایت گندهاره تارود اندس رسیدند و ازان گذشته در آن طرف شروع به پیشرفت کردند اشغال ممالک کوشانی اشکالی تولید نکرد اما همینکه بطرف داخله هندوستان پیشرفت کردند سکندرا گویتا امیر اطور هندوستان از اجودها لشکری بمقابل ایشان کشید از تفصیلات این جنگ معلوماتی در دست نیست تنها اینقدر معلوم است که در نتیجۀ این جنگها یفتلیها بتاثر کمی تعداد و عدم رسیدن کمک از مرکز افغانستان عقب نشسته و بهمین طرف رود سند باقیماندند ، ولی روز بروز در تعداد ایشان افزوده میشد .

در سال ۴۶۵ م دومین حمله یفتلی بر هندوستان آغاز شد و بر امر خوشنواز امپراطور بزرگ یفتلی سپاه قوی یقبادت سردار معروف یفتلی موسوم به «تورامانه» از رود سند بگزشت و بحارف هند سرازیر شد و تمام ولایت پنجاب را فتح کرده در ۴۷۰ م بردولت سکندرا گوپتا حمله برد ، سکندرا گوپتا پادشاه بزرگ و قشون معظمی داشت و از مدت ها قبل خطری که از طرف شرق دولت او را تهدید کردنی بود ، حس میکرد و ازین سبب در تقویت عسکری و استحکامات سرحدی خود افزوده رفت نتایج این آمادگی مدافعه های شدیدی بود که در برابر هجوم یفتلی کرده شده اما این مدافعه و مقاومت پایدار ماند و فوای خستگی ناپذیر یفتلی بیهم حمله کردند تا بالاخره قوت مقاومت پادشاه هند را بشکستند و بعد ها توانستند که این پادشاه قوی پنجه هندی را متواتر آ در هر میدانیکه مقابل شوند مغلوب کنند .

جنگهای تورامانه و سکندرا گوپتا ده سال دوام کرد اما در نتیجه هر جنگ قسمت بزرگی از اراضی دولت او تحت اشغال و تصرف یفتلیان در می آمد که فوراً در زیر حکمرانی حکام یفتلی گذاشته میشد ، در سال ۴۸۰ م که تقریباً همه فوای سکندرا گوپتا در جنگهای هباطه از بین رفته و مملکتش تحت اشغال ایشان در آمده و خزائن خالی شده بود برای آخرین بار شکستی یافت که دیگر معنای هم مغلوب شد و دانست که در برابر ایشان قطعاً نیا کام است و از همین غصه مریض شد و بمرد .

با مرگ سکندرا گوپتا (۴۸۰) م مانع پیشرفت یفتا لیان از بین برداشته شد و لیان امپراطوری گوپتا از هم پاشید و بدین ترتیب هندوستان نیز یکی از ولایات چل گانه امپراطوری یفتلی گردید ، تورامانه با عنوان تگین Tigin یعنی شهزاده نائب السلطنه هندوستان مقرر شد و مدت بیست سال بعد از شخص امپراطور صاحب اختیار مطلق هندوستان بود ، رای و رای زادگان هند مطلع او بوده بکیف او رفتار میکردند ، تورامانه مرکز خویش را در مالوه قرار داد و پادشاه یفتلی وفادار بقائد فرار معلوم کشمیر را نیز از دست کوشانیان کبایل که باوجود شکست هنوز آنجا را در تصرف داشتند ، گرفت .

در بالا اشاره رفت که بعد از وفات خوشنواز عملاً نفوذ سیاسی مرکز آریانا در هندوستان برداشته شد اما تاجندی این نفوذ بنام پایداری داشت ، در سال ۵۰۰ م تورامانه خویش را امپراطور اعلان کرد (۱) و خطاب امپراطور و مهاراجه را اختیار نمود ، طبعاً این اسم زیبنده چنان پادشاه بودجه شاهان مانند بهاندو گپتا Bhandugupta پادشاه ولابی Valabhi

(۱) در بعضی تواریخ این سنه را ۴۹۹ م هم نوشته اند مثلاً من ۱۰۳ افسوردهستری

آفت اندیا مؤلفه سمث

و بسا از شهزادگان هندوستان مطیع و فرمان بردار (۱) خرا جگزار او بودند .
 تورامانه مدت زیادی بر تخت امپراطوری هندوستان نماند چه بزودی همین که سازمان
 امپراطوری او سر و صورت گرفت وفات یافت ، (۵۰۴ م) و تاج و تخت را به پسر خود
 مهیرا گولا گذراند . کلمه تورامانه معلوم نیست که در اصل چه بوده بعضی از مدققین عقیده دارند
 که این نام شرقی است (۲) برسی سانسکس او را بنام تگین یا تچن Tigin می خوانند و معنی
 آنرا فتح میداند چنانچه گوید : قاتل اعظم یفتلی بنام تگین یعنی فتح خوانده میشد که
 پاتورامانای کتیبه های هندی موافقت میکنند (۳) اما تگین نام نی بلکه یک کلمه است که
 عنوان قرار یافته و معنی آن غالباً شهزاده است و امرای بزرگ را باین نام میخوانده اند .

در تواریخ هند از او بنام تورامانه پادشاه سیتته هونا یاد کرده اند ، کتیبه های که نام
 او در آن ثبت شده عجالتاً به کتیبه است که یکی در اران Eran در ضلع ساگر Sagar
 ولایات مرکزی که تاریخ آن حاکی از سال اول سلطنت اوست .

دومین کتیبه در کورا Kura در کوه نمک (Salt Range) است اما تاریخ آن زائل
 شده و کتیبه سوم در گوالیار هند مرکزی که تاریخ آن پانزدهمین سال سلطنت مهیرا گولا
 پسر تورامانه است .

سکه های نقره تورامانه که به تفاید سکه های سورا شتری Surashtra ستراپی های
 غربی و گیتاها میباشد ، تاریخ سال ۵۲ را داراست که ظاهراً عصر مخصوص یفتلی را نشان
 میدهد که غالباً از سال ۴۸۸ م شروع شده است (۴) سکه های تورامانه در کشمیر بسیار زیاد
 یافت می شود (۵) از چگونگی دولت و تشکیلات اداری آن بصورت مفصل چیزی در دست نداریم
 اما آنچه راجع به آداب و مراسم آن دور حاصل کرده ایم در صفحات آئینده بجزیر عنوان
 مدنیت یفتلی گذاشته خواهد شد .

مهیرا گولا : گفتیم در سال ۵۰۲ م امپراطور بزرگ و بانی دولت یفتلی هند و ستان

وفات کرد و تخت و تاج خود را برای پسر خود مهیرا گولا Mibiragula گذاشت .
 مهیرا گولا در حکمرانی هندوستان خط مشی پدر را تعقیب کرد و تمام کامگاری و شکوه
 سلطنت را اندک هیچ قوتی در سرتاسر هندوستان نبود که بر علیه او برخیزد اگر چه بعضی ممالک
 هندی در ابتدا می خواستند سراز اطاعت بکشند و فرمان او کار نکندند اما قوت عسکری که
 داشت بزودی آنها را مطیع و متقاعد گردانید .

- (۱) ص ۴۳۵ تاریخ قدیم هند موافق وینست سمنت .
- (۲) ص ۶۴۸ انسیکلو پیدیای بریتانیکا جلد ۸ (۳) ص ۱۳۸ تاریخ افغانستان جلد اول .
- (۴) ص ۳۳۵ تاریخ قدیم هند مولف سمنت (۵) ص ۶۴۶ جلد ۸ انسیکلو پیدیای بریتانیکا .

سیاح یونانی موسوم به کوزماس ایندیکو پلوسٹس CosmasIndico pleustes که هندوستان را در عصر این پادشاه بر سر گشت (۵۴۰ م) سیاحت کرده . در سبب اختتامه عجیبی که در سال ۵۴۲ م نوشته را جمع به پادشاه یفتالیان و نفوذ و قدرت وی شرحی داده او را گولاس Gollas می خواند که مورخین موثق ما ننند و تسنن سمث و ساکس گولاس را قطعا مهر را گولامی دانند این سیاح گولاس را صاحب اختیار مطلق هندوستان می خواند که مقاصد خود را (در صورت لزوم) بذریعہ دو هزار فیل و عسکر بشمار سواران تعقیب میکرد (۱) مرکزش سکاالا Sakala یا سیالکوٹ در پنجاب بود . سی سال اول پادشاهی مهیرا گولا بیکمال راحت و آسایش عمومی سپری شد : تشکیلات او منظم و عسکرش همیشه آماده بود . اما در حوالی سالهای ۵۳۲ و بعد از آن بعلتی که معلوم نیست غالباً خلی در دماغ او راه یافت که رفته رفته اداره وی را متزلزل گردانید و روز بروز نقصان کارها مشهود تر گشت و حرکات پادشاه از حال طبیعی خارج گردید آئین کشورداری گزاشت و بظلم گرائید . در ضعف و خلل دماغش همین بس که گویند فبر هارا امر میکرد از کوه بالولاند و مرگ آنها را با شادی و سرور تماشا میکرد و از ناله ها و چیخهای آنها حظ می برد بسی معابد را خراب کرد و بسی مردم را بکشت ظلم و جفا احترامات مقام سلطنت را از دل رعایا برداشت مخصوصاً که بمعتمدات و معابد شان تعرض رفته بود نتوانستند خود داری کنند همان بود که در سال ۵۳۲ م چار طایفه را جیوت نامردم زیاد دیگر در کوه ابوAbu در حضور آتش قسم یاد کردند که برخلاف سلطنت بشورند و متحداً به مقاومت و اغتشاش بمقابل مهیرا گولا آغاز کردند . تأیید شورش ها را جده هند مرکز می موسوم به یاسودهرمن Yasodharman بود چون ضعف دماغ قوت اداری مهیرا گولا را خراب ساخته بود درین مجادله مغلوب شد و قوت یقینی در برابر قوای متحدہ هندوستان مقاومت نتوانست اگرچه برا در مهیرا گولا که اسم او دردست مان نیست برای مدتی توانست خود را در سالکا (سیالکوٹ) قائم ساخته در برابر اغتشاشون مقاومت نماید اما بفایده ثابت شده و بالاخره او هم مجبور گردید که خود را عقب کشد . مهیرا گولا بعد از شکست از یاسودهرمن خود را مجبور بیک آمادگی دانست همان بود که بطرف شمال پنجاب شتافته بالاخره به کشمیر رفت و در صدد جمع آوری لشکر شد اگرچه مهیرا گولا در اول امر میخواست در جمع آوری لشکر و تیاری فسون بر علیه را جیوتان از پادشاه کشمیر که از جمله پادشاهان فرمانبردار او بود استفاده کند اما چون او آننگه مخالفت داشت او را خلع کرد و زمام امور را بدست خود گرفت مورخین می نویسند که مهیرا گولا از کشمیر بر علیه

(۱) ص ۳۳۹ تاریخ قدیم هند مولفه سمث و ص ۱۳۹ جلد اول تاریخ افغانستان مولفه سائیکس

حکمران گند هاره لشکر کشي کرد که اوهم يك نفر از زعمای يفتلي بود علت لشکر کشي او پوره معلوم نیست اما اينقدر ميتوان گفت که مهپرا گولا هنگا ميکه برای استر داد تخت سکالا مشغول جمع آوري لشکر و آمادگي حربي بود از حکمران گند هاره طلب معاونت کرد و غالباً باوي طوري پيش آمد که او خواهش مهپرا گولا را جواب رد داد همان بود که مهپرا گولا بر گند ها ره لشکر کشيد و در کنار رود اندس جنگ سختي بين دو دسته يفتلي رخ داد ، حکمران يفتلي گند هاره کشته گرديد و مردم زيادي درين جنگ در ساحل رود خانه اندس بقتل رسيدند .

بعض مورخين حکمران گند هاره را پادشاه گند هاره می نویسد مثلاً سبث چنين نويسد (۱)
 « بعد از اين موفقيت بر سلطنت همسايه يعني گند هاره حمله کرد پادشاه گند هاره که غالباً هون (يقتل) بود در جنگ کشته شد خانو اده شاهی منقرض گرديد و عده زياد مردم در ساحل رود اندس بقتل رسيدند » اگر مسئله برين قرار باشد و حکمران گند هاره پادشاه گند هاره بوده پس ميتوان تصور کرد که حکمران گند هاره بنابر ضعف دولت مرکزی از چندي قبل سراز اطاعت باز زده و خويش را پادشاه گند هاره اعلان کرده چه ميدانيم که دولت يفتلي افغانستان دومرکز داشت که مرکراول ومهم با مئين در باد غيس هرات ومركز ثاني عبارت از مرکز قديمي بلخ بوده است . از روی تدقيقات تاريخي مرکز يفت گند ها ره درين عصر واضح نيست غير از اينکه به گونيم حکمران گند ها ره خود را مستقل مکرده بود و چون قوت و قدرت کافي نداشت در برابر پادشاه يفتلي هندوستان شکست خورد و کشته شد پس ميتوان گفت که درين عصر هر دو دولت يفتلي در هندو افغانستان دچار بحران وضعف بودند و قوت دولت افغانستان بدو حصه گند هاره و با مئين منقسم بود . رو بهمرفته مهپرا گولا قوتي را که برای استر داد تخت خود از پاسود هرمن جمع کرده بود از ضعف دماغ برخلاف حکمران يا پادشاه گند هاره بکار انداخت و خود را ضعيف گردانيد . مهپرا گولا شيوا Siva پرست بود که شيوا رابر انواع تباهي کويند لذا دردوره های مرضي خود نسبت به ستوپه ها ويادگار های بودا انديشه نداشت و آنها را خراب ويران ميکرد ولي برودي عمرش فرا رسيد تاريخ مرگ او صحيح معلوم نيست اما مورخين اين وقايع را در سال ۵۴۷ و ياد در حدود همين سال تعيين مي کنند که بدین حساب گويامهپرا گولا بعد از دهمسال سرگرداني وفات يافت . گويند در وقت مرگ او رعد وبرق وطوفان وتاريکي وزلزله برياشد . نام مهپرا گولا در کتيبه های هندي مذکور وبه معنی گل آفتاب پرست (مهرا گل) است

سکه های اوبه تعداد زیاد در چینوت Chiniot شاه کوت Shahkot که علیحدہ علیحدہ در ضلع های جهاننگ Jhang و گجرا نواله Gujranwala پنجاب یافت می شود «۱» اکثر سکه های مهیرا گولا گاو نانندی Nandi که سیمبول شواست دارد و نام پادشاه با عنوان شاهی Sahi دیده می شود که این نام قبلاً از طرف بنی اعمام ایشان کوشا نیان استعمال میگردید «۲» بامر کت مهیرا گولا دوات یفتلی هند وستان خاتمه یافت و دیگر کسی از یفتلیان رادر هند نوبت پادشاهی نیدند . بعض مور خین گوجار ها Gujarats و جت ها Jats را که در هند و پنجاب بسر می برند از بقایای یفتلیان می شمارند .

بعد از ختم دولت یفتلی هندوستان دولت یفتلی افغانستان بیشتر از بیست و پنج سال دوام نکرد و در سال ۵۶۷ م در اثر اتحاد ساسانیان و ترکان به تفصیلی که در صفحات قبل گذشت بیابان رسید و باین ترتیب امپراطوری بزرگ یفتلی که از سز حدات چین تا سر حدات پارس شرقاً غرباً وسعت داشت و شامل چل مملکت بود دوره خود را سپری نمود .

خصوصیات دوره یفتلی :

در صفحات قبل ملاحظه کردیم که دولت یفتلی در تحت چه عوامنی ظهور کرد و دیدیم که اوضاع بحرانی افغانستان از داخل و خطراتی که از خارج (شرق و غرب) وارد شدنی بود حیات آن دولت را بسکلی تهدید می کرد . برای رفع خطرات خارجی وجود یک دولت و تشکیلات تماماً عسکری بسکار بود همان بود که با این شرا بط این دولت به بیان آمد این دولت در مدت دوام خود بیشتر اوقات خود را به لشکر کشی های شرق و غرب گذرانید و از طرفی مدت دوام ایشان که مجموعاً یکسوم قرن از ۴۲۰ م تا ۵۶۷ م و یا اگر دوره اقتدار و ساطه را حساب کنیم از ۴۳۳ تا ۵۶۷ یک قرن و اندی بود طبعاً درین مدت کوتاه و گرفتاریهای فوق العاده لشکری مجال آن نبود که توجه کاملی در مدنیت و پیشرفت و عمرانات کرده شود . معیناً بنا بر اینجبات بعض شهر ها ساخته شد . صنایع و عرفان نیز در تحت تاثیر عوامل فوق قرار یافته بود که اگر ما آن را در ذیل دوره درخشان کوشانی قرار دهیم در حکم آنست که صنایع و عرفانی وجود نداشته اما با وجود آنها صنعتگران دست از کار نکشیده و نتایج کارشان بر سیاحان چینی سونگ یون و هیوان تسانگ و سیاح یونانی کوزماس مشهود گردیده بود . ولی اگر خصوصیت این دولت را ثبت کنیم همان است که دولت یفتلی یک دولت ملی و یک دولت عسکری بود که برای نجات مملکت بوجود آمد و بالاخره موفق گردید که امپراطوری بزرگی مانند امپراطوری بنی اعمام خود کوشانیان تشکیل دهند .

۱ : حاشیه صفحه ۳۳۵ تاریخ قدیم هند .

۲ : ص ۶۴۶ جلد ۸ - انسایکلو پیدای بریتانیکا .

مذاهب در اثر جنگ ها و کشمکش های دوره یفتلی و بعد از آن تا زمان قیام شدن سلطنت طاهری پیوسته يك قسمت مملکت دچار جنگها و معاملات هسکری بوده و از آن جهت آثار و عمران این دوره از میان رفته و بمانده و یا هنوز در ته خاکهای مجهولات باشد که بعد از کابوشهای علمی چهره آن بماند مکشوف گردد . عجلنا آنچه بخصوص اوضاع دیپلوماسی و سیاسی ، اوضاع اجتماعی و آثار شان در دست است ذیلا ثبت میگردد :

اوضاع سیاسی و اجتماعی یفتلیان : بر اوضاع اجتماعی یفتلیان قبل از جهانبانی شان معلوماتی نیست جز آنکه بگوئیم مانند سه طایفه دیگر یوچی از کوشانیان اطاعت داشته در نغارستان و حوالی آن بسر می بردند و چون ایشان از سه طایفه دیگر یوچی قوی تر بودند لذا بعد از کوشانیان سیادت شان بر آنها تحمیل شده بود . مخصوصا قدرت و سلطه ایشان بعد از کوشانیان بزرگ بیشتر گردید چه برودی بعد از آنکه دولت کیداری باختر دچار کشمکش با ساسانیان بود ایشان من حیث يك دولت ملی قد علم کردند .

از آداب معاشرت ایشان چیزی بدست نیست . بر طبق نگارش سیاحان چینی این مردم البسه نمدی می پوشیدند (۱) از البسه نمدی یقینا مردان کت ها و انواع آنست در تابستان این مردم بخصص سرد کوهستانی میرفتند و در زمستان در قریه ها منتشر می شدند . مال پروری بدرجه اول و زراعت بدرجه دوم از مشغولیت آنها شمرده میشد . اما سلاح برداشتن و پهلوانی شعار مردم بوده همه جوانان بداشتن اسلحه و مردانگی و اسپ سواری افتخار میکردند . یفتلیان خویش را بر سایر مردم بلند می شمردند که این عنعنه تا کنون در میان این قوم باقی است و کمتر بادیگران مزاجت میکردند . مردم راست و يك پهلوی بوده ، حيله بازی و دروغ را نمی دانستند .

یفتلیان در ابتدا ازادیان مروجه پیر و هیچکدام نبوده و از عناصر طبیعی اطاعت میکردند اما رفته رفته قسما زیر نفوذ کیش برهمی در آمدند و قسمی هم بحال طبیعی باقی ماندند . در مسائل مذهب عصبی و مستحکم بودند . چنانچه مهیرا گولا که شیوا (Siva) را می پرستند با مذهب بودا سخت مخالفت داشت و میخواست همه مردم بکیش مقبول وی داخل شوند از پیرو مخالفین مذهبی خود را کشت و بعضی آثار و معابد بودائی را خراب کرد اما در ولایت گندهاره بر طبق نگارش سونگک یون بودائیت نزد آنها شوع داشت و خانقاهها و ستوپه های زیادی درین منطقه موجود بود اما یفتلیان پوره به آئین بودائی اعتقاد نداشته در عین زمان معبودهای موهوم هندی ها را نیز می پرستیدند .

امنیت و عدالت در سرتاسر کشور یفتلی حکمفرما و چنانیکه شهنشاه یفتلی میخواست در همه
چل مملکت او برقرار بود و این زمینه را سونگ یون زائر چینی که (در سال ۱۲۰ میلادی
به گند ها ره رسیده و با حکمران آنجا مصاحبه کرده بود) از راه واخان و چترال به ایود یا نه
(سوات و بنیر) نیز فرود آمده، روشن کرده و راجع به حکمران آن می نویسد : حاکم سوات
و بنیر از تابعین امپراطوری هیاطله بوده بعدالت و راستی رفتار میکرد . حاکم موصوف بطور
آفتاب سبزیجات را ناشتا و شام (بودا) را پرستش میکرد . درین علاقه قاتلین را بقتل نمی رسانند
بلکه ایشان را به کوههای خشک و خالی فرار کرده آنها را آب و نان میدهند (۱) شهر های
دوات یفتلی بی دیوار بود و برای قیام امنیت تشکیلاتی مانند پولیس و ژاندرم داشتند که دائماً
اجرای وظیفه میکردند در کتاب سی یو کی چنین ذکرست که : شهر های ایشان (یفتلیان)
بی دیوار بوده و انتظام و امنیت را بواسطه یک عسکر دائمی که این طرف و آن طرف حرکت
می کنند قائم نموده اند (۲)

راجع بزبان شان نیز معلومات مکمل در دست نداریم . تنها اینقدر آن بصحت معلوم است که
زبان شان مانند نژاد ایشان یک شعبه از زبان هند و اروپائی یعنی آریائی بود (۳) و میتوان
گفت که زبان یفتلیان بازبان کوشانیان قرابتی داشته و حروفی که می نوشته اند از الفبای
یونانی اشتقاق یافته و علاوه بر خط هندی معروف به براهمی را نیز استعمال میکردند ، چنانچه
این مسئله را کرستن سن مولف تاریخ ساسانیان چنین نوشته :

« چند سکه از هفتالین را می شناسیم که روی آن خطوطی با حروف کوشانی و هفتالی
منقوش است (که از الفبای یونانی مشتق شده و بعضی هم بخط هندی معروف به براهمی است -
کتاب یونکر در باب هفتالیان) (۴)

راجع به تقسیم سال و ماه معلومات ما روی یادداشت های چینیان تکیه می کند . درین مورد
در کتاب سی یو کی آمده که : « یفتلیان از اجرام سماوی علمت ندارند و در حساب گرفتن سال
نه کدام ماه دراز و نه کوتاه و نه میانه دارند . فقط سال را به دوازده حصه مساوی تقسیم
می نمایند و بس (۵) » مبدأ تاریخ بعد ها در نزد شان آغاز کشور کشائی یفتلی قرار یافت .

(۱) از یادداشت های مولوی یعقوب حسن خان که در شعبه تاریخ موجود است .

(۲) ص ۸۰ و ۸۱ سی یو کی .

(۳) ص ۱۳۴ جلد اول تاریخ افغانستان مولف سائکسن .

(۴) ص ۴۱۴ .

(۵) ص ۸۰ ترجمه سموئیل بیل .

ویاد شاهان از همان مبداء واقعات را می شمردند و بیکار می بردند چنانچه در سکه های نقره توران مانده که بدست آمده و به تقلید سکه های سوراشری Surashtran سترایی های غربی و گویتهاست تاریخ سال ۵۲ ذکر یافته که ظاهر آن برعصر مخصوص یفتلی شهادت میدهد آغاز این عصر را می توان از سال ۴۴۸ م دانست . ۱»

صنایع اگرچه رونق دور کشانی را باخته بود اما هنوز با بسکلی از بین نرفته بود . صنعت بافتندگی از قدیم در بین یفتلیان رواج داشت و ازبشم گوسفند کرک و برک می بافتند و می پوشیدند که سیاحین چین البسه آنها را ندی خوانده . همچنان فالین بافی ، تزئینات زرگری و غیره اهمیت زیاد داشته که ما از ملاحظه یاد داشت های زائرین چین بر آن پی برده ایم و از آن در سطور ما بعد در ضمن وضعیت در بار و خانواده سلطنتی ذکر میکنیم . آلات موسیقی نداشتند . ۲» اکنون برگردیم به تشکیلات سیاسی این دور :

در دوره یفتلیان امپراطوری معظم شان به چل ولایت ویا بر طبق نگارش چینیان بر چل مملکت منقسم بود که هر ولایت از طرف يك نائب الحکومه اداره میکردید نائب الحکومه را «اتگین» که به معنی شهزاده است می خواندند . تگین در منطقه حکمرانی خود عسکر منظم داشت و حکام مناطق را خودش تعین میکرد و با اطاعت از مرکز سلطنت یعنی بائین و تادیبه مالیه بساخواه خود حکمرانی مینمود و خودش در راس امور کشوری و لشکری قرار می یافت .

یاد شاهان یفتلی عنوان شاهی (Sahi) که قبلا از طرف بنی اعمام شان کوشانیان استعمال میشد گرفته بودند «۳» و علاوه بر القاب و نامهای جدا گانه نیز داشتند مثلاً خوشنواز که آن را به عالی جناب و عالی فکر ترجمه کنند .

یادشاه یفتلی در بار با شکوهی داشت . چنانچه کوزماس وقتیکه بدر بار یادشاه یفتلی وارد شد و عظمت و شکوه آنرا دید در تعجب ماند . در بار یادشاه یفتلی مراسم مخصوصی داشت و یادشاه لباس دراز و مخصوصی را در بر می نمود و تاج شاهی مکمل بر سر می نهاد . در کتاف سی یوکی در بار یادشاه یفتلی را چنین شرح میدهد : وقتیکه ایشان با تحفه های خود بدر بار بحضور یادشاه می آیند در آنجا فالین بزرگی در حدود چل قدم مربع گسترده شده بسود در آنجا آنها گرد می آیند و بدور آن يك قسم پرده تجیر مانند می آویزند . یاد شاه پیراهن دراز رسمی خود را می پوشد و بر تخت کوچ مانند زرنگاری که بر چهار عنقای طلایی

(۱) حاشیه ص ۳۳۵ تاریخ قدیم هند مولفه سمت ملاحظه شود .

(۲) ص ۸۱ سی یوکی .

(۳) ص ۶۴۶ جلد سایلکو پیدای بریتانیکا .

قرار دارد می نشینند در موقع دخول به مجلس مردی اسم و شهرت شمارا اعلام و معرفی می کنند . پس از آن هر مسافر می آید و می رود ، بعد از ختم چندین اعلام و معرفی مجلس را خاتمه میدهند .

زنهای قایل شاهی آرایش والبسه مخصوصی دارند : خانمهای شاهی تپه‌انیز بپسراهن دراز رسمی که متجاوز از سه‌ت آن به زمین کشال می ماند می پوشند و برای برداشتن این پیراهن های دراز حاملین مخصوصی دارند . این خانمها شاخی (۴) (۱) را که بیشتر از هشت قدم طول داشته و از آنجمله سه قدم آن مرجان سرخ است برمی نهند و آنرا با هر گونه رنگهای شوخ رنگ کرده اند و این است کلاه سر آنها . خانمهای شاهی وقتی بیرون می روند برده می شوند (یعنی بر مرکوبی سوار میگرددند) و وقتی بخانه باشند بر کوچی زرانندود که از (عاج) فیل شش اشکه و چهار شیر (بعیت پایه های آن) ساخته شده است می نشینند . به استثنای این خصوصیت خانهای وزرای بزرگ بمانند خانهای شاهی میباشند یعنی ایشان نیز سرهای خود را می پوشانند و شاخ را استعمال کرده از آن به تمام روی خود به مثل چترهای قیمتی نقاب رامی آویزند . . .

بررگان یفتلی خود را با جواهرات می آراستند و برای این کار اشپای گرانهای هفت گانه که مالکک هجوار بطور باج می آوردند و مخصوصاً جواهرات را بوفرت استعمال میکردند . . . لباس اغنیا و غر با از هم متفاوت بود (۲)

آثار یفتالیان : تاریخ شاهد است که از دوره یفتالیان بعد این ممالک بیوسته دچار لشکر کشی ها و میدان جنگ ها بود . طبیعی است که اگر آثار عمرانی از ایشان مانده هم بود از بین رفت اما آنچه در حافظه تاریخ مانده و یاد آوریان تاریخ قیاس می کنند عبارت از چار شهر است که از جمله تنهاییکی مانده است و بس . این چار شهر عبارت از تالیقان واقع در سرحد بدخشان تالیقان واقع برود مرغاب شهر شاهی بامشین و شهر عسکری بوئن می شد و شهر بامشین در بادغیس (ولایت هری) از طرف شاهان یفتلی انتخاب و بعد از بدلیخ پایتخت دولت یفتلی قرار داده شد ، انتخاب آن از آن جهت بوده که بسرحدات یارس نزدیک بوده و هر آن در برابر تعرضات یارسیان بسهوات آمادگی دیده می توانست و بوئن غالباً یکی از مراکز عسکری مستحکم درین منطقه بوده .

(۱) غالباً کلامی بشکل شاخ و بنا . . . ؟

(۲) صفحات ۸۰ ، ۸۱ ، ۸۲ سی یو کی ملاحظه شود .

دیگر از بقایای یفتالیان شهرها تالقان و تالقان یکی بر رود مرغاب و دیگر بر سرحد بدخشان است که بر طبق نظریه کاریز Garrez تالقانی که بر رود مرغاب واقع بوده از نام افتالی برآمده و این نام را در یکی از نوشته های ارمنی ایداکمان دیده و جوئن و دتالقان واقع بر سرحد بدخشان را نیز بگمان غالب از همین مبدأ میداند « ۱ » چنانچه در اوایل این رساله ذکر شد.

تالقان واقع در حوزه مرغاب بقاصه سه روزه راه از مروالرود بطرف بلخ وقوع داشته و در قرن سوم هجری هم شهر با اهمیت بوده اصطخری از آب و هوای گوارا و وسعت آن حرف زده پارچه های بشمی و نمند تالقانی فوق السعاده مشهور و یعقوبی از آن صحبت کرده قریب شهر مذکور قریه جزویه واقع بود که اولین بار در قرن دوم هجری در بین عساکر اموی و ابومسلم خراسانی جنگ واقع و شکست امویان انجامید در سنه ۶۱۷ هجری تالقان شش ماه از طرف چنگیز محاصره و بالاخره غارت و تاراج گردید ساکنین آن محکوم به قتل عام و ارگ آن بجا نماند.

بارتولند گوید که در تالقان بنا بر قول اصطخری در محل کوهستانی واقع بوده بر طبق گفته یعقوبی که اطلاعات تاریخی را جمع باین صفحات داشته در وسط دو کوه بزرگ واقع شده بود تالقان ممکن بود که یاد رنز دیکی قلعه تخت خاتون و یاد در محلی قلعه قدیمی قورماخ و جنب صفحه جنوبی وادی ولی واقع شده باشد خود شهر محوطه را تارود قلعه و لی اشغال میکرد ارگ تالقان که موسوم به نصرت کوه بود و در تاریخ اسفار چندکیز خان ذکر رفته شش ماه در مقابل قشون مغل مدافعه کرد و در قرن نهم شهر بدرجه بزرگ بود که دو مسجد جامع داشت با وجود آن موقعیت اصلی تالقان ولایت باختر مختلف فیه است « ۲ »

اما تالقان یا تالیکان Tayikan که در تخارستان شهر عمده بوده است در قرن چهارم هجری از شهرهای بر نفوس این منطقه بشمار میرفته باری التالقان (چنانچه مقدسی ضبط کرده) و با

« ۱ » حاشیه ص ۲۷ سفر تامنچ رود آمر ملاحظه شود

« ۲ » ص ۸۷ و ۸۸ جغرافیای تاریخی ایران

انائیکان تجار تغانه بزرگی داشته و در يك صحرائیکه باندازه يك تبررس از کوهها دوری دارد کائن ورقه آن در قرن چار هجری ثلث رقبه بلخ بوده و اراضی بواسطه یکی از معاونین رود آمو موسوم به ختل آب سیراب می شود . این منطقه يك علاقه خوشنما و حاصلخیز است و بقول مستوفی مورخ قله و ميوه فراوان داشته و در قرن چار هجری اکثر ساکنین آن را بافندگان تشکیل میداد . شهر مذکور در آن اوقات حصار مستحکمى داشته . علی یزدی نیز در ظرف نامه خود در ضمن لشکر کشی های تیمور مکرراً از آن نام برده و تالیقان قید کرده . این تالیقان هنوز موجود ولی اهمیت سابقه را از دست داده .

روابط دیپلوماسی یفتالیان : در عصر یفتالیان پنج دولت بزرگ وجود داشت که یکی بادیگر روابط سیاسی و دیپلوماسی داشتند : یفتالیان ، ساسانیان ، ایرانیان ، چینیان و ترکان . از مناسبات دولت یفتالی و ساسانی در صفحات قبل شرح ذکر بیان آمد و دیدیم که روابط دیپلوماسی دولت ساسانی با یفتالیان مناسبات يك دولت محلی با دولت حامی بوده و مطابق رسم و دستور همان زمان ساسانیان با جگزار این دولت بودند و این وضعیت تا زمان اتحاد ترکان و ساسانیان که منجر به سقوط یفتالیان شد ادامه داشت . روابط دولت یفتالی با دولت چین روابط دوستانه و روابط دو دولت آزاد بوده مسائل متعلقه را با يك هیئت سفرا يك دیگر اعلام میکردند . در چین در زمان یفتالیان خانواده شاهی وی (Wei) بزرگ حکمرانی داشت چنانچه راجع به این روابط در کتاب سی یو کی چنین ذکرست : « وقتیکه سفرای سلطان سلاله وی بزرگ پیش کرده شدند (پادشاه) بعد از قبول تعظیمات و خم شدن های مکرر مکاتیب و هدایای آنها را بگرفت . » « ۱ » طبیعی است که با مقابل سفرای یفتالی نیز از جانب امپراطور خود مکاتیب و هدایای برای امپراطور چین می بردند و روابط بین المملکتین برقرار بود .

از مناسباتیکه بین دولت یفتالی و امپراطوری بیزانس بوده اطلاعی در دست نداریم اما میتوان حدس زد که روابطی در بین بوده چه دوست ساسانی دشمن مشترك یفتالی و رومی بود ،

فلېدا بېد نېست که دولتين برای ضعيف ساختن دشمن يکې يادېگر ارتباطي برای منافع خود و خرابی دشمن قايم کرده باشند . چنانچه در عهد خوشنواز بيزانسيان برای سقوط دشمن خود ساسانيان می خواستند روابط يفتاليان و فارسيان تيره گردد اما برخوشنواز موثر نيفتاد بعد از مرگ خوشنواز خصوصاً در سالهای ۵۰۳ تا ۵۱۳ يك سلسله جنگهای متواتري که بين دولت يفتالی و دولت تحت الحمايه ساسانی بر سر پرداخت خراج سالانه شده غالباً دست تحريکات امپراطوری روم را در آن دخالتی بوده .

روابط يفتاليان و ترکان که در آسیای میانه تازه بساحه عمل آمده بودند ، خوب نبود . چه بسط نفوذ ترکان با نفوذ و افندار يفتاليان بر ميخورد و پیوسته يك سلسله تصادمات سرحدی بين ايشان در جریان بود که بالاخره اين تصادمات بخرابی و جنگ های دولتي انجام مید . نوشېروان از همین ترکی مناسبات ترکان و يفتاليان استفاده کرده با ترکان طرح دوستی ریخت و برای برانداختن دولت يفتلی بیکار آغاز کردند . مقابله يفتاليان بطوریکه در صفحات قبل گذشت مدت چار سال در جهات غرب و شمال شرق دوام کرد . که بالاخره در اثر مرگ آخرین شاه يفتلی در میدان جنگ دولت يفتلی سقوط نمود .

« انتها »

افغانستان

و

یک نگاه اجمالی به اوضاع و شئون مختلفه و حالات عمومیت

مملکت مذکور

تدوین عبدالباقي لطيفی

کابل : دارالفنون

۳۰ داو ۱۳۲۵

عرض مرام مدون :

تقاضای شغل و وظیفه و مراجعاتیکه وقتاً فوقتاً به منظور ارسال معلومات را جمع بشون مختلفه افغانستان از دوائر و موسسات عرفانی و غیره از خارج مملکت و یا داخل بعمل می آمد از مدتی اینجانب را وادار نموده بود بدوین رساله که حتی الا مکان حاوی هر نوع معلومات در باب وطن عزیز باشد پرداخته ، و برای مطالعه یکنفر سیاح و ذوات دیگر یکنه مایل به کسب معلومات عمومی در باب این مملکت باشند یکه اثری را که فی الجمله (وار بصورت اجمالی و مختصر هم باشد) در هر رشته عرض معلوماتی کرده بتواند - تقدیم کرده باشم .

این است که به منظور فوق پس از کسب توفیق به کرد آوری و تدوین یکنسلسله معلومات از ماخذ مختلفه ، در قسمت های که نگارش آن بصورت مقاله های علیحده و از طرف فضلا و دانشمندان ذیصلاحیت در رشته های مذکور لازم شد می شد به فضلا گرامی و دانشمندان وطن عزیز که اسمای شانرا افتخارا در ذیل عرض مینمائیم مراجعه کرده به کمک و مساعدت لطف کارانه ایشان که در تحریر و نگارش مقاله های متوقعه ما باما بذل توجه و مرحمت فرو دند اینک این اثر مختصر را در معرض مطالعه ار باب ذوق آن گذاشته و متذکر می شویم که گرچه شاید این اثر بالفعل چنان یکه اثر جامع و مبسوطی که از هر جهت حق مطالب را مطابق به مفهوم و اندازه بزرگی و عظمت عنوان خود ادا کرده بتواند شمرده نشود ولی مع هذا در رشته های که در آن بحث و صحبت شده اگر بصورت اجمال و مختصر هم معلوماتی عرض توانسته و برای دیگر ار باب ذوق و متتبعین که خواسته باشند درین زمینه اثرات مکملتر و جامعتری را بوجود آورند یکه مآخذی هم قرار گرفته بتواند باز هم برای من یکه خدمت و افتخاری عد شده و زحمت من بهتر فرشته خواهد بود . با عرض احترام ،

ماخذیکه در ترتیب این اثر طرف استفاده مولف قرار گرفته :

- ۱ - انسایکلو پیدی بریطانیکا .
 - ۲ - گاید تو افغانستان - اثر پروفیسر محمد علی خان پروفیسر تاریخ مسکتب حبیبیه کابل .
 - ۳ - سالنامه های کابل .
 - ۴ - افغانستان : یکه کتاب مسافرت (تالیف سهراب جی کائراک) .
 - ۵ - معلوماتیکه از دوائر مربوطه مختلفه مملکت اخذ شده است .
- دانشمندان و فضلا محترمی که مقاله های مستقل نوشته و ما بر علاوه تذکار اسمای شان در ذیل مقالات ایشان در اینجا نیز بذکر اسمای شان می بر دازیم :

- ۱- بناغلی دانشمند سید قاسم خان رشتیا معاون ریاست مستقل مطبوعات .
- ۲- بناغلی دانشمند میر غلام محمد خان غبار عضو انجمن تاریخ .
- ۳- بناغلی دانشمند احمد علیخان کهزاد مدیر عمومی انجمن تاریخ و موزیم .
- ۴- بناغلی دانشمند محمد قدیر خان ترکی مدیر روز نامه شریفه اصلاح .
- ۵- بناغلی دانشمند عبدالحی خان حبیبی رئیس معارف قندهار .

مندرجات این رساله

- فصل اول : حاوی معاونات عمومی و راجع به حالات جغرافی - تاریخی و غیره مملکت مشتمل بر ۹ بخش
- بخش اول : مختصر حالات جغرافی مملکت .
- » دوم : تشکیلات سیاسی با تقسیمات ملکیه و شهر های عمده آن .
- » سوم : مردم افغانستان .
- » چهارم : آریان یا افغانستان قبل الاسلام .
- » پنجم : تحقیقات اریخی و جغرافی در افغانستان .
- » ششم : افغانستان در دوره اسلام .
- » هفتم : زبان و ادبیات : قسمت اول : زبان ادبیات حصه پشتوی افغانستان در تحت عنوان (زبان افغانستان : پشتو) .
- قسمت دوم : زبان و ادبیات حصه فارسی افغانستان .
- » هشتم : صنایع طریقه و علوم در افغانستان .
- » نهم : روابط تهدیدی افغانستان و هند .
- فصل دوم : شاه - حکومت و پادشخت مشتمل بر سه بخش :
- بخش اول : پادشاه افغانستان .
- » دوم : رژیم و طرز حکومت افغانستان .
- » سوم : پایتخت افغانستان .
- فصل سوم : معلومات عمومی و راجع به منابع افغانستان مشتمل بر چهار بخش :
- بخش اول : اقتصادیات افغانستان یا منابع اقتصادی .
- » دوم : زراعت یا منابع زراعتی افغانستان .
- » سوم : معدنیات یا منابع معدنی افغانستان .
- » چهارم : مالیات یا منابع مالیاتی افغانستان .

فصل چهارم : معلومات عمومي راجع بمسائل خدمات عامه وشئون اجتماعي :

بخش اول : معارف ملي .

» دوم : صحت عامه .

» سوم : طرق وشوارع .

» چهارم : امور مخابراتي ويست وتلگراف .

» پنجم : مطبوعات .

» ششم : مجاداه يا بيسرادي .

فصل پنجم : معلومات متفرقه :

بخش اول : واحد رسمي مسكوكات افغانستان ونرخ تبادلوي آن با اسعار خارجه .

» دوم : بانك ملي و د افغانستان بانك .

» سوم : بانك كنوت و انواع ومحل صدور آن .

» چهارم : اوزان ومقادير وييمانه ها .

فصل ششم : افغانستان از نقطه نظر توريست ، (سياحين)

بخش اول : قواعد مسافرت - اصول كمر كي كرايه مسافر درهوتل ها .

» دوم : شهر جلال آباد و حوالی آن و از جلال آباد تا كابل .

» سوم : كابل : مواصلات دولتي وعده ومشهور كابل .

» چهارم : مواضع مهم وزيباي حوالی و اطراف كابل (چاردهي - بغلان - سمت

شمالی » كوه دامن وكوهستان » لوگر - باميان)

» پنجم : از كابل تا فندهار .

» ششم : از فندهار تا هرات (مواضع مهم وقابل دید هرات - اهرات تا اسلام قلعه) .

» هفتم : از كابل تا مزار شريف (از مزار تا بلخ - از بلخ تا اندخوی - از اندخوی

تا ميمنه از ميمنه تا بالامرغاب و از بالامرغاب تا قلعه نو و از قلعه نو تا هرات) .

» هشتم : از كابل تا « بغلان » شهر « بغلان » - بد خشان - شهر

فوس آباد .

افغانستان

« موقعیت افغانستان در آستانه آسیای مرکزی روی چهارراه بزرگی که از ازمنه قبل التاریخ مورد رفت و آمد اقوام بود ايجاب میکند که تاریخ آن طولانی و پرنسگامه باشد .

حقیقتاً تمام دوره های تاریخی افغانستان پر از هنگامه های بزرگ است که در عالم مهاجرت - سیاست - مملکت داری - کشور ستانی - زبان و ادبیات - عمران - صنعت - و پرورش مدنیت های قدیمه باستانی - رول بس مهمی بازی کرده است ، چنانچه نوعیت این هنگامه ها هرچه بوده تاثیر آن خا کهای مجاور و حتی نقاط دور دست آسیا را فرا گرفته است . پس بطور عموم کوههای شامخ افغانستان را میتوان یکی از کانونهای جنبش و غلبان آسیا تلقی کرد . » (احمد علی کهزاد)

فصل اول : معلومات عمومیہ راجع بہ حالات جغرافی، تاریخی

و غیرہ مملکت مشتمل برشش بخش

بخش اول :- مختصر حالات جغرافی مملکت

افغانستان یکی از ممالک مهمه اسلامی شرق وسطی و مرکز مهم تجارتی آسیای مرکزی است که در مابین ۲۹ درجه و ۳۰ دقیقه و ۲۸ درجه و ۳۰ دقیقه عرض البلد شمالی و ۶۰ درجه و ۳۰ دقیقه و ۷۵ درجه و ۵۰ دقیقه طول البلد شرقی نصف النهار گرینویچ واقع میباشد .

حدود اربعه و سرحدات : بطرف شرق و جنوب افغانستان هندوستان و بلوچستان و بطرف شمال و شمال غرب آن ترکستان چین و مملکت اتحادیه جماهیر شوروی و بطرف غرب آن ایران واقع میباشد .

مساحه سطحیه : رقبه افغانستان (۲۵۰) هزار مربع میل و درین سلسله کوه های شامخ و بلند آسیای مرکزی وقوع پذیر بوده و بار تفاع وسطی ۴ هزار فوت از سطح بحرا ز هر طرف با خشکه مربوط و محاط می باشد .

توپوگرافی یا تشکیلات ارضیه : این مملکت که در آستانه آسیای مرکزی فلات مرتفعهائی تشکیل میدهد از طرف شمال با فرو رفتگی های آسیای وسطی و از طرف مشرق با بنیادین هند محاط بوده ، رویهمرفته از طرف شمال مشرق بجانب جنوب مغرب یعنی از کوه های بر فکیر پامیر که تقریباً ۲۰ هزار فوت از سطح بحر بلندی دارد تا دشت های سیستان که بیشتر از ۶۰۰۰ فوت از سطح بحر بلندی ندارد یک وضعیت محذب و سراسیمه عمومی داشته میباشد در قسمت شمال خود این مملکت بطرف اراضی پست و فرو رفته که به دریای آمو (اکسوس) منتهی میشود متعایل است در حالیکه از جانب شرق هم یک میلان و سراسیمه ناگهانی را بطرف وادی سند اختیار کرده میباشد . قسمت شرقی و حصه های مرکزی مملکت به ارتفاع تقریباً ۶ هزار فوت یک قطعه مرتفعی را تشکیل میدهد و اما بالعکس اراضی که در سمت جنوب مغرب کساین است ارتفاع عمومی آن رویهمرفته از ۱۶۰۰ فوت پیش نمی آید . مرتفع ترین قطعه این مملکت پامیر است که معروف به (بام دنیا) بوده و عبارت از فلات وسیع و فراخ و یک سلسله دره های سراسیمه و متعایلی می باشد ارتفاع وسطی آن ۱۰۰۰۰ فوت و ارتفاع غالب قله های کوه ها که درین قسمت کساین است بالغ به ۱۸۰۰۰ فوت می شود .

کوه ها : مهمترین سیستم کوهی این مملکت را شعب و شاخهای مسلسل همالیا تشکیل داده است که از قسمت کنار شمال شرقی افغانستان از موضع واخان آغاز یافته و باستقامت جنوب مغربی در امتداد ۶۰۰ میل در قلب مملکت پیش رفته و لایات قطغن و بدخشان و بلخ را از علاقه نورستان

وادی های کابل و قندهار جدای سازد - این سلسله عظیم که از حد پامیر الی هرات ممتد شده است در قسمت های مختلف مملکت بنام های مختلفی از قبیل هندوکوه (مثلا در قسمت شرق از نقطه آغاز آن یعنی پامیر الی معربامیان هندوکوه نامیده می شود) و کوه بابا (در سمت غربی) و فیروز کوه و سیاه کوه در حدود هرات یاد میشود این سلسله دو گانه آن قسمتی که در سمت جنوب واقع است سیاه کوه و آنسکه در قسمت شمال کاین است سفید کوه یا فیروز کوه خوانده می شود.

قسمت بزرگ مملکت واقع بجنوب این سلسله کوه عظیم عبارت از يك تعداد سلسله های كوچك - كوچك دیگری است که از طرف شرق بطرف غرب و یا عموما از شمال مشرق بطرف جنوب مغرب.

ممتد گردیده و از تقاطع آن وادی های قسمت بزرگ علاقه های هزاره جات - غزنی - کتواز تشکیل یافته می باشد درحالی که يك دسته کوه های دیگری که در جنوب هندوکوه شرقی وقوع پذیر است ولایت کابل و علاقه های نورستان و لغمان را تشکیل میدهد.

دریا ها: افغانستان گرچه برای آبیاری آب و آفری داشته و زمین آن خوب مشروب

میباشد مع هذا دریا های بزرگ آن به نسبت مملکتی باین بزرگی و وسعت خیلی قلیل و محدود میباشد. باستثنای آمو (اکسوس) که در انتهای قسمت شمال مملکت جریان داشته و سرحد طبیعی بین افغانستان و ترکستان روس را تشکیل داده میباشد و رودخانه هیرمند که تقریباً از وسط مملکت میگذرد و سایر دریا ها كوچك و قدامت سیلابی میباشد افغانستان امروز حوزه محدود بوده و از هیچ جانب خود با بحر ربط و تماس ندارد. بدون دریای کابل و معاونین آن و عدم از رود های جنوبی که در یای سنده (اندوس) میریزد دیگر تمام دریا های افغانستان یا در خود مملکت یا در ممالك همجوار خشک یا جذب میشود. اغلب این دریا ها صفت سیلاب را داشته اگر چه با فشار وقوه زیاد و با مقدار آب فراوان جریان دارد ولی بزودی کم و مفقود گردیده و یا بصورت يك نهر کوچکی باقی میماند زیرا مقدار زیاد آب های این دریا ها بذریعه انهار یکسره به مقصد آبیاری منشعب شده میباشد - تقلیل یافته و بعضاً هم تقریباً بقدر يك نهر آب در بین راهیکه از منبع تا وصول به نقطه مطلوب طی مینماید کم میشود دریا های مذکور در اول بهار یعنی در موسم بارانی سال تمام به حالت مد بوده اگر چه اکثر آنها مستعد و قابل کشتی رانی نمیباشد ولی از طرف دیگر از حیث قوای آبیاری منابع خیلی توانا ویر قوتی محسوس میشود.

آب و هوا: افغانستان در منطقه معتدله شمالی ۲۹ درجه و ۳۰ دقیقه و ۳۸ درجه و ۳۰

دقیقه واقع و دارای آب و هوای باری می باشد، در آن مناطقی که در سطح های مرتفع واقع

است با آنها و هوا های عجیب و مختلفی بر خورده میشود. مثلاً جا هایی وجود دارد که درجه حرارت آن بالغ به ۶۰ میشود در حالیکه در نقاط سایه دار همین موضع هنوز یخ بسته می باشد و همین نهج اختلافات بارزی درین هوای روز و هوای شب در همه مواضع به مشاهده میرسد.

در تمام وادی های قشنگت و شادابی که در نقاط مرتفعه وقوع دارند و همچنین در مرغزارها و مواقع زیبا و دلکشی که در سراشیبی های هند و کوه - سین غر (سفید کوه) کاین می باشد تقریباً انسان به هر نوع آب و هوا بر خورده میتواند مثلاً در حالیکه درجه حرارت ماه جولائی کابل که به ارتفاع ۶ هزار فٹ واقع می باشد تقریباً در حدود ۸۰ درجه فارنهایت میرسد درجه حرارت صیفیه یغمان که به ارتفاع ۷ هزار فٹ کاین است مشکلاً اگر به ۶۰ درجه فارنهایت برسند حالانکه قدری بالاتر در سراشیبی ها و شبله های کوه یغمان هم حد وسطی حرارت از ۵۰ فارنهایت تجاوز نمی نماید ولی با آن در شب ها سردی و برودت فوق العاده که هیچ مناسبت با درجه حرارت روز ندارد مشاهده می شود.

بخش دوم

تشکیلات سیاسی و تقسیمات ملکیه مملکت و شهر های عمده آن

افغانستان به هفت ولایت بزرگ و ترو سه ولایت خورد تر منقسم شده است که هر یک تحت اداره یک نایب الحکومه یا حاکم اعلی میباشد.

(بجدول مندرجه صفحه (۲۳۱) مراجعه شود) . ولایت کابل که هستانی و قدمت زیاد آن ناهموار بوده تمام علاقه مرگزی افغانستان و حصه کمی از سمت شمال و شرق آن را در بر میگیرد این ولایت از نقطه نظر و دایع معدنی غنی بوده و قسمت های بزرگ اراضی زراعتی و حاصل خیز دارا میباشد . ولایت قطغن و حکومتی اعلی بدخشان در انتها : شمال شرقی این مملکت کاین بوده و از طرف شمال شرق با دریای آمو (اکسوس) و از طرف جنوب با هند و کش متحد و میباشد . این دو ولایت از سلاسل جبال شامخ و وادی های عمیق و ناهموار متشکل بوده و زراعت کمتر در آن انکشاف کرده میباشد .

در زمستان ها آب و هوای آن سرد و شدید بود و معابر کوهی آن با برف مسدود میگردد . و اخان که عبارت از یک برآمدگی بدخشان و بطول ۵۰ میل میباشد در شمال شرق تا ولایت سرحدی چین و سوم و سنکیانگ امتداد یافته است و مشتمل از دو وادی است که با دریای پنجه آبیاری میشود . این حصه بسیار مرغوع و لهذا برای زراعت نا مساعد میباشد . پست ترین دهکده آن ۸ هزار فوٹ از سطح بحر ارتفاع دارد . ولایت مزار شریف و میمنه (که شامل

د کابل دشار منظره.

د چاڼك وردك د فابريكې يوو برخه

د ۱۴۳۵ کال د قنبه کشی مېله په کابل کې

د باغ زوی کیند والی

قسمت زياد تر كستان افغانی و ولايت بلخ است) : و ولايت هرات با اتصال سرحد شمالی و شمال غربی و غربی اين مملكت واقع است . ولايت هرات كه واقع در غرب افغانستان بوده و با خاك ايران و شوروی هردو تماس دارد دارای يك وادی خیلی حاصل خيز میباشد . به جنوب هرات ولايت (حكومتی اعلی) فراه و جقانسور واقع است كه با سيستان ايران در تماس است . قند هار كه ولايت بسيار مهمی است از علاقه غزنی واقع از شرق افغانستان گرفته ، الى قسمت سيستان افغانی كه به قرب زاويه جنوب غربی افغانستان واقع بوده و با ايران و هم با بلوچستان هم سرحد میباشد ، يك ساحه بسيار وسيعی را در افغانستان مر كزی جنوبی و جنوب غربی دربر گرفته است . ولايت جنوبی واقع در گوشه جنوب شرقی و هم سرحد با بلوچستان و ديريه جات و سرحد آزاد و ولايت مشرقی به جنوب شرق كابل و بر سرحد هند تاجيترال و كافرستان دوره و محيط اين كشور را اكمال ميكند .

تقسيمات ولايت ها و شهرهای عمده .

ولايت	شهرهای عمده
كابل	كابل - غزنی - چاريكار
هرات	هرات - قلعه نو
قند هار	قند هار - فلات - كرشك
مزار	مزار - شيرغان - تاشقرغان - (خلم) آقچه - سريل و اينيك (سمنگان)
قطغن	خان آباد - بغلان - تالقان - قندوز ويل خمری
مشرقی	جلال آباد - لغمان - چغه سراي
جنوبی	گرديز - خوست
حكومتی اعلی ميمنه	ميمنه - اند خوی
حكومتی اعلی فراه	فراه - جقانسور
حكومتی اعلی بدخشان	فيض آباد - رستاق

نفوس ولايات مذکور قرار ذيل است .

۲۸۱۷۲۳۴ نفر

ولايت كابل

۱۰۶۳۴۹۶

» قند هار

۱۱۴۲۳۴۳

» هرات

۹۴۴۰۲۰

» مزار شريف

۸۸۴۳۹۰

» قطغن

د کابل کالنی

ولایات	نفر
» مشرفی	» ۱۴۰۱۲۱
» جنوبی	» ۸۸۲۱۷۰
» حکومت اعلی میمنه	» ۳۹۵۳۴۰
» » » فرا	» ۳۰۰۴۶۲
» » بدخشان	» ۴۳۰۴۲۴
» نفوس کوچی	» ۲۰۰۰۰۰۰ (دومیلیون)

ده شهر عمده افغانستان فرار ذیل است :

کابل (بایتخت)	۲۰۶۲۰۸ سکنه
قندهار مرکز ولایت	» ۷۷۱۸۶
هرات مرکز ولایت	» ۷۵۶۴۲
مزار شریف »	» ۴۱۹۶۰
پغلان مرکز »	» ۲۴۴۱۰
جلال آباد »	» ۱۴۷۵۰
گردیز مرکز »	» ۱۷۵۴۰
میمنه مرکز »	» ۲۵۶۹۸
فراه مرکز »	» ۱۵۲۵۸
فیض آباد مرکز »	» ۲۵۷۷۰
برغلاوه شهرهای ذیل اهمیت تجارتی ومواصلاتی دارند .	
اندخوی (درولایت میمنه)	۱۸۴۳۸ سکنه
خان آباد (درولایت قطغن)	» ۱۸۰۴۲
غزنی در ولایت کابل	» ۲۷۰۸۴
چهاریکار درولایت کابل	» ۲۱۰۷۰
شبرغان درولایت مزارشریف	» ۲۲۴۶۴
تاشقرغان درولایت مزار	» ۲۰۰۰۰
بلخ در ولایت مزار شریف	» ۱۲۴۶۶

یل خمری در ولایت قطغن مرکز کارخانه نساجی ۱۲۲۴۶ سکنه .

نفوس شهرها بطور محسوس در ترقی است و بطور عمومی نفوس افغانستان از اثر بهبودی اوضاع صحتی ومساعدت اقلیم روه از دیا د میباشند .

بخش سوم

مردم افغانستان

تمام کسانیكه در افغانستان زندگانی میکنند افغان هستند و این كلمه علی السویه در مورد تمام باشندگان این کشور نسبت میشود . چون تقریباً تا شروع قرن ۲۰ حتی چندی بعد تر هم افغانستان کشور سر بسته محسوب میشد و اروپائیان بداخل آن تماسی نداشتند و تحقیقات علمی از نقطه نظر فیلولوژی و انثروپولوژی و غیره بعمل نیامده بود اصلیت حصه از باشندگان افغانستان یعنی پشتونها نزد خارجی ها در شبهه مانده و ایشان را یهود و اولاد بنی اسرائیل و احفاد اسکندر و قبطنی خوانده و هزار چیز بی معنی دیگر درین باره میگفتند ، از روی تحقیقات علمی زبان شناسی و انثروپولوژی و شکل قیافه و عنعنات و غیره بطور قطع ثابت است كه پشتونهای آریائی و جزء كتله معروف باختری میباشد كه شاخها و فروعات آن در دو طرف هندو كیش و از بنجا به هند و فارس پراگنده شده اند آن دسته باشندگان افغانستان را كه خارجی ها بنام تاجیک و كافر (نورستانی) علیحده تصور میکنند هم شاخه های خانواده آریائی باختری است كه از زمان استقرار آریائیها در دو طرف هند و كیش جزو باشندگان این دیار میباشد - پشتونها بیشتر حصص جنوبی و جنوب غربی و حاشیه غربی ممالك را اشغال کرده اند ، حصه در قسمت صعب العبور كوهستانی به زندگانی مالداری مشغول بوده و میباشد و حصه هم زندگانی کوچی مالداری دارند كه بین وادی گرم سیر سند و نقاط مرتفع كوهستانی مركزی افغانستان در فصول معینه سال رفت و آمد میکنند ، تاجیک ها بیشتر بزراعت مشغول بوده و میباشد و جمعیت شهرها را عموماً ایشان تشكيل داده اند - نورستانیها هم با اینکه کوچی نیستند معیناً مردمان مالداری بوده و دردامنه كوه های جنوب مشرقی هندو كیش زیست میکنند - پشتونها در مرور زمان به قبایل متعدد خورد و بزرگك متشعب شده اند یکی از قبایل مهم آن (ابدالی) است كه بعد از سلطنت اعلیحضرت احمد شاه به درانی هم شهرت یافته است ، یوسف زائی ها در علاقه زندگانی میکنند كه بنام یوسف زائی در وادی پشاور كاین است ، در صفحات شمال افغانستان يك عده از بك و در حصص مركزی مردمانی زیست دارند كه بنام هزاره یادوبه مرور زمان هر دو كتله مذکور با آریاهای افغانستن مخلوط شده اند اكثر اهالی افغانی بامور زراعت و مالداری اشتغال دارند در افغانستان شهر های بزرگك باجمعیت متراكم هنوز وجود خارجی پیدا نكرده و غیر از کوچی ها باقی مردم در شهرهای كوچك و دردهات و قصبیات زندگانی میکنند حتی عده زیاد هنوز در قلعه های مجزا و پراگنده زیست دارند و به ندرت قریه های خود را ترك میکنند - مردمان كوچی افغانستان در تردد اند و در

دووقت سال اول بهار و اواخر خزان موقع حرکت آنها میباشد که به میان وادی های گرم سنده و حصص ماورای شرقی آن و کوهسار مرکزی تردد مینمایند - در شمال هندو کش قبایل کوچی میان وادی هموار اطراف مزار شریف و نقاط مرتفعه بدخشان تردد دارند. کوچی ها همیشه در غزدی ها زندگانی میکنند و در مالداری و اقتصادیات و تجارت رول عمده بازی مینمایند .

افغانها مقبول و قوی هستند ریش دراز می گذارند زن های افغانستان منتهی در چه فشنکه مقبول اند و از آن هادی مشرق زمین زیبا تر میباشد - زنهادر شهرها حجاب دارند و در خارج شهرها در امور زراعتی و غیره بامود ها کمک مینمایند .

زنان افغانهای کوچی در زندگانی اجتماعی بامرد ها سهم بارزی دارند افغانها مردمان شجاع و دلا ورند و عسکر منش میباشد .

مردم افغانستان عموما مهمان نواز هستند و از مهمانان خودی و بیگانه در فریه ها و دهات و خانه های خود بخوشی استقبال میکنند . (احمد علی کهزاد)

بخش چهارم

آریانا یا افغانستان قبل الاسلام

کشوریکه در تاریخ معاصر بنام افغانستان یاد میشود در قرون وسطی بنام (خراسان) و در قرون قدیمه بنام (آریانا) یاد میشود . پس تاریخ این مملکت را باید تحت این سه اسم قدیم و وسطی و جدید آن مطالعه کرد .

آریانا : این اسم را مورخین و جغرافیه نگاران کلاسیک یونان و لاتین از قرن سوم قم به بعد در مورد افغانستان استعمال کرده اند و معنی آن سرزمین آریاها می باشد و چه تسمیه این کلمه را منابع اولیه آریائی یعنی سرودویدی و مخصوصا اوستا تأیید میکنند زیرا اخاک های اوستائی و آریانا عبارت از یک چیز است . لذا صفحات شمال افغانستان (باختر) مرکز کتله آریاها می باشد که از دره های هندو کش به هند و ایران منتشر شده اند بله میکا یا بخدی که عبارت از بلخ می باشد مرکز سلاله ها و شاهان دایستانی اوستا و آریانا کشور آنها بود و در مصریکای اشرافان اخیر آن و شتاسپه - حکیم بلخی زراتشترا انقلابی در عقاید این گوشه آسیا تولید کرد . بعد از وشتاسپه سلطنت در میان اولاد او دوام داشت و آخر سلطنت مذکور رنک ملک الطوائفی گرفت و در نتیجه اخاک منشی های فارس با همیروس وارد مرحله تاریخی شده بر آریانا لشکر کشی کردند و بعد از چندین سال جنگ های سخت طو لانی هخامنشی ها بر آریانا دست یافتند و این وضعیت تا زمان ظهور اسکندر دوام کرد .

مشكلاتيكه اسکندر در كوه های آريانا دید در هيچ نقطه آسیانديده بود بعد از تجزيه شدن امپراطوری او دولت مستقل یونان و باختری در حوالی ۲۵۰ ق م در آريانا تشکیل شد و مدت تقریباً دو صد سال تا حوالی ۵۰ ق م دوام نمود مقلان همین وقت در حوالی ۲۴۰ ق م آئین بودائی در عصر آشوکا پادشاه موريا در آريانا منتشر شد و از امتزاج (آئین بودائی و صنعت یونانی صنعت محلی بنام گریک و بودیک) یا (صنعت باختری) ظهور کرد که معرف فریجه و اختداد صنعتی آريائی میباشد .

دولت بزرگی که بعد از سلطنت مستقل یونان و باختری قابل ذکر است دولت کوشانیهاست . بعد از اوایل عهد مسیح امپراطوری در آريانا تشکیل شد که يك قسمت هندشمالی جزو آن بود . این امپراطوری بین امپراطوری هان های چین و امپراطوری رومن مقام ممتازی داشت و در عمران و تجارت و صنعت نقش مهمی بازی کرده است .

در نیمه دوم قرن سوم مسیح عظمت کوشانی ها بتدریج روبسقوط نهاده و در موقعیکه توکیو ها (ترکان غربی) ساسانیها و گوتهای هندی بنای مداخله را در آريانا گذاشته بودند - یفتلی ها از بدخشان برخواسته مدتی ایشان و چند قرنی هم عنصر مغلوط از ایشان و کوشانی ها و دودمان های (کوشانو یفتلی) که عبارت از کیداری ها - رتیل ها هان و رایان برهمنی کابل باشد تا قرن های ۸ و ۹ مسیحی درین گوشه آسیا سلطنت کردند . (احمدعلی کهزاد)

بخش پنجم

تحقیقات اركیا لوزی در افغانستان

تحقیقات باستان شناسی و حفاریات (اركیا لوزی) بیشتر در کشور هائی عملی می شود که در مراتب مدنیت های قدیم بیشتر سهمی داشته و در اثر پیش آمد های مختلف روزگار آثار تهذیب و مدنیت های مذکور در سینه زمین مخفی و فراموش شده باشد . خاک افغانستان از نقطه نظر جغرافیه و تاریخ دارای شرایطی است که از تحقیقات باستانی آن انتظار زیاد برده می شود . موقعیت جغرافیائی افغانستان در آستانه آسیای مرکزی بین هندو ایران و چین این کشور را در سایه کوه های بلند و رودخانه های بزرگ و خروشان آن که به چهار گرد افق جریان دارد یگانه نوع مرکبیت داده و عبور راه های کاروان رونق قدیم بری آسیای و انشعاب آن از افغانستان بطرف شرق (چین) و جنوب شرق (هند) و غرب (ایران و خاک های آسیای غربی) عامل دیگری شده است که باید افغانستان

مانند يك كانون مراتب تهذيب محلی خویش و مدنيت های کشور های مجاور را بيك ديگر انتقال دهد .

با داشتن چنین موقعيت و چنین رول ميتوان بی باهريت آثار باستانی افغانستان برد و بی صبری و مراق مدققين را به تحقیقات کشور ما فهمید .

تدقیقات باستان شناسی افغانستان برخلاف تحقیقات که در اکثر کشور های دیگر شده نه تنها برای خود مملکت مفید است بلکه در اثر ایجابات جغرافیائی و تاریخی که اشاره کردم علاوه بر خود مملکت در قدم اول برای کشور های مجاور و در قدم ثانی برای تمام خاك آسیائی کمال اهیت را دارد و از جنبه عمومی بلاشبه گره های مهمی را در تاریخ مهاجرت های اقوام و مسائل زبان و صنعت و آلات خواهد گشود و بطور مثال به رؤس موضوعات مذکور اشاره می کنیم :

در زمینه قبل التاریخ موضوع ارتباط مدنيت اندوس و اکسوس و هیر مند با مدنيت حوزه بین النهرین و نیل . در موضوع مهاجرتها ، انشعاب آریاء ، بهند و فارس و مسائل اقوام سیتی - آسکائی کوشانی - یفتلی و غیره از نقطه نظر دیانت ، مبدأ عناصر پرستی و تهذیب آریائی - اوستائی - میترائی - سناهی - بودائی - آفتاب پرستی و غیره .
در مطالعات اسان - مبدا اشتراك خانواده السنه (هندو و آریا) و (هند و ایرانی) در زمینه صنایع مستظرفه ، - صنعت کریکو باختر - کریکو بودائی - کوشانی - ساسانی - هند و غرنوی با مکاتب فرعی آنها .

رویه معرفت حفريات و تحقیقات باستان شناسی از حوالی ۱۸۲۳ یعنی از (۱۲۲) سال با اینطرف در افغانستان شروع شده و شامل دو دوره ایست معین که یکی مکمل و مصدق دیگری گردیده است بدینقرار :

دوره غیر رسمی : که از سال ۱۸۲۳ شروع و به ۱۹۲۲ خاتمه یافته و پوره يك قرن را در بر گرفته است . درین دوره مدققین اروپائی مخصوصاً علمای انگلیسی در خلال جنگ های افغانستان و انگلیس به ممالک آمده در تعین موقعیت نقاط باستانی ، تاریخ آبادات قدیمه - کلدکیون و جمع آوری مسکو کات ، حتی کاوش و حفريات متشبت شده آثار و کتب متعدد و مفیدی در زمینه های مختلف به میان آورده اند که یکی از مهمترین آن آریانا (انتیکوا) یا شرح آثار باستانی افغانستان تالیف (ایچ . ایچ . ولسن) می باشد . رای ایشبا تک سوسایتی آف بنگال که در سال ۱۷۸۴ از طرف ولیم جونز در هند تشکیل شده بود با مجله معروف خود در تعلیم باستان شناسی این دوره افغانستان دخالت زیاد دارد - زیرا مدققین انگلیس ثمره تحقیقات خویش را مبنی بر آثار و شواهد باستانی

و مسكوكات قدیم افغانستان درین جانشر می کردند و در نتیجه در اكثر كللكسیونهای بزرگ مسكوكات (یونانو باختری) و (كوشانی) و غیره كه مسترمن در آن پیشقدم است (تنها كللكسیون مسكوكات مسترمن را در بگرام ۸۰ كيلومتری شمال كابل به ۲۰۰۰ سكه تخمین میكنند) در افغانستان استخوان بندی سلاله های باستانی به میان آمد كه دامنه امپراطوری های خود را از افغانستان كم و بیش در خاك های مجاور مخصوصاً اراضی هند انبساط داده بودند مانند دودمان شاهان مستقل (یونان باختری) و سلاله (هند و سیتی) مثل اشكائی ها و پهلوا ها و كوشانی های بزرگ و غیره .

دوره رسمی : این دوره از ۱۹۲۲ یعنی سالی شروع شده است كه حكومت افغانستان امتیاز حفريات را برای مدت (۳۰ سال) به فرانسه داده و بنام (ولگاسیون) كه اولوزيك فرانسیز (علمای فرانسوی با همکاری نمایندگان موزه كابل حفريات و تحقیقات را در چند نقطه مختلف شروع و ادامه دادند . آثار مكشوفه در موزه كابل و قسمتی هم در (موزه كیمه) پاریس است و نتیجه تحقیقات علمی مذکور غیر از مقالات تحت عنوان عمومی (خاطرات هیئت اعزامی باستان شناسی فرانسوی در افغانستان) در جلد های علیحده منعكس نشر شده است .

نقاطی كه فرانسوی ها درین عرصه بیست و سه سال حفريات نموده اند با مختصر اهمیت تاریخی آن ذیلاً شرح داده می شود :

۱ - هده : هده به ۸ كيلومتری جنوب جلال آباد واقع است اینجارا زوارچینی هیوان تسنگك بنام (هیلو) و علاقه آنرا باسم (نككارا هارا) یاد کرده كه شهر و علاقه قلب منطقه معروف (گندهارا) را تشكيل میدهد بقرار شهادت زائرین چینی فاهین (قرن پنجم) و هیوان - تسنگك (قرن هفتم) هده از قرن سه تا قرن شش از نقطه نظر كثرت معابد و رفت و آمد زائرین یکی از نقاط مهم و معروف گندهارا بوده . حفريات هده را در سال ۱۹۲۳ (موسیو فوشه) رئیس هیئت حفريات فرانسوی شروع نموده . (موسیو گدار) ادامه داد ، وین سالهای ۱۹۲۶ - ۱۹۲۸ (موسیو برتو) انبساط بخشید . از معابد واستوپه های هده با اندازه های كچلی بودا ، بودیس اتوا - ارباب انواع فرعی - شیاطین راهین - اهانه دهندگان ، صحنه های افسانوی بودائی - حیوانات مختلف - كشف شده كه (موسیو گدار) آنرا (يك موزه صنعت) (گریكو بود يك) تعریف کرده است . از نقطه نظر كلی تراشی آثار هده بصورت مجموع مربوط به صنعت (گریكو بود يك) است كه در تمام دره گندهارا (یعنی از كابل تا پشاور) و پنجاب و شمال غرب هند عمومیت داشته و مهم تولدی آن در سالهای اخیر بعد از كشفيات قندوز در شمال هندوكش

در باختر تثبیت گردید، چنانچه در موقعش از آن حرف خواهیم زد. عجالتاً این نقطه را می خواهیم خاطر نشان کنم که در اثر حسن مخصوص و متنوع هیكلها و مجسمه های خود، همه در تمام گندهازاو پنجاب و شمال غرب هند بهترین کانون صنعت (گریکو بودیک) محسوب میشود.

۲ - بامیان - بامیان که در مآخذ پهلوی بامیگنان و در مآخذ چینی بنام های مختلفی از قبیل (فن - بن) (فن - ین - تا) و غیره یاد شده بقاصلة ۱۵۰ کیلو متری شمال غرب کابل روی معبر قدیم واقع است که شاخه جنوبی راه ابریشم را در جنوب هندوکش بطرف هند تشکیل داده میباشد. درین دره از قرن اول تا قرن هشتم مسیحی یعنی تازمان مقارن ورود مسلمانان معابد خیلی مهم بودائی وجود داشت که بقایای آن در جدار کبیر بامیان به طول ۲ کیلو متر و تا ارتفاع ۶۰ متر بصورت صدها سوج باقی مانده است. بامیان مانند اجانتا در هند و توئن هوانیک در آسیای مرکزی و (وینکا نیک) و (لانگ من) در چین معابدی دارد دارای تصاویر رنگه دیواری در دل کوه که دو هیكل عظیم ۳۵ متری و ۳۰ متری بود که بزرگترین مجسمه های جهان است آنرا در میان نقاط فوق الذکر آسیائی امتیاز بخشیده اگر چه در ۳۰ حفریاتی که از طرف موسیو هاکن در بامیان بعمل آمده، مجسمه هایی هم از آن جا کشف شده است ولی اهمیت آن بیشتر در مطالعه تصاویر رنگه دیواری و ارتقای سبک تزئینات از رنگه آمیزی بعوامل قالب گرفته شده و برجسته شده میباشد. بصورت مجموع تصاویر رنگه دیواری بامیان دارای عوامل تزئیناتی هندی - ایرانی - آسیای صغیر و آسیای مرکزی میباشد. این تصاویر بعد از تصاویر دیواری اجانتا (هند) و میران (آسیای مرکزی) مهمترین و قدیمترین تصاویر رنگه بودائی دنیا است. از نقطه نظر سبک، مکاتب مختلفی در اینجا تشخیص می شود از قبیل گریکو هندی - ایرانی هندی - کوشانو ساسانی آسیای مرکزی و هندی. در اثر حفریات که بالا اشاره شد از بامیان نوشته هایی روی پوست تازک درخت کشف شده که بزبان سانسکریت و رسم الخط های مختلف بوده و از نقطه نظر ادب مذهبی کمال اهمیت را دارد.

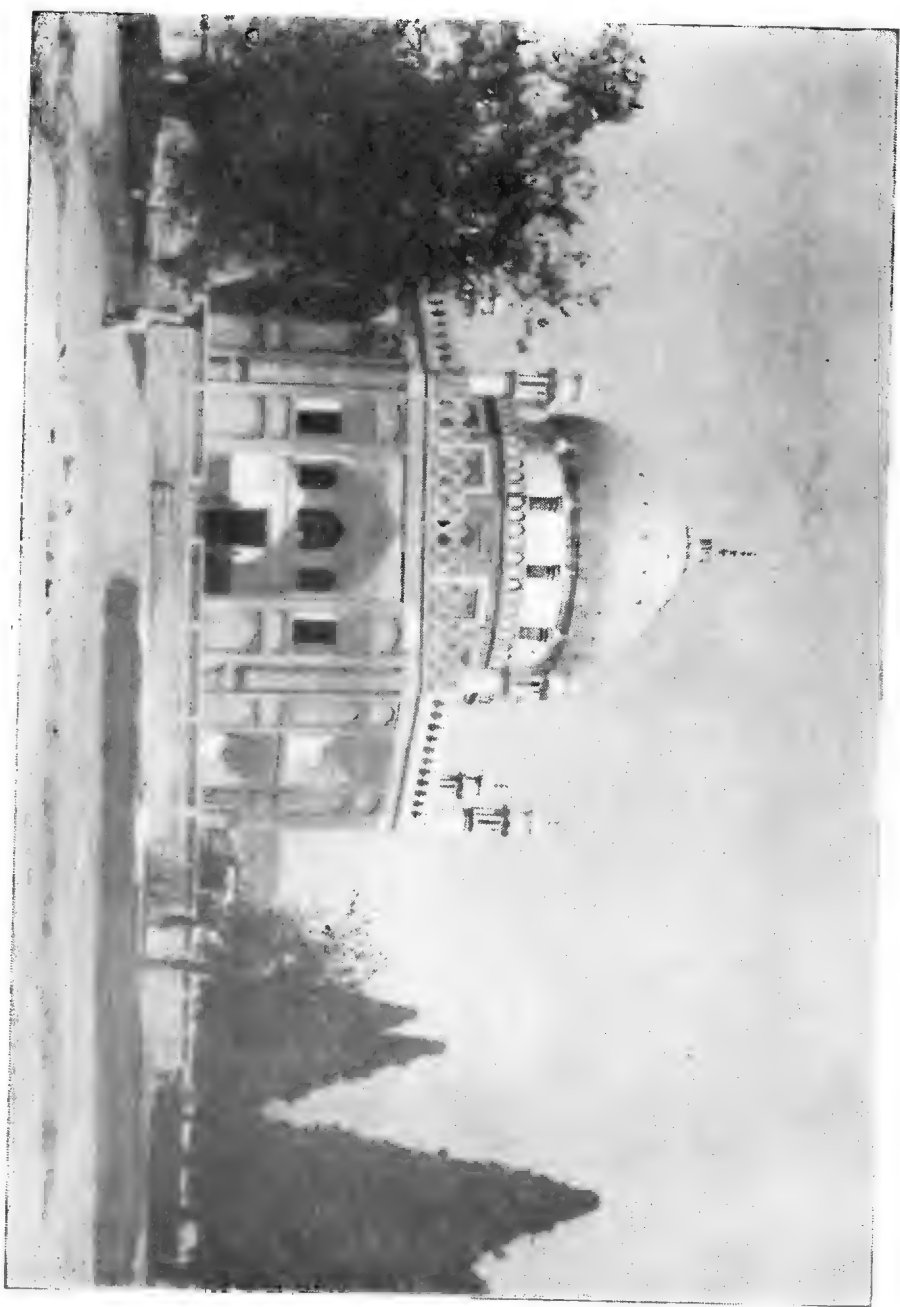
۳ - ککړک: ککړک اسم یونکی از دره های فروعی بامیان است که در ضلع جنوب شرقی بزره غومی باز گردیده است. در اینجا هم هیكل ده متری بودا و مجموع معابد وجود داشت که بقایای آن هنوز مشهور است در ۱۹۳۰ موسیو هاکن معابدی را در اینجا کشف کرد که بودائیان خود شان ورقه کالی را روی تصاویر رنگه آن زده بودند این تصاویر رنگه فعلاً در موزه کابل میباشد مهمترین کدکسیون و تصاویر رنگه دیواری موزه ما را تشکیل میدهد. در میان تصاویر شکل پادشاهی است موسوم به پادشاه شکاری که بلاشبه یونکی از شاهان کوچک محلی کوشانی میباشد.

د مزار شریف

د پلغمري صنعتي ښار

د احمد شاه بابا مقبره

به قلمدار کیتی دجوانانو به ترپه خانه کیتی دمرینوس یسواکه

د بند کړو د ټولې یوه برخه

- ۴ - کوتل خيرخانه ، کوتل خيرخانه به ۱۲ كيلو متری شمال غرب كابل بين حوزه كابل و كوه دامن واقع است - در اینجا بار اول در تاريخ باستان شناسی افغانستان معبد برهمنی كشف شد كه در تاريخ مذهبی مملكت كمال اهمیت را دارد - از روی یاد داشت های زائر چين هیوان تسنگ اینقدر میدانستیم كه معابد برهمنی در گرد و نواح اطراف كابل وجود داشت - كشف معبد مذکور با مجسمه مرمری رب النوع آفتاب سوریاتانید گردید .
- ۵ - قندوز: در شمال هندوكش تقریباً در حوالی میان دو ولایت قدیم باختر (كهندز) یعنی قلعه مستحکم قدیمه و بنام قندوز یسکی از مراکز مهم پنبه افغانی معروف گردیده است در ۱۹۳۶ اتفاقات با مجرای جوی آبیاری چند عدد سر مجسمه ئی بما داد كه بعد از تقریباً ۴۰ سال انتظار علما اولین سر های بودائی است كه از شمال هندوكش از صفحات باختر كشف شده است . موضوع مهد توادی صنعت (گریه كو بود يك) از سالیان مدیدی مدققین اروپا را مشغول ساخته و هیئتقدر میدانستند كه كندهارا محلی است كه آثار این مدرسه در اینجا به كثرت دیده میشود - چند عدد سر های بودائی قندوز كه فعلاً در موزه كابل و مزار شریف موجود است موضوع را حل کرده و موسیوها كن بانشر رساله (صنعت بودائی باختر و مبدأ صنعت گریه كو بود يك) ثابت نمود كه این صنعت در اخیر دوره نفوذ شاهان مستقل یونان باختری در صفحات شمال هندوكش در باختر توالد شده و در جنوب در بنام تیغه كوه مذکور در دل كندهارا در هده به معراج ترقی خود رسیده است .
- ۶ - بگرام : بگرام فعلی كه به فاصله ۸۰ كيلو متری شمال شرقی كابل در حوزه شاداب كوستان و كوه دامن واقع می باشد عبارت از شهر (نيكایا) یا (نيكه) یونانیست كه محتملاً در قرن ۲ ق م آباد شده و در جنوب هندوكش بخت مرکز خلافت (كنایسه) میبخت چندین قرن پایتخت شاهان یونان و باختری و پایتخت تابستانی پادشاهان بزرگ كوشانی بود و تا نیمه اول قرن مسیح هنوز در شهر ویرامون آن اهالی زندگانی داشتند .
- حفریات اصولی در ۱۹۳۶ از طرف (موسیو كرل) تحت نظارت موسیوها كن در بگرام شروع شد . در نتیجه يك محله شهر باد كانهائی ظاهر گردیده و ظروف و عادی كلی باسكوك مسی مربوط به قرن اول تا سوم مسیح كشف گردید . در همین سال و سالهای آینده تا ۱۹۴۲ از حصه مر كزی خرابه های شهر بگرام آثار خیلی مهمی كشف شده است از قبیل :
- گیلاسهای منقوش با صحنه جنگ جوان گریك و رومن - مدال های كچی كه در آن ها فقه های میتولوژی یونانی با سبك صاف یونانی نقش است صندوقچه ها و قطعات منقش عاجی - ظروف مختلف شیشه ئی - ظروف سنگ رخام - ظروف مرغی - مطالعه و معاینه آثار بگرام برای فهمیدن تاریخ صنایع مستظرفه آسیا كمال اهمیت پیدا کرده است .
- ۷ - شرک: در ۵ كيلو متری شرق بگرام یکی از پوزه های شرقی كوه بچه را كه موسوم به

(پهلوان کوه) می باشد - یوزه شترک گویند اینجا تا اوایل قرن ۷ مسیحی يك عده معابد مهم بودائی وجود داشت. درینجا (موسیومونیه) تحت نظارت موسیوها کن حفريات کرده و يك عده هیکل ها و صحنه های بودائی در سنگ سلیت (شیست) کشف شده است. اهمیت شترک در اینجاست که در خود همین نقطه یادرمجاورت آن معبدی بود که شهزادگان یرغل چینی را کنشکای کبیر امیراطور مقتدر افغانستان مسکن داده بود.

۸- فندقستان، فندقستان دره فرعی و شادابی است که درین وسط کابل وبامیان به دره غوربند ملحق میباشد. ازینجا از يك معبد بودائی قرن ۶ یا ۷ مسیحی يك عده مجسمه ها و تصاویر دیواری و مسکویات پیدا شده است. این هیکل ها آخرین محصول مجسمه سازی های بودائی افغانستان است و از نقطه نظر سبک نفوذ صنعت ساسانی و گویتهایندی در آنها هویدا است.

۹- سیستان افغانی: در سیستان افغانی بار اول در ۱۹۳۶ باره تحقیقاتی در زمینه قبل التاریخ از طرف موسیوها کن و موسیو گریشمن وهمکاران آنها بعمل آمد. چون از ۲۰ تا ۳۰ سال باینطرف در چهار کرد افغانستان در حوالی مرو از طرف هیئت امریکائی تحت مدیریت (یومیلی) در حوزه سند درمونهجو دیرو از طرف سرچان مارشال انگلیس و در سیستان ایران از طرف سراورلستن تحقیقاتی بعمل آمده وشواهد مدنیته ۵ هزار سال قبل از مسیح کشف شده بود وموضوع ارتباط این مدنیته بزرگ بامدنیته حوزه های بین النهرین ونیل در میان بود هیئت حفريات فرانسوی در افغانستان خواست هموائی با هیئت های دیگر نموده و تحقیقاتی درین زمینه در داخل خاک افغانستان نماید تا اینکه در سال ۱۹۳۶ موسیو گریشمن در تپه های (نادعلی) به ۱۲ کیلومتری جنوب (قلعه کتنگ) مرکز امروزی سیستان افغانی شروع به حفريات نمود و از تپه که ۳۰ متر بلندی داشت فقط در ۱۲ متر بالای آن کار کرد وبقیه آن تا امروز باقی مانده - درین ۱۲ متر اول تپه طبق انتظار شواهد هزار سال اول مدنیته مذکور قبل از عهد مسیح ظاهر شده و قراریکه موسیو گریشمن در يك مقاله منتشره در سالنامه ۱۳۱۷ کابل اظهار داشته است باحفر ۲۲ متر بقیه تپه امید است ظروف کلمی واشیای ۳ - ۴ هزار ساله ازینجا کشف وموضوع ارتباط مدنیته سند - باحوزه بین النهرین برقرار گردد.

اگرچه درین ۲۳ سال حفريات رسمی علاوه بر نقاطیکه فوق ذکر شد جاهای دیگری از قبیل بلخ شهریانو (خلم قدیم در مجاورت تاشقرغان) معابد سنگی هیک (سمنگان) تصاویر رنگه دختر نوشیروان نزدیک روی تقریباً درصد کیلومتری شمال غربی بامیان - ساکاشیو کی (خرابه های کابل بودائی) وبعضی جاهای دیگر معاینه ومطالعه وحفريات شده است. بازهم نظر باین تناسب ادوار مدنی که افغانستان گذرانیده ونظر به تعداد ووسعت خرابه های شهری باستانی هنوز حفريات در مرحله ابتدائی است. نظر به دلچسپی زیادی که برای روشن ساختن تاریخ وتهذیب قدیم در مملکت پیدا شده امید زیادی میرود که در آینده قدم های بزرگتری درین راه برداشته شود. (احمدعلی کهزاد)

بخش ششم

افغانستان در دوره اسلام

مقارن قرن ۷ عیسوی واقعه تازه در مشرق زمین اتفاق افتاد که در سرنوشت اجتماعی قسمت بزرگ از روی زمین موثر و ذي مدخل بود. این حادثه بزرگ تاریخی عبارت از ظهور مرد خارق العاده در جزیره نمای عربستان بود که دین جدیدی در دنیای قدیم پدید آورد و انقلابی در روح و ماده عالم بشرا ایجاد نمود. این شخص بزرگ همانا حضرت (محمد) پیغمبر اسلام است که تعالیم او در طی ۱۴۰۰ سال هنوز در قلوب سه صد میلیون مسلمان حکومت مینماید.

این وقت تمدن قدیم عالم به از کشور کهن یونان سرچشمه گرفته بود نفس های آخرین خویش را می شمرد و امپراطوری عظیم روم که دستخوش تجزیه و فساد گردیده بود - ایتالیا جلال و جبروت گذشته را از دست داده و اروپای شمالی و غربی در زیر چنگال درنده اقوام بربر و وحشی دست و پا میزد اسپانیا نظم و آبادی خودش را در پیچ و بز گوتها باخته بود - و از براعظم امریکا اثر و خبری در جهان نبود - در آسیا امپراطوری فارس رو به اضمحلال گذاشته و نفوذ آیین مزدك نظم اجتماعی آن کشور را به نابودی تهدید میکرد - کشور پهناور چین و مملکت وسیع هند یکی در مقابل استعداد امپراطوری که خودش را معبود و سلطنتش را آسمانی میدانست و دیگری در برابر مظالم ملوك الطوائفی که سینه مخلوق را فشار میداد سجد و تعظیم و عبودیت مینمود و الحاصل در بیشترین حصص روی زمین جهل و نادانی - ظلم و خانه جنگی - تعدی فرمان روایان و قصاصات پیشوایان مذهبی خیمه زده و این همه با تعصب ذوقی یکجا شده سدشیدگی در مقابل ترقی و تقدم بشری افراخته بودند. در چنین وقتی کشور قدیم و ملت قدیم آریانا (افغانستان امروز) که تا قرن پیشتر دارای امپراطوری مقتدر و یفتلی و مدایت دیرینه باختری بود در حالت آشفته زندگانی داشت - زیرا امپراطوری ساسانی فارس بر اراضی غرب و شمال او تجاوز کرده بودند - و تورکان نو خواسته ماوراءالنهر در خاک های شمالی مشرقی او قدم گذاشته بودند - امپراطوری چین نیز که بر جنس تورک در ماوراءالنهر غلبه نظامی حاصل کرده بود در تخارستان افغانی یادراز کرد - گرچه فرمان روایان محلی هنوز قسمت بزرگ افغانستان را در دست داشته و در تمام ولایات مرکزی - شرقی و جنوبی بالاستقلال حکم میراندند و از تجاوز خارجی مناطق خویش را محفوظ میداشتند مگر ملت افغانستان در قرن ۷ عیسوی احساس میکرد که از سه طرف در زیر تضیق و فشار چین - تورک و فارس کوفته می شوند - در حالیکه غلبه ملتی واحد بر سه دولتی چنین مقتدر و نیرومند متعسر بود - ولی قوای معنوی ملت هنوز پا برجا بود زیرا خاطره تهذیب و تمدن قدیم کشور و یاد مفاخر ماضی سر زمین آریانا مانند

مشعل درخشانی در قلوب قوم روشن بوده و ایشان را به اغاده جاه و جلال - عظمت و اقتدار از دست رفته امید وار میداشت - مردم یقین داشتند که چراغ زندگی کشور نمی میرد و قضایای چین - تورک و فارس نیز بالاخره مثل ما چرا های هخامنشی - یونانی و هندی به نفع مملکت تمام خواهد شد ولو زمان بیشتر گذرد و ایام تا کامی بدراز کشد .

در چنین موقعی بود که پیغمبر اسلام با دین روشن و محکم و اصول نوین و مفیدی ظهور کرد و قبایل پراکنده اما شجاع و آزاد منشی عربستان در دور قرآن جمع شد - ملتی که استعداد جنگ و ادب هر دو داشت اینک خودش را مأمور آسمانی میدید که منشور توحید - عدالت - آزادی - مساوات و نوع پروری را در گوش ملل گیتی اعم از سیاه و سفید - زن و مرد - آقا و بنده - غنی و فقیر یکجا بخواند و در راه ایفای این وظیفه الهی عقل و هوش - نیرو و توان - مال و جان - فرزند و زن خویش را نثار کند - این است که اردو های عرب با امپراطوری های روم و فارس مقابل شد و ملو و وحدت نصب العین - احساس ایثار و فداکاری اصول عدالت و آزادی - چنان در قدرت و قوای معنوی عرب افزوده بود که مقابله و دفاع از غلبه و پیشرفت آن برای بزرگترین شهنشاهی های آن عصر نیز ناممکن گردید . ده - دوازده سالی از سقیات نگذشته بود که بیرق فتح و ظفر آنها در فراز دمشق شام مرکز ۷ قرنه آسیائی امپراطوری روم شرقی و مداین پایتخت چندین قرنه شهنشاهی - ساسانی و همچنین در کشور های نیل افراشته شد - دولت های عظیمه روم و فارس بالاخره افلاس مادی و معنوی خود شان را در مقابل قدرت فوق العاده ملت نه ملیونی عرب اعلام کردند و هنوز قرنی نگذشت بود که طوفان این فتوحات حیرت انگیز از پشت دیوار های قسطنطنیه تا کناره های اطلس و از آبشار های نیل تا دریای قزوین پیش رفت و قسمت بزرگ و معمور جهان در قبضه اختیار عرب درآمد - دوصد هزار نفر عسکر بی نظیر و یک هزار و دوصد کشتی عربی اینک از سواحل بحیره خزر و سیاه تا بحر عرب و عمان و از کناره های غربی آسیا نیا تا نواحی فرغانه زمین جولان و آب های مدیترانه را می شکافتند .

معمدا فقط این دریای دیوارهای سربه فلک کشیده جبال هندو کش و قلب افغانستان بود که سیلاب پیشرفت عرب برای همیشه متوقف گردید ، آری تدبیر و شمشیر خراسان زمین درین مجادله عظیم دو قرنه چنان امتحانی از خود داد که نظیر آن کمتر در تواریخ روی زمین به نظر آید .

در سال ۲۲ هجری (۶۴۲) امپراطوری فارس از پا در افتاد و پد کرد شهنشاه آن کشور در مملکت افغانستان پناهنده شد - سیاه عرب پادشاه فراری را تعقیب می کردند - افغانستان راه را برای آنها در کشور خویش باز گذاشتند تا بدست دشمن نو رسیده خصم

دیرین را از یا براندازند این مساعدت و دیپلو ماسی افغانستان سبب شد که امپرا طوری چین از حمایت فارسیان یا یس کشد و لذا یزد کرد با آنکه از طرف کرو تورک به ماوراءالنهر تقویه شد - در مقابل هجوم عرب مغلوب و از طرف افغانیان مرو معدوم گردید - یس شهنشاهی فارس و از کون گردید و تورکها به ماوراءالنهر عقب نشستند و چینی ها نیز د یسگر یادی از تخارستان نه نمودند - باین ترتیب از سال ۲۲ تا ۳۱ هجری (۶۴۲-۶۵۱ م) افغانستان از نفوذ سه قوت دولت بزرگ چین و تورک و فارس رهائی یافت - ولی کار او با طرف یر قوت و تازه دم دیگری چون عرب باقی بماند - این است که بلا فاصله دست بیکار زدند و تقریباً دو صد سال مبارزه سیاسی و نظامی بین طرفین دوام نمود - بالاخره هم افغانها شاهد فتح را در آغوش کشیدند .

چنانچه گفتیم از سال ۲۲ (۶۴۲ م) سوقیات عرب از غرب کشور افغانستان شروع شد و مفرزه های عرب و قوماندانهای دلیر آنها چون احنف - سهل - عبدالله - عاصم - حکم و ساریه از جنوب مشرق بحیره خزر تا آبهای عمان در افغانستان ریختند - تا سال ۳۱ هجری (۶۵۱ م) عرب شهرهای مرو - نیشاپور - کرمان - زرنج و غیره را در دست داشته و از هرات به بلخ به عنوان تعقیب یزد کرد پیش رفتند ولی همینکه ماهویه افغان سوری یزد کرد را در ۳۱ (۶۵۱ م) در مرو بیکشت - قارن هراتی در (۶۵۲ م) به قرار گاه عمومی عرب در نیشاپور حمله کرد و مردم حاکم و نایب ربیع بن زیاد را از سیستان راندند و باین ترتیب جنگهای جدی افغان و عرب آغاز یافت .

عرب ها چون جدیت مسئله را احساس کرده بودند فریب فتوحات سهل الحصول اولی را نخوردند و به هر قیمتی بود قارن را مغلوب کردند ولی باز هم در سال ۳۷ (۶۵۷ م) خراسانیان دروازه خراسان را در سرحدات نیشاپور بر روی عرب ها بستند و حکام آنها را راه ندادند - در سال ۴۲ (۶۶۲ م) خلافت اسلامی عرب به امپراطوری اموی شام انتقال یافت و سوقیات آنها در افغانستان افزونی گرفت - حکم بن عمر و غفاری گرچه در مقابل ولایت غور تا کام شد ولی توانست شهر مرو را عوض نیشاپور مرکز عرب در افغانستان قرار دهد چنانچه در سال ۵۱ (۶۷۱ م) ۵۰ هزار عرب با اهل و عیال آنجا وارد و مقیم گردید و معیناً عرب در مرو تمرکز داشته و بیشتر به فتوحات ماوراءالنهر مشغول بود زیرا ولایات افغانستان هنوز در دست حکام بومی قرار داشت - در سال ۶۱ (۶۸۰ م) سرکردگان بومی که به حملات نا بهنگام ضد عرب می پرداختند در یکی از شهرهای خوارزم به حمله سخت مهلب افسر بن سلم بن زیاد دچار شدند و متعاقباً در هرجا انقلابات ملی مشتعل گردید در سال ۶۵ (۶۸۴ م) خراسانیان توانستند استقلال خود را توسط عبدالله خوارزمی حاکم عربی

خویش اعلام کنند. در سال ۷۲ (۶۹۱ م) این اعلان توسط بکر بن وشاح تجدید شد در سال ۷۷ (۶۹۶ م) امیه حاکم عرب به بلخ سوقیات نمود ولی شکست سختی خورده به مرو مراجعت و قناعت نمود.

پایتخت دمشق از مدافعه طولانی افغانستان خسته شده بود و لذا برای يك رویه کردن کار مشهورترین افسران خود قتیبه را اعزام کرد ولی قتیبه نیز مدتی مجبور بود با سرداران ملی خراسان چون حکمرانان مرغاب-میمنه - شبرغان - بلخ - بدخشان و غیره دست و پنجه نرم نماید مخصوصاً نیز که مشهور حکمران بادغیس که در سر این اتحادیه قرار گرفته بود - قتیبه مردد لیزی بود و خون بسیار ریخت ولی در او آخر همین قرن اول بود که در یکه انقلاب عسکری عرب و ملی خراسان گشته شد - درین وقت ۳۰ هزار مرد جنگی عرب برخراسان شمالی تمرکز داشت معیناً دیگر کار مهمی در افغانستان انجام داده نتوانسته بلکه در عوض مصروف ما و رانهر بودند.

اسد سردار مشهور عرب در غرستان مصالحه امضا نمود و در سوقیات بنور دو بار ناکام شد - ۱۸ هزار عسکر اعزامی عرب در تخارستان نیز نتوانست در سال ۱۱۲ (۷۳۹ م) موفقیت محکمی احراز کنند - تنها عربها در مرو و نیشابور تسلط مستقیم داشته و سایر ولایات افغانستان مثل جنوب هندوکش بسکلی آزاد و بامثل شمال هندوکش با عرب داخل معاهده بوده و بقبول باج و خراج اکتفا نمی نمودند.

عربها که در اغلب ممالک عالم به حمله کشوری می کوشیدند البته در افغانستان عکس آن را دچار شدند و لهذا محاذ جنگ را در جبهات مختلفی تقسیم کردند - چنانچه شمال خراسان را به قوماندانی جداگانه سپردند - غرب و جنوب آنرا (از کرمان تا بلوچستان) بقوماندانی دیگری دادند و قسمت جنوب شرقی یعنی ولایت سند را جبهه سومی شمر دند و اما در جبهه اول چنانکه دیدیم در مرو یکصد سال از نیشابور تا تخارستان گرفتار مشکلات بوده و از عبور هندو کوه و اشغال غور عاجز آمدند - در جبهه دوم نیز قوماندانانهای نامور عرب چون سهل بن عدی عبدالله بن قستان - عاصم بن عمر - حکم بن عمر - مجاشع مسعود - ربیع بن زید و عبدالرحمن بن سمره و غیره با مقابلات جدی امالی دوچار شدند - گرچه اینها کرمان - زرنج و مکران را اشغال کردند و حتی آخر تا کابل سوقیات و زمین داور راتا مین نمود مگر اینها و اخلاف اینها از قبیل عبیدالله و عباد یزید و ابو عبیده - عبدالعزیز بن عبدالله - عبدالله بن امیه عبیدالله بن ابی بکره - عبدالرحمت بن اشعث و حتی قتیبه مشهور تماماً در نبرد نظا می و سیاسی مقابل کابلستان ناکام ماندند در حالیکه از سال ۲۳ (۶۴۳ م) تا اواخر قرن اول هجری زحمات سفربری و جنگ را قبول کرده بودند - بناچار ازین بعد عرب از کابلستان منصرف

و به سيستان قناده نمود اما در آنجا نيز حال بدی داشتند . و ملیون افغانی همیشه آتش اغتشاش و انقلاب را فروزان نگه میداشت .

قوماندا نهایی عرب در مکران و بلوچستان از سال ۱۲۲۳ تا ۶۱ (۴۳-۶۸۰ م) پای خو یستن را محکم نتوانسته و امثال مغیره بن عاص حارث بن مره - راشد بن عمرو - سردا ران مشهوری کشته شدند فقط ابن منذر بن جارود بود که قصدارا فتح و پنجه عرب را قائم کرد - در جبهه سوم یعنی سند ه گر چه هجوم های اول و دوم عرب از راه بحر نا کام ماند ولی حمله سوم محمد بن قاسم ثقفی آنقدر قوی بود که در سال ۹۳ هجری (۷۱۱ م) ولایات سند و ملتان هردو در دست عرب افتاد مگر اهالی البته بزودی آرام نماندند و در آینده افسران عرب حبیب بن مهب - عمرو بن مسلم و غیره به جنگ های سختی با اهالی گرفتار شدند جنگ قنذا بیل یسکی از مشاهیر رزمهائست که هرا ردوی عرب در عصر خلیفه یزید بن عبدالملک دران کشته بسیار داد جنید بن عبدالرحمن حکم بن عوانه و غیره اینهمه حکام عرب در سند بودند که متصلا با جنگ های داخلی دچار شدند و الحاصل این ترتیب به تمام افغانستان مفتوحه عرب از سال ۱۲۳ تا ۱۲۹ هجری (۶۴۳ - تا ۷۴۶ م) در مدت زیاد از يك قرن طول کشیده و در تمام این مدت عسکر و افسر عرب از کثرت جنگ ها و ضدیت مردم افغانستان بستیوه رسیده و خسته شدند - ولی افغانها نیز نتوانستند به تغلبص تمام حصص مفتوحه از دست عرب موفق گردند - زیرا قوای ملی افغانستان در نتیجه هجوم و تعرضات سابقه تورک - فارس و چین در ولایات متعدد تنهارستان - بلخ - غور - غر جستان - جوزجان - مرو ، هرات - باد غیس - خوا رزم - سرخس - نیشابور - کرمان - مکران - سند ه - بلوچستان - کشمیر - زمین داور - قندهار و کابلستان منقسم و در زیر اوامر قوماندانها و حکام جدا گانه و مستقلى به صورت ملك الطوائف اداره می شدند - لهذا مرکزیت مفقود و قوای متعده مدافعی معدوم بود - مخصوصا که از قرن ها با ی نظرف تعدادیان زرتشتی که مبنی بر جدال خبرپارس بود و بودائی که بیشتر از عمل دینی بود نظری و بر مبنی کعبه از شرک و بت پرستی و فاقد هر نوع مساوات حقوقی بود معنا در تفرقه و تشتت سیاسی می افزود اما بزودی مردی از افغانستان بنام ابو مسلم خراسانی ظهور و در سال ۱۲۹ (۷۴۶ م) در شمال کشور دولت قوی تشکیل و بلافاصله قوای عرب را در تمام صفحات شمال غرب جنوب کشور از بین برد - ابو مسلم نه تنها افغانستان مفتوحه را بعد از يك صد سال زمان از نفوذ عرب خلاص و مستقل ساخت بلکه کشور های ما و راملنهر و فارس را نیز فتح و امیرا طوری عظیم بنی امیه را معدوم نمود - چون در آنوقت شخص امیرا طور - خلیفه اسلام و نائب پیغمبر محسوب و دارای اقتدار سیاسی و مذهبی بود با یتی شخصی باین مقام نائل گردد که نژاد عرب وارتباطی

بحضرت پیغمبر اسلام داشته باشد. ابو مسلم بر عایت این ذهنیت ملل مختلفه مسلمان مجبور بود که امپرا طوری اموی را به خاندان عباسی عرب انتقال دهد و خود بعیت شهنشاه افغانستان و ماوراءالنهر و فارس مرکز امپرا طوری اسلام را زیر کنترول خویش نهد. در هر حال ابو مسلم که از بزرگترین سرداران جهان و نمونه کامل از لیاقت عنصر افغانی بود در سال ۱۳۷ (۷۵۴ م) بدست خلیفه دست نشانده خویش ابو جعفر منصور عباسی بغداد و حمله کشته شد و مجدداً نفوذ این امپرا طوری جدید عرب در کشور افغان کشیده شد. مگر طبعاً افغانها تن نداده و بر ضد امپرا طوری عباسی در هر کنج و کنار مسلح شدند. فیروز ملقب به سنباد هراتی - استاد سیس باد غیسی محدو آد رویه سیستانی - حکیم مقنع مروی - حنین بن رقاد رون جوبی - سیستانی - امیر حمزه سیستانی - اینهمه سرداران ملی افغانستان بودند که تا اوایل قرن سوم هجری تقریباً مدت یک قرن دیگر امپرا طوری عباسی را در افغانستان مفتوحه گرفتار جنگهای خونینی نمودند - شاهان کابل نیز در طول این مدت با تحمل رزمهای صعب سردرگمند عرب نیاوردند - تا آنکه در سال ۱۹۳ (۷۰۸ م) مردان افغانی چون فضل بن سهل و طاهر بن حسین خراسانی ظهور و دریا بخت خلافت عباسی (بغداد) سو قیسات و کشور های عربی را اشغال و منقاد دولت جدید التاسیس افغان نمودند - در راس این دولت جدید مامون عربی النسل قرار داشت و هنوز امید عناصر عرب را بسوی خود می کشید ولی رجال افغانی هم بر خود او و هم بر بغداد و تمام امپرا طوری وسیع او حکومت میرانند.

مامون توانست به خدعه، فضل خراسانی را در سال ۲۰۲ (۸۱۷ م) از بین بردارد و مجدداً بغداد را پایتخت امپرا طوری اسلام اتخاذ کند - ولی هنوز طاهر خراسانی زنده بود و او توانست در سال ۲۰۵ (۸۲۰ م) عنوان حاکم خراسان حاصل و در سال ۲۰۶ (۸۲۱ م) استقلال ولایات شمالی و غربی افغانستان را اعلان کند - و این اولین دولت مستقل ملی افغانستان در دوره اسلام بود.

در همین قرن صفاری های افغان ولایت مرکزی افغانستان را (کابلستان) جزء این دولت قرار دادند و متعاقباً در قرن بعد سلسله سامانی های بلخ ماوراءالنهر و قسمتی از فارس را با آن افزودند - غرنوی های افغان تمام مملکت را از نظر دین و سیاست وحدت بخشیدند و غوری ها تا قلب هند و سنان رسیدند در هر حال افغانها در دو قرن اول اسلامی قسماً دین اسلام و زبان عرب را پذیرفتند و بزودی در علوم اسلامی ترقی شایانی نشان دادند.

ابن المبارک مروی محدث معروف قرن دوم - امام اعظم ابو حنیفه نعمان کابلی الاصل فقیه مشهور و بزرگترین مذکور - الحافظ ابی عبدالله بن محمد نصر المروزی الشافعی اعلم علماء حدیث

قرن سوم بوداؤد سبستانی محدث بزرگ و امام احقاد بن حنبل مروی محدث و قبیله معظم همین قرن و دهی دیگری همه علمای اسلامی افغانستان بودند که در قطار اول علمای تاریخ اسلام بشمار میروند.

افغانها سرعت حیرت بخشی در دوره اسلام چنان استعداد ارثی خویش را در راه تقدم ترقی و تمدن اسلامی نشان دادند که توان گفت نظیر آن کمتر است. ابوموسی جابر بن جهان خراسانی شصت معروف قرن دوم - محمد بن موسی خوارزمی ریاضی دان بزرگ قرن سوم - ابن قتیبه مروزی عالم جامع قرن مذکور و بالاخره ابن سینای بلخی فیلسوف و عالم بزرگ دنیای اسلام و امثالهم همه مردان مشهور افغانی و نماینده استعداد این کشور قدیم بحساب میروند.

همچنین بشار بخار ستانی شاعر قرن دوم و ابوعطای سندی شاعر قرن سوم و ابوالفضل احمد بن ابی طاهر - تیفور خراسانی شاعر همین قرن و امثالهم همه شعرای عربی زبان افغانی قرون اولیه اسلامی بشمار آید. تا اینکه زبان نوین فارسی در افغانستان از ترتیب زبان قدیم و زبان عرب بوجود آمده و شعرا از قبیل عنصری - فردوسی - سنائی و مولوی قدم بهر صه وجود گذاشته و ادبیات فارسی را در زمره ادبیات مشهور ملل جهان ممتاز ساختند.

افغانها نه اینکه در زبان و علوم عرب و اسلام تخصص و امتیاز حاصل کردند بلکه تهذیب و تربیت قدیم کشور خویش را در بین عرب و تمدن جهان شمول داخل کردند و هم بواسطه ادخال علوم این مدنیت را تقویه نمایانی نمودند موسی برمکی یوسف برمکی - محمد بن جهم برمکی - فضل بن سهل سرخسی اینهم افغانهایی بودند که شخصابه ترجمه - کتاب های یهلوی در زبان عرب برداشتند و در نتیجه آن زبان را ثروتمند و آن ملت را به علوم ملل دیگر اشفا ساختند - خاندان برمکی افغان بود که بواسطه ترجمه کتب (منسکه در طب) (سندهند در نجوم و فلکیات) و قصه (سند - باد) از هندی به زبان عربی و تدوین مذاهب مختلفه هند در کتاب واحد - با احضار ادویه و گیاه های سودمند ماورای رودخانه سند - در بغداد - عالم عرب و اسلام را بعلوم فارسی و هند چون الهیات و طب هند - تاریخ و قصص فارسی خویش آشنا ساخت. رجال افغانی انشاء و ترسل و ریاضی - تهذیب و تربیت افغانستان را در بین عرب داخل نمودند و باین ترتیب در تشکیل تمدن اسلامی حصه مهم و بزرگی گرفتند - افغانها نه تنها از راه علوم و مدنیت به تشکیل تمدن اسلامی خدمت بزرگی نمودند بلکه در راه نشر دین اسلام نیز خدمات گرانبایی کردند - امپراطوری های غزنوی و غوری افغانستان در قرن ۵ و ۶ هجری ملیونها نفوس هندی را بدین اسلامی آشنا ساختند.

و الحاصل ملت افغان و کشور افغانستان به تاریخ اسلام مقام معلوم و ممتاز دارد - فقط این سیلاب بربریت منحل و جنگیز بود که در قرن ۷ اسلامی کشور متمدن افغانستان را واکگون نمود - و این داستان دیگر است که در جای دیگر گفته آید. (میر غلام محمد غبار)

بخش هفتم

زبان و ادبیات افغانستان

قسمت اول : زبان و ادبیات حصه پشتوی افغانستان (زبان افغانستان : پشتو) :

اصل پشتو :

پشتو زبانی است که قرار تحقیقات آخرین علما در حد و د چهارملیون متکلمین دارد و زبان ملی افغانستان و صوبه سرحد هند و یک حصه بلوچستان است ، این زبان اصلا در دسته زبان های هند و اروپا (هند و ژرمانیک) شامل و بالسنه قدیم آریائی مانند سانسکریت و زند (اوستا) قرابت مستقیمی دارد بلکه قرار نظریات علمای زبان شناسی حلقه ارتباط السنه هند ایرانی است که در سرزمین افغانستان باقی مانده است .

از کلمات و لغات تاریخی السنه قدیم آریائی مانند خود کلمه (آریا - آریاناویجه - آریا ورشه) که اکنون در زبان پشتو ریشه های آن موجود و زنده و مستعمل است (۱) میتوان دریافت که این زبان با زبان اصلی آریائی که بقول گوستاولوبون (آریک) نام داشت نزدیکی زیادی دارد و متلیکه السنه سنسکریت و زند ازان زبان اصلی در هند و باختری پیدا شده اند یا زبان فارسی قدیم Old Persie در فارسی از آن منشعب شده زبان پشتو هم مستقیما ازان زبان پیدا شده و در حوالی جنوب هندو کش تا در یای اندوس و سیستان زنده مانده است و بقول دکتر تر و میا Dr. Trumpp و دار مستتر Darmisteter حلقه ارتباط زبا نهی هند و فارس است و درسی از کلمات و الفاظ و قواعد گرامر سنسکریت و اوستا قرا بت دارد .

نام پښتو :

پشتو زبانی است منسوب به ملت پشتون که این نام در ریگ ویدایا پکت Paktas آمده و با نام (بخدی ، بختی) که در کتاب اوستا برای باختر و بلخ ذکر شده ربط مستقیمی دارد بعد ازان د هیر دوت مورخ یونان آنرا پکتیس و پکتو یس Paktives و سرزمین آنها را پکتیکا Paktyca ذکر نموده (۲) و بطلمیوس هم آنرا پکتین نوشته است . پس

(۱) کلمه آریا از ریشه آره Arah به معنی اصل و زراعت ساخته شده و معنی اصیل و زارع را میدهد و و یجه اکنون در پشتو (اویجه) Avyja h به معنی سرزمین و بوم زاد است و ورشه در پشتو بصورت ورشو Varsho به معنی مرتفع و جای مناسب و خوب مستعمل است .
(۲) در ادبیات پشتو این نام پشتو نخواه Pashtunkhaw آمده .

نام پشتو از همان (پکھت - پکنویس - پکنین) ساخته شده و پشتو و پختو تلفظ می شود . که وید امسای است با (خ) اوستا (K) یونا نی ، که اکنون هم پشتون به (ش) و پختو به (خ) تلفظ می شود .

اصوات و حروف و حرکات پشتو :

اصواتیکه در پشتو موجود است همدان به سی میرسد و این اشکال نما یفته گی آنرا می کنند :
اصوات صامته یعنی حروف صحیح Consonants عبارت است از (۲۶) ح ر ف ب پ ت ث ج چ خ غ د د ر د ز د س ن ی غ ك گ ل م ن ی) اما چهار حرف دیگر (او هی) حروف صایت (علت) و واول Vowels است . که الف نما یفته فتحه و (ه) نما یفته فتحه مخصو صه و (و) نما یفته ضمه و (ی) نما یفته كسره است . از حروف صحیح (پ) در یارسی نیست - ولی در سانسکریت موجود است و (خ) که آواز (تس) میدهد در السنه آریائی ارو یا مانند روسی و آلمانی موجود است (خ) صوتی است ما بین (ذ ج) که در اوستا حرف (د = dh) با ی ن صورت نزد يك است .

(د د) هم با سانسکریت مشترك و در اوستا و یارسی نیست - (ز) صوتی است بین (ز ، ك) مخصو ص پشتو است . (ش) صوتی است که در سنسکریت و اوستا و روسی نزدیک بان اصواتی موجود است ، و (ن) هم در سنسکریت نظیری دارد .

ادبیات پشتو :

آثار ادبی این زمان ، بیش از اسلام بدست نیامده ، ولی بعد از قرن اول هجری یکعده اشعار و منظوماتی موجود است که بر حیات ادبی این زبان در اوائل اسلام دلالت می کنند کتاب پته خزانه (گنجینه پنهان) که به سال (۱۱۴۲ هجری) مطابق به (۱۷۲۹ ع) در قندهار نوشته شده با ستناد کتب قدیمه پشتو برخی از منظومات و اشعار پشتو را که بقرن دوم هجری تعلق دارد ، نقل می کنند .

شعرا ی قدیم پشتو که اشعار شان تا کنون بدست ما رسیده قرار ذیل اند :

شاعر قدیم ترین پشتو که يك منظومه حماسی اورا مؤلف کتاب پته خزانه با ستاد تاریخ سوری نقل کرده امیر کروړ Krur ولد امیر یولاد سوری است که به سال ۱۳۹ ه - ۷۵۶ ع در مندیش فور امیر بود ، این شخص بسال ۱۵۴ ه - ۷۷۰ ع در جنگلهای پوشنج هرات مرده و با ابومسلم خراسانی معاصر بود .

دیگر از شعرا ی قدیم که اشعارش را پته خزانه از کتاب ارغونی پشتهانه Larghoni Pashtanah یعنی افغانهای قدیم نقل کرده ابو محمد هاشم ابن زیاد السروانی بستی است که بسال ۲۲۳ ه

د کابل کالنی

مطابق ۸۳۷ ع در سروان هلند متولد گردیده ، وی بزبان پشتو کتاب د سالو وژمه یعنی نسیم ریگستان را در بیان فصاحت و بلاغت اشعار عرب نوشته است .
دیگر از شعرای قدیم پشتو شیخ رضی اودی برادر زاده شیخ حمید اودی پادشاه ملتان است که در حدود ۱۰۰ ع زندگانی داشت .

شعراى دیگر که پیش از ۱۰۰۰ ع گذشته اند مشاهیر آنها قرار ذیل اند :
بیتنى Bitnay حدود هزار ع - اسماعیل سر بنی حدود هزار ع - شیخ اسعد سوری شاعر در بار سوریه ی غور (متوفى ۴۲۵ هـ - ۱۰۳۳ ع) شکارندوى Shkarondoi بن احمد کوتوال فیروز کوه غور حدود ۱۱۵۰ ع ، ملک یار غر شین Malkyar Gharshin حدود ۱۱۵۰ ع تایمنی Taimani حدود ۱۱۵۰ ع قطب الدین بختیار کاکى بن احمد بن موسى متولد ۵۷۵ هـ مطابق ۱۱۷۹ ع و متوفى ۶۳۳ هـ مطابق ۱۲۳۵ ع و شیخ تیمن بن کاکر Kaker حدود ۱۱۵۰ ع و شیخ متى Mati بن شیخ عباس بن عمر بن خلیل متوفى ۶۲۳ هـ - ۱۲۲۶ ع و باباهوتك Hotak متولد ۶۶۱ هـ - ۱۲۶۲ ع و متوفى ۷۴۰ هـ - ۱۳۳۹ ع و سلطان بهلول اودی متوفى ۸۹۴ هـ - ۱۴۸۸ ع و خلیل خان نیازى حدود ۱۴۸۸ ع و اکبر زمین داوری حدود ۱۳۵۰ ع و شیخ عیسی مشوانى Mishwoni حدود ۱۴۶۵ ع و شیخ بستان بریغ Barich حدود ۹۹۸ هـ - ۱۵۵۹ ع و ملا الف هوتك حدود ۱۵۹۱ ع و ملا مست زمند Zamand حدود ۹۵۰ هـ - ۱۵۴۳ ع میرزا خان انصاری حدود ۱۵۹۱ ع - دولت الله لوانى Lawani حدود ۱۵۹۱ ع زرغون خان نورزى Zarghon فراهمی متوفى ۹۲۱ هـ - ۱۵۱۵ ع دوست محمد کاکر حدود ۹۰۰ هـ - ۱۴۹۴ ع علمى سرور اودی حدود ۱۰۰۰ هـ - ۱۵۹۱ ع .
بعد از سال هزار ه در پشتو شعرا و مصنفین زیاد گذشته اند که مشاهیر شان خو شحال خان خټک - عبدالرحمن بابا متولد ۱۰۴۲ هـ - ۱۶۳۲ ع و حمید مهمند حدود ۱۶۹۰ ع و پیر محمد کاکر حدود ۱۷۷۰ ع و غیره است .

مؤلفین و کتب مهمه قدیم پښتو :

بعد از سال هزاره در پښتو تالیفات و دواوین زیاد اشعار موجو است که عدد آن به ۵۰۰ کتاب میرسد این کتب عبارت است از کتب دینی - تصوف - تبلیغ - شعروادب و فلسفه و اخلاق و فقه و طب و غیره ولی در اینجا فقط برخی از کتب قدیمه مهمه زبان که بیش از هزار هجری نوشته شده ذکر می گردد :

۱ - قدیم ترین کتابیکه بزبان پشتو نوشته شده و نسخه آن موجود نیست و مولف پته خوانه از آن ذکر میکنند کتاب سالو وژمه یعنی نسیم ریگستان Breez of desert است که مولف آن

زبدة الفصحایو المجدد هاشم ابن زیار السروانی البستی است و به سال ۲۲۳هـ - ۸۳۷ع در سروان هلمند متولد و به سال ۲۹۷هـ - ۹۰۹ع در بست وفات یافته. این شخص از شاگردان ادیب معروف عرب ابن خلاد ابوالعینا است و کتاب دسالوزمه را در بحث اشعار عرب نوشته است و مولف کتاب پسته خزانة وجود این کتاب را به حواله ارغونی پشته نوشته است.

۲ - کتب مهم دیگری که بزبان پشتو نوشته شده تذکرة الاولای افغان است که بعد از ۶۱۲هـ - ۱۲۱۵ع در ارغسان Arghasan قندهار نگاشته شده و مولف آن سلیمان بن بارک خان قوم ماکو صابزی (Mako-sobzi) است این کتاب شرح حال بسی از شعرا و اولای افغان را دارد و به سال ۱۳۱۹ شمسی در کابل ۶ صفحه آن در جلد اول پشته شعرا عکس گرفته و نشر شده است.

۳ - کتاب دیگر قدیم پشتود خدای مینه یعنی محبت خدا Love of God است که مجموعه اشعار شیخ متی قوم خلیل است و این شاعر در ۶۲۳هـ - ۱۲۲۶ع متولد و در ۶۸۸هـ - ۱۲۸۹ع وفات شده و در قلات Kalat قندهار مدفون است.

۴ - اعلام اللوذعی فی الاخبار اللودی : کتابی بود بزبان پشتو که مولف آن احمد بن سعید لودی است و به سال ۶۸۶هـ - ۱۲۸۷ع در شرح حال خاندان شاهان لودی نوشته و اشعار آن در آن کتاب نقل شده.

۵ - تاریخ سوری : تالیف محمد ابن علی البستی در شرح حال خاندان شاهان غور که قصاید قدیم دربار شاهان سوری و غوری بزبان پشتو درین کتاب آمده است و زمان تالیف آن در حدود ۱۲۰۰ع است.

۶ - لرغونه پشتهانی : یعنی افغانهای قدیم Ancient Afghans تالیف شیخ کته Kata بن یوسف بن متی قوم خلیل است که در حدود ۷۰۰هـ - ۱۳۰۰ع نوشته شده و شرح حال بسی از مشاهیر شعرا و علما و بزرگان را دارد و مولف کتاب پسته خزانة بسی از آثار ادبی زبان پشتو را ازین کتاب نقل کرده.

۷ - تذکرة الاولای افغان : تالیف شیخ قاسم بن شیخ قدم بن محمد زاهد بن میر داد بن سلطان بن شیخ کته سابق الذکر است که شیخ قاسم در ۹۰۶هـ - ۱۵۰۹ع در بدنی Badni پشاور متولد و به سال ۱۰۱۶هـ - ۱۶۰۷ع وفات شده است.

۸ - دفتر شیخ ملی Mali مولف آن آدم بن ملی بن یوسف بن مندی بن خوشی بن کندی بن خربون سابق الذکر است که در شرح حال فتوحات سوات و تقسیم زمین های آنجا در حدود ۸۲۰هـ - ۱۴۱۷ع نوشته شده.

۹ - تاریخ کجوجان رانی زی Ranizi حاوی تاریخ سوات و بنیر که در حدود ۹۰۰هـ - ۱۴۹۴ع نوشته شده.

- ۱۰ - غرغشت نامه Gharghasht Nama منظومه دوست محمد کا کر ولد بابرخان که به سال ۹۲۹ هـ - ۱۵۲۲ ع نظم شده و حاوی شرح غرغشت و دیگر بزرگان افغان بود.
- ۱۱ - بوستان اولیا Gardan of Saints تالیف شیخ بوستان ولد محمد اکرم قوم بریخ Borich که به سال ۹۹۸ هـ - ۱۵۸۹ ع در شوراوک Shurawok قندهار نوشته شده و مولف آن در سال ۱۰۰۲ هـ - ۱۵۹۳ ع در احمد آباد کجرات وفات یافته.
- ۱۲ - خیرالبیان تالیف بایزید - بیرروشان ولد عبدالله متولد ۹۳۲ هـ - ۱۵۲۵ ع مدفون بته پور Batapur حاوی تبلیغات مسلمانگی این شخص مشهور.
- ۱۳ - مخزن الاسلام اخوند درویره بن کدا بن سعدی متوفی ۱۰۴۸ هـ - ۱۶۳۸ ع که در پشاور مدفون است و کتابش حاوی مسایل دینی و تبلیغات مخالف بیرروشان است.
- ۱۴ - کلید کامرانی تالیف کامران خان بن سدوخان سرسلسله قوم سدوزانی Saduzi است که بسال ۱۰۳۸ هـ - ۱۶۲۸ ع آنرا در شهر صفای قندهار نوشته و شرح حال سی از شعرا و بزرگان افغان را در آن نگاشته است.
- ۱۵ - تحفه صالح تالیف ملااله یارالکوزانی ، تذکره رجال مشاهیر افغان در حدود ۱۵۹۰ ع
- ۱۶ - سلوک الفزاة The ways of champions of Faith تالیف ملا مست زمند در حدود ۱۶۱۰ ع حاوی مضامین تبلیغی در باره جهاد.
- ۱۷ - ارشاد الفقراء منظوم خانم نیک بخته بنت شیخ اله داد قوم مموزی که به سال ۹۶۹ هـ - ۱۵۶۱ ع منظوم شده است.
- ۱۸ - ترجمه منظوم بوستان سعدی که زرغونه بنت ملا دین محمد کا کر در سال ۹۰۳ هـ - ۱۴۹۷ ع منظوم داشته.
- ۱۹ - دیوان رابعه حاوی اشعار این خانم در سال ۹۱۵ هـ - ۱۵۰۹ ع.
- ۲۰ - پته خزانة یعنی گنجینه پنهان Hidden Trespure تالیف محمد ابن داؤد خان هوتک تذکرة الشعراء مهم زبان پشتو که در سال ۱۱۴۲ هـ - ۱۷۲۹ ع در قندهار بامر شاه حسین هوتک نوشته و این کتاب در سال ۱۳۲۳ در کابل به تصحیح و تحشیه عبدالحی حبیبی از پشتو روانه نشر شده - محمد هوتک متولد ۱۰۸۴ هـ - ۱۶۷۳ ع دو کتاب دیگر را هم به پشتو نوشته که یکی خلاصة الفصاحة و دیگر خلاصة الطب نام دارد.
- غیر از این کتب زیاد نظم و نشر در پشتو موجود است که در اینجا ذکر نشده و بسی هم غیر مطبوع مانده است.

پرورش پشتو :

از عصر اعلیحضرت احمد شاه بابا پشتو در افغانستان زبان دربار شاهان بوده و اولین کتاب درسی آنرا در عصر احمد شاهی پیر محمد کاکړ بنام (معرفت الافغانی) نوشته است بعد ازان اولین گرامر گردان افعال زبان پشتو در سال ۱۲۲۰ هـ ۱۸۰۵ ع در هند بنام ریاض المحبت از طرف نواب محبت خان ولد حافظ رحمت اله خان مشهور قوم بریخ افغان نوشته شده و نواب اله یار خان پسر دیگر حافظ رحمت خان به سال ۱۲۲۲ هـ ۱۸۰۸ ع کتاب لغات پشتو را بنام عجائب - اللغات نوشت .

در حدود ۱۲۹۰ هـ ۱۸۷۳ ع اعلیحضرت امیر شیر علیخان القاب مامورین و عناوین عسکری را به پشتو ترجمه و بعد از ۱۳۰۰ هـ ۱۸۸۲ ع کتب زیادی بزبان پشتو در کابل شرسد بعد از ۱۹۲۰ ع که پشتومر که Pashtu Marka یعنی Literary Society of Pashtu در کابل تاسیس شد کتب درسی و گرامر و لغات پشتو را نوشتند ، ولی در حدود ۱۹۳۷ در کابل پشتو تالنه Pashtu Academie تاسیس و بسی از کتب درسی - علمی و ادبی زبان پشتو طبع و نشر شد و حکومت افغانستان این زبان را زبان درسی معارف و مکاتب قرار داد و هر روزه پیش میرود . نویسند «عبدالحی حبیبی» :

قسمت دوم : زبان و ادبیات حصه فارسی در افغانستان :

مطلب از ادبیات افغانستان در اینجا فقط در موضوع علم ادب Literature که عبارت از دوفن نظم و نثر وطن آنها در حالت موجوده باشد - چیز نوشتن است - شک نیست این مقصد واجب مینماید کم و بیشی از او ضاع پیشین ادبی این سر زمین بحثی را نده آید - ولی تفصیل این مجمل نه آن است که علمی العجاله از ادبیات قرون قدیمه و وطن تذکری داده شود . چه مسایل بسی پیچیده و مرور دهور آن را در زوایای فرا موشی جهان مد فون نموده است . جستجوی این جنس مطالب باقیمت نفاست و اهمیت واجبی که دارد محتاج بزحمات سنگین - و عاقبت نه امر قریب به یقین - بلکه آمیخته با شک و تخمین خواهد بود . و این است حال تاریخ های ادب و السنه از منته مقدمه اکثر ملل جهان .

بارعایت این مراتب باید گفت زحمت و مجاهدت درین راه از واجبات روحیه اقوام است اما این مراعات از وظائف صفحات تاریخ ادبیات مملکت خواهد بود . نه از تکالیف مقاله بسیطی که اراده و ضیق صحائف این رساله با و اجازه طول کلام نمیتواند داد .

برای آنکه حالت موجوده ادبیات وطن تا اندازه آشکار و روشن گردد - بایستی قدری

به گذشته نظر افکند - و این خود واجب مینماید در زمینه ادبیات فارسی کوهستانی این مملکت سخن کشاده تر گفت .

شیوع دیانت مقدسه اسلام در وسط آسیا مصدر تغییرات بزرگه مادی و معنوی اکثر ملل مخصوصا افغانستان گردیده است - در طی تطورات مهمه - السنه و طنبه این سر زمین از دستبرد تبدلات و تحولات روزگار تغییر ماهیت نمود . مذهب مقدس اسلام در اثر نفوذ عمیق روحانیت و حاکمیت - با سهولت حیرت آوری اسان عرب را جانشین السنه اغلب ممالک مفتوحه آسیا نمود . تقدم عرب در علوم فلسفه کمک کرد با اینکه زبان علمی و ادبی بلاد متعدد ده عالم ، عربی باشد ، چنانیکه آثار بهت آور اوبا عظمت مقام خویش هنوز باقی و یادگار است .

بعد از این پیش آمد و انقلاب عظیم - مملکت افغانستان با السنه و طنبه خویش وداع نمود این السنه و طنبه از قبیل زاولی - هروی - سگری - رخت جانب دیار نیستی پرستند .

افغانستان از عهد قدیم در بعضی ازمه و برخی امکانه با مملکت فارس اشتراك زبان داشتند این اشتراك از پهلوی قرابت جوار و منافع اقتصادی و اختلاط یوانتیک و غیره تأیید می گردد یه چنانیکه زبان زند Zend معروف به باکتر یانی Bactran زبان قدیم افغانستان در هزار سال قبل میلاد با کتتاب مشهور اوستا Avesta و مذهب جدید روشنی پرست از ساحه افغانستان در مملکت فارس عربیت فرمود - و هکذا در زمانهای بعد تری - زبان پهلوی فارس جانشین زبان زند در افغانستان گردید . زیرا مملکت فارس مثلثیکه در نژاد آریای افغانستان شرکت دارد - در بعضی السنه و طنبه نیز با هم مشترك بودند . زبان های هردو مملکت مثل زبان سفدی ماوراء النهر از یک شجره مشتق بود .

و العاصل جریان عظیم عربیت این زبانها را روی هم رفته بشست تنهادرین میانه زبان (پشتو) درد رمه های مهیب و بلندی های جبال وطن محفوظ و مامون ماند و قسما پهلوی ساسانی از روی پروجر عبور کردم در سواد اعظم هند پناه برد .

از ظهور اسلام سه قرن نگذشته بود که نقلت تحمیلات لسان دوردست تر سامی احساس شد لهذا ادبای صحبحه در صد چهار برآمده خواستند بایجاد زبان مشترك نویسی جلو گیری از هجوم لسان نو وارد نمایند .

افغانستان و ادبای آن برای حصول این مقصد از همه بیشتر و بیشتر راه سعی و مجاهدت گرفتند زبانیکه از آمیزش پهلوی ساسانی و عرب میرفت یا بعرضه شهود نهد - به پرورش و ترفی آن سعی و غیرت ورزیدند - نتیجه آن مساعی ، موجودیت زبانی شد که آنرا فارسی امر ورزه شناسند . اولین ادیبی که شعر باین زبان سرود از اهل افغانستان ابوالعباس مروزی است در او اخر قرن سوم هجری .

عمال عرب برای ازین بردن السنه و آثار این ممالك مفتوحه بی نهایت سعی ورزیدند . ولی بالعکس سلسله صفاریان نیمروز (نیمروز نام تاریخی قسمتی از افغانستان) درسیستان به پرورش و نوازش زبان جدید بذل همت نمودند . شعرای افغانستان از قبیل ابوشکور بلخی - محمود و راق فیروز مشرقی - حنظله هراتی و غیره دران دوره بسی خدمات شایان و نفیسی درین راه نمودند . این جنبش اولین ادبی در اواخر قرن سوم هجری واقع شد .

در قرن چهارم هجری خانواده سامانیان بلخ بر مسند سلطنت افغانستان و ماوراءالنهر عروج کردند - هرات و بخارا و سمرقند - پایتخت علم و ادب گردید - این خانواده - فارسی جدید را از افغانستان به ماوراءالنهر داخل نمودند . شعرای افغانستان دران زمینه رنج ها بردند و زحمات ها کشیدند - تا ادبیات فارسی را جمیل ساختند - از قبیل شهید بلخی - دقیقی بلخی - مرادی - طغاری و غیره - ازین به بعد است که ادبیات فارسی تورکستان در جهان فضل و دانش شهرتی بسزا حاصل نمود . سلاطین غزنویه افغانستان در قرن های پنجم و ششم هجری - ادبیات فارسی کوهستانی افغانی را در منتهای عروج جلال و جمال رساندند . آری جمال ادبی آن عهد - هنوز نظیری در عرصه گاه جهان ندارد .

شعرای مشهور افغانستان - دران دوره - موافق بحکم زمان و مکان - سجایا و اخلاق محیط و سیاست - قرائح و استعداد - نفیس ترین معانی را با سلوب خاص این سر زمین در قالب الفاظ بامتن ترین صورتی ریختند - در استعاره و تشبیهات و ترکیب جملات - اسلوب خاص ادبی کوهستانی افغانستان را به منصف ظهور آوردند . ازین جا عنوان شعرای خراسان (اسم قدیم افغانستان که مسلمانان او را با آن نام میخواندند) صفحات تاریخ ادبی جهان را کشاده - و زرین ترین سر لوحه را اختیار نمود . ادبای این دوره افغانستان - از مشهور ترین ادبای آسیا هستند - از قبیل - هنصری - منوچهری - فرخی - عسجدی - سنائی - ناصر خسرو ابورچاو و ابو الفتح بستی و غیره .

شعرای افغانستان بعد از آل ناصر - دوره های ادبی ممالك سلاجقه و خوارزمشاه را بمیدان علم و ادب بر آوردند و در تمام آن اسلوب های ادبی - تسلط و نفوذ شعرای غزنوی و افغانستان حکومت مینمود .

سلاطین غور افغان خود طبعی است - با سلوب وطنی افغانستان ادبیات را ترقی دادند . ادبای این عهود از مشاهیر شعرای افغانستان بودند از قبیل رفیع سی - جوهری ارزقی جلی - انوری - ترمزی - مولوی معنوی - وطواط بلخی و غیره . شعرای مملکت فارسی که پادر عرصه وجود نهادند روی هم رفته با سلوب ادبی افغانستان اقتداء کردند و اقتفا جستند تا دوره ادبی عصر حاضر بر روی کار آمد .

والحاصل ادبیات افغانستان بی نهایت ترفی نمود . در محیط مستعد اونه شعراحتی شاعر ه های نامداری عرض جمال قریحه وذوق و علم و فضل نمودند از قبیل امینیه ها ومغفیه ها، مهریها - پیدلی ها - اغایکها وعایشه هاوامثالها .

رزم سرائی ها و حماسه های شعرای غزنی مثل دفیقی ها - راضی ها ، منینی ها - هنوز در گوش ها طنین مهیجی می اندازد . - مولوی ها - سنائی ها فلسفه توحید و تصوف را در قالب اشعار چنان روح پرور ودلاویز ریختند که هنوز نظری در عرصه گاه جهان ندارد . ازبزم سرائی های مهیجه - قصاید غرا - اشعار دلکش وروح نواز - افغانستان بخود چه وثیم که در فضای بی انتهای ادبیات عالم مریک ما می اندتابنده وآفتاب می اند در خشنده . سیلابهای خانمان خراب کن مهاجمین خوارزم مغول اگرچه طورمار علم و ادب افغانستان را درهم پیچیدولی جواهر لایموت ذوق واستعداد فطری وفرایح ملی بکلی نبرد - هرزمانی که تندباد حوادث ناموافق مجالی مبداد - جواهر متلای ادب - چون اشکر درخشانای از زیر خاکسترهای ویرانه این سرزمین به نور افشانی آغاز نمود - و ازین قبیل اندجای های ناظم ها - حاذق ها سالک ها - امامی و پتانی ها - ذلالی و طاهری ها و امثالها .

درین دوقرن اخیر که نسبتا مملکت را در داخل آرامش سکونستی نصیب افتاد - و اجانب متجاوز از مملکت رانده شدند - دوباره شعرای شیرین وطن بشعر سرائی ها آغاز نمود از قبیل : افغانها - عاجزها - جائز وعزت ها - وواسع ومهر دل ها وبالاخره الفت طواف ها - واصل وفاضل ها - عشرت ووحشت ها وغیر ها .

مانمی خواهیم را جمع باد بیات گذشته وطن - زیاده ازین دا خل بحث شده ودر باره آنها انتقادی یا حکمیتی عجالتا نمائیم - لهذا میبیرد از بیاد بیات موجوده وحالت شعری شعرای معاصر خواه نظم باشد خواه نثر . پس می گوئیم :

ادبیات هر ملت - مثبیکه به حکم وخوب قرایح و اذواق ، استعدادها ، ومحیط - احتیاج وسیاست - اخلاق وسویه علمیه والحاصل سائر موثرات طبیعی - باهم متفاوت ومتمایز اند - همچنان د ورهای مختلفه انبی یک ملت در زیر اثر عوامل مذکوره ازهمدیگر فرق و تفاوت دارند - چنانچه نمیشود روح رزم سرائیهای - شعرای افغانستان را - در کمال نادانگی خیالی ها وخضوع گارانه ادبیات هندیافت و یا فلسفه تصوف فارس را در خطابه های یونان یالید - همچنان نمیتوان حماسه های عهد فاتحان غزنوی وغور رادرد وره تسلط مغلول در افغانستان جستجو کرد پس واجب شد هر دوره در عالم ادبیات - از خود مقتضیات جدا گانه از روی احتیاجات مادیه ومعنویه - وساختمان فکری ملت - در یک ملت داشته باشد (میر غلام محمد غبار)

بخش هشتم

صنایع ظریفه و علوم در

افغانستان

۱ - صنایع : صنایع به مفهوم عام که مقصد از آن صنایع مستظرفه و غیره آن می باشد در افغانستان از زمانهای باستانی باینطرف همیشه برنگ خاصی وجود داشته - مدققین عموم باین عقیده هستند که افلا در سه قرن قبل از میلاد کانون صنعتی درد و طرف هندو کش مخصوصا در باختر وجود داشت که آنرا میتوان مبدأ الهام صنایع مرکزی هند و ایران و ماوراءالنهر خواند . بعضی این مدرسه صنعتی افغانستان را بنام کریکوبکتریان یا یونانی باختری هم یاد میکنند . مصادف با اوایل عهد مسیحی از امتزاج روح صنعتی این مدرسه و افکار و داستانهای بودائی ، مکتب جدیدی در افغانستان به میان آمد که معمولا بنام مکتب یونان و بودائی معروف است و با اساس ظهور آن در افغانستان آنرا مدرسه باختری هم می خوانیم عصر عروج این مدرسه قرن اول و دوم مسیحی و محل ترقی آن در جنوب هندو کش گندهارا (هده) است . این مدرسه در هند و سنگیانی که حتی چین و شرق اقصی بر روش های میکمل تراشی کشور های مجاور و دور دست تاثیر افکند و تا قرن هشت و نه مسیحی در افغانستان از بین نرفته بود و آخرین مظاهر آن مربوط به قرن هفت مسیحی تا حال از فندقستان (فوربند) کشف شده است . در افغانستان قدیم هیچکس تراشی در احجار کوهی ، حفر موج یا به اشکال هندسی نقش تصاویر حکاکی روی احجار کریهه و لواجیح سنگی ، ترکیب و ساخت الوان معدنی ، هر کدام بجای خود ترقی زیاد داشت و نمونه های هر کدام در موزه کابل موجود است . مثبت کاری روی چوب - ساختن ظروف فلزی - منبت کاری استخوان و عاج - دباغی پوست حیوانات ، بافت یارچه های پشمی و پنبه ای و ساختن قالبین و گلیم به پیمانه خوبی ترقی کرده بود . قراریکه معابد قدیم افغانستان و تصاویر رنگه دیواری و صحنه های میکمل تراشی و غیره مظاهر فنون جمیله نشان میدهد ، افغانستان قدیم استعداد صنعتی و ذوق لطیفی داشته و این ذوق و استعداد این مملکت را از نقطه نظر صنایع زیبا - مرکزدینی درین قسمت آسیا داده بود .

بادوره اسلام (اوایل قرن هفت ع) در اکثر صنایع افغانستان تحولاتی رونما گردید . در اول مطابق مقررات دین و آئین جدید روی هر فته صنایع میکمل تراشی و تصاویر سازی از بین رفت

و جای آن را نقوش و تزیینات صنعتی گرفت که محدود به خطوط کوفی و رسوم و اشکال هندسی و نباتی بود. اسلوب معماری نیز محسوساً تغیر کرد و دوره غزنویان مخصوصاً اولین مرحله ترقی صنایع دوره اسلامی افغانستان بشمار میرود.

صنایع معماری - نقاشی - کتیبه نویسی - فلز کاری - حجاری - کنده کاری های روی چوب و آجر - کاشی سازی - استنساخ و ساختن سلاح جنگی نهضت کامل یافت، و فن تصویر سازی درین دوره دوباره بصورت غیر محسوس بنای زنده شدن را گذاشت گرچه با حمله مغول در شرق - این پیشرفت جدید صنعتی در افغانستان بطلی شد اما با رویکار آمدن سلاله تیموریان هرات که با شاهرخ (۱۳۷۷ - ۱۴۴۷ ع) شروع و با سلطان حسین بایقرا (۱۴۳۸ - ۱۵۰۶ ع) خاتمه می یابد، مجدداً سریع گردیده به منتها ترقی و تکامل خود رسید، در عصر شاهرخ اکادمی معروف صنعتی در هرات تاسیس شد و مخصوصاً صنایع میثاقور سازی - نقاشی و خوش نویسی به پایه های عروج خود رسید. گرچه بدو درین دوره به صنایع افغانستان تاحدی نفوذ اسلوب چینی و مغولی محسوس می شد اما به کمک استادان چیره دست مانند بهزاد و غیره این نفوذ حل و مزج گردیده اخیراً سبکی به میان آمد که مخصوص خود افغانستان است و دربارس و ماوراءالنهر و حتی هند نفوذ و تاثیر خود را بخشیده است باید خاطر نشان نمود که این نهضت صنعتی افغانستان درست معاصر با دوره رنسانس اروپایی باشد. صنایع سوزن دوزی - ابریشم بافی - زر دوزی و قالین بافی افغانستان نیز در تمام دوره های اسلامی شهرت داشته است پس از تیموریان هرات، از سه قرن بدین طرف که دوره صنعتی افغانستان بشمار میرود علاوه بر صنایع محلی صنایع جدید و عصری نیز کم کم ترویج و اکثون چندین کارخانه های پارچه بافی و اسلحه سازی و برق و مکتاتب تخنیک و صنایع ظریفه مشغول کار است و مرتباً با اصول فنی جدید پیش میرود.

۲ - علوم: درازمنه متقدمه افغانها در علوم نجوم - طب و ادب دست داشته و در قرن و سطر اولی اغلب علوم و فنون اسلامی مخصوصاً ادبیات عربی و فارسی، طب و ریاضیات - نجوم - هیئت - شیمی فلسفه و اخلاق را فرا گرفتند در قرن ۱۹ مخصوصاً از ۶۰ سال باین طرف به تدریج علوم و فنون جدید اروپا وارد افغانستان گردیده و از ۲۵ سال بدین سو مکتاتب جدید دایر و فاکولته های سائنس حقوق - ادبیات - طب و غیره تاسیس گردیده و روز بروز در تمام این رشته ها پیشرفت ها حاصل می شود. همچنین مکتاتب صنعتی و تاسیس فابریکه ها در پیشرفت صنایع ظریفه افغانستان کمک شایانی می نماید.

(احمد علی کهزاد)

بخش نهم .

روابط تهذيبی افغانستان و هند

متبعين افغانستان که روشن کردن تاريخ و هستی خود را مانند اولاد هر مملکتی فریضه ذمت خود قرار داده ، آثار باستانی را که در خاک مملکت شان بیان آمده اساس عمومی مطالعات خود قرار میدهند و باستناد آن کاخ موجودیت جغرافی و تاریخی و سیاسی وادبی و تهذيبی خویش و کشور خویش را استوار کرده تعلقات خود و مملکت خود را در زمینه های مختلف با همسایگان از خلال آن معاینه میکنند .

سرود ویدی و اوستائی که مدت تقریباً دو قرن دانشمندان تاريخ و ادب جهان را بخود مشغول ساخته و ازین بعد هم مشغول خواهد ساخت حاوی قدیم ترین صفحات تاريخ افغانستان است که متون هر کدام آن معلوماتی راجع باوضاع و حدود جغرافیائی و مبادی زبان و ادب و سنخ تفکر و عقیده و آئین و فولکور و داستانهای باشندگان قدیم آن بدست میدهد و خالیکاه یکی از منابع مذکور را در هر زمینه که باشد دیگری برمیکنند و از تجزیه و ترکیب متون آن دو منبع بزرگ ، معلومات مفید و قیمت داری استخراج میشود .

میدانیم که فراعنه مصری با یاره علائم تصویری با الفبای هیروگلیف قصه های تاریخی خود را در ستون های سنگی میکنند - سومری ها - کلدانیها - آشوریها - بابلیها در لواج سنگی و پارچه های گل حکایات خود را نقل میدادند ، کشته هند و ارو پائی یا مشخص تر بگوئیم شاخه از آنها که در سرزمین بین اکسوس و اندوس خویش را بنام (آریا) میخواندند سرودی بیادگار گذاشتند که در طی چندین هزار سال زبان بزرگان ذکر و بدل حفظ شد . مهند رهایش آریاها را مدققین ملل هر کدام از زاویه مفاد خود نگاه کرده و باسناد دلچسپی های خصوصی به جاهائی قرار داده اند ولی باستناد و شهادت متون ویدی و اوستائی که قدیم ترین و مستقیم ترین یادگار ادبی و مذهبی خود آنها است و تحقیقاتی که اخیراً علمای روسیه بعمل آورده اند ایشقدر معلوم میشود که (آریانا و یجور) مهند وایه رهایش آریائی بین حوضه علیای اکسوس و سردریا در ماحول فراغانه فعلی وقوع داشت .

مسیوقیم که در جغرافیای ویدی رود خانه های (کوبها) کابل (کرو مو) کرم (گوماتی) گومل (راسا) کنر (سوتی) سوات (سرا سواتی) هریواتی اوستا یعنی ارغنداب (سند هو) سند و دیگر رود خانه های پنجاب و آخر از همدیگر دفته هم گنگا ذکر شده ، بلهیکا (بلخ) گندهارا (دره کابل) کوه منجوات (کوئل منجان) تذکاریافته ، شهادت این حقایق

تردیدی نیست که آریا های ویدی پیش ازینکه از (سند هو) بگذرند و در علاقه (سپته سند هو) یعنی پنجاب منتشر گردند در دوطرفه هند و کش میزیستند .

اوستا منبع موثق دیگر آریائی که معلوماتش متمم و مکمل سرود های ویدی است و نسبت به تقاضای عصر روشن تر - مربوط تر - متمرکزتر و کاملتر مییابد در شانزده قطعه خاک ز بیای آریائی نشین تمام نقاط افغانستان را بحیث یک کشور احتوا میکنند و تفصیل تعبیر قطعات مذکور قرار آتیست :

(آریانا ویجو) فرغانه (سفده) سفدیان (مورو) حوزه مرغاب (بغدی) بلخ و باختر (نیسایا) میهنه (مریو) حوزه هریرود یا هرات (ویسکره ته) حوزه کابل (اوروا) روه یا علاقه بین قند هار و سند - (خندتا) هیرکانیا .. (هره ویتی) حوزه ارغنداب (هیتو منت) حوزه هیرمند و سیستان (راغا) راغ بد خشان یا ری (کهره) حوالی غزنی (وارنا) وانی و زیرستان (هپته هندو) پنجاب (رانسکه) قطعه درحوزه علیای سردریا یا در بد خشان ؟
این قطعات بعضی بصفت میزه هم یاد شده مثلا (هره ویتی) یا ارغنداب فشنسکه (هیتو منت) یا هیرمند و سیستان در خشان (بغدیسم سریرام اردو و درفشام) یا بلخ گرین یا یرجم های بلند .

علاوه بر قطعات فوق اوستا از یک سلسله کوه ها ورود خانه های د یگر افغانستان هم ذکر میکنند مثل (یویائی ری سنا) یا (ایارسین) که قرار (بنداهش) و (زاد سیرام) از (سیستان تاسنیستان) یعنی از سیستان تا چین انبساط داشت و عبارت از کوه بلند و بزرگ هندو کش است (یورانا) یعنی کوه و معمرو کوتل یروان در شمال کاپیسا .

(سیپتا گونا گیری) یعنی سین فردر ولایت بغتیا در جنوب شرقی افغانستان .

(ستیرا) یا تیرا که مقصد از کوه هانیست در حصص شرقی افغانستان .

(یورا وانا) یا کوه (یروت) که امروز هم به همین نام در علاقه ننگر هار در جنوب غربی جلال آباد افتاده است .

(هریتی بارز) که معنی آن (کوه های بلند) است و گاهی یگر آنرا عبارت از توده

مرتفع یا میر میداند .

(سیامکه) سیاه اومند (بنداهش) یا سیاه کوه بشمال شرقی هریرود .

(وفره یانت) و فار اومند (بنداهش) یا کوه یربرف که قرار بنداهش شاخه از کوه ابار سین

یعنی هندو کش است .

در قطار رود خانه های کوچک تر میتوان هواکتر - هواسیه - فرادانا - هوار - نو هیتی

را نام برد که عبارت از (خاش) و (خسپاس) (فرارود) و (هاروت) معا و نین هیرمند میباشد

باين ترتيب از روی جغرافيهای ويدو اوستا تنها وبصورت بسيط تر واز تر كيب آنها بهم بصورت جامع ودقيق معلوم می شود كه خاك های بين آمو دريا وسند و ها مون سيستان مهد رهايش كتهل آريا های هندوكش بود .

اين دومنيع قديم را اينجا گذاشته وبه نگارشات قديم ترين مولفين كلاسيك يونان (اراتوس تنس) و (استرابون) و (بطليموس) مراجعه ميكنيم .

اراتوس تنس در نيمه اول قرن سوم ق م مطالعاتی راجع بلكشور مانو ده كه متاسفانه متن آن از بين رفته ولی خوشبختانه (استرابون) تذكراتی ازو دارد كه بااصل نظريات خودش كشور اريا نشين ويدی واوستائی را بنام واقعی آن (آريانا) با حدود ذيل بيان ميكنند .
شرق : رود اندوس (سند)

جنوب : بحيره هند .

شمال : كوه های كه از شمال هند بطرف بحيره خزر ميرود .

غرب : خطی از گوشه شرقی بحيره خزر تا خليج فارس كه يارتيا و كرمان و مكران را از فارس ومديا جدا ميكنند .

به تعبير واصطلاح خود استرابون بسكتر يانا يا باختر مروايد آريانا بود .

بطليموس جغرافيه نگار يونانی مصري (قرن ۲ م) در مورد جغرافيايی آريانا وارد شده وولايات آنرا شرح ميدهد وما آنرا به تعبيرات ييلو ذكر ميكنيم .

(مار جيانا) (حوزه مرغاب) (بسكتر يانا) باختر و بدخشان (اريا) حوزه هر يرود ولايت هرات (پارويا مزوس) هزاره جات وكابل تا سواحل اندس معه نورستان و دارستان (در انجيانا) سيستان . (ار كوزيا) علاقه قندهار و غزني و سلسله كوه سليمان تا اندوس (گندروزيا) كنج ومكران يا بلوچستان .

يس از روی متون ويد و اوستا وقرار نظريات اراتوس تنس و استرابون و بطليموس افغانستان مهد آريا های ويدی و اوستائی بوده و به همين مناسبت پياد خاطره های باستانی مولفين كلاسيك آنرا بصفت خاك اريا (آريانا) خوانده اند ونام قديم مملكت ما در چوكا تيكه تصريح شد آريانا بود .

جغرافيه نگاران عرب در قرون وسطی همين كشور باستانی را بنام (خراسان) يا تقريباً همين حدودی كه بالا ذكر شد ذكر کرده اند ودر قرون جديده اسم افغانستان جای آنرا گرفت .

در آخر اين بحث ياد آوری می كنيم كه يروفيسر ولسن يكمی ازاعضای بارز انجمن آسيائی بشكال ۱۰۰ سال قبل در اثر مهم خویش موسوم به آريا نای عتيق (تقريباً صد

صفحه اثر خود را در اطراف سابقه باستانی آریانای قدیم وقف کرده و باستاند مدرک کلاسیک ولایات و شهرها و قبایل ما را شرح داده و تهدایی برای هستی تاریخی و جغرافیائی افغانستان قدیم وضع نموده و بر ما منت گذاشته اند.

از روی قرابت فوق العاده متون ویدی و اوستائی و از روی شباهت های زبان و دیانت و افکار و فولکلور و بسا چیزهای دیگر معلوم می شود که بیروان (ودا) و (اوستا) در مهد مشترک خویش در آریانا زندگانی داشتند و با مهاجرت های قبایلی دامنه تهذیب ویدی بشمال غرب هند و دامنه دیانت و تهذیب اوستائی بخاک های ایران کنونی انبساط یافت. از روی مطالعه اسمای قبایل ویدی معلوم می شود که عده در کوه های افغانستان مانده و عده از پنجاب به پنجاب مهاجرت کرده اند. این موضوع بسیار وسیع است و بصورت نمونه دو قبیل را اسم می بریم یکی (یکته) یا (پختانه) که شاخه ها و عشایر آن بیشتر در علاقه (یکتسکا) یا (پختیای) افغانستان مسکون می باشند و دیگر (بهارته) که بعد از مهاجرت شاخه ها و عشایر آن پنجاب را فرا گرفته و آن قطعه را بنام (بهارتورشه) یا (چراگاه بهارت) موسوم ساختند و این اسم را این نام تاریخی و ملی هند شد.

آریاهای ویدی با سیر مهاجرت خود از دامنه های جنوبی هندوکش به طرف شرق ماورای سند و خاک های بین این رودخانه و گنگارا یکدفعه اشغال نسکر دند - مدتی کنشار اندوس متوقف بوده جنگ های میان خودشان و بومی های هند بعمل آمده سپس اراضی بین (سندج) و (امونا) را اشغال و آنرا (کوروکشترا) یعنی (میدان کورو) خواندند. باز بین (امونا) و (گنگا) داخل شدند و آنجا را بنام (مدهیا دیسه) یعنی (سرزمین وسطی) یاد نمودند.

(بهارت) یا (بهارته) کتله مهم آریائی را دربر میگيرد که از هندوکش قروء آمده برخی از راه وادی اراغنداب و برخی از دره های (کوبها) و (کرومو) و (کوماتی) به پنجاب انتشار یافته اند و (مهابهارته) مجموعه رزمی آنها بعد از ویدها و اوستاسو مبن منبعی است که از آن راجع به بعضی قبایل و مهاجرت آنها از افغانستان به هند معلومات بدست می آید و اما اینجا موضوع مهاجرت عشایر (بهارته) را مطالعه میکنیم.

مهابهارته از عشایر بنام های (Malas ملا) (Malas مالا) یا (Malavas مالا) صحبت میکنند که قرار نظریه واله دیوسن قرابت زیادی به (Madas مادا) یا (Madavas مادا) و (Madrasا مادرا) و (Madrasا مادرا) دارند و این نامها هم با اسمای دیگری که بصورت (Bhadrosا بهادرا) و (Bhallasا بهالا) آمده اند شباهت

زیادی بهم میرسانند . مدقق مذکور باسّاس نظریهٔ پانی نی میگوید که تمام اسمای فوق: يك عده قبایل و عشایر دیگر بصورت مجموع بنام (بهلیکه Bahika) یاد شده اند و (بهلیکه) در ادبیات سانسکرت بصورت (بهلیکه Bahlika) هم آمده و بهلیکه نام ویدی بلیخ است که در پهلوی شکل (بهیل) و (بخل) هم دارد . به این ترتیب واضح میشود که چطور عشایر (بهارته) و دیگر قبایل آریائی از باختر و دره های هندوکش و افغانستان شرقی و جنوبی به پنجاب رسیده اند . پروفیسر (پرزولسکی) میگوید که با احتمالات زیاد (بهلیکه) های پنجاب و بلخ يك چیز بوده اند .

زبان سانسکرت مخصوصاً در مرحلهٔ اول حیات که آنرا سانسکرت ودا گویند در دو طرفهٔ هندوکش در عصر ویدی معمول بوده و از جملهٔ سرود های ویدی که مجموع آن چهار کتاب اساسی (ودا) را تشکیل داده است قدیم ترین آن (ریگ وید) بین کاپیسا و پنجاب سروده شده است . پس گفته میتوانیم که ادبیات باستانی سانسکرت ویدی در افغانستان شروع و در خاکهای پنجاب ادامه یافته و (پانی نی) که در قرن چهارم ق م در نزدیکی اتک میزیت آنرا در صرف نحو خود از حشو و زواید يك کرده و (سانسکرت) یعنی (سانسکرته) یعنی اسم و برابر) شده نامید .

يكی از آفتخارات بزرگ (سرویسیم جونز) موسس دانشمند انجمن آسیائی بنکال که در اوایل سال ۱۹۴۶ در کلمکت پیاد بود دوصد مین سال تولدی او جشنی گرفته شده بود وضع اصول مقایسه در زبانها و فیلوژی مقایسوی است که به اساس آن اول شباهت بین دو زبان سانسکرت و زند و باز شباهت بین این زبانها و السنه یونانی و لاتینی را ملاحظه نمود . رویکه مشارالیه به اساس کتاب (زنداوستی) دانشمند فرانسوی (انتکیل دو یرون) لغات (زند) را میخواند از شباهت تمام آن زبان سانسکرت در تعجب میشد . او اشتراك زنده گانی متکلمین این دو زبانرا از نقطه نظر فیلوژی نشان داد . زبان (ویدی) (واوستائی) با اندازه بهم شبیه اند که میتوان جمله های شعری يك زبانرا بر زبان دیگر در آورد . این دو زبان يکی بمددیگر در کوهای هندوکش حرف زده میشد و از آنها شاخهائی منشعب شد که به اساس اصطلاحات علمی آنها را خانواده هندی و ایرانی مینامند و مار کنستراخت اشتراك دو خانواده السنه مذکور را روی تیغه های هندوکش رسم میکنند .

افغانستان بعقیده دانشمند نورویژی برای مطابقه شاخهائی السنه هندوآریائی خیلی مهم است و میگوید که دره های هندوکش یاد گار های دست نخورده از شاخهائی السنه هندواروپائی در خود حفظ کرده این قبیل مطالعات برای افغانستان و تاریخ ادب باستانی آن نهایت مفید

است و مرکزیت این کشور را با انتشار لغات و کلمات و لهجه ها که با مهاجرت ها بڅاک های همسایه به بعمل آمده است و انمود میکنند .

پس زبان سانسکریت ارمنا نیست که با مهاجرت قسمتی از قبایل ویدی از کپهستان افغانستان به هند آمده و بر علوم لهجه های هندی تاثیر بخشیده است این زبان در عصر پادشاه بزرگ مویا (اشوکا) با آئین بودائی هندی از هند مجدداً به افغانستان آمده و در دوره کوشانی زبان مذهبی هند و افغانستان بود .

همانطور که جغرافیه منابع اولیه آریائی سرود ویدی و اوستائی در مورد افغانستان با آریائی یا آریانای قدیم قابل تطبیق است نصوص تاریخی آن که واسطه قدامت و تعبیرات مذهبی شکل داستانی بخود گرفته اولین فصول تاریخی مملکت ما را تشکیل میدهد همه منابع قدیم آریائی سرود ویدی ، اوستا ، مها بهارا ته ، حصص ، رزمی دارد که کار نامه های بهلولان و قصص جنگهای شهزاد گان و شاهان را ترسیم میکنند . سلاله هائی که اوستا به اسم (یارادانا) و کاوی و (اسپه) ذکر کرده کسانی اند که در اراضی شانزده گانه قشنگ متذکره فرگاد دوم و نندیدادیا آریانای مولفین کلاسیک سلطنت کرده اند . ایشان همان دود مانهای پیشدادی و کیانی واسیه بلخ اند که شاهنامه ها به ذکر سلطنت و کار روانی های آنها رنگین است و صحنه های فعالیت آنها را در کابل و زابل و بلخ و سمنگان و قندهار و هرات و سیستان و غیره قرار میدهند .

آریاهای ویدی بعد از اقامت خویش در شمال غرب هند جامعه بودائی را بپایان آوردند که به تدریج از سر زمین دیانت خیز هند به افغانستان نفوذ و انتشار یافت . اشو کاه کبیر که از معروفتترین پادشاه موریان ، اولین خاندان سلطنتی هند است در فرصتی که دامنه امپراطوری موریان در جنوب هندو کش هم انبساط داشت به اعزام مبلغین و تبلیغ آئین بودائی هند به کشور های همسایه و دور دست تصمیم گرفت .

(مچهان تیکا) و (دامارا کی تا) و (مهارا کی تا) مبلغینی بودند که بطرف افغانستان و کشورهای غربی آسیا اعزام شدند و در نتیجه در نیمه اول قرن ۳ ق م آئین بودائی در حصص شرقی آریانارام یافت گندهارا یعنی دره کابل در سر تا سر مسیران سرزمین موعود بودائی شد و حیثیت (مکده جدید) را بخود گرفت . در اثر تحقیقات موسیو (فوشه) دیانت بودائی از راه (ننگاراهارا) ننگرهار موجوده ، جلال آباد و (لمپا کا) لغمان و تیکوونچرو به حوزه کاپیسا و کابل رسید و از اینجا هالزراه دره غور بند و فندستان به بامیان واصل شد و بعد از عبور در شمال هندو کش صفحات باختر و تخارستان را فرا گرفت و تشکده (وهران) Vahran که قرار یکی از نسخ اوستا مکشوفه از سمرقند ، آنرا (سیندات) یسر (ویشناسیه) که در (بغل بامیک) یعنی بلخ درخشان بنا نهاده بود بنام

(ناوا و بهارا) یا (نوبهار) مبدل به معبد بودائی شد و تا نیمه اول قرن هفتم مسیحی حين عبور زایر چین (هیوان - سننگ) هنوز بلخ بحث (راجا گریها) یعنی (شهر کوچک شاهی) و معبد بودائی آن به نام (ناوا و بهارا) یاد میشد و (پرا جانکارا) سر حلقه علمای معابد مذکور از استاد چینی استقبال کرد. آئین بودائی هندی سرعت در افغانستان در نیمه شرقی خط (بلخ - قندهار) انبساط یافت با آن زبان سانسکریت پس به افغانستان عودت نمود و از روی پارچه های خطی که از بامیان کشف شده معلوم میشود که تا اواخر قرن هشت و اوایل قرن ۹ هنوز نویسنده گان و روحانیون این زبان را بر رسم الخط های مختلف در معابد افغانستان می نوشتند. آئین بودائی فلسفه و تخیل و افکار و خرد و بندار هندی را در افغانستان رواج داد، استوبه ها و معابدی در عصر خود (آشوکا) در دره (گندهارا) و کاپیسا آباد شد اوبسا یاد گارهای قیمتی بودا در معابد مجلل هده و بلخ بودیت گذاشته شد، افغانستان و تاثیر دیات زور آستری آن فلسفه قدیم بودائی را که رنگه محدود تری داشت و سبع تر ساخت.

آئینی که در (مکده) و (بنارس) در قرن ۶ مسیحی بمیان آمده بود تنها يك طریقه محدود (هتایاتی) یا (راه کوچک نجات) داشت علمای (مکده جدید) یعنی گندهارا در عصر امپراتور کنشکا پادشاه بزرگ کوشانی افغانستان طریقه (مهایانا) یا راه بزرگ نجات را بمیان آوردند که در آن مدرسه (سراوستی داون) افق وسیعی باز کرد آنچه آشوکا از نقطه نظر آبادی های مذهبی در هندو افغانستان کرده بود کنشکا در افغانستان و هند کرد تراش های عظیم الجثه بامیان یا افلا تراش مجسمه ۳۵ متری آن درین عصر شروع شد و بلند ترین استوبه بودائی جهان را در مقر زمستانی خود شهر (پور اشاپورا) «پشاور» بنا نهاد.

افغانستان آئین بودائی را از هند گرفت و در مقابل برای نمایش تخیل و افکار مذهبی آئین مذکور صنعت یخته های شمال هند داد، در اواسط قرن سوم ق م ذوق بونائی باقر حقه استادان قدیم باختری سبک صنعتی در شمال هند و کش ایجاد کرد که آنرا معمولاً بنام مدرسه (گریکو باکتریان) یا (یونا و باختری) یاد میکنند و مدققین روسی و سیو و دام ترپور آنرا یکی از چشمه های الهام صنایع مستظرفه هندو ایران و سنیکیانیک و مغلستان میدانند نفوذ آن توسط مدرسه کوشانی بر آثار ساسانی ذی دخل است و استادان بودائی مذهب افغانستان از آن تحلیلات بودائی مدرسه (گریکو بودیک) را در افغانستان بمیان آورده اند.

مهد تولدی صنعت گریکو بودیک را تا چندی قبل به گندهارا یعنی دره کابل نسبت میداد ولی در اثر کشفیات پروفیسر هاکن در ۱۹۳۶ در قندز (کهاندز) و کشفیات علمای شوروی در حوالی ترمز معلوم شد که این مدرسه بزرگ صنعتی در شمال هند و کش تولد یافته و مهد ظهور آن باختر است، چنانچه این مکتب را سیو هاکن در رساله کوچک صنعت گریکو باکتریا

وصنعت گریکو بودیک باختر با دلایل ثابت کرده است ، پس صنعت گریکو بودیک در باختر تولید شده و در جنوب هند و کش در ساحت گندهارا مراتب ترقی و عروج خود را در اواخر قرن اول و اوایل قرن دوم مسیحی در عهد کنشیکا طی کرده است و برای اینکه نفوذ این مدرسه در شمال هند فهمیده شود مختصراً به مکاتب صنعتی خاص هندی اشاره میکنیم : مراتب صنعت خاص هندی را به مدرسه های (سانشی) و (ماتورا) و (اماراواتی) و (گویتا) تقسیم میکنند . مدرسه سانشی از ظهور صنعت درین کشور یعنی از قرن ۴ یا ۳ ق م تا شروع اوایل عهد مسیح دوام کرده است و عهد موریای و سونگارا را در بر میگردد و در صحنه های حیوان و نبات هندی را با جزئیات نشان میدهد ولی از نقطه نظر مجالس مذهبی بودائی نظیر آن محدود است زیرا شخص بودا را با سبب و علامه نشان میدهد ، بعد از مدرسه سانشی در خاک پنهانور هند سه مدرسه در سه نقطه معین بمیان آمد ، در مرکز و شمال مدرسه ماتورا در طی قرن یک تا ۴ روح مدرسه سانشی را دوام داد ، در جنوب هند مدرسه اماراواتی موازی با سبک باتورا از قرن ۲ تا ۴ م وجود داشت و در شمال غرب هند مدرسه گریکو بودیک داخل شده و بر مدارس خاص هندی ماتورا و اماراواتی اجرای نفوذ کرد - باین ترتیب صنعت گریکو بودیک باختر از گندهارا به شمال غرب هند انتشار یافت ، اگرچه میان آثار تخت بامی (حفريات دا کتر D . B . Spooher و تا با کیلا (حفريات سرجان مارغال) یکطرف و آثار مکشوفه کاپیسا و هده از جانب دیگر شواهد های زیادی موجود است و موسیو فوشه از نقطه نظر سبک از جلال آباد تا راول پندی یک مدرسه شمرده ، معذاک بعقیده هاکن هده با آثار زیبا و مهیج خود در تمام ساحت مدرسه مذکور مقام ممتاز دارد .

آخرین مدرسه هند مدرسه گویتا است که بین قرن ۵ و ۹ میلادی از بختگی مدارس فوق الذکر پیدا شده و از خود دو مرحله دارد یکی سبک اول گویتا بین قرن ۵ و ۶ که آثار (اجانتا) نماینده آن است و دیگر سبک دوم گویتا بین قرن ۷ و ۸ که - افنتا - و الورا ازان نمایندگی میکنند ، این مدرسه هندی به نوبه خود در طی قرن ۷ به آثار صنعتی افغانستان نفوذ افکند و این مطلب از آخرین شواهد صنعت بودائی افغانستان در دره فند قستان (غوربند) معلوم میشود .

بیشتر گفتمیم که آئین بودائی ، نیمه شرقی افغانستان را برای هزار سال احتوا کرد در نیمه غربی مملکت آئین زوراستری و فروعات آن دوام داشت چنانچه مسکوکات کوشانیها تمام ارباب انواع اوستائی باختری و هندی را نشان میدهد ، بعد از دوره کوشانیهای بزرگ از قرن ۴ م به بعد آفتاب پرستی هم ازان به میان آمده و از زمین

داور جبل الزور گرفته تا كابل و كاپيسا و لوگر در جنوب هندو كش منتشر شد و صاحب معابد مجليل و پاشكوهی گردید. اين ديانت باز از افغانستان به هند انتشار يافت. هاكن در كتاب تجسسات عتيقه شناسی كو تل خير خانه كه در ۱۹۴۶ در ياریس به طبع رسيده و موضوع آنها مطالعه معبد سور يا - رب النوع آفتاب كو تل خير خانه است. بعد از ذكر نظريه موسيوها كن و موسيو كومون كه در قرن ۴ م پرستش آفتاب در عالم شرقی عموميت داشت مينگارند: « پرستش آتش و آفتاب كه بقايای آئين زوراستری ميباشد از مدت مديدي در سيستان شيوع داشت و قدم بقدم تابستانه هند رسيد بلكه در داخل هند هم انتشار يافت چنانچه از روی شواهد متعدد معلوم می شود كه آئين آفتاب پرستی در عصر دودمان گويشا در نقاط مختلفه هند وجود داشت و زيارچين هيوان تسانگ حين مسافرت خود معا بد معروف آفتاب پرستی را در قنوج و ملتان ديده است. از روی (بها و شياپوران) معلوم ميشود كه آفتاب پرستی در سا كه دونهيا - يعنی سيستان معمول بود و بعضی از موبدان آن بنامهای : (بهو جگه) و (ما كه) اسم برده شده اند.

مقارن ظهور دين مقدس اسلام دود مانني از عرق كوشانو يفتلی وبا ديانت بر همنی و بودائی از كابل بجنوب هندو كش بين ها مون و سندن سلطنت داشتند كه بنام كاپلشا هان بر همنی يا (رايان - كاپلی) معروف اند. شاهزادگان هندو بر همن هند با ایشان هم آهنگی و مراودات دوستانه داشتند. در همن وقت ها معبد سكاوند او گر مهم ترين كانون مذهبی افغانستان در جنوب هندو كش شمرده می شد - قرار يكه محمد عوفی مينگار د سالانه هندوها به تعداد زياد از اقصی نقاط هند بز يارت اينجا می آمدند. با توسعه دين مقدس اسلام در افغانستان مركز رايان كاپلی از كابل به ويهند كونا راتك و از آنجا بداخل هند انتقال يافت و صفحه ارتباط تهذيبی قديم افغانستان و هند درين جا خاتمه يافته وبا نشر آئين اسلامی صفحه جديدي باز شد.

افغانستان و هند در سايه آئين اسلامی وارد مرحله جديدي شدند كه به تهذيب و ادبيات و صنعت و افكار آنها تاثير زياد بخشيد و همه را رنگ نو داد.

گرچه در نيمه اول قرن ۷ مسيحي عربها از راه سيستان بطرف افغانستان و هند بيش می آمدند - در افغانستان مقاومت رتييل ها بيش رفت آنها را به تعويق افكند ولی بعد از مقاومت باهمی مكران و سندن محمد بن قاسم تقفي در ۷۱۲ سند را با شهرهای آن منصوری قصدار - قنديل - بيضا - محفوظه و ملتان فتح كرد. در افغانستان آئين اسلامی تا نرد يكي های كابل رسيد و عربها از سند بيش رفته نتوانستند واداره اولين ولايت اسلامی هند از طرف خليفه معتمد به يعقوب ليث صفاری سپرده شد.

اين موقعيت كه هنوز دين اسلام به تمام افغانستان و حصه معتنا به هند نشر نشده

وروابط افغانستان و هند اسلامی وجود خارجی نداشت - دسته از فرزندان افغانستان یعنی وزرای برمکی بلخی که در دربار خلافت بغداد نفوذ زیاد داشتند از تهذیب و علوم و ادب هندی درمرکز خلافت اسلامی خیلی پشتیبانی میکردند و گفته میتوانیم که روابط تهذیبی و علمی هند و عرب توسط ایشان شروع شد زیرا به توجه و رهنمائی آنها شاگردانی برای تعلیم طبابت و نجوم و شناخت ادویه هندی بهند فرستاده شد و از دانشمندان هندی به بغداد دعوت بعمل آمد تا کتب علمی سنسکریت را به عربی ترجمه نمایند. با خود عربها دین اسلام از ولایت سند پیش رفت و اقلاً دو صد سال ازین گذشت تا اینکه دودمان غزنوی بمیان آمد و با ایشان مخصوصاً محمود را نشر دیانت و ثقافت اسلامی با عاقل هند باز شد. غزنویها در هند از نقطه نظر دین و ادب دو فصل جدیدی باز کردند که یکی آن ثمره اجتهاد علماء و دیگری نتیجه زحمات ادبای افغانستان یا خراسان این وقت است از جمله سرآمد علمای افغانستان که مقارن ختم سلطنت مسعود بهند آمدند خاندان هجوری غزنویست که در محله (اجویر) و (جلابی) شهر غزنه زندگانی داشتند و به (جلابی) هم مشهور اند. رکن برجسته این خاندان جلیل علی بن عثمان اجویری است که در ۴۳۱ بقصد تعلیم اسلامی و ترویج طریقه صوفیه وارد لاهور شده و درین جا اقامت گزید و به (داتا گنج بخش صاحب لاهوری) معروف شد. علمی در مدت ۳۴ سال تبلیغ اسلامی کرد و به پیروان خود اسلوب صوفیه کرام را ارشاد فرمود. و آثار ی از قبیل (منهاج الدین) (البیان لاهل العیان) (اسرار الخرق و الوثینات) (کشف الاسرار) (الراہات بحقوق اله) و بالاخره (کشف المحجوب) را تالیف کرد. که از مهمترین آثار آنجناب محسوب می شود. مشارالیه بعد از یک عمر بذل فیوض معنوی به محیط هند در ۵۶۶۰ وفات نمود. و سلطان مسعود غزنوی اولین پادشاهیست که بزیارت آرامگاه فرزند عالیمقام و عالم مجید غزنه آمده و مقبره مبارکش را تعمیر نمود.

فصل دیگری که بدست غزنوی ها مخصوصاً محمود در هند باز شد فصل ادبی است. شعراء و فضلاء افغانستان مانند فرخی و عنصری و عسجدی و عوفی و بیرونی و غیره با محمود به تعقیب عصر محدود به هند مسافرت کرده و باب تعلقات ما و هند را کشودند. زبان فارسی یا زبان دری خراسان یا سبک منحصر بفردی که تا این وقت داشت و کانون نهضت آن دربار غزنه بود بحمص شمال غربی هند راه یافت. گردیزی قصه خوبی از ادب پروری محمود را در هند نقل میکند - می نویسد: در فتح قلعه کالنجر، خود را جای آن (نندا) بعد از مفتوح شدن قلعه پارچه شعری گفت و برای محمود فرستاد، سلطان آنرا بشعرای تازی و هندی فرستاد و همه تصدیق کردند که سخن ازین بلخ تر و بلندتر نتوان گفت. آنکاه محمود امارت پانزده قلعه را بصفت صلح در اختیار او گذاشت.

بدین طریق محمود از شرای هندی که در السنه خود هند هم شعر میگفتند تشویق بعمل آورده است و ذوق ادبی را تقویت کرده است - از اواخر قرن ۴ گرفته در تمام قرن ۵ ه علیا و دانشمندی از افغانستان بهند مسافرت کرده و بعد از مطالعه آثار و زبان و قصص و روایت هندی حین اقامت در هند ویا بعد از مراجعت باافغانستان آثار مهمی به میان آورده اند از آن جمله اند : بیر و نی - گردیزی و يك قرن بعد تر محمد عوفی آنکه از همه بیشتر و بیشتر هند و روح هندی را فهمید و برای معرفی آن خدمت فراموش ناشدنی انجام داد مردیست از دهکده بیرون خوارزم که در دربار غزنه زندگانی میکرد و معاصر حیات محمودی به هند مسافرت کرد - سانسکرت آموخت و در مذهب و ادب و علوم و عرف و عادات هندی عمیق شد و بعد از مراجعت به غزنه کتاب بس قیمت دار و مفید (مال الهند) را نوشت ابوریحان بیرونی و اثرش در روابط تهذیبی و معارفی افغانستان و هند مبدا نیست که مقدمه انقلاب بزرگ ذهنی و فکری در هند میباشد و بهتر از هر سیاحی تمدن هند قدیم را معرفی کرده است .

مشارالیه علاوه بر معرفی هند و تهذیب هندی با ترجمه آثاری مثل مبادی اقلیدس المجستی بطليموس - رساله در شرح اسطرلاب و غیره از عربی به سانسکريت در توسعه مبادی علمی هند کمک شایان و فراموش ناشدنی بعمل آورده است . همین قسم پنجاه سال بعدتر عبدالحی ضحاک گردیزی در زین الاخبار خویش فصولی در اطراف مراسم اعیاد مذهبی و معارف جامعه هند وقف کرد .

جانشینان غوری ها در هند یا سلاطین مملوک در زمینه زندگانی تهذیبی و معارفی و عمرانی هند و در انتشار مبادی فکری افغانستان در هند بسی مداخلت نیستند . به عقیده من اصول عمرانی غور مخصوصاً طرز از برج ها در طرز آبادی های غوری در هند بسی تاثیر نیست . همانطور که در عهد غزنوی ابوریحان بیرونی و گردیزی را عامل معرفی هند باافغانستان معرفی کردیم مربوط به عصر غوری از قاضی منهاج السراج جوزجانی صاحب طبقات ناصری و محمد عوفی صاحب لباب الالباب و جوامع الحکایات حرف میزنیم که در دربار غور بهادر هند مصروف نگارش آثار قیمت داری شدند که برای معرفی تاریخ و ادب و ثقافت و تهذیب افغانستان و هند خیلی گرانها و مهم است . طبقات ناصری از نقطه نظر سلاله های تاریخی افغانستان مخصوصاً دودمان غزنوی و غوری - لباب الالباب برای معرفی و شرح

حال شعرای هند و افغانستان و جوامع الحکایات برای نشان دادن سویه زندگانی - عرف و عادات و روحیات طبقات مختلف افغانستان و هند کمال اهمیت دارد و برای هردو مملکت مجاور گنج شایگانی بشمار میرود .

بعد از تهاجمات چنگیز و تیمور در آسیا، احفاد اخیر الذکر در افغانستان و هند دو سلطنت جدا تشکیل کردند که سلطنت افغانی آنها بیشتر بنام تیموری های هرات و سلطنت هندی به مغول های بزرگ معروف است . درین عصر در افغانستان و هند روناس صنعتی و ادبی به میان آمده خراسان با ننگارستان هرات کانون میناتور کشی و خطاطی و تہذیب و کاشی کاری شد و هنرورانی مانند بهزاد و میرعلی و سلطان محمد نور به دنیای ذوق تقدیم کرد و هند مرکز عمرانی و صنایع و بزم ادب فارسی گردید . زبانیکه در عصر محمود با شعراء و ادبای افغانستان وارد شد در عصر مغول ها مخصوصاً در دوره سلطنت جلال الدین محمد اکبر پادشاه در فضای هند نسج پیدا کرد و صاحب مدرسه و سبک شد که آنرا در عالم ادب سبک هندی خوانند و به نوبه خود در افغانستان سرائت نمود و طرفدارانی پیدا کرد و افغانستان بهتر از هر جای از آن محفوظ می شود . در دربار مغول ها جمعی از شعراء و فضلاء افغانستان گرد آمده و در حلقه های ادبی و تاریخی و علمی خدمات بزرگ انجام داده اند که فهرست آنها و آثار ایشان مطالعات جدا گانه و مبسوط بکار داد و این جاد عالم تاریخ بیک تن از ایشان نظام الدین احمد هروی مولف طبقات اکبری یا اکبر شامی اشاره میکنیم . ازین دوره به بعد روابط تہذیبی افغانستان و هند تخفیف یافته ولی بکلی قطع نشده است و هر دو کشور همسایه به مقتضای روحیات خود پیش رفته و امروز ضو ریکه در حلقه های ادبی و تاریخی و علمی طرفین محسوس می شود زمینه همکاری تہذیبی میان افغانستان و هند مجدداً خیلی مساعد گردیده است .

« احمد علی کهزاد »

فصل دوم : شاه - حکومت - پایتخت ، مشتمل بر سه بخش .

بخش اول : پادشاه افغانستان

شهر یار معظم و پادشاه جوان افغانستان اعلیحضرت محمد ظاهر شاه خلد اله مملکت و احاط الہ عمره و دولته است که ذات همایونی شان امسال پایه مرحله ۳۱ عمر شریف خویش می گذارند - ذات همایونی در سال ۱۲۹۳ هجری به ۲۲ میزان در کابل تولد گردیده اند . بعد از آنکه عمر شان مقتضای تعلیم گردید اولاً به مکتاتب مقدماتی و متوسطه و سپس تعلیمات شان را در مکتاتب عالی بانجام رسانیدند . هنگامیکه پدرفقید و شهید شان اعلیحضرت محمد نادر شاه کبیر بحیث سفیر افغانستان در یاریس مقرر و عازم آنجا گردیدند - ذات همایونی همراه آن شهریار فقید برای تحصیلات مهمه بفرانسه تشریف فرما گردیدند - زبان فرانسوی و تحصیل علوم عالی را در رشته های مختلفه و مکتاتب عالیہ و فامیل های دانشمند با تمام رسانیدند . و در اطراف مسایل داخلی وطن تعلیمات خصوصی از پدر بزرگوار خود حاصل کردند - راجع به اخلاق ملی و کسب مطالب و خصائص عمده نسبت بوطن هم از طرف آن پدر نامور با یشان تعلیم داده شده بود .

بعد از انقلاب افغانستان (که نجات آنهم بدست حق پرست پدر شهید شان انجام یافت) پادشاه جوان که در آن مملکت بود و تعلیمات شان به پایان رسیده و برای خدمت بوطن مستعد گردیده بودند - در ۳۰۹ شمس در ۲۰ برج میزان بسکابل تشریف فرما گردیدند . محض بر اثر آن عشقی که برای عالم عسکریت افغانستان داشتند و بنا بر تعقیب از قدم های پدر بزرگوار خود به تعلیم گاه عالی نظامی کابل در شق عسکری شامل شدند . در ۱۳۱۰ شمس با صبیبة والا حضرت سردار احمد شاه خان وزیر دربار و پسر عموی اعلیحضرت شهید از دواج نمودند . و در اخیر همین سال چندی بکفالت و زارت جلیله حریبه و بعد به کفالت وزارت معارف موظف گردیدند .

درین دو وزارت استعداد فطری و قابلیت ذاتی شان در اجرای وظیفه واداره کردن بوجه احسن و بصورت خوب واضح و مبرهن گردید .

در ۱۳۱۲ یعنی بعد از شهادت اعلیحضرت شهید بتاريخ ۱۶ عقرب با اثر خواهرش و اتفاق وکلای بزرگ ملت و تمام افراد کشوری و لشکری پادشاه افغانستان مقرر شدند . امسال سال ۱۳ جلوس این شهریار جوان است .

اولاد اعلي حضرت همايوني :

- ۱- شهزاده بيگم بلقيس تاريخ تولد ۲۸ حمل ۱۳۱۱ ش
- ۲- والا حضرت شهزاده احمد شاه خان تاريخ تولد ۲۱ سنبله ۱۳۱۳ ش
- ۳- شهزاده بيگم مريم تاريخ تولد ۱۰ عقرب ۱۳۱۵ ش
- ۴- والا حضرت شهزاده محمدنادر خان ۳ جوزای ۱۳۲۰ شمسي
- ۵- والا حضرت شهزاده شاه محمود خان ۱۳۲۵

بخش دوم

رژيم و طرز حکومت افغانستان

افغانستان حکومت پادشاهي مشروطه بده، شاه مجلس شو راى ملي يا مجلس وکلا و مجلس اعيان پارلمان را تشکيل ميدهد. لهذا قواى دولت که مصدر آن ملت يعنى مشفق از ملت ميباشد به سه حصه که هر کدام آن از يکديگر جدا و مشخص شمرده ميشوند تقسيم شده است :
حصه اول - فوه مقلنه است که از طرف از امېنه ملي (مجلس شوراي ملي) وسنأ (مجلس اعيان) اعمال و تطبيق ميشود .

۱- از امېنه ملي يا (مجلس شوراي ملي) مرکب است از نمايندگان اهالي که از طرف ملت انتخاب ميشوند . اين هيئت عضو يا اورگان صحيح تمثيلي ملت افغانستان هستند که افکار و آراى عموم طبقات ملت از هر عقیده و مسلک را در محيط پوليټيکي مملکت تمثيل مينمايند .

طرز انتخاب اعضاى اين مجلس بطور مستقيم وبلا واسطه ميباشد باین صورت که اهالي حوضه انتخابيه در يك محل معين که قبلا از طرف حکومت محلي حسب مقررات اصولي تعيين واعلان ميشود . اجتماع نموده بعد از جريان مذاکره اصولا و کيل خود را بصورت علني انتخاب مي نمايند . حقوق انتخاب شدن برای این مجلس مساوی بوده وعموم تبعه افغانستان حسب مقررات اصول حق انتخاب شدن را دارند يعنى از حيث مذهب و عرق فرقي وجود ندارد . مدت يك دوره انتخاب درين مجلس سه سال بوده . مهذا برای انتظار کشيدن جهت ختم شدن دوره مجبوري وجود نداشته و اهالي مي تواند و کيل سابق خود را تکرار انتخاب نمايند . تعداد وکلاى شوراي ملي يکصد و بيست نفر و شرايط انتخاب شدن آنها حسب ذيل است :

الف - تبعه افغانستان باشند .

ب - از تبعه خارجه کسانیکه بعد از استحصال تذکره تابعيت ده سال ديگر در افغانستان اقامت کرده باشند .

- ج - سن شان کمتر از ۲۵ و بیشتر از ۷۰ سال نباشد .
- هـ - معروف بصدافت و راست کاری بوده مرتکب جنایت نشده باشند .
- چون سه ماه قبل از اختتام یکدوره انتخاب دوره جدید شروع میشود بناء علیه تشکیل مجلس در آغاز دوره جدید که اول ثور مطابق ۲۱ اپریل است صورت میگيرد .
- تصویب و تعدیل قوانین از طرف مجلس شورا به ترتیب ذیل صورت میگيرد .
- الف - ترتیب تصویب قوانین خواه لزوم آن از مجلس شورا عنوان و خواه از طرف وزراء اظهار و تقدیم شده باشد .
- اگر وضع کدام قانون از طرف وزارت یا ریاست های مستقله لزوم دیده شود وزارت یا ریاست مستقله لایحه آنرا ترتیب کرده بعد از ملاحظه مجلس وزراء برای مذاکره و تصویب بشورای ملی تقدیم میکنند و پس از تصویب مجلس شورا بر ریاست اعیان فرستاده میشود و بعد از تصویب مجلس اعیان بصفه شاهانه نشر میشود هرگاه لوایح مذکور از طرف وزارت و ریاست مستقله مجلس اعیان تقدیم شده باشد پس از تصویب مجلس اعیان برای طی مراتب اصولی بشورای ملی ارسال میشود و حسب فوق مراتب اصول را اكمال می نماید .
- ب - تردید قوانین : اگر لایحه پیش نهاد های وزراء را مجلس قبول ننماید باملا حضرات خود عودت خواهد داد . این لایحه وقتی بمجلس ثانیا اظهار خواهد شد که دایره منسوبه آن با دلایل مقننه نظریات خود را با اسباب موجب آن تکرار بمجلس عرض و تقدیم نماید .
- واما ترمیم و تعدیل قانون اساسی عنداللزوم بتصویب مجلس شورای ملی و اعیان و منظوری شاهانه صورت میگيرد .
- تدقیق و تصویب بزرگه مملکت بعد از ترتیب و پیشنهاد وزارت مالیه از جمله وظایف شورای ملی است . هکذا وضع اصولنامه جدید یا تغییر و نسخ قوانین مقرر بتصویب شورای ملی صورت خواهد گرفت خواه لزوم آن از مجلس عنوان و خواه از طرف وزراء اظهار شده باشد .
- تصویب امتیاز تشکیل کمپانی ها و شرکت های عمومی از هر قبیل و بهر عنوان که باشد از طرف شورای ملی خواهد شد .
- عقد مقاولات و معاهدات اعطای امتیازات (انحصار) اعم از تجارتي و صنعتی و فلاحتی و غیره خواه از طرف داخله باشد یا خارجه بتصویب مجلس شورای ملی میرسد .
- استقراض دولتی اهم از این که از داخله یا خارجه بهر عنوان و اسم باشد با اطلاع و تصویب مجلس شورای ملی کرده خواهد شد .
- تمدید خط آهن و شوسه به پول دولت و یا بخرج شرکت و کمپانی های داخله و یا خارجی تمام وابسته بتصویب مجلس شورای ملی است .

مجلس شورای ملی حق دارد که در اوقات لازمه عریضه به پیشگاه همایونی تقدیم دهد اما تقدیم این عریضه به حال توسط هیئت مرکزی از رئیس و شش نفر اعضاء که سایر طبقات از بین خود انتخاب میکنند خواهد بود. و رقت شرفیابی حضور هم اولا توسط وزارت دربار استیذان میشود.

۲- سنایا (مجلس اعیان) : تعداد اعضای مجلس اعیان پنجاه نفر بوده و مستقیماً بارادة

اعلی حضرت پادشاه افغانستان انتخاب و تعیین شده و دوام وظیفه در مجلس مذکور هم مربوط بارادة سنیه اعلی حضرت همایونی میباشد.

مطالبی که در مجلس اعیان تصویب و به مجلس شورای ملی فرستاده میشود در صورتیکه به مجلس شورای ملی قبول نشود نظریاهمیت مطلب مجلس دیگری مرکب از يك عده اعضای مجلس تشکیل میگردد. تعداد اعضای این مجلس که با تساوی انتخاب میشوند اقلایست نفر خواهد بود. مجلس منتخبه به مسئله متنازع فیه غور و دقت نموده رای خود را به مجلس شورای ملی ارائه میدهند اگر بررأی مجلس منتخبه مجلس شورای ملی موافقت نکند موضوع بحضور مایو کانه معروض میگردد و باراده سنیه فیصله میشود.

حصة دوم : قوه عدلیه است که وظیفه آن تطبیق و اجرای عدالت میباشد. کار تطبیق و توزیع عدالت هم ذریعه محاکم عدلیه که بنامهای محکمه ابتدایه و محکمه مرافعه یاد میشود و محاکم ابتدایه در مراکز حکومتات ثلاثه و حکومتات کلان و محاکم ابتدایه و مرافعه در مراکز ولایات و ایالات وجود دارد اجرا میشود. به محکمه مرافعه در افغانستان که محکمه استئناف هم گفته شده میتواند فعلاً میتوانیم مفهومهای کورت یا محکمه عالی را بدیم.

وزیر عدلیه که وزارت آن مرجع و کانون قوه عدلیه شمرده میشود شامل کسبینه وزراء و هیئت حکومت میباشد. محاکم عدلیه با اساس دساتیر شریعت اسلامی صرف بامور عدلی و قضایای حقوقی و جزائی که از معاملات شخصی نشئت گرفته باشد رسیدگی کرده و به قضایائی که تعلق بحقوق اداره شمرده شود یعنی محاکمه و بازیرس مامورینیکه مربوط به کار دو وظیفه شان مستوجب آن گردند تا اندازه در محاکم اداری که (مبارت از انجمن های مامورین وزارت و ریاست های مستقل و مجالس مشوره ولایات و حکومتات اعلی میباشد) و بصورت عمومی بذریعه تشکیل و اداره علیحده که بنام ریاست محاکمات موسوم بوده و بمقام صدارت عظمی مربوط میباشد رسیدگی و فیصله بعمل می آید.

علاوه بر محاکم عدلیه يك تشکییل و موسسه عالی عدلی دیگری بنام ریاست مستقل تمیز در مرکز مملکت دایر میباشد که حیثیت سوپریم کورت یعنی محکمه یادیوان عدالت علما را داشته

و عندالایجاب بنهمه قضایای حقوقی و سایر که چه از محاکم عدلیه و چه از محاکم اداری بآن ارجاع گردیده و حل طلب باشد رسیدگی میکنند .

یک محکمه دیگری بنام دیوان عالی برای معاکمه و شورای دولت عندالافتضا موقتاً تشکیل می یابد و بعد انجام اموریکه باوسپرده میشود فسخ میگردد .

حصة سوم قوه اجرائیه است : که مخصوص وزیر و پادشاه بوده و زرا و مامورین دولتی

بنام اعلیحضرت قوانین و فرامین را بمطابقت و هم آهننگی همراه قبول و مواد قانون اساسی در ساحة تطبیق و عمل میکنند .

لهذا قوه اجرائیه از طرف شاه و بالواسطه کابینه که در رأس آن صدراعظم قرار گرفته میباشد اداره و اجرا میشود . کابینه متشکل از سیزده وزیر و رئیس مستقل است که از طرف صدراعظم انتخاب میشوند . هر یک از وزراء در سیاست عمومی دولت مشترک و در امور مربوطه وزارت متعلقه خود مخصوصاً در نزد شورای ملی مشغول اند و بناءً علیه ذات شاهانه غیر مشغول میباشد . وزراء به جواب دادن چیزهایی که مجلس شورای ملی از آنها توضیحات بخواهد تا کنون مشغول وده و بدون عذر موجه و علاوه از افتضا بتعویق و تأخیر جواب هم مجاز نمیشدند الا در صورتیکه مطالب معمرانه و دراختفای آن برای یک مدت صلاح مملکت و دولت باشد . اما بعد موافقت معینه با بران مطلب مذکور بحضور مجلس مکلف هستند .

وزراء امور مربوطه متعلقه خود را باندازه اختیارات خود اجرا و مافوق آن را بحضور صدراعظم تقدیم میدارند و صدراعظم بدرجه صلاحیت و ظایف خود اجرا نموده و مافوق آن را بحضور ملوکانه عرض و هدایت میکند .

در خطبه ها ذکر نام پادشاهی و ضرب سکه بنام پادشاه تعیین رتب و مناصب ، اعطای نشان تعیین صدراعظم ، منظوری وزراء عزل ، و تبدیلی ایشان ، تصدیق اصولات مصوبه شورای ملی اعلان مرعیت و محافظت آنها ، حفاظت و اجرای احکام شرعی و اصولیه ، قوماندانی عموم قوای عسکری افغانستان و اعلان حرب و مقدمه صلحه و علی العموم معاهدات ، عفو و تخفیف مجازات تعزیری مطابق شرع شریف از حقوق جلیله پادشاهی شمرده میشود .

بخش سوم : کابل پایتخت افغانستان :

شهر کابل با قدمتی که دارد زمانها و ادوار تاریخ را قدم بقدم پیموده است . اما ولایت کابل بر حسب وقت و زمان مساحت آن گاهی کم و گاهی وسیع میگردد ، در وقتیکه صورت

ایالت رامیداشت و سمت آن خورد و در زمانیکه پای تخت سلطنت میگردید ظاهراً جمیع اراضی مفتوحه بدان الحاق یافته همه را یکجا سلطنت کابل یا کابلستان میخواندند در اغلب اوقاتیکه کابل بصورت ولایت اداره میگردید حدودش از طرف مشرق دریای سند، از جانب غرب غوربند، از جهة شمال اندراب، از جنوب گردیز بوده. اما شهر کابل در قدیم الایام بموقعیکه حالاً از آن بشام (بگرام) (۱) یاد میشود کاین بوده و هم در همان جامدنیت های قدیمه را کهنه کرده است، سبب انتقال از شهر قدیم بشهر جدید چندان معلوم نیست اما زیاده تزدن اثر خرابی هائی خواهد بود که کابل بنابر مقاومت خود از دست جهانگیران مثل سکندر ما کدونی و تورامان هونی و غیره دیده است - همچنانکه از کابل قدیم امروز آثاری موجود نیست بانی و حدود شهر آن هم دربرده خفا مانده و معلوم نمی شود چه کسی آن را در اول بنانموده است و در ادوار تاریخ تاچه معموریت هارسیده خواهد بود؟

بهر صورت آنچه برای ما معلوم است - کابل از زمان موجودیت خود یکی از تجارتگاهای مشهور شرق بوده و تا وقتیکه بحر شاهراه نگشته بود مال التجاره چین و هند و خراسان تماماً در کابل مبرسیده و هم از بازار کابل برای شمال ایران و آسیای صغیر بارو یا حمل و نقل می شد. ابوالورخین هردت (Heradoti) یونانی (۴۸۴ - ۴۰۶ ق م) که رواج مال التجاره کابل را در بازارهای یونان و روم می گوید ازین جاست. من دریک تاریخ جرمنی دیده ام که کلمه اسمیه کابل تحریک يك لغت سندی است که معنی آن تجارتگاه است و شاید سبب تسمیه این نام برای این شهر هم ازجهتی است که اکثراً کاروانهای سندی مال التجاره هند را در بازار کابل که تجارت گاه مشهور بوده در معرض من یزید می گذاشتند.

کابل با همه تخریبات که شده و با همه لشکر کشی ها و فتوحات که بالای آن اجرا گردیده باز هم موقعیت تجارتی خود را از دست نداده و کاروانهای تجارتی از هر سودران آمد و شد داشتند. در زمان امیر معاویه (رض) دریک روز بازار - تنهایی که از کابل خریداری شده بقیمت ۸ لک دینار بوده - حالانکه در زمان سلالة آخرین که پیش از فتح قطعی اسلام در کابل سلطنت می کردند خریدنیل کابل تادو ملیون هم رسیده بود - ظهیر الدین محمد بابر که در اواخر آنرا فتح کرده در ترک خود مخصوصاً از تجارت و زراعت کابل بحث رائده مینویسد که اشیای خراسان - روم - بابل و چین همه در کابل یافت می شود و مالیات آن ۸ لک شاه رخ می که هر شاه رخ یک مثقال نقره می شود - بود.

(۱) بگرام درجه شمال شهر موجوده کابل به حوزه وسیع کوه دامن و کوهستان در فاصله ۲۴ میل واقع است.

معدن نقره پنجشير کابل از معدنیست که از اوایل دران کار شده و ممکن است همچنان که پنجشير دارا الضرب يعقوب ايت شده بود برای ضراب خانه بسیاری از شاهان گذشته نقره صاف و خالص خود را دريغ نکرده خواهد بود .

از روی تاریخ . کابل از بلاد بسیار معروف و قدیم دنیای کهن بوده و در فدايت خود با بلخ

و بامیان حتی با نینوا و بابل که امروز از روی دنیا ناپدید شده اند همسری داشته در کتاب وداس (۱) Vedas که تقریباً دوازده قرن قبل المیلاد تصنیف شده و از قدیم ترین یادگار های زبان سانسکریت است برای کابل نام (کپها) داده شده و با شنیدن نام کابل حکایه های شانزده سال پناه جستن جمشید در نود (کورنک) مرزبان کابل - و آمدن (سپزا) پسر ضحاک دران - و قصه های افسانه نای محراب شاه کابلی و رودابه دختران که مادر رستم است و سلطنت خود رستم بالای قندهار و سیستان و غرني و کابل و بالاخره قتل رستم دریکی از کند های کوتل سفید خاک یا تنگی لندر کابل - بخاطر خطور میکنند .

تاریخ این شهر تازمان اسکندر کبیر بنزد نویسنده کاملاً مجهول بوده و فقط اینقدر معلوم است که کابل و تمام افغانستان در قرن پنجم داخل فتوحات سبروس [کیشرو جلوس ۵۰۰ ق م] گردیده و در زمان کشتاب و فتح داریوش در میدانیکه امروز کابل و ملحقات آن کائن است يك قومیکه معنون (به دنداری) بود زیست میکنند .

داریوش در سنه ۵۰۰ یا ۵۱۶ ق م از راه هریوا (هرات) و ذنگوش (هزارجات) کابل را عبور نموده از دره خیبر داخل هند گردید و در این وقت که سلطنت (مسکه) در هند بدست (اجاسترو) نام بچه راجه (بهار) بود تمام حصه مغربی هند را در حکومت خود شامل کرد که بعد از آن دریای سند حد فاصل حکومت فارس و سلطنت خود مغنا ر هند گردید - در کتیبه نقش رستم که منسوب به داریوش شاه است و در آن شهر های مفتوحه آن نقر گردیده از شهر کابل ویشاور (گندهارا) نام برده شده . خلاصه کابل در تحت این وضعیت ها تا وقتی دوام نمود که اسکندر کبیر بایک هجوم بنیاد کن داخل افغانستان گردید .

(۱) (ودا) از کلمه (وید) گرفته شده که به معنی دانش است - مذهب برهمنی را پانزده قرن قبل المیلاد از مذهب قدیم (ویدی) ماخوذ نموده اند که کتاب مقدس او همین کتاب (ودا) است - آن قوم که به مذهب (ویدی) بوده اند از آریین هائی بوده که در ازمنه قدیمه در حوالی کنشگا زیست داشتند و شهر بنارس را آباد کرده باب السماء می گفتند .

کابل در وقت اسکندر :

اسکندر بزرگ در ۳۲۸ ق م هندوکش را عبور نموده با کتیریا را تسخیر و بطرف ماوراءالنهر گذشت و از فتوحات شمال اکسوس (آمو) عنان گرفته در سال بعد آن که ۳۲۷ ق م باشد از دشتی که امروز کابل بروی آن آباد است بطرف دره خیبر مزور کرد . اگر منار (چکری) و منار (سنجک) (۱) و (منار هائیکه در کوتل پای منار بوده و خراب شده) از آثار هندو یا علائم سرحدی شاهان فارس نباشد ممکن است نشان عبور اسکندر و نشون او خواهد بود زیرا اکثر آراء های دشوار را به منارها نشانی می کردند که در وقت پس گردیدن غلط نمیکند . اگر چه در نزد مورخین اسکندر از کابل نامی برده نشده اما (نیکای) آنها با کابل امروز موافقت دارد و در اطلس های تاریخی هم (Nysa) که تعریف نیکیا خواهد بود عین بعدیکه حالا کابل است دیده می شود جغرافیه دانهای مشهور یونانی که در قرن اول حیات داشته اند مثل بطلمیوس و سترابون (۲) هم کابل را (کابورا) و (ارتو سیانا) یاد کرده اند .

کابل بعد از اسکندر : اسکندر بعد از فتح پنجاب در آن جا يك سلطنت

یونانی تشکیل نموده بطرف مغرب از راه ژدرژی (بلوچستان) عودت و در سال ۳۲۳ ق م فوت شد اما درین وقت کابل مانند سایر افغانستان در تحت اداره سلوکوس نیکبیا تر اول يك سردار یونانی که نام اصلی آن هم اسکندر بود (۳) و دریا کتیریا از ۳۱۲ تا ۳۸۱ ق م سلطنت داشت اداره میشد . اما همزمان هم وقت هندوستان در تحت قیام (چندر گپت - موريا) آثار حکومت مكدونیة را از هند پراکنده در ایالات واقع در جنوب جبال هندوکش که کابل هم در آن جمله است دست یافت . سلوکوسها اگر چه در اثر کوشش های فاتحانۀ خود میخواستند پنجاب را مجدداً بدست آرند اما مغلوب شده و بشاه هندی (چندر گپت موريا) Cgandraguptomorya تسلیم

(۱) ارتفاع منار چکری	۲۲ متر	۴ دسی			
دوره	۱۳	۸	۶	۶	۶ میلی
ارتفاع منار سنجک	۱۲	۲	۶	۶	۶
دوره منار	۸	۵	۳	۳	۳
(۲) این شخص ۵۰ سال قبل المیلاد کتاب جغرافی خودش را در چند مجلد تالیف نموده که بعد ها بحکم نابلیون اول موسیو (کوری) آنرا بفراشه ترجمه کرد .					
(۳) مبداء تاریخ اسکندری از جلوس همین اسکندر گرفته شده نه اسکندر کبیر .					

کردید و باین صورت ایالت پارو پامیسو (Paropamisus) هندوکره و پامیر (و جدرجی (بلوچستان) داخل حکومت موریای گردید (۳۰۰ ق م) . این سلطنت در وقت حکمرانی مهراجه (آشوک) Acaka نوا سه چندر گپت که از ۲۷۳ تا ۲۳۲ به هندوستان - بلوچستان و افغانستان حکومت داشت ترقی و وسعت زیاد پیدا کرد مهراجه آشوک در اول برهمن و شیوانست بود اما در سال ۲۶۱ ق م به مذهب بودائی درآمد و یک نائب الحکومه خود را در تسکبیل (بین راول پندی و اتک) مقرر کرد که بالای پنجاب و بلوچستان و افغانستان حکومت می کرد .

گریک و باکتریا :

بعد از فوت آشوک، سلطنت موریاتنزل پیدا کرده و در سال ۲۵۰ ق م با کتیریا هم بواسطه دیو دو نوش (Didotas) یونانی استقلال خود را حاصل ساخت این پادشاه که از آن بنام های (دئود و نوش) و دیو دوتوس و (دیو دوتوس) یاد میشود خود را لقب شاه هزار شهر با کتیریا داد و بلخ را پایتخت حکومت جدید خود قرار داد .

از سلسله شاهان مستقل با کتیریا که قریباً دو صد سال دوام نموده اند (دمتریوس) پسر (اوتیدوس) چهارمین پادشاه آن تمام افغانستان و پنجاب را بحیطه تصرف داشت که شاید سکه آن در موزیم کالی هم باشد . ولی به باعث رقابت یارت ها و بعد از آن از تهاجمات اقوام خانه بدوش تر که آنها که از وسط آسیا بدان سمت تاخت و تاز می نمودند سلطنت باختر روبرو به تنزل نهاد (۱۲۶ ق م) . درین فرصت (منان دروس) یونانی بر کابل و پنجاب سلطنت می کرد که (سلطنتش از ۱۶۰ تا ۱۴۰ دوام هم نمود) . عین در وقتیکه گریک و کابل از دست آخرین پادشاه یونانی هلیو کلس می برآمد آخرین شاه یونانی در کابل هم هرمایوس بود که توانائی و اقتدار خود را با یک رئیس یوشی (کوشان) قوی کرده از سنه ۲۰ تا ۲۵ عیسوی در کابل سلطنت کرد .

کوشانشاهی بزرگ : در سنه ۹۰ قبل از میلاد یک قوم تازه باسم قوم کوشان که

چینی ها از آن به یوچی تعبیر می نمایند با کتیریا را استیلا نموده - در شمال افغانستان دست یافت - این قوم مطابق یک ترجمه ناقصی که از دائرة المعارف اسلامی بزبان المانی از قلم لونگورت دیس Longuortk Dames نزد ما موجود است از آیین های افغانستان بوده و در مسکو کتابی که از ایشان روی دست است معلوم می شود که عموماً اشنامی بوده اند ، پر ریش و طولیل الحیه و بینی درشت - و از این جهت میتوان گفت که افغانها

و تاجک های امروزه از اخلاف و اعقاب آنها هستند. زبان آنها نیز اصلاً از لهجه های آریائی بوده است و مسکوکات آنها عموماً بزبان آریائی و خط یونا نیست. بهر صورت شاه اولین کوشانی کدفرس Kdphris (کدفایسز) اول (کو جولا) بوده است که چهل یا پنجاه سال بعد از میلاد سلطنت رسیده و در زمان خود بسکتیریا- کابل و پنجاب را فتح نموده بود و عقب وی گوند و فرس بر تخت بر آمده و در سال ۸۰ بعد از میلاد بهمر ۷۷ یا ۷۸ سالگی پدر و د حیات ~~کرد~~ و بعد ازین پادشاه نوبت پسرش کدفرس دوم (هیمبا) رسید که در کابل از ۸۵ تا ۱۱۰ عیسوی سلطنت می کرده این پادشاه حدود مملکت خود را به فتوحات پی در پی وسعت داده و تا دریای گنگس (گنگا) رسانیده و در سال ۹۰ از ترقی نظامی چینی ها شنیده یک یرانس چینی را باز دواج طلب کرد. مگر شاه چین این خواهش را بی احترامی تصور کرده و جنگ پیش آمد. کادفرس میخواست به قایل چینی ها خوب جنگ کند. اما قبیله اش اظهار ناراضی کرده متشت شدند و حدود بسیاری حتی کابل هم از دست او بر آمده در سال ۱۱۰ مسیحی مرد. امامتاعاف آن کنشك Kanishka قابیشه اول که از همین قوم از سنه (۵۰) عیسوی در قندهار حکومت میکرد کابل و باکتیریا را و پس فتح کرده، چینیان را در کاشغر شکست سخت داد. اگر وسعت سلطنت عمومی او را نظر کنیم عبارت از تمام سر زمین حالیه افغانستان و ترکستان چینی کشمیر و پنجاب و هند تا حد دریای جمیل چمن امتداد داشت. این پادشاه بسیار مدنی طبع بود - و در زمان اوصنایع بسیار دواج پیدا کرده، عمارات متعدد دی هم بنا گردید و این موقع صنایع (گریگو بود یک) بود که فورم صنایع بودائی به صنایع حجاری یونانی ها افزود شده بود چون این یاد شاه برای نشر دین بود بسیار سعی بود می گویند که های بامیان را همین حکمدار ساخته است بعد از فوت این پادشاه کشکای ثانی از ۱۲۰ الی ۱۵۰ حکومت رابدست گرفته مرد و بعد از آن اوشکاه Havrisha جانشین آن گردید و اوشکاه در تمام این مملکت پنهان و از ۱۵۰ تا ۸۰ سلطنت نموده بعد از خود واسودوا Wasudewa را گذاشته وفات نمود. ولی بدبختانه در سال ۲۲۶ عهد این پادشاه مملکت بزرگ به قطعال تقسیم شده و تحت اداره ساسانیها رفت. اما یک قسمی از اعقاب این سلسله مانده بود که در کابل تا قرن پنجم پادشاهی میکردند. خلاصه سلاطین کوشانی با او شکستیان رقابت و جنگ ها مینمودند و با ساسانیان دارای روابط دوستی بوده اند حتی هر مزدوم پادشاه ساسانی (جلوس ۳۰۳ م) دختر یکی از انها را به مزاجت گرفته و در روی سکه خود نام خودش را از دودمان شاهانه کوشان بزرگ ضرب کرده بود. اما اعقاب اینها چنانکه گفتیم در کابل سلطنت میکردند و سلطنت

آنها تا استیلای قوم (هیاطله) یا افتالیت ها دوام داشت، (تا به یکی مالیک) که آقای غبار در تاریخچه کابل از ان نامی برده اند از جمله همین شاهان است. اگرچه مذهب بودائی در کابل از زمان اشوک موریای شروع گردیده بود اما در زمان این شاهان مستحکم تر شده، صومعه ها و زیارت گاه های اشخاص مقدس بودزم جا بجا در کابل بنا گردیده. سیاح مشهور چین که اروپائیان نام آن را سیاتسیان و هندی ها هیون سانگ یا هیوان سانگ می نویسند در این واقع و قبیله بکسا بل رسید کابل را کاملاً بودستی دیده معابد حتی زیارتگاه خود (بودا) را هم دیده بود.

قوم هیاطله: این قوم اصلاً از شعبه قوم تخار ها بوده در اواخر قرن پنجم میلادی در

ناحیه اوکسوس (آمو) بناخت و تا ز آغازیده و در سنه ۵۰۰ میلادی کابل را از دست بقایای کوشانی نیز کشیدند و سلسله فتوحات آنها به تحت اداره (توره مانا) Toromana تا هند دامنه پیدا کرد.

بایتخت این طایفه Sakala سکالا (سیالکوت) بود. در اواخر سال (۵۰۰) که کابل را تصرف نمودند مملکت شان آنقدر وسیع گردید که از فارس شروع شده و تا ختن دارای چهل نائب الحکومگی بود - در وقت مهر گل Mehrgal جا شین تورامان از طرف بالاد تیه راجه مکد، این گروه از اطراف کشمیر رانده شدند و قریباً در اواسط قرن ششم ناحیه اکسوس را هم از نزد شان ترک ها استیلا کرد و بالاخره از طرف خسرو اول (نوشیروان) کاملاً از صفحات شمال شرق رانده شدند و کابل که تا نیمه قرن ششم بر زیر اداره این قوم بود خلاصی یافت - درین وقت (۶۵۰) مسیحی ترکانیکه بر حص در یای امور (ناحیه اکسوس) Oxus استیلا یافته بودند از طرف چینی ها رانده شده و کافرستان ضمیمه حکومت چینی ها شد.

سلسله دوم کوشانشاهی و فتوحات اسلام:

بیایی زمانیکه هیاطله از صفحات افغانستان طرد و تبعید می شدند در کابل از کوشانیها سلسله دومی تاسیس پادشاهی نمودند که آنها را در تواریخ شاهان کابل می نویسند.

اگرچه موسس این سلسله چنانکه باید اخلاف آنها بدرستی برای ما معلوم نیست اما اینقدر میدانیم که این شاهان تا سنه ۸۸۰ م مطابق ۲۶۷-۸ هجری بعد دیگری زمام سلطنت کابلستان را بدست گرفته اند و هم در زمان آنها بوده که اعزاب داخل کابل گردیدند.

اولین دفعه فتح کابل بدست اعراب

در سنه ۲۸ یا ۳۲ که زمان خلافت حضرت سیدنا عثمان (رض) بود مسلمین بسر کر دکی عبدالرحمن بن سموره بن حبيب قريشي از راه غزنی بر کابل حمله آوردند - این وقت کابل شاه کوشانی شخصی بود که اعراب آنرا در تواریخ (اعرج) نام برده اند - اعرج بالشکر خود که قوای معاونه از هند هم داشت بیرون شهر جنگ کرده و بعد از شکست داخل شهر گردید - عبدالرحمن هم شهر را محاصره کرده و در پایان کار بحکم غلبه شهر را بکشوده بسیاری از سپاه کابلشاه را عرضه تیغ ساخت و زنهای و فرزندان شان را اسیر گرفته سالانه يك ملیون در هم بطور خراج بروی قبولانید - درین وقت اعرج هم که دستگیر گردیده بود بحضور عبدالرحمن کلمه بر زبان راند و مسلمان گردید -

وقتی که شهر فتح گردید و شاه مسلمان شد عبدالرحمن تمیم (رض) بن قیس وجبیر را با چند نفر صحابه برای تعلیم فرائض و آداب اسلامی در کابل گذاشته رفتند -

چون بیابای فتح کابل شهادت حضرت عثمان به میان آمد و اعرج شه هم فوت گردید دیپال نام که بعد از وی شاه کابل شده بود از شهادت حضرت عثمان و جنگ های موقع خلافت استفاده کرده از تادیبه خراج ابا نمود و حضرات تمیم و جبیر را با اصحابان معیت وی در موضع ضعیفه حالا بشهدای صالحین مشهور است در شب علی الفلقه بشهادت رسانید (رضی الله عنه) - اگرچه از طرف اعراب بعد ازین چندین لشکر کشی دیگر هم سر کابل شده اما این لشکر کشی ها آقدر مشهور نبوده و چنان معلوم می شود که بجهت اختلال در بار مقام خلافت اگر از طرفی کابل را گرفته اند بیابای آنرا از دست داده و حتی بعضابه شکست فاحشی دچار هم شده اند مثلاً در سنه ۶۹۸ ع - ۷۹ هـ که زمان عبدالملک مروان است حجاج بن یوسف ثقفی عیبدالله بن ابابکر صدیق را که در بعضی از تواریخ آنرا عبدالله ابی بکره و در بعضی هم یزید بن زیاد می نویسند حاکم سیستان نمود او لشکر هارا جمع کرده به آويزه کابل شاه آمد - این وقت رطبیل Rutbil یا زنتبیل Zuntabeel بن جبیل شاه کابل بود که از سنه ۶۳ هـ تخت کابل بدو رسیده بود خلاصه این لشکر بیک حالت بسیار اسف ناک شکست خورده و در تنگناهای کابل اکثر اسیر و شهید گردیدند - چنانچه گفتیم این شکست برای قشون اسلام آقدر خساره و تلفات رساند که بقایای مسلمین بر علاوه همه تلفات ۷ لک درهم برای کابلشاه داده و خود را رنده کشیدند -

فتح دوم اعراب : دوسال بعد ازین یعنی در ۸۱ هـ ۷۰۰ م عبدالملك يك فوج كثیر التعداد

را بر سر كرد كي عبدالرحمن بن اشعث برای فتح كابل و انتقام از زبيل شاه نامزد فرمود . چون اين لشكر مانند سيل جوشان و خروشان رو بسكابل شد زبيل هراسان شده بالای اهالی شهر و تمامی قشون بسرعت تمامی كردا كرد شهر دیواری (۱) بنیاد نهاد و آنرا بابر و ج مشیده و دروب محكم استوار گردانید این یاد شاه كابل در عین زمان عیاش هم بوده و بسیار زنهار نگاه میداشت چون قشون اسلام سیستان - بست - قند هار را فتح کرده بغزنی رسید ند خود عبدالرحمن برای فتح غزنی معطل شده و يك عده از نفری خود را به تحت اداره ایلث بن قیس بن حضرت عباس (رض) یعنی نواسه كاكای حضرت رسول الله (ص) برای فتح كابل بیشتر فرستاد این عسكر چون گرد و دور شهر رسید ند زبيل لشكر خود را بر تبر کش ها برای جنگ تفسیم کرده خودش به فراغت نشست اما دیری نگذشت كه مسلمان چند موضع دیوار را از حد معبر دهنز نكته سوراخ نموده و به غلبه داخل شهر گردیدند . در این وقت آنچنان جنگك شدیدی اجرا گردید كه یكی را از دیگری فرق نمیتوانستند .

اگر در همین فرصت جناب عبدالرحمن كه از جنگك و فتح غزنی فراغت یافته بود نمیر سید مسلمان تماماً بشهادت میرسیدند - اما چون جناب عبدالرحمن رسید شهر تماماً تسلیم گردیده و زبيل به قلعه گردیز گریخت - عبدالرحمن جناب ایلث را كه درین جنگك شهید گردیده بود به موضع كه حالا بشاه دو شمشیره معروف است دفن كرد و این جناب چون در آن روز كه شدت حرب بود بهر دودست شمشیر میزدند بشاه دو شمشیره مشهور شده اند .

جناب عبدالرحمن بعد ازین واقعه تمام (مما بعد) در مسال های هندو را كه در دو طرفه دریا

(۱) این دیوارها همان است كه تا حال بالای كوه ها آثار آن باقیست . اگر از اهالی شهر در باب بانی این دیوار پرسیده شود میگویند آنرا (زنبورك شاه) تعمیر نموده و بلا فصل از ظلم و احجافيكه در وقت بنای آن کرده تفصیل میرانند ما هم كه می بینیم زنبورك - زبيل - زبيل - زمبر - اینها همه تحریف یكدیگر اند و معلوم می شود كه صحیحاً بانی این دیوار هم کسی است كه یكی ازین نامها را داشتند - اینكه می گویند دیوار مذکور را جغتائیان ساخته اند و یا جهانگیر و یا نادر افشار غلط خواهد بود - زیرا در وقت جغتائیان كابل سرحد بوده و در وقت دیگرها اینطور مهمی كه باعث دیوار ساختن گرد كال شود پیش نشده ممكن است اینها دیوار شهر را هر يك به نوبه خود مرمت کرده خواهند بود .

آباد بود خراب کرده تنهایک درمسال را که دریایان کوه بود و حالا هم است بحال خود گذاشت
 واولین مسجد را دریهلوی مشهد جناب لیث (شاه دوشمشیره) اعمار فرمود (۱)

پس ازان جناب عبدالرحمن درموضع شهدای صالحین گذر کرده وجسد حضرات تمیم
 (رض) وجبیر (رض) را که تا اینوقت درطی خاک سلامت مانده بودند شناخته و معروف نمودند
 اما دیگر جنابان معیت ایشان شناخته نشدند در اینوقت کدام خبری بجناب عبدالرحمن رسید
 که به بسیار دهشت کابل را تخلیه کرده وبطرف سیستان بنای حرکت را گذاشت .

اما درعین حال مورت غضب حجاج واقع گردیده بازنتبیل که بعد از تخلیه اعراب - کابل
 را مجدداً متصرف شده بودبه تفصیل که در تواریخ تصریح شده ملحق گشت و بالاخره زنتبیل
 عبدالرحمن را که بعد از شکست پناه هنده شدن دربست بکابل آورده بود درسنه ۷۰۳۵۷۴ م
 برای حجاج فرستاده درعوض ۷ سال ازادی خراج معا فی گرفت وعبدالرحمن هم خود را
 در راه هلاک ساخت .

فتح سوم وچهارم کابل :

چون امر کابل بدینصورت ماند دیگر تاعهد خلیفه هشام اموی بد ا نظرف توجه تامه
 میذول نکرد دید ودر عهد این خلیفه درسنه ۱۰۷ هـ ۷۲۵ م امین بن اسد بن عبداللہ قشیری
 (حاکم خراسان) غور و غرستان کابل را تصرف نموده وتمامی افغانستان را بحکومت خراسان
 شامل نموده اماچون درهمین اوقات درحکومت امویان اختلال شروع نموده بود وکابل دوری
 داشت ازعهده نگهداری آن برآمده نتوانسته فتح کابل بازملفتوی ماند تاآنکه نوبت خلافت
 به عباسیان رسید در زمان هارون الرشید درسنه ۱۷۱ هـ ۷۸۷ م ولایت خراسان به جعفر بن
 محمد بن اشعث داده شد واو پسر خود عباس را برای فتح کابل گماشت - عباس با قشون
 متعدد دی بر کابل تاخته آنرا مسخر وبا غنائم کثیری هودت کرد ولی طولی نکشید که شاه
 کابل باز تمرد نموده از اطاعت دربار خلافت سر باز زد .

سلطنت صفاریان وفتح پنجم کابل :

وقتیکه یعقوب ابن لیث صفار به تخت سیستان جلوس نمود (۲۵۳ هـ - ۲۶۵ م) قشونی
 برابر کرده میخواست فارس را استیلا نماید اما در عین زمان المعتمد بن المتوکل عباسی

(۱) این مسجد که حالا بنام مسجد شاه دوشمشیره معروف است اولین مسجدی است که
 در کابل بناشده عمارت آخری آن از نصیرالدین همایون بن یابرشاه بود که آنرا در دورامانی
 تجدید نمودند .

(۲۵۶ - ۲۷۹) فرمانی وسفیری نزد او فرستاده خواش نمود که از فتح فارس هنان گرفته متوجه ولایت بلخ و تخارستان و سیستان شود و آن نواحی را صافی نمود به سلطنت یردازد برسدن این فرمان یعقوب بلخ هرافتح نموده در سنه ۲۵۷ هـ ۸۷۰ م بر سر کابل تاخت آورد یاد شاه کوشانی کابل درین وقت هم رتبیل یا زتبیل (۱) نامی بود که شکست فاحشی خورده و تمام فامیل شاهی آنطرف دریای سند جلا نمود . لیث صفار کابل را ضمیمه فتوحات خود ساخته از تمام بت هائی که در کابل بود بعضی آنرا منهدم و برخی را برای خلیفه فرستاد . يك سكه مذکور که دارای تاریخ ۲۶۰ میباشد و در پنجشیر کابل ضرب شده در دست است ازین معلوم میشود که لیث صفار معدن نقره پنجشیر را بیکار انداخته بود و بلکه کابل دارالضرب او بود . بعد ازین اغلبا کابل تا وقتی مفتوح ماند که سلطنت صفاریان در مراحل عروج بود اما چون سلطنت صفاریان رو به تنزل نهاد معلوم است که کابل باز از دست آنها بر آمده بود . بهر صورت بقایای کوشانی که پایتخت خود را در یکی از نواحی سند نقل داده بودند در آنجا بدست يك قوم هندی که بعد ها موشس جدید شاهی کابل شدند انقراض قطعی شان شد . (۲) از آثار این سلسله که در کابل مانده و مشاهده می شود یکی چندین قلعه چه هائی است که تا حال در دره های کوه (شاخ برتنی) مشاهده میشود . میگویند يك علمی در مذهب بودا بنام (برمت) بوده که طالبین آن - برای خواندن و بخته کردن آن باین کوه انزوا مینمودند و بعد از مردن در قلعه ها دفن میشدند نام این کوه که برتنی مشهور شده اغلبا تعریف همان برمت است ، نهر مشهوریکه مشهور به (نهر درسن) و از اختتام چاردهی کابل شروع شده از درمسال آسمانی میگردد و پنج دهی کابل را مشروب میسازد نیز از آثار این سلسله خواهد بود زیرا اصلاً نام این جوی نهر درشن (جوی دیدار) است و این نام با درمسال آسمانی شاید بی مناسبتی نباشد .

(۱) ازینکه شاه کابل در وقت هجوم عبدالرحمن اشعث و یعقوب لیث صفار هر دو نزد برخی رتبیل گمان شده بعضی ها چنان میدانند که یاد شاهان کوشانی کابل تماماً رتبیل نام داشتند و این صورت لقب را داشت اما بغیال مانه چنان است بلکه هر يك نام علیحده بدون لقب داشتند . یادشاهی که در وقت عبدالرحمن اشعث بود زرتبیل یا زنبیل یا زنبورك بوده و این شاه رتبیل نام داشت اگر نام این شاه با آن شاه ارایه موافق باشد انگاه ممکن است همین دو یاد شاه يك نام بوده اند نه تمام این سلسله .

(۲) بیشتر نویسندگانی که سقوط قطعی سلطنت کوشانی در کابل در سنه ۸ - ۲۶۷ هـ . (۸۸۰ ع) بود و این چون قول صحیح است معلوم میشود که صفاریان درین سنه بار دوم هم کابل را فتح نموده باشند .

سلطنت شاهی جدید در کابل :

مقارن ضعف سلسله صفاریان از کوهستان مشرقی کابل يك قوم دیگری قوت یافته که آنها اصلاً هندی و مذهب برهما داشتند سر کرده آنها (کالاله) Kalalah نامی بود که سلطنت کوشانی را از آن طرف دریای سند برانداخته تاسیس يك سلسله شاهی جدیدی را در کابل نمودند، اگرچه مورخ اسلامی ابوریحان محمد البیرونی هفت تن ازین پادشاهان را در کتاب خود ذکر نموده اما از روی مسکو کاتبیکه در دنیا ظاهر شده اسامی ده نفرشان تا بحال معلوم گردیده است .

سلطنت این سلسله مذهب برهما در کابل رواج یافت وایشها شاهی کابلستان را داشتند تا آنکه شاه آخرین شان موسوم به جایاپایا Jayapaya فوت گردید و کابل در ۳۶۶ هـ ۹۷۷ م داخل فتوحات سبکتگین شاه (۳۶۶ - ۳۸۷) غزنوی شد ، در ۴۷۰ هـ که غزنوی را علاءالدین غوری مستاصل گردانید و سلطنت غزنویان به لاهور منتقل شد کابل هم بدست غوریان درآمد تا ۶۱۲ که سلطنت غوریان بدست علاءالدین محمد تکتش خوارزم شاه به آخر میرسید تحت اداره غوریان ماند - در اینوقت که ولایت غور و غزنوی و کابل بریر اداره جلال الدین منکبری بسر علاءالدین خوارزم شاه بود سبیل فتوحات چنگیزی از معبر ترمز بطرف افغانستان سرانیز شده و تمام وطن عزیز را بخاک و خون نشانده . اگرچه جلال الدین لشکر چنگیز را در غزنوی چند بار شکست هم داد اما چون خود چنگیزخان در ۶۱۸ به غزنوی رسید جلال الدین تاب نیاورده و تا آب دریای سند پس نشست که در همین هجوم - کابل هم به تصرف سپاه مغول درآمد از نهیب و غارت بحق خود رسیده بود ، در وقتیکه چنگیزخان ممالک مفتوحه خود را بین اولادان خود تقسیم کرد کابل سرحد حکومت چغتائی و ایلخان ایران واقع شد . بود چون درین جانشینان این سلسله زد و خورد بسیار زیادی به میان آمده و بجز از خرابی - بهبودی برای کابل متصور نبود نویسنده نمیتواند از میان آنهمه خانه جنگی ها و فتح و شکست وضعیت کابل را در آن وقت ها تعیین بدهد .

علی ای حال وضعیت مذنب دوام داشت تا امیر تیمور کورگان بر تمام آن خاتمه داد .
امیر تیمور کورگان : در وقتیکه امیر تیمور کورگان بنای جها نگیری را گذاشته بود کابل در تحت اداره امیر حسین بن صلا ی بن امیر قرغن بود و چون صاحب قران با امیر حسین قرابت دامادی داشت دراول با وی یکجا به کابل آمده و کابل را از دست (فولاد بوقا و اقبوقا) که اظهار بغاوت کرده بودند فتح نمود و نیز بعد از آنکه امیر تیمور امیر حسین را کشته خود پادشاه گردید کابل هم در تحت اداره او

در آمده چندی امیر جا کور لاس و چندی ابوسعید نامی را در آنجا گماشت و قتیکه امیر تیمور فتح هندوستان را پیشنهاد خاطر ساخت در سنه ۸۰۰ هـ به دند کابل نزول نموده در موضع بگرام (کابل قدیم) نهری را که امروز باسم ماهیگیران موسوم است بیک فرصت اندک بالای لشکر خود حفر نمود و هم زمانیکه از فتح هند برگشته رهسپار سمرقند بود روز ۹ رجب ۸۰۱ هـ را بکابل گذرانده عازم سمرقند شد.

در وقت حیات تیمور کابل - غزنی - قندهار - قندوز - بغلان و بلخ را تا سرحدات هند میرزا غیاث الدین جهانگیر پسرش اداره میکرد - اما چون او در حیات پدر فوت شد حکومت او به پسرش میرزا پیر محمد بن میرزا جهانگیر داده شده بود که بعد فوت تیمور در ۸۰۷ هـ بکابل پادشاه گردیده و در سنه ۸۰۹ هـ به شبرغان بقتل رسید.

بعد ازین کابل در تحت سلطه میرزا شاهرخ بن امیر تیمور که در هرات شاهی مینمود درآمد و پسر چهارمش سیورغتمش در کابل و زابل الی حدود هند - والی گردید اما چون سیورغتمش در سنه ۸۳۰ هـ وفات نمود مجدداً از طرف شاهرخ شاه امیر شیخ علی مغول والی کابل شد و این همان شیخ علی است که در ۸۳۳ هـ و ۸۳۴ هـ بالای هند حمله نموده.

بعد ازین رفت و آمد های حا کان و بعد از چندین کشمکش دیگر روزی آمد که سلطنت به میرزا ابوسعید بهادر خان شهید بن سلطان میرزا بن سلطان جلال الدین میرانشاه بن امیر تیمور رسید، و کابل را که از جمله متصرفات اوست میرزا الغ بیگ پسرش اداره مینماید مگر دیری نمیگذرد که الغ بیگ در ۹۰۷ هـ در کابل فوت میگردد و امیر پسرش عبدالرزاق را از بی کفایتی که داشت فرار میدهند و درین بین که آخر سنه ۹۰۷ هـ است محمد مقیم نام پسر امیر ذوالنون بالشکر خود آمده کابل را متصرف میشود (۱).

این خبر که به ظهیر الدین محمد بابر رسید از جهت آنکه عبدالرزاق عم زاده او بود بر سر کابل هجوم آورده در آخر ربیع الثانی ۹۱۰ کابل را تسخیر و آنرا دار الحکومت خود قرار داد.

کابل که از دیر زمان مرکزیت خود را باخته بود باینصورت برای چندی باز یستخت گردید و در همین سال در کابل زلزله عظیمی واقع شد که نصیب های قلع و اکثر منازل بالا حصار و شهر افتاده و خانه های تمام یغمان بخاک یکسان شد اگر چه تا یک ماه زمین روز

(۱) امیر ذوالنون بیگ ارغون از امرای سلاطین کور گانیه بود و بفرمان سلطان حسین میرزای کور گانی در ۸۸۴ حکومت داور و غور یافت پس قندهار و فراه بگرفت و زمین داور را نشیمن ساخت پس ازو پسرانش شجاع بیگ که به شاه بیگ معروف است و محمد مقیم در قندهار و گرمسیرات بحکومت رسیدند.

دو و سه دفعه میچینید اما در يك روز جنبش زمین به ۲۳ دفعه رسید که اکثر مردم را تلف کرد - در میان یغان و بیگکتوت يك تکه زمین هریضی را ازجا کهنده و دور افگند که از جای این زمین چشه ها در فوران آمد - از حد استرغیج الی میدان که قریب شش فر سنگ می شود - در زمین پشته ها بر آورد و کهنده ها تشکیل داد. (۱)

در کابل آثار بابر شاه و اخلاف او بسیار دیده می شود ازان جمله یکی باغ بابر واقع چاردهی که فبرخودش هم دران است مشهور و مانده - دیگر باغ عالم گنج امروز است که بابر بنام جهان آرام در ۹۲۵ طرح نموده است .

در سنگ کلانی که در حصه قلعه هزاره های کابل بکوه شیر دروازه متعلق بود در سنه ۹۱۴ يك تخت سنگی برای خود ساخته در آن می نشست و نظر گاه آن را که تمام باغ ها بود تماشا میکرد .

می گویند يك حوض سنگی بالای این تخت ساخته بود و در آن فرد ذیل را که زاده طبع خود اوست حك کرده بود :

نوروز نوبهار و بت دلربا خوش است بابر به عیش کوش که عالم دو باره نیست
در سنه ۱۰۱۶ که جهانگیر اکبر جلال الدین بن بابر شاه برای تماشای کابل آمده بود برین تخت سنگی حوض دیگر کهنده و در تنگیه گاه آن عبارت ذیل را نقر نمود :

(۱) کذا در هفت رمضان ۱۲۹۱ که زمان اعلیحضرت امیر شیرعلی خان مرحوم است بعد الظهر يك زلزله شدید بوقوع انجامید که قریبا ۱۵ دقیقه زمین از جنبش سکون نیافت در کابل هیچ سنج و صندوقه آباد نماند از کوه آسمانی و شیردر و ازه سنگهای بزرگه سرا زیر شده راه ها را تماما مسدود نموده بسیار خانه های درون شهر خراب گردید - در کوهستان و کوهستان خرابی بسیار نمود ازان جمله - قلعه سرورخان پسر رجب خان بروانی را از بیخ کهنده آن طرف افگند سه چهار باغ به حد پروان (جبل السراج) در زمین فرو رفت که تنها نوك در ختانش برای عبرت ظاهر مانده بود - زمین هاشق گردید تلفات جانی این زلزله در کوهستان و کوهستان ۱۲ اندازه هزار نفر بود - در قلعه ده قاضی بر سر دروازه و جای غلام جان خان صاحب زاده تلفات نفوس این زلزله را در سنگ نقر نموده اند که مصرع آخر آن این است (شش هزار آمد حساب اندر دیوار) - زلزله زمان امیر مرحوم و اول سلطنت امیر شهید و زلزله چند روز پیشتر در پنج شیر خرابی کرد شاید حاجت به تحریر نخواهد داشت زیرا اکثر ازان یاد دارند .

« تخت گاه پادشاه بلاد هفت اقلیم نورالدین جهانگیر پادشاه بن جلال الدین اکبر شاه » (۱) کذا عمارت سابق مسجد شام و شمشیر آباد کرده نصیرالدین همایون بابر شاه بوده است احاطه بالا حصار یان را که شهر بالا حصار را تشکیل می داد و انگیز ها آن را شمار نموده اند در سنه ۹۰۴ کامران میرزا ولد بابر شاه تعمیر کرده بود.

باغی که امروز در آن سفارت روسی سکنا دارد در سنه ۱۰۱۶ بمقابل باغ جهان ارای بابر جهانگیر نواسه او طرح کرده و موسوم به شهر آراء کرده بود .

مسجد سنگی باغ بابر تعمیر کرده شهاب الدین شاه جهان است که در سنه ۱۰۵۶ بصرف مبلغ ۴۰ هزار روپیه آباد کرده است .

چهارچته مشهور کابل با همان تزیین که هر کس شنیده است از آثار علیمردان نام صوبه دار کابلی است که در عهد شاه جهان ساخته مسجد علیای شور بازار و جامع گدیری از بنا های اورنگ زیب است .

خلاصه چنانکه گفتیم کابل در عهد بابر و اخلاف او بسیار بارونق شده بود تا وقتی که یایتخت بود هر روز در عظمش می افزود و درخت او با او را اول بابر در کابل غرس نموده اگرچه کوشش داشت که در کابل نیشکر هم زراعت شود اما آب و هوای آن مساعدت نکرد - باغ های ناک انگور را در گرد و نواح کابل که اکثر آنها امروز دیده می شود بنا بر ترتیب و انتظام داده .

کابل در عهد بابر و تمام شاهان مغولی بابر دار الضرب بوده و در وقت اکبر جلال الدین طلا هم در کابل سکه می شد - سکه آخرین شاهن بابر که در کابل زده شده دارای تاریخ ۱۱۳۸ است .

بعد از آنکه مرکز کابل بدلهی منتقل گردید کابل بقسم يك صوبه مستقل اداره می شد که از آنک تاهندو کره ۱۵۰ کره طول و از قره باغ قندهار تا چغانسرای (چفته سرای) ا سمار صد کره عرض داشت .

فادر شاه افشار :

کابل تا سنه ۹۳۲ که یایتخت بود از طرف بابر شاه مستقلا در زیربانی آن توجه می شد بعد از سنه مذکور که مرکزیت آن به دهلی منتقل گردید از توجه خصوصی افتاده و تنها از طرف

(۱) شنیدم حوض سنگی این تخت را در موزه کابل نقل داده اند - اما خود سنگی با همین بزرگی خود که بعضی تخت همایون و بعضی تخت سفر می گفتند در یکی از شبهای ماه حمل ۱۳۰۸ هجری شمسی از کوه جدا شده و در معبر عام افتاد که تا امروز هم در همان راه موجود است .

والیانیه که وقتافوقا شاهان مغول می فرستادند اداره می گردید در وقت هجوم نادر شاه ترک والی آخرین از طرف شاهان دهلوی در کابل نصیر خان بود که بدون جنگ ارگت کابل را برای شاه نیکشود یعنی همیشه روز سه شنبه ۳ ربیع الاول سنه ۱۱۰۱ نادر افشار در هند کی وزود نمود رحیم داد خان کوتوال بالاحصار را محکم نمود حتی در روزیکه شاه برای تماشای حصه شرقی شهر در سیاستنگ میرفت بالایش هجوم ناگهانی هم کردند و شاه را باین آوردند که باتمام قوه که برای حمله هندوستان می برد متوجه فتح بالاحصار کابل شود با وجود آن تا نادر شاه در شهر بسیار خرابی نرسانید امان نخواستند بعد از فتح کابل از ظاهر شهر خروج کرده بطرف هند رفت و عین در غره رمضان ۱۱۰۲ بود که نادر شاه با عنایم هندوستان واپس وارد کابل گردید . فری افشار نانک چی - افشار رتبه - چند اول از بقیه عساکر نادری است که در کابل گذاشته و رفته است .

کابل در عهد شاهنشاه بزرگب احمد شاه :

چون در سنه ۱۱۶۰ اعلیحضرت احمد شاه درانی پادشاه افغانستان گردید و مالیات چند سائۀ کابل و پشاور را که ناصر خان صوبه دار کابل برای نادر شاه می برد قبض نمود در همان سنه ناصر خان را بدستور عهد نادرشاه والی کابل مقرر نموده باینجا سوار د رانی بکابل عودت داد - اما مشروط بر اینکه فوری پنج لک روپۀ دیگر هم از خزانه کابل بفرستد . چون ناصر خان بعد رسیدن کابل تردد نموده وجه را نفرستاد اعلیحضرت احمد شاه هم که جهت تسخیر هند در حرکت بود در آخر سنه ۱۱۶۰ کابل را گرفته ناصر خان را اول به جلال آباد و بعد از آن به هزاره جج فرار داد و بجز همین پیش آمد خفیف دیگر هیچ بندشی در کابل برای اعلیحضرت مذکور پیش نشد بعد از آن چنانچه در تمام حملات هندی منازعت از همین راه عبور و مرور فرمود در سنه ۱۱۶۴ که اعلیحضرت احمد شاه نیشاپور را فتح و تصرف نمود عباس قلی خان مختاری بیات را که رئیس نیشاپوریان بود با عایله اش مقیداً به کابل فرستاده و بعد از چندی بهمان رتبه ریاست رخصت و وطنش فرمود . اعلیحضرت احمد شاه نسبت به کابل نظریۀ خوبی داشت و از جهتی که کابل تقریباً در وسط افغانستان واقع بود میخواست مرکز را در کابل نقل بدهد چنانچه برای همین مطالب در سنه ۱۱۶۶ . امر احداث یک دیوار بزرگ را در شهر کابل داده با اهتمام سردار جانان یوزل زائی سیه سالار سر انجام آن را گذاشت . و سردار جانان این دیوار را به چهار ماه دور کابل اعمار نمود و با ختم رسانید . یک ضلع دیوار مذکور از حد ماشین خانه اندرابی را در بر گرفته الی آخر گلستان سرای و ضلع دیگر حد سلامخانه خاص

وبالای زیارت بابا به کیدانی را عبور نموده بهمین وضع از کددام حدی کچج شده تا دروازه لاهوری میرسید - همچنین قسمت دیگر آن بالای چند اول را عبور نموده در حدود ماشین خانه تمام می گردید .

دروازه قندهاری درد هرنک .

» سفید درحد سلامخانه خاص .

» سردار جانخان درحد بابا به کیدانی .

» بیت در حد داشهای پشت مسجد هید گاه .

» گذر گاه - لاهوری - خافیا - شاسمند ها - کبری ها - قرت ها - شیرازی ها

دروازه های این دیوار بود .

این دیوار بزرگت یازده مهره داشت و امروز يك حصه آن که در يك گوشه اندرابی داخل عمارت است و تا به حال مانده بعرض ۳ ونیم متر میباشد و يك گوشه دیگر آن دزمندنی (میان دهی) غروبوزه فروشی داخل خانقاه آنجا تا هنوز است .

عزیزی بنای این دیوار را نظم نموده و از مصرع اخر تاریخ آن را یافته است که ما عینا آن قطعه را می نویسیم :

آنکه شد از امر حق عالم شکار
گر شود عالم همه آئینه وار
آنکه گردد اسم ازو گردون وفار
آنکه گیرد جان ز خصم شهر یار
از سر چاه و جلال و اقتدار
دور کا بل همچو گردون پایدار
از ارادت آن امیر نامدار
کو بسر برداشت چرخ زر انگار
سال چهار و پنچ گرد استوار
دیگر از سعی امیر بختیار
شد تمام از التفات چهار یار

ثانی محمود احمد یاد شاه
غم نبندد صورتی در عهد او
با ایاز خاص خود یکتای دهر
(۱) خان خانان آن امیر با کهر
امر کرد از لطف آن کیهان خدیو
تا کشد حصنی ز بهر حفظ خلق
شد بی اجرای امر شه به جهد
شهر بسندی کرد بنیاد آن امیر
گرچه دور از عقل بودی کاین بنا
ليك ز اقبال شه والا نصیب
ماه پنجم این اساس با شکوه

(۱) مراد از سردار جان خان فوغلزائی است که در عهد احمد شاه منصب خانخانان

ومیر برزن وسپه سالاری داشت .

سال تار یخش چو چستم از خرد شد معینم لطف خاص کرد کار
در فشان شد از سر اعزاز و گفت (همسری دارد به گردون این حصار)

۱۱۶۶

کابل در عهد تیمور شاه :

اعلیحضرت تیمور شاه کابل را نسبت به دیگر امصار افغانستان وقعت زیاد می دادند و همین که در سنه ۱۱۸۶ هـ شاه شدند بعد از تنظیم قندهار برای سیرو و تفریح به کابل آمده و دیگر بجز حسب ضرورت به قند هار نرفتند تا آنکه در سنه ۱۱۹۰ هـ - ۱۷۷۶ م رسماً کابل مرکز سلطنت قرار داده شده و دوایر کار های شاهانه از قند هار منتقل گردید .
و همان است که کابل تا حال دیگر مرکزیت را از دست نداد .
چون بعد ازین واقعاتی که بالای کابل آمده باشد در کتاب های تاریخ مفصلاً درج است . ما این تاریخچه را به همین جا ختم کرده برای مطالعات و اقامات آینده کابل قارئین را در خود تواریخ مبسوط تکلیف می دهیم .
(حافظ نور محمد)

فصل سوم : معلومات عمومیہ راجع بمنابع افغانستان مشتمل بر چهار بخش

بخش اول :

اقتصادیات یا منابع اقتصادی افغانستان

افغانستان یک مملکت مستعديست که برای هر گونه توليدات استعداد داشته و از آن می توان بوسیله زراعت و صنعت فواید زیادی بر داشته ودر سایه آن تجارت مملکت به پیش برده شود . این است که در ذیل بصورت مختصر موضوعات راجع به توليدات زراعتی حرفتی و معدنی و صنایع ماشینی و دستی و تجارت وارداتی و صادراتی افغانستان از نظر گذرانیده میشود . تا بتوان به وسیله آن ولو مختصر هم باشد درباره بنيه اقتصادی مملکت افغانستان صاحب فکر واطلاع باشد . افغانستان مملکتیست که از یک طرف دارای مزارع و مراتع وسیع و از جانب دیگر صاحب جبال زیاد و مرتفع بوده برای زراعت و تربیه حیوانات و بدست آوردن معادن و فلزات مهمه صنعتی منبع بزرگی میباشد از همین جهت میتوان گفت که افغانستان اکثر از مواد صنعتی - معدنی و نباتی و مواد ارتزاقی را دارا بوده در اثر بسکار انداختن منابع و مواد آن تجارت وسیع بین المللی خواهد داشت واین است درذیل موضوعات تذکره فوق تحت عناوین علیحده از نظر گذرانیده میشود .

۱ - در زمینه توليدات :

الف : توليدات زراعتی - افغانستان با داشتن آب و هوای مساعد و معتدل و نفوس زحمت کش و فعال زراعت پیشه ، بهترین مواد ارتزاقی از قبیل گندم - برنج - جو - جواری - نخود - و اکثری از حبوبات و سبزی جات و میوه ها و مواد صنعتی زراعتی مانند پنبه - سند و غیره را دارا بوده و بوسیله توليدات آنها در تمام ادوار تاریخی حیات مرفه و صنعت عالی و خوبی داشته است و افغانستان جدید میخواهد بوسیله توريد فن و تکنیک و اتخاذ تدابیر علمی و تجربه که در مملکت های دیگر در زمینه ترقی و پیشرفت زراعت مرعی است منابع مذکور را ترقی بدهد - مثلاً از یکطرف ریاست زراعت بوسیله انتشار تعلیمات علمی و فنی نواقص زراعت را رفع واز جانب دیگر به وسیله دفع آفات زراعتی زراعت را از آفات نگاه میدارد واز همه مهم تر در تمام ولایات افغانستان فارم های زراعت موجود است که بهترین نمونه و سرمشق زراعتی را در دست رس عوام گذاشته اجناس و انواع خوب و بهتر حبوبات و نباتات را ترویج و تعمیم و اجناس ضعیفه را از بین میبرد . گویا ریاست زراعت در دایره اقتدار مالی و تشکیلاتی خود که جزئی از بودجه وبنیه مالی

دولت است پروگرام دارد که میخواهد بوسیله آن به تدریج نواقص زراعت افغانستان را از هر حیث اصلاح و با تجربه هائی که از قرون مدیده و به طور توارث بدهاقین این مملکت رسیده علم و تکنیک را هم وارد و ررناسانی در زراعت مملکت بوجود آورد .

در ولایات و نقاطیکه آب نسبتاً فراوان است البته اراضی از قدیم باینطرف منبت و حاصل خیز میباشد ولی در جاهائیکه آب موجود نیست و اراضی زیادی بصورت بیایر افتاده چنین اندیشیده است که در پلان وزارت فواید عامه تشکیلات و بودجه وسیعی جهت حفر انهار و بستن بندها برای آبیاری نمودن زمین هائیکه تا کنون لامزروع است بوجود آورده شود و اینک وزارت فواید عامه در راه اجرای این پلان خود به حفر و اعمار چندین نهر و بند پرداخته و بعضی از آنها بسر رسیده و برخی هنوز زیر کار است و چنان تخمین شده که اگر این بندها و انهار اعمار و سفر کردند تولیدات زراعتی افغانستان و عاً و مقداراً ترقی محسوسی خواهد نمود و در تقویه بنیه اقتصادی افغانستان مراحل بزرگ پیموده خواهد شد .

ب - تولیدات حرفتی - افغانستان دارای مراتع و چراگاه های زیادی بوده و بنا بران برای پرورش حیوانات مخصوصاً انواع گوسفند هائیکه محصول پشم و پوست دارند - مساعدت کاملی بهم میرسانند از همین جهت پشم ، پوست های قره قل و عادی و بالنتیجه صنعت قالین - شال - پتو و غیره از پیداوار های مهمه افغانستان میباشد .

حکومت افغانستان از یک طرف بوسیله مختلفه تشویقیه مردم را به تربیه و تزئید نسل گوسفند - گاو و سایر حیوانات و ادار می نماید و از جانب دیگر بوسیله تامین چراگاه ها و اعانت فنی به مالداران نواقص اجناس شانرا رفع و اجناس صحیحه حیوانات را تامین مینماید و در سال یکبار در سر سال بدارندگان حیوانات خوب و قوی و عادی از نواقص عضوی انعام و بخشش میدهد .

علاوه بر پشم و پوست که از قلمات عمده اقتصادیات افغانستان است از ناحیه گوشت - پوست برای صنعت دباغی و شیر و تمام مشتقات آن برای اغذیه استفاده های مهمی به عمل می آید .

پشم و پوست (و قالین که ماده مصنوعی پشم است) در تجارت افغانستان رول بزرگی داشته و سالانه یک یک مقدار عمده ازین مواد به اروپا - امریکا صادر و در بازار های خارج با علاقه مندی مورد - داد و ستد قرار میگیرد - پشم پوست شیر و غیره محصولات حیوانی در تمام افغانستان تولید میشود ولی تولیدات مذکور مخصوصاً در ولایات شمالی مملکت بیشتر است .

ج تولیدات معدنی - با اینکه افغانستان از نقطه نظر داشتن جبال رفیع و مسلسل و مملو از معادن متنوعه در زمره ممالک مهمه شمرده میشود ولی تا کنون چنانچه شاید از معادن

مملكت استفاده بعمل نیامده است و علت آن این است كه افغانستان جدید ، در سایه سیاست عمرانی حكومت موجوده ، تازه شروع نموده است اقتصادیات خود را سر و صورت جدید و نوینی بدهد از همین جهت در پیلان اقتصادی مملكت حفر معادن و استخراج مواد معدنی بوده و به تدریج مطابق قوه و اقتدار مالی و اقتصادی مملكت به حفر و استخراج معادن پرداخته میشود و تا امروز صرف از همان معدنی كار گرفته كه از قوه و اقتدار مالی و فنی مملكت ساخته است مثل معادن ذغال سنگك - نمك - و امثال آن اما معدنی كه استخراج آنها مستلزم سرمایه زیاد و صنایع ثقیله و تاسیسات عظیمه است مانند آهن - مس و سایر فلزات و بطرول تا كنون دست نخورده و مورد توجه خاص دولت و موسسات مالی و اقتصادی مملكت مانند دافغانستان بانك و بانك ملی و غیره قرار گرفته است . گفتیم افغانستان از نقطه نظر دارائی معادن غنی است . بلی افغانستان معادن متعدد آهن - مس - سرب - نقره - جست - قلعی - سرمه - ابرك - گدوگرد - چونه - سنگك ریشه - ذغال سنگك - نمك - گرافیت - و اكثر از چیزهاییكه لازمه صنایع ماشینی (ایندوستری) و كیمیای و غیره است وجود دارد و اگر طوریکه در پیلان اقتصادی مملكت شامل است روزی این معادن استخراج گردد - افغانستان در صنایع عمومی و مخصوصاً صنایع ثقیله حایز مقام برجسته خواهد شد .

صنعت .

۱ - صنایع دستی - طوریکه در فوق گفته شد افغانستان بواسطه دارائی مواد ابتدائی صنعتی مثل یشم - یشه - یت - سند و ابریشم و انواع چوبهای صنعتی و سنگ های نرم و قابل صنعت و غیره استعداد خوبی برای صنعت دارد ازین جهت تاریخ صنایع افغانستان مثل تاریخ سیاسی و اجتماعی آن مشتمع و درخشان است . از صنایعیکه در افغانستان به وجود آمده و ترقی نموده و حایز شهرت بین المللی گردیده است صنایع دستی است مانند قالین بافی - شال بافی - پتو بافی - یرك - گلیم - قاغمه - كرباس - و سایر منسوجات و بعضی از مصنوعات دستی دیگر كه برای رفع زندگانی یومیه مورد عمل بوده و هر كدام از روی نقاست شهرتی داشته مثل نقاشی چكن دوزی ها و یا دیگر مصنوعات كه مربوط صنایع نفیسه بوده و بیرون از مبحث اقتصادی است و لهذا خارج از موضوع روی دست ما می باشد . چیزی كه در اینجا جادارد بحث شود صنایع نساجی مثل قالین - یرك ، كرك ، قاغمه ، گلیم و غیره است .

در اوقاتیکه هنوز افغانستان داخل در حیات تجارتی بین المللی نبوده و حوایج خود را از جنبه البسه در داخل مملكت تكافو مینمود از یشم - یشه - سند و ابریشم داخلی هر گونه البسه و فرش تهیه می نمود ولی وقتی منسوجات اروپا در بازار های افغانستان وارد شد صنایع دستی داخلی رو به ضعف می رفت تا اینکه درین چند سال اخیر دولت توجه جدی خود را

دربن زمینه معطوف نموده و به سرعت جلو این سقوط را گرفته و در وزارت اقتصاد دا ئره یا مصرف کافی برای تشویق واعانت صنایع دستی بوجود آورده هیئت های سیاری مقرر نمود تا در تمام حصص مملکت گردش کرده امسکانات ترقی صنایع را تجسس و با ارباب آن اعانت فنی و مالی نماید و حتی موضوع صنایع دستی به اندازه طرف توجه جدی دولت قرار گرفت که هیئت های سیار فوراً بولایات اعزام شد و تا حدی در کار خود کامیاب هم گردید و هنوز سلسله این اقدامات جریان دارد .

ب - صنایع ماشینی . صنایع ماشینی و تدویر آن در افغانستان یکی از آرزوهای اولیه دولت افغانستان است زیرا افغانستان جدید باین حقیقت مستشعر شده که باید از مواد ابتدائیه داخلی خود در داخل مملکت کار گرفته از یک طرف شعب عاقل مملکت را بیکار انداخته و از جانب دیگر صنعت را در داخل مملکت وارد و مساعی و زحمت افراد افغانستان را بر له اقتصادیات ملی استعمال کرد .

برای نمایاندن آرزوی حکومت افغانستان که راجع به ایجاد صنایع ماشینی در مملکت دارد از قسمت مربوطه پلان اقتصادی پنج ساله که در ۱۳۱۹ طرح و تصویب نموده و مقرر داشته بود که آنرا سر از ختم جنگ عومی اروپا یعنی بعد از این مورد عمل قرار بدهد بهتر چیزی نیست لذا ما هم این قسمت را از همان پلان که لامحال در پلان اقتصادی دیگر بیکه ترتیب آن جدیداً سر دست میباشد هم قسمت زیاد آن شامل خواهد بود اقتباس مینمائیم و انگهی از روی این پلان هم میتوان تا درجه زیاد روش اقتصادی مملکت را چنانچه در عرض سالهای اخیر و سال جاری بوده درک و استنباط نمود .

پلان صنعتی برای پنج سال آینده که عملی شدن آن از خاتمه محاربه او رویا در نظر گرفته شده بود :

- ۱ - توسعه کار خانجات نساجی تا به ۳۰۰۰ دستگاه و تکمیل آن
- ۲ - توسعه کار خانجات یشینه بافی الی ۱۰۰ دستگاه
- ۳ - کو کرد سازی برای رفع حوائج تمام افغانستان
- ۴ - توسعه کار خانه جات چرم گیری برای تهیه و بخته نمودن سالانه ۴۰۰۰۰۰ پوست
- ۵ - توسعه کار خانه جات پرزه سازی که حصه زیاد و مهم پرزه جات کار آمد ماشین خانه های افغانستان و حصه زیاد پرزه موتر را تهیه میتواند .
- ۶ - توسعه تیل کشی برای ۸۰۰۰ خروار تیل که کلیه صابون کالا شوئی و یک حصه روغن خورا که را تهیه مینماید .

- ۷ - سمٹ سازی .
- ۸ - دو کار خانہ جدید قند سازی .
- ۹ - کار خانہ سودا کاسٹک .
- ۱۰ - کار خانہ های برق در کابل ، خان آباد ، قندهار .
- ۱۱ - این ها فابر یسکه هائی است که مطابق پلان اقتصادی بعد از آنکه اوضاع تجارت بین المللی بحال نور مال آمده و قیمت اموال و ماشین های وارداتی بحال مادی در آمد تاسیس و آغاز خواهد یافت و در صنایع ماشینی تطوراتی وارد خواهد گردید .
- در قسمت صنایع ماشینی باید گفت سیاستی را که وزارت اقتصاد ملی نسبت به افغانستان اتخاذ نموده بسیار مهم و پسندیده است زیرا هر فابریسکه از فابریسکه های بزرگ مملکت درجهتائی بنا شده اند که مواد ابتدائی شان در مجاورت فابریسکه وجود دارد مانند فابریسکه قند بغلان که در مجاورت خود مزارع زیاد لبلبو دارد فابریسکه نساجی پلخمري که قریب مزارع پنبه است و فابریسکه یشمینه بافی قندهار که در سر زمین پید اوار یشم واقع میباشد و امثالهم . البته واضح است که این فابریسکه ها درجهت مراد ابتدائی خود به مشکلات برخورد و در قسمت قیمت تمام شد محصولات خود به صرفه و اقتصاد تمام کار خواهند کرد .

(ج) فابریکات : از چند سال باینطرف مخصوصا از زمانیکه حکومت موجوده جدا

در پی اصلاحات و ترقیات مملکت برآمده و به اقتصادیات افغانستان توجه زیادی مبذول نموده است رفته رفته فابریکات مملکت هم از روی عدد و مقدار تولیدات ترقی شایانی نموده است چنانچه امروز در سایه توجهات حکومت به اقتصادیات مملکت تقریبا برای هر شعبه از احتیاجات مبرمه مملکت فابریسکه توریید و تاسیس و بکار انداخته شده است و در بکار انداختن و تاسیس نمودن فابریسکه ، مقدار احتیاجات رول بازی دارد مثلا در افغانستان احتیاج به صنعت نساجی از هر چیز زیادتیر بوده پس حکومت متبوعه در ضمن پلان اقتصادی خود به صنعت نساجی توجه زیادی معطوف و برای تولید منسوجات نخی و پشمی ، سندی و ابریشمی و غیره فابریسکه های بزرگ نساجی از قبیل فابریسکه نساجی پلخمري و فابریسکه های نساجی کابل قندهار و غیره را تاسیس و جهت تولید پارچه باب از صنایع دستی به تشویق فائین بافان و نساجان پارچه و غیره پرداخت و به این هم میکشفی شده میخواهد فابریکات نساجی را به پیمانه بزرگتری روی دست داشته باشد از همین جهت پلان اقتصادیت بعد از جنگ افغانستان مینویسد

۱ - شرکت نساجی سرمایه آن از (۵۰) میلیون به (۲۰۰) میلیون افغانی توسعه داده

شود که به تفصیل ذیل شرکت‌های افغانی اسهام آن را خریداری مینماید .
اول) د افغانستان بانک (۴) ملیون افغانی

(۲) بانک ملی (۳) ملیون افغانی

(۳) شرکت بنه (۲) ملیون افغانی

از سنه ۱۳۱۹ به بعد هر تاجر صادر کننده مال که مال میذکور تحت تادیه محصول می آید
از هر ده افغانی محصول یک افغانی سهم نساجی را خریداری کنند .

از ختم محاربه اروپا به بعد هر تاجریکه مال وارد میکنند به استثنای قند ، شکر ، پتروزول ،
موتراز هر ده افغانی که محصول گمرک تادیه مینماید یک افغانی سهم نساجی را خریداری مینماید
د افغانستان بانک یک کریدت (۱۵) ساله برای آن باز کرده و در حین پنج سال اول با ساس
قراردتخانه بانک سالانه (۴) ملیون افغانی برای شرکت نساجی مفتوح میکنند و در وقت
ضرورت شرکت در تصرف آن می گذارد که مجموع آن (۲۰) ملیون شود .

دوم: برای بشمینه باقی دوشرکت تاسیس میگردد یکی در کابل و دیگری در قندهار .
اکنون این دو شرکت تاسیس شده و بموقعیت ، وظیفه خود می پردازد و در مغازه های فروش
انواع پارچه های نفیس را به هر مقدار بیکه خواسته شود حاضر داشته میباشد .
سوم: سرمایه شرکت قند به پنجاه ملیون افغانی ترقی داده میشود که سرمایه موجوده آن (۳۰)
ملیون افغانی است .

باین صورت گویا حکومت افغانستان خواسته است به مرتبه اول برای ترقی دادن این دو صنعت
به فابریکه (نساجی) و قند توجه زیادی معطوف نماید در اثر این توجهات اکنون فابریکه
های نساجی یک مقدار معین لباس و فابریکه قند یک اندازه زیاد مصارف شکر مملکت را تهیه
و به قیمت مناسب بدسترس عموم می گذارد که این خود برای اقتصاد بسات مملکتی
افغانستان موافقت است .

در پهلوی این فابریکه ها فابریکه های دیگری هم مانند فابریکه های پرزه سازی - چرم گری
کوگرد سازی وغیره دریلان ذکر شده و چاره های پیشرفت آن در نظر گرفته شده و در کات
یور و بودجه مذکور تعیین شده است ،

فابریکات افغانستان بنا بر یک سلسله ازوم و وجوب عقلی و علمی بوجود آمده یعنی اولاد هر
زمینه که احتیاج بیشتر بوده زودتر فابریکه بوجود آمده و بکار انداخته شده است و امروز
عدد فابریکه هادر افغانستان زیاد است و روز بروز روبه زیادت میباشد و اگر جنگ نمیشد
بموجب پلان اقتصادی مملکت عدد فابریکات چندین چند امروز افزود میگردد ولی چه
چاره که جنگ اخیر عایق بزرگی در راه صنعتی گردیدن افغانستان تولید نمود و به مجرد بیکه
راه تجارت بازو ممالک بزرگ باصدا ماشین آلات بپردازند روبه صنعتی شدن افغانستان

و توريد ماشین در مملکت و ایجاد فابریکات به مقیاس بزرگی روی دست گرفته خواهد شد. دولت افغانستان در زمینه اقتصادیات مملکت روش مستحسني دارد و آن تقویه تشبثات ملیه و ایجاد صنعت و تشویق و حمایت آن میباشد مثلاً: دولت در ایجاد يك فابریکه راه وجود می آورد در اثر هر گونه تشویق و معارف مالی آنرا تقویه مینماید ولی همین که دید فابریکه مذکور چنان گرفته و آن را بشرکتی میفروشد چنانچه دولت فابریکات گوگرد سازی، چرم گری و بعضی از فابریکه های نساجی راه وجود آورد ولی همین که دید محتاج حمایت مستقیم نیست بفروش رساند و امروز فابریکه های مذکور بدست اشخاص یا شرکت های ملی اداره میشود. وقتی بتاریخ صنایع مراجعه میکنیم می بینیم که رویه دولت افغانستان به مبادی قویه علمی و تجربی اتکاء داشته و تمام ممالک از همین راه بسوی اقتصادیات سیر کرده اند.

(۳) تجارت: تجارت افغانستان مثل ممالک دیگر سه شق دارد: تجارت وارداتی،

تجارت صادراتی، تجارت برای داخل مملکت.

(۱) تجارت داخلی - این تجارت تجارتی است که مال التجاره را از پیدوار مملکت حمل و نقل و در داخل می فروشد این نوع تجارت اگرچه از نقطه نظر حیات و معیشت ملی مهم است ولی از جنبه مالی و گمرکی اهمیتی ندارد زیرا از مدتیست که در گمرکات افغانستان محصول صرفیات یعنی محصول گمرکی از مالیکه از داخل حمل و در داخل نقل و در بازار های داخلی بفروش می رسد گرفته نمیشود ازین جهت این نوع تجارت تقریباً از دست انواع تجارت خارج گردیده است.

(ب) تجارت صادراتی: تجارت صادراتی افغانستان در حال حاضر منحصر به مواد ابتدائیه

پیداوار داخل مملکت است و هنوز از مصنوعات خود صادرات قابل ذکرى ندا ریم.

مهمترین موادیکه از افغانستان به خارج صادر شده و اقلام صادراتی ما را در تجارت خارجی تشکیل میدهد پوست، پشم، قالین، پنبه، پسته، کشمش، بادام، انواع میوه های تازه خشک، نباتات طبیعی و بعضی از مواد معدنی و ... میباشد.

صادرات افغانستان اگرچه در حال حاضر نمیتواند برای واردات کفایت کرده موازنه تجارت خارجی مملکت را حفظ کنند اما بعضی از قلمت آن مانند قهوه، قل، قالین و میوه جات قابل تقدیر و مایه امید واری است و پلان اقتصاد مملکت روزی رایش بینی می نماید که اگر صادرات ما بر واردات ما افزود نگردد اقلام موازنه که قایم خواهد شد. زیرا پلان صنایع و زراعت این امید را تقویه مینماید و آرزوی دولت افغانستان این است که در اثر تشویق و تقویه صنعت و تزئید فابریکات، و تولید چیز هائیکه از خارج وارد میکنیم و قلمت تجارت وارداتی ما را تشکیل میدهد تقویه و توسعه زراعت بوسیله حفارانهارو بستن بندها و غیره روزی خواهد آمد که صادرات ما مطابق بواردات موازنه تجارت خارجی برله ما باشد زیرا این هدفی است که ما بسوی آن میرویم و زود یادیر بدان واصل خواهیم شد و یاس و نا کامی بی معنی است.

(ج) تجارت وارداتی - باید اعتراف کرد که تجارت وارداتی ما هم از روی عدد اشیاء و هم از قیمت آن ها بر تجارت صادراتی ما زیاد است زیرا در قسمت مصنوعات محتاج به خارج مخصوصاً درین اوقاتیکه صنایع را در مملکت اساس گذاشته محتاجیم آلات ماشین را از خارج وارد کنیم حجم تجارت وارداتی ما را بزرگ تر جلوه میدهد چیزیکه راجع بان بیشتر به خارج محتاج نبوده و در حالات عادی و نورمال میتوانیم ما به احتیاج خود را از رهگذر مذکور از داخل فراهم کنیم مواد زراعتی و محصولات فلاحی است لهذا از همین جهت قیمت تجارت واردات ما را مصنوعات و منسوجات خارجی تشکیل داده یلان صنایع و زراعت افغانستان معطوف باین است که این احتیاج را تاحدی که امکان دارد و منافعی مناسبات حسنه بین المللی در زمینه آزادی تجارت نباشد بکاهد در موازنه تجارت افغانستان مسبب تطوری گردد

(د) سیاست تجارت خارجی افغانستان : افغانستان در معاملات تجارت خارجی هم ناسیاست آزادی تجارت را پسندیده تمام قوانین و تمایلات تجارت بین المللی را رعایت و در موارد همسایه گان از پرنسب (همسایه نیک) کار گرفته است ازین جهت او میخواهد یک عضو صالحی در تجارت بین المللی بوده و صادرات خود را بدون فرق و تفاوت با اصول رقابت آزاد بدسترس همه گذاشته در واردات خویش نیز همین اصول را بکار برد چنانچه اصول گمرکات افغانستان این ادعا را به خوبی میتواند اثبات کند .

رژیم گمرکی در مورد تجارت خارجی : گمرکات افغانستان در مورد تجارت خارجی

راه معینی دارد و آن راه را بذریرهٔ دونوع محصول گمرکی تعقیب مینماید .

(رسوم حامی و رسوم مالی) این تفریق معنی تجزیهٔ حسب العین را میدهد که محصول گمرکی را به دو تانگه تقسیم مینماید و مطابق است با تقسیماتی که در گمرکات مالک دیگر مورد عمل می باشد .

رسوم حامی : این رسم بالای اموالی تطبیق میگردد که نظیر آن را در داخل مملکت موجود

داشته باشیم و از این که صنعت داخلی از باعث ورود صنایع اجنبی مخفی نگردد این محصول گرفته میشود . مثلاً در اوقات عادی یعنی خارج از ازمونهٔ بحرانی هر وقت حکومت صنعتی را میخواهد حمایت کند تا در رقابت با مال همجنس خارجی خود مغلوب نگردد ازال خارج همجنس آن محصول گمرکی میگردد و این است که این محصول را محصول حامی میگویند .

همچنان در گمرکات افغانستان محصول دیگری در پهلوی محصول حامی گمرکی ماموجود است که آنرا محصول مالی میگویند این محصول با امید تأمین واردات برای دولت وضع شده و به حساب معین از تجارت وارد کننده از مال های معینی گرفته میشود و تمام این اموال در لست تعرفهٔ گمرکی باعتبار نوع قید میباشند .

این است سیاست گمرکی افغانستان و ناگفته نماند که در مقابل این دو محصول هیچ امتیازی درین اموال مالک نبوده و بهمه کس یکسان نفوذ دارد .

واردات و صادرات از روی احصائی که در اواخر سال ۱۳۲۴

از دوایر مربوطه بدست آورده شده است.

احصائیه واردات

اول مواد نباتی

الف	منسوجات	-	۱۴۲۰۰۰۰۰۰	یارد	-	۷۰۷۸۲۲۰	دالر مساوی	۹۲۳۰۰۰۰۰	افغانی
ب	چای	-	۱۶۶۴	تن	-	۱۶۳۷۲۳۵	»	۲۱۳۴۹۵۴۹	»
ج	شکر	-	۲۱۶۲۳	تن	-	۸۲۶۲۴۴	»	۱۱۱۳۵۰۳۴	»
د	باقی مواد			-	۴۵۸۷۱۹	»	۵۹۸۱۷۰۰	»
<hr/>									
						۱۰۰۲۰۴۱۸	»	۱۳۰۶۶۶۲۸۳	»

دوم مواد معدنی

الف	تیل و روغن نبات	۲۱۹۳۹۰۸	کین	۴۹۰۱۰۸	»	۶۳۹۱۰۱۵	افغانی
ب	موتر	۸۰۴	عراده	۵۶۹۱۷۶	»	۷۴۲۲۰۶۲	»
ج	باقی مواد معدنی		۱۱۷۰۲۷۵	»	۱۵۲۶۰۳۹۸	»
<hr/>							
				۲۲۲۹۵۵۹	»	۲۹۰۷۳۴۷۵	»
				۴۳۶۹۰۰	»	۵۶۹۷۱۷۸	»

سوم مواد حیوانی

				۲۶۶۶۴۵۹	»	۳۴۷۷۰۶۵۳	»
				۱۰۰۲۰۴۱۸	»	۱۳۰۶۶۶۲۸۳	»
<hr/>							
			جمع کل	۱۳۶۸۶۸۷۷	»	۱۶۵۴۳۶۹۳۶	»

احصائیه صادرات

اول مواد حیوانی

الف - قره قل - ۲۴۰۰۰۰۰۰ جلد	۲۸۸۰۰۰۰۰۰	دالر مساوی	۳۷۵۵۵۲۰۰۰	افغانی
ب - بغنه و سائر پوست ها ۶۱۴۰۶۲ »	۷۶۳۷۶۴	»	۹۹۵۹۴۷۸	»
ج - پشم ۷۰۰۰ تن	۳۵۲۰۹۲۵	»	۴۵۹۱۳۰۰۰	»
د - باقی مواد حیوانی ۰۰۰۰	۴۲۷۱۹۴	»	۵۵۷۰۶۱۶	»
<hr/>				
	۳۳۵۱۱۸۹۳	»	۴۳۶۹۹۵۰۹۴	»

دوم موادنباتی :

الف - میوه خشک	۱۴۷۱۱ تن	۷۳۰۰۸۲۵	دالرمساوی	۹۵۲۰۲۷۶۳	افغانی
ب - میوه تازه	۱۶۳۶۲	۴۰۸۱۳۸۲	»	»	»
ج - پنبه	۸۰۰۰	۶۱۳۴۹۷۰	»	»	»
د - قریاک	۳۰ تن	۹۶۰۰۰۰	»	»	»
ه - سایر مواد نباتی	۰۰۰۰	۲۱۳۴۳۶	»	»	»
<hr/>					
		۱۹۰۹۰۲۱۳	»	»	»

سوم مواد معدنی :

»	£ 7 4 0 6	»	»	3 0 6 3
»	£ 3 7 9 9 0 . 9 4	»	»	3 3 0 1 1 8 9 3
»	7 1 0 9 9 7 9 3 .	»	»	0 2 7 . 0 7 7 9

میزان مواد حیوانی فوق

جمع کا بل

از مطالعه معلومات و نشر یحات فوق راجع به روش اقتصادی این مملکت و چگونگی اجرا آن که درین زمینه از چند سال با ین طرف الی سال ۱۳۲۵ (۱۹۴۶ - ۱۹۴۷) جریان داشته و مثلاً روی چه اساسات ویرنسیب هائی کار میشده البته قارئین محترم تا درجه کافی اطلاع و معلومات بهم رسانده خواهند بود اینک یمش از اینکه مقاله هندا را ختم کرده باشیم نتایج کفرا انسپای اقتصاد دی را که اخیراً در هفته های اخیر ماه سنبله ۱۳۲۵ در اثر اجتماع یکصد نفر رؤسای شرکت ها در صالون بانک ملی تحت ریاست شاعلی وزیر اقتصاد ملی بعمل آمده بود چون تصمیماتی که در نتیجه کنفرانسهای مذکور برای انکشاف امور اقتصاد دی و عرفانی مملکت اتخاذ و به عملی نمودن آن بصورت یک پروتوکل از طرف رؤسای شرکت ها موافقه بعمل آمده و مطالعه آن یکقسمت آرزو و تمنیات ملی این کشور را برای انکشاف امور اقتصادی و عرفانی ما تا درجه زیادی حالی و خاطر نشان کرده میتواند نیز در دست رس مطالعه قارئین محترم خود میگرا یم .

نتایج کنفرانسهای اقتصادی اخیر:

امضای پرو تو گول های مهمه :

تهیه دو صد کرور افغانی برای پلان های عرفانی و عمرانی و صناعتی مملکت در ظرف ده سال از طرف شرکتها و موسسات اقتصادی :

چهار نیم کروڑ افغانی اعانہ نقدی :

ما امضا کننده گان این پروتو کول روسا و هیئت های عامل شرکت های ولایات شمالی هرات ، و قند هار ، کابل ، بانک ملی و شرکت های صنعتی که در کنفرانس شرکتها بهمرکز اشتراك نموده بودیم ، بر علاوه شور و مذاکراتی که در اطراف اصلاحات امور جاری و تغییرات سیستم اداری مؤسسات متعلق به صورت گرفته و مورد حل و فصل واقع و پروتو کول های آن به امضا رسید اینک از یک طرف به تناسی افکار بهی خواه اعلیحضرت پادشاه محبوب ما و پیروی هدایات و ارشادات مرد بزرگ والا حضرت اشرف صدر اعظم سپه سالار غازی ما که فرموده اند :

(سعادت خود را در سعادت مملکت جستجو نمائید و باید از باب سرمایه سر مایه های خود را چنان بکار اندازند که ترقی مملکت و رفاه ملت در آن متضمن باشد) و از جانبی چون در اطراف این نظریات عالی حکومت و پلان اقتصادی مملکت و وضعیت پر مشکلاتی که در اثر محاربه و محدودیت اموال و زردانی و بلندی قیمت اشیاء و صعود بی سابقه قیمت های مواد از تنزاتی بواسطه خشک سالی دچار گردیده غور نموده و تمام این مسائل را درین کنفرانس مورد مذاکره و تحقیق قرار دادیم در نتیجه مجلس بنابر اینکه شرکت ها وظایف ملی شانرا مقدسانه در راه ترقی و تعالی مملکت با فدویت کامل اجرا نموده باشند و هم بنا بر خلصت نوع پرستی که تهداب اخلاق و اجتماعات ملی افغانستان با اساس شعار مذهبی و قومی بران بنا یافته کما مل مراعات شده باشد به فیصله های ذیل اتفاق و اتحاد نمودیم :

۱ - موضوع ترقی و پیش رفت مملکت .

در کنفرانس چنین مطرح بحث شد که برای وصول به این مقصد عالی بدون پیشرفت معارف و توسل به دامن صناعت ابتدائی و زراعت مملکت دیگر امکاناتی موجود نیست . به این جهت برای تقویه این دو موضوع ما امضاء کنندگان این پروتو کول به فیصله های ذیل رسیده ایم :

الف - صناعت نساجی و تولید برق تقویه گردد . سرمایه شرکت نساجی به میزان ۳۵۰ میلیون و سرمایه شرکت برق در حدود ۲۵۰ میلیون تومان داده شود تا در ده سال اول تولیدات برق به صد هزار کلووات رسیده نه تنها رفع احتیاج صنایع شود ، بلکه شهر های ذیل نیز کاملاً تنویر گردد :

قند هار ، هرات ، میمنه ، اند خوی ، شیر غان ، ایبک - سرپل - افچه - مزار شریف - تاشقرغان - خان اباد - بدخشان - جلال اباد - گردیز .

هر جا نیکی امکان تولید قوه برق از آب باشد از آن استفاده و در بقیه مواضع از دیزل کار گرفته شود و در وقتی که تولید برق ذریعه ابشار ها بعمل می آید حتی المقدور کوشش شود که در زراعت افغانستان نیز آب آن استفاده گردد .

شرکت نساجی دردوره ده سال اول بایستی تولیدات نخی خود را اقلابه میزان ۷۰ میلیون متر تنکه برساند .

ب - شرکت سمنت سازی و تهیه مصالح تعمیراتی تاسیس و سرمایه های انها به ۵۰ میلیون توسعه داده شود . در ده سال اول باید سه کارخانه سمنت سازی یکی در کابل دیگری در هرات و سومی در ولایت خان آباد تاسیس گردد .

ج - یک شرکت استخراج نفت تاسیس و این شرکت باید به سرمایه داخلی و برای مصرف داخلی کار کند سرمایه ابتدائی آن ۵۰ میلیون افغانی تعیین شود .

د - یک عده شرکت های صنعتی از قبیل توسعه چرم سازی - شکر سازی - گوگرد سازی - حجاری و نجاری - تیل کشی در نظر گرفته شود و تاسیس صناعت شیشه سازی - کاغذ سازی و توسعه شرکت حمل و نقل مدنظر باشد .

توضیح ما گروه شرکت های اتحادیه امضاء کننده این پروتو کول و بانک ملی متعهد میشوند که چهار تهیه سرمایه برای توسعه شرکت های صنعتی و تاسیس آنها عندالاحتیاج موازی به پیشرفت کار این موسسات متدرجا بدین قرار سهم بگیریم :

الف - دردوره ده سال آینده یک میلیارد افغانی تعهد میکنیم که به شعب صنایع فوق بنام سرمایه تادیه نمایم بدین قرار :

۱ - همه ساله مناصف مفاد خالص موسسات مابعد تادیه مالیات بر عایدات برای خرید سهام شرکت های صنعتی فوق و توسعه سرمایه آنها به مصرف میرسد .

۲ - جلدانه پوست قره قل که تا الحال سالانه فی جلد سه افغانی سهم نساجی خریده میشود برای ده سال آینده نیز دوام داده خواهد شد .

تبصره - چون شرکت نساجی فعلاً باندازه کافی سرمایه دارد ولی سرمایه شرکت برق محدود است لهذا سر از امسال شرکت های قره قل عوض سهم نساجی سهم شرکت برق را خریداری خواهند نمود .

۳ - هرگاه مدارك فوق برای سرمایه کار آمد سالانه پیشرفت و توسعه شرکت های صنعتی فوق کفاف نکند متعهد میشویم که از ذخایر و سرمایه های خود همیشه باندازه کافی توسعه شعب صنعتی سرمایه تهیه نمایم تا در امور صنعتی مملکت از مدارك سرمایه تعطیلی رخ نهد .

۴ - چون در حین مذاکرات کنفرانس معلوم شد که در ده سال آینده انکشافات و پلان های صنعتی مملکت محتاج به ۲ میلیارد افغانی میباشد و از آنجمله در حدود تخمین چهارصد میلیون افغانی فعلاً در شرکت نساجی - برق - قند سازی - و شرکت های پشمینه بافی

و سمنت سازی و غیره موجود و يك ملیارد را هم ما گروه اتحادیه ها، شرکت های قره قل و بانك ملی متعهد شدیم برداریم پس مجموع این دو قلم يك ملیارد و چهار صد ملیون میشود لذا باقی شش صد ملیون باید قرار ذیل حاصل گردد .

الف - ذریعۀ قرضۀ داخلی و خارجی چهار صد ملیون افغانی که این قرضه باید چنان عملی شود که در ده سال اول قرضه بتدریج اخذ گردد و در ده سال مابعد ده سال اول به تدریج تادیه شود این تادیات را مفاد خود شرکت های صنعتی وادامۀ سهم گرفتن اتحادیه ها و بانك ملی که ما بعد از ده سال اول صورت میگیرد تأمین خواهد نمود .

ب - دو صد ملیون باقی را باید تمام شرکت ها و تجار انفرادی مملکت که خارج گروه اتحادیه ها و شرکت های قره قل و بانك ملی مینمایند به خریداری اسهام شرکت های صنعتی تعهد و تکمیل بدارند تقسیم و توزیع مبلغ مذکور که آیا شرکت ها و تجار به چه اصول سهام صنعتی را بصورت مساویانه خریداری نمایند در مجلس اطلاق تجارت کابل مورد مذاکره و فیصله قرار داده شود .

۲ - موضوع معارف و دارالمساکین .

چون نه صنعت و زراعت و نه امور تجارت مالی - عمرانی - صحنی و غیره بدون علم و موجودیت و امداد متخصصین عالم ولایق اهل مملکت صورت گرفته میتواند بدین جهت کنفرانس شرکت ها اهمیت بسزائی باین موضوع مهم حیاتی قابل گردیده و حاضر شده با تمام قوا و توانائی خود هم امروز و هم آینده به تقویه و توسعه نیروی عرفانی با حکومت متبوعه یعنی وزارت معارف همکاری نموده و امداد های لازمۀ مالی را دریغ نکنند و در مقابل استدعا نماید که امور عرفانی مملکت با اقتصاد ملی آن هم آهنگ گردیده و پروگرام مصارف برای رفیع احتیاج اداری این امور تطبیق داده شود - در عین زمان موضوع دارالمساکین نیز مورد بحث کنفرانس قرار گرفت و کنفرانس درین زمینه نیز امداد و اعانه را لازم دانستند .

بنا برین طوریکه وزیر اقتصاد ملی در کنفرانس معلومات دادند جهت احتیاج سه سال آیندۀ معارف مملکت و مصارف تعمیر دارالمساکین به مبلغ ذیل ضرورت حس میشود :

الف - برای استخدام تقریباً یکصد نفر معلمین خارجی در سالهای ۲۶ - ۲۷ (۱۰) ملیون افغانی

ب - برای مصارف مکتب متوسط لیلیه که درین مکتب در سه سال آینده هه ساله

شش صد و سی نفر متعلم فارغ التحصیل ابتدائی قبول میگردد ۸ ملیون افغانی

ج - برای مصارف ساختمان و سایر لوازم مکتب تجارتی ۳ ملیون افغانی

د - برای تعمیر عمارت فاکولتۀ حقوق و لوازم آن ۳ ملیون افغانی

- ه - برای تعمیر عمارت فاکولتهٔ سبانیس و لوازم آن ۶ میلیون افغانی
و - برای تعمیر عمارت فاکولتهٔ ادبیات و لوازم آن ۳ میلیون افغانی
ز - برای تعمیر عمارت دارالمساکین ۵ میلیون افغانی

۸ : میلیون افغانی

مجموع

لذا کنفرانس موضوع را مورد مذاکره قرار داده و با کمال افتخار فیصله نمودند که با این مقصد عالی همراهی و مبالغ فوق را قرار ذیل فراهم نمایند .
الف - بانک ملی سه میلیون مصارف تعمیر فاکولتهٔ ادبیات و یک میلیون با بست تعمیر دارالمساکین را تعهد نمود .

ب - شعبهٔ خیریهٔ بانک ملی مصارف تعمیر فاکولتهٔ حقوق را قبول نمود ۳ میلیون افغانی
ج - شرکت نساجی - برق - قند-ازی - پشمینه‌بافی قندهار - کابل شرکت شمالی شرکت پشتون متعهد گردیدند که به تناسب سرمایه‌های شان جهت تعمیر فاکولتهٔ سبانیس شش میلیون و برای مصارف مکاتب لیلیه ۲ میلیون و جهت دارالمساکین یک میلیون بردارند .
د - شرکت های قمر قلی متعهد شدند از آنچه پوستی که در سنه ۲۴ - ۲۵ - ۲۶ - به خارج صادر نموده و یا مینمایند فی جلد دومین افغانی برای مصارف استخدام معلمین خارجی و لیلیه ها و تعمیر دارالمساکین تادیه کنند ۱۷ میلیون .

ه - دیوبی تعاونی تعهد نمود که مصارف ساختمان و سایر لوازم مکاتب تجارتی را با باقیمانده یک میلیون مصرف تعمیر دارالمساکین از پول تفاوت فروش دکان های آزاد تادیه کنند ۵ میلیون مجموعاً ۳۸ - میلیون .

توضیح : هجده میلیون افغانی که به مصارف مکاتب لیلیه و استخدام یکصد نفر معلم خارجی مربوط است ذریعهٔ بانک ملی نقداً در ۲ سال آینده به وزارت معارف تادیه میشود و مبالغ ۲۰ میلیون افغانی که برای مصارف ساختمان فاکولته ها و مکاتب تجارتی پیش بینی شده از طرف تعهد کننده گان عندالاحتیاج به بانک ملی تادیه میشود تا بانک ملی ساختمان عمارات مذکور را بایکمی از شرکت های عمرانی خارجی و یا داخلی قرار داد نموده تعمیرات را تکمیل و به وزارت معارف و ریاست پوهنتون تسلیم دهد .

۳- موضوع مشکلات مواد ارتزاقی و اموال واردانی

کنفرانس در اطراف وضعیت موجوده که عموم طبقات ملت از نقطه نظر صعود قیمت های مواد ارتزاقی و اشیای خارجی بدان گرفتار و در مضیقه هستند مذاکره نموده و به نتایج ذیل رسیده اند :

الف مواد ارتزاقی .

کنفرانس درین باره اقدامات والا حضرت اشرف صدراعظم سیه سالار غازی را که جهت خریداری غله امریکا مبذول فرموده اند قابل همه نوع تمجید دانسته و انرا یگانه راه علاج قلت مواد ارتزاقی میدانند علاوه اتحادیه شرکت های صنعتی و تجارتي و بانک ملی بر علاوه اقدامیکه تا حال نموده اند لازم می بیند در حدود توان جهت تنزیل قیمت اشیای ارتزاقی خصوصاً غله توجه بیشتر صورت گرفته و خاصتاً طبقات بی بضاعت از زیر بار شکنجه و مضیقه رها شوند لذا با فیصله ذیل موافقه مینمائیم :

برای اینکه بر قیمت غله که از خارج وارد میشود نرخ کرایه اثری نیندازد کنفرانس تعهد مینماید که درین باره امداد ذیل را عملی کند :

اتحادیه ها و بانک ملی متعهد میشوند که کرایه غله را که از خارج می آید از راه پشاور الی کابل و از چمن الی قندهار بصورت اعانه بپردازند تا بدین ذریعه قیمت غله مذکور تنزیل یافته و به تمام شد سر سرحد بداخل مملکت فروش شود و همچنان اگر غله مذکور از کابل و قندهار بطرف ولایت دیگر نیز نقل داده شود کرایه آن اعانتا تادیه خواهد شد. برای اجرای این مقصد مامضا کنندگان پروتو کول هذا مبلغ ۷ ملیون افغانی را اعانتا تخصیص میدیم اما اگر این هفت ملیون از مصرف حمل و نقل غله مذکور اضافه بماند آن علاوه کی بمصرف تقویه دارالمساکین رسانده شود .

تاذیات مذکور را بانک ملی از حساب خیریه بانک تادیه بدارد ما تعهد میداریم که آن مبلغ را به تناسب سرمایه های خود و ایس به شعبه خیریه بانک ملی تادیه بداریم .

الف - اموال وارداتی .

موضوع رخت در کنفرانس مورد مذاکره قرار گرفت چون در دسترس اتحادیه ها دیگر قدرتی موجود نیست بجز اینکه تجارت رخت را بکلی ترک نموده و مبلغ هفتاد ملیون افغانی بدون منفعت تا حال بدسترس دیو گذاشته ایم و یک عده اشخاص زیادی را که اعضای شرکت های ما و تجار انفرادی میباشد بدون معاش به معاونت موسسه دیو گماشته ایم و از طرفی چون تا این موانع و مشکلات خارجی برداشته نشود و واردات به صورت فراوان و کافی توسعه نیابد و این هم متأسفانه در دسترس ما نیست بنابراین امروز چاره بجز طرق ذیل جستجو نمیتوانیم :

۱- وزارت اقتصاد ملی و وزارت امور خارجه با جدیت تمام سعی نمایند مشکلات خارجی را مخصوصاً در هند رفع گردد تا باین صورت واردات قدری منظم تر گردد .

۲- اداره دیو بیشتر تقویه شود تا اموال وارده بصورت مساویانه در بین توده ملت تقسیم گردد .

۳- سیستم دکانهای ازاد توسعه یابد .

۴- به تجار انفرادی امداد شود تا ازره طرفی که میتوانند مال وارد نمایند و مال آنها آزاد هم گذاشته شود.

تبصره - اگرچه اینها در وهله اول استفاده جوئی های ناجایزی خواهند نمود اما بدون این راه چاره دیگری هم نیست لذا لازم است آنها فعالیت نموده و دامنه واردات را توسعه دهند.
۵- مال لایسنسی را خود دیو وارد کنند و ذریعه توزیع کوپون و مغازه های فروش آزاد سعی کنند که در بازار تعادلی را فراهم آرد.

ما اعضای کنفرانس در مقابل دیوی تعاونی بهر نوع فدویت و کمک حاضر میباشیم تا اگر خدا بخواهد این بحران شدید که وضعیت تمام طبقات ملت را پریشان نموده برودی رفع گردد. در عین زمان ما به نوبه خود صدای خود را خلاصانه به تمام طبقات ملت میرسانیم که از تحمل کار بکیرند و باید بدانند این مشکلات فقط با روح تعاون با همدگر حل گردید خواهد توانست، همچنان باید تمام دوایر و موسسات متحداً بکوشند تا از استفاده جوئی های ناجایز جلوگیری بعمل آید و آنها از اینکه میخواهند برای مقاصد شخصی و یا مقاصد دیگران نظم و اداره را برهم زده و باعث پریشانی افکار جامعه شوند جلوگیری کردند.

پیر و تو کول نمبر ۵ :

و فئیکه اعضای کنفرانس در شق مالی پلان اقتصادی مملکت مذاکره می نمودند بهراتب ذیل مواجه گردیدند :

۱- تولید صنعت در مملکت و توسعه تجارت داخلی و خارجی آن محتاج به تعمیم و ازدیاد مواد خام می باشد مثلاً در وقتیکه ما فیصله نمودیم برای توسعه صناعت نساجی سرمایه تهیه کنیم و تولیدات نساجی به میزان هفتاد میلیون مترتکه نفی برسد البته برای این مقدار تکه به ۲۲ هزار تن پنبه احتیاج داریم لهذا باید ارمین امروز عملیات توسعه زراعت پنبه را شروع بداریم از طرفی برای انکشاف صناعت چرم سازی لازم است امور سلاخ خانه های مملکت اصلاح شود تا اینکه پوست ها در وقت پوست نمودن ضایع نگردد علاوه بر کوسفندهای قره قلی ما دران مناطق مملکت تمرکز یافته که علف چر و مواد علوفه زمستانی باندازه کافی دران جاها موجود نیست ازین رو توسعه بیشتر کوسفند قره قلی امکان پذیر نبوده و کنفرانس در اطراف این مسایل بدین نتایج رسید که تادریین دوایر ملی و حکومتی و اشخاص منور صاحب فکر و علم و طبقات پیر و جوان روح هم اهنگی و تعاون با همی پیدا شود و همه متفقاً بطرف هدف ملی سوق نباشند مملکت مانند گذشته بجائی رسیده نخواهد توانست.

پس در وقت تاسیس کابینه جدید تحت ریاست والا حضرت سپه سالارغازی جای بسی خوشبختی

است که اذمه اطراف شنیده می شود که هر وزارت و هر اداره مشغول طرح خطمشی و پلان ها و پروژه های خود می باشند. کافرانس نیز که دعوت شده بود پلان های اقتصادی این مملکت را ملا حظه و دران سهم بگیرند آنچه متعلق ما بود بکمال افتخار و مسرت کامل قبول نمودیم ولی درین جا وظیفه ملی خود میدادیم تا تذکر دهیم که اساس کامیابی پلان های کوچک و بزرگ حکومت و بسته بروح تعاون اعتماد و هم آهنگی تمام دوایر با همدیگر شان می باشد و امکان پذیر نیست که يك حصه پلان اقتصاد می ما پیش برود اگر حصه دیگر آن فلج مانده باشد و یا اگر مجموع دوایری که در پلان سهم بگیرند بتمام معنی شخصیات را فرا موش نکرده بروی هدف ملی صمیمانه با اتفاق حرکت نمایند.

۲ - برای پیشرفت پلان انکشاف صادرات و تأمین مواد خام ما به الا احتیاج آن کنفرانس فریضه خود میدادند که بواسیله وزارت اقتصاد ملی بدوایر حکومت ذیلا پیشنهاد بکنند :
الف - موضوع آبیاری زمین های هژده نهر و سرریل و اند خوی باید مورد مطالعه قرار گیرد تا بزودی ممکنه مسئله ازدیاد آب از مزار شریف تا شیرغان حل شود . در صورت حل این پرو بلم چندین مفاد متصور است :

۱ - تأمین پنبه برای صناعت

۲ - تأمین علوفه زمستانی برای گوسفند های قره قلی

۳ - توسعه مواد ارتزاقی مخصوصا مواد روغنی که به آن در مملکت اشد ضرورت حس میشود

۴ - پیدا نمودن کار برای مردان پیکار از راه زراعت .

چون ولایت مزار شریف تا اند خوی فوق العاده به بحران قلت چوب سوخت و تعمیر

گرفتار می باشد البته وقتی که آب زیاد شد این پرو بلم نیز حل خواهد شد .

۵ - موضوع برق برای صنایع مملکت .

ب - موضوع بند کوه گان هرات تا اینکه ممکن شود در آنجا يك کارخانه قند سازی دائر

کر دیده و هم به مواد ارتزاقی ولایت موصوف امداد شود .

ج - توسعه غرس نهال های توت جهت تولید ابریشم و صناعت مواد ابریشم ،

د - انتظام مسلخ ها از نقطه نظر جنسیت پوستها .

ه - روی کار آمدن يك نظام جهت جلوگیری از امراض حیوانی .

و - جلوگیری از امراض و آفات های میوه جات و سائر امراض نباتی .

اگر چه ما یقین کامل داریم که تمام دوایر مسئول به نوبه خود متوجه همه امور مربوطه

می باشند با آنهم از فریضه و وظیفه خود دانستیم تا یکبار دیگر توجه حکومت را بطرف

مسائل فوق و امثال آن معطوف بداریم . (محمد قدیر تره کی)

بخش دوم

زراعت یا منابع زراعتی افغانستان

در زمینه زراعت با وصف این حقیقت که افغانستان تا هنوز يك کشور فلاحتی شمرده می شود در نتیجه کوهستانی و صحرانی بودن خاک آن صرف در حدود يك خمس مساحت آن در تحت زراعت می باشد. وانگهی برای اصلاح و علاج این نقیصه است که حکومت تعمیر و حفر بند و انسها را برای انكشاف و ترقی زراعت و هم تهیه منابع قوه آبی در تحت يك پروگرام سنجیده وجه همت گماشته.

باین مناسبت گفته می توانیم که زراعت در حال شکل محلی و ناحیه وی را داشته می باشد یعنی بصورت متکشف بیشتر در اطراف و حومه های شهرها و قصبات عمده مثل کابل - قندهار - هرات - غزنی - جلال آباد و جلگه های ولایات شمال هندوکش و سمت مشرقی و شمالی که دارای آب نسبتا وافر می باشد - وجود داشته و در سایر قسمت ها بدرجه دوم می باشد.

مناطق قابل زرع افغانستان : از لحاظ اختلاف حرارت و اختلاف ارتفاع و ساختمان

طبیعی ، فیزیکی و ژئو لوژیکی ، افغانستان برشش حصص مختلفه مرکزی و شمال شرقی و جنوبی و جنوب غربی و مشرقی و مغربی تقسیم شده است . خصوصیات زراعتی هر کدام آنها قرار ذیل است :

۱ - حصص مرکزی - حصص مرکزی مدعا از هزاره جات و کابل و نواحی آن که از کوه های گرانیته تشکیل یافته و دارای ارتفاع (۲۵۰۰ تا ۱۸۰۰) بوده در بین آن دره های شادابی که برای احداث باغهای میوه دار مساعد است و به استثنای قله برف گیر (حصص مرتفع هزاره جات) میتوان در بین آن به تکثیر و تربیه اشجار پرداخت . میباشد . و در حصص هموار و دامنه ها به زرع غله جات از قبیل گندم - جو - جواری و غیره می بردازند و علف های خود روی حصص هموار هزاره جات که به ارتفاع ۲۰۰۰ متر واقع اند برای تربیه گاو و کوسفند مساعد بوده و با نتیجه يك مقدار زیاد روغن ویشم و غیره محصولات حیوانی از هزاره جات حاصل میگردد .

۲ - حصه شمالی - که مراد از نقاط مختلفه قطن و مزار شریف و مینه است روی مهرفته دارای میدان های وسیع و هموار و حاصل خیز بوده ارتفاعات آن بصورت تپه ها است که با جنگل های پسته و بادام و بلوط و ارچه پوشیده می باشد و با طبعاً ملوف بوده برای چراه

حيوانات و زراعت للمی - گندم - جو مساعدت دارد . این میدان های و سیع برای زرع نباتات صنعتی از قبیل پنبه - زغر - سند - تنباکو - لبلبوی قندی - تریاک - سویا بین - پسته و غیره مساعد بوده - زرع بعضی از این نباتات مثل پنبه و لبلبوی قندی و زغر وسعت زیادی داشته و يك مقدار زیاد پنبه به خارج هم بفروش میرسد .

۳ - حصص شمال شرقی - مدها از بدخشان و کوه های نورستان است که دارای کوه های بلند و گرانیژی بوده در حصص مرتفعه خویش دارای جنگلات طبیعی یعنی ارچه - بلوط - انار چلغوزه - چهارمغز و بادام خودرو و زرشک بوده و دره های بدخشان برای تشکیل باغات مساعدت طبیعی دارد و از بعضی انواع میوه های آن از قبیل ناک و سیب و انار و شفتالو شهرت خاصی دارد .

۴ - حصص جنوبی و جنوب شرقی افغانستان : روی هم رفته افغانستان متشکل از کوه ها - تپه ها و دره های جنگل دار است زمین هموار زراعتی به استثنای بعضی حصص مثل خوست در دگر نقاط کمتر است و نسبت به وجود علوفه بن دره ها و جنگل ها - اهالی به تربیه مواشی زیاد تر میلان دارند . تپه ها اکثر دارای جنگل ارچه و بلوط و چلغوزه و غیره بوده در جنگل های جدران و خوست و جنگل های اسمار بعضی اشجار کوهی دیگر نیز از قبیل ناک وحشی - زیتون - زرشک - چهارمغز کوهی - و بته های کوچک مثل توت زمینی وحشی و کلاب کوهی و غیره نیز یافت می شود و هکذا بته های طبیعی بنظر می رسد .

۵ - حصص مشرقی - دارای زمین های حاصل خیز که میدان های حاصل خیز افغان و تنج آباد را تشکیل داده بنا بر حرارت و آب کافی زراعت ممالك گرم سیر از قبیل نارنج - مته - مالته - خرما - پنبه - سند - نیشکر و غیره هم ممکن است و میتوان در يك سال دو فصل برداشت .

۶ - در حصص غربی که مراد از جلگه هرات است و اهالی به زراعت غله جات و سبزی جات و تربیه حیوانات خصوصاً تربیه پیله مشغولیت داشته و منطقه شمالی این جلگه تپه های معلوف مشجری را داراست که بنام بادغیسات هرات یاد می شود - دارای اشجار پسته و بادام خودرو بوده و برای تربیه مواشی خیلی مساعد است . پسته بادغیسات به خارج صادر می شود - در حصص کوهی هرات مثل غورات - جوند - مرغاب - و غیره اشجار جنگلی مثل ناچو - شیرخشت - خنجک - و بعضی بته های طبیعی مثل کتیره و هنگک یافت می شود . در حصص جنوب مغربی به استثنای قندهار که ولایت معمور و دارای باغات انار - انگور - انجیر - شفتالو - بادام - شلیل - شکرپاره - و چهارمغز و غیره بوده اراضی هموارش يك مقدار زیاد غله جات بارمی آورد - روی هم رفته زمین افغانستان قابل زراعت و حاصل خیز بوده ، حاصلات گندم سالانه در

حدود ۶۶۶ ر ۹۱۶ ر ۲ تن و از جو ۱۳۸۸۸۸۰ تن و از جوار ۳۴۷۲۲۲۲ تن و از پنبه ۸۳۵۰ تن و از البو ۳۷۶۵۴ تن و از برنج ۲۵۰۰۰ تن و از دیگر حبوبات ۱۸۹۰۸۳ تن تخمین می شود .

تربیه حیوانات اهلی در حصص جنوبی به پیمانه خورد و در حصص شمالی بصورت رمه و پیمانه وسیعتر معمول بوده مهم ترین این حیوانات اسب گاو - کوسفند - اشتر و طیور است . انواع مشهور کوسفند - کوسفند بلخی و کاکری و گدی قره قیل است . کوسفند بلخی به بزرگی جسم و اسکلت و کلانی دنبه و کمی یشم و درازی پا های خویش مخصوصیت دارد . کوسفند کاکری و غلجانی اندام متوسط داشته و بداشتن گوشت لذیذ و یشم فراوان و سفید و با ابلق مزیت دارد . کوسفند قره قلی که پوست آن بخارج بفروش رسانیده می شود در میدانهای تپه های قطن و مزار شریف و میخانه تربیه می شود .

انواع گاو مراد از نوع قندهاری و سیستانی و خوستی است که دارای جسم موزون و قوی بوده و شیر زیاد میدهند - گاو کثری در مشرقی زیاد تراست - جسم خورد داشته نسبت به ساحة جسم خود شیر زیاد تر میدهد .

زنبور عسل در حصص جنگلی مشرقی مثل اسمار - ماما خیل و کشر ها و در جنوب مثل منگل - جدران - ارگون یافت می شود و از عسل و موم آن در داخل مملکت استفاده می شود . احصائیه اخیر نشان میدهد که در افغانستان روی هم رفته ۳۵ میلیون موشی وجود دارد که ۳۰ میلیون آن از قسم خورد یعنی کوسفند و بز و باقی موشی بزرگ از قبیل اسب - اشتر - گاو و خر می باشد .

حاصلات یشم سالانه (۷۰۰۰ تن) و پوست قره کلی ۲۴۰۰۰۰۰ جلد و چرم های مختلف ۶۱۴۰۶۲ جلد میباشد .

بخش سوم :

معادن یا منابع معدنی افغانستان

مملکت افغانستان دارای معادن متنوع می باشد ولی قسمت زیاد آن نامکشوف و دلائل آن هم قلت آلات و متخصصین و مشکلات ترانسپورت میباشند یک تعداد معدودی که کشف گردیده نیز مستلزم تحقیقات مفصل طبقات الارضی و نقشه برداری و برمه کاری و غیره بوده و تحقیقات زیاد فنی را ایجاب میکنند که مشکلات موجوده جهان این اقدامات را نیز تا کنون ملتوی گذاشته است .

در افغانستان معادن زیاد آهن به ذخائر بزرگ وجود دارد که بعضی از آنها از مراکز ذغال بفاصله بعدی واقع شده است در علاقه شغنان و قطن آهن راذوب و اهالی سامان کار آمد

خودها را ازان تهیه میدارند - معادن ذغال که دارای جنسیت اعلی و نسبتاً ذخائر بزرگ می باشد در قسمت شمال هندوکش واقع اند - مسترگر پس یکی از متخصصین معادن موجودیت یکی از معادن ذغال را که در ناحیه دره سوف مکشوف گردیده در حدود پنجاه ملیون تن تخمین نموده بود ولی تحقیقات اکتشافی که در این اواخر از طرف هیئت جیالوجیکل سروی آف انديا در نواحی ذغال دار دره سوف بعمل آمد موجودیت ذغال دره نور و شیشک را در راپورت خویش مقدار (۱۴۶۱۳۲۴۴) تن توضیح نموده اند همچنان هیئت موصوف موجودیت ذغال ایش پشته و بر فکر (۲۱۹۷۳۶) تن تخمین کرده اند و معدن ذغال کر کر که دره میلی فابریکه قند بغلان و فابریکه نساجی پل خمیری واقع است - فعلاً در تحت عملیات اکتشافی و استخراجی بوده و موجودیت ذغال آن به چندین ملیون تن بالغ می شود و اکنون ذغال مذکور عوض تیل دیزل در محروقات ماشین قندسازی بکار میرود ذغالی که برای احتیاج ضروری مرکز است ازایش بسته نقل داده می شود .

قسمت خاکه ذغال بتوسط ماشین های بریکت بصورت قالب ریخته اند و بمصرف محروقات میرسند در نقاط مختلف افغانستان معادن متعدد مس کشف شده ولی تماماً مستلزم عملیات و تحقیقات اکتشافی می باشند - معدن انتی منی (سرمه) در موضع تولک هرات جدیداً کشف گردیده .

سرب در افغانستان در نقاط مختلف پیدایش دارد ذخائر بزرگ آن در هرات قابل تحقیقات بوده معدن سرب فرنجل غور بند يك معدن قدیمه و فعلاً برای رفع احتیاجات لازمه داخلی مورد استفاده قرار داده شده است . و مقدار زیاد ذخائر تیل تاکنون بصورت صحیح در افغانستان معلوم نگردیده - لاکن راپورت های متخصصین بیشتر جنبه مثبت را تأیید میکنند . پدایش نقره دروادی پنجشیر مسوعی است شاید درازمنه سابق پیدا و ازان کار گرفته میشد . طلای قندهار مستلزم تحقیقات و عملیات اکتشافی بوده و از دریا های شمال افغانستان بصورت ربگی حاصل میشود . نمونه های سنگ ریشه که از نقاط مختلف کشف گردیده تا جائیکه معلوم می شود غالباً خام و جوان بوده و بصورت ریشه های دراز جدا نمیکردند - صرف معدن ریشه که در قسمت جنوبی افغانستان پیدا شده ریشه های آن بدرازی ده تا سیزده انچ بوده ولی معدن آن ایجاب تحقیقات و عملیات اکتشافی را مینماید . معادن ابرک نیز در نقاط مختلف پیدا شده و بهتر مستلزم تحقیقات می باشد ابرک پنجشیر و میدان که از قسم (مسکو ویت) می باشد بسبب نزدیکی مرکز و تسهیلات ترانسپورت قابل فروش واقع شده میتواند - معادن نمک سنگی در ولایت مزار شریف و اندخوی و نمکسار غوریان هرات و فراه و قندهار به بیمانه بزرگ موجود است - معادن گچ در علاقه مشرقی و وردک و ولایت مزار شریف و قطغن و هرات و قندهار به مقدار کثیر پیدایش دارد .

معادن گرافیت که تا کنون کشف گردیده تماماً مستلزم تحقیقات می باشد - معادن بزرگ مرمر در افغانستان موجود بوده و از مرمر میدان و خواجه بغرا و سنگ رخام بهسود و دایرنکی و قندهار و میمنه در فابریکه حجاری، مرکز موبلها و اسباب زینت تیار میکنند - سنگ های (امی تیس که از خاندان کوارتس) و یرنگ بنفش پیدا می شود معدن آن در قندهار کشف و در جواهر سازی بقسم آلات زیور مورد استعمال قرار داده می شود. لعل و تورمالین که از معدن مکشرف بدست آمده دارای صفات خوب نبوده صرف یک قسم نمونه تورمالین موسوم به روزلیت که دارای رنگ گلابی و از موضع سروبی دستیاب شده در جواهر سازی مورد استعمال قرار داده شده میتواند - لاجورد افغانستان که در نوعیت و صفات خود بهترین لا جورد های دنیا محسوب می شود بدخشان را شهرت بین المللی داده است - ذخائر بزرگ گوگرد در مزار شریف و میمنه موجود است و استخراج آن در نظر می باشد.

بخش چهارم :

مالیه و محصولات یا منابع مالیاتی :

در افغانستان عایدات عمدتاً از محصولات گمرکی و مالیات اراضی و انکمتکس (مالیات بر عایدات) تشکیل می یابد که مطابق قوانین مخصوصه اخذ می گردد - مالیات اراضی به تناسب طرز آبیاری هر موضع استحصال میشود عایدات عمومی از منابع فوق و دیگر منابع حاصل میشود .

فصل چهارم : معلومات عمومیہ راجع بمسائل خدمات عامہ وشئون اجتماعی

بخش اول

معارف ملی

پروگرام تعلیمی افغانستان که مثل اغلب ممالک دیگر بدرجہ بلندی متمرکز می باشد از طرف وزارت معارف اداره و تطبیق می شود. بر طبق ماده ۲۰ قانون اساسی افغانی تعلیمات مقدّماتی اجباری، در سراسر مملکت در مکاتب ابتدائی مجانی داده میشود. ثلث این مکاتب دارای عمارات عصری و جدید بوده و با وسایل و آلات تعلیمی و حفظ الصحه مجهز می باشد در حالیکه پلانها برای تهیه همان نوع عمارات و تجهیزات برای دولت دیگر هم به سرعت طرح شده می رود. طوریکه پیشتر هم ذکر شد تعلیم درین مکاتب حکومتی مجانی بوده حتی کتب و دیگر لوازم تعلیمی هم از طرف حکومت تهیه میشود. مقصود مرام این تعلیمات ابتدائی این است که به اطفال افغان فنون ابتدائی، خواندن و نوشتن را آموخته و آنها را راجع باداد و شعایر ملی و مذهبی شان بصورت ساده و مختصر، و راجع به آداب انسانیت بصورت زرگتر آراسته بسازد.

علاوه بر مکاتب ابتدائی رسمی متذکره مراکز تعلیمات اکابر نیز در قسمت های مختلف مملکت به منظور تقلیل دادن بی سوادی تاسیس شده است. یک دارالمعلمین در کابل که دارای چندین صد متعلم می باشد وجود دارد که معلمین تربیه یافته ولایت برای مکاتب ابتدائی تهیه میکنند. کورس های مخصوص در کابل و دیگر شهرها برای استفاده و تربیه آن معلمین که از مکتب دارالمعلمین فارغ التحصیل هستند وجود دارد. به علاوه معلمینی که آرزو دارند به دانش و معلومات علمی خود بیافزایند میتوانند باین آرزوی خود بیک موسسه تعلیمی مخصوصی که بنام (یوهنجای) در کابل وجود دارد توفیق حاصل کنند.

تعلیمات ثانوی در تحت دو کتہ گوریهای عمده که هر یک سه سال وقت می گیرد صورت داده می شود. کورس های کتہ گوری اول یا در مکاتب متوسط در مراکز ولایات یا در انشای سه سال اول مکاتب عالی ایسه ها داده می شود. کورس کتہ گوری دوم در سه سال آخر مکاتب عالی داده می شوند. معلمین کورس قسمت اول عموماً از مکتب دارالمعلمین فارغ التحصیل می باشند در حالیکه معلمین مکاتب باقاعده عالی قسماً افغانهای فارغ التحصیل کالج های ممالک خارجه بوده و قسماً خارجی ها هستند.

مکاتب پیشه و هنر نیز یکی از دو کتہ گوری های متذکره تصادف میکنند مثل مکتب میخانیک، مکتب مساحت، مکتب اصول محاسبه و انشاء و بعضی شعبات مکتب صنایع ظریفه

که په کته کوری اول تصادف مینماید در حالیکه مکتب تجارت - زراعت - طبابت و بعضی شعبات عالی مکتب صنایع ظریفه په کته کوری دوم تطبیق می شوند .
کورس های تعلیمات عالیہ در دارالفنون افغانستان (پوهنتون) که دارای فاکولته های ذیل است داده می شود :

۱ - فاکولته طبی .

۲ - فاکولته حقوق و علوم سیاسی .

۳ - « ساینس » .

۴ - « ادبیات » .

توقع می رود که فاکولته یالی تکنیک هم در مستقبل به فاکولته های فوق الذکر علاوه شود یک مکتب الهیات اسلامی مانند دبستانهای الهیات عصری هم در کابل تاسیس شده می باشد .
شایان تذکر و یادداشت است که همه موسسات تعلیمی فوق الذکر کاملاً از طرف حکومت اداره شده و مجاني می باشد و علاوه کتب - سامان درسی و حتی لوازم ورزشی و سیورت هم به مصرف حکومت به متعلمین داده می شود .

مسئله عمده که در جلو وزارت علوم و معارف قرار گرفته ربط نزدیکی به وظیفه تعمیم معارف تنویر توده عمومی، و تربیه زبان پشتو و بلند بردن سوبه تعلیم حرفه‌وی و غیر حرفه‌وی داشته می باشد .
بر علاوه پروگرام تعلیمی مسایل عمومی انکشاف صحت عامه و اقتصاد ملی مملکت را نیز دربر داشته می باشد .

خلاصه هدف یگانۀ تعلیمی حکومت افغانستان و رؤسای آن اینست که برای افغانستان که تاریخی قدیم و متمدن است ممکن بگرداند که موقعیت و مقام صحیح خود را در بین جامعه ملل دنیا کسب نماید .

بخش دوم

صحت عامه

افغانستان با آنکه از نظر مقایسه با دول مترقی همسری نتوانسته و در مرحله متوسط دیده می شود اما ترقیات موجوده بخش صحی مملکت باده یا نژده سال قبل تفاوت بارزی نشان میدهد .
هوای صحت بخش و گوارای مناطق مختلفه این مملکت با موسسات کافی صحیه هم دست شده و مردمان تنومند و بنیه‌های متناسب بار آورده است .
سالغورد گان زیادی پیدا می شود که عمر شان از صد تجاوز کرده باشد . اما با وجود آن به برخی اشخاص ضعیف و ناتوان نیز نذر تا تصادف شده میتواند .
ناجوری های محلی و منطقه وی کمابیش موجود بوده و حکومت با تمام مساعی

بطرح يلانهای پنج ساله در تنقيص وازالۀ اين امراض اقدام وبايك پروگرام دقيق و محسوس به مجادله قيام ورزيده ودرين رامپيش ميرود ودر موقع بروز امراض ساری هر گونه واكسين طرف احتياج بالای اهالی را يگان تزريق ميکنند در معرفي ادويه عصري واجتماعي پيشرفت حاصل وطبابت يوناني جای خود را برای طبابت عصري ترك کرده ودر شرف از بين رفتن است شفاخانه هاومؤسسات صعيه متعدد وشعب صعيه بلدي لاير اتوار ها- مؤسسات تداوی حکمي دندان سازی ها باكترو لوزی ها - ادويه فروشی ها دایرو اقدامات جدی برای تاسيس كود كستانها بعمل آمده و در شفاخانه های حكومتي قسم ملكي وعسكري و بلديه ها تداوی و ادويه را يگان است - برای تربيه و تهيه دوكتور ها - دوا سازان - پرستار ها و پرستاره هادر مؤسسات حكومتي قدمهای خوبی بر داشته شده وشفاخانه هاوكلينيک های سيار نیز در اكثر نقاط تاسيس يافته است - در مكاتب و مؤسسات صنعتی وقلعه های عسكري توجه مخصوصی مبذول صحت عامه شده است - راجع به آبرسانی هم توجه معطوف شده و در يلانهای صحت عامه موقعی برای ترقی اين شعبه نیز گذاشته شده است .

بخش سوم

طرق و شوارع

از از منۀ بسيار قديم موقعيت جغرافيايی افغانستان سبب شده است كه راه های اين مملكت نقطه تقاطع بس مهم مواصلائی را تشكيل داده ، تا اروپاواشياي كوچك را به هند و حصۀ جنوب شرقي اقصي متصل سازد .

اگرچه كشف راه بخري بطرف هند علی الخصوص احداث كانال سويس اين راه بري را بيكلی حذف نمود اماميتوان گفت كه تكامل و سايل نقليه عصري يعنی او تو مو بيل و طياره اهميت قديمی اين راه اقتصادي رانه تنها دوباره احيا کرده بلکه شايد با اهميت آن افزوده و هنوز هم بيفزايد .

وضع طبيعي اين سرزمين علاوه از اهميت بين المللی كه دارد و بصورت اجمال بدان اشاره شد عبور و مرور از طرق بري را نسبتا بعد كافي بسط داده خشكه در افغانستان يگانۀ نوع ترافيك به پيمانه بزرگ است كه زندگي و بركت كامل كُشور منوط و منحصر به آن ميباشد چنانچه اگر فرض كنند كه ترافيك راه های خشكه در آينده اين مملكت نیز

موقعیت بارزی را خواهد داشت بر غلط نرفته ذیحق خواهند بود وعلی الجمله فراموش نشود که مسئله اهلیت داشتن قطار آهن و جنبه اقتصادی آن در افغانستان - باید با نهایت احتیاط تحت مصالحه و تدقیق قرار گیرد . احتمال میرود که فقط یک یادو خط عمده که میتوان مقصدانه اش دانست بانسج خط آهن بین المللی قابل اتصال باشد اما همه ترافیک برای دیگر مخصوصا ترافیک داخلی مملکت بالای سرک صورت خواهد گرفت .

تمام طول سرکها و راه های خشکه در افغانستان قریب ۳۷۸۳۲ کیلو متر است که از جمله ۸۰۰۰ کیلومتر آن اوتوموبیل رو گفته میشود لکن در بعضی مواضع مشکلات زیاد مانع عبور و مرور عراده ها میباشد مخصوصا قطعاتیکه رویه خامه دارند و حصصی که محل تقاطع دریا ها با سرک می باشند - مزید بر آن برف کویه در دره های کوهستان موانع زیاد پیش میکنند .

از لحاظ اهمیت اقتصادی و اداری تمام سرک ها و راه های کشور به درجه منقسم است :
سرکهای درجه اول ، سرکهای درجه دوم و سوم و دره های کاروان رو .

طول سرکهای درجه اول یعنی لین های عمومی حاضره بالغ است بر ۳۵۵۷ کیلو متر مساوی ۲۲۱۱ ، ۷ میل و طول سرکهای درجه دوم و سوم به ۶۸۵۴ کیلو متر مساوی ۲۹۱۱ ، ۸ طول راهای کاروانی متجا و از ۲۹ هزار کلو متر مساوی ۱۸۰۱۷ ، ۴ میل محسوب است .
تشکیل نسج سرکها و صورت لین بری آن با وضع طبیعی و طویو گرافی مملکت ارتباط کلی و کاملی داشته و با اینکه در حصص وسطی افغانستان یک سلسله جبال شامخ و صعب المرور وقوع یافته معینا سرک های عمده که ما الان لین عمومی میخوانیم - صورت یک حلقه را در محیط کشور بخود داده و با مناسبت تمام ازان شاخها منشعب نموده و رهنمونی به خارج مینماید .

بالای این حلقه ، شهرهای مهمه کابل - غزنی - قندهار - فراه - هرات - میمنه - اندخوی - مزار شریف - یل خمری - دواب واقع است .

منجمه سرکهای شعاعی که از مراکز منتشر شده و به مواضع مطلوب به می رسد چندی را که مهم ینداشته می شود بایست متذکر شد :

۱ - از کابل الی جلال آباد و بیشتر ازان تا تورخم که سرحد افغانستان با هندوستان است ، بطرف یشاور مسافه بین کابل و تورخم برآمته بنمونله ۸۱۶۲ میل می باشد . بین

کابل و جلال آباد کوتل معروف له بند واقع شده که به علت سلامی های نامنا سب یعنی نشیب و فراز مفرط و مار پیچ های خطرناکش نزد عابرین مخوف و ناپسندیده است .

اضافه فتا در زمستان برف بسیار دارد و سبب اذیت مسافرین و عراده ها می گردد برای رفع نمودن تمام ناگواری های سرک فوق الذکر حکومت شاهی افغانستان تصمیم گرفت که سرک جدید تنگی غارو را بسازد این سرک در دره های کوهسار یکی دریای کابل انرا بستر خودش گزیده واقع است در حصه مشهور به ماهی پر عینا از بالای ابشار آن می گذرد . در اثنا ی ساختمان این سرک جدید مشکلات زیاد تخنیککی موجود بوده که بطور عموم حل شده و همین حصه معروف به ماهی پر هنوز زیر کار است اما با مقابل زحمتیکه درین راه کشیده شده و میشود راحتی هم در نظر است یعنی این سرک بی کوتل و بی برف و بر علاوه قریبا ۲۴ میل کوتاه تر خواهد بود و از جهت موقعیت در کوهستان عظیم الشان و کنار دریای یکی از قشنگ ترین سرک های دنیا بشمار خواهد رفت .

۲ - از کابل تا قندهار ۳۱۹ میل .

۳ - « » تا گرد یزو جاجی ۹۶ ر ۱۸۰ میل

۴ - « » تا پغمان که یکک نزد هتگاه تابستانی است ۲ ر ۱۶ میل .

۵ - از قندهار تا سیمین بولدک (سرحد بلوچستان) ۷۷ ر ۶۲ میل .

۶ - از « » تا فرام ۲۳۳ میل

۷ - « » تا هرات ۴۰۷ میل .

۸ - « » هرات تا اسلام قلعه (سرحد ایران) ۷۶ میل

۹ - « » تا کشکک (سرحد روسیه) ۵ ر ۷۴ میل

۱۰ - « » کابل تا مزار شریف ۳۸۱ » میل

۱۱ - از مزار تا ترمز (سرحد روسیه) ۵ ر ۳۲ میل .

۱۲ - « » کابل تا بغلان ۲۷۴ »

۱۳ - « » یل خمری طرف بغلان و خان آباد ار ۶۲ »

۱۴ - از دو آب سمت بامیان که محل تاریخی بوده و از لحاظ ابدات معروفیت کلی

دارد ۱۵ میل

بخش چهارم

امور مخابراتی و تلیفون و تلیگراف

در افغانستان

افغانستان با تحدید پستی و تلگرافی بین المللی از ۱۹۲۸ با بنظر طرف مربوط است .
پسته توسط موبترسر حدات هند - روسیه و ایران حرکت میکند - درین مملکت هم استانه
های تلگراف و تلیفون بی سیم و چندین مرکز تلیفون می باشد . که باممالک مختلفه
آسیا و اروپا و حتی امریکا مستقیما مخابرات می کنند .

عدده تلیفونها به ۳۰۰۰ بالغ می شود . یک مرکز بزرگ بی سیم در کابل موجود است
که با اروپا - امریکا و شرق اقصی و شرق وسطی در تماس می باشد . تلیفون بی سیم کابل
نیز با تمام نقاط دنیا مخابرات می تواند . علاوه برین در تمام ولایات مملکت دستگاه های بی سیم
وجود دارد که با نقاط داخلی افغانستان و برخی نقاط ماورای سرحد در تماس میباشند
تلگراف سیمدار و تلیفون در تمام مملکت وسعت داشته و طول لین های عمومی به ۵۰۰۰ میل
و از لین های فرعی به ۲۵۰۰ میل بالغ میگردد - رویهم رفته کو چکترین نقطه در تشکیلات
ملکیه بواسطه خطوط تلیفون به مرکز مربوط می باشد . وسایل مخابراتی رو به تسکین مل بوده
افغانستان برای توسعه آن پلانهای بزرگی ترتیب داده است .

دستگاه ورود کاست کابل از قسم موج متوسط و بیست کلیوات قوه دارد و برای داخل
مملکت و ممالک مجاور نشریات میکند و ولایات آخذه هانصب است که صدای رادیو کابل را در داخل
شهر ها و بر خی دهات ذریعه لود دسیپکر ها نشر مینماید . فعلا برای توسعه را دیو بلان بزرگی
سر دست است تا این وسیله مهم نشر علوم و عرفان تا کو چکترین قسمت های مملکت وسعت
پیدا کنند . تعداد آخذه های را دیو فعلا از ۵۰۰۰ متجاوز است و روز بروز درازد یاد
می باشد .

مطبوعات در افغانستان

مطبوعات به معنی امروزه آن در افغانستان ابتداء در عصر امیر محمد اعظم خان یعنی در سنه ۱۸۶۷ ع درست ۷۸ سال قبل ازین به میان آمده است. مطابق اسنادیکه تازه بدست آمده اولین جریده در افغانستان بنام (کابل) در سال فوق الذکر به معرض انتشار گذاشته شده که بانی و مؤسس آن نیز مرحوم سید جمال الدین افغانی مصلح بزرگ و فیلسوف عالی مقام افغان بوده است. این جریده که متأسفانه در اثر انقلابات و خانه جنگی های آن عصر بجز نام چیز دیگری از آن به نرسیده است - باچیده شدن بساط سلطنت کوتاه آن پادشاه و خارج شدن حضرت سید جمال الدین از افغانستان - از انتشار باز ماند. ولی بزودی جانشین پادشاه مزبور امیر شیر علیخان - آنرا بنام دیگری که عبارت از (شمس النهار) باشد احیاء کرد. می گویند تبسیس این جریده که خوشبختانه شماره های آن فعلاً در دسترس مافقار دارد نیز از جمله مواد همان پروگرام اصلاحی بود که حضرت سید جمال الدین حین خروج از افغانستان بامیر موصوف تقدیم کرده بود.

جریده شمس النهار از روی محتویات خود در آن عصر نه تنها جریده ابر و مندی برای افغانستان بشمار میرفت بلکه در سائر ممالک شرقی نیز کمتر نظیر بخود داشت. در سال ۱۸۷۵ ع شروع به نشریات خود نمود و تا آخر سلطنت امیر شیر علیخان مرحوم یعنی تا سال ۱۸۷۹ ع دوام داشت. این جریده که شرح چگونگی مندرجات آن مضمون جدا گانه بیکار دارد مع الاسف با حدوث واقعات ناگواری که منجر به خاتمه سلطنت این پادشاه معارف پرور افغانستان گردید از بین رفته و از سبب انقلابات داخلی و اوضاع ارتجاعی که بعد از آن در مملکت رونما گردید - تا مدت درازی یعنی تا عصر سلطنت امیر حبیب الله خان شهید حیات خود را تجدید کرده نتوانست. اگر چه رسایل موقوفه و کتابچه های مبنی بر انتباه مردم درین دوره هم از مطبعه کابل اشاعه می شد. چنانچه رساله های موسوم به اکسیر التجار در عهد سلطنت پدر این پادشاه اخیر الذکر علیه حضرت امیر عبدالرحمن خان بمقتضای اشاعه گذاشته شده است.

در سال ۱۹۱۲ که بازیک پروگرام مدنی و عرفانی در مملکت سردست گرفته شد جریده سراج الاخبار افغانیه از فراز قله بلند کوهستان افغانستان شروع به نور افشانی نموده و این جریده از هر جهت یک جریده آبرومند و عصری بود و یک پروگرام بیداری حقیقی را در بین مملکت تعقیب مینمود که در عصر خود ازین پهلو در ممالک همسایه افغانستان با لخصه هندوستان نیز تأثیرات واضحه داشته است و بسی مردم منور از مضامین مفید و جدید آن

استفاده می کردند و میتوان گفت که این جریده در بیداری ملت افغانستان که منجر بحصول استقلال افغانستان شد سهم بارزی داشته است .

و خوشبختانه که این اولین جریده است که حیات نشریاتی آن با تغییر سلطنت قطع نسگردیده و به مجرد تبدیل سلطنت در سنه ۱۹۱۹ بنام امان افغان خدمت نشریاتی خود را ادامه داد . ناگفته نماند که از طرف سراج الاخبار نشریات دیسگری از قبیل سراج اطفال و کتب مختلفه علمی و ادبی دیسگری نیز انتشار می یافت .

بعد از حصول استقلال - مطبوعات نیز مانند سایر شقوق مدنی و عرفانی در مملکت روبه انکشاف گذاشته علاوه از جریده نیم رسمی پایتخت - در سایر ولایات مهم مملکت نیز جراید دیسگری عرض اندام کرد که بعضی ماهیت موقتی و برخی دائمی داشته اند - از قبیل اتحاد مشرقی در جلال آباد - طلوع افغان در قندهار - فریاد (اتفاق اسلام امروزه) در هرات - اتحاد اسلام (بیدار امروزه) در مزار شریف - اتحاد خان آباد در قلعن - ستاره افغان در کوهستان الغازی در سمت جنوبی - افغان و البلاغ و ارشاد النسوان و معارف در کابل - متعاقب آن در سنه ۱۹۲۳ ع جریده دوم در کابل بنام حقیقت تاسیس یافت و در سال ۲۶ جریده انیس که اولین جریده ملی بود در کابل بوجود آمد و این جریده خدمات شایانی در نهضت فکری محیط انجام داد - علاوه برین اکثر وزارت خانه ها مجلات مسلکی تاسیس کردند از قبیل آئینه عرفان در وزارت معارف - مجله عسکری (مجله اردوی امروزه) در وزارت حربیه - جریده ثروت در وزارت مالیه .

در سنه ۱۹۲۷ ع جریده امسان افغان روزانه شد و جراید دیسگری از قبیل نسیم سحر (ادبی) و جریده نوروز (اجتماعی) و جریده مکتب (مخصوص طلاب معارف) و غیره نیز از طرف یک عده فضلا و اشخاص با حس مملکت شروع به نشریات نمودند - لیکن انقلاب داخلی باز محلی برای نهضت عرفانی باقی نگذاشته مانند سایر موسسات عرفانی دامن نشریات جراید را نیز بر هم چید ، یگانه جریده که در طول مدت خانه جنگی در کابل انتشار می یافت جریده بنام حبیب الاسلام بود که یک پروگرام لرتجاعی را برای پیشبرد مقاصد رژیم ارتجاعی مزبور تعقیب می کرد . اما در عین زمان و طنخواهان در هر گوشه و کنار مملکت برای تبلیغ نظریات ملی خویش و دعوت ملت باتحاد - شروع به نشر جرایدی نمودند از قبیل غیرت اسلام و (دکور غم) در سمت مشرقی و اتحاد افغان و اصلاح در سمت جنوبی که جریده انیر الذکر در تحت نظر اعلیحضرت محمد نادرشاه غازی انتشار می یافت ، چون اعلیحضرت موصوف از سابق طرفدار مطبوعات و نشریات بودند (چنانچه تاسیس جریده اتحاد مشرقی و اتحاد خان آباد نیز در وقت حکمداری ایشان درین ولایات صورت گرفته بود) بشا بران

بافاصله يس از ورود خود بسمت جنوبی جریده را بنام (اصلاح) تاسیس نمودند (تابستان ۱۹۲۸) که غرض از آن ندای اتحاد ملت بمقابل ارتجاعیون وتشکیل حکومت و نظم و نسق صحیح بود که بعد ما با خاتمه یافتن خانه جنگی و آغاز سلطنت اعلیحضرت محمد نادرشاه همین جریده حیثیت جریده مهم مرکزی را پیدا کرده و تا امروز بهمین اسم و عنوان مشغول خدمات عرفانی و اصلاحی می باشد و میتوان گفت که اصلاح امروزه ما ادامه همان جراید مرکز است که در هر عصر فقط نام آن تبدیل شده ولی حیات نشریاتی آن قطع نگردیده است و بنا بران قدیم ترین جراید افغانستان شناخته میشود .

بهر حال بارویسکار آمدن حکومت صحیح بار دیگر نهضت مطبوعاتی در مملکت شروع شد و اکثر جراید مقطوع الانشمار دوباره احیا گردیدند و برخی مطبوعات تازه نیز عرض اندام نمود از قبیل مجموعه صحبه دروزارت صحبه مجله اقتصاد در وزارت اقتصاد ملی مجله پشتو در قندهار مجله ادبی هرات و مجله بلدیهدر هرات - مجله کابل از طرف انجمن ادبی کابل که این مجله وانجمنی که مجله ازان انشمار می یافت درخور تذکار مخصوصی بشمار میرود زیرا انجمن ادبی نه تنها اولین انجمن ادبی در مملکت شناخته میشود بلکه اولین مرکزی بود که برای توسعه آینده مطبوعات افغانستان و طرح خط مشی وهم آهنگی نشریات وطن و معرفی مملکت بخارج بوجود آمد و ازین حیث خدمات شاندار و فرا موش ناشدنی باافغانستان نمود که در تاریخ نهضت عرفانی مملکت برای همیشه ثبت خواهد ماند .

انجمن ادبی که بانی و سرپرست آن شخص اعلیحضرت محمدنادر شاه شهید بودند، نه تنها سبک تازه در ادبیات کشور به میان آورد بلکه برای روشن ساختن تاریخ درخشان و باستانی افغانستان اولین قدم اساسی را برداشته، چشم نسل جوان را به مفاخر گذشته بازو به تجدید آن مفاخر متنبه و متوجه گردانیده و علاوه بر آن برای احیای زبان ملی مخصوصا بعد از تشکییل پشتو قولته پلانهای اساسی را طرح کرد .

سالنامه های کابل اولین آثار داخلی بود که برای معرفی افغانستان بخارج انتشار یافت و بزودی توجه اکثر مجامع علمی و ادبی ممالک خارج بالخاصه همسایگان افغانستان را جلب نمود . از اثر نشریات همین انجمن بود که در سال ۱۹۳۲ ع يك دسته فضلی برجسته هند از قبیل علامه دا کتر محمد اقبال مرحوم جناب سید سلیمان ندوی و سرراس مسعود مرحوم برای سیاحت باافغانستان آمدند و از طرف انجمن ادبی پذیرائی شدند . همین قسم فضلی مختلف و موسسات علمی و ادبی از کشور های دور و نزدیک در اثر رهنمائی سالنامه های کابل و سائر نشریات انجمن ادبی باافغانستان جمع شده یا خود یا نمایندگان شان باافغانستان آمدند و یا باب مکاتبه و تبادل افکار و آثار را باز کردند . بالاخره همین انجمن بود که اساس توسعه و تکامل نهضت مطبوعاتی

رادر مملکت بطور محکمی گذاشته منتج به تاسیس ریاست مستقل مطبوعات در سال ۱۹۳۹ گردید و باروی کارآمدن این موسسه اخیر دوائر و موسسات عرفانی مهمی از قبیل آژانس باخترا (سرویس خبررسانی) .. رادیو کابل (نشرالصوت) انجمن تاریخ- یشتو تولنه- صحفه تمثیل- دائرة المعارف- مطابع عصری- کورس های اکابر- کتابخانه ها و قرائت خانه ها کنفرانسهای مطبوعاتی- جوائز مطبوعاتی و امثال این وسایل نشر و تبلیغ علم و عرفان در مملکت عرض اندام کرد و جراید و مجلات سابقه شکل جدیدی اختیار کرده بر علاوه جراید و مجلات تازه در مملکت ظهور نمود از قبیل روزنامه شدن انیس (که سابق جریده هفته گی بود) تاسیس جریده و دانکه درست جنوبی- جریده ستوری در میمنه- روزنامه شدن طلوع افغان در قندهار و اتفاق اسلام در هرات (که سابقا هفته گی بودند) مجله یشتون ژغ (حاوی پروگرام رادیو کابل و مضامین ادبی) و مجله آریانا (تاریخی) و نشر کتب تاریخی- علمی- ادبی و امثال آن که شماره این نشریات مستقل از بدو تاسیس انجمن ادبی به (۱۰۰) و از روز تشکیل ریاست مطبوعات به (۵۰) بالغ شده است.

متأسفانه که جنگ جهان و مشکلاتی که در توريد لوازم طباعتی و سایر ضروریات مختلفه بمیان آورد تا اندازه زیاد در اجرای پلان توسعه و انکشاف مطبوعات سکتته عاید کرده و بسی جراید از رهگذر همین مشکلات مجبور شده اند از قطع و حجم خود بکاهند- لیکن باز هم ساحت افاده معنوی شان علی الرغم این محدودیت هاروز افزون بوده و از هر حیث مرام عرفانی خود را بشکل آبرومندی پیش می برند و امید است که درین دوره نوین بعد از جنگ جهان سوز که مفکوره همکاری تمام ملل مدنظر عموم قرار گرفته نهضت مطبوعات با قوه بیشتر و شکل اساسی تری ادامه یابد. (سید قاسم رشتیا)

مجادله بابی سوادى

در

افغانستان

در قرن های اخیر افغانستان به سبب خانه جنگی و تفرقه و نفاق داخلی از هام و عرفان دور مانده و بنا بران خط و کتابت که قدم اول علم و معارف است و محتاج امنیت و مرکزیت حکومت می باشد بدرجه زیاد پس مانده بود. از شروع قرن بیستم مسئله معارف عمومی مورد توجه مخصوص قرار گرفته و مکاتب عصری بوجود آمد. اما باز هم انقلابات داخلی این پروگرام را چندین بار قطع کرد که آخرین دفعه آن در زمان اغتشاش ۱۹۲۸-۲۹ بوده از آن پس حکومت نادر شاه شهید و سپس حکومت اعلیحضرت محمد ظاهر شاه برای توسعه معارف پلانهای بزرگ و وسیعی را طرح نمودند که از آن وقت تا امروز به اساس آن اقدامات می شود- اما از آنجا که چون معارف عصری

طبقه جوان و نسل آینده را در بر گرفته و طبقه موجوده ازان خارج میباشد از چند سال باین طرف برای تعلیم و تربیه کلان سالان وزارت معارف و سپس ریاست مطبوعات داخل اقدامات شده و اخیرالذکر از سال ۱۹۴۰ باینطرف درین راه مساعی بزرگی بخرج داده است در نتیجه در تمام شهرهای افغانستان کورسهای اکابر تاسیس شد و کتب درسی با الفبای مخصوص و تخته های سیاه به همه نقاط توزیع گردید و علاوه از کسبه و مردم عام این نهضت در بین عساکر که زیر انضباط مخصوصی می باشند و عبارت از جوانان همه نقاط مملکت اند که برای مدت معین برای خدمت عسکری جلب می شوند ترقی محسوسی نموده به مساعی مشترک ریاست مسئول مطبوعات و وزارت جلیله حریه نتایج خیلی بارز و متبّع ازین کورس ها در فاصله های عسکری گرفته شده است فعلا تعداد کورسهای اکابر در مملکت به (۳۰۰) بالغ شده و اصولیکه تعقیب شده هم طور یست که در ظرف شش ماه شخص ناخوان راولو که عمرش از چهل و پنجاه متجاوز باشد نه تنها سواد خواندن و نوشتن ابتدائی را می آموزد بلکه بر علاوه یک قسمت معلومات ابتدائی در باره امور زندگانی روزمره - داده و معاملة اطلاعات افاقی - جغرافی - تاریخ - حفظ الصحه معلومات دینی و اخلاقی و مدنی و حساب و دفتر داری ساده را هم باو یاد میدهد و شخص میتواند به کمک آن بدون نیاز مندی به معلم - تحصیلات خود را ادامه دهد و کتب دیگر را بغو اند و سویه خود را ترقی بدهد - این سیستم خیلی کامیاب بوده آینه درخشانی دارد و در کورسهای بلدی معلمین فخری که عبارت از جوانان تعلیم یافته مملکت است داوطلبانه معلمی همو طنان خود را به عهده می گیرند همچنین است در فابریکه ها و در فاصله ها که ضابطان جوان این وظیفه مقدس و ملی را افتخار آبول میکنند -

قرار یکه سنجیده شده است در اثر تطبیق این اصول تنها در فاصله ها سالانه بین ۵۰ و ۱۰۰ هزار نفر باسواد میشود و این باسواد شدن برای عساکر نه تنها برای آینده شان مفید است بلکه عمدتاً در فرا گرفتن تعلیمات عسکری که بدون خواندن و نوشتن فرا گرفتن آن مشکل میباشد بانها کمک میکند - (سید قاسم رشتیا)

فصل پنجم معلومات متفرقه

بخش اول : واحد رسمی مسکوکات افغانستان

و نرخ تبادلوی آن

واحد رسمی مسکوکات افغانستان (افغانی) است که دارای ده گرام نقره و عیار آن فصد ده می باشد و یک افغانی بر صد یول تقسیم میشود از حیث اعتبار تبادلوی ۴ افغانی معادل یک کلدار (رویه هندی) و پنجاه و سه افغانی و ۴۳ یول معادل یک یوندا نگلیسی و ۱۳ افغانی و سی و سه یول معادل یک دالر امریکائی میباشد .

بخش دوم : بانك ملی و د افغانستان بانك

۱ - بانك ملی : در ۱۹۲۳ (۱۳۱۳ هـ) يك كميانی یا شرکت اسهامی

(سوسایتي انونیم) که سرمایه آن از دارائی حکومت و شخصی عبارت بود - تشکیل گردید و در آسیا و اروپا و بعدها امریکا (نیو یارک) شعبات قایم کرده و نام آن بانك ملی افغان نهاد شد . سرمایه آن که در ۱۹۴۳ عبارت از ۶۰,۰۰۰,۰۰۰ (شصت ملیون) افغانی یعنی به شصت ملیون افغانی بالغ شد . بود . اینك به ۱۱۲ ملیون افغانی - رسیده است . مردم خارج اسهام این بانك را خریداری کرده نمیتوانند . معاملات حساب جاری و غیره این بانك در - ال ۱۳۲۴ به این قرار بود :

الف - معاملات حساب جاری آن : ۹۷۵۴۲۶۷۸۹ - افغانی

ب - امانت با مفاد آن : ۹۴۱۵۴۰۴۱ - »

ج - » بی » : ۶۱۶۴۳۰۰۰ - »

۲ - بانك شاهي یا د افغانستان بانك : این بانك در سنه ۱۳۲۰ هـ

(۱۹۴۰ م) بمفهوم بانك مرکزی دولت و بنام د افغانستان بانك با حقوق مخصوص صدور نوت و كنترول تبادلات خارجه تأسیس شد . سرمایه این بانك هم عبارت از ۱۲۰ ملیون (۱۲۰,۰۰۰,۰۰۰) افغانی است که تمام آن به اتباع افغان تعلق دارد . و مردم خارج اسهام آن را خریداری کرده نمیتوانند . معاملات حساب جاری و غیره این بانك در سال ۱۳۲۴ بدین قرار بوده .

الف : معاملات حساب جاری آن ۱۶۱۵۹۲۳۲۱ - افغانی

ب : امانت با مفاد آن ۳۸۴۶۶۹۱۲ - »

ج : » بی » ۱۸۱۹۸۶۰۵ - »

تیمبره - اینک اصولی را که در خصوص دو بانك مذکور یعنی بانك ملی یا د افغانستان بانك در سنه ۱۳۲۲ هجری (۱۹۴۲ م) اعلان شد ذیلاً برای مزید معلومات توضیح می دهیم :

بانك دولتی علاوه ازین كه بانك عمومی صدور نوت است - تمام محاسبات مسكوكات را در دست دارد و حسابات تبدلات خارجه را اجراء میكند و تمام امور بانكي شعبات دولتی را به جز محاسبات پس انداز ها كار میكند و اما بانك شركت های اسهامی كه فعلاً بانك ملی خوانده میشود اجرا آت خود را با مور بانك تجارتی محدود ساخته و محاسبات پس انداز ها را با دوام نگاه میكند . امور دیپوزیت های محفوظ ، قروض تجارتی و شخصی و خرید و فروش اسهام در مؤسسات تجارتی و افغانی و استعمال و مالیه گیری معاملات تجارتی خارجه برای صادر كنندگان افغانی از جمله كار های بانك مذکور است . نماینده شركت مذکور در نیویارك برای فروش تولیدات افغانی مثل پوست قره كل و پشم ترتیبات میگیرد و مساحت تجارتی افغانستان را خریداری میدارد و نماینده بانك دولتی در نیویارك تمام محاسبات دالری حكومت و بانك ملی افغان را اجرا میكند . و تمام مسایل خریداری مواد را نماینده های حكومت افغانی معامله دار است .

بخش سوم - بانك نوت و انواع و محل صدور آن

تا سنه ۱۳۱۵ ه (۱۹۳۵ م) در افغانستان مسكوكات فلزی متداول بوده كه در ضرابخانه شاهی سكه زده میشد . و بعد از آن نوت یا پول كاغذی نخست از طرف وزارت مالیه و بعد ها از طرف د افغانستان بانك كه چنانكه گفتیم یگانه محل صدور بانك نوت است در معرض انتشار گذارده شد . اقسام آن قرار آتی است : پنجاه صد افغانی - يك صد افغانی - پنجاه افغانی - بیست افغانی - ده افغانی - ۵ افغانی و دو افغانی پشت وانه و ضمانت آن قرار اسانامه بانك پنجاه فیصد به صورت طلا و نقره و اسعار خارجه میباشد اما فعلاً این پشتوانه در حدود صد فی صد رسیده است .

بخش چهارم - اوزان و مقادیر و پیمانه

از مدتی است كه در افغانستان در امور مقایسات و مقادیر (سیستم متریک) مورد تطبیق قرار گرفته و معاملات را سا با مقایس و پیمانه های متریک جریان داشته - اوزان و مقادیر سابقه میروند آهسته آهسته متروك و از بین برود :

بخش پنجم - برود كاستنگ - كتابخانه ها - موزيم - مؤسسات و

انجمن های علمی و كلوب ها :

۱ - برود كاستنگ با نشرالصوت :

افغانستان در حاضر فقط يك استیشن برود كاستنگ (نشرالصوت) بنام (كابل راديو)

داشته میباشد .

دستگاه ترانسیشن راديو كابل كه از نوع موج کوتاه است در يكه توت نام موضعی كه به دومیلی شرق كابل كائن است واقع میباشد در حالیکه ستودیوی برود كاستنگ (نشرالصوت) آن در وسط شهر كابل در موضعی مشهور بباغ عمومی واقع میباشد .

برای توريد دستگاه های ديگر موج کوتاه برای مركز جهت نشرالصوت به خارج مملكت و دستگاه های مهم برای ولايات كه برای خود حوره ولايتی برود كاستن نماید و همچنین تعداد زیادی ميكروفون ها (مكبر الصوت) برای دهات و محلات اقدامات لازمه به عمل آمده است .

ب - كتاب خانه ها :

۱ - كتاب خانه قصرشاهی كابل .

۲ - كتابخانه ریاست مطبوعات كه در سال ۱۳۱۰ تاسیس شده و در خود ریاست مطبوعات در كابل است .

۳ - كتابخانه ملی یا كتابخانه وزارت معارف كه در سنه ۱۳۰۰ (۱۹۲۰) تاسیس شده و در كابل در وزارت معارف وجود دارد .

۴ - كتابخانه بانک ملی كه در سنه ۱۳۱۶ هجری ۱۹۳۶ م در بانک ملی تاسیس شده و در كابل در كلوب بانک دایر می باشد .

علاوه بر كتاب خانه های فوق الذكر هر مكتب و كالج از خود كتابخانه های علیحده علیحده داشته و در ولايات هم كتابخانه های نسبتاً كوچك كوچکی موجود می باشند .

ج - موزيم : يك موزيم بزرگ و مهمی در كابل وجود دارد كه بنام (موزه كابل) مشهور بوده و در سنه ۱۳۰۳ هجری تاسیس یافته می باشد كه اشیای نفیس و قیمتی این موزيم در سه قسمت یاسه كته گوریهای ذیل منقسم و جا داده شده میباشد :

۱ - آثار و اشیای قدیمه : - این قسمت عبارت است از اشیای و آثار قبل التاریخ متعلق با افغانستان و سیستان - آثار گریكو بوديك هده - بامیان - هندوستان - كابل و اشیای عاجی كابل و ظروف گریكورو من و غیره و غیره .

۲ - آثار اسلامی؛ در این قسمت کتابهای خطی نفیس و قیمت بها - کتابهای نوع دیگر میناتورها - ظروف فلزی عصر سلطان محمود غزنوی و غیره چیزها دیده میشود .
۳ - قسمت مردم شناسی :

در این قسمت البسه مردم و باشندگان افغانستان از جاها و محلات مختلفه این مملکت و متعلق به عهد های مختلفه و همکذا اسلحه های مختلف النوع مشاهده میشود .
در این موزیم چنان اشیائی وجود دارد که منحصر بفرد و بی نظیر بوده و مثل آن در دیگر موزیم های دنیا یافت شده نمی تواند .

د - موسسات و انجمن های علمی :

یوهنتون (یونیورسیتی یا دارالفنون) کابل ،

این یوهنتون که بتاریخ ۲۵ حمل سال ۱۳۲۵ در کابل تاسیس و افتتاح گردیده فعلاً دارای فاکولته های چهارگانه ذیل که تاسیس آنها در سال های قبل بالنوبه بعمل آمده و همه آنها قبلاً دایر بوده اند میباشند :

۱ - فاکولته طب و جراحی

۲ - حقوق و علوم سیاسی

۳ - « ساینس

۴ - « ادبیات

رئیس یوهنتون مذکور شاغلی دانشمند عبدالمجید خان و پروفسر ان آن ذوات فاضل

و دانشمند ذیل میباشند :

شاغلی داکتر غلام فاروق خان

» » عیدالر حیم خان

» » محمد اسماعیل خان

» » عبدالمجید خان

» » ابو بکر خان

» » سید اسحق خان

» » محمد انس خان

» » پروفسر محمد اسماعیل خان غزنوی

» » عبدالملک خان

۲ - پشتو تولنه (افغان اکادمی)

این انجمن که در سال ۱۳۱۰ هجری باراده سنیه پادشاه معارف دوست و ادب پرور افغانستان

اعلیٰ حضرت محمد نادر شاه شهید تاسیس یافته است او لا بنام انجمن ادبی کابل موسوم شده و یسانها پانہضت زبان ملی یشتو و اقدام برای تعمیم و پرورش مزید آن نام یشتو تولنه (افغان اکادمی) را بخود اختیار نمود و اینک در تحت اسم متذکرہ یشتو تولنه موجودیت دارد .

مدیر عمومی آن شاغلی دانشمند عبدالرؤف خان بینوا بوده و تعداد اعضای دائمی و رسمی آن به بیست نفر بالغ میشود و علاو تاسیسات اعضائی هم در ممالک خارجه داشت میباشد که آقای جارج مارکن سترن فاضل دانشمند و مستشرق نارویجی و موسیو ماسینان فاضل دانشمند و مستشرق فرانسوی در جمله اعضای انجمن مذکور هستند

تعداد نشریات این انجمن تا حال به ۷ جلد بالغ گردیده و در عین زمان انجمن مذکور یک مجله ماهانه را به نام مجله کابل و یک سالنامه را بنام سالنامه کابل طبع و نشر مینماید .
۳ - انجمن تاریخ :

این انجمن که قبلا یکی از شعبات انجمن ادبی کابل بود یسانها به پیشرفت و توسعه کار آن جهت تدوین تاریخ افغانستان کسب وسعت نموده ماهیت یک انجمن علمی علیجده را برای تعقیب یک مرام معین یعنی تدوین تاریخ افغانستان کسب نمود . تعداد نشریات این انجمن تا حال با اندازه نسبتاً خوبی بالغ گردیده و در عین زمان یک مجله ماهانه تاریخی هم بنام (آریانا) از انجمن مذکور شایع میشود .

مدیر عمومی این انجمن شاغلی دانشمند احمد علی خان کهزاد که در عین زمان مدیر موزه کابل هم هستند میباشد ، فاضل دانشمند شاغلی میر غلام محمد خان غبار (مشاور ریاست مطبوعات) فاضل دانشمند سرور خان گویا (مشاور ریاست مطبوعات) و دانشمندان محترم شاغلی علی احمد خان نعیمی و شاغلی محمد ابراهیم خان خلیل از ارکان و اعضای برجسته و دائمی انجمن مذکور میباشد .
۴ - اداره علمی دایرة المعارف :

این اداره علمی هم که مرام آن تدوین و تالیف یک دایرة المعارف عمومی برای افغانستان میباشد قبلا یکی از شعبات یشتو تولنه بوده و اینک با پیشرفت و توسعه کار آن ماهیت یک انجمن علمی علیجده را کسب کرده و با جدیت تمام بیکار تدوین دایرة المعارف افغانستان که مواد آن تقریباً تکمیل یافته مصروف میباشد که امید است با شروع سال جدید ۱۳۲۶ جزهای اول آن بطبع رسیده و در معرض استفاده ارباب ذوق و علاقه مند آن آثار علمی گذاشته شود .

کفیل مدیریت عمومی آن فاضل دانشمند شاغلی محمد هاشم خان پردیس و از اعضای دائمی و رسمی آن دانشمندان محترم محمد ارسلان خان سلیمی و شاغلی عطا والله خان و شاغلی عبدالقادر خان میباشد .

۵ - کلوپ ها .

فعلا دو کلوپ در کابل پایتخت مملکت وجود دارد که یکی آن بنام کلوپ عسکری موسوم بوده و مخصوص صاحب منصبان و ضابطان ار دوی افغانی و صاحب منصبان و مامورین وزارت حربیه بوده و دیگر آن بنام کلوپ بانک موسوم بوده و مخصوص مامورین بانکه ملی و افغانستان بانک و مامورین موسسات اقتصادی میباشد، کلوپ اخیر الذکر دارای یک کتابخانه مهم میباشد.

بخش ششم

است و آدرس جراید و مجلات که در افغانستان نشر میشود .

شماره اسم	محل نشر	زبان	شرح اشتراك سالانه
			درداخل مملکت درخارج
۱ اصلاح (روزنامه)	کابل	پشتو و فارسی	۳۰ افغانی یکنیم یوند ۱۸ شلنگ
۲ انیس (روزنامه)	کابل	پشتو و فارسی	۴۰ » دو یوند
۳ اتفاق اسلام (روزنامه)	هرات	پشتو و فارسی	۵۰ » دو نیم یوند
۴ طلوع افغان (روزنامه)	قندهار	خاص پشتو	۲۲ » ۱۵ کلمدار
۵ اتحاد (هفته وار)	جلال آباد	خاص پشتو	۷ » ۶ کلمدار
۶ ویرانگه (هفته وار)	گردیز جنوبی	خاص پشتو	۱۰ » ۸ کلمدار
۷ بیدار (هفته وار)	مزار شریف	پشتو و فارسی	۱۴ » یک یوند
۸ ستوری (هفته وار)	میمنه	پشتو و فارسی	۱۸ » یکنیم یوند
۹ بدخشان (هفته وار)	فیض آباد	پشتو و فارسی	۱۸ » یکنیم یوند
۱۰ اتحاد	پغلان	پشتو و فارسی	۷ » ۱۲ شلنگ
۱۱ مجله کابل (ماهوار)	کابل خاص پشتو		۲۱ » یکنیم یوند استرلنگ
۱۲ مجله آریانا (ماهوار)	کابل فارسی		۴۰ » یکنیم یوند استرلنگ
۱۳ مجله پشتون زغ (ماهوار)	کابل فارسی و پشتو از طرف نشریات رادیو	۳۰ - افغانی	یکنیم یوند
۱۴ مجله اقتصاد (ماهوار)	کابل فارسی و پشتو مربوط وزارت اقتصاد	۵۱ - افغانی (۴۰)	شلنگ
۱۵ روغتیا (ماهوار)	کابل فارسی مربوط وزارت صحت	۱۲ - افغانی	۱۲ شلنگ
۱۶ مجله افغانستان (سه ماهه)	کابل فرانسوی و انگلیسی مربوط مدیریت نشریات	۳۰ - افغانی	یکنیم یوند
۱۷ مجله حقوق (سه ماهه)	کابل فارسی فا کولته حقوق یک	شماره ۱۲ افغانی	
۱۸ مجله اردو (ماهوار)	کابل فارسی مربوط نشریات ارکان حربیه (وزارت حربیه)		۱۸ افغانی یکنیم یوند

فصل ششم

افغانستان از نقطه نظر تور یست (سیاحین)

قواعد مسافرت :

اصولات برای اخذ پاسپورت : هر شخصیکه خواهش مسافرت با افغانستان را داشته باشد پیش از آنکه به طرف کشور مذکور حرکت نماید بایستی پاسپورتنی از حکومت خود که دارای ویزه افغانی باشد داشته باشد. ویزه افغانی را شخص مسافر میتواند از هر یکی ازین نمایندگان افغانی که به وی قریب باشد از قبیل وزارت مختاری ، جنرال قونسلسگری و اداره ویزه افغانی حاصل نماید، فیزی که برای ویزه افغانی تادیبه می شود عینا مساوی است با فیزی که حکومت خودش در مقابل ویزه پاسپورت های مسافرین افغانی اخذ مینماید . برای مسافرین لازم است که در تمام پست های سرحدی (سرحد داری ها) افغانی درحین ورود و خروج پاسپورت خود را ارائه کرده و بملاحظه سرحد داری مذکور برساند هکذا درحین داخل شدن بیک شهر لازم است بلافاصله با اداره نظمیه شهر مذکور رفته و رفته اقامت حاصل نماید. اگر در هتول حکومتی خیال رهایش را داشته باشد مدیر هتول مذکور این کار را برای مسافر اجرا میدارد .

اصولات گمرکی :

اسباب و لوازمات مسافرت يك نفر مسافر خواه از افغانستان خارج و یا داخل میشود از قبیل بستره - پوشاک و لباس که تحت استعمال بوده و کاملاً جدید نباشد باندازه که در دستور العمل های گمرکی معین است از رسومات گمرکی معاف مییابد. تو ریبد کتاب - روز نامه - مقالات نگاشته شده و یا مطبوع - تصاویر برهنه متافی اخلاق، دیگر تابلوها و بو ستیکارد ها و تمام این قبیل اشیا که باعث اخلاص امنیت و برخلاف دساتیر اسلامی و بر ضد و متافی اخلاق قبول شده مملکت شناخته شود شد یبدأ ممنوع است . همینطور تو ریبد همه انواع سمیات - تریاک - مورفین - کوکاین - مشروبات الکولی و دیگر اشیا مخدر و نشه آور - گوگرد - کبدي و اشیا مختلفه دیگری که سامان تجملی شناخته شده ممنوع مییابد. تو ریبد اسلحه و جبه خانه و رنگ هائیز مستلزم تحصیل اجازه نامه های مخصوصه مییابد . هکذا اخراج و صدور - اسب - گوسفند - قاطر - گاو - تازی (سگ شکاری) و طلا و نقره مسکوک و غیر مسکوک همه و همه انواع اشیا عتیقه از قبیل : بت ها - مجسمه ها - تابلو ها - نقاشی ها و رسم ها - کتب خطی - شمیر - کمان - تفنگ چقمقی و غیره - پیدا وار زراعتی از قبیل - گندم - آرد جو - برنج ممنوع است .

نرخ و قيمت اشياء :

گرچه نرخ و قيمت اشياء گاه وقت نسبت به بعضی موجبات تغيير و تبديل می پذيرد ولی برای اينکه يك معلومات عمومی به سياحین داده باشیم گفته ميتوانيم که روی هم رفته نرخ و قيمت اشياء در افغانستان نسبت به اکثر ممالك ارزان و باین وسيله رهائش در افغانستان خیلی سهل و آسان می باشد چنانچه میوه های اين مملكت و استفاده ازان برای سياحین يك نعمت و موهبت عظيمی شمرده ميشود .

کرایه مسافر:

گرچه موترهای شرکت سرویس که بغرض تسهیلات مسافرت بداخل مملكت در تحت اصولات منظم و مكمل در تمام نقاط مملكت رفت و آمد داشته و يك تعداد معین مسافرین ميتوانند ذریعه لاری های سرویس مذکور بهر طرف و نقطه که بغواهند مسافرت نمایند ، علاوه لاری ها و موترهای خصوصی نیز دایماً در دسترس استفاده موجود میباشد . اينك است مظهر کرایه ها را از مرکز باطراف مملكت ذیلاً معلومات میدهم :

۱- کرایه يک نفر بموتر لاری از کابل الی پشاور ۳۳۰۷۵ افغانی

از پشاور الی کابل ۷۰۸ کله دار

از کابل الی قندهار ۵۲۰۵۰ افغانی

» از قندهار الی هرات ۶۰۰۰

» از کابل الی مزار شریف ۴۵۰۰

۲- کرایه دريست موتر نیز رفتاريك طرفه فی ميل پنج افغانی و پنجاء يول دو طرفه فی ميل چهار افغانی و يول .

۳- کرایه دريست سرویس يك طرفه فی ميل هفت افغانی و هشتاد و هشت يول دو طرفه فی ميل شش افغانی .

۴- يک نفر بموتر های سرویس الی دو نیم آثار بستره باخود برده ميتوانند- اضافه از آن را که مال التجاره گفته شود موترهای سرویس برده نمیتوانند تا گفته نمایند که موتر های شخصی نیز در عوض تادیه يك محصول اندك بداخل شدن در افغانستان مجاز میباشد .

هوتل ها علاوه يك تعداد هوتلهای شخصی و خصوصی هوتل های نفیس و منظم حكومتی نیز در تمام شهرها و قصبات عمده و منزل جاها وجود دارد . هوتل های عمده در مواضع ذیل وقوع پذير ميشود :

کابل- جلال آباد - نملار - مزار شریف - ايک - دو آب - ميخ زرین - بامیان - غزنی - مقر

فلات - غلزائی - قندهار - پغمان (صرف برای تابستان) - دل آرام - انډ خوی - میمنه
تاشقرغان، این هتلها با تمام لوازم راحت مجهز و دارای فرنیچر مکمل بوده انواع اغذیه
مطبویه در آنها دستیاب شده میتواند معینا برای اینکه مسافر اغذیه مطلوبه به موافق
ذوق خود را از قبل تهیه یافته بتواند بهتراست از یک منزل فریب تر بهوتلی که
اراده شب گذشتانیدن باصرف طعام را به آن داشته باشد قبلا خواهش خود را تیلفونا
فرمایش بدهد :

از راه جدید	معلومات مختصر راجع به راه ها و سرك های عمده از راه قدیم
۱۷۵	از یشاور تا کابل (فاصله به میل انگلیسی) ۲۰۸
	از یشاور تا سرحد افغانی (تورخم) ۳۵
۱۴۵	از تورخم الی کابل ۱۷۳

تورخم :

درین موضع تنها (قراول خانه) عسکری افغانی و مقابل لندی خانه انگلیسی کابن
و پاسپورت در اینجا معاینه شده تلگراف - تیلفون و تانک بطرول هم در این موقع وجود
داشته میباشد .

از تورخم الی دکه (۷ میل) فاصله و از دکه الی جلال آباد (۴۲ میل) میباشد .
مسافریکه قصد سیاحت افغانستان را از طریق هند و ستان دارد با قطع و پیمودن سرك
فوق اول باول داخل صفحه تاریخی و زیبای سمت مشرقی (گندهارای قدیم) میشود لذا
پیش از آنکه مسافر وسیاح را داخل شهر جلال آباد مرکز این ولایت عمده نموده و بوصف
ما هیت این شهر و دیگر مواقع دیدنی و زیبای ولایت مذکور بپردازیم خوب است تا بلوی
عمومی این صفحه زیبا یعنی سمت مشرقی را تا جائیکه از عهده ترسیم آن بر آمده
بتوانیم به پیش نظر ارباب نظر واصحاب ذوق تقدیم نمائیم .

سمت مشرقی افغانستان همچنانکه از نقطه نظر تاریخ دارای اهمیت است و خزینه های
قیمتی هده - دره نور - لغمان - سرخورد - خوگیانی از امتیازاتی بخشیده از حیث
اوضاع طبیعی و جغرافیائی هم مقام بزرگی را احراز میکنند و به انظاریکه علمای آثار
عتیقه و مورخین، معدن شناسان و اطباء به کشفیات تاریخی، معلومات سنک شناسی و گیاه
های طبیعی آن فرحان می شوند. سیاحان خارجی نیز همینکه از خط سرحد می گذرند و
کوه بزرگ شمشاد را که گوئی طبیعت به عنوان نمونه و نماینده جغرافیای این مملکت
کوهسار در مقابل آنها استاده کرده است می بینند - تا آنکه منظره فشنک دریای کثر
وزیبائی های دهات لعل پور - هزارناو گوشته - خوازی راییکی بعد دیگر از نظر گذرانیده

شهر جلال آباد داخل می شوند، بهر قد می که بر میدارند بوجد و مسرت شان افزوده می گردد هیچ کسی نمیتواند آسمان صاف و نیلی - افق لاجوردی - رودهای سیمایی - درختان همیشه بهار - کشت ها و مزارع سرسبز - کوه های بزرگ و جنگل دار - قلمن فولادی و کوه پیچیده های رنگارنگ این منطقه را فراموش کند - این منطقه نه تنها در جنگل های بزرگ آسمان از حیث درختان بلند - چوب های صنعتی گران بها - انواع مرغان و مرغان جنگلی اقسام پروانه ها و شب پر کها - رمه های آهوان رنگارنگ - شير - پلنگ - خرس و گور خر - كبك و تندرو - سیمی و مرغ زرین بهترین منبع اقتصادی اولین دستان حیوان شناسی و بزرگترین شکار گاه دنیا بشمار میرود بلکه در کنار - رك و راه عام نیز دارای باغ های فشنك - قصر های زیبا منظرو فرحت بخش و طبیعی است که در یرتو ماه و خورشید ، در سایه ظلمت و نور ، تبسم روز های آفتابی - اشك ریزی های باران - طراوت نو بهار - گرمی های تموز - خون سردی پائیز - وضع خنك دی - تطورات سمائی و گذارشات ارضی از جمال آنها نكاسته و بر جمال آنها افزوده می گردد و برعكس تمام مناطق ، تغییر فصول و مواسم در اینجا تبدیلی لباس جدید و زیبا تری بیش نیست ، که دوشیزه طبیعت آنرا بهر نموده مقابل آئینه حماس قلوب زنده می ایستد و در خلال تبسم جانبخش چشمش را باسمان افتخار برداشته با آهنك غرور حسن و جمال نعره میزند ، - صرف همین جاست که حوادث جوی و ارضی نمیتوانند بدامان تراكت و فروغ من چنگك انداخته و سیمای مرا تغییر بدهند .

مائیز نمی خواهیم سیاحان و مهمانها را که میخواهند با بنای نوع دور دست خدمت نمایند تمكیف داده و به کوهسار های صعب المرور تشویق نمائیم بلکه موضعی چند را که بر سر راه وافع و دیدن آنها به کمال استراحت ذریعه سواری موثر امکان پذیر است قرار آتی شرح داده و فعلاً قناعت می کنیم :

شهر جلال آباد :

ارتفاع آن از سطح بحر ۹۵۰ فوت - شهر قدیم تاریخی و تجارتيست که مرکز ولايت مشرقی و در میدان وسیع واقع میباشد - این شهر که در بین بلاد افغانستان منزلت شمع را داشته میباشد همینکه بساط بزم از امنیت و سکون فرا چیده شده یعنی آتش رزم و انقلاب افروخته شده است سوخته و خاموش گردیده و چندین بار طعمه حریق شده است - خوشبختانه اخیراً به تأسیس حکومت موجوده افغانستان فروغ جدیدی گرفته و بصورت اصلی آباد و احیاء گردیده است . از حسن موقعیت از زیبا ترین بلاد این مملكت بشمار میرود

قصر های بزرگ و فشننگ - باغهای فرحبخش و تفرج گاهای دلکش آن بسی نظیر است چنانچه در زمان شاهان گذشته پایتخت زمستانی بوده و و فنیکه مناظر روح افزای چاردهی و یغان در برف های سیمین مستور میشوند جلال آباد بدارائی درختان نارنج و دیگر درختان همیشه بهار مانند صفحه زمردین و لاجوردی سبز بوده مهد آرامی و استراحت بشمار میرود. آنهه هیاهوی دی - ناله فقرا - سایه آبرو و آواضع سرد طبیعت له حصه بیشتر دنیا را به تشویش دچار میسازد در اینجا خاموش و ساکن گشته حرکتی که دیده میشود جز آه های سرد زمستان که گاهی بعنوان باد خفیفی از راه عجز و مغلوبیت بهوا میرود پیش نیست .

قصر کوکب در باغیکه بهین اسم شناخته میشود ستاره ایست که در آسمان سبزینه درختان باغهای مجاور مانند الماسیکه بر صفحه لاجورد یش نشانه باشند می در خشد . باغ شاهی و سراج العمارت هر یکی بر یائی و فروغ مخصوص جلب توجه میکنند . از طرفی هوای خوشگوار و ملائم از جانبی مناظر داربا و روح بخش از طرف دیگر قصرهای شاهانه و باشکوه ، از سونی آثار تجدد و شهر جدیدالتعمیر ، این شهر کوچک را مظهر جلال و جمال ساخته و هردلی را که به طبیعت آشناست باو میسپارد و از اقدامات جاری و بلا نهائی که سنجیده شده است امید میرود که در آینده قریبی همچنانیکه از حیث مزایای طبیعی امتیاز دارد از جنبه بزرگی و نفوس نیز در قطار شهر های درجه اول اینمملکت قرار گیرد . اگرچه ولایت سمت مشرقی علاوه بر مرکز آن شهر جلال آباد که از آن ذکر می نمودیم بسیار جاهای قابل دید دیگر هم دارد که باجنتاب از طوالت کلام از تمام آنها صرف بند کر یاره خصوصیات مرکز آن یعنی جلال آباد اکتفا کرده و اینک مسافر خود را به طرف کابل رهنمونی می کنیم :

از جلال آباد تا کابل :

سرك در طول این خط گاهی در دامنه های سلسله جبال و گاهی در بالای تپهزارها و زمانی هم از بین دره ها و کنار دریا ها عبور و به بشخاك نزدیک ترین منزل این راه شهر کابل واصل میشود - از بتخاك تا کابل (فاصله ۱۲ میل میباشد) . سرك ازین جا درست سمت غرب ممتد میشود بفاصله ۵ میلی کابل در جائیکه سرك دریای لوگر را قطع میکنند باغ فشننگ و خوشنمای بگرامی وقوع پذیر بوده و اینجا يك استراحتگاه خوبی برای کسانیكه باهستگی مسافرت می نمایند شمرده میشود . در کوتل يك لنگه که عبارت از گردنه کوچکی بقریب کابل است يك تپانه یولیس وجود دارد

كه مسافرين خارجي مجبور هستند پاسپورت خود را در اين جا تحويل داده و كمی بعد تر از دائره پولى مرکزی (قوماندانی) دو باره تحصيل دارند از اينجا تا كابل صرف دو و نیم ميل راه میباشد .

كابل: (ارتفاع ۶۰۰۰ فـت جمعيت ۲۰۶۲۰۸):

شهر كابل در بين يك در بند مثلث نمائی كه از دو سلسله كوهای مرتفع موسوم به آسمانی (۶۷۹۰) و شیر دروازه (۷۱۶۶) فـت تشكيل يافته - وقوع پذير ميباشد . اين دو سلسله كه اول آن طرف مغرب و دوم آن بسمت جنوب مشرق ممتد شده ميباشد در سمت مغرب شهر تقريباً با هم تلاقی مينمايند . در حاليكه در مابين خود يك معر تنگي و كم عرضی باقي ميگذارد كه دريای كابل و سر كيكه از غزنی می آيد از بين آن عبور مينمايد - باینصورت شهر مذکور از دو جانب خود با كوههای متد كره محاط بوده و در بالای اين كوه ها ديوار طولانی كه در فواصل متعدد آن بر جهای مدوری تعبيه شده ميباشد كشيده شده است . و از قله اين كوه ها منظره با شكوه و بر عظمت وادی ها و سلسله كوه های مجاور بخوبي مشاهده ميتواند ، حتی قله برف دار كوه هندو كوه را نيز ميتوان از بالای اين قله ها مشاهده نمود . محيط شهر موجود بيش از ۸ ميل می آيد و چون وجود دو كوه متد كره نظر با فكار و تمايلا نيكه تا اين وقت در بين توده وجود داشت مانع تمديد و انبساط شهر در ماورای كوه های مذکور يعنی بسمت جنوب و مغرب تلقی شده بود لهذا هر قدر وسعت و انبساطيكه تا اين اواخر متدرجاً در شهر بعمل آمده ميرفت در جانب شمال و مشرق صورت می گرفت (چنانچه همین علت بوده كه شهر كابل يك هيئت و شكل مثلثی داده است) اينك از طرف حكومت يهي خواه حاضره تازه افكاريكه پيدا شده شهر را در ماورای در بند فوق يعنی بـجانب مغرب هم توسيع و امتداد بخشيدند و بتأسی اين مفكوره بالان تعمير عمارات نوي كابل (كابل جديد) كه خوش بختانه بطرز عصری و موافق با تازه ترين اصول معماری شناخته ميشود در سمت مغرب و تقريباً بالحاق شهر موجوده طرح و تقسيم گرد يده و با مساعي و اقدامات سريعی كار آن در دست اجرا گرفته شده است .

در بالای يك برجستگي سنگلاخی كه بـجانب جنوب شرق شهر و قـرع پذير است قله وار كـ تـ تاريخی بالا حصار كائن بوده و در سطح مرتفعی كه متصل بدامنه شمالی اين برجستگي با تيه سنگلاخ فوق الذكر واقع است مدرسه عالی عسكری بنيافته می باشد .

عندالورود بشهر اولين چيزيكه چشم سباح بان بر ميخورد مينار مرتفعی است كه در وسط يك ميدان بنيافته اين مينار در ۱۳۰۸ هـ (۱۹۲۹) بـيادگار نجات وطن از پنجه رئيس دزدان و اشقياء بجهت سقاو تعمير يافته و به اين مناسبت موسوم به مينار نجات ميباشد . در سمت راست يا جانب

مشرق شهر چمن حضوری که عبارت از ورزشگاه عمومی بوده پربت و سان د بدن قشون افغانی نیز وقتاً فوقتاً در اینجا بعمل آمده و جشن های استقلال افغانستان (در ۲۴ جولائی مطابق اول اسد هر سال) هم در همین موقع گرفته میشود. کاین است يك بازار عصری در سمت چپ این میدان مقابل به چمن مذکور واقع و کمی بیشتر چشم سیاح بدو بنای جسیم و خوش منظری که یکی عبارت از عمارت سابقه فواید عامه و آن دیگر مرکز اداره آژانس باخترا میباشد بر میخورد هکتار مسجد بزرگ عیدگه نیز در سمت چپ این سرک و بمقابل اداره آژانس مذکور واقع است در شرق این میدان تپه کوچکی موسوم به تپه مرنجان که مقبره خاندان شاهی نیز در آن کاین است واقع می باشد - آرامگاه و قبر اعلیحضرت شهید سعید محمد ادر شاه غازی و سردار سلطان محمد خان در همین مقبره وجود دارد .

در فاصله که بجانب شمال این میدان واقع است شفاخانه عسکری - وزارت حربیه و دوائر گمرک واقع بوده و سیاح از همه اول بدائرة گمرک میرود . در ماورای وزارت حربیه کلوب عسکری و عمارت انجمن اولمپیک افغانی، میدان هوا بازی و قرارگاه یافشله عسکری جدید موسوم به قلعه جنگی کاین می باشد . در مابین وزارت جلیله حربیه و اداره گمرک مینار مشهور استقلال که در سنه ۱۹۱۹ میلادی (۱۲۹۸ ه) بعد از سومین جنگ افغانستان و انگلستان بتقریب فتح و مغرب مشعشع و درخشان بطل و قبر مان استقلال اعلیحضرت شهید سعید محمد ادر شاه غازی مارشال و سپه سالار انوقت فوای افغانستان تعمیر یافته است - بر پامیباشد در ماورای مینار مذکور ارگ شاهی - قصر دلکش قصر سلامخانه قصر و عمارات خاندان شاهی - قصر صدارت عظمی - مدرسه غازی - سفارت فرانسه وزارت خارجه - مدرسه عالی استقلال - مقبره امیر عبدالرحمن خان و عمارات وزارت معارف - تجارت - مالیه و عدلیه واقع میباشد .

کمی جلوتر سفارنخانه های حکومت ترکیه و ایران کاین بوده و از اینجا بعمارات نوی که ملحق بسمت شمال شهر اخیر تعمیر یافته و نیز بشهر نو مشهور شده میباشد شروع میشود . بعد از عمارات شهر نو عمارات ولایت کابل - (مرکز دوائر نائب انکو مگی کابل و اداره نظامیه ولایت کابل) - عمارت قدیم مکتب علی حبیبیه (که حالا منهدم گردیده ، سفارت انگلیس کمی جلو تر بطرف غرب بفاصله دو نیم میلی شهر کاین می باشد در مقابل سفارت انگلیس هم در بالای يك تپه ، باغ بالا که حالا شفاخانه عسکریست واقع میباشد . هیئت عمومی شهر کابل که بذریعه دریای کابل بدو حصه تقسیم شده است بجنوب ارگ واقع میباشد در بالای دریای مذکور در چندین جایل متین و خوش سلیقه وضع گردیده - کوچه ها و معابر عمده و عمومی تماماً پیخته و تسهیلات ترافیکی (عبور و مرور) فراهم میباشد .

در گوشه غربی شهر عمارت ماشین خانه یعنی فابریکه اسلحه سازی - دارالضرب و نساجی دولتی و هکذا در همین قسمت سفارتخانه های جاپان و روسیه و مکتب عالی نجات و فارسیکده های ترمیم موترها و غیره وقوع پذیر میباشد .

موسسات عمده و مشهور دولتی داخل شهر کابل :

۱ - مکتب عالی حبیبیه - ۲ - استقلال - ۳ - مکتب نجات - ۴ - مکتب صنایع نفیسه
۵ - مکتب حربیه - ۶ - مکتب احضاریه - ۷ - مکتب میخانیک - ۸ - دارالعلوم عربیه - ۹
دارالمعلمین عالی - ۱۰ - پشتو تلوئه (ا کادمی افغان) - ۱۱ - فاکولته طب - ۱۳ - فاکولته ساینس
۱۳ - فاکولته حقوق و علوم سیاسی .

بر علاوه هتل های خصوصی ملی در شهر کابل هوتلی بنام هتل کابل وجود دارد که تقریباً در مرکز شهر واقع و نیم میل از وزارت خارجه بعدت داشته میباشد. فرنیچر و لوازمات این هتل خیلی اعلی و همه گونه وسایل راحتی مسافری در آن زیر نظر گرفته شده و فراهم میباشد. همچنین ترتیبات صحی بدرجه اعلی و باصول عصری در آن اتخاذ شده میباشد. برای مشغولیت مسافری همه گونه اسباب بازی موجود و میز بلیارد مخصوصی داشته میباشد. مهمانان این هتل از بهترین فواکه و میوه های هر موسم با قیمت های خیلی مناسب استفاده توانسته مطبخ هتل هر گونه اطعمه و اغذیه لذیذه شرفی و اروپائی را مطابق ذوق و خواهش مشتریان خود همیشه حاضر و آماده داشته می باشد .

بفاصله صد زرع بطرف شمال هتل مذکور عمارت ساده و باشکوه بانك ملی افغان و دافغانستان بانك کاین بوده و درین بانکهاست که انواع معاملات بانکی و معاوضه اسعار خارجه تام در موقعیکه مراجعه شود در دسترس و قابل الحصول میباشد - ایتساع و فروش اسعار خارجه ظروف و آوانی و زیورات طلائی و جواهرات در این بانک ها میشود .

مواضع مهم و زیبای حوالی و اطراف کابل

وادی چاردهی :

بطرف غرب شهر کابل وادی یا جلگه وسیعی که بذریعه کوه های متذکره از شهر جدا شده است وقوع دارد . عرض این وادی ۸ و طول آن ۱۲ میل آمده و نظر باینکه از هر پهلو به کوه های پست و درشتیکه یکی بعد دیگر متدرجاً تا قله برف پوشیده هند و کوه بلند شده رفته، محاط میباشد . يك منظره آملی تیارتر مانند بس قشنگ و زیبائی را بخود اختیار نموده که بیستنده در حین این منظره نظرباه از بالای قله یکی از کوه های مجاور بی اختیار

دربیش قدرت کسک بدایع نگار خلاق کائنات جل عظمته سر تسلیم و عجز خم مینما یږي .
 زیبا ئی ها و جمال این وادی را که به بهترین پیرایه های طبیعت اراسته و متجلی بوده
 وی مبالغه مظهر جلال و جمال طبیعتش میتوان گفت - قلم بخونی ترسیم کرده نمیتواند مگر اینکه
 خود ارباب ذوق بیکی از تپه های همجوار این تپه خضرا فرارفته جد اول سیمین نقره فامی
 را که انهار وجویچه های منشعبه از دریای کابل و یغمان درین وادی تشکیل داده و همچنین
 مزارع و کشت زار های سرسبز و متبسم آنرا که با قطارهای اشجار پید و چنار و سنجد حاشیه
 کاری شده به عیان ملاحظه نموده - دلربائیهای ازهار و ریاحین و مملو از درختان میوه دار
 آنرا با نظردقت بین و ذوق مخصوص خود نظاره و مشا هده کنند - در یای کابل و یغمان که
 حسن و جمال آنها بایرانه اشجار زمردین که در دو کنار آنها بسته شده دوبا لا کرده است
 ازین همین وادی در جریان بوده در موضع گذرگاه نام قصبه با صفای فرحت افزاء چون
 مشتاق هجران دیده درد کشیده هم اغوش وصل و اشتیاق گردیده وجود واحدی را تشکیل
 و ازین در بند اسمائی و شیر دروازه بنام دریای کابل چنانچه بیشتر ذکر یافت شهر شهر محبت
 تخمیر کابل را عبور مینما یږي .

در همین وادیست که عما رات قشنگ و عمده و موسسات صحتی و عام المنفعه دولتی از قبیل
 شفاخانه عمومی رفقی ستانوریم - شفاخانه مجانین - دائره نسل گیری و زراعت و تربیه حیوانات
 دارا افزون کابل - موزیم کابل - باغ و مقبره بابر شاه امیر اطوار افغانستان و هندوستان -
 قصر چهل ستون - قصر ماهتاب قلعه و بساط قصور و ابنیه عالیله دیگر و وقوع پذیر بوده - در عین زمان
 منظره يك شهر عصری بسیار زیبا و جذابی را یوادی مذکور بخشیده است - رفقی ستانوریم یا
 شفاخانه مسئولین واقع علی آباد یسکی ازان موسسات خیریه ایست که شالوده آن بدست حق
 پرست اعلیحضرت شهید سعید رحمة الله علیه گذاشته شده و در ۱۳۱۱ (۱۹۳۳) در عهد
 زمامداری اعلیحضرت شان اتمام پذیر و با بهترین ستانوریم های غربی همسری کرده میتواند .

یغمان : - صیفیه قشنگ و مینو نشان شاهان افغان

بفاصله ۱۶ میل بسمت شمال مغرب شهر کابل صیفیه قشنگ و دلنشین شاهان افغانستان که
 معروف و مشهور به یغمان می باشد به بلندی هفت هزار فوت از سطح بحر کاین است تقریباً
 دومیل یا یاتر از موضع انجام دره صفا منظره و آغاز نقطه که ازان به بعد بایست به کوه صعود
 نمود - این وادی با صفا و صیفیه نزهت افزا در حالیکه از همه اطراف و جوانب با کوه های
 خرم و شاداب محاط میباشد واقع و در سرتاسر آن خیابان مشجر و دلربائی ممتد است که در هر دو
 طرف آن درخت های خوشنما و ظریف پید و چنار ساپه افکن می باشد - قصور و عمارات اعیان

و متولین و آبشیه های جسم دولتی از قبیل هوتلها، قهوه خانه ها و دوائر و وزارت عمارت تياتر و سينما و ميدانهای سيورت و اسپ دوانی که تماما بسبك وستيل اروپا ساخته شده بابا غچه های روح بخش و فرحت افزائی که عموماً پيشروی هر کدام از ان قصور طرح گرد يده ميباشد - چنان يك منظره دلربا و باشكوهی را پيش نظر جلوه داده و مجسم مينمايد که بيننده گمان نميکنند عيناً يك منظره نوين درجه اول مواقع کوهی اروپا را مشاهده مينمايد . در تابستانها که هوای کابل و اطراف آن نسبتاً گرم می باشد از حد قرغه نام قرية باصفائی که نقطه آغاز منطقه يغان شمرده می شود - هر قدر جلورفته شود همانقدر هوا تبديل بسردي و نزاهت گرد يده و انسان وقتی بطاق نصرت يغان که به منتهای نفاست و ذوق سليم تزئين و يادگار روز استقلال تعمير شده است داخل ميشود بلا فاصله چنان تصور مينمايد که بيکی از شهر های اروپائی ورود نموده است .

در تابستانها عصرانه در باغ عمومی اين محل زيبا در حالیکه تمام فواره های آن سر داده شده و از ترشحات مرواريد آسای آبهای تفره فام آن يك حصه معتنايی هوای نسیمی اطراف اين فواره ها بصورت لطیفی طراوتناك و نفيس شده ميباشد - اشخاصی که برای استراحت و تغذيه روحی وارد اين صيفيه دلنشين شده ميباشند دسته دسته و جوفه جوفه مشغول سيرو گردشها و تنزه و هوا خوری گرد يده از هوای جيد و يك و شميم ترو تازه عطر آگين گلها و رياحين آن که جابجا با ذوق و سليقه مخصوصی کاشه و تريبه شده ميباشد کذب تلذذ و استفاده مينمايشد مخصوصاً در شامگاهان که ضياء الکتریک آغاز ششمه ياشی و نور افشانی مينمايد منطقه مذکور را طوری درخشان و متلاو ميسازد که انسان در پيش مناظر دلفريب و نظربرای چراغان مذکور غرق حيرت و استعجاب میگردد . اين وقت است که نور الکتریک به ترشحاتيکه از بازی ها و جست و خيزهای بيخو دانه آب های الماسگون فواره ها بعمل آمده ميباشد - انعکاس و آنها را بکانون نور و منبع روشنی شبیه ساخته و رو بهر فته يغان را بيک مرکز بدايع و يك شهرستان حسن و جمال تحويل و تبديل ميدهد .

سمت شمالی :

اين ناحيه فشنك و زيبا خیلی به نزديکی پایتخت وقوع پذير ميباشد چنانچه بعد عبور معبر يا کوتل خيرخانه که فاصله ان تقريباً ۵ ميل و در شمال کابل واقع است سياح بلافاصله باين وادی سرسبز و شاداييکه طول آن پنجاه ميل و عرض ان ۱۵ الی ۲۰ ميل منی ايد واصل می شود - اين وادی از حيث دره ها و کو ياه ها و مناظر طبيعي دلکش و خوش آب و هوا و همچنين باغ های میوه دار و مخصوصاً باغ های انگور نهايت غنی و متمول ميباشد .

مقدار عظیم و سزرگ انګور کشمی که از افغانستان براه پشاور بهند وستان حمل و نقل می شود از همین ناحیه میباشد . از مشهور ترین دره هاو کوه پایه های خوش منظرو زیبای این سمت اول شکر دره است که قریب ترین و فاصله آن از کابل ۱۵ میل می آید . بعد ازان گل دره و فرزه و پس ازان استالف می آید که ۳۳ میل از کابل فاصله داشته و از بهترین نر هتگاهای خوش آب و هوای سمت مذکور بشمار میرود . پس از استالف از مواقع مهمه این سمت جبل السراج است که ۴۵ میل از کابل فاصله دارد .

فابریکه جسیم برق که تنویر شهر کابل و تدویر غالب کارخانه های موجوده افغانستان بوسیله آن می شود در همین موضع واقع و همچنین کارخانه های نسج تابی و نساجی که اخیراً توریید و نصب گردیده در همین جا میباشد . بعد از جبل السراج از مواقع مهمه و نر هتگاهای زیبه و قشنگک این سمت گل بهار نام وادی قشنگک و موقع باصفای فرحت افزا نیست که ۵۰ میل از کابل فاصله داشته و باغبور در پای تند و خروشان پنجشیر از بین آن و مواقع و مناظر طبیعی متعدد دی که در دو کناره این دریا وجود دارد یکی از بهترین مواقع این سمت گفته می شود بفاصله ۱۲ میل بشمال گل بهار وادی قشنگک و زیبای دیگری که پنجشیر خوانده شده و تفصیل مزایای قدرتی و ذکر جمال و فروغیکه طبیعت باین دره دلکش و زیبا اعطا نموده و خود در خور مقاله علیحده است - وقوع پذیر میباشد . تا هنوز نوبت تمدید سرک میکه قابل موتورانی با شد تا اخیر دره نرسیده و لهندا سیاحت باین دره ذریعه موتور شده نمیتواند یعنی لازم است سیاحتیکه ذوق مشاهده آنرا داشته باشند بذریعه اسب در ناحیه مذکور گشت و گذار نمایند . در گل بهار که نقطه آغاز این محل قشنگک می باشد سهولت ازین قسم اسب های پیدا شده و کرایه آن مبلغ قلیلی می باشد . از گل بهار سرک موتر رو بجانب دره دلربا و مطلوب و زیبای دیگری که نجرا ب و تسکاب خوانده می شود تمدید گردیده و فاصله این دره از نقطه گل بهار ۴۵ میل آمده و ذکر مزایای طبیعی آن در خور مقاله علیحده بوده در اینجا تنها همینقدر نکاشته میشود که مثل پنجشیر و دیگر دره ها و مواقع طبیعی افغانستان یکی از بهترین جاهای قابل دید این مملکت شمرده می شود . قریه او بیان - صفحه وسیع بگرام و قریه پیتاوه که از نقطه نظر آثار عتیقه - مواقع بس مهم و عمده بشمار میرود نیز در همین سمت واقع می باشد - بگرام که شهر و پایتخت باستانی افغانستان بوده و در اثر کوش و حفر یا تیکه درین چند سال اخیر دران بعمل آمده از نقطه نظر قدامت آثار گرانها و نفیسی ازان مکشوف و کشف این آثار روشنی های جدیدی برتار یخ و تمدن قدیم و درجه را قبت تمدن قدیم افغانستان انداخته است - در قسمت شمالی این سمت به قریب چهار یکار واقع است . همچنین از پیتاوه و او بیان و دره های نجرا ب و تسکاب مجسمه ها و آثار

تاریخی متعددی مکشوف گردیده که هر یک آن نقطه از نقاط تاریک تاریخ این مملکت را روشن کرده میباشند. آثار مکشوفه و نتیجه کاوش ها و حفرها و تیکه در دیگر اوضاع تاریخی بعمل آمده تماما در موزه کابل گرد و کدکسیون و در دسترس مطالعه و استفاده از باب ذوق گذاشته شده است.

لوگر :

۲۰ میل بجنوب کابل وادی پر حاصل و زر خیز لوگر واقع است. قسمت عمده اذوقه و غلجات کار آمد و ما یحتاج کابل را همین وادی پر برکت تهیه و فراهم میکنند. رو بهمر فته فراوان و قصبات گرد و نواحی کابل عمومًا حاصلخیز و دارای میوه های متنوع و وافر بوده همه انواع اذوقه و مواد از ترافی در آنها بوفرت دستياب گردیده بهترین انواع خوراکی و میوه ها حتی از حبوبات و غله جات هم ارزان دستگیری کرده میتواند - باغ های عمده و مهم حوالی شهر کابل عبارت از باغهای بابر (دومیل بطرف غرب شهر) چهل ستون (۴ میل بطرف جنوب غرب شهر) دارا لفنون (۵ میل بطرف جنوب غرب شهر) و گل باغ (۷ میل بطرف جنوب غرب شهر) که همه اینها در وادی مشهور و قشنگ چاردهی واقع است و هکذا باغهای بینی حصار و سیاه بینی که در سمت جنوب کابل در قصبه هائی بناهای فوق و فوق پذیر است میباشند. بقاصه کمی بطرف شمال کابل در قریه جات برکی - باغ بالا و نانه چی باغهای متعدد و خوش سلیقه وجود دارد که بیشتر آنها فقط منحصر به تاکستانها بوده وانگور آن از حیث طعم و لذت و نفاست و تنوع با انگور های بهترین مواقع دنیا همسری و رقابت میتواند.

بامیان :

از موضع یا یانتر از بلواله یکی از منزله های بین راه کابل و مزار شریف از سرک بزرگیکه بطرف ولایت ترکستان افغانی بامزار شریف میرود سرک نسبتا کوچک تری بطرف بامیان جدا شده که دره دامنه شمالی سلسله کوه هندوکوه که بنام کوه بابا خوانده میشود تا موضع تاریخی مشهور بامیان ممتد شده میباشد. برای سیاحت و تفریح قصد مشاهده بامیان را بنمایند بر علاوه استفاده از مطالعه آثار تاریخی موضع مذکور تنها عبور از راهیکه فاصه بین کابل و بامیان را فرا گرفته می باشد نیز دلچسپی زیادی فراهم میکند.

و اما مزایای خود بامیان و وصف تمام جزئیات آثار تاریخی آنرا نمیتوان درین مقاله کوچک گنجاند و البته اهمیت آن مستغنی از توصیف بوده و همینقدر کفایت که گفته شود از قدیم ترین از منته تا حال بسی از باب فضل و سیاحت کنج کاسو که برای کشف

دقائق ورموز احوال عالم و معاینه معالم مدنیت های باستانی زحمت چهار انگریدی را بخود هموار کرده انداز قبیل - هیسون تسانگ (۶۳۶ م) در اثار قدیمه و همچنین هم یکعمده زیاد از مستشرقین و عتیقه شناسان در قرون معاصر هو سکار مشاهده این محل تاریخی شده و هر کدام در نوبت خود اثنای در وصف و تزییای ابدات تاریخی محل مذکور از نقطه نظر قدامت تاریخی و بسی نقاط نظردیگر از خود بیادگار گذاشته اند که محض ذواتی را که ذوقمند اطلاعات مفصل این موضع باشند بطالعالمه اثار متذکره از قبیل (مغاره های سنگلاخی و مجسمه های بامیان اثر دهن - بلی - م - جی تالیو) و (رهنمای بامیان اثر موسیو هاکن مدیر هیئت جغریات افغانستان) و (اثار عتیقه اثار بودائی بامیان موسیو گوداز) حواله داده در اینجا فقط را جمع بدو هیاکل بزرگ بودا که عمده ترین اثر تاریخی این محل و یکی از شاهکار صنعت میکمل تراشی گفته میشود و بعضی اثر تاریخی دیگر مختصراً ذکر مینمائیم .

بعد طی ۶ میل در سر کیکه از سرک کلان مزار شریف به طرف بامیان جدا شده اولین چیز یکه در ناحیه بامیان از جمله ابدات تاریخی آن بنظر سیاح بر میخورد بقایای یک قلعه قدیمه است که بر قلعه یک سنگلاخ نشیب داری وقوع پذیر بوده و بشهر شجاع ماران یادشاه اساطیری مشهور میباشد . قدری جلوتر وادی پهن و فراخ گردیده و سمت راست آن بفاصله تقریباً ۵ میل از معبر مذکور شهر مغاره ها (که تعداد این مغاره ها بالغ برد و هزار میشود) یعنی شهر تاریخی بامیان که حالا مغروبه است بدامنه تپه وقوع داشته میباشد که ارتفاع آن از سطح بحر ۸۴۰۰ فتمی آید .

بامیان در ازمنه قدیمه و قرون وسطی یک مرکز تجارتی عمده بود و در عصر یکه هوون تسانگ زوار چینی این موضع را زیارت کرده بود ساکنین آن تماماً بودائی مذهب بوده اند . قرار گرفته سیاح مذکور در آن وقت بیش از ده معبد و بالغ بر یک هزار ناسکین و مرتاضین در بامیان وجود داشته بود . مجسمه های عظیم الجثه دو گانه که هم اکنون وجود داشته و بهترین ممثل صنعت کنندهارا و معرف اثرات نفوذ بودائی در دوهزار سال قبل ذرین نقاط افغانستان میباشد ، در وقتیکه این زوار بامیان را زیارت مینمود نیز وجود داشت . هیکل بزرگ که در قریه غربی شهر واقع است ۵۳ متر ارتفاع داشته و بشکل مردمیباشد . کوچکتر آن که بفاصله ۲۰۰ زرع بطرف راست مجسمه فوق الذکر واقع و ۳۰ متر ارتفاع دارد هیکل زنی را معرفی مینماید . گرچه در مرور دهور و از طرف دست های مجهولی - درین هیکل که بودا (گواتاما) را بصورت استاد و به قیافه متفکر معرفی مینماید بعضی خرابیهای بیرحمانه وارد گردیده ، معبد اتسم قشنگ و شیرینی را که همیشه در آب های بودا مرتسم می بود با کمال فن و نهایت زیبایی و جذابیت در آب های این مجسمه مشاهده توانسته و انسان بخوبی ملتفت شده

میتواند که این هیا کل در حالت اکمیت خود تاچه پایه صنایع قشنگ و شاهکاری بود است .
هون تسانگ زوار چینی که در ۶۳۶ بامیان و این مجسمه ها را در حالت شکوه و
احتشام انهادیده است مجسمه های مذکور را کاملاً مطلا مشاهده کرده است . نقاشی ها و
تزئینات خیلی دقیق و استادانه که برنگ لاجورد و طلا در طاق محتوی میا کل مذکور کار شده
حتی اکنون وضاحت دیده می شود و بامشاهده بعضی اشکال منهدمه دیگر بودا که نیز بقا صله
اندکی در موضع مذکور بنظر آمده بعضی بحالت تفسر و مراقبه و برخی به قیافه پدر و عده
بشکل مادر دیده می شد و همچنین باثر مشاهده بعضی صورت ها و نقاشی های دیگر
انسان بخوبی فهمیده میتواند که اشیای انوقته در آن روز کار قدیمی که مفاره های مذکور
از طرف راهب ها و مرتاضین بودائی معمور و مسکون بود مانند و شبیه چه چیز هائی بوده .
حکومت حاضر که علاقه و دلچسپی زیادی باثار باستانی گرفته این هیا کل را مرمت
و بصورت صحیح در صدد تجسس و کاوش ابدات و یاد گار های قدیمه برآمده است . برای
فراهمی و سایل راحت سیاحتی که سالانه به تعداد زیاد درین موضع وارد می شوند از طرف
حکومت و هتل نفیس و عصری آباد گردیده است .

بطرف چپ شهر در بالای یک تپه بقایای شهر دیگری موسوم به شهر غلفله دیده میشود .
همینطور تمام وادی مذکور پراز اثار و ابدات تاریخی و قدیمی میباشد که تذکار همه
انها نگارش کتاب علیحده را درخور میباشد . در حدود ۴۰۰ میل بطرف غرب بامیان
بندامیریك حوض طبیعی که از هر طرف با کوه بچه های مرتفع و متلونی احاطه شده است
منظره بس قشنگ و جذابی داشته می باشد . آبهای حوض یادریاچه مذکور سبز آبی رنگ
و نهایت شفاف و درخشنده می باشد ۱۸ نهر ببلخ که در تاریخ مجلی داستان مشهوری دارد
از همین بر که یا دریاچه قدیمی قشنگ سرچشمه میگردد .

چون تذکار تمام او صاف و مزایای بامیان وقت زیاد می گیرد لذا نظر باقتضای این
نگارش مختصر از ذکر بامیان خاتمه داده و اینک سیاح را بجانب قندهار رهنمائی مینمائیم .

از کابل تا قندهار (فاصله ۳۱۹ میل)

الف - از کابل تا غزنی (فاصله ۹۰ میل)

ب - از غزنی تا قندهار (فاصله ۲۲۹ میل)

الف - از کابل تا غزنی :

منازل بین راه از کابل تا ارغنده (۱۴) میل از ارغنده تا میدان (۱۲) میل
از میدان تا شیخ آباد (۱۷) میل از شیخ آباد تا تسکبه (۱۴) میل از انجا تا شش گداو

(۱۶ میل) از انجاناغزنی (۱۷) میل .

غزنی : (ارتفاع ۷۲۸۰ فـت جمعیت ۲۷۰۸۴)

غزنی پایتخت سلاطین غزنوی و منزل عمده بین کابل و قندهار از نقطه نظر حربی بواسطه که بر معبر گومل حاکم میباشد دارای اهمیت بزرگ است . شهر مذکور بر سطح مرتفع وادی ترنگ واقع بوده و وادی مذکور بایک سلسله تپه هائی که شرقاً غرباً گردیده و این وادی را از وادی کابل جدا و علیحده می سازد خاتمه پذیر شده است . این شهر روی یک ارتفاع جدا گانه یک توده طبیعی که قسمتی از آن سنگ و برخی خاکست تعبیر یافته است . در حصه بلند ترین شهر یعنی سطحیکه از میدان ۱۵۰ فـت ارتفاع دارد ارگ دیده می شود که هر چند دیوار شمالی شهر را تماس میکند قریباً در مرکز آن بوده و چون بر بلندی بنا یافته تمام شهر غزنی را میتوان از آنجا تماشا کرد . گرد شهر فصیلی کشیده شده است که رقبه آن یک میل و ربع است ساختمان آن یک شکل مربع غیر منظم احداث نموده و دیوار طوری بلند شده است که خطوط تپه وضعیت طبیعی آنرا که یک شکل مربع غیر منظم بوده و شهر روی آن آباد گردیده است محاط نماید . اساس دیوار کمی بالاتر از سطوح گرد و نواح بوده و چون گردا گرد تپه صعود میکند منظرة قشنگی احداث مینماید . بالاخره این تپه قلعه ایست که ارگ قبل الد کر مانند تاجی در فراز آن نمودار میباشد .

با همه شهر امروزه غزنی آقدر قشنگ و جذاب نیست . ولی معیناً عظمت و بزرگی ، نفاست و قشنگی تاریخی این شهر که آنرا از نقطه نظر تعمیرات عصر عتیق و مزارهای متعدد به اش در چشم همه کس مقدس می سازد این شهر کوچک امروزی را خیلی بزرگ و با عظمت نشان میدهد و مزار ای سلطان سبکتگین (۹۷۷-۹۹۷ میلادی) سلطان محمود غزنوی (۹۹۷-۱۰۳۰) مسعود (۱۰۳۰-۱۰۴۰) بهرام شاه (۱۱۱۷-۱۱۵۳) خک غزنه را از جنبه تاریخ و زیارت های مقدسه حکیم سنائی شاعر بزرگ و متصوف عالی جناب - علی لالا - بهاول دانا و سید حسن از جنبه علمیت و اخلاق سرمه چشم مردم می سازد - اراضی گرد و نواح غزنی خیلی زرخیز بوده تا کسانهای قشنگ و باغ های میوه دار آن از تحفه های گرمی طبیعی شمرده میشود . انواع فوا که و بقولات بکثرت پیدا میشود . مرغزارها و چراگاه های سرسبز نیز بر آن همه مختصات می افزایند . تابستان غزنی گرم تر از کابل و هوای آن حاوی همیشه مزیتی است که در ذیل خواشگوازی فضائی تشکیل میدهد که تنفس آزادانه در آن پرباز نماید .

ب - ازغزنی تا قندهار (۲۲۹ میل) :

بیشتر حصه این سرک هموار بوده و بامتنهای سهولت از شمال شرق بجنوب غرب میرود از غزنی تا قلات متدرجا سطح راه نزول نموده وقتی از شهر غزنی می گذریم داخل وادی ترنک می گردیم که بطور عموم تنگ بوده و در بعضی مواضع پهنائی آن بیش از نیم میل نیست ولی وقتی بقندهار رسیدیم این تنگنای فراختر گشته و وسعت آن قریب (۳۰ میل) میگردد . قذلی که برین وادی حاکمیت دارند ارتفاع شان از ۶۰۰۰ فـت تجاوز نمیکند . این وادی هر چند عموماً هموار است باهم در اکثر حصص کوبچه هائی که از ساحل دریاچه ترنک شروع می شوند کیفیت سطحی آنرا میدهد . حصص یائین زرخیز و شاداب است ولی منطقه کوه بچه ها به منزله خار در گلهستان بابت های خار دار مستور و با اینکه ازان نیز عاری و دران همه قشنگی های آبدار خاکی و ساده جلوه میکنند .

- ۱- ازغزنی تا مقر (۶۲ میل) درمقر هتل عصری و دارای همه لوازم استراحت میباشد .
- ۲- از مقر تا قلات غزنائی (۷۳ میل) ارتفاع قلات از سطح بحر ۵۵۴۰ بوده دارای قلعه محکمی در کنار راست دریای ترنک و همچنین هتل مکمل عصری میباشد .
- ۳- از قلات غزنائی تا قندهار (۸۳ میل) .

قندهار (ارتفاع ۳۵۰۰ فـت جمعیت ۱۷۱۸۶) :

قندهار ۱۲۵ میل از کویته و تقریباً ۷۲ میل از راه آهن چمن دوری دارد یکی از ولایات تاریخی و قشنگ و پر برکت افغانستان است که در وسط دشت های خشک بصورت نخلستان تشکیل یافته و وادی سرسبز ارغنداب با تانگستان های ذاکر و کرز زیبائی فوق العاده به آن بخشیده است . وادی قندهار در يك سطح هموار و حاصلخیزی که آخرین قسمت وادی ترنک را فرا گرفته و از دریای ترنک بایک سلسله کوتاه کوه بچه ها جدا و علیحده گردیده است واقع می باشد - سلسله مذکور که قسمت سفلی وادی ترنک را از قسمت علیای آن جدا نموده است تقریباً در طول ۲۰ میل مساوی بادریای ترنک ممتد شده است .

وادی قندهار با اینکه از سه طرف با کوه های سنگلاخی نوك تيز خشك و عریان و مرتفع محاط است فوق العاده حاصل خیز و دارای آب و افری بوده و میتواند به مرغزار ها و مزارع سبز و خرم خود که با باغهای میوه دار و کشت زارهای پر برکت و حاصلخیز و مشحون بالنهار و جوی های متعددی مشروب و آبیاری شده است فوق العاده بخود بالیده و مباحثات کند .

شهر قندهار که در عصر اعلیحضرت احمد شاه درانی (سال سلطنت ۱۱۸۶-۱۱۶۰هـ) ساخته شده یکی از جدیدترین شهرهای شرق و با در نظر گرفتن حوائج آن عصر - شکل عصری و فشنک و موزونی را دارد . مقبره اعلیحضرت موصوف در همین شهر واقع بوده و گنبد مطالی آن که با میناره های زیبا و باشکوهی احاطه شده و بر تمام عمارات قرب و جوار آن حاکم میباشد از نقاط بسیار بعدی نظر مسافری و سیاحین را بخود جلب و متوجه می سازد بعلاوه اصلاحتیکه در توسعه بازارها و تسطیح جاده های این شهر بعمل آمده شهر را موافق احتیاجات امروزه ساخته است . در سمت غربی شهر بدو طرف جاده که بسمت هرات میرود احداث شهر جدیدی بعمل آمده که دارای عمارات زیبای عصری و باغچه ها و جاده های خیلی فشنک و اصولیست . در دو کیلو متری جانب غرب شهر آثار شهر قدیمی که در زمان هجوم ادرشاه افشار خراب و حریق شده بود به مشاهده میرسد که علائم حصار و بعضی ابنیه آن هنوز باقی است . خیلی نزدیک همین شهر در قریب شهر جدید بنای تاریخی و نفیس چهل زینه واقع است که ساختمان آن از طرف بابر شاه در یک پارچه سنگ بعمل آمده و از جاهای قابل دیدن بشمار میرود . حوزه ارغنداب بسمت شمال غرب شهر در عقب کوه های کم ارتفاعی وقوع دارد که اکنون یک جاده در امتداد نهر بزرگ (پاتاوا) تا آنجا بفاصله ده کیلومتر ساخته شده و این جاده از بین باغستانهای ارغنداب طوری عبور کرده است که بیننده در هر فصل خود را در تمام ده کیلو متر مذکور میان یک باغ بسیار بزرگ و فشنکی قیاس میکنند که در پیش چشم بطرف یا تین رود بار ارغنداب افتاده و نظر ربائی میکنند .

در وسط این جاده مقبره حضرت باباولی صاحب علیه الرحمه بر فراز یک کوهچو کچکی کاین و چون بر تمام حوزه ارغنداب و رون بار ارغنداب حاکم و ناظر است منظره خیلی جذاب و دلکشی داشته می باشد . باغ سرده که یکی از باغ های مشهور و محل تنزه و تفریح ارباب ذوق میباشد نیز در انجام همین حوزه وقوع پذیر میباشد خلاصه این منطقه در هر موسم قابل تماشا و زیبایی های جداگانه دارد . مسافری که از طرف کابل و یا از جانب هند بقندهار میرسد ابتداء در دو کیلو متری شهر یک باغ و عمارت زیبایی را مشاهده میکنند که منزل باغ نام دارد و اولین نقطه سرسبز حوالی قندهار میباشد . این باغ در سابق مهمانخانه دولتی بود ولی اکنون در های آن برای تماشای عموم باز است . هوتل قندهار در وسط شهر در میان باغ عمومی که از هر چهار جاده بزرگ شهر به آن راه کشوده شده واقع است اما هوتل جدید در شهر نو برون دروازه هرات تعمیر یافته میباشد . دوائر دولتی و موزه بعضا در داخل شهر و متصل باغ عمومی وقوع پذیر بوده و بعضا در شهر جدید واقع میباشد عمارت خرقه مبارک که در عصر اعلیحضرت احمد شاه بابا ساخته شده هم بقریب مقبره اعلیحضرت

موصوف بدخل شهر بوده گنبد های با شکوه خوش ساخت آنها ازدور به نظر جلوه گیر و قابل دید و زیارت می باشند .

در کوه کران نام موضعی که بقرب شهر واقع است مقبره فهران شجاع و مشهور افغانها میرویس خان هوتک (دوره حکمرانی و قیادت آن از ۱۷۱۵ - ۱۷۰۹) واقع است که درین اواخر بقعه خیلی زیبا و با شکوه بران تعمیر شده است . چند میل بطرف شمال مغرب شهر - در خط سیر سرک قندهار و هرات منار یادگار پر هیبت و جلال (میوند) و قوع دارد که در عصر اعلیحضرت شهید سعید بذریعه ع ، ج ، ا ، ا نشان محمد گل خان رئیس تنظیمه آنوقت قندهار بیاد گارفتح درخشان و ابرومند افغانها بمقابل قوای متجاسرو متجاوز بریطانیای کبیر (۱۸۸۰) تعمیر یافته است هکذا دهکده ها و موضع قریب و جوار قندهار از نقطه نظر اریخو لوژی (آثار عتیقه) نیز غنی و متمول بوده و در اثر کاوش های اجمالی که تا حال بعمل آمده اشیا و آثار قیمتی ازین جاها پیدا شده است . در اطراف قندهار شکار گاهای معروف مثل شهر صفا که در (۵۰) کیلو متری شهر واقع است و همچنین تپه های قلات غلزائی که در یک صد کیلو متری شهر در سر خط سیر سرک قندهار و کابل واقع بوده و بشکار آمو مخصوص می باشد و منطقه خروطنی که در (۲۰) کیلو متری سمت غربی شهر وقوع داشته و مخصوص شکار تا رومی باشد وجود دارد .

بر علاوه اوصاف متذکره قندهار یک مرکز تجارتی بزرگ افغانستان شمرده می شود که با هندوستان از راه چمن تجارت زرگی داشته میباشد .

آب و هوای آن در زمستانها نهایت خوش آیند و مطبوع و بهاران نیز خیلی پر کیف و دلکش میباشد و اما در تابستان هوای آن قدری خشک و گرم است .

(از قندهار تا هرات - فاصله ۴۰۷ میل) :

از قندهار بهرات ولایت مغربی افغانستان بذریعه سرکیکه ازین گرشک فراه - سبزوار عبور مینماید مواصت دست میدهد در اکثر این حصص سرک در روی صفحات اراضی هموار و پهنای ری ممتاز شده است .

۱ - از قندهار تا گرشک (فاصله ۷۵ میل) : درین قسمت سرک هموار و شهر های

مغروبه متعددی در عرض راه دیده می شود که شهر تاریخی بست از معروف ترین و عمده ترین آنها می باشد دریای هلمند که پل نهایت بزرگ و متینی در بالای آن تعمیر یافته نیز در عرض

همین راه بقریب شهر کرشک واقع بوده قلعه کرشک تقریباً بفاصله يك ونیم میل بطرف راست ساحل همین دریا وقوع پذیر میباشد .

۲- از کرشک تا فراه (از کرشک تا دلارام ۷۰ میل و از دلارام تا فراه ۸۳ میل)

درین قسمت نیز سړک عموماً هموار و آب مخصوصاً در دشت مشهور به بسکوا که حصه زیاد راه ازین آن عبور نموده کم و فلیل میباشد . دلارام که منزله‌گاه کوچکی بوده و اکنون هوتل عصری و مکملی نیز برای رهائش مسافرین در آنجا تعمیر یافته است تقریباً در وسط راه بین کرشک و فراه در نقطه آغاز دشت بسکوا وقوع پذیر میباشد . فراه مرکز ولایتی بهمن اسم بوده ارتفاع آن از سطح بحر ۲۴۶۰ فو و به فاصله ۱۷۴ میل به جنوب هرات واقع میباشد . قلعه فراه یا شهر قدیمی فراه دارای حصار و برج های محکمی است که به دور دور آن خندق عمیقی کشیده شده میباشد . شهر مذکور با کهنگی و فرسودگی که از ظاهر حال آن هویدا است موقعیت جنگی بس مهمی را دارا است ، چه تماماً بر سرک قند هار و هرات و مدخل شمالی سیستان حاکم می باشد . درین شهر نیز هوتل مکمل عصری و تانکک بطرول وجود دارد .

۳- از فراه تا سبزوار (فاصله ۹۲ میل) :

دریا های سه گانه فراه رود - خاش رود - و هاروت در عرض همین راه وقوع داشته و کناره های دریای اول ال بند کر تماماً با تهرندی و گزبوشیده میباشد - منطقه بین فراه و سبزوار عبارت از یک واحد وسیع پراز قریه ها و کوچی های کوچک و میدانهای خورد بوده و غالباً با قبایل چادر نشین مسکون می باشند .

۴- سبزوار یا اسفزار (ارتفاع ۳۳۵۰ فو) :

موقع جنگی مهم بین راه قند هار و هرات بوده و تقریباً در نصف راه فراه و هرات بطرف چپ دریای هاروت بدا منه یکی از شاخه های مهم سیاه کوه واقع میباشد - قسمتی از اطراف شهر مذکور و اراضی دورتر آنرا صفحه وسیع و پهناور یکی از دریای هاروت آبیاری گردیده و نهایت حاصل خیز می باشد فرا گرفته است . خلاصه سبزوار یکی از ناحیه های مهم ویر حاصل ولایت هرات بوده شهر قدیم مذکور دارای دیوار های بلند و چهار دروازه میباشد .

۵- از سبزوار تا هرات (فاصله ۸۰ میل) :

درست به جانب شمال و به فاصله ۸۰ میلی سبزوار یا اسفزار هرات یا به مفهوم عسکری مهم ترین شهر

اسیای مرکزی واقع است .

هرات: (جمعیت ۷۵۶۴۲ - ارتفاع از سطح بحر ۳۰۴۰ فـت)

هرات يك ولایت حاصل خیز است که از دریای هریرود مشروب گردیده و (امبار غله آسیای مرکزی) خوانده میشود . شهر هرات به شمال دریای هریرود وقوع داشته و از نقطه نظر حریر ملتقا و مرکز راه های عمده نقاط مهمه آسیا مثل راه هایبکه از بحیر و کسپین - مرو - بخارا و قندهار می آید گفته می شود دارای موقعیت بس مهمی می باشد . شهر قدیم در يك موضع نسبتا فرو رفته و پست واقع و با دیوار های ضخیم و سطبر محاط و ذریعه يك ارگ یا بالا حصار خیلی متین و موفری مدافعه میشود این شهر نیز مانند شهر قندهار مربع و دارای حصار قوی و محکمی است تنها فرقی که این شهر با شهر قندهار دارد این است که قندهار فقط با دیوار ها محاط شده در حالیکه شهر هرات با يك تپه با فصل خاک عظیمی که در روی آن حصار یا دیوار شهر تعمیر یافته است محاط می باشد - شهر بذریعه چهار کوچه با چهار بازاریکه بصورت مستقیم از يك طرف شهر بدیگر طرف کشیده شده و در مرکز شهر در تحت يك گنبد بزرگ و مرتفع موسوم به چهار سوق تلافی و یکدیگر را قطع می نماید به چهار محله تقسیم شده است . اخیرا اساس يك شهر جدید در خارج حصار شهر کهنه گذاشته شده که کار تعمیر آن به تندی و بصورت محسوسی پیشرفت کرده میرود - عمارات عمده شهر قدیم عبارت از ارگ یا بالا حصار است که بر سطح مرتفع که بر تمام شر حاکم و ناظر می باشد تعمیر یافته و از اینجا بیننده حول و حوش و قراء و قصبات اطراف شهر را تا مسافه بعیدی دیده می تواند . عمارات عمده دیگر مابین شهر که از حیث جسامت و ارتفاع و اهمیت تاریخی تذکار آن لازمی و خیلی يك بنای قابل تماشا می باشد مسجد جامع يك بنای عظیم و باشکوه گنبدی ساخت است که در قسمت شمال شرقی شهر کاین میباشد - این مسجد در قرن یازده میلادی (۹ هجری) تعمیر یافته و در عصر مذکور با حجاری های زیبا و قشنگ و خاتم کاری ها و سایر تزئینات دقیق و استادانه آراسته و مزین بود . مثلاً يك دسته از عمارات زیبا و عمده که در بیرون شهر ساخته شده و حالا اکثر خراب و منهدم می باشد نیز از عمارات قدیم و مهم این شهر بوده . بنای مذکور حاوی سه عمارتی که شرقا و غربا و شمالا و جنوبا تعمیر یافته و يك مسافه تقریبا ۶ صد گز را از يك سر به دیگر سر فرا گرفته است - بود . از عمارت سمت شرقی آن که عموما معروف به مدرسه است جز دو رواق های بلند و مرتفع که روی يك دیگر کاین است و ۴ منار های مرتفع و باشکوه دیگر چیزی بر جا نمانده - ارتفاع طاق های رواق های

مذکور هشتاد فوت بوده و تماماً با بقایای کاشی کاری های نفیس که بصورت نهایت فشننگ و در تحت طرح های استا دانه خاتم کاری شده وجود دارد و حالا اکثراً خراب شده است و پوشیده شده می باشد کاشی کاری های مینار ها در اثر فشار هوا و مرور از منته طویله اغلباً خورده و بوسیده شده و از بین رفته است و اما خاتم کاری های فشننگ رواق های متذکره حالا هم کاملاً سالم و مکمل بوده و خیال و مفکوره عالی و بلند ویر تجملی را که در مورد ائمه و سا ختمان دران از منته بقیده در دماغ ها وجود داشت به خوبی ارائه و ظاهر کرده می تواند مینارهای مدرسه نسبت به سایر مینارها بلندتر و ارتفاع آنها در حدود ۱۵۰ فوت می آید - در مابین مدرسه و مصلی عمارت گنبد داری عبارت از مقبره شاه رخ می باشد رفوع پذیر است عمارات مذکور قبلاً به کلی با کاشی کاری های نفیس و کتیبه های آیات قرآنی مزین و آراسته بود که اکنون بسیاری از آنها از بین رفته و خراب شده هرات به نسبت مقابر و زیارت گاه های اهل الله و متصرفین و فحول علو دانشمندان و دیگر زمام داران و رجال بزرگ که مشهور ترین آنها مولانا عبدالرحمن جامی - عبدالله پسر معاویه یکی از نواسه های ابوطالب - شهزاده قاسم - اعلیحضرت امیر دوست محمد خان و عبدالولی و خواجه عبدالله انصاری می باشد - شهرت به سزائی داشته مقابر و زیارت گاه های گازر گاه که زیارت خواجه صاحب مشهور به پیر هرات (خواجه عبدالله انصاری) نیز در همین موقع که به ۴ میلی شهر کاین است وقوع پذیر است که از حیث حجاری و صنعت مرمر کاری قابل دید و تماشا می باشد - چنانچه قبر اعلیحضرت امیر دوست محمد خان و همچنین مرمر کاری های مقبره حضرت خواجه عبدالله انصاری و بعضا مقابر دیگر خیلی مانع و شکارهای حجاری و مرمر تراشی شمرده می شود ولایت هرات چنانچه از حیث مقابر و زیارت گاه های رجال بزرگ و دیگر اثار تاریخی خود شهرت دارد از جهت حاصل خیزی و شادابی نیز دارای مقام و اهمیت عمده می باشد زیرا وفرت میوه های نفیس و خوش طعم و فروانی غله جات و حبوبات آن به همه کس معلوم و مسغنی از تعریف بوده تنها تعداد انواع و اقسام انگوران به پنججاه می رسد که مشهور ترین و بهترین آن انگور موسوم به اهل شمرده می شود

باغ های مهم و زیبائی که در اطراف هرات واقع بوده و دارای همه انواع فوا که میوه جات و گل ها و ریاحین میباشد عبارت از باغ تخت سفر - باغ شاهی - باغ کارته - باغ رباط غوریان - باغ مولانا جامی و باغ کارته می باشد که هر یک صفات و مزایای مخصوصی داشته ارباب ذوق از تماشا و هوا خوری در بین آنها خیلی محظوظ و متلذذ شده میتواند مخصوصاً باغ تخت سفر که با ذوق و سلیقه نفیس از طرف پادشاه با ذوق و شاعر مشرب چون سلطان حسین مرزای مشهور بردامنه یک سطح مرتفع در سمت شمال شهر طرح و آباد گردیده

و بر تمام جلگه پهناور و سرسبز هرات ناظر می باشد - از چنان مناظر بدیع و دلربائی می باشد که وصف آن را قلم نمی تواند -

انواع شکارها از قبیل شکار آهو - فرقاو - کبک زری و کبک - آهوی مار خوار - خرگوش و انواع پرند ها نیز در کوه ها و میدان های اطراف شهر پیدا می شود -

مواضع مهم و قابل دید هرات :

۱ - کنج - عبارت از وادی حاصل خیزی است که از در بای هر ورود مشروب می شود - وادی مذکور به فاصله ۶ میل به جنوب سرک کلان واقع بوده و يك منطقه بسیار فشنگی است که بعضی آثار مهمه را نیز که عمده ترین و مشهور ترین آن ها يك مینار مرتفعی است دارا می باشد -

۲ - دره تیخت - ۳ - اوبسی - ۴ - سیا اوشان

از هرات تا اسلام قلعه (فاصله ۷۶ میل)

از هرات سرک مستقیم به طرف غرب کشیده شده که به اسلام قلعه همان پست سرحدی افغانی که مقابل یوسف آباد و کاریز پست سرحدی ایران واقع است - منتهی می شود - این سرک تا حصه زبادی در بین يك دشتی که پستی و بلندی های کم ارتفاع متعددی داشته می باشد مستند گردیده و در تبریل نام موضعی که در وسط راه بین هرات و اسلام قلعه واقع است چشمه مشهور بطرول کاین می باشد - قلعه قدیم اسلام قلعه حالا متروک و تقریباً به فاصله نیم میل به طرف غرب آن قلعه و عمارت جدیدی تعمیر گردیده است - مسافرین که از ایران داخل افغانستان میشوند درین جا پاسپورت های شان را برای اول دفعه به ویژه افغانی می رسانند -

با تشریحات فوق معلومات مختصری راجع براه ها و دیگر اطلاعات ضروری ولایات قندهار و هرات و مواضع که در بین ولایات مذکور و قوع پذیر هستند به قارئین داده شد اینک مجدداً به کابل پایتخت و مرکز مواصلت عودت کرده و از آنجا به طرف قلعن و مزار و میمنه ولایات شمالی افغانستان رفته راجع به ولایات مذکوره نیز معاومات مختصر و اجمالی به قارئین محترم داده میشود -

از کابل تا مزار شریف (فاصله ۳۸۹) میل

چاریکار (۴۰)

چاریکار شهر نسبتاً کوچک و خوشنمای مرفقی است که با مویه های متنوع خود که نسبت به کابل پیش رس میباشد مشهور است - از چاریکار سرک منشعب گردیده شعبه از

آن به طرف راست ممتد به گلبهار وادی زیبا و سرسبزی که به دامنه هندوکش واقع است واصل میشود. فاصله بین چاریسکار و گلبهار ده میل می آید. شاخه دیگر سړک مذکور به محاذی سلسله کوه پنهان ممتد گردیده بعد از عبور از پل آهنین مشهور به پل متک مجدداً منشعب گردیده شعبه از آن به طرف جبل السراج که قبلاً ذکر آن رفت و شعبه دیگر آن که به طرف چپ دور می خورد به دره غوربند که نیز قبلاً به ذکر آن پرداخته شده داخل گردیده و در طول ۶۰ میل از بین همین دره عبور می نماید. منازل مشهور این دره بعد از چاریسکار اول سیاه گرد است که ۷۰ میل از کابل فاصله دارد و بعد چهاردهی غوربند است که ۷۸ میل از کابل فاصله آن می آید و بعد فاضی بیضا است که در پای معبر یا کوتل شیر واقع بوده و ۱۱۱ میل از کابل فاصله دارد.

از شیر تا معبر دره شکاری :

تقریباً به فاصله ۱۹ میل به جانب غرب کوتل شیر سړک باز به دوشعبه منقسم گردیده شعبه از آن به طرف راست دورزده و به دره شکاری که به سمت مزار شریف می رود به رفتن دوام می کند. در حالیکه شعبه دیگر آن به طرف چپ دور خورده به طرف بامیان شهر مقاره ها که از موضع انفکاک سړک قبل الذکر ۱۵ میل واز کابل ۱۴۵ میل فاصله دارد ممتد می گردد.

دره شکاری از کابل ۱۳۰ میل فاصله داشته و فاصله که از آن به بعد تا مزار شریف باقی می ماند ۲۵۹ میل مسافه را اشغال می کند. این مسافه ۲۵۹ میله را از نقطه نظر جغرافیائی میتوانیم بر سه حصه تقسیم نمائیم در قسمت اول که طول آن نود میل می آید سړک تقریباً از بین یک علاقه دشوار گذاری که در عرض خود به چندین کوه های متنوع لالوان مملو از بقایای آثار شهرها و قلعه های قدیمه برمی خورد عبور مینماید. در قسمت ثانی که طول آن ۸۰ میل می آید - سړک از بین یک ضلع تپه زاری که تپه ها

و کوه بچه های مذکور اغلباً بکلی از خاک تشکیل یافته می باشد عبور مینماید در تمام طول راه در اطراف و قرب و جوار سړک چشم انسان به بقایای (ستوپه ها) شهرهای قدیمه بر می خورد و اما قسمت ثالث و اخیر که طول آن ۹۸ میل می آید عبارت از صحرای پهناور و وسیعی است که مبدانها یا صفتحه هموار ولایت بکتریا یا بلخ قدیم را تشکیل داده است.

و الحاصل دریل خمیری نام موضعی که تقریباً وسط راه کابل و مزار شریف گفته شده و اکنون بیب ساختمانهای فابریکات برق و نساجی یک مرکزیت و موقعیت بس مهم اقتصادی را احراز نموده است سړک باز دوشعبه گردیده شعبه بطرف شمال مشرق دور کرده و بجانب خان آباد می رود

و شعبه ديگر بطرف چپ دور خورد. بعد عبور ممر ربانك در صفحه هموار و پهناوری كه شهر تاريخی ايك دران كائن است داخل می گردد. ايك و مواضع گرد و نواح آن تماما با بقایای آثار نفیس استو به ها - مناسطریها (معبد ها) و قلعه های كهنه و قدیم پر و مملو میباشد. و پهلو ی شهر قدیم اساس شهر جدیدی نیز نهاده شده هتل عصری و مكملی هم در اینجا برای پذیرائی مسافری و سیاحین موجود بوده آرزوه و مایحتاج درین موضع خیلی فراوان میباشد. زیرا ناحیه ايك كه از دریای خلم (ناشرغان) آبیاری میشود نهایت حاصلخیز میباشد. شرك قدیم كه از راه بامیان و سیغان و كهمرد بطرف مزار شریف كشیده شده و قبلامورد استعمال قرار داشت نیز در همین موضع با شرك جدید دوباره ملحق می شود.

از ايك تا مزار شریف ۹۰ میل مسافه موجود بوده و مسافر بعد عبور منزل حضرت سلطان و نائب آباد بوادی زیبای ناشرغان (خلم) كه باغ جهان نمای آن مشهور ترین و باثرت ترین باغهای افغانستان شمار میرود داخل می گردد. از آثار تاریخی اینجا یكی بقایا و آثار شهر كهنه و قدیم شهر با نواست.

ازین جا يك شرك درست بسمت شرق كشیده شده از راه ابدان میرهلم و قندوز بخان آباد منتهی گردیده و شرك اصلی بطرف غرب دور خورده بعد عبور يك میدان هموار از راه كوری مار بشهر مشهور و تاریخی مزار شریف مواصلت می كنند.

مزار شریف (جمعیت ۲۱۹۶۰ - ارتفاع از سطح بحر ۱۲۶۵ فوت).

به نسبت آرامگاه و مقبره جناب خلیفه چهارم حضرت علی كرم الله وجهه كه درین شهر واقع است این شهر موسوم به مزار شریف گردیده و از طرف تمام فرق مسلمین تعظیم و احترام میشود. مقبره مذکور حاوی دو گنبد های مرتفع و باشكوهی است كه تقریباً ۵۰۰ سال قبل تعمیر یافته مزار شریف مركز يك ولایت مرفعی و ثروت خیز و یكی از شهرهای تجارتی افغانستان شمالی میباشد زیرا علاقه جات و نواحی مربوط این ولایت فوق العاده حاصل خیز ویر بركت بوده، تربوز و خربوزه آن از جنس بسیار اعلی بوده و در تمام مملكت معروف است. هكدا درین ولایت مراتع و چراگاهای زیادی كه دران رمة های كو سفند و اسپ و سائر مواشی تربیه و اعاشه میشود وجود دارد كه در موسم بهار تماماً با گل های متنوع و رنگین پوشیده شده و ولایت مذکور را يك شهرستان گل وریا حین تبدیل میدهد هر ساله درین موسم میله و احتفالی موسوم به میله گل سرخ منعقد و اهالی دور و نزدیک دران شركت جسته و چندین روز با شطارت و گرم جوشی زیادهای دوام می كنند.

مانند هرات و قندهار مزار شریف - نیز یكی از ولایات عمده و ذی اهمیت افغانستان بوده و چندین علاقه جات حاصل خیز را كه عمده ترین آنها ناشرغان - ايك - دره صوف - سنگك چارك

سر پیل - بلخ - دولت آباد - آقچه و شیرغان هستند حاوی میباشد. سرحد ولایت مذکور را از حد بدخشان الی خیابان نصف قسمت جنوبی - دریای آمو (اوکسوس) تشکیل داده یعنی دریای مذکور در طول مسافتی متذکره به منابه سرحد طبیعی مابین افغانستان و حکومت روس سویتی در سمت شمال قرار گرفته میباشد و اما سرحد جنوبی این ولایت را سلسله مرتفع هند و کوه کوه بابا - فیروز کوه تشکیل داده است. از مزار شریف ناهرات (ازراه بلخ - آقچه - شیرغان اندخوی - مرنه - و بالا مرغاب قلعه نوومعبر سیزک فاصله ۵۰۷ میل) می آید.

۱- از مزار شریف تا بلخ :

سرك درین قسمت هموار و خاك اراضی مذکور خیلی توانا و مستعد حاصل میباشد شهر بلخ بطرف مغرب مزار شریف واقع است.

شهر بلخ که در يك وقتی ۲۰ مربع میل يك ساحه را حاوی بود و بواسطه عظمت و وسعت به ام البلاد موسوم بوده و از روی تحقیقات و شواهد تاریخی در جمله شهرهای بسیار قدیم عالم شمرده می شود متأسفانه حالا از بجز عده آثار و خرابه زارهایی که شاهد عظمت و قدامت تاریخی آن شمرده می شود از شان و شوكت باستانی آن دیگر چیزی بجا نمانده و آنکهی این خرابه زارهای مذکور از نقطه نظر تاریخ و ارجحیالوژی دارای اهمیت فوق العاده بوده و دائماً بیل و کلمندارباب کاش و عتیقه شناسان را انتظار می برد تا باشد که باثر مساعی آنها راز و گنجینه های پربهای قهیم و معالم مدنیت های باستانی چندین هزار ساله را که در سینه خود حفظ و حراست نموده به نسل امروزه که برای تسکین و روشن ساختن این دنیای کهن نهایت تشنه و ذوقمند شناسائی آن میباشند مکشوف و افشاء نمایند. چیزهایی که تا حال از صفحه مذکور در اثر کاش و های اجمال پیدا شده عبارت از مسکوکات قدیمی - و مجسمه ها نیست که رویهم رفته اهمیت زیادی داشته و در نوبت خود بسازوایای تاریک تاریخ این مملکت را روشن ساخته است.

نصبه فعلی که بابك عده خانه ها و عمارات محدود بروی خرابه زارهای شهر مذکور آباد است از حشمت و عظمت باستانی شهر مذکور جز سایه بیش گفته نمیشود. درین اواخر در همین موقع و نقطه که بلخ قدیم وقوع داشت احساس شهر جدیدی بنا نهاده شده که کار ساختمان آن جریان دارد. منظره خرابه زار بلخ خیلی ها جذاب و دلچسپ میباشد. از دیوار عظیم و سطیری که در يك وقت این شهر را احاطه کرده حال بجز قبلی برجا نمانده، یعنی چیزی که از آن باقی است فقط عبارت از يك تپه کل خشک است که در اثر طوای ایام و لبالی بیشمار و تاثیر هوا و آفتاب خورده و از هم پاشیده گردیده، يك منظره متروک و يك شبه خیالی را اختیار کرده است. همچنین قسمت شمالی آن نیز بسکلی عبارت از يك توده خاك گردیده و فقط در قسمت غربی سه عدد طاق و رواق های مرتفع و باشکوه مسجد جامع شهر مذکور که

یادی از شوکت این بلدة از عهد اسلام میدهند به نظر میرسد. بقایا و آثار دوعدد دروازه های شهر مذکور هنوز از جمله مخلفات تاریخی آن دیده می شود.

از بلخ تا اندخوی - فاصله ۱۳۳ میل (از بلخ تا نصرت آباد ۴۰ میل تا آقچه ۵۶ میل تا شیرغان ۹۳ میل تا خواجه د کو ۱۰۱ میل و تا اندخوی ۱۳۳ میل)

سرك تا قسمت زیبای هموارو خوب بوده و بعد از آقچه نیز گاه هموار است ولی قدری ریگ داشته میباشد.

اندخوی يك شهر تجارتمی بوده و با روسیه و بخارا تجارت معتنا بهمی داشته میباشد.

از اندخوی تا میمنه (۸۵ میل) - سرك در طول ۵۳ میل اول در يك صفحه همواری پیش

رفته و بعد از آن در تك اراضی که از تپه های كوچك كوچك تشكيل یافته میباشد سیر مینماید.

میمنه که در كتب سیر و تواریخ بنام جوز جان و شهر مرگری آن بنام یورد به خوانده شده

است حالا شهر مرگری ولایتی به همین اسم بوده مثل اندخوی مرکز تجارتی بوده و فرت میوه های

کونا کون خود مشهور میباشد.

از میمنه تا بالا مرغاب (۷۱ میل) - سرك در حصه زیاد ازین يك زمین که متشكل

از تپه های كوچك كوچك است عبور نموده متزاكها های عمده بین راه مذکور المار - قصار

چاك تو - بوده و شهر قدیم و معروف مارو چاك یا مارو چاق نیز در حوالی همین منزل

اخیر الذکر وقوع پذیر میباشد.

از بالا مرغاب تا قلعه نو (۱۸ میل) - نیز شكل و هیئت اراضی مثل اراضی بین میمنه و بالا

مرغاب بوده و کدام قبر عمده در آن مشاهده نمیشود. قلعه نو يك مرکز تجارتی عمده می باشد.

از قلعه نو تا هرات - ۹۱ میل - بعد طی تقریباً سه میل مسافرت بسلسله یارایا یا ميسوس

برخورده و در طول هشت و نیم میل دیگر در بین یكی از دره های سلسله مذکور که به کوتل

بزرگ یا معبر موسوم به چشمه سبز منتهی میشود. طی مسافه مینماید. کوتل یا معبر مذکور

۳۴۰۰ فـت از سطح بحر ۱۰۰۰ فـت از اراضی ماحول ارتفاع دارد معیناً معابر مذکور

کدام موانع و اشکالاتی در پیش روی مسافر نمیکند.

بعد از عبور معبر مذکور سرك به جلگه هرات داخل شده و از آن به بعد تا مواصلت

شهر هرات انواع علوفه و آذوقه بوفرت در اطراف آن پیدا می شود.

از کابل تا خان آباد (فاصله ۳۲۳ میل) :

طوری که قبلاً نیز ذکر گردید از موضع یل خمری سرك دوشعبه گردیده شعبه باز آن بطرف راست

دور خورده و از راه بفلان شهر صنعتی جدید که تازه اساس آن نهاده شده و فعلاً مرکز ولایت

قطن بوده و به فابریکه شکر و فارم زراعتی خود مشهور میباشد بغان آباد منتهی می شود.

فاصله خان آباد از یل خمری ۶۹ میل آمده و سرك در اکثر قسمت ازین مسافه هموار میباشد.

خان آباد مثل دیگر شهرهای افغانستان بدور خود حصار و دیواری نداشته و در پک جوژه
 بهر سبز و شادابی وقوع دارد که از طرف شهر بایک سطح مرتفع هموار و سوم به دور و بعضی
 تپه های خاکی محاط بوده بجانب غرب آنهم دریای خان آباد که از مجموع آب های رود های
 تالقان - فرخار و بنگی تشکیل یافته است در جریان میباشد و آنکه می مجاورت دریای مذکور
 و توافراشجار و باغ های قشک و مناظر و بشته های طبیعی که جایجا در بین این شهر وجود دارد
 بهلاوة اصلاحات موزون و مناسبی که درجاده ها و دکا کین آن اخیراً بعمل آمده و باغ عنومی
 باسلیقه در بین آن انشاء شده است منظرة بس زیبا و دلچسپی باین شهر بخشیده می باشد
 از خان آباد بنقاط مختلفی سرک کشیده شده - چنانچه سرکی بطرف شمال کشیده شده
 و حضرت امام بسکی از علاقه جات مهم و عمده سرحدی فطن واقع باب دریای آمو منتهی
 می شود درحوالی حضرت امام جنگل وسیعی که دارای حیوانات مختلف الانواعی می باشد
 وجود دارد

ناگفته نماند که ولایت فطن بداشتن شکارهای مختلفه خود خیلی ها مشهور است
 بعد از ولایت فطن ضلع کوهستانی بدخشان می آید که حالا حکومتی اعلی بوده و بشمال
 ولایت فطن وقوع پذیر میباشد - درین ضلع یک سلسله کوه های مرتفعی وجود دارد که در
 دامنه های آن دره ها و وادی های قشک و سرسبز بسیار جذاب و طبیعی موجود می باشد آب
 و هوای این منطقه در تابستانها خیلی سرد و عا بر کوهستانی آن تماماً بایرف مستور گردیده
 دریا های آن کاملاً یخ بسته میکنند همچنین در این منطقه به نسبت وفرت جنگلات آن بارش
 زیاد باریده و از حیث معادن نیز خیلی غنی میباشد - چنانچه معادن نمک - یا قوت - لاجو رد
 و گوگرد در چندین مواضع آن وجود داشته از رهگذر وفرت میوه و فوا که نیز مشهور میباشد
 شهر قبض آباد که مرکز این ضلع قشک و طبیعی میباشد بقا صنة ۱۱۷ میل بطرف شرق
 خان آباد کائن بوده و ازان به بعد ضلع کوهستانی و اخان واقع میباشد - ضلع و اخان حاوی
 دو وادی های مرتفع است که بادریای پنج آبیاری می شود - وادی مذکور از هر طرف با کوه ها
 محاط بوده آن سلسله که بجانب جنوب آن کائن است قسمت شمالی هندو کوه را تشکیل
 داده که با معابر صعب المرور ازان عبور ممکن می شود - سهل ترین این معابر - معبر بر و غیل
 است که ۱۲۰۰۰ فتن ارتفاع داشته و بطرف چترال و چلچت میرود - منابع عمده معیشت اهالی
 این موضع را تربیه گوسفند و گاو میش های تبتی موسوم به خش گاو تشکیل میدهد زیرا
 بواسطه ارتفاع فوق العاده خود اراضی آن کاملاً بایر و لم یررع میباشد چنانچه ارتفاع
 پست ترین دهمکده های این ناحیه ۸۰۰۰ فتن آمده و بلند ترین آنها بالغ بر ۱۱۰۰۰ فتن
 از سطح بحر مرتفع میباشد

لیکونسکی، شاغلی اکبر شاه نجیب آبادی
مترجم: شاغلی عزیز الرحمن «سبفی»

خان جهان لودی

تمهید: دمحمد بن قاسم علیه الرحمہ دهند دفتو خانو غنہ نیولی دسلطان شہاب الدین غوری
دوقات اوامر گہ دوختہ پوری دہندوستان شمالی اومغربی سویا اکثر دمسلمانانو دحکومت اواتر
لاندی اوسیدلی دی لیکن بہ ہندوستان کئی یوویل اومستقل سلطنت دقطب الدین ایبک دزمانی
غنہ گنہل کینری دقطب الدین ایبک اوشمس الدین التمش اوفیات الدین بلبن اوددوی داوالادو
دحکومت ددوری دخاتمہ نہ وروستہ دغلزبو کورنی تہ دہندوستان دحکومت بہ لاس ورغی
اوددوی نہ وروستہ دتغلقانو دشہنشاہی دورہ شروع شوہ ددی دربو وادو کورنو دحکومت بہ دورہ
کئی پوزیراعظم چہ بہ تنہی اصطلاح ورتہ صدراعظم اورنیس الوزرا ویل کینری بہ الفخان
نوم اوخطاب یادیدہ الفخان دترکی زبی بوہ کلمہ دہ چہ سرداراعظم اوخان جهان اوخان خانان
اوخان اعظم اومسندہالی او حضرت اہلی ددی کلمی ترجمہ نہ بہ کوم وخت کئی چہ تیمور
دتعلق بہ کورنی حملہ وکرہ اوددغی حملہ بہ اثر دغی کورنی خاتمہ وموندلہ او پوی نوی
مجبہول النسبی کورنی تہ دحکومت موقع بہ لاس ورغلہ بہ دغہ وخت کئی ددغی کورنی اعلی مورث
خضرخان خیل بھان دتیمور نائب الحکومہ وذا کہ اودخیل بھان دیارہئی دمسندہالی لقب تجویز کر
دمسندہالی خضرخان نہ وروستہ ددہ لہوی دیو خود مختار اومطلق العنان پاچا بہ حیث دسلطنت
بہ تخت اوگدی کینہاست لیکن دالفخان ترکی خطاب بیا بہ ہندوستان کئی چاوانہ وریدہ
دی خاندان نہ وروستہ دلودیانو دحکومت شروع شو اوامر کلہ چہ دلودیانو دحکومت دورہ شروع
شوہ نوبہ دغہ وخت کئی بہ یو وخت کئی خوختوتوہ دمسندہالی خان خانان اوخان جهان خطابوہ
درکرشو دسکندر لودی اوابراہیم لودی دحکومت بہ دورہ کئی دہر خان خانان اودیر مسندہالی
اودیر خان جهان وو

دخان جهان خطاب دتغلقانو ددوری څخه شروع شوی دشاهجهان دحکومت اود وری پوری
رائیج اویانی پانی وکهڅهم داخطاب دملکو دحکومت په دوره کښې دجگو خطابونو په اړ کښې
شامل ولیکن سره ددی هم د وزیر اعظم یا نائب السلطنه مفهوم په دی خطاب کښې نه ویا تی او
وزیر اعظم په دخان خاتان او امیر الامرا او وکیل السلطنت او نورو نومونو یادیده، جها ننگیر
پیرخان ددولت خان لوی ته دخان جهان خطاب ور کړ او دهندوستان په تاریخ کښې هم دادجهاننگیر
خان جهان دتولو څخه زیات مشهور اودخان جهان لودی په نوم معروف دی او دپل خان جهان
شهرت ددی جها ننگیری خان جهان کړوته هم نشی رسیدلی اونهغه شهرتونه ددی شهرت یازنگیر
گڼل کښی، دتاریخ دعلم دطالبانو په مجلس کښې چه دخان جهان نوری او کلمه یاد شی
نوددغی کلمی څخه په دغه مجلس کښې پرته دجها ننگیری خان جهان څخه بل خان جهان نشی
مرادولی اونه دچاذهن پنی خواته انتقال کوی، لیکن سره ددی هم ډیر داراز ناخبره اوناواقفه
خلک هم پیدا کښی چه سره ددغی شهرت هم هغوی دخان جهان دتفصیلی حالونو څخه خبر نه دی
اوله دی کبله په ډیرو غلطو مبتلا کښی، نوته دی کبله زه غواړم چه ان زه هغه فرض چه دخان جهان
په باندی واجب دی ادا کړم اوتر کومی اندازی چه ممکنه وی خپلو دوستانو ته دخان جهان لودی
اصلی تصویر شکاره کړم

په دی موجوده عصر او په په بن عبارت زمونږ دزمانی تحینو مورچینو دخان جهان لودی
په خصوص کښې داخبره لیکلی ده چه دی یو مجهول النسب نړی و او په قومیت هم ډیر نیت و
په دی خبره دوی خپل حماقت شکاره کړیدی اوهم له دی کبله زه بن خپل لحن دخان جهان لودی
مقروض گڼم اوهم داسب دی چه زه په دی وخت کښې دتولو څخه وړاندی د خان جهان
په کورنی یو سرسری نظر غور محوم

لودی قبیله: په کوم وخت کښې چه ساسانی سلطنت دبخارا ددربار د څخه جلا شوی اوالبتکین
عوسقل چه په افغانستان کښې یو جلا خود مختار حکومت قائم کړی په دغه زمانه کښې دبحرین
دفرامطه و ملیکانو خپل کارونه په افغانستان کښې شروع کړی وو، په مصر باندی قاططیانو یعنی
عبیدیانو قبضه کړی وه اویه بغداد اودبغداد په عباسی خلفاء ددیلی خاندان د استیلا لاندی راغلی و
اوبده هراز وختو کښې دسلیمان دغره او د افغانستان په قبا یو کښې دفرامطه و خیالانو اواباحی
مذهب اوخیالاتو شیع اورواج د کوم تعجب ودرخبره نه وه اونه داخبره د تعجب ودره چه دسبکتکین
دورخ په ورځ زیاتیدونکی طاقت څخه ویریدلی دلاهور هندو حکومت دحمیدخان لودی سره دوستانه
تعلقات پیدا کړی اویه ملتان باندی یې دهنه قبضه یو جائز کارو گانه اود خپلو دغو چارو په اثرنی دی
دسبکتکین په مخالفت پورته کړ، اوله دی څخه خو ورځی وړاندی دملتان او منصوری اسلامي

ریاستونه دفرامطه دشرارت په اړه یو یاد شوی وو او په ملتان کې یې فرا مطه وخیل نیلېږي مرکز جوړ کړی او دا سلسله یې قائمه کړې ده چه دیوی خوا خغه به یې هندوان اود بلی خوا خغه به یې پشته د خپلو تأثیراتو لاندې راوستل ، حمید خان لودی چه دسلیمان دفره په سلسله تسلطی او ملتان یې نیولی ؤ دغه سړی د یوی خوا خغه دفرامطه و او د بلی خوا خغه دلاهور دراجا جیپال دامید او هیلو خای او غالباً دافغانستان لودی قیام د ټولو خغه لمری شخص و چه دده نوم ته مؤرخانو دسکمرانو او پاچاهانو په فهرست کې یې خای ورکړ ابوالفتح دملتان پاچا اود حمیدخان لودی لمسی دسلطان محمود غزنوی په لاس توبه ووستله اود فرامطه و الحادی عقائد او اعمال یې پرېښودل او دا هل سنت والجماعت په لپار روان شو لیکن دغینو سیاسی مشکلاتو له کبله ددغی لودی خاندان حکومت دیره زر خاتمه وموندله که څه هم ابوالفتح لودی د سلطان محمود غزنوی په قید خانه کې مړشو لیکن سره ددی به هم سلطان دده اولاد او خپلو خپلوانو او قوم ته ددیر او مهربانی په ستر که کتل لکه چه ملک سلیمان خان لودی سلطان دخپلو امرانو په دله اوز مره کېږي شامل کړی و او د هندوستان په جنگونو کې یې له ده خغه دیر لوی لوی کارونه اخستل دسومنات په جنگ کې کېږي ملک سلیمان خان لودی د (۱۲) زرو سپر و سیه سالار اود سلطان خان دټولو خغه زبات معتمد جنرال ؤ - ده دری کاله د سلطان سره دسومنات په علاقه کې ، دقدر وړ خدمتونه کړی وو

دسلطان شهاب الدین غوری په حمله کوونکو هغو ټبرو کې چې دپښتو قبایلو ددیر دباښلو خلک پکې وو دلودی قبیلې هم دیر خلک او افراد دغو ټبرو کې شامل وو او په هغو مجاهدینو کې هم د لودی قبیلې افراد شامل وو چه دغلی یې بختیار سره دبرهم پتر او نومی سپند خغه پوری ورتلی او په آسام او نث باندی یې عمله کړې وه په ۵۷۳۹ کېږي چه دستار گناون صوبه دار ملک بهرام خان مړشو اود د سیه سالار ملک فخر الدین خان لودی په ستار گناون باندی قبضه وکړه او خپل حکومت یې شروع کړ د لکنهو تی حاکم قدر خان دده سره په مقابلله پیل وکړ او دیو څو مقابلو وروسته قدر خان ووژل شو او فخر الدین خان په متواله ښکلا په قبضه وکړه (۱۲) هغه وختو چه بده دی وخت کېږي سلطان محمد تغلق دا وو ۷ کالو د فحط د مشکلاتو سره په مقابلله مصروف او بوخت و او فی الحال د ښکالی خواته شو تسلطی ته آخر په ۷۴۰ ه کېږي تولید د حاجی الباس غوښتنی سره سم ښکال ته ورسید او ملک فخر الدین یې ونیو او مړ یې کړ او د هغه دپښت حاجی الباس یې د ښکال حاکم مقرر کړ او بیرته راغی د ملک فخر الدین زو مخلص خان لودی چه د ملتان انومودی حاکم حمید خان لودی د هغه خغه د ملک فخر الدین دینولولو

او وژلونه وروسته د ښکال د خلیج د ساحل خواته و تهنید او له دغی لځای څخه په چهار کښېناست اود جنوبی هند دطواف نه وروسته په ډیر مشکل او ډیرو تکالیفو د دېهل کراچی د بندر ته ورسید اوله دغی لځای څخه خپل وطن دسلیمان غره ته بیرته راغی اوپه دی لځای کښې ده د سلطان محمد تغلق د مرګه او د سلطان فیروز تغلق د پاچا کیدلو د خبردار بدلونه وروسته هر کله چه دا خبره وار ویدله چه به حاجی الیاس سلطان فیروز تغلق حمله کړېده او په دغه وخت کښې دی ددوی لوڼی دلی سره دخپل وطن څخه روان شو اوپه ۷۵۸ع کښې په کوه وخت کښې چه فیروز تغلق دښکالۍ څخه ناکامه بیرته راغلی و د یسې ته ورسید اود پاچا په حضور کښې حاضر شو اود پاچا پهحضور کښې ئی خپل پخوانی حقوق اود حاجی الیاس شکایتونه بیان کړل اوهر راز فداکاری ته ئې خپله آمادګی ښکاره کړه سلطان هم خضرخان ته د خپلی مهربانی او عنایت اطمینان ورکړ.

شمس سراج عقیف دسلطان فیروز الفاظ په دی ډول بیان کړی او روایت ئی کړیدی .
«آن شهریار بمرام شاهي و عواطف پادشاهی ظفرخان را بسیار پر سیده وبخت نواخته فرمان فرمود که ظفر خان خاطر جمع دارد اندیشه را بسوی خود مکنار ا کرچه شدائد بسیار ومکائدیشمار دیدی وراه های مخالف وبيدهای مخوف بيمودیالتهالله بمقصود رسیدی هرچه درستار گانوں داشتی اضعاف آن بتو مفوض خواهد شد»

لکه چه سلطان ظفرخان دامراوپه زمړه کښې شامل کړدی اول دوزیر نائب اودینه وروسته په سنه ۷۶۹ه کښې دګجرات دصوبی حاکم مقرر شو اوهر کله چه ظفرخان لودی په سنه ۷۷۵ه کښې وفات شو نو دده زوی دریاخان لودی ته سلطان فیروز تغلق د ظفر خان خطاب ورکړ او دیلار په لځای ئی دګجرات په حکومت مامور کړ ددی خبر ښه دری کاله وروسته یعنی په سنه ۷۷۸ه کښې دریا خان لودی دګجرات حاکم ته دظفرخان شانی خطاب ورکړ شو اود د مېوه د حکومت ته د ګجرات څخه لځکه تبدیل کړشو چه ددی لځای داشراو سرکوبی سې له دی سردار څخه بل چا نه شو کولی اونه دغه سرکشان پرته له ده بل چا ماتوالی اوپه خپله قبضه او کنترول کښې را وستلی شو خان جهان ثاني دیو هندو لځوی چه په دغه وخت کښې دفیروز تغلق وزیر اعظم و اوپه دغه وخت کښې دی دشاهی خاندان او کورنی په خلاف په یوه دسپه کښې شریک او ددغی دسپسی په اثر ئی ظفرخان ثاني چه دشاهی کورنی او دسلطان د لځوی ناصرالدین محمد شاه تغلق طر فدار و په سنه ۷۸۹ه کښې په دسپه ماتیدي مړ کسړ او هم دغه قتل دتغلق د کورنی د زوال مقدماته شوه.

ظفرخان ثانی نه غلورنخامن یاتی شوچه دیونوم ملهوخان اودبل سارنگک خان او دبل عادلخان او دغلورم نوم محمودخان و اوهر کله چه تیمور په سنه ۸۰۰هـ کښی په هندوستان حمله و کړه نو سارنگک خان په ملتان کښی د تیمور دلمسی پیرمحمد مقابل و کړه او دیو خو نری جنگک نه وروسته په ډیره زړه ورتیا سره دجنگک په موقع کښی ووژل شو او عادل خان په لاهور کښی دخپلویو ډیر مختصر جمعیت سره دتیمور (۹۲) زره منظم لښکر سره په مقابل یسل وکړ که څه هم دی په دی جنگک کښی کامیاب نشو مگر داراز مقابلی نی وکړی چه دوست اودښمن دواړو ددوی په مېړانه اعتراف وکړ اوهر کله چه تیمور دپلی ته ورسید نو دده مشر ورور ملهوخان لودی چه اقبال خان خطاب نی درلود غلویښت زره لښکر سره چه تجربه کار خلک په کښی دگوتو په شمیر او دپلی دپار ناتجربه کار خلک یسکښی ډیر زیات وو دتیمور دیولک او دوویش زره منظم لښکر مقابلی ته ووت هر کله چه دپیرمحمد عسکرهم دلاهور دجنگک نه وروسته شامل شوی وه دی کبله اوس دتیمور دلښکر شمیر یولک دوویش زره و لنډه داچه په هندوستان کښی تیمور دظفرخان لودی د اولاد سره ډیرو ډیر د جنگونو ته اړ اومجبور شو او دتیمور په وروسته ملهوخان لودی چه اقبال خان خطاب نی درلود دپلی ته ورغی اوپه دغه محای کښی نی یواسلامی حکومت تاسیس کړ او هغه خضرخان مسند هالی نی چه دسارنگک خان دلاسه دمېوات په لمنکلو کښی پټ کړلیده او دتیمور در اتلونه وروسته هغه څخه تپلی او دهندوستان دحکومت مسندنی دتیمور څخه اخیستی وپه دپلی باندی قبضی ته پری نیود او آخر داوه اته کاله آزاد حکومت کولونه وروسته دجمادی الاول په نهم سنه ۸۰۸هـ کښی نی دملتان په خوا کښی دخضرخان او کجراة دمتحدو لښکروسره په جنگک کښی دخپل پر عزیز ملک شاه لودی چه دبهرام خان لودی لموی وو وژل شو او خضر خان ملک شاه لودی ته دخپل ورور دوزلویه مسئله کښی داسلام خان خطاب ورکړ که څه هم په ملتان کښی دخضر خان حکومت مستقل شو لیکن په دپلی باندی نی قبضه ونه کړی شوه اوپه دپلی کښی داقبال خان لودی وراره دمحمود خان لودی لموی دولت خان دحکومت واگی په لاس کښی ونيول او تراونوېو کلویوزی نی دیوی خوا دملتان دحاکم خضر خان او دپلی خوا دابراهیم شاه شرقی جونپور دپاچاه سره کامیابی مقابلی کولی او دپلی نی د دواړو د بیابیا مجلو اویو د شو نو څخه ساته او دملتان په نی بیابیا ماتول اوپیرته به نی وروستو کول په سنه ۸۱۵هـ کښی ناصرالدین محمود چه د شطرنج دپاچا څخه نی کوم زیات اهمیت او حیثیت نه درلود مړ شو او دده دمر کس نه وروسته ددپلی ټولو امراؤ اوشرفاو اعلیاءپه اتفاق سره دولت خان لودی په دی خبره مجبور کړ چه دی ددپلی پاچا شی اوپه دی ډول سره دسنه ۸۱۷هـ پوری دولت خان او دی ددپلی پاچاؤ اودا پاچا مورخین د دولت خان اول په نامه یاد وی آخر خضر خان ددپلی په نیولو

او د دولت خان اول په وژلو کامیاب شو او د خضر خان او دده داوادی د حکومت په دوره کښی ملک شاه اودی چه د اسلام خان خطاب ئی درلود ډیره ترفی و کړه او هم د اسلام خان وراره بهلول خان اودی دهندوستان پاچاشو چه دده دلمسی ابراهیم خان اودی د حکومت په دوره کښی د دولت خان اول امسی او یا کړوسی دوهم دولت خان د پنجاب صوبه د اروچه بابرته ئی په هندوستان د حملی کولو ترغیب از تشویق ورکړی و دا دوهم دولت خان د سلطان سکندر اودی په زمانه کښی د پنجاب گورنر مقرر شوی و دده د نیکه دخوا او یو خیل ملک احمد اودی څلور واره بخامن دولت خان اونصرت خان او بهار خان او موسی خان لاهور ته راغلل او دوهم دولت خان و دپته ډیر او مناسب جای دادونه ورکړل اونصرت خان د ملک احمد اودی محوی ته ئی خپله لور ورکړه.

د خان جهان اودی کورنی

انصرت خان ورور دولت خان ته یوه ورځ د پنجاب د صوبه دار دوهم دولت خان په مجلس کښی چا آواز وکړ او دغه آواز ته دولت خان صوبه دار او دولت خان د ملک احمد محوی د واره متوجه شو ددی کار په اثر دولت خان صوبه دار وویل چه دولت خان نه ور وره یابنه زه خپل نوم وگرځوم او یانه خپل نوم تبدیل کړه ده ورته په جواب کښی عرض وکړ چه ستادی ستا خپل نوم مبارک شی اوزما دیاره بل نوم تجویز کړه لکه چه د پنجاب صوبه دار د دولت خان دیاره شیرخان نوم وټاکه او دپته وروسته به په شیرخان نوم یادیده هر کله چه د پنجاب د خا کم دولت خان اودی او دهندوستان د سلطان ابراهیم خان اودی دواړو عمرو نو او حکومت خاتمه ومونده نو په دغه وخت کښی شیرخان اونصرت خان او بهار خان دربار وروڼه د پنجاب څخه روان شو او دیاره صوبی ته ئی بخانونه ورسول په دغه لځای کښی د پښتنو حکومت لاندې ورسه باقی و او هر کله چه به پښته کښی محمود خان د سلطان سکندر اودی محوی او د سلطان ابراهیم اودی ورور پښتنو امر او په سلطنت انتخاب کړ نو په دغه وخت کښی دولت خان چه په شیرخان نوم باندي ئی شهرت درلود هم ددغی نوی سلطان په عسکر کښی شامل شو په دغه وخت کښی فرید خان چه په شیرخان لقب سره ئی شهرت درلود او وروسته دهندوستان شهینشاه شوی وه د سلطان محمود خان اودی سره د جو نپور خواته تللی و په دی سفر کښی دواړه شیرخان دیوبل سره آشنا اوله دی کبله چه دواړه په نامه کښی دیوبل سره شریک وو په خپل منځ کښی ډیر خواږه دوستان شو د جو نپور په جنگ کښی سلطان محمود اودی مانی و کړه او دولت خان چه په شیرخان نوم ئی شهرت درلود ژوبل شوی بیرته پښتنی ته راغی او د عسکریت څخه ئی لاس واخیست او په تجارت ئی پیل وکړ او هر کله چه شیر شاه مها یون اول کرت د بکسر په خوا کښی مات کړ نو په دغه وخت کښی شیر خان (دولت خان) خپل

تجارت پریشود او شیرشاه خغه ورعی او شیرشاه پخوانی دوستی او پیژندگنوی د نظر لاندی نیولی ده سره ئی د مروت او عزت سلوک و کړ او دی ئی دامراوی په ډله کښې شامل کړ ، دینه وروسته د (مالوه) زمیندارانو او رئیسانو شیرشاه ته پدی مضمون عرضونه وکړل چه مونږ ستا مطیع او تابع یو او مونږ ته یو سردار دی د یاره راوایږه چه مونږ د هغه سره یو لحای شو او د همايون کار ښه له دی علاقی خغه وباسو شیرشاه خپل مشر لخوای قطب خان د مالوه خواته ولېږه او شیرخان ئی د یو اتالیق په ډول قطب خان سره کړ او له دی کبله چه د مالوه امر او پخپله عریضی لېږلی وی او په دغو عریضو کښې یې د هر راز جانفشانیو اقرار کړی او همايون قطب خان سره ډیر عسکرونه لېږه او ده دا خیال درلود چه د مالوه ټول عسکرونه د قطب خان خواته راټول او غوښتی لیکن ، هر کله چه قطب خان او شیرخان مالوه ته ورسیدل نو همايون د آگری خغه خپل وده میرزا عسکری او میرزا هندال د غی خوږ ته ولېږل او د مالوه امر او بد عهدی وکړه او قطب خان ئی یواځنی پریشود او میرزایانو سره یو لحای شو . هر کله چه قطب خان ته دده ملګرو وویل چه له دی لحای خغه وتښته نو ښه ورته په جواب کښې وویل چه پرته له ما شیر شاه نور ډېر لحامن لری او محمد دمرګ هېڅ پروانه لری

لیکن که ره د میرزایانو د مقابلی خغه وتښتم نو دا کار به زموږ د خاندان او کورنی عزت او وقار ته نقصان ورسوی د دای وویل او د خپلو لټرو ملګرو سره ئی د میرزایانو په مقابله نیل وکړ او په ډېره میرانه ووژل شو . هر کله چه قطب خان ووژل شو نوشیرخان ته ملګرو وویل چه اوس په میدان کښې څه ښی پاتی او خپل لحان له دی میدان خغه روغ او سلامت وباسه شیرخان ورته په جواب کښې وویل چه زه به دا خپله سپینه ډېره شیرشاه ته څه رنگه شېم دای وویل او په دښمنانو پاندی ئی حمله وکړه او ډېر دښمنان ئی مړه او ژوبل کړل او پخپله هم وژول شو ، هر کله چه شیرشاه د قطب خان او شیرخان ددې واقعی خغه خبر شو نو د شیرخان څلور واده لحامن محمود خان او عمر خان او قاسم خان او کمال خان ئی د پټنی خغه راوغوښتل او دی څلور واده ته ئی لوی لوی جا گیرونه او طوغ او علم او نقاری ورکړی او د دوی ئی ډېر قدر وکړ او عمرخان ئی لحان خغه وساته اونور دری واده ئی دخپلو جا گیرانو خواته ولېږل او هر کله چه د برهان یورد فاروقی پادشاه سپه سالار عالم خان اودی د شیرشاه په خدمت کښې حاضر شو نو شیرشاه د عالم خان لور د شیرخان لموی عمر خان ته واده کړه او شو ورځنی وروسته ئی عمرخان هم د خپل جا گیر خواته رخصت کړ ددې څلور واده وروڼو په خصوص کښې ډېر بلخه خلکو شیرشاه ته شکایتونه وکړل لیکن شیرشاه به د هر کړت او هر چا د شکایت په جواب کښې ویل چه تراوسه لا د ما اوه محمد د شیرشاه خان

په وینو سره ده او زه په هېڅ صورت د شیرخان محامن نشم ځپه کولی ، د شیر شاه نه وروسته سلیم شاه عمرخان او محمود خان د ریته او قنوج ، او گوالیار او بیانا نه او سنجعل خواته د حکومت د ملکی انتظام د یاره ولېزل او په سنه ۹۵۷ هـ کښې د عالم خان اودی د لور څخه د عمرخان محوی دولت خان د گوالیار په قلا کښې پیدا شو او هر کله چه د سلیم شاه دوفات وروسته عدلی د حکومت واکې په لاس کښې ونيولی نو دده د ورونو سره طبیعت نه لکېده او تل به له دوی څخه ځپه و او په نتیجه کښې ده د محمود خان او قاسم خان او کمال خان څخه هغه ورکړی جا گیرونه بیرته واخېستل او د څپار په قلا کښې ټپې بندیان کړل ددې خبر په اړویدلو سره عمرخان و تنهید او د مالوه په یو نا معلوم لځای کښې پټ شو او هر کله چه عدلی د څپار څخه د عیوبقال د لاس لاندی لښکری دیلی او اکرس ته ولېزلی نو محمود خان او قاسم خان او کمال خان درې واړه ورونه ټپې د قید خانې څخه ایستلی او فاخر خلعتونه او راز راز لوازشونه ټپې ورته ورکړل او د ډېرو انعامونو او قدردانیو د وعدو نه وروسته ټپې همیو سره دوی هم ولېزل او د یانې پټ په جنگه کښې محمود خان او قاسم خان د واړو ورونو د مغلو د لښکرو په ډېره لځوان مردی سره مقابله وکړه او په دغه جنگه کښې ووژل شو او هر کله چه عمرخان د خپلو ورونو د مرگه او له دی خبری څخه خبر شو چه حکومت د پښتنو دلاسه ووټ نو د خپل اهل او عیال سره د کجرات خواته روان شو او په سنه ۹۶۲ هـ کښې احمد آباد ته ورسید او د کجرات مشهور سردار شیر خان فولادی سره نو کړ شو ، او هر کله چه د عمرخان محوی دولت خان محلی شو نو هغه د کجرات یو بل بدوایی امیر حاجی خان سره نو کړ شو او د احمد آباد پخوا اقاوه نومی لځای کښې د دولت خان معاش د جاگیر په ډول مقرر شو . او هر کله چه په سنه ۹۸۲ هـ کښې دا کبر لښکرو په کجرات حمله وکړه نو پدغه وخت کښې عمرخان هم د شیرخان فولادی د محوی عمرخان سره د جنگه په میدان کښې ووژل شو په دغه وخت کښې د دوات عمر ۲۲ کاله و .

مسند عالی دریم دولت خان ،

هر کله چه د مغلو لښکرو کجرات ونيو او دولت خان د احمد آباد څخه سوارت ته ولاړ او د سوارت راجه دولت خان سره د عزت او تکریم سلوک وکړ او د خپلو مصاحبانو ته له کښې نې شامل کړ او په سنه ۹۸۳ هـ کښې د کجرات محاسب شاه ابو تراب دولت خان و سوارت راوغوښت او خان اعظم میرزا عزیز د کجرات صوبه دار ته ټپې وداندی کړ او میرزا عزیز کو که دولت خان د خپلو مصاحبانو په دله کښې شامل کړ او په جهان دار نومی لځای کښې ټپې جا گیر ورکړ ، او هر کله چه میرزا عزیز د کجرات ته آکړی ته

و فوجتل شو نو دمرزا سره دولت خان هم یو لځای په سفر روان شو او په لبار کېنې د سروهي نومي لځای په خوا کېنې دراجیو نو یو یو لځای دلی دمرزا عزیز په قافله ناڅاپه حمله وکړه دا دیرمه ناز که موقع وه او په ظاهر کېنې ددغو خلکو څخه د لځان ساتلو کومه چاره نه وه دولت خان په دغې وخت کېنې لوی کار داو کړ چه دراجیو نو په مشرني حمله وکړه که څه هم پخپله ژوبل اوزخمی شو مگر دراجیو نو مشرني وواژه اود سردار دمرگه سره سم راجیو و تهنیتدل او په دې کار مرزا عزیز دیر شکړوه واپستل او په دغه وخت کېنې ټي دولت خان ته دوه زره روپۍ او و آس دانعام په توگه ورکړل او چه مکرز ته ورسېد دودولت خان دغه کارنامه ټي پاچاهه واوروله پاچا دولت خان لځان څخه راو غوښت تر دغه وخته پوری ددولت دمخ پرهار لایه پوره ډول سره نه وه جوړشوی پاچاهده په دې کار دیر خوشحال شو اود خپلې وویزې څخه ټي طوس شری او کمپله کوزه کړه او دولت خان نه ټي ورکړه خو ورځنی وروسته مرزا عزیز کو که دپاچا څخه څپه شو او خپله وظیفه ټي پرېښودله او په کور کېنې کېنناست لېکن دولت خان سره ددې هم دمرزا عزیز ملنگر تیا پری نه شو ډله مرزا عزیز عبدالرحیم دپرخان لځوی چه مرزا خان خطاب ټي درلود او تر اوسه ور ته د خان خانان لقب نه وو ورکړ شوی خپل لځای ته راو غوښت اودولت خان ټي دلاس نه و نیو اومرزا خان ته ټي وسپاره اودا ټي ورته وویل چه دا یو امانت دی چه زه ټي تاته سپارم دده څخه هیڅ وخت غافل نشی اوتل ورسره دخپلو ورونو غوندې سلوک کوه په دې خبره مرزا خان دیره خوشحالی ښکاره کړه اودولت خان ټي دخپل لځان سره بوته اودخپلو ورونو څخه به ټي ورسره زیات ښه وضعیت کتاوه اودیر پری گران و او هېڅ کله به ټي نه څپه کتاوه په سنه ۹۸۴ هـ کېنې ددولت خان اومرزا عبدالرحیم په منځ کېنې تعلقات قایم شو په سنه ۹۸۵ هـ کبر شهباز خان کشمېره اومرزا خان په اودی پوراو مېواړه دخپلې دیاره ولېږل رانا یراب دپان سوادری غرونو ته و تهنیتدل او په اونیېلمیر او دی پور شاهي لېکرو قبضه وکړه په دې جنگ کېنې دولت خان دیر جنگه اودقدر وړ ځه متونه وکړل او دینه وروسته په سنه ۹۸۹ هـ کېنې کبر میرزا عبدالرحیم دمظفر کجراتی په خلافت په کجرات باندي دخپلې دیاره ولېږه او په دې جنگ کېنې هم دولت خان مرزا عبدالرحیم وساته او داراز به مېړانه اوزدور تیاني حملی وکړی چه دجنگک ټول مشکلات ور باندي آسان شو او د کجرات ددې کامیابی اوفتحی په مسئله کېنې مرزا عبدالرحیم ته دخان خانان خطاب او پنج هزارې منصب ورکړ شو اودینه وروسته دسند دتسخر په مسئله کېنې دولت خان داسی مېړانه او لځوانمردی ښکاره کړه چه پاچا ورته دوه هزارې منصب ورکړ اودسند (سند) د کامیابی اوفتحی کاغذونه ددولت خان دنوم په عنوان معنون کړی شو او په کوم وخت کېنې چه شهزاده مراد دکن په فتح مانور شو نو خان خانان ټي د شهزاده سره داتالیق بهیث ولېږه او دولت خان هم دخان خانان سره دواو خان خانان به ټي ددولت خان دسلا اومصلحت څخه هېڅ کار نه کتاوه اوهز کله چه مراد مړ شو نو پاچا

دده ورور دانیال دد کین ناظم مقرر کړ او خان خانان او دولت خان دواړه دده (داتالقی) په
 حیث مقرر شو او شهزاده دانیال د خان خانان زوم هم و، او هر کله چه دغه شهزاده ته دا خبره ښکاره
 اومعلومه شوه چه د دولت خان څخه نه زه د شه فکړ او صحیح رای خاوند او نه زده ورسری پیدا
 کولی شم نو خان خانان نه یې وویل چه دولت خان ماته را کړه ددی فرمایش په جواب کښې خان
 خانان اول خپل عذر وړاندې کړ لیکن هر کله چه شهزاده خپلی مینی یعنی د خان خانان لور ته
 ددی فرمایش په هملی کولو کښې د برزات تا کید او اصرار کړی و او بخیله هم شهزاده په
 دغه نظر په ټینګ ولاړ نو خان خانان شهزاده ته په جواب کښې وویل چه د امثله بخیله د دولت خان
 په اختیار کښې ده او لخوا په اختیار کښې نه ده هر کله چه دا خبره د دولت خان ته وویل شوه نو هغه په
 جواب کښې وویل چه لخوا اختیار د خان خانان په لاس کښې دی که لخوا سره می ساتی او که جلا
 کوی می او زه به هېڅ کله به خپله خوښه نه ده څخه د جلا کید او خیال و نه کړم به نتیجه کښې د دې
 اصرار نه وروسته د صفری په مېاشت سنه ۱۰۰۹ هـ کښې دولت خان د شهزاده په منو سلینو کښې
 شامل شو او شهزاده دانیال د دولت خان په راوستلو او حاضرولو دومره خوشحالی ښکاره کړم
 لکه چه یو دیرلوی سلطنت نی حاصل کړی او په یو دیرلوی حکومت نی قبضه کړی دی شهزاده
 دولت خان ته د مسند عالی خطاب ور کړ اړینه وروسته نی د خپلو ټولو چارو مدار الهام او اختیار
 دار کړ دینه وروسته اکبر بخیله برهان پور ته ولاړ او شهزاده نی د احمد نگر څخه برهان پور ته
 راوغوښت شهزاده د خپل پلار د حکم او غښتنی سره سم برهان پور ته ولاړ او دولت خان نی په
 احمد نگر کښې پرېښود په ۲۸ د شعبان سنه ۱۰۱۰ هـ کښې مسند عالی دولت خان په احمد نگر
 کښې پر شو او دده عمر په دغه وخت کښې (۲۲) کاله وه دده جنازه برهان پور ته یوړل شوه او
 په دغه لځای کښې ښخ کړ شو د امسند عالی دولت خان د عمر خان لخوا دی چه مؤرخین ور په
 دولت خان سوم یعنی دریم دولت خان وائی او که دریم دولت خان د ښککه نوم د دولت خان پلوی
 شیر خان به وي مشهور شوی نو هغه ته به دریم دولت خان او نه د خورم دولت خان
 ویل کېدیده میرزا عبدالرحیم خان خان خانان په ویل چه که یو سړی هر څومره
 دیر اوصاف ولری مگر کوم یو عیب او نقصه هم لری لیکن دولت خان یو داراز شخص و چه مایه
 هغه کښې پر نه له اوصافو کوم عیب نه دی لیدلی او که ایسان غواړی چه اړومرو دی دولت خان ته
 کوم عیب منسوب کړی نه هغه په داوی چه دولت خان د ضرورت څخه زیات همت در لود او دابو
 داراز عیب دی چه دیر اوصاف دی ور څخه زار او قربان شی ؟
 د مسند عالی دولت خان څخه دده لخوا من یاتی شوی وو چه دیو نوم محمد خان او دیل و م پیر محمد خان
 و او دی دواړو لخوا منی هم د خپل پلار سره یو لځای دد کین په جنگ کښې خپله مړا به ښکاره
 کړی او د قدر وړ خدمتونه نی کړی و او دا دواړه لخوا من یرته له عسکریت دفتو نو دمهار څخه

دیوره علم اوفضل خاوندان هم ووشهزاده دانیال دغه دواره تورونه به خیلو مصاحبینو کتبی داخل
کری، اوددوی هرراز رعایت بهئی کتو اوددوی روزنی نه یعنی دیوره توجه کوله به سنه ۱۰۱۱ ه
کتبی ددولت خان محوی محمد خان مرشو اولده خغه یوخضر خان نومی محوی یاتی شو اویه دی
وخت کتبی دمسند عالی دولت خان صرف یویر خان نومی محوی یاتی شوم دغه پیرخان ددولت خان محوی
دی چه وروسته ورته دخان جهان لقب ور کړی محوی اوترنن ورلخی یوری دخان جهان لودی به
لقب او خطاب شهرت لری اوهم دغه شی ددی کتاب دلیکلو اصلی باعث او حقیقی موجب دی

خان جهان لودی

به سنه ۱۰۱۱ ه کتبی پیرخان ددولت خان لودی محوی دشهزاده دانیال به مصاحبت کتبی شامل
شود پیرخان قابلیت او اعلیت دیرتر دشهزاده توجه بخاتمه جلب کړه او شهزاده محوی دهلار
همه لیل و گانه اوده اختیارات ایاقتدار یی دیرزبات کړه او ددولت خان تولى چاری او
وظائف یی دته وپارلې اود ذی الحجی به لری ورلخ سنه ۱۰۱۳ شهزاده دانیال بهی کړی کتبی
وفات شو

اوده مرگه نه شیر نیم میاشتی وروسته دجمادی الثانی په دیار لسم ۱۲ ورلخ سنه ۱۰۱۴ ه
اکبر هم مرشو او شهزاده سلیم دا کبردرگه نه وروسته چه جهانگیر لقب یی در لود به تخت
کیناست به سنه ۱۰۱۳ ه کتبی چه شهزاده دانیال ژوندی وده کړه یی پیرخان خغه ددی
خبری پیغام او خبر ولېزه چه ته ما خغه راشه غالباً جهانگیر پیرخان لودی کله خپل محان خغه
راو غوښته او د شهزاده دانیال خغه یی جلا کړه چه هم د شهزاده دانیال دسلطنت د تخت به
نیولو کتبی دجهانگیر رفیبو اوهم نه دجهانگیر رفات کولی شو او پیرخان دخوا نمدی
او قابلیت د شهرت زغ جهانگیر ته سیدلی و لیکن که غمهم جهانگیر پیرخان ته هرراز اطمینانونه
او طبعی در کری لیکن پیرخان داخبر غورمه کړه چه د شهزاده دانیال خغه جلا شی به کوم
وخت کتبی چه اکبر وفات شو به دغه وخت کتبی خان خانان او پیرخان دواړه به برهان یو کتبی
و او ددکن دمعاملاتو به اصلاح او حل کولو کتبی مصروف و میرزا عزیز اومان سنگه دواړه ددی خبری
مخالف و چه جهانگیر به تخت باندی کتبی اودوی غوښتل چه دجهانگیر محوی خسرو به تخت
باندی کتبی خسرو دمان سنگه خوړنی اود میرزا عزیز داماد اوزومو که شهزاده دانیال
ژوندی وی نو خان خانان به ددانیال دپاره دجهانگیر به مقابل کتبی دیر کوشین کری اودانیال
بهی به تخت باندی کتبی و او پیرخان به هم به دی کوشین کتبی بر خه اخیستی وی لیکن
پیرخان او خان خانان دواړه ددانیال دوفات لایعوا ددی شکلیف او مصیبت خغه خلاص کری دو
اویه دی وخت کتبی جهانگیر هم دخان خانان او پیرخان خغه کومه اندیشه او ویره نه در لوده

اوهم داسې وچه جهانگیر به تخت باندی، د کښناستلو سره سم خان خانان ته د دکن مهماتو د اتمام مسند او خلعت ولېږه او پیرخان نی خیل لمان خضر او غوښت خان خانان د شاهي ایلچیانو سره، د عرضی په ډول یو مکتوب په دی مضمون ولېږه چه پدی وخت کښی په هیڅ صورت د پیرخان ټنگه اهدی لمانی هغه مناسب نه دی هر کله چه جهانگیر لادیشواغنه دا خبره غوښتله چه پیرخان خیل لمان خضر او غوازی نو د خان خانان دغی پیشنهاد لاد جهانگیر دشوق اور تیز کړ او دوباره تا کیدی حکم نی په دی مضمون صادر کړ چه بلا توفه پیرخان ماغنه را ولېږه ددی حکم په رسیدلو پیرخان د برهان پور غنه روان شو او هر کله چه په لاهور کښی جهانگیر خسرو نیول او حسن بیگه او نور و ته نی سزا ورکړی وه دی د جهانگیر په خدمت کښی حاضر شو جهانگیر د پیرخان بهرانیو دیرغوش شو او د صلابت خان خطاب اودوه هزاری منصب نی ورته ورکړ او دینه وروسته جهانگیر د کابل په اوری روان شو او پیرخان اودی چه صلابت خان لقب نی درلود هم دخیل لمان سره کابل ته بوته په دی سفر کښی په ورځ تر ورځه د جهانگیر توجه د صلابت خان په خصوص کښی زیاتیدله او هر کله چه د کابل نه جهانگیر بیرته، لاهور ته راغی نو صلابت خان ته نی پنج هزاری منصب او د خان جهان خطاب ورکړ او په خپله فرزند ی باندی نی هم مفتخر کړ لکه چه پاچا په خپله قلم دایت ولیکه

فرزند خاص شاه شد از قدرت الله
خان جهان مرید جهانگیر یاد شاه
او ددی بیت دلیک لونه وروسته نی ملا احمد مهر کن را وغوښت او ورته نی حکم ورکړ چه دایت دگوتی په همدی کښی وکښه اورانی وده او هر کله چه ملا احمد گوته تیاره کړی د پاچا حضور ته را وده له نو پاچا په خیل لاس دغه گوته خان جهان ته ورکړه هر کله چه حاسدینو په خان جهان د پاچا د غومره لطف او مرحمت او عنایت ولید نو موقعه نی پیدا کړی او پاچا ته نی به خصوصی ډول وویل یو پښتون ته دومره چکه مرتبه ورکول او په لخوا یوالی نیول د عقل او احتیاط غنه لری کاردی په جهانگیر د حاسدانو دغو خبرو اړولی او مکوس اثر وکړ اوبله ورځ نی په دربار کښی خان جهان ته مخصوص خلعت او مخصوص آس او د جواهر و تسبیح او مرصع خنجر او کمربند او په زړو چرا وشوی توره ورکړه او د ټولو امر اړ اړ د زیرانو غنه نی په یو چکه ممتاز لمانی کښناوه اوله ټولو غنه نی ورته چکه رتبه ورکړه

هر کله چه جهانگیر دارالسلطنت آکړی ته ورسید نوده د مرزا عزیز کو که دو زلواراده وکړه او ټولو امر او د پاچا ددی ارادی تائید وکړ خان جهان په دی مجلس کښی نه و شریک شوی او شاید چه دی په دغی مجلس کښی چا قصداً نه و شریک کړی هر کله چه خان جهان د پاچا ددی ارادی غنه خبر شو نو پخپله د پاچا حضور ته حاضر شو او په دیره آزادی سره نی

ورته به دی دول عرض و کر چه دخان اعظم مور (جیحی) ستایلاز ته تی ور کریدی اودخان اعظم
 یلاز شمس الدین محمد خان (انکه) به هغه وخت کښې چه سلطنت په خطر کښې و پېرم
 خان ته سخت شکست ور کړی دسلطنت بنیادنی کسک کړی و او هم دغو کار نامو حاسدان
 دی خبری ته مجبور او آماده کړل چه هغه په تاباندی مړ کړی اوسره ددی چه هغه ستایه یلاز
 خپل لمان فدا کړی دی - دمرزا عزیز کو که کار نامی او داخبره چه اکبر به دهغه دیر
 اژونه وړل هرچا ته ښکاره ده مرزا عزیز ستا تره دی او ستا د عزت او عظمت لمان دی او
 دهغه په اضطرابی غلطی دومره سخت گېری کول او هغه سره دغه د بی مهری سلوک هېڅ
 کله ستا دشان سره مناسب نه وی په پاچا باندی دخان جهان وینا پوره اثر و کړ او هم په دغه
 وخت کښې ئی دمرزا عزیز چه خان اعظم لقب ئی درلود ټول لغز شوته او سهوی معاف
 کړی او اوه هزاری منصب او خلعت او آس ئی ورکړل

که څه هم عبدالرحیم خان خانان دجهانگیر په تخت باندی د کښاستلو په موقع کښې
 دجهانگیر مخالف اومزاحم نه واونه دی په دار السلطنت آکره کښې په دغه وخت کښې
 موجود ؤ لیکن دجهانگیر په تخت باندی د کښاستلو څخه لنډی ورځی وړاندی دی ددغی کار
 مخالف و اوهم له دی کبله په دغه وخت کښې یعنی په تخت باندی د کښاستلو نه څه ورځی
 وروسته دجهانگیر انتقامی جذبی حرکت وکړ او ده دخان خانان پنځه زری منصب اوداموات
 ټول سامان اوټول جاگیر او نور شیان ضبط کړل او خیال ئی درلود چه دی نظر بند کړی
 او د دربار امراء هم دخان خانان مخالف او بد خواه وو او که چاده سره همدی هم لرله
 نو هغوی دومره جرئت نه درلود چه دخان خانان په خصوص کښې کومه دخیر خبره وکړی شی
 به دی ناز که موقع کښې چه لمحکه او آسمان ټول دخان خانان مخالف لیدل کیدل خان جهان
 لودی خپل شرافت او انسانیت به دی دول ښکاره کړ چه په آزادانه لهجه اودول ئی په دربار
 کښې پاچاته به دی مضمون عرض وکړ چه خان خانان دسلطنتی کورنی پخوانی نمک خور او
 روزل شوی دی او دده ذلیلول اورسوا کول او دته ضرر او تکلیف رسورد شاهانه ذات سره
 مناسب نه دی او دینه وروسته ئی داشعر ولوست:

چوپړ آب فرومی نه برد ازیی آنکه شرم دارد ز فرو بردن پرورده خویش

دخان جهان دی خبرو دمچن او تازیانی کار ورکړ او دجهانگیر په زده کښې ئی
 دهغوی او دگذر ښکلی اوغوره او صاف برته ژوندی شو اودخان خانان منصب اوجاگیر ئی
 بیرته ورکړل او ددکن په نظامت ئی مامور کړ دینه وروسته جهانگیر بیادوباره دخان خانان
 څخه له دی کبله خپه شو چه ده دهنر چی حبشی سره دوستی پیدا کړی او دجانه نومی لمان

او نورو مجاهدو خو کلی او باندي ئې په نېله خوښه غنبرجې حبشي ته ورکړې وې. خان خانان آکري ته وغوښتل شو او زدی وه چه دته یوه دهرت وړ سزا ورکړې داواری هم خان جهان دسره و دسکل او د خان خانان سفارش ئې وکړ او په یو دا راز لطیف او عاقلانه ډول ئې پاچا یوه کړ چه دهنه ټول قیظ او فې ساره شو او دخان جهان څخه ئې دخان خانان ضمانت واخیست او بیرته ئې دوکن نظامت ته ولېږه.

پورته مو داخبره ذکر کړېده چه دخان جهان لودی یلار درېم دولت جان دمرزا عزیز او مرزا عبدالرحیم سره په کوم ډول تعلقات او دوستی درلوده. خان جهان دخپل یلار ددی دواړو محبانو او قدر دانانو حقوق په ښه ډول سرم ادا کړل. لیکن د ټولو څخه د حیرت مقام دادی چه په کوم وخت کشې جهانگیر دراجه مان سنگه داستیصال اراده وکړه نو په دغه وخت کشې هجا ددی خبری خیال او گمان نه درلود چه کم پسو سړی به دمان سنگه په خصوص کشې سفارش اقدام وکړی او یا به په دی خصوص کشې خواه بیرته کړی مان سنگه هغه سړی و چه ده غوښتل چه جهانگیر دتخت څخه محروم کړی او دا کبر دمرگ نه وروسته ئې دی دپاره چه خسرو په تخت کشېنې ډېر زیات کوشنونه وکړل او هم ده خان اعظم مرزا عزیز کو که غولولی او په دغه خیال او کار کشې ئې دلمان سره ئې شریک کړی وو جهانگیر په خپل زړه کشې دمان سنگه څخه ډېر نفرت درلود اودی په راجیو نو باندي ډېر بد گمان شوی و دجهانگیر به دربار کشې هیڅوک داسې شخص نه و چه هغه دمان سنگه په خصوص کشې دخبر کومه خبره وکړی شی لیکن په دی موقع کشې هم خان جهان لودی وړاندی شو او هغه پاچاهه دمان سنگه د کارنامو او فدا کارو هغه داستان واوراوه چه دا کبر به دوره کشې ئې کړی دی او دی مطلب ته ئې هم پاچا ملتفت کړ چه دپاچاه پاره دسلطنت داستحکام او رونق دپاره دغوی نتیجه دانقام څخه ډېره ښه او غوره ده. لیکه چه جهانگیر دمان سنگه دقتل دارادی څخه صرف نظر وکړ او ډېر مناسب جا کبر دور کولو نه وروسته ئې ددکن خواته رخصت کړی او دی په هم دغه لحای کشې مړ شو. گویا خان جهان لو دی ددی خبری ټیکه کړې وه چه دهر شاهي معتوب سفارش وکړی اودهر معزز شخص عزت محفوظ وساتي او تل به ئې ددی خبرو کوشن گواه او که خان جهان لودی نه وی نو جهانگیر به دغه دریواړه امراء یعنی خان اعظم مرزا عزیز کو که او عبدالرحیم خان خانان او راجه مان سنگه وژلی وو او دپاچا پاک لاسونه به ددوی په وینو سره شوی اودهندوستان په بدنامو پاچایانو کشې به شامل شوی و. او د شاه جهان ددوری هیڅ یو مؤرخ د خان جهان لو دی هغه کار نامی او دجهانگیر په دربارو کشې دده هغه اقتدار چه ده ته خدای ورکړی ول. دی کبله مفصل ته دی لیکلی اونه ئې لیکلی هو او دا ټیکه چه دشریه جهان په وخت کشې خان جهان لودی دسلطنت دپېښ او

باغی اوطافی گنجل کبیده لکه چه به وړاندی کړیو کښې به مونږ دغه زده زویلوو کښې
داستان بیان کړو، دا پورته ذکر شوی اکثر معلومات او حالات د مغز افشانی نومې هغه
کتاب څخه اخیستل شويدي چې دهانگیر به دوره کښې حبیب الله هروی تصنیف کړیدی،
ددکن دسلطنت نظام شاهي اودبلی تعلقات دهر خراب شوی وو جهانگیر شهزاده پرویز
دکن خواته ولېږه لیکن شهزاده درخصتولو نه وروسته ددی خبری ضرورت محسوس شو چه
باید دغی خواته یوزیر دست سیه سالار اود تدبیر خاوند ولېږل شی، ددربار امر او د خان
جهان لودی اثر او افتداری ته نشو کتلی او ټولو به ده ته دحسد په سترگو کتل او له دی
کبله دوی داخبره غوښتله چه به کومه وسیله خان جهان لودی دباچا څخه بیل او جلا کړی
او هم ددی مفکوری په اثر آواو دا مشوره او دا نظریه ښکاره کړه چه پرته دخان
جهان لودی بل دا راز غوره او د تدبیر خاوند شخص نشته چه هغه ددکن مهمات او مشکلات
په ښه شان سره حل کړی شی اودا مشوره بالکل معقوله او په لحای وه اونه په دغه ددربار کښې
دخان جهان لودی غوندی بل شخص و جهانگیر طوهار او کرها دخپل لمان څخه دخان جهان
جلا کیدل غوره کړل او خان جهان د سنه ۱۰۱۹ هـ په اواندو کښې شهزاده پرویز څخه
برهان پورته ورسید اوددکن به مهماتو کښې شریک شو اودصفری په ۴ سنه ۱۰۱۹ هـ کښې
دملکپور دجنیک په میدان کښې خان جهان اودده وراره خضر خان ددکن دلته دکر ورسره
په مقابله کښې دخیلی پښتون ولی حق ادا کړ او خپله بخوانمردی اومیرانه ئی خدکوته
ښکاره او په دکن کښې ئی د دیلی د سلطنت رعب او شان ښکاره
کړ عبدالرحیم خان خانان د اتالیقی په توگه د شهزاده سیره و لیکن
تراوسه دوی کوم یوکار نه وکړی شوی د خان جهان لودی په رسیدلو ددکن د مهماتو رنگه
او بڼه بدل شو او هر کله چه د نظام الملک لیکرو د خان جهان لودی بمقابل کښې غواوړی
ماتی وکړه او بدغه وخت کښې د عنبرجی حبشی له خوا دروغی درخواست راغی که څه هم
خان جهان لودی او شهزاده پرویز دواړه دروغی طرفداران نه وولیکن خان خانان او دلشکر
نور مشران روغی ته آماده شو او عنبرجی حبشی د بالا گهاټ او جالنه خو غلافی دوی ته
ورکړی او دیو مغلوب په حیث ئی روغه وکړه - ددی روغی نه وروسته شهزاده د خان خانان
او خان جهان سره برهان پورته راغی او دا لحای بدغه وخت کښې ددکن د ناظم مر کزو
د رجب د میاشتی په اوم سنه ۱۰۱۹ هـ کښې مهات خان د باچا له خوا راوړسید او خانانان
ته ئی پدی مضمون شاهي حکم راوړساده چه فی الحال خپل قول وظایف خان جهان ته و سپاره
او آکړی ته راشه لکه چه عبدالرحیم خان خانان د شهزاده اتالیقی او د دکن ټولی چاری
خان جهان ته و سپارلی او مهات خان سره آکړی ته روان شو خان جهان تر یوو یشتو میاشتو

پوری د شهزاده اتالیق او د بر آرازو د کن ناطم او حاکم و - او دریې-ع الاول په د وځه ورځ سنه ۱۰۲۱ کښې ارادت خان چه خان اعظم خطاب ئی درلود د شهزاده اتالیق مقرر شو او برهان پورته راغی او خان جهان لودی پخپل حال د سپه سالاری په هېده پاتې شو د شعبان په ۱۹ سنه ۱۰۲۱ کښې خان اعظم شهزاده پرویز د برهان پور څخه د خپل لځان سره دولت آباد ته روان کړ ، جهان گیر ددی خبری حکم و ر کړی و چه د بر ست د موسم د تیریدلو او د سهیل د غتلونه وروسته باید د برهان پور لښکری د شمال او مشرق له خوا او د گجرات حاکم عبدالله خان فدوی د علی مردان خان او خان عالم سره د شمال او مقرب له خوا په دولت آباد حمله و کړی ددی حکم او فرمان سره سم خان اعظم د برهان پور څخه روان شو لیکن پدغه وخت کښې د احمد نگرشاهی نظام لښکرو د خاندیس په صوبه حمله شروع کړی وه او له دی کبله د خاندیس د صوبی د حفاظت د یاره خان جهان مقررشو خان جهان د روځکپری پخوا کښې د نظام شاهي لښکری ماتې کړی او د دکن د لښکرو ملاتړی ماته کړه او په شلو ورځو کښې ئی د ننه د ننه د خاندیس او د خاندیس د سرحداتو څخه حمله راوړو نکي وغفلول او ددوی خطرته ئی بالکل په اطمینانی دول سره ورکه کړه او له دی لځای نه د شهزاده په اورچه ډیر ورو ورو د دولت آباد خواته وړاندی کیده روان شو او هغه سره یو لځای شو او دغه لځای ته رسیدلو سره سم ئی دا خبر واورید چه غنبرجی جشی یعقوبخان د شلو زرو سپرو سره د بالا گهاټ ته په خاندیس باندی د حملی کولو د یاره لښکرلی دی او ددی خبردارویدلو سره سم خان جهان لودی پدی خیال د بالا گهاټ په اورروان شو چه دغه نظام شاهي لښکری ماتې کړی او د هغی خوا څخه بیرته دولت آباد ته راشی او پدی چپاو کښې راجه مان سنگه او صورت سنگه هم خان جهان لودی سره ملگری وو - هر کله چه دی بالا گهاټ ته ورسید نو د کښیانو لښکرو ته ئی ماتې ورکړه او دپته وروسته خان جهان لودی د دولت آباد خواته وخوزید په دولت آباد باندی د حملی کولو تاریخ د پخوانه ټاکل شوی و چه باید په همدغه ورځ عبدالله خان فدوی او خان جهان لودی د دواړو ډډو څخه حمله وکړی خان جهان لودی د بالا گهاټ څخه فارغ شوی د دولت آباد خواته په یو دا راز وخت روان هوی و چه باید دی پدغه ټاکل شوی تاریخ دغه لځای ته اړو مرو رسیدلی وی لیکن یوقدرنی مانع ده ته پیش شو او هغه داو چه په لبار کښې په دوی باندی یو دا راز سخت باران شروع شو چه لښکردی خبری ته اړ او مجبور شو چه دوه دری ورځی حصار او په یو لځای کښې پاتې شی او هر کله چه دباران څخه قدرته دوی ته مهلت ورکړ نو دوی د دولت آباد خواته روان شو - سره ددی چه عبدالله خان فدوی ته دا خبره معلومه وه چه خان جهان لودی تراوسه دولت آباد ته ندی را نژودی شوی او دوه دری ورځی لځند به و کړی لیکن سره ددی ده

یوالمی پدی خیال چه دولت آباد فتح مجا به نوم تمامه شی دخان جهان انتظار نی و نه کر او حمله نی و کره او د دولت آباد نه دولس گروه بیرته به بیضا پور نومی لهای کینی نی د غنبر جی حشی سره مقابله وشوه او عبدالله خان پدغه مقابله کینی مانی و کره او و تشید او علی مرد انخان او مرزا میر خوردار خان چه خان عالم خطاب نی درلود دواړه سرداران ژوبل او کر تیار کړی شو خان جهان لودی د دولت آباد څخه ۳۴ گروهه بیرته وچه ده د عبدالله خان د مانی او تشید او او د دواړو سردارانو د ژوبلی او نیولو خبر واورید او دغه حال ورته معلوم شو په دغه لهای کینی خان اعظم هم دخپلو لیکرو سره دخان جهان سره یو لهای شو او شهزاده ورو ستو په ملسکيا پور نومی لهای کینی اقامت کړی وهر کله چه شهی لیکر د عبدالله خان د مانی او علی مردان خان او خان عالم د واقعاتو اومانی او نیوانه خبر شو نو ددوی اددوی د سردارانو حوصلی تبتی او خرابی شوی او نیولو دا خبره به او مناسب وکوله چه باید بیرته برهان پورته ولاړ شو لکه چه د دښمن لیکر دیر زبات او شاهي لیکرو ته د جنگ دواړو مودرا رسولو کوم پوره انتظام نشته دی خان جهان لودی د بیرته تللو څخه با لیکل انکار و کړ او دوی ته نی وویل چه ناسی قول بیرته ولادشی اوزه یوالمی دخپلو شخصی سره سره داته پاتی گیرم او په دښمن حمله کوم دا اختلاف د پروژدشو او خبره دی حدته ورسیده چه خان اعظم اومان سنگه او نر سنگه یو بندیده او خواجه ابو الحسن او نور قول سرداران د خان جهان لودی خیمې و رغلیل و نیولو دا خبره غوښتله چه دی په هر راز عذر بیرته تملوته آماده او دی په دی خبره رضا او ادارگری چه بیرته ولادشی مگر خان جهان با لیکل دی کار ته آماده نشو په دی اصرار او انکار کینی دری ورلمی تبری شوی او د نظام شاهي لیکرو لحنی د سنی ددوی د لیکر لخوا ته را نژدی شوی او خپل جسارت نی دوی ته ښکاره کړ چه دغه دستی دوی مانی کړی او بیرته نی وغلوری ددی قضیې د فېصه کولو او دخان جهان د بیرته یو تملو دپاره مان سکه او خواجه او والحسن او ورو سردارانو داند بیرغوره کړ چه باید یوسند تیار کړشی لکه چه په دی مضمون یوسند ولیکل شو چه خان جهان په هېڅ صورت بیرته تملوته نه آماده کېږی مونږ د حکومت مفاد او شاهي مقاصد به نظر کینی نیولی دا خبره مصلحت گڼو چه له دی لهای څخه بیرته وگرځو او دولت آباد خواته بالیکل وړاندی ولادشو مونږ قول خان جهان په دی خبره مجبوروو چه بیرته ولادشی لکه زمونږ د نظر به دباچا خوښه نه شوه نو مونږ به د شاهي غنابټ مورد اومستحق یو او دخان جهان ددی خبری اومسئولیت سره کوم ربط او علقه نه لری مونږ دا کاغذ خان جهان ته د سند په ډول ورکړ هر کله چه په دغه سند نیولو امضاء گانی و کړی اومکمل شو اودغه سند خان جهان ته وړاندی کړشو لودی بیرته تملوته

نیار اوماده شولیسکن تراوسه لادوی روان شوی نه وو چه دملیکا پورنه دشهزاده کافسه به دی معنون را ورسیده چه داحمد نگر نظام شاهي حکومت دیبجاپور عادل شاهي حکو مت په ذریعه دروغی درخواست کړیدی او دیبجاپور سفارت نه مونږ څخه را رسېدلی دی . په هار منی ډول چېکې مهملې کړی او ټول سرداران او امراء د خپلو لښکرو سره ملکا پور ته بیرته دی دپاره راشی چه دروغی به شا اوخوا کښی مشوره وکړو . لکه چه ټول ملکا پور ته ور سېدل اوصالح نامه ترتیب شوه .

هر کښه چه په ملکا پور کښی صلح نامه لیکل کیدله اوتکمیل ته رسېدله په شلم دمحرم سنه ۱۰۲۰ هـ کښی حبیب الله هروی دخان جهان لودی ملازم د مغرن افغانی او می کتاب په لیکلو پیل وکړ ، او په لسم دمحرم سنه ۱۰۲۱ هـ کښی په برهان پور کښی می دا کتاب خلاص او ختم کړ . دصلح نامی دتحریر او تکمیل نه وروسته شهزاده پرویز دملکا پور څخه روان شو او دمحرم دمیاشتی په آخر سنه ۱۰۲۰ هـ کښی دامرا وسره برهان پورته ورسید او دریسع الاول د میاشتی سنه ۱۰۲۱ هـ پوری خان جهان لودی په برهان پور کښی دشهزاده پرویز سره و او درېج الاول په دوهم تاریخ سنه ۱۰۲۱ هـ شاهي حکم سره سم خان جهان لودی دبراردصوبی گورنر مقرر شو او دبرهان پورته دایلیج خواته روان شو چېا نگر دبرار دگورنری فرمان په خپل قلم لیکلی او دخلعت اوتوری سره می ده ته لېزلی و په دغو وختو کښی د برار صوبه یوه سرحدی صوبه وه او ددی صوبی دحکومت دپاره ډیر هو ښیار او معتمد شخصی پکار و . اوهم په دی کال دشعبان په میاشت کښی دجمعی په شپه په ایلیجپور کښی خان جهان په خوب کښی د حضرت صلی الله علیه وسلم زیارت وکړ خان جهان چه سهار د خوب نه را ویش شو نو ددی خو شحالیا به اثر می خپل ټول مال اوښته په هریبا و وویشه او په ایلیجپور کښی خان جهان دذالحجې ۱۰۲۲ پوری یاتی شو او ددی سرحدی صوبی انتظام می په ډېر ښه شان سره وکړ دلته به ده څخه ډېر علما او صالحا اوصوفیان راټول وو او په دی لځای کښی به دده دعمر او وختونو ډېره برخه دعالمانو اوښو خلکو په مجلس او مصاحبه کښی تیریدله ریه ایلیجپور کښی دجهانگیر شقه چه باچا په په خپل قلم لیکلی وه خان جهان څخه را ورسیده چه دهنی الفاظ دا وو ،

« فرزند سعادت متد صاحب اقبال گوهر درج دولت واجلال منظور انظار مرید با اقتدار خان جهان باستفاضة انوار خاطر داش آرای منظور وملحوظ بوده خاطر اشراف اقدس مارا نگران خود شناسد وچون مهمات دکن عمده الملک رکن السلطنه خان خانان سپهسالار وابسته بالفعل مهمی که باعث توقف آن فرزند باشد در میان نیست باید که خود را متوجه در گناه سازد و اگر درین باب تعطیل نماید بعد ازین بطالب او چیزی نوشته

نخواهید شد . . . ددی شاهی شقی په رسیدلو بګوان داس دسلطنت و کبل چه په ایلیچپور کښی و خان جهان ته نه ددی خبری مشوره ورکړه چه باید ته اړومرو په دی خصوص کښی د شاهزاده پرویز او خان خانان سره مصلحت وکړی وښایه انسر خان جهان برهان پورته اطلاع ورکړه او شاهزاده په دی کیفیت خبر کړ او ددی اطلاع او مصلحت په جواب کښی شاهزاده فی الحال خان جهان ته ولیکل چه ته ایلیچپور بالکل پری نږدی اوزه په پاچاهه ستایه خصوص کښی ولیکم چه په دی موقع کښی دایلیچپور څخه دخان جهان تللی په هیڅ صورت مناسب نه دی . شاهی در بارتنه د شاهزاده ددغی خطر رسید لو او دخان جهان پاچا څخه نه ورتللو حاسدانو ته د خبرو جوړولو موقع ورکړه او هنو راز راز دروغ شکا یټونه جوړ او دپاچاهه زده او دماغ کښی نی دا خبره کښتوله چه خان جهان پهغله داخبره نه غواړی چه در بارتنه راشی او دا ځکه چه هغه ددکن د شاهانو سره دوستانه تعلقات قائم کړیدی دپړویاګنداو خبرو په پاچا دومره اثر وکړ چه پاچا خان جهان دبرار دصوبه داری څخه دګجرات حکومت ته تبدیل کړ او دتبدیلی په فرمان کښی نی ورته ولیکل چه دبرار دصوبی څخه دګجرات صوبه ښه ده او په دغه لځای کښی دګول او بهیل قام همو متردینوچه پهغرونو کښی نی لځای نیولی دی اوسر کښی اومی لیاری توبنی اختیار کړیدی ستایه ورتللو په دهنویه ښه شان سره علاج او چاره وشي ، لکه چه خان جهان دایلیچپور څخه روان شواول برهان پورته د شاهزاده ولیدلو دپاره ولاړ اوله دغی لځای څخه دګجرات ته وځوځید .

د شاهزاده خان جهان سره دومره مینه پیدا شو یوه چه شاهزاده په هیڅ صورت دا خبره نه غوښته چه خان جهان لودی لده څخه یسل او جلا شی هر کله چه خان جهان دګجرات ته ورسید نو په تها لنسیر نومی قلا کښی نی لځای وینواو په غوړو لځو کښی دغه صوبه دهر راز فتنو څخه پاکه شوه . هر کله چه په ګجرات کښی دخان جهان څخه یویم کال شیر شونو دینه دوسته شاهزاده پرویز دپاچا حضور ته یوه هر یښه په دی مضمون ولېږله چه اوس په ګجرات کښی دخا جهان پاتی کیدلو ته ضرورت نشته دی اوزه دا غواړم چه خان جهان ته ددی خبری اجازه ورکړی چه هغه ماسره په برهان پور کښی وی - جهانگیر د شاهزاده دا هر یښه منظوره کړه او خان جهان دشعبان په ۲۷ سنه ۱۰۲۳ دتھالنسیر دقلا څخه روان شواو درمضان په امری ورځ برهان پورته د شاهزاده څخه ورسید هر کله چه په برهان پور کښی دخان جهان شاهزاده سره نه مباحثی تیری شوی نو نور جهان بیکم جهانگیر په دی خبره مجبور کړ چه خان جهان دبرهان پور څخه دارالسلطنت ته راوغواړی لکه چه ددغی فرمایش په انسر جهانگیر یادو باره مکتوب ولیکه او په دغه مکتوب کښی نی ده سره دخپل ملاقات شوق ښکاره کړ او لځمان څخه نی راوغوښت په دی لځل کښی د شاهزاده پرویز قول ته پیسرونه او

کوښښونه بیکساره اوبی نتیجې ثابت شو او د جهانگیر له خوا د خان جهان دراغو پښتو په
 د ټولنې کښې مسلسل فرامین را ورسیدل او په ۴ د جمادی الثانی ۱۲۰۲ هـ خان جهان
 د پوهان پورڅخه د اجیر غواړه چې جهانگیر هم په دغې لځې کښې و روان شو او شاهزاده
 د پور د خان جهان اودی سره په ډېر ځینګان اووینکو په د کوستر کوداغ وکړه هر کله چې خان
 جهان اجیر ته دوه دری منزله نژدی شونو جهانگیر دده د استقبال دپاره شاهزاده خورم
 (شاهجهان) دده مخې ته ولېږه اود خپل یو مخصوص معتمد په لاس ئې ورته خلعت او خاصه
 آس هم ولېږه اوهر کله چې دی اجیر ته یو منزل نژدی شو نو پاچا دده د استقبال دپاره
 د نور جهان پلار اعتماد الدوله او آصف خان وزیر اعظم او مهات خان دریواړه ډېر لوی
 وزیران ولېږل او په اجیر کښې د خان جهان دپاره ډېره عالی خیمه اوسرا پرده نصب
 کړی شو او د نور جهان له خوا راز راز میوی او شیرینی او د پناچا د مطبخ نه راز راز
 خوراکونه دغې خیمې ته ولېږل شو او درنګ په درنګ او ساعت په ساعت به ئې
 کوم یوشی دغې خیمې ته د تحفی په ډول لېږه دمازیګر داما څخه وروسته خان جهان
 د پناچا حضور ته حاضر شو او پاچا چې دارینه ولیدو ورته ئې وویل د بابا خان جهان خوش
 آمدی پیش یاده هر کله چې خان جهان شاهي تخت ته نژدی ورسید نو پاچا به ئې څنګه
 ودرید او نان جهان سره ئې معافه وکړه اوورسره غاړی وت اودده تنه ئې پښکلی کړه
 او دینه وروسته ئې ورڅخه په ډېره مینه اوخصوصی انصاف د سفر د خالانو او د خبریت پوښتنه
 وکړه خان جهان د پناچا حضور ته ډېری قیمتی تحفی او نذرانی وړاندې کړی او د شپې پیا
 د پناچا دی خپل لمان څخه د خصوصی صحبت دپاره راوړونیت اود تر ډېره وخته پورې ئې ورسره
 په هره موضوع کښې خبری اثری وکړی نژدی لځا په پورې کوم حالات چې د خان جهان
 لودی به خصوص کښې لېکل شویدی دغه اکثر دحبیب الله خان هر وی د تصنیف د پوهن
 واقعاتی څخه اخېستل شویدی او حبیب الله خان هر وی د خان جهان اودی د واقعاتو غنی شاهد
 او هغه راوی دی چې دغه واقعات ئې په خپلو سترگو لیدلی دی د حبیب الله خان هر وی بیان
 د خان جهان په اجیر کښې خان جهان ته رسوی او په دی لځا دغه بیان ختمېږی او نژدی
 د لځا په پورې د خان جهان لودی زمانه دده د عروج او اقبال زمانه ګڼل کېږی اود بڼه وروسته
 دده ازوان شروع کېدونکی دی

د خان جهان لودی د ژوندون نیمه وروستی برخه

خان جهان لودی د پور د مور او وفادار او سکر ښک او پوځپه انسان و د سلطنت دربار
 په دده وخت کښې د سازش او مرکز او آصف خان وزیر اعظم دا خبره غوښتله چې باید د
 جهانگیر د مور وستی لخوا محو او د امان شاهزاده خورم (شاهجهان) په تخت کېښی او دغه

خور نور جهان بیگم چه دسلطنت په چارو کښې دخیاه لود جهاننگیر په زړه ئی قضه کړی وه داخبره غوښته چه دجهاننگیر ته وروسته شهزاده شهریار پاچا شی اوبخپله جهاننگیر شاهزاده یرویز دواړه دیاره قاکلی و او خان جهان اودی او خان خانان او نور امراهم ددی خبری طرفدار وو، نور جهان بیگم خان جهان دبرهان پورته دی دیاره راغوښتلې و چه دی دخپل تاثیر او اثر لاندی راوی اوبه کوم ذریعه دی دشهریار هوا خواه او معاون کړی او آصف خان په دی کوشن کښې و چه خان جهان دخورم طرفدار کړی هر کله چه دجهاننگیر دواړه دی ددکن په معاملاتو خبری اتري اومذاکرات شروع شو اوبخپله خان جهان اودی هم په دغه مجلس کښې حاضر و دربار اولو حضور و او دنور جهان او آصف خان طرفدارانو په اتفاق سره دشهزاده یرویز بد شروع کړل اولو درباریانو د شهزاده یرویز سره مخالفت ښکاره کړ اوبه دی خصوص کښې ئی دخان جهان شخه چه به اولو کښې ښه او شنه شاهدو تانید وغوښت که خان جهان دنورو امر او غوښتنی یو چا لاک او زمانه ساز شخص وی نو دومره خوبه ئی کړی وی، چه هېڅ به ئی نه ویلی اوددغی کار په مقابل کښې به ئی دخاموشی او چپ والی شخه کار اخیستی وی لیکن دی ددغی راز اشخاصو شخه نه و اوبه ډېره آرادی او جرئت ئی د شاهزاده یرویز او خان خانان اوصاف او ښه والی بیان کړ اویواغی دهغو بی کتاهې ئی ښکاره نه کړه بلکه دغه اوصاف ئی په یو دلازانو ښکاره او ثابت کړل چه باید هغوی دستاښی مستحق شی ددی بیان په مقابل کښې ټول غلی شو - یوه ورځ شهزاده خورم (شاهجهان) دخصوصی دربار په بی تکلفه صحبت کښې موقع و موندله او پاچا ته ئی وویل که زه دی ددکن ناظم مقرر کړم او د شهزاده یرویز په محای دی برهان پورته و لېږم لم نوزه به په پو کمال کښې د احمد لکمر او بیجا پور دواړه سلطنتونه فتح او په محروسه ومالیکو کښې به ئی شامل کړم ، وزیر اعظم آصف دده تائید وکړ لیکن خان جهان اودی بی له کوم فکر اوأمل شخه شهزاده خورم په دی ضمون مخاطب کړ چه داخبره بالکل ستادشان شخه مخالفه ده ته دخپل مشرودور تحقیر کوی اونه کشرنی آوغوازی چه به شر باندی فضیلت حاصل کړی اونه هېڅ کله کامیابی نشی حاصلوی - کهههم دخان جهان اودی په دی بی باکانه الفاظو جهاننگیر خپه شو اونه ورباندی دالفاظ بدولیکیدل لیکن دی الفاظو د شاهزاده خورم (شاهجهان) په زړه دغېښی اوخبر شخه کم کارونه کړیواغی خورم نه بلکه دی الفاظو د آصف خان وزیر اعظم په زړه کښې هم تاسور جوړ کړ اودخان جهان اودی هم دا الفاظ دده دتباهی او بر بادۍ موجب شو اولو جهان هم ددی آراف عسکری اوصاف وړونکی سردار شخه مایوسه شوه ددی خبرو نتیجه داشوه چه اولو ددی خبری کوشن وکړ چه خان جهان دگجرات په حکومت اوشاهزاده یرویز دبرهان پور شخه

د ښکال حکومت ته واپسې د شاهزاده پرویز د ټولو څخه لوی دوست او معاون خان جهان اودی و، او هر کله چه دوی دده دغه پرویز سره دوستی په دشمنی تبدیل نه کړی شوه نو یو نې د امر څخه خوا او بل نې دلیر یواته خواته واپسې اوداددی دپاره چه دیو بل سره مرسته ونه کړشی او هر کله چه دغه خور او ورور یعنی نور جهان او آصف خان له دی کار څخه فارغ شونو دوی د ځپلو ساز شونو میدان په دیر به شان سره گرم اوتود کړاول نور جهان مهبت خان په ښه شان او راز راز وسائلو تقویه کړاوله ده څخه نې د خپل لا آله جوړه کړه او آصف خان هم سپین بزیری سر دار خان خانان اود هغه لځمن خپلی خواته راوگرځول مگر دغه دواړه سرداران د دغو دواړو په ښه رانه غل اونه نې دوی دپاره کوم کار نه کړی شو او آخریو دارازوخت راغی چه شهزاده خورم سر کشی اختیار کړه، او هر کله چه هغه د ښکالی خواته ورسیدنو شاهزاده پرویز ته دمهابت خان په فریڼه امداد ورسولی شو اود پرویز په مقابل کښې خورم ماتی وکړه او هر کله هغه له چه دغی لځای څخه ددکن خواته متوجه شونو د شاهي حکم سره هم پرویز د ښکالی حکومت مهابت خان ته و سپاره اودی بغله دغه په تعاقب کښې روان شو اودا ټول دنور جهان تدبیرونه وو چه پرویز د ښکال د حکومت څخه هم جلا کړی شو او که داته وی نو د خورم تعاقب خومهابت خان هم کولی شو هر که چه شاهزاده خورم داحمدنګر دلنګرو سره برهان پور معا صره کړ نو په دغه وخت کښې د خان جهان لودی دیر گران او کاری دوست اودی خان نومی سردار چه په دغه وخت کښې په برهان پور کښې و په دغه چنگه کښې ووژل شو او هر کله چه شاهزاده پرویز د ښکالی نه برهان پور ته را ورسید نو شاهزاده خورم نې مات او بلسکل بی سازه او بی سامانه کړ او شاهزاده خورم دبرهان پور ته په یو تپه او بربراد حالت د (تپه)، نومی لځای خواته په دی خیال روان شو چه دا بران خواته ولاړشی او هر کله چه شاهزاده پرویز شاهزاده خورم دبرهان پور څخه و لغلوه نو پخپله برهان پور ته راغی او په دغه لځای کښې نې قیام وکړ اوله کوم لځای څخه چه دی ایستل شوی او ښکالی ته لېږتل شوی پورته هم هغی لځای ته را ورسید په دغه وخت کښې، آصف خان هم د خپل زوم شاهزاده خورم له دی بد او خطر ناک حالت څخه ی خبره نه واودده هغه وړاندنی ساز شوه په هم دغه وخت اوموقع کښې په کار شواو په ښه نې ورغل اودیوی خوا څخه مهابت خان چه د ښکالی حاکم و د آصف خان سره یو لځای شو او د بلې خوا شاهزاده پرویز په ناڅاپی مرګه په برهان پور کښې مړ شو که هغه هم د شاهزاده پرویز دغه ناڅاپی مرګه د ټولو څنګو د حیرت او تعجب موجب شو مگر دده ددی ناڅاپی مرګه اصلي سبب هچا ښکاره او معلوم نه کړی شو مهابت خان په ښکاله کښې سر کشی ښکاره کړه او دی و ا فغانو د شطر پنج په ټو لو چالو نو کښې ښکاره اولوی تفرییدا کړ، خورم د ایران، د فتحی اراده وکړه اوددکن خواته روان شو، هر کله چه پرویز مړ شو نو د خان جهان اودی څخه خا لک بالکل بیغم اودده د خوادودی په زېږونو

کښې پېغ کومه اندیشه پاتې نه شوه. خورم د کجرات صوبه دار خان جهان لودی څخه پېغام ولېږه چه ته سفارش وکړه اود پاچا څخه محما د خط معافی وغواړه او مهابت خان هم د پاچا خدمت ته د هندو نصیرات یو درخواست ولېږه د دواړو نصیرات او خطاگانې و پېغل شوی خورم (شاه جهان) په دکن کښې پاتې شو او مهابت خان د بشکال څخه شاهي دربار ته راوغوښتل شو او خان جهان لودی د دکن په نااطمیت پټا کړل شوی او د کجرات نه برهان پورته تبدیل کړی شو.

مهابت خان چه په یغوا دنور جهان په حکم او اشاره کارونه کول اوس ئې د آصف خان د مقاصدو په تائید پیل وکړ ده د بشکال څخه خپل لمان په ډیر ښه شان سره مستعد کړی اود راجپوتو تازه عسکر ئې نوی بهرتسی کړی د خپل لمان سره راسته او راغی او غالباً د آصف خان په مشوره او سازش ئې جهانگیر بندې کړ او جهانگیر د مهابت خان د قید څخه د خلاصیدلو نه وروسته لږه موده وروسته یعنی د سنه ۱۰۳۷ د صفر په میاشت کښې مړشو او شهریار دده په تخت کښیناست او ووژل شو او د هندوستان حکومت شا هزاده خورم ته په لاس ورغی چه د شاه جهان په نوم د هندوستان مشهور پاچا شو.

هر کله چه شاه جهان په تخت کښیناست نو د ټولو امر او منصبونه ئې چنگیز حضرت آصف خان په خپل پخوانی حال د سلطنت وزیر اعظم او مدارالیهام پاتې شو او مهابت خان ته د خان خانان خطاب ورکړ شو. د خان جهان لودی خبری پاچا او وزیرانو ټولو ته یادی او معلومی وی لیکن فی الحال ئې دده استیصال مناسب ونه گانه او اول ئې ددی خبری انتظام وکړ چه باید خان جهان د برهان پور څخه د (مالوه) نومی لځای په صوبه داری تبدیل او مهابت خان خان خانان د دکن ناظم مقرر کړیسی او خان خانان ته حکم ورکړ شو چه ته د خپلې خوا او خپل طرف نه خپل لځوی خان زمان برهان پور ته ولېږه خان جهان د برهان پور څخه مالوه ته راغی او تر اوسه لا په اطمینان ناست نه و چه جهنجر سنگه ورسنگه یو بندیدل دسر کشی علامی ښکاره کړی. دهغه دسر کوسی دپاره خان جهان څخه حکم ورسید او محبئی نور شاهي امرا هم په دی مهم مامور شو. خان جهان په دی مهم کښې لیکه څه رنگه چه توقع کیدله خپل قابلیت او شجاعت ښکاره کړل او نو موږی بندیدله ئې مغلوب کړ او د شاهي حکم سره سم ئې دهغه د مقبوضی لویه برخه دهغه څخه پیله کړه اود یو دروند تاوان داخیستلو نه و وروسته دهغه دغه خطا معاف کړی شوه.

خان جهان لودی دغه کار نامه د شاه جهان د جلوس په امری کال کښې ښکاره کړه ایکن دی کار نامی هغه غوټه پراخه نښتلی شوه کومه غوټه چه دده په نسبت د شاه جهان په زده کښې وه او آصف خان وزیر اعظم اود دربار نور امرا هم په ده پسی ودا ولسه ده څخه د کسات او انتقام په فکر کښې وو او ددی راز سپیڅلی او نور بالی شخص کوم

خطرناک مهم ته لېږل اود هغه د عمر کيسه خلاصول کوم گران کار نه و او په دې تجويز پاچا له دې ارام او بدنامي څخه چه سړی نه پيژنی او يا د قدر دانی حس نه لری بالکل مامون پاتې کيده لیکن په دې تجويز کيښي نه دخان جهان لودی شهرت او عزت ته کومه صدمه رسيدله اونه په دې کار دپاچا او وزيرانو ټولو دا انتقام جذبه سپيدله له دې کبله به دوی خان جهان ته ډير مهلت نه ورکاوه دې آکری ته راوغوښتل شو او پاتې پخپله دې دپاره دپاچا حضور ته حاضر شو چه دچهار سترگه بنديه دمهم فراغت او کاميابی مبارکي د پاچا حضور ته عرض کړی پاچا ده سره په ظاهر کيښي ډير ښه وضعت و کړ لیکن ده ته ئی مالومه ته د ډيرته تسلط اجازه وره کړه اودی څو ورځی په آکره کيښي پاتې شو اوهره ورځ به دپاچا دربار ته حاضریده په دغه وخت کيښي د کوم صوبه داربرته خپلی صوبه داری ته نه لېږل کومه جزوی او معمولی خبره نه وه او خان جهان هم له دې طرز عمل څخه لاد پخوانه وپريده او په دغه وخت کيښي دته دا خبره معلومه شوه چه دی به د خپل اهل او عيال سره گرفتار او په ډير بدمرگي به ووژل شي ، ددی خبری په اروپيدلو خان جهان ډير پریشان شو اوده دخپلی دروازی په مخکيښي هغه پښتانه عسکریان چه ده سړموو ډيره دارانو په حيث مقرر کړل او دربار ته بدل ئی پرېښودل دمنتخب البلباب مصنف لیکي چه دمناص خان زوی دخان جهان دزوی سره دوستی درلوده دغه دولت خان جهان زوی ته په ټوکه يوه ورځ ويلسی وو چه خان جهان ته به ډيره زړښخته سزا ورکړ شي هم له دې خبری څخه دخان جهان په زړه کيښي وهم پيدا شو مگر دا دنوموړی مؤرخ يوه ساعت تیری اود شاه جهان يو غير مفيد وکالت دی اوداشکه چه خان جهان لودی نه کوم وحشی اود سياست نه ښی خبره سړی و او په داسی دغو ښی تجربی سړی چه د کوچنیانو په خبرواوټو کو به غولیده - دی ډير لوی سړی او اوله درجه امير و چه دخان جهان اودپاچا دغو والی خطاونه ئی گټلی اوددکن دخلوروصوبو نایب الکوکلی ئی کړی وه اود جهان نگير په دربار کيښي ئی د ټولو امراو څخه زیات عزت او وقار درلود او دا هغه شخص و چه عبدالرحيم خانغا نان او مرزا عزيز کو که اومان سکه غوندي مجرمان ئی پخپل سفارش د شاهزاده پرويزد سفارش په مرسته د شاهی عتاب څخه خلاص کړی وو او د جهان گیر پخصوصی ، مشورو کيښي ئی د ټولو وزيرانو څخه زیات د خپلي رأى د اصابت او پخی او صحيح مشورې ورکولو امتحان ورکړی و دی د توری اوقلم دډولډو خاوندو یعنی برسیره دشجاعت اوتوریالی توب په مخصوصو صفاتو ئی د پوره علم او فضل خاوند هم و دده ټول عمر د جنگ په میدان او سپه سالاری او دربارونو او دپاچایا و په مجلسونو او نډی کيښي تیر شوی واودده ناسته به تلد شاهزاده گانو او وزيرانو سره وه او دی پخپله د صاف زړه او رښتیني ژبې او پوخ قول او لور

خاوندو او تل به ئی پخپله وهد ، و فا کوله او هېڅ کله به د خپل لوز او قول څخه نه چارو ته
لیکن ټول عمر ئی د دنیا دارانو چالاکی او غداری او چلوته هم لیدلی وو ، نو د یو دی راز
شخص په نسبت دا خبره کول چه ده د یو کوچنی هلك په ټوکه د ربار ته تلل پر پېښودل او پخپل
کورنی د خپل قام دخلکو پښتنو پیره مقرر کړه . دېره د تمسخر وړ خبره ده . حقیقت دادی چه
دغو دخلکو د خان جهان د ذلیلولو ، او وژلو منصوبی لا پخوا تکمیل کړی وی او خان جهان
ارو مرو له دغو منصوبو څخه خبر شوی و او که دده په محای کوم یوبل بسی همته سړی وی نوهغه
به بسی دلاس او پټو د خوځولو څخه د دوی چری نه غاړه غزولی وه . او که خان جهان
حقیقتاً لځان خاین یا خطا کار گڼلی نو پخپله به ئی هر راز سزانه غاړه ایښوی او د هغی
برداشت او لعنولو ته به ئی خپله آمادگی ښکاره کړی وی لیکن هر کله چه ده حقیقتاً لځان
د هر راز خیانت څخه پاک او بی خطا گانه ټوله دی کبله ده د خپل لځان څخه تر آخره وخته
پوری مدافعه کوله اولسکه د نورو تورپالو غوندی سرور کولو ته تیار او آماده شو . منتخب اللباب
یدی مضمون روایت کوی چه هر کله شاه جهان د خان جهان لدی کناره گیری او گوشه گیری
څخه خبر شو او دغه خبره ورته معلومه شوه نو اسلام خان ئی دته د تسلی د ورکو لو د پاره
ولېزه او دته ئی هر راز اطمینان ورکړ لکه چه خان جهان لکه د پخوا غوندی دربار ته
نږتک راتگ شروع کړ لیکن غوړور ئی وروسته لځنو مصاحبانو خان جهان ته ددی خبری پوره
خبر ورکړ او ورته ئی وویل چه ته پدی خبره یقین وکړه چه دا غوړور ئی مهلت تا ته د مصلحت
په ډول درکړ شوی دی او ستا مرگه او هلاکت بالکل دېره نژدی او قریب دی . منتخب اللباب
د مصاحبانو دی خبرو ته هم غلط ویلی دی لیکن دا دېره عجیبه خبره ده چه هر چا به هم
د خان جهان مره ټو کی او ساعت تیری کوله او دېره عجیبه خبره داده چه په راتلو نکو خو محدودو
ورځو کښې دغه ټول ټو کی او ساعت تیری رښتیا ثابتی شوی او دغو ټو کو ته د حقیقت جامه واغوستل شوه .
د شجاعت او تورپالۍ توب نا آشنا کارنامی .

آخريوه ورځ چه د شپي څخه دوه ساعته وخت تیر شوی و خان جهان د آکری څخه روان
شو چه ددغو تللو او روانیدلو تفصیل خافي خان پدی ډول لیکلی دی .
« شپي از شبها بعد از انقضای دو ساعت نجومی با سایر متعلقان صغیر و کبیر که بعضی را
بر قبیلان و برخی را بر اسپان برف پوش سوار نموده جریده خانه بدوش گشته معاً دو هزار
سوار افغان جرار که اکثر آن از خویش و تبار و یک جان و دو قالب بودند و دوازده نفر
فرزندان و داماد و دو صد سه صد پیاده و شاگرد پیشه هوا خواه قدیمی از آ کره نثاره
و طبل زنان برآمده مرحله پیمای تبه جبرانی گردید »
هر کله چه شاه جهان ته د آکری څخه د خان جهان پدی ډول د وتلو حال معلوم شو .

او پدغه وخت کښې دم فی الحال خواجه ابوالحسن - خدمت پرست خان چه په رضا بهادر
میرا لاش نی شهرت درلود او سید مظفر خان باره او نصیر خان - او خواص خان بهتی او
مرواحمت خان بخشی او راجه بشپلداس سه هزاره دراجه گویال دایم لوی - او راجه پرتهی
راج او معتد خان او خان زمان او رای رایان او راجه جی سنگه او نور شل تنه مشهور
سرداران د دیرشو خلویشتو زرو لیکرو سره چه په دېرو توپخانو مجهزود خان جهان به تعاقب
پسی ولېږه او هر کله چه شاهجهان دخان جهان درواښدونه خبرشو نو دده د آگری څخه دوتلو
او روانیدونه یونیم ساعت وروسته دغه لیکری به دده پسی د آگری نه ولېږلې ؛ پدی لځای کښې
دغور او فکر وړ خبره داده چه دنگیالو پښتنو دوه زره لیکر د تعاقب دپاره شل تنه لوی لوی
سپه سالاران او تقریباً څلوېښت زره لیکر د دیر و توب خانو او تجهیزاتو سره ولېږل شو نیمه شپه وه
او دواړو ځمکو آرام کړې و او په دغه وخت کښې دومره ډېر لیکر په دومره پیږه او زرمرب کول
اوسلح کول او لېږل د شېبه پیدا کوی چه هم دغه شپه دخان جهان دېوالو او وژلو دپاره د پخوا
څخه تکمیل شوی وه او دده قول سرداران دخیلو خپلو لیکرو او توب خانو سره د پخوا نه
مستعد او تیار او د حکم منتظر وو اوددی خبری انتظار ئی کاوه چه د حکم د رسیدلو سره سم
دخان جهان کور محاصره کړی .

اتفاقاً خان جهان لږ ساعت وړاندی له دی کار او پروگرام څخه خبرشو او د حیرت او
پریشانی په عالم کښې دخپل ننگ او ناموس د حفاظت اوساښتی دپاره په دی شان روان شو
چه بنځوته ئی چادری ور پسر کړی او په اسرلو باندی ئی سپرې کړی او که دم د پخوا څخه
داراز خیال درلود چه وتښتی اویاله دی واقعی څخه څو ورځی وړاندی خبر شوی وی نو دده
دا خبره گرانه نه وه چه دومره پیلان ئی تهیه کړی وی چه خپلی ز نانه اوښکی ئی ور باندی
سپری کړی وی - او یانې د پخوا څخه کوم لځای دخپل لځان د حفاظت دپاره ټاکلی او خپلی
ښځی ئی پخوا هنی لځای نه لېږلی وی لیکن دهغو واقعاتو څخه چه وړاندی به ده ته پیشېږی
هم دا خبره معلومېږی چه خان جهان لودی پخوا له دی چه د لځان دپاره کرم منزل مقصود او
دیناه لځای تعین کړی د آگری څخه روان شوی و - او دده رعب او هیبت د شاهجهان په زړه
کښې تر کومې اندازی لځای نېولی و ددی خبری اندازه له دی خبری څخه په ښه شان سره
کیدلای شی چه دده دوه زره لیکر چه ښځی او کوچنیان اومال او اسباب او شاگردان په دغه
لیکر کښې شامل وو دومره یو خطرناک شی فرض کړ چه دده دیر زیات لیکر چه د شپې ئی
دده لږ لیکر په تعاقب پسی لېږل و کافی ونه گمانه او سهار ئی دپاڅیدلو اود خوب نه
راوښیدلو سره سم د آگری نه مسلسل لیکر لېږل شروع کړل اودغه د شپې لېږل شوی لیکر
د مرستی اوقوه الظاهر دپاره ئی وړدیر زیات او مجهز لیکر و لېږه دغه راز تصور او هیبت

دخان جهان دزده ورتیا او تور یالی توب او عیگریت اوسیه سالاری اولیقات او مرتبی تر جفا نی
 په ښه شان سره کولی شی او دخن جهان دزدور تیا او میرانی اندازه له دی کار څخه هم
 په ښه شان سره کیدی شی چه دی د آگری نه پت و نه وت بلکه دډولونو او تقارو سره په
 ښکاره ووت.

د چمیل جنگ

د آگری نه ۱۸ کړو په بیرته چه لمر څه قدرته را پورته شوی او د آسمان په غاړونی
 وړانګی خپری کړی وی خان جهان دچمیل نومی سیند څخه دپوری وتلو دپاره پیری راغونډولی
 چه په دغه وخت کښې د شاه جهان لښکری دغه لځای ته ور ورسیدی خان جهان په ډیره پوره او
 تلوار خپلی ښځی او کوچنیان دسیند بلی غاړی ته پوری ایستل او پخپله دسیند دی غاړه ته پاتې
 او د حمله را ډوډنیکو لښکرو سره ښی په مقابلې پیل و کړ او دغه لښکی سا مانه لښکر دغه ډیر
 زیات مجهز شاهي لښکرو سره په جنگ بوخت شو د پوی خوا د شاه جهان لښکر و ته مسلسل
 قوة الظهر او نور لوازم را رسېدل او خان جهان دخپل ډیر لښ او بی سامانه لښکر سره دسیند
 په غاړه په یو داراز لځای کښې دلښکرو سره مقابل او مخامخ شو چه بالکل دیو خوا بل خوا
 کیدلو لځای او موقع هم ور ته یلاس نه ور تله او دپوری خوا لښکر و او د بلی خوا سیند محاصره
 کړې ؤ لیکن سره ددی هم هر کله چه دغه ډیر زیات لښکر ددغه ډیر لښو ، ښکاره لوبښتنو د
 لښکرو سره مقابلې و کړه نو داخیره ور ته ښکاره او معلومه شوه چه د چمیل په غاړه د شکو
 دیوال نه و بلکه نن دچمیل په غاړه د فولاد یو داراز غر تشکیل شویدی چه هر کله ورسره
 د شاهي لښکرو سیلاب تصادم کوی نو یو داراز هیئت ناک آواز ور څخه پورته کېږی چه د کبر
 چاپیره علاقه خلک ور ته حیران یانی وی د مقابلې او تصادم نه وروسته د جنگ د میدان څخه ډیر
 سخت هیئت ناک آواز پورته شو او زده ورتیا او لځوان مردی او میرانی به دغه ډگر کښې
 دخپل مخ څخه بلو پورته کړ او دخپل جمال ننداره ښی نږی ته و ښو د له شجاعت
 به ډېرو مغو ، مجرل او تهور به وینو کښې پراته او ژوبل تیریدونکي لځوانان په خپله ښه پوری
 منځل دوینو باران دحمکې مخ تګ ور کړ او دمقتولینو به وینو ککړو وجودونو په دغه سور ډگر
 نقاشی کار شروع کړ او دسیند بلی غاړی ته ښځی او کوچنیان دسکښې په عالم کښې مېهوت او حیران
 ولاړ او دخپلو مړونو او ورونو او لځمانو دپیرانی او تور یالی توب ننداری کوی او دچمیل نومی
 سیند روانو او بو په خپل خوږ آواز په دی مضمون یوه نغمه ویله «تور یالی لځوان دهغه لځوان نوم دی
 چه د جنگ په وخت کښې د تښتیدلو دپاره ښی نه لری»

ددی جنگ اوشخړی نتیجه داشوه چه دخان جهان دوه لځمان «عظمت خان او حسین خان او پوزوم
 شمس خان او دشمس خان دوه ورونه محمد خان او محمود خان پښو سردارانو (۷۰) تنو پښتنو د مړو ډوډی جوړ

کرل اودشجاعت اوتوریالی توب اویشتون ولی حق نی په پوره ډول سره ادا او په ډیر افتخار له دی فانی دنیا څخه دارالبقا ته ولاړل - ددی پنځو سردارانو په خصوص کښی دینتو مخالف اوبی درده مؤرخ خافی خان دالفاظ لیکي :

«هر پنج پنجه شیر زبان را در بر د رنجه می داشتند و در معر که مصاف فیل دمان را امان می دادند »

دخان جهان پورته د کرشوی تلفات دنظرلاندی نیولی دشاهی لښکر تلفاتو ته هم فکر وکړه خدمت پرست خان میر آتش او سید محمد دسید مظفر خان بارمه کپو سی او سید محمد شفیع دسید مظفرخان کپوسی اود راجه تبهیلداس دده وروڼه او د بارمه دساداتو ۱۹ تنه پیاوړی او جنگیالی مشران اودیر راجپوت سرداران اویا تنه مغل سرداران ووزل شو اود راجه تبهیلداس اود راجه برتهی راج اوسید مظفرخان بارمه او خواص خان بهتی داسی ژوبل شو چه دمرو په د پری کښی ژوندی وموندل شو اوددیرو مودو د علاج او معالجونه وروسته د کښیناستلو او پاڅېد او اوگرخیدلو ودر شو - دشاهی لښکرو د ټولو مقتولینو پوره شیر په صحیح ډول نشی ښودل کیدلی لیکن ددوی دشیر اندازه په دی ډول کیدلی شی چه خان جهان لودی ددی شاهی لښکر د چمپل به غاړه ددیرو مقتولونه وروسته دچمپل دسیندڅخه پوری وټ او په دغه ورځ چه خان جهان لودی دسیندڅخه پوری وټ او جنگ غلی اوتر یوی اندازی ختم شو له دغی وخت نه تر (۲۱) ساعتو پوری شاهی لښکر دومره فرصت نه درلود چه به خان جهان پسی پوری وویځی اودوی دغه ټول (۲۱) ساعته دخپلو مرو په پنځولو اوتدفین کښی تیر کرل - په دغه وقفه کښی د آگری نه هم دپرنوی اوتازه دم لښکر راوړسید نو دخان جهان دیوری وتلو په دریمه ورځ دغرمی په وخت کښی شاهی لښکرو دچمپل نومی سیند څخه دخان جهان دتماقب دپاره په پوری وتلو پیل وکړ دغه لښکر خپل ټول اوزخیان به دهول پور کښی پر ښودل اودوی دگوالبار خواته روان شو او خان جهان په گوالبار چندیری بندیل کښته باندی تیرشوی گوندوانی ته ورسید - شاهی لښکر دخان جهان څخه دومره مرهوب شوی چه دخان جهان نه به وروسته وروسته اولری لری روان و خان جهان د گوندوانی ته د احمد زگر سلطنت نظام شاهی ته داخل شو او په دولت آباد کښی نی قیام وکړ - اوشاهی لښکر دمالوی دغرونو او محنگلو څخه تیرشوی دخان جهان په تسکله کښی بکلانه ته ورسید او په دغه محای کښی نی اقامت وکړ اوشاه جهان ته نی په دی مضمون خبر ورکړ چه پرته له دی چه ته پخپله رانشی اودا دراتلو تسکلیف په محان وه گالی تودا کار کیدونکی نه دی په دغه وخت کښی تبهیلداس اودیرتهی راج اوسید مظفر بارمه - او خواص خان بهتی اونور مجروحین ښه اوجوړ شوی وودغه مجروحین شاه جهان راوغوښتل اوقاشر خلعتونه او ډیر ډیر انعامونه نی ورته ورکړل او دهغو رتبی نی هم پورته کړی - اوخواجه ابوالحسن اونور هغه سرداران چه دتماقب لښکر سره نی په بکلانه

کښې توفې کړی و دتېسېن او آفرین مورد وگرځیدل او منصوبه یې هم پورته اوجکې کړې شوه.
دخان جهان سره شاهجهان مقابله :

دربیع الاول په لمړۍ ورځ ۱۰۳۹ یخپله شاهجهان د ډیر زیات لښکر سره د آگرې نه روان او د ډیرو مز لو او سفرو نو نه ور وسته د نریدا نو می سیند څخه پورې و تلې دڅانديس په سرحد کښې داخل شو او ارادت خان او ښایسته خان او اعظم خان او راجه کچ سنگه ته یې پشغوس زړه لښکر ورکړ او ارادت خان یې ددغه ټول لښکر لوی منسبدار او زمه دار سپه سالار وټاکه او دده ته یې دخان جهان دنیولو ډیر تاکید وکړ. او یخپله د جمادی الاخر په میاشت ۱۰۳۹ کښې برهان پورته ولاړ او په دغه ځای کښې یې قیام وکړ او دخپل قیام په دغه سلسله کښې یې دبرهان پور نوم دارا سرور کښېښود، خواجه ابوالحسن یوالمی برهان پورته راغی اود شاهجهان د ملاقات شرف یې حاصل کړ او ده ته یې هم دخان جهان د نیولو په خصوص کښې مؤکد هدایت ورکړل اوده سړه یې شاه نواز خان هم د ډېرو لښکرو سره ولېږه او شیرخان د کجرات کور نرته یې هم دا حکم ولېږه چه ته په احمد آباد کښې خپل وکیل مقرر کړه او یخپله د کجرات د لښکرو سره د ابوالحسن امداد ته ځان ور سوه اود بیکلانی راجه ته فرمان ولېږل شو چه ته باید خپل ټول طاقت او ذرائع د شاهي لښکرو په مرسته په کار واچوی که څه هم داحمد نگر د نظام شاهي سلطنت اودشاهی هند مقبله حکومت په منع کښې دیغواڼه دیو راز جنگک حالت قائم و . مگر د شاه جهان ، په تخت باندې د کښېناستلو نه وروسته ددواړو خواو نه کومه خاصه سر کړمې په دی خصوص کښې نوه ښکاره شوی اوهر کله چه خان جهان دغې خواته ولاړ نو په دغه وخت کښې دشاهی هند لښکری په ډېر زور او شور اود ډېر زیات مقدار دغې خواته روانی شوی اوشاه جهان خپل ټول قوه او ممکن ذرائع دغې لور یعنی ددکن خواته متوجه کړل داحمد نگر ریاست هم د مقابلی تیاری وکړه اوشاه جهان د کالبي صوبه دار عبدالله خان هم را وغوښت اوپه دی حمله کښې یې دی هم شریک کړ اودتلنگانی او څانديس او بیکلانی دریاوړوخواو ته داحمد نگر په ریاست حملی شروع شوی اوپه دی جنگک کښې امام قلی خان، دجان سپارخان زوی اودشجاعت خان زوی او راجه ستر سال سنگه دمان سنگه وراره او دیانت خان او نور نامتو او پیاوړی سرداران په دغو جنگونو کښې مړه شول او گرد هرداس او نور ډېر را جپوت سرداران ټول شو په دی وخت کښې شاهجهان داحمد نگر په ریاست یوالمی جنگی فشار رانوست بلکه ددی خبری کوښښ یې هم شروع کړ چه داحمد نگر امرا اونور رهايا خپلی خواته مایل کړی او دغه راز سیاست یې داحمد نگر په ریاست کښې چاری او شروع کړ لکه چه ددی سیاست په اثر ددی جنگک په دوران کښې داحمد نگر دریاست ډېر سرداران دپاچا

حضور ته حاضر شو او هڅونه چېک چېک منصوبه ورکړه شو په دې خلکو کېنې جادوړای د (سبو امره نه نیکه) ساهو بهونسه دسبو امره نه یلار اود جادوړانی روم اوچکد بودجا وړانی اخبشی او پتنک راو او تاوچی اونور مرهتبان په خصوصی ډول سره د ذکر او یا دواو وړدی چه دی خلکو ته شبا هجهان ډېر ډېر جاگیرونه او چېک چېک منصوبونه ، ورکړیدی ، هم له دی وخت څخه د مرهتانو حوصلې چکی شوی اوددی خیانت په اثر د نظام شاهي حکومت په سترگو کېنې هم ددوی اهمیت ډېر زیات شو ، او په مسلمانانو سردارانو کېنې شرزه خان اوسادات خان هم محکمه د ذکر وړ دی چه دوی هم دشا هجهان حضور ته حاضر شوی او چېک منصوبه نې اخبستی دی اودشا هجهان داتدیر نه یواځې داحمد نگر دریاست ډېر شانی موجب شو بلکه دی تدیر خان جهان لودی ، هم ډېر متفکر او حیران او پریشان کړ

د راجوړی جنگ

ډیورته ذکر شوو غدارانو مرهتبانو دخیانت او د شاهجهان دترغیب په اثر، د مرهتبانو جمعیتونو انگلیسان خپل پغان سره شامل کړل دسمندر دغاری ددی ته نې داحمد نگر ریاست ته ډېر مشکلات پېښ کړل او ددغو تدایرو په اثر داحمد نگر ریاست ته ډېر مشکلات پیدا شو ، لیکن خان جهان دیوی خواڅخه شاهي لښکری د وړاندې تللو څخه منع کړی وی او دبلې خوانه نې ددی خبری کوښښ هم کاوه چه د انگلیسانو او مرهتبانو دغه دفتنی او رهم غلی کړی کوم شاهي لښکر چه د خسان جهان په مقابل کېنې چټکېده خان اعظم ددغې لښکر لوی سره سالار و او هم دالیکرو توانه لوی او ډېر اوقوی لیکرو هر کله چه اعظم خان تر ډېرو ورځو پوری کوم کارونه کړېشو اودمخه نې څه پوره نه شو نو شاهجهان د اعظم خان په محای آصف خان دوزیر اعظم اوسپه سالار په حیث ډېر هان پور څخه ولېږه - هر کله چه اعظم خان په مچل گانئون نامی بجای کېنې د آصف د ماموریت اومقررې څخه خبر شو نو ډیر پښیمان او شرمنده شو - اوهم په دی وخت کېنې دا خبرهم را ورسید چه خان جهان لودی دمرهتبانو او انگلیسی باغیانو دسرکوبی نه فارغ شوی اود خپل ډیر لږ جمعیت اواهل اوعیال سره په داجوړی نومی قصبه کېنې مقیم اودشاهي لښکر له خوا بالکل مطمئن اوینه دی اعظم خان دخیلو هڅو یا کامیو دلالاتی ډېاره چه تر اوسه ورته پېښ شوی وی دی دغه موقع غنیمت وگڼله او د آصف درار رسیدلو څخه وړاندې نې دیو ډیر زیات او جراز لښکر سره حمله وکړه او خان جهان لودی نې گیر اومحاصره کړ : د اعظم خان سره په دی حمله کېنې بهادرخان د دریاخان لوی او راجه جی سنگه او راجه تبهلداس اوسپهد اراخان او خواص خان او سردارخان او مرحمت خان او اعظم خان دتوب خانې داروغه اوتهر داسې

جهاله او راجه اتوپ سنگه لو راجه بهار سنگه بنديله او خان زمان او هر اسب دمهات خان
نخامن اوشيرخان او شاه نوازخان او چندر من بنديله او كيلوجي مرهته او اجي رام مرهته او
چکديو مرهته اوصاف شکن خان او نور لوی لوی سرداران شريك او موجود وو. خان جهان لودی
ددی ناخايی بلا او ناکهانی، مصیبت په مقابل کښي هم خپل عزم او استقلال د لاسه ور نه کړ
او خپلی کهي او کوچیان یی دخپل نور اسباب اولواز موسره د نزدو غرونو درونه ولېږلې او پخپله
دخپل کوچنی جمعیت سره چه دده دوفادارانو دوستانو او خپلوانو څخه تشکیل شوی و په مقابل
بوخت شو او د شاه جهان لښکرونه یی بیا دوباره دچميل د جنگه ننداره ور وښودله - په دی
شخړه کښي خاصه او د ذکر او یادوني وړ خبره داده چه بهادر خان د دریاخان محوی د شاهي
مقدمه العیش سردار او په ټولو کښي زړه ورسړی راوبلی خواته دده پلار دریاخان اودی دخان جهان
لودی همدم اودوست اولوی سردار و او دا دواړه پلار او محوی دیوبل سره سخت د شمنان اودیوبل
دوینو تڼی وو دخان جهان لودی دیوه وراره نوم هم بهادر خان و اودی په زړه وړ تیا او
میرانه کښي د دریاخان د محوی بهادر خان حریف او مقابل و. خان جهان لودی اودده ملگری
شاهی لښکر دا سی گیر او محاصره کړل چه په ظاهر کښي ددوی د خلاصیدلو او کومه خواته
دوتلو کوم یو صورت نه لیدل کیده اوشاهی لښکرو برخیره په غشو او تورو او نیزو او خنجر ورو
او بلو د شاهی لښکرو ډیره برخه په ټوپکو هم مسلح وه په دغه محای کښي ډیر سخت جنگه او
خونړی مقابلې وشوی او په دغو مقابلو کښي بهادر خان د دریاخان محوی د شاه جهان د لښکرو
پیاوړی سردار دوه مخایه په غشو او یو محای په توره ژوبل اوله دغو پرهارو نو څخه تر شو
اوده سره تاهر سنگه جهالا هم وو ژل شو دیوسخت جنگه نه وروسته په شاهی لښکرو کښي
دماتی علامی ښکاره شوی او ټول لښکر یوی خواته را ټول اود یوی غونډی په خوا کښي
غونډ شو او خان جهان په دغه وخت کښي چه دخپل حریف په مغلوبولو کښي مصروف و په میدان
فایض او بریدل کیده شاهی لښکر دخپلو محانو د سنبه اولونه وروسته بیا حمله و کړ او په دی
حمله کښي د مرو دلی اودیبری جوړ شو او د تورو دېرېښ او برېښنا دخلیدلونه وروسته د غره
په درو کښي دوینو خورونه وښودل او د ننگیالو پښتونو مېړانی او زړه وړ تیا د شاهجهانی لښکرو
عقل سرته راوست او په دی جنگه کښي دخان جهان وراره بهادر خان دجنگ په میدان کښي شهید شو
اودوست اودښمن نه یی د پښتون ولی او مېړانی درس یرښود او خدکوتنه یی دا خبره ښکاره
کړه چه پښتون محلی د مېړانی په ذکر کښي محان څه رنجه فدا کوی د خافي خان لیکي چه
د هر کرا زخم کاری مېرسید آرزوی زخم دیگر نموده قدم جرات بقصد سربازی پیش
میگذاشتند تا آنکه بهادرخان از طرف خصم از زخم پای پیاپی از پا درآمد بهادر خان که از
سیاری زخم افتاده بود چون رمقی باقی داشت بعدد غیرت از جای خود برخاسته باز روی به

لشکر یاد شاهي دست به شمير برده حمله هاي مردانه نموده آخر به زخم گوله تفنگي افتاد راجپوتی آمد که سر او را جدا سازد چمدن از کمر بر آورده چنان افتاده بر راجپوت انداخت که گوش او یاد داد را جپوت زخم خورده دست از ویران داشت سر او را جدا ساخته با انگشتی دست ویران او نزد اعظم خان آورد

به دغه وخت کښې خان جهان تر دیره وخته پوری خیل نور مقاومت په میدان کېې مناسب ونه گانه اود خیل اهل او عیال خواته ئې مخه وکړه او هنوی ئې دخیل لمان سره کړل او بالکل ووت

په کوم پیل باندی چه دده عیالونه سپاره وو هغه هم په دغه وخت کښې د پښو خفه پاتی شو اوله دی کبله ئې مجبوراً خیل عیالونه په آسونو سپاره کړل - په دغه وخت کښې په شاهي لیکرو کېې دومره همت نه و پاتی چه دده تعاقب وکړی - شاهي لیکرو په دغو جنگو کېې یوهمی دومره کامیابی و کړ شوه چه دخان جهان وراره بهادر خان و وژل شو که شهم په دغه جنگ کېې د شاهي لیکرو خغه هم دیر خلک او لوی لوی سرداران وژل شوی وو د بهادر خان کوته اعظم خان شاهجهان خغه برهان پورته ولېږله او ددی کوته په غمی کېې د بهادر خان نوم کینل شوی و او دا کوته ددی خبری دلیل او ښکاره علامه وه چه بهادر خان وژل شوی دی شاهجهان ددی کوته په لید او دیر خوشحالی او سازونه وکړل او په برهان پور کېې ددی کار نامی په مناسبت جشن جوړ او په قبول ښار کېې ئې چراغان وکړ - که شهم داحمد نگر نظام شاهي سلطنت دخان جهان لودی په ور تلو دیر قوی شوی او هم دغه دخان جهان لودی د مېرانی او توری برکت و چه دغه نوچنی ریاست د هندوستان دیو لوی شهنشاه شاهجهان غوندی پاچا سره کامیابه مقابله وکړی شوه او ددی شهنشاه په مقابل کېې ئې خیل رعب او وقار وساتلی شو - لیکن دمسلسو جنگونو او مقابلونو وروسته دغه ریاست په تنگه شو اود احمد نگر د دربار روغی ته میلان پیدا شو اودغه ریاست په دی خبره کېې غور او فکر کاوه چه په کوم ډول او تجویز خان جهان لودی شاهجهان ته وسپاری او خان جهان لودی ته هم ددی مفکوری خبر رسیدل او هم له دی کبله هغه په دکن کېې هم خیل لمان په خطر کېې ولید اودا تجویز ئې وکړ چه باید دما لوی او را جپوتانی او پنجاب په لار خیل لمان پېښور او دیا غستان غرونوته ورسوی او په دغه لهای کېې دمه جرده کړی او ده ددغو لهایو د پښتنو قلیلو خغه هم د دمدردی او مرستی هیله در لوده - هر کله چه خان جهان لودی داحمد نگر د ریاست د حدودو خغه ووت اود خاندیس په حدود کېې داخل شو نو په دی کار د شاهجهان فکر اوحواس دیر خراب شو او عبداللہ خان او سید مظفر خان بارمه او سرقران خان او درگا داس او

ما دھوسنگه او بکه تاز خان او نورو سردارانو ته نی اښکری ور کړی او ټول نی په دغه خبره مامور کړل چه دنریدا نومی سیند ټول گود رونه د کنترول لاندی و نیسی او په دېر دقت سره ددغو گودرونو محافظه وکړی او خان جهان لودی ته ددی خبری موقع ور نه کړی چه هغه دنریدا سیند څخه پوری وولعی او د هر سردار سره دوه دوه (گوزبردار) ددی مقصد دپاره مقرر کړشو چه دیو سردار خبر بل سردار ته رسوی په ددی ترتیب ددغو گودرونو په محافظت دوه سوه (گوزبرداران) موظف شو اوله دی څخه داخبره هم معلو میږی چه ددغو گودرونو دساتنی او اښکرو دا داری دپاره سل تنه سرداران مقرر او ټاکل شوی وو خان جهان لودی له دغی سیند څخه پوری وت او هېچا دی دپوری وتلو څخه منع نه کړی شو . خان جهای دما لوی اورا چپوتانی غرونه او داگونه او لمنګلونه او لودی زوری تربتو او ویستلی او تر دیال پور پوری نی لمان ورساوه په ظاهر کښی خو احمد نکر او دیال پور بالکل یو معمولی شی معلومېږی، لیکن دهندوستان په نقشه کښی چه دښکر او معلومات خاوندان احمد نکر او دیال پور وگوری او دغه فاصله لمان ته معلومه کړی او په ددی خبره هم لمان پوه کړی چه په دی لپار کښی کوم کوم غرونه او سیندونه او چارونه او قصی پرتی دی او بیا دا موضوع هم دنظر لاندی و نیسی چه په برهان پور کښی شاه جهان دهندوستان دټول بر اعظم یا چا دپوره طاقت سره پروت اود خان جهان د هر حرکت او هر کلام په پوره طاقت سره تعقیبات کوی او د هغه وینو ته تنزی ناست دی نو په دغه وخت کښی په ورته دا خبره ښکاره او معلومه شی چه د خان جهان دزرو اویا دولسو سوه هغو پښتنو سره چه په مودو مودو د جنگو نو او شو کیر و ځپلی وو تر دیال پور پوری رسیدل کوم معمولی کارونه و او که دی دافغانستان دغو نو پوری را رسیدل وای نودا خبره بالکل ممکنه اودپره یقینی وه چه د شیر شاه اعظم سلطنت بیرته دپښتولاس نه ورغلی وای اوشاه جهان به هم لکه دخیل ورنیکه همایون غوندی په ایران اوهندوستان کښی ووژدی ووژدی زلی کړی وای لیکن پاک خدای ته به دغه خبره منظوره نه وه بلکه پاک خدای ته به دا خبره منظوره وه چه دحضرت همام گیر علیه الرحمه په ذریعہ په هندوستان کښی اسلامی اثر قائم کړی . د پښتور او پنجاب صوبه داران هم غافل نه وو او دی خبری امکان نه درلود چه خان جهان لودی د دیال پور څخه رواندی راشی او د پنجاب او یا سینده په میدانو کښی یا گرفتار او یا قتل نه کړ شی . د خان جهان د خبر دارویدلو سره سم د جالندهر نه نیولی تر پیښوره پوری به ټولو چوکو کښی حرکت اوه فعالیت پیدا شو او هم له دی کله خان جهان لودی د دیال پور

څخه بیرته د مالوې خواته متوجه شو - او هر کله چه سرویج ته ورسید نو پدغه لځای کښې درې څلور ورځې - معطل شو - پدغه موقع کښې عبدالله خان د کال بیس سو به دار او سید مظفر خان بازمه د سرویج خواته متوجه شو لیکن هر کله چه دوی سرویج ته ورسیدل نو دوی ته دا خبره ټینګاره او معلومه شوه چه خان جهان لودی دوه ورځې وداندي له دی لځای څخه تللی دی او کوم د حکومت دوه پیلان چه په سرویج کښې وو هغه ئی هم د خپل لځان سره بوتللی وی . . .

د دریاخان شهادت

خان جهان چه د سرویج نه روان شو نو د بکرماجیت د جها رستګه بند یله د لځوی په علاقه کښې داخل شو او بکرماجیت د خپل جرالینکر سره د خان جهان د نیولو د پاره روان شو - پدی لځای ددی خبری یا دول ضروری معلومېږي چه خان جهان د آګری نه د دوو زرو تنو د جمعیت سره وتلی وو چه ټول پښتانه وو پدی دوو زرو پښتنو کښې هېچا دده ملګر ټیابری نه ښودله سره ددی چه نه چا دی ته یرېښودل چه په کوم یو لځای کښې په آرام کښې او یا لږه ډېره دمه جوړه کړی دوی به هره ورځ او هروخت یا په چمکه او یا په مزلو بوخت وو او تل به د دوی مقابله د دومره ډېرو او دیراز مجهزو لښکرو سره وه چه په کم او کفایت کښې به دوی د هغو سره هڅه تناسب نه درلود .

پدی موقع کښې ددی خبری بمصلا هم ډېره ګړا ده چه آيا د خان جهان د سرداری قابلیت ډېر ریات او د تحسین وړ دی او یا دده د هغو دوو زرو پښتنو ملګرو وفاداری دډېر زیات تحسین او آفرین وړ ده لیکن په هر صورت انسان اړوړو دا خبره تسلیموی چه څه جهان یو دا راز لایق او شریف سردارو چه د هغه پخوا او ماحول کښې یو او دوه نه بلکه یو دا راز متقدم و او وفادار و او توریالو او جان نثار و او دا راز منتخب خلک را ټول شوی و چه هغوی هر راز تکالیف وکال او په نتیجه ټیې ئی لځاونه فدا او قربان کړل او پدی لیاړ کښې ئی هېڅ قسم فکر او تأمل ونه کړ - د کوم یو سپه سالار او شریف سردار تعریف له دی څخه زیات شی کیدی چه دده د لاس لاندی خلک تر آخره پوری دده وفادار او پدی باندی همانونه قربانوی او دده ملګری د مرګ د وخته پوری وفادار و ، د ډېرو او په سو و سختو اولویو معرکو او جګړو نه وروسته چه پورته مو د هغو ذکر کړی دی ، څه جهان څخه ددغو دوو زرو فدا کارانو او سربازو څخه صرف نه سوه فدا کاران باقی پلټی شو د مسافرو دغه مصیبتونو خپلی فاقه کښې د خالق ژوبل او ناروغه او ښځې او کوچنیان او نور د دوی دځوراک

خکاک لوازم او تجهیزات او خمی قول شبان شامل وو - او بکرماجیت بنديله ته چه د (۱۵) زرو سپرو سره ددغي قافلې د تالا کولو د پاره وتلي وکوم گران اومشکل کارنه و خان جهان غوښتل چه پدی نهو سوه لیکرو بکرماجیت بنديله د (۱۵) زرو لیکرو مقابله وکړي ، لیکن دریا خان په ډېر اصرار په خان جهان دا خبره ومنله چه دی پنځه سوه ته د خپل لمان سره واخلي او خان جهان دخپلو کله و اور یو را نو او دغو پنځو سو ونډو سره وړاندی لمان وباسی او دریا خان دغلورو سوو کسو سره دبنديله لیکریه دی لمانی کښې هل کړی

پنځی او کوچنیان اور غوران دخان جهان دلمان دیاره غذاوو او په هر لمانی کښې به هم ددوی له کبله دمشکلاتو سره مخامخ کېده او که دده په غاړه کښې دغه دینځو او کوچنیانو بار نهوی لویلی نو غالبه خره داده چه دهندوستان به تاریخ کښې به خان جهان لودی یو ښکاره تغیر پیدا کړی وی په هر صورت خان جهان د کله و اواطفو سره وړاندی ولاړ او دریا خان یاتی شواود بکرماجیت بنديله سره ننی په مقابله پیل وکړ داغلورسوه تورپالی به خپل خپل وار دجنگ په دغه ډگر کښې شهیدان شواود دریا خان هم په دغه جنگ کښې په ټپه دټوپک په گولی ولگید او شهید شو بکرماجیت دسهار نه تر ماښامه پوری دغو تورپالو سره قباڼه وکړه او دغو غلورو سوو ښکېلو او تورپالو پښتو واریه وار په دغه میدان کښې د شهادت جامونه وڅکل اوددغي تجویز به اړخان جهان په دې ورځه شان سره ددی خبری موقع په لاس ورغله چه دبکرماجیت بنديله د علاقې څخه لمان وباسی بکرماجیت ددریا خان سرغوڅ کړ او برهان پورته ننی شاه جهان څخه ولېږه شاه جهان دبکرماجیت په دغه کار نامه ډېر خوشحال شو او جمدهر او یوه مخصوصه توره او تقاره ننی دته دخلعت په توگه ورکړل او دده منصب ننی پورته کړ خان جهان اودده ملگری دمسلسل سفر څخه په تنگه شوی وو اود (بهانیر) نومی لمانی به خوا کښې ننی چه د جهان سی به شمال اولمرخانه اړخ کښې پروت دی قباو کړ او په دغي لمانی کښې ننی دمه جوړول او څه قدرته توقف کول یو ضروری کارو گانه

د بهانیر جنگ

هر کله چه سید مظفر خان بارمه ددی څخه خبر شو چه خان جهان به دغه لمانی کښې د خپل لږ جمعیت سره توقف کړیدی نو ده خپل لمان ددیرزیات لښکر سره دغي لمانی ته وروړسوه او خان جهان یو ورځ لمړی له دی څخه خبر شوی و دی چه لمان د لمانی خواته را نژدی شوی او راروان دی و ده ددی خبر دا وریدلو سره خپل اهل و عیال او ژبیل اور غوران یومزل وړاندی و لېږل او پخپله ننی لمان د مظفر خان دمقابلې دیاره تیار او آماده کړه دریا خان دواړونه وروسته خان جهان لودی دخپل

ژوندون څخه یزار اوله دنیا اومافیه څخه متنفر شوی و دسید مظفر خان سره دامقابله ډیر لویه اود بادگار ودمقابله وددی چنگ په نسبت دمنتخب اللباب العاط دادی

دعجب مقابله ومقاتله رستانه ازهر دوطرف روداد که سیدان بارمه مقابل شمیر افغانان که هر یکی چون سد سکندر ثبات ورزیده داد شرط نمک خواران آخر روز میداد پروانه وار بران شمله کوه زده جوهر شجاعت بروی کار آوردند و از افغانان نیز چقلیش هلی مردانه بظهور آمد که سادات بارمه آفرین گفتند

چوپړن اذر که ابر بهر مصاف برون کړد شمیر خود از خلاف
چنان کشت دست و بشل کارزار که شد تیغ ها جفت مقرض وار

په دی چنگ کښې خان جهان په خپل لاس دځان هام خپل چه شیرزاد نوم ئی درلود او راجه درگناواس راجیوت وژل او خان جهان اودده اکثر ملگری ژوبل شواو دځان جهان دوه هلمن دقویکونویه گولپو وژل شواو خان جهان لدغی لمایه د کالنجر خواته روان شو په دغوخت کښې دده ملگری دسلواو یا ددووسو تنو څخه ډیره وو پاتی شوی په دغی وخت کښې د کالنجر غله دارسید احمد ته د خپلی میرانی اوتوری ښکاره کولاینه موقع په لاس ورغله اوده دځن جهان زوی حسن خان اومعینی نور ژوبل او زخمیان ونيول او له دی درحم وړ مظالمومی غافلۍ څخه ئی مخنی جتنی او دځوراک شیان واخیستل او دغه غله ئی چور او تالا کړه

وړوستی جنگ

خان جهان د کالنجر څخه روان شوی (تالاب سندهره) نومی لمای خواته ورسید دالمای د کالنجر په شمال کښې د (کښ) نومی خود په غاړه بیروت دی - او په دغه لمای کښې ئی هغو ملگرو ته چه باقی پاتی شوی وو په دی خبره قسمونه وړ کړل چه ناسی له ما څخه جلاشی او خپل لمانونه ژوندی خلاص کړی لیکن هچا د ده خبره ونه منله او قول په دی خبره قسمونه وخورل چه موږ به تر آخره وخته پوری له تا څخه جلا شو . راجه طا د هوستنګ هم دتیر جنگ ته وروسته دسید مظفر بارمه سره یو لمای شوی او هغه څخه راغلې ؤ د دی دواړو حمله وکړه او خان جهان خواته ئی لمانونه را ورسول او په دی وخت کښې خان جهان څخه شل تنه سړی او دوه پیلان باقی پاتی وو (او دا هغه دوه پیلان وو چه دسرونج څخه ئی دخپل لمان سره بوتلی وو) دوی ددغو دواړو پیلانو اړخ ته سنگر ونيو او په غشو ویشتلونی پیل وکړ او دښه وروسته تورو ارنیو تنه خبره ورسیده .

زه اقوام چه دمیرانی او شجاعت دلمنگل دزمری خان جهان شجاعت ددی ورستو ساعتونو
حال په خیل قلم ولیکم . خاخی خان دخان جهان سره بالکل هم دزدی نه لری او دی دخان
جهان په بدو ویلو او خان جهان د شکمنلو کولو غصه بالکل پاک او پروانه کوی او تل دغه
دذات او شاهی تذکره په دیره خوشحالی سره کوی . زه په دی لهای کښی دخاخی خان خیل
الفاظ نقلوم

دخان جهان چون شیرنیر غورده وزخم رسیده غرش کنان به نیر درستانه پر داخت

بیت

خرا میده شیران بگشت آمده نه نهنگان ز دریا بدعت آمده اند
در آن عرصه شوری برانگیزند که در چشم مفر نمک ریخته اند
ز برند یکهای شمشیر کین لب زخم بر تیغ گفت آفرین

و آن از جان سیر آمده خون گرفته در عرصه کار را په هیچ وجه کوتاهی نه نموده
داد مردانگی میداد تا طاب عمرش به تیغ اجل بریده گشت و به برجهی ماد هو سنگه از یاد
آمد و باوجود زخم دیگر که به پای رسیده باز بعد از افتادن خود داری نموده نشسته
تادم و ایسن از دوست و دشمن آفرین شنیده در جواب مجاریه حریف کوتاهی و پهلواخی نه نموده
تا رسیدن سید مظفر خان بدستبازی حریف جانستان به عالم بقاشافت ، گویند شاه قلی نام
گرزبر دار سراو را از تن جدا ساخت .

په دی وروستی چذکه کښی هم خان جهان لودی سید مظفر خان یو نسی او (۲۷)
تنه نور شاهجهانی تورپالی دلمان غصه منگښی او ودا نسی کړل او دی هم شهید شو . دزمری
دزغ غصه دیرلوی پهلوان و برهنی او ددیرو تورپالو دوبری متیازی خطا کښی او په
کوم وخت کښی چه نرزمی په پیسل حمله کوی نوییل په لسکی کښی او خپله مدافعه کوی
او په کوم وخت کښی نرزمی و غر مېنری نومونږ په خپلوستر کو لېدی دی چه ددېرو خلکو
په پټو کښی یی اړتی شی لیکن مونږ داندازه هم کتلی ده چه یو دسر کښووزی سړی
دزمری پوستکی وېاسی او دغه بری تونه او دبري تونو وپټشان په دېر اطمینان سره په
اوراسکیت باندی سوزی او کوچنی کوچنی هسکان او اطفال دغه انکی را کاږی او
دغه په سترگو کښی گوتی مندی . هوښیار خدکه له دی راز منظرو غصه عبرت اخلی او
قافلان له دی راز چارو غصه په بی پروائی سره تیرهنی .

د پورته ذکر شو و دوو زرو تور یا لوڅه دخا جهان د شهادت نه ورسته دېرش تنه وریالی باقی
پاتې شوی ووچه دغو تنگېاودخان جهان اهل او عبال د لځان سره یو تسلل
چه له دغو خلکو څخه یعنې په مختلفو لځایو کې و نیول شو او یا یو یو خپل لځان په ځان جهان
باندي فدا کړ.

هر کله چه هېدا الله خان شاهجهان څخه دخا جهان سربوړ نو شاهجهان فی العالی د هېدا الله
در سیدلو سره سم دته د شش هزارې منصب او د فوړوز جنګه خطاب ورکړ او د خوشحالی
جشنونه یې برپا کړل او د شاهجهان زړه په آرام اوبی غم شو. خان جهان د جمادی الثاني په
اخر او یا درجې په شروع ۱۰۴۰ هـ کې شېد شو دخا جهان غوږ کړی سر شا هېجهان
ښار په ښار وګرځاوه.

بیت

سرکشته بر نيزه می زد نفس که مزاج مردان هین است و بس

(بای)

جزر و مد طبع

ترجمه و تفسیر بناغلی سراج الدین - محمد

کم و بیش هر آدمی میدانند که حالت مزاجی او قرار ندارد گاهی خوش و فرحان، زمانی ملول و پژمان است، در بعضی اوقات و سعادت متظرب و رج و محنت و مترصد کربت و نکبت است و قتی بر عکس شقاوت را سعادت انگارد و عسر را یسر شمارد... حدوث این تحول و تبدل و قبض و بسط در مزاج آدمی، هیچ استثنائی ندارد. هر انسانی بالطبع محکوم عرض المزاجی و تلون طبع است از مدتی همان و دانشمندان در صدد برآمده اند موجبات را جستجو کرده بدانند این تبدل و تکلیف مستمر در طبع انسانی ساخته چه عانی است. مخصوصاً آنچه دانشمندان را ناگزیر از تحقیق و استنباط در باره قبض و بسط طبع نموده اینست که تاثیر و عکس العمل کاری پیوسته یکسان نیست بلکه با تبدل زمان تبدل کیف و اثر نماید. مثلاً وقتی ملاحظه میشود که آمر اداره یا رئیس موسسه خوش خوی، ملایم و بردبار است و مثل همیشه سخت گیری و پناه جوئی نمیکنند، روز دیگر بقدری تند و عصبانی است که نه فقط سهوهای خورد و ریزه را صفع و عفو نمیکنند بلکه درست را نادرست و خوب را زشت گوید و زیر دستش را مستوجب تکیه و توبیخ شناسد، یک روز ملاحظه می کنند طفلی از اطفال مطیع و خوش رفتار است روز دیگر عناد و اجاج او از حد گذرد و صفای عیش خانواده را منقص گرداند.

طبعاً همه ما ملالت این حالات متضدی هستیم که عارض روح ما میشود ولی عامل پیدایش آن را ندانیم و بگذاریم حوادث نا ملائمی اسباب تکیه و تاثیر شود و موفقیت ها موجبات خوشنودی را فراهم آورد.

بعضی آنچه را که علت واضع دارد منشاء آن معلوم است غم و آنچه مسبب آن مجهول است هم دانند، برخی گرفته گی طبع را که معلول علتی نباشد مقدمه حوادث مشغولی دانند که باورخ خواهد داد. گوئی روح ویرا ملهم بیکار نه غریب و مستقبل عصبی نماید. اطباء این جال را ناشی از قنور هضم دانند و با سبب خاصی مجهول کنند. بعضی دیگر برینند که چنانچه اثار عادت ماهانه دارند مرد ها نیز بعکس کم سرشت تا ببع عکس و حالت

بمصرعه اند که در حدوث آن احوال احساس گرفته کی کنند مشوش و نا آرام باشند، ولی باید گفت که این حال برزنها نیز طاری شود حتی اعتدال از آن مستثنی نباشند. دانشمند انبیه که در باره مدوجزر طبع بدریافت حقایق سود مندی موفق گشته داکتر کس فورد حامی هرسی طبیب و ساینس دان معروف امریکا است این دانشمند از هفده سال بدینطرف در پیرامون قبض و بسط طبع مشغول آزمایشهای جدی بوده و در نتیجه مساعی بی انتهای خود بدرك حقایق بی برد که در دنیای علم سابقه و نظری نداشته است نامبرده در سایه تفحصات و تحقیقات خود باین بدانت که قبض و بسط طبع آدمی حادثه اتفاقی و وقتی نیست بلکه بدانند جز و مد دریا در تحت قانون ثابتی بمنصه وجود آید و هر يك از این حالات همچون پیدایش روز و شب یسکی دربی دیگر بود - حوادث خارجی و اتفاقاتی که مورت سرور یا حزن شود برین مظاهر تاثیر خاصی وارد نیابرد ولی ممکن است مایه سرعت یا بطول حالات مزاجی گردد. اگر شخصی در دوره انقباض و انقباض مزاجی استماع خبر خوشی نماید و مؤوده باو رسد خوشی مختصری بوی دست و دو باره بحال سابق گراید کذا در دوره انقباض خبری نا خوش چندان مؤثر و پایدار نباشد.

این دوره های با قاعده يك نسق که بلافاصله یسکی بعد دیگری پدید گردند موسوم بدوره های حیاتی در پیدایش تناوب مد و جزر طبع هیچ وقفه و تعطیلی هم نرسد همینکه دوره بسط مزاجی مدت معلومی را به پیماید نوبت بانقباض و انقباض رسد و در پایان دوره انقباض مرحله انقباض قرار آید قافله عمر آدمی از اول نشئت تا وقتی که شعله حیات رو بخاموشی میگردد در نشیب و فراز مزاجی مرور میکنند و جریان زنده گی محکوم جزر و مد طبع است. داکتر هرسی برای اینکه بدانند دوره های حیاتی با پیمودن چه راه و روشی تجدید میشوند در سال ۱۹۲۷ - ۲۵ نفر عملة کار خانه ریل سازی را در تحت ارمایش و تجریت خویشتن قرار داده و هر يك از این اشخاص را روز چهار مرتبه از لحاظ صحت کسبت و کفایت کار معاینه میکرد و مراتب حزن یا سرور طبع انها را بادقت و توجه مخصوصی تفحص و تجسس مینمود. مشا را به برای هر کدام از این عملة ها دفتر یادداشت جدا گانه وضع کرده و در آن تمام معلومات راجعه به او را ثبت و ضبط میکرد، بالاخره از آزمایشهای مکرر و متتادی که پیش از یکسال طول کشید با شفقی زاید الوصف دریافت که دفترها و یادداشتهای وی صورت يك نقشه مرتبی اختیار کرده و میزان المزاجی هر يك از آنها قوس صعود و نزول را دو مدتی معینی که شباهت تامی يك دیگر دارد پیوده در مدتی انقباض طبع یا حضیض مزاجی مقدار کار انها رویه تقلیل رفته و بعکس در دوره اوج کار و معمولات آن کامل با قاعده و يك نواخت بوده است.

این عملها را بطور عموم در دوره انبساط مزاجی باهمه فعالیت و خسته گی کار جدی و خوشنود بوده اند .

داکتر هرسی در یکی از روز های از مایش ملاحظه نمود که دست کار یگری با تصادم بچرخ ماشین از بازو مجروح و مقطوع گردید اتفاقاً موقعیکه کار یگر مزبور در شفاخانه بسر میبرد حالت مزاجی وی قوس صعود راسیر میسکرد از اینجه از فقد ان بازو چندان متأثر دیده نمی شد و میگفت آدم خوب دوچار بدروز کاری نمیشود و محتمل است که در فابریکه کار خوبتر ازین بن بدهند بعد از شفایابی چنانکه متوقع بود ویرا بعده نگه رانی منصوب داشتند و بقدر کافی در معاش و اختیارات او افزودند ولی چون در ین موقع کار یگر مزبور در مرحله نزول مزاجی و انقباض طبع واقع بود نه فقط از ترقی عهده و معاش خوشنود نگشت بلکه مراتب حزن و فسادگی او بقدری فزونی یافت که خانمی را که میخواست در عقد از دواج خویش آورد متروک فرار داده علاقه زوجیت را بکسلی با او بگست یک کاریگر کهن سال مدعی بود که حالت مزاجی او پیوسته در میزان واحدی قرار داشته و هیچوقت در معرض قبض و بسط طبع در نیامده است ولی دا کتر هرسی از یاد داشتهای خود به اثبات رساند که کاریگر مذکور در مرور هر پنج هفته حالش متغیر شده نشاط و فعالیت همیشه گی را از دست داده است در همه حالات انزو ایستد و خاموش بوده از خنده و مزاح که معمولاً بارفقا میسکرد باز آمده و نسبت به رفتار بالا دستان انتقاد میسکرده است .

و بی شبهه همه این اشخاص که در تحت تجربت دا کتر هرسی قرار داشتند مثل سایر مردم معتقد بودند که غم و خادمانی و ابسته حوادث و اتفاقاتی است که انسان در سیر زندگانی اجتماعی بان مواجه میشود .

دا کتر هر سی بامواظت و تجربت حالت مزاجی خود دانست که در نوبت انقباض طبع، طبیعت مست کامل و مزاج تندوخشن گردد از حرف زدن بسیار ملول و خسته شود از آبروی در مرحله انقباض طبع از لکچر دادن و کارهای پر زحمت اجتناب میکرد و اعمالی را که در خور دقت و جدیت مزید بود به موقع ارتفاع مزاجی و امید داشت این ترتیب برای اوبسی سودمند واقع گردید و ویرا در کارهایش نشیط تر و فعال تر نمود.

دا کتر هر سی پس از دریافت این حقایق خواست بداند که در موقع تبدیل و تسکین احوال مزاج اعمال بدنی بر چه منوال میباشد و چه تغییرات و تطوراتی در وظایف اعضا رونما میگردد مشا را به برای تحقیق و تفتیش این مطلب ناچار شد دا کتر تائیکلجی - بنیتا متخصص در فن افرازات غده را شریک خود قرار داده بیش از یکسال هفته یکمرا تبه وظایف و افعال اعضا و طرز ترمج و اعمال غددی خود را بوسیله نامبرده معاینه میکرد در طی این تحقیقات و آزمایشها بالاخره کشف نمود که در مرور اوقت و ایام تغییراتی در اعمال و وظایف غده در قیه، جگر و دیگر اعضای باطنی پدید گشته در شمار جسیمه های سرخ خون و مقدار صفرا در تحت اصول ثابتی تفاوت و تغایر بوجود میاید و آنچه بیش از همه در خور خیرت و استعجاب میباشد همانا طرز رفتار غده در قیه است این غده در طی دوره های حیاتی چه ن عقربه ساعت مدار دایروی کلا یلرا می پیماید و پس از هر پنج هفته دوباره بهمان نقطه رسد که از آنجا شروع بحرکت نموده بود. از روی این نتایج مطرد و با قاعده چنین نتیجه گرفتند که دوره های حیاتی از حضیض تا اوج مدت ۳۳ تا ۳۶ روز امتداد یابد.

باید دانست که قبض و بسط طبع عمل تصادفی و هنگامی نیست بلکه مربوط بعمل اساسی و فیزیالوجی است بدن در جریان اعمال حیاتی تولید انرجی نماید در مرحله نخستین بیشتر از مصرف قوه فراهم شود و آنچه زیاده از خرج بماند بطور ذخیره متراکم بماند در حال و فرت انرجی بدن بالبیطبعه تشبیط و توانا اعصاب مستریج و فعال است این حالت را دوره بسط و صعود مزاجی خوانند بدن مادامیکه در حال صعود مزاجی و بسط طبع است بیشتر از مقدار تولید مصرف نماید و خرج بر دخل فرونی گیرد باین ترتیب در دوره بسط مزاجی انرجی ذخیره بضمیمه انرجی

مواده خرج شده تاریکتر، نفسانی در میزان انرجی بهم رسد بدن برعکس حال پیش کسل و ناتوان، اعصاب سست و خفته شود از همین جاست که دوره بسط و صعود بپایان رسیده نقطه حضيض شروع میشود. در دوره حضيض انرجی کمتر از آنچه بدن درست کند. بصرف رسد در نتیجه تقلیل مصرف رفته رفته تعادلی در میزان انرجی راه یافته مزاج دوباره به نقطه صعود واصل گردد ضمناً بملاحظه رسید که دوره حیاتی نادراً در بعض بطنی تر و در بعضی دیگر سر مترازان معلوم باشد عامل اساسی اختلال در مدّة دوره ها اعمال غده در قه است. مادامیکه غده مذکور نورمال است دوره های حیاتی از ۳۳ تا ۳۶ روز تجاوز نکنند در حال انورمال یعنی غیر طبیعی مطلقاً تقلیل یا تطویلی در مدّة دوره ها رونما شود.

مثلاً اگر غده در قه بیشتر از حد معلوم مایع افراز کند مدّه درّه از پنج هفته به سه هفته تنزل نماید در حال عطالت و قنوت در مقدار افرازات دوره طولانی تر شود و از حد معلوم در گذرد تقدم سن عمر نیز اسباب بطّوسیر و طرّات دوره حیاتی باشد.

داکتر هرسی از تجاربی که در حق خود اجرا نمود معلوم کرد که نسبت به سه سال گذشته سه روز در مدّة دوره حیاتی وی مزداد شده است.

از نتیجه تحقیقات و تفحصات این دو دانشمند ثابت شده است که در قبض و بسط طبع مردان و زنان کدام فرق خاصی وجود ندارد منتهی عادت ماهواره اناث که خود بذاته مورت آشفته گی طبع آنهاست در صورت تصادف و تواجّه بدوره حضيض طبع حالت مزاجی آنها را آشفته تر از سابق کند و بر ابراهام و غموش آن بیفزاید کشیده گی ها و نفور شدید بین زوجین اکثراً از این حالات نشئت مینماید.

از شرح و بسطی که در مورد قبض و بسط طبع خواندیم دانستیم که خون ها، افسرده گی ها و عطالت هائیکه بی جهة عارض طبع مامیشود مربوط بحادث خارجی نبوده از خود ما بر خیزد و اعمال بدنی خود ما و اجد و عامل پیدایش آن باشد و چنانکه سرمای طفت فرسای دی بهار تبازه گی بخشی در پی دارد خزان طبع نیز پس از سیر دوره معلومی بحال اصلی بر گردد مزاج نشیط و خاطر شکفته شود.

ما بوسیله مویبت از حالات باطنی خود میتوانیم موافق جزر و مد مزاج خویشتن را بشناسیم مثلاً روزیکه بی جهة شخصی گرفته خاطر و محزون هستیم آنروز را در تقویم نشانی کرده علامه انقباض بگذاریم و مراقب باشیم این حالت در چه مدتی بسر آمده گرفته کی مبدل به شکفته کی وابسط گردد ممکن است در مرتبه نخست نتوانیم دوره های حیاتی را از یک دیگر بشناسیم و موافق ورود و صدور آنرا معلوم کنیم ولی با تکرار تجربه و مواظبت لایتنقطع حتماً میتوانیم اوقاترا تشخیص داده نوبت هر یک از حالات جزر و مد را بشناسیم دا کتر هر سی نخستین کسی است که دوره های حیاتی خود را شناخته و آنرا مورد استفاده قرار داده است.

ما بوسیله مراقبت از حال نفس خود میتوانیم مواقع جزر و مد طبع را شناخته اعدال حیاتی خود را در تحت ترتیب و تنظیم قرار دهیم مواظبت از حال باطنی بما موقع میدهد که بر نفس خویشتن حاکم شده اعمال و رفتار خود را در حیطه اختیار و اقتدار خود آوریم .

باید ملتفت باشیم که در مواقع انقباض و افسرده گی طبع بیش از حد معمول دستخوش تشویش و اوهام نشویم زیرا طبع ملول و سرکش عنان اختیار را از دست ما ربوده ما را به کربوه انحطاط روحی کشاند و باعث ضعف نفس و سستی اراده شود .

چند آهنگ پښتو

ازدیر میل و آرزو خاتم آهنگهایکه در کشور عزیز ما وجود دارد از هر قبل و هر طریقه باشد جمع آوری شده با همان ادای مخصوص خود زیر نوت پیاید و باینوسیله از دست نرفته محفوظ بماند ، تا برای آینده و قتیکه کشور عزیز مایک فرزندان ماهر موسیقی شناس فنی را بیاید این مجموعه آهنگها ذخیره خوبی باشد . همان بود که چند سال قبل اداره نشرات رادیو بامن مساعدت کرد . و بناغلی فرخ را که بموسیقی غربی بلدیت دارد واداشت تا آهنگهایکه بمن معلوم بود ویا از دیگر اشخاص معلومات گرفتیم نوت بگیرد و ضمنا از من خواستند درین زمینه کنفرانسی بدهم ، من که نیز مایل بودم در همان چند روز بعد از آنکه نوت گرفتن بناغلی فرخ بانجام رسید کنفرانس مختصری را در معرفی بعض آهنگهای یشو به عرض رسانیدم ، چون دلچسپی شنوندگان را بیشتر دیدم و هم ثابت گردید که با ذخیره آهنگهای کابل رادیو کمک و تعاون خوبیست در سال دیگر کنفرانس دیگری بعنوان « گلهای قشنگ » ترتیب داده در استودیوی کابل رادیو در مجمع بزرگ فضایی مرکز و شائقین آهنگهای ملی ایراد نمودم .

اینجا میخواهم خلاص آن مردود کنفرانس را که در اطراف معرفی شصت و چهار آهنگ پښتو است عینا بانوتهای آن که از طرف بناغلی فرخ ترتیب یافته طبع و نشر نمایم .

گرچه این آهنگها نسبت به تعداد آهنگهایکه در هر طرف وطن موجود است خیلی کم بوده ولی برای اینکه این ها هم از دست نرود و هم برای جمع آوری دیگر آهنگها یک اساس و تهداب گذاشته شده باشد ، باز هم غنیمت باید شمرد .

امید وارم اداره نشرات رادیو این کار نیک را بهر قیمتیکه برایش تمام شود ادامه دهد و مجموعه های بزرگتر و بهتر آهنگهای ملی را طبع و نشر کند .

اینکه خوانندگان محترم را محفلیکه چند سال قبل در استودیوی کابل رادیو منعقد گردیده بود ، دعوت نموده ، کنفرانس و چند آهنگ یشو را بحضورشان تقدیم میدارم .

(عبد الرؤف « یشو »)

کشف رانس چند آهنگ پښتو

جوانان عزیز!

خدا میداند بایک عالم آرزو و امید برخاسته ، میخوامم بالهجه لرزیده و دل تپیده خویش چند آهنگ پښتو را که از جوش خون دل جوانان باستانی افغان تراوش نموده و الهام آبشارهای خروشان ، نسیم های لطیف کوهساران ، و آوازهای دلکش مرغکان آزاده کشور عزیز ما است ، معرفی کنم .

من وقت شمارا بسختی آنکه دانشمندان جهان در موضوع ایجاد موسیقی ویا تأثیر و اهمیت آن گفته ، نمی گذرانم ، چه ، از یکطرف شما عالمتر ، دانایانتر هستید و شاید این موضوع را بارها دیده واز مطالعه خود گذرانیده باشید ، ازطرف دیگر ترس طوالت سخن مرا از چیدن عقائد و اقوال بزرگان وامیدارد ، بن غرض نیست که موسیقی در نظر ارسطو چه جلوه داشت ویا علمای فرنگ که چه میگویند ؟

برای من نظریه و ذوق همین جوانان افغان یعنی شما و آنانی که کهواره شان دردمنه ها و قلل کوهی این سرزمین جنبانیده شده و آنانی که خون پاک آریائی ، غرغبت ، پختن و سربین در رگ های شان جوش میزند و آنانی که بشنیدن آوازهای ملی اتان می کنند و ذوق پیرانیکه از اولاد خود بغیر از فداکاری و سربازی چیز دیگری آرزو ندارند و اطفالیکه بریر سایه بدون غبور جز قربانی ، اطاعت و محبت بوطن درسی نیاموخته اند ، و مادرانیکه شیر پاک شان جوهر ملت است ، بر نظر فلاسفه رجحان دارد ، چه ، من پیر و این عقیده هستم که :

بحیرتم که فلاطون ز شرم آب نشد

بغم نشست فلاطون شد و شراب نشد

بلی ، دیگران ذوق محیط ما را طوریکه ما حس نمیکنیم حس نمیکنند - از نغمه ها و ترانه های شیرین ما بهمان اندازه که ما محظوظ میشویم حظ نمی برند ، اگر درین زمینه چیزی هم گفته یا بگویند بیش از حدس و فرضیات نیست ، آنهم حدسیات و فرضیاتی که اکثر آن آلوده بفرض است ، و نه هم ما باید انشعقد بر بی روح باشیم که همه چیزهای ملی خود را بقضاوت دیگران بگزاریم ، ما باید بطور قطعی و یقین بدانیم که بدون ما دیگری برای ما کار نمیکند و نه خواهد کرد .

من فقط برای این ادعا که (در کشور ما آهنگهای پیدا میشود که يك وقت میتوان با کمی ترمیم از آن موسیقی مستقلی ساخت) نمونه های چند تقدیم میکنم ، ما آهنگهای دلکشی داریم که بعینه و یا به جزئی ترین اصلاح احتیاجات موسیقی ملی مارا رفع و ذوق ملت ما را تأمین کرده میتواند .

آهنگهای داریم که خوشبختانه هنوز آئین دست خوش کدام تحول و تطور زمانه نشده که ما آنها بیکار دانسته و یا از آن استفاده کرده توانیم ، طوریکه نیاکان ما در هر زمان ثبات و استقامت را از دست نداده اند ، زبان و آهنگهای ملی ما نیز با حوادث گوناگون مقاومت نموده است . پس ای جوانان افغان ! ای آنانیکه سعادت آینده قوم بشاوهت شما مربوط است ؛ اگر عشق ملی دارید ، اگر به نیاکان و گزشتگان خود علاقه مندید - اگر ملیت فخر میکنید اگر وطن و استقلال را دوست دارید - اگر احتیاج بیکسانگان بشما ناگوار است - اگر میخواهید ارواح پدران تان از شما خوشنود باشد - بالاخر اگر درین جهان بر شرو شور ویر تحول زندگی راهوس دارید - باهم یگی شوید و چراغ ملیت را برافروزید ، شئون و معیشت ملی خود را حفظ کنید و به آنها زندگی بخشید - بخودمکنی باشید - گفتارتان را بی کردار نمانید - زبان و آهنگها و موزیک ملی تان (هرچه هست) زنده کنید و بشنیدن آن بنایید درین چیزها تقلید غیرعلمی و خنده آور و طفلانه دیگران را بگزارید ؛ فرقی ندارد اگر ابتدائی است آیا تکمیل آن وظیفه کیست ؟ در هر دشت پهلووی مرغوردی ، هر بلایق ، هر چیری زیر هر آشپز یک آهنگ ملی موجود است ، آوازه های مخصوص شبانها و ساربانها بیش از برآمدن آفتاب برای بیدار کردن و رانندن و چرانیدن گوسفندان و شتران که با سشاره صبح چشم میکشایند و یا وقت عصرنمه های طبیعی که برای جمع آوری آنها میسر آیند و یا نئی شبانها که به بارت مولا نای بلخی ؛

آهنگ این با ننگ نای و نیست باد

هر که این آتش ندارد نیست باد

همان سرود های معلوم ریگ وید را تشکیل داده از بهترین آهنگهای ملی ما محسوب میشود ، شخصیکه آنها را دیده و شنیده باشد که با چه ذوق سرشار و با چه آزادی روح و احساسات بلند صداهای طبیعی میکشند انگاری نخواهد کرد ، مگر متأسفانه ما از آن بسی خبر و یا به آن اعتنائی نداریم . اینک سخن را کوتاه کرده نمونه آهنگهای ملی را تا جائیکه توانسته ایم و در آلات موجوده موزیک درآمده میتواند ذریعه موزیک بشما میشنوائیم ، گرچه این مشتی از خروار نیست ، مگر محض برای اینکه ما آهنگهای قابل موسیقی داریم تسلی بخش است ؛ قسمت های مهم آهنگهای ملی پیتو را بعنوان ذیل می توان تقسیم نمود :

۱ - لندی ها ؛

۲ - ناره های آتن (رقص ملی) ؛

۳ - سرود های عروسی و غیره (مخصوص زنان) ؛

۴ - ناره های افسانه های ملی ؛

۵ - چار بیت ها ؛

۶ - غزل ها یا بلخی ؛

۱: لنډۍ ها

لنډۍ ها رکن مهم ادب ملی شمرده شده در بین افغانها شهرت زیاد دازد و اشعار یست که شاعر آن معلوم نبوده اکثرأ از طرف طبقه زنان سروده میشود ، از عروض خلیل بن احمد فارغ بوده سلا یبل مخصوص دارد - مصرع اول آن ۹ و مصرع دوم آن ۱۳ سلا یبل میباشد که مجموعاً بیست و دو سیلاب شود ، و حتماً هر لنډۍ با (م ، ه) یا (ن ، ه) انجام مینماید . این اشعار گرچه در ردیف و قافیه با هم یکبست ولی وزن و آهنگ آن در هر گوشه کشور جدا جدا بوده ، بلکه دریك گوشه هم با چند لحن خوانده میشود ، این اشعار چون گوینده آن معلوم نیست تعداد آن نیز محدود نبوده بچندین هزار میرسد ، اگر ازیں هزاران لنډۍ يك لنډۍ انتخاب شرد آنرا به آهنگ های بسیار مختلف میتوان سرود ، چند لنډۍ را با آهنگ آن بشنوید :

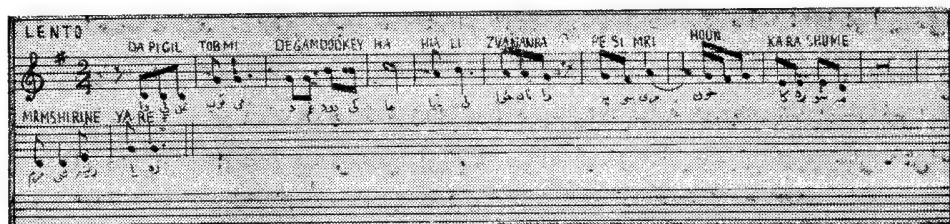
آهنگ اول : این آهنگ را « تیرانی » مینامند و در آخر لنډۍ : (مرم شیرینه یاره =

می مرم ای یار شیرین !) تکرار میشود ، مثلاً این لنډۍ :

دا یفلتوب می دغم دود کي خیا ای لخوانان راپی مری خرنکاره شومه

ترجمه : « بسوزد این حسن حیوانی و این دو شیزگی من دودغم شود .

جوانان زیبا در آرزوی من جان میدهند مراخونی ساخت ! »

آهنگ دوم : این را نیز (تیراوالی) گویند ، مگر در آخرش (شایه اوړه تیرا جنک

دی = ای جوان بر تیرای علیا جنک است) سروده میشود و بعد از انجام آن غزل ملی را میسرایند که در نوت سروده میشود :

مثلاً این آهنگی :

توری وده بری به مومپی که بری نه وی لخوانان تل به تورو مریشه
ترجمه : «ششیر بز و فایح شو - اگر فتح نباشد ؛ جوانان همیشه بشمتیر میبهرند !»

آهنگ سوم : در آخر آهنگی (لوانکین توریاری نی گرانه = لوانکین سباه است ولی یاری

آن شبرین) نواخته میشود . مثلاً این آهنگی :

خدای دی درود دغری گل که چه د او بو به یاهه در سم بوی دی که
ترجمه : «خدا کند گل کنار دریا شوی - ای محبوب من !
تا بهانه آب بیایم و ترا بوکنم»

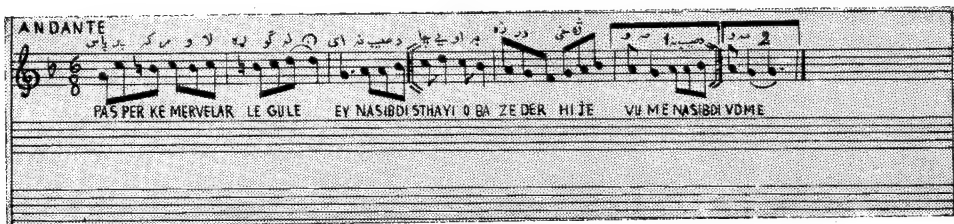
آهنگ چهارم : در آخر آهنگی (پرخوست گرمی ده ماته کپنژده چنارونه = درخوست

گرمی است ای محبوب برای من چنار بشان) آورده میشود . مثلاً این آهنگی :

یاس پر کمر ولاده گله ؛ نصیب د چایی او به زه درخوستومه

د کابل کالنی

ترجمه : «ای گلایه که بر کمر کوه شکفته نی . . .
آبیاری تو بخش من است ، نمدانم تو بخش کی خواهی بود ؟ »

آهنگ پنجم: در آخر لنډۍ (مهرې ياره مهرې = نمرې اې محبوب من لږې) - روڼه ميشود: مثلاً اېن لږۍ:
سپوږمې يريم د آسمان راغله بې ياره خوب نسته که ماته ندر راځينه

ترجمه : «مه در وسط آسمان رسيد . . .
بي محبوب نمي توان خوابيد يا اينکه من نمي توانم بخوام »

آهنگ ششم: در آخر لنډۍ (لالی شنواری زده خیالی . و منده . به = محبوب من شنواری من

و منده خیالی هستم) تکرار می شود . مثلاً اېن لنډۍ :
په تور تو بک و بشتلی را سي دبی ننگه احوال دی به رانجه مینه
ترجمه : «به تفنگ زخم شده فاتح بر کردی - آه - محبوب من .
خدا کند خبری ننگی تو بوطن نرسد ! »

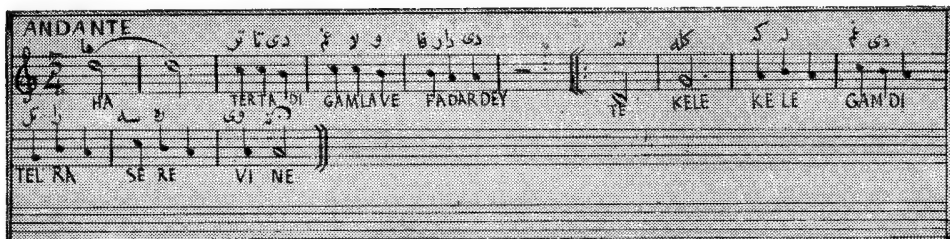
آهنگ هفتم: پس از لندی (جانان رانقی و اوری پرپوتی به غرو نه = کوه ها در برف مستور

شد ولی محبوب من نیامد) خوانده می شود. مثلاً این لندی:

ترنا دی غم لا و فا دار دی ته کله کله غم دی تل را سره وینه

ترجمه: « غم تواز تو وفا دار تراست - ای محبوب من:

تو گاه گاهی؛ ولی غم تو همیشه با من است. »

آهنگ هشتم: پس از لندی چیزی ندارد، آهنگ بخود لندی انجام می یابد، مثلاً این لندی:

تو قی تو قی به ویتو راسی چه یرهارونه دی گلبوم خوله در کومه

ترجمه: « خدا کند با زخمهای پر خون فاج بر گردی - ای محبوب من!

تا در وقت دوخن زخمهای تو، بوسه می گرم بتو تقدیم کنم: »

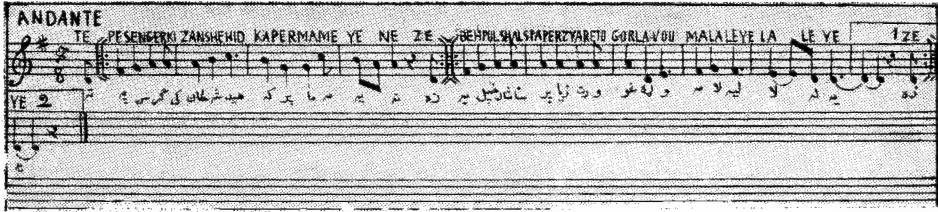
آهنگ نهم: بعد از مصرع اول لندی (پرماینه = ای عاشق من) و بعد از مصرع دوم

« لایه! لایه! = عزیزم، عزیزم! » سروده می شود. مثلاً این لندی:

ته به سنگر کی خان شهید کسه زه به خیل شال ستا پر زیارت وغورومه

ترجمه : - توای محبوب من ! خود را در چنگ قهرمان کن . . .

من شال رنگین خود را بر مزار تومی گسترانم ! »

آهنگ دهم : در آخر لنډی- (مازی گردی - ښځی زانگې ، چټه له خپاله زانگېده چه ښځی

شوله = وقت عصراست . ښځی سرشاراست شور می خورد - دوشبزه مت از خیال شور خور ده
ښځی شد) خوانده می شود مثلاً این لنډی :

که می ته روغ لېو ای ښځه یې نومی دښکو پاله مه بوله مېنه !

ترجمه : « اگر ترا درست دیوایه ساختم - آنگاه ای محبوب من !

دیگر مرا ساغر ښځه خطاب مکن . »

آهنگ یازدهم : در آخر لنډی- (اوردی لیکولی مازیگریما = در وقت عصر مراد دادی)

سروده می شود مثلاً این لنډی :

د لوی لاری مسافر . به دیدن موښوې که مخ پیا دروا دومه

ترجمه : « ای محبوب مسافرمن ! که راه دور و دراز را می پیمایی ...
بدیدارم سیرشده ، یا بازهم بسوی تو بشگرم ؟ »

این بود نمونه آهنگهای لندی که نظریه تضیق وقت یا زده نمونه را انتخاب نمودم ،
درحقیقت آهنگهای لندی تا حدود پنجاه آهنگک می رسد و اینها را که گفتیم نمونه باید دانست .

۲ : - ناره های اتنی :

اتنی یک-نوع رقص ملی و یا با صطلاح جوانان اروپا دیده دانش ملی است ، که از یک
جمعیت جوانان یا دوشیزگان تشکیل یافته حرکات مخصوص را اجرا میکنند . ولی اگر
رقص بصورت انفرادی باشد آنرا اتنی نمی گویند بلکه اگر مرد باشد « نغا » یا « گدا »
می نامند و اگر زن باشد آنرا « بشله » گویند .
گاهی هم جوانان و دوشیزگان باهم یکجا اتنی می اندازد که آنرا « گن اتنی »
میگویند . اتنی چه از طرف مردان چه از طرف زنان اولاً کنند (یعنی آهسته) شروع میگردد
بعد بتدریج تند و پسان تندتر شده می رود . چون اینجا راجع به آهنگها حرف میزنیم . لذا
از بیان وضعیت و طرز حرکات اتنی صرف نظر کرده به قصد می گزینیم :
اتنی از خود اشعار مخصوص و متنوع دارد که آنرا « داتنی ناری » = ناره های اتنی
می نامند ، این ناره ها باحرکات اتنی تنوع یافته و هر حرکت آن شعر جدا گانه دارد که
بلحن مخصوص سروده می شود و چند نمونه آن اینجا تقدیم می گردد :

الف : اتنی زنان

زنان افغان در روزهای خوشی مانند عید و غیره اتنی های مخصوص دارند که با حرکات
متنوع اتنی آهنگهای متنوع می سازند که موقع موقع لحن آنها مختلف می گردد ، که
اینک بسلسله آهنگهای گزشته هر آهنگک آن معرفی کرده می نوازیم :

آهنگک دوازدهم : وقتی که اتنی زنان کنند و آهسته بوده یعنی در شروع ، یک جمعیت دوشیزگان

وزنان جوان بلجنی شیرین لندی های ملی را با نیم مصراع زائده می خوانند و آن نیم مصراع

این است : « دلور درخته شور وی شمال را والووت = نسیم وزید ، بر کهای در ختان بلند کوهی رابا هتزاز آورد » مثلاً باین لنډی :

اوس به دی یو موئی ایری کم ملا لی سترگی که در وا روم مینه
ترجمه : « اگر باچشمان خماری بتوبنگرم ، ای محبوب من !
بیکه نگاه هستی ترا مشتی خاکستر خواهم کرد »

آهنگ سیزدهم : حرکات اتڼ زنان قدری سریع می شود ، آ نوقت لحن و آهنگه نیز

سریع گردیده لنډی ملی بایک ونیم مصراع زائده سروده می شود ، یکنیم مصرع این است
« لونگینه ! - پرخنکه خنکه را وا وړه - پرخنکه را وا وړه چه می شر نکه دبنگروشینه »
ای لونگین ! بر گرد ، ازیک پهلوی من به پهلوی دیگرم بر گرد ، که صدای چوری من
بلند شود « مثلاً باین لنډی :

خال به دیارله وینو کښېږدم ، چه شینکی باغ کی گل گلاب وشرموینه

ترجمه : « ازخون محبوب سربازخود خال افتخار خواهم زد ...

که در باغ سبز گلاب را خجل سازد ! »

آهنگ چهاردهم : وقتی که این زن سریع تر شود ، آهنگ اشعار نیز سریع تر شده در آخر

لندی : « ژرد لنبته ده = دختر زرد خمچه است » تکرار می شود . مثلاً با این لندی :
 زه هم هغه مسته لیلایم که رنگ می ژیروی له اشنا نه ببله یه
 ترجمه : « من همان مجبوبة مستی هستم که بودم ...
 اگر رنگ مرا زرد می بینی از محبوب خویش دور افتاده ام . »

آهنگ پانزدهم : وقتی که حرکات ازین حال هم سریع تر شود ، در آخر لندی ها این بیت

آورده می شود : « مه اوره بارانه بغره به می لنده کی - کمیس می دالوان دی سینه به می به سره کی »
 یعنی : « ای باران نبار! مرا تر خواهی کرد - پیراهنم سرخ است ، سینه مرا گلگون می سازد »
 و بالحن تیز می سرانند . مثلاً این لندی : ماه بخولی گلو نه راوده زه داور بل د پاسه چتر جو وومه
 ترجمه : ای محبوب من ! برای من یک دامن گل بیار ... تا برآور بل خود سایه بانی از گل بسازم ! »

آهنگ شانزدهم : درحالی که این بدرجه اخیر سرعت رسیده باشد این اشعار را می سرانند :

مستانی ! لونکی غوچه بر سر کیمینزده رانجه به اتن کیمپوزه مستانی ! دنیا کار و نه پر بنزده
 ترجمه : « ای دوشیزه مست ! شال رنگینت بر سر گره کن ، بیا ... »

بیایا، به اتن ما داخل شو - ای دوشیزهٔ مست!
بگذار کارهای دنمار را بگذار!»

ب: اتنی مردان

اتن مردان نیز اول کنند بوده وبعد بتدریج تندتر شده می رود که این هم چند مرتبه دارد و هر مرتبه آن اشعار جدا گانه و آهنگ مخصوص دارد که بسلسله گذشته شناخته می شود :
آهنگ هفده هم : در شروع اتن مردان این شعر خوانده می شود :

زہ نہ زارم دایار می زہ وینہ د کوروسر تہ پروت دی داتوری خونہی اور رالگو نہ
ترجمہ: «من گریہ نمی کنم، محبوب من مرا گریہ مبخشد...»
در آخر اطاق مریض افتاده، کما کل سیاهش بجانش آتش می زند! »

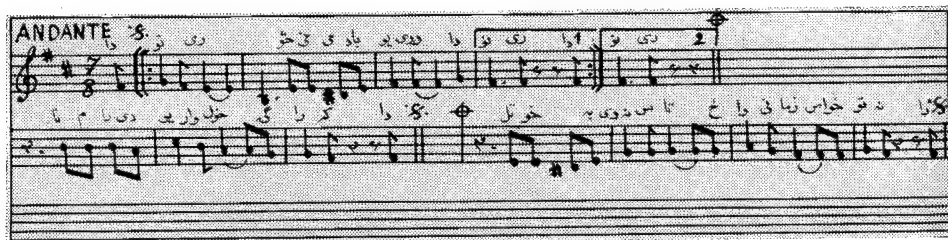

آهنگ هژده هم : بعد از آهنگ ۱۷ نهمی ملی بازنویس ، نیم مصرع سروده می شود ، نیم

مصر عس این است : « دا توری، خونى می بادیو و دې، دانورى . . . »
مثلاً : دا این لنه ی :

تا مرا دیو وار خو لگی را که تل خوبه نهوی ستا جوانی ز ما خواستو نه

ترجمہ: « ای نامراد ! یک ہوسہ بدہ . . . »
 نہ جوانی و دوشیزگی تو ابدی خواہد ماند و نہ خواہش من »

آهنگ نهم : و فتيكه سرعت حرڪات آڻڻ زياد شود ، بالنتهي ها اين شعر مي خوانند

« دشاہ ایلا - ماویشتلی نہ یی - بی مورہ زویہ !

خوب، خوب می و مریه ! »

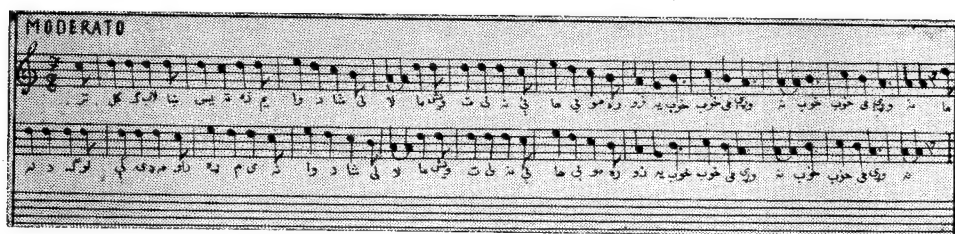
یعنی، « ای پسر بی مادر! من ترا زخمی نکرده ام، مرا خواب می برد »

مثلاً با این اندی :

تر گل کلاب بنایسته زه یم ماته د گلو گبه ی- مه راوده یمینه

ترجمه: « من از گلاب قشنگتر هستم .

ای محبوب من! بن دسته گل تقدیم مکن ! »

آهنگ بیستم : بعد از آهنگ ۱۹ اشعار ذیل با آهنگ مخصوص آن می سرایند :

کلاته چه پر سردی پالیزونه دنورو پالیز لاینس سودجتی پالیزاوس کوی گوانه

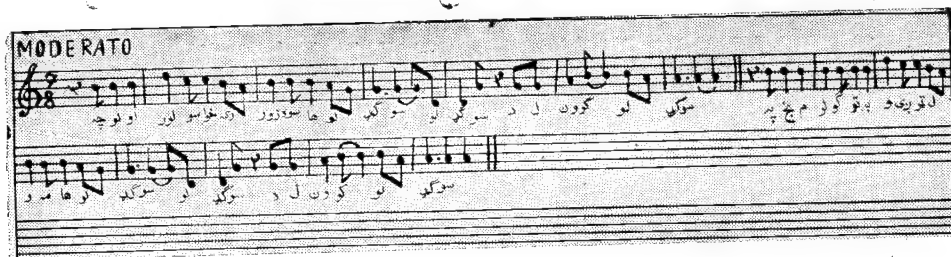
ترجمه؛ « ای کلات ! که درس خود پالیزها داری ...
پالیز های دیگر مردم از حاصل مانند ...
ولی پالیز دوشنبه مست هنوز حالا گل نمیکرد ! »

آهنگ بیست و یکم : در مرتبه پنجم باله‌ی ها نیم مصرع زانده می خوانند و آن نیم مصرع

این است: «اوگه شو - داونگو اوگه شو» یعنی: «وقت درواری ننگ رسید» و این آهنگه
اکثرأ در موسم درو کشت از طرف دهاقین وزارعین سروده می شود:
مثلاً با این لایه:

چهل و او لور شوه خوار ی زور شوه
ترجمه: « وقت داس و درو، و ز حمت فرا رسید ...
بانگستان سرخ خویش بامحجوب خود خورشه‌های طلانی را خواهم چید . »

آهنگ بیست دوم : زنان ولایت گردیز و خوست آهنگ مخصوص و اشعار مخصوص دارند که چهار آهنگ آنرا در اینجا معرفی میکنیم - اولاً در آخر لنیدی- ها (غازی صالح محمد) تکرار میکنند، مثلاً با این لنیدی :

وږ و کی خدای که به ملا شې پر کتاب پروت یې یادوې شینکې خالو نه
ترجمه : « ای پسر! بخدا اگر ملا شوی ...
بکتاب می‌بینی، ولی بخاطرت خالهای سبز می‌گذرد . »

ANDANTE

په روښانه تېر کتاب کړ د مېرغ مازی نه لاس پکې خدایه کی دوه
کی زان یې یې خو د مېرغ مازی نه لاس پکې شین دېد با ش

VROKEY PEHRY KI MOULASI GAZISALIHMEHMEDE KI TAB TE PI ROTYI

E YA DEVI SHINKEYHALDUNE GAZISALIHMEHMEDETSO NI MI ZAN GI

آهنگ بیست و سوم : هچنین ز نان خوست در انت بعد از لنه‌ی - هارو پی می به اوزو
اوز ولگېزې (یعنی «حماثل رویه‌ها بشانه شانه‌ام می‌خورد » آورده می‌شود .
مثلاً با این لنه‌ی -

چه کورته لځې په لېلوشپه که دلیلوخوله سره چینه شونډی جامونه
ترجمه : « وقتیکه بخانه می روی ، شب را بخانه لېلو بگذران ...
دهن لېلو چشمه سرداست - ولېانش جام »

ANDANTE

رو ښووا وښوونځی به سوځول لودی ی یی رو ښی کی ل ښوونځی اوپه ی یی روکه شپه لودی په لځی نه کورچه
ی یی رو ښی کی ل ښوونځی اوپه ی یی روکه شپه لودی په لځی نه کورچه

آهنگ بیست و چهارم : زنان خوست بعد از آهنگهای متذکره، پس از هر لنه‌ی - (راویلازه
شه - دلته می باهودی موری را ئی وده) می‌خوانند - یعنی « برخیز ای مادر ! اینجا کره دست
من است، یارش » مثلاً با این لنه‌ی :

خاوند تعالی به په خبر وی د خندا د که خوله به چهری ناسته وینه
ترجمه: « خداوند از حال محبوبم آگاه و خبر است ... »
بادهن پر از خنده کجا نشسته خواهد بود !

آهنګ بیست و پنجم: همینطور این لودی را با آهنګ مخصوص آن می سرایند :
دسنگېرو شولی په بانو تالی دینه مینه لوڼې گڼوه زده به شینه

۳ : سرود های عروسی و غیره

درین قسمت اشعار و تصانیفی بسیار موجود بوده در بین توده شهرت دارند، مگر مادوسه نمونه آنرا توانستیم حاضر کنیم، گرچه اشعار آن تماماً نزد ما موجود است ولی متأسفانه لحن د آهنګش فعلاً در دست ما نیست. اینک نمونه آن :

آهنګ بیست و ششم : اشعار مشهور عروسی را در فندهار « بابولاله » گویند که در وقت بردن عروس از خانه پدر بخانه شوهر سروده میشود، این اشعار دو آهنګ دارد، یک آن را با این بیت بشنوید :

اوښ ولاړ زنگون ترلی ترهغه به ئې خلاص نه کو خو لالی نودی راغلی

چند آهنگ یشتو

ترجمه : « زانوی اشتر بسته واستاده است -
تا وقتی که محبوب من نیاید باز نخواهم کرد . »

آهنگ بیست و هفتم : آهنگ دوم با بولاله را با این بیت بشنویید :

نه به وائی نه به وایو ناوکی مو به لاس را که دخدای شی به سره غواو
ترجمه : « نیکوئید ، نمی گوئیم -
عروس ما را بدست ما بدهید ، خوبی برایتان می خواهیم وهم برای ما بخوایید »

آهنگ بیست و هشتم : بعد از دو آهنگ فوق با بولاله یک آهنگ تند تر خوانده

میشود و آنرا با این بیت بشنویید :

دوه دوه تاره اخله کوخی ورو ورو نی پسوویه
ناوکی موده نادانه تر غر می نی نحدو به

د کابل کالنی

ترجمہ : « دو دوتار از موی بگیریید ، کیسو را آہستہ آہستہ از ہم باز کنید . . . عروس ما هنوز خوب جوان نشدہ - تا چاشت اورا معطل کنید . »

آهنگ بیست و نهم : این آهنگ که به عروسی متعلق نبوده ولی مخصوص زنان میباشد و اشعار

این آهنگساز «دشمن خالو نارې» میگویند، و دولجن دارد، یکی آنرا با این بیت بشنوید :

د کلا و دیواله ته کلمه در به شم دالته
ترجمه : « نزد یک بدیوار قلعه - ای کَل من ! آنجا خواهم آمد . »

آهنگ سیم : آهنگ دوم ناره های شین خالو با این بیت خوانده میشود :

شین خالو به تن وړه ده به رنگه پوره ښایسته ده
ترجمه : « شین خالو کرچه کوټاوه قد است - ولی چهره اش زیبا است »

۴ : ناره های افسانه های ملی

در کشور عزیز ما از قدیم بعض افسانه ها شهرت دارد که علاوه بر اهمیتیکه در ادبیات ملی دارد از رو حیات ، افکار ، عقاید باستان این ملت نیز نمایندگی میکنند. همه این افسانه ها دو پهلوان داشته میباشند که یکی بنام مین (عاشق) و دیگر بنام مینه (معشوق) یاد میشود . افسانه ها سه قسم است :

اول : نثر - دوم : نظم - سوم : نثر و نظم .
در قسمت اول نظم و در قسمت دوم نثر نیست ، ما ازین دو قسمت صرف نظر نموده قسمت سوم که به کنفرانس ما ربط دارد زیر بحث میگیریم . نظم این قسمت را (ناری) گویند ، و ناره های هر افسانه آهنگ مخصوص دارد ، اینجا آهنگ های بعض افسانه های مشهور ملی را تذکر میدهیم :

از افسانه پتی خان

پتی خان پسر اسلم خان بر سرخ بنام مین و « رایبا » بنام مینه پهلوانان این افسانه اند که در شهر بست قندهار می زیستند ، و پتی خان برای تسخیر باشهت نفر جوانی همزول بهند میزود ، آهنگ آن بسلسله آهنگهای گذشته شونده میشود ،

آهنگ سی و یکم : روز آخرین جنگ پتی خان با منوچا است پتی خان بیدان

کاروزار می بر آید ، را بیا که معشوقه اوست به اسپ پتی خان چنین خطاب میکند :

دیتی کورنگه نال به دی زرین کرم
خیل امهل به ستا دغاری لونگین کرم

ترجمه : « ای اسپ پتی ! من نال ترا از طلا خواهم کرد - اگر این مرتبه باز محبوب مرا از میدان جنگ فاتح و زنده بن برسانی :

من هار لونگ خود را در کردن تو خواهم آویخت ! »

از افسانه آدم خان

آدم خان قوم يوسف زی ، در حوالی بری کوت و یا بنیر سکونت داشت نام پدر او حسن خان ، خانزاده مشهور وقت خود بود .

آدم خان بنام (مین) و در خوشام (مینه) پهلوانان این افسانه اند ؛ شرح يك ناره آن این است : « شب وصال است ، آدم خان و درخو بسختان محبت سرگرم اند ، شب می گزرد - نسیم سحر می وزد ، وقت چریدن کوسفندان میرسد - درین هنگام يکی از میش های پدر در خو صدا میکند ؛ گویا اعلان صبح میدهد ، مگر او نها که هنوز در اولین لحظه وصل خود را میدانند از صدای میش مأیوس و متأثر گردیده از هم جدا میشوند درین لحظه درخو میش را مخاطب ساخته چنین ناره پرسوز میگوید :

یه کومی کی دی خو زشه ، ای زما دبابام پیزی ؛

سبانه و ، تاسبا که ، داشاهی آدم دی و بوست زماله غپیزی .

ترجمه : « ای میش پدرم ؛ گلویت زخم برارد -

هنوز سحر نبود توسجر کردی ، محبوب شاهانه مرا از آغوشم در ربودی » اینک آهنگ

آن بسلسله گذشته بایک ناره دگرشنونده می شود ،

آهنگ سی و دوم : میگویند آدم خان باموسیقی ذوق شرشارداشت ، خصوصاً در رباب

مهارت زیات کسب کرده بود ، بلکه بعد از مرگ او درین افغانها عنعنۀ مانده روایت میکنند ، اگر کسی از درختیگه سرسزار او ایستاده چوبی کنده از آن شهباز رباب بسازد ، بزودی نواختن رباب را یاد میگیرد . این است که محبوبۀ او از صدای رباب او بوجود می آید بلکه بدل می سوزد و باو صدا می کنند ؛

که توره آدمه توره ، چندوی رباب دی مه وهه پروره .

هرچه ستا د رباب بزغ سی ، یه درخومی اورلیگپیزی اورد لوره .

ترجمه : « ای آدم ؛ ای محبوب سیاهم - (۱)

(۱) شاید آدم خان سیاه جرده بوده و یا اینکه شخص قوی و پهلوان رانیز افغانها بصفت

«تور» می ستایند مثلاً : «تور دیب - تور ملنگ و غیره ...»

چند آهنگ پنتو

رباییکه از چوب چندن ساخته شده ، نتواز ...
زیرا هر قدر که صدای رباب تو بلند میشرد بهمان اندازه «درخو» میسوزد !

از افسانه خشکیار

این افسانه معاصر افسانه آدم خان است ، خشکیار بنام (مین) و شاترینه بنام (مینه)
بهاوانان اند ؛ يك ناره آن را با آهنگ آن بشنوید ،

آهنگ سی وسوم : شرح ناره : خشکیار مجبوه خود را براسپ برداشته از وطن دشمن
که آنجا اسیر بودند فرار میکنند ، البته درین ساعت هم محبت قلب خشکیار را نا آرام ساخته
در اثر فشار محبت سخت می تپد ، معشوقه اش که بر دل او دست نهاده گمان میکنند این
تپیدن از ترس دشمن است ، او را تنبیه کرده صدا میکنند :

خشکیاره ! ته چه زما به غبنر کی رهبردې ...

که لشکر دکر م راغی - خشکیاره - !

ته به ترپلی ما به رهبردې ...

ترجمه : «ای خشکیار ! تو که در آغوش من می لرزی ...

اگر لشکر کرم (که دشمن قوی شان بود) بیاید ، ای خشکیار !

البته آنوقت از آغوشم فرار و مرا تنها خواهی گذاشت ؟ »

خشکیار که پیغور و طعنه مجبوه را میشنود چنین جواب میدهد :

شاترینی ! زه چه ستا به غبنر کی رهبردم ...

که لشکر دکر م راغی - شاترینی - !

دا خیل سربه یرتا کتبهبردم ...

ترجمه: «ای محبوبه ام! در آغوش تو از فشار محبت میلرزم...
اگر لشکر کرم آمد - ای محبوبه ام!
سرخود را بیای تو خواهم گزاشت...»

از افسانه بنیادی خان

شادی با سم (مین) و بیو با سم (مین) پهلوانان این افسانه اند، آثار قبر این دو دل باختگان هنوز در «دلارام» فراه مشاهده میشود، اینک آهنگ آن بایک ناز می شنوید :

آهنگ سی و چهارم: تفصیل ناره : روزی بنادی و بیبو که نواز طفلی بجوانی رسیده اند

درین جنگل میزم می چینهند و بسجنان محبت سرگرم اند، درین ضمن شاید از بنو خواش بوسه میکند - (این اولین خواش بنادی بود) ازین خواش قف بنو سخت به نیش می آید و قطره قطره عرق برپیشانی اش سرازیر میشود ، زیرا از یکطرف غت و از دیگرطرف محبت روح و قلب او را فشار میدهد ، آخرچنین صدا میکند :

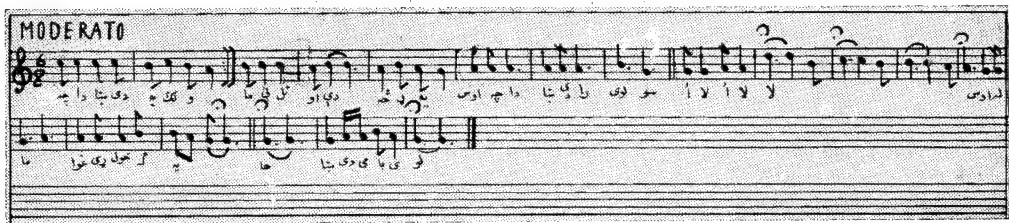
چه دابنادی هلمك و، ماى تل اودى خريه . . .

اوس چه دایندای راوی سو -

نوله ما غواړی خواښه !

ترجمہ : « وقتیکہ محبوبم بنادی بچہ بود ، من کا کل اورا می بافتم . . . »

ولی حالا که جوان شد ، از من بوسه می‌خواهد ! »

از افسانه ظریف خان

ظریف خان بنام (مین) ومایی که دوشیزه زیبا بود بنام (مینسه) پهلوانان افسانه اند . پدر ظریف شخصی تاجریشه بود که همیشه بهند مسافرت میکرد . اینک آهنگ ناره های این افسانه را با شرح يك ناره آن بشنوید :

آهنگ سی و پنجم : ظریف خان بهندمی رود ، مجبوه اش (مایی) تنهامی ماند . مایی

خود را فراموش میکنند در غم یار مسافر صدا میکنند :

که دوری دوری دهند به لوری

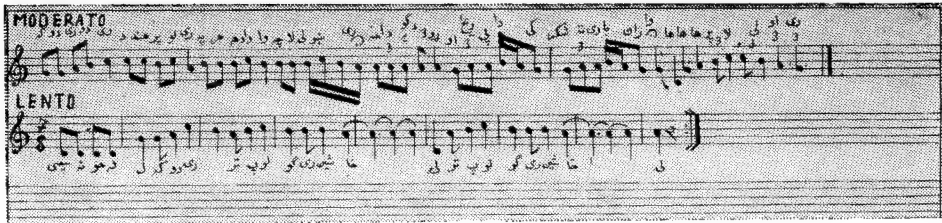
پر هر هوا دوا چه لالی نیوری

خدایه ! دگودو اوربخ پیدا کی

شکرتی باران دی زما پر لالی لوری

ترجمه : « ای خدا ! بطرف هند ، آنجا که محبوب من است ؛

ابرپاره های لطیف را پیدا کن تا باران لطیف بر محبوبم بیارد ! » (۱)

از افسانه مومن خان

مومن خان بنام (مین) وشیرینو بنام (مینسه) پهلوانان این افسانه اند . آهنگ ناره آن را بشنوید . آهنگ سی و ششم : مومن خان بسفر میرود ، از شیرینوا اجازه میخواهد ، او چنین جواب میدهد :

مؤمنه محه ، الله دی مل شه -

زه شینکی خال او زلفی تالره ساتمه !

(۱) بعضاً بعد از هر ناره این افسانه آهنگ های ۲۹ - ۳۰ که به « شین خالو » موسوم است

تکرار و خوانده می شود . (ببینوا)

د کابل کالنی

ترجمه : « محبوب من ! برو - خدا نگهدار تو باد . . .
من خال سبز وزلف سیاه را برای تو نگه می‌کنم ! »

از افسانه موسی جان

پهلوانان این افسانه چهار نفر اند : موسی جان بنام (مین) ولی جان رفیق صمیمی وی . کلمکی بنام (میشه) وتانو همشیره ولی جان . يك ناره و آهنگک آن می شنوید :

آهنگک سی و هفتم : در آخر افسانه که موسی جان و ولی جان در جنگ با دشمن شان سهیلی نام می میرند و بدون زنها شخص دیگر نمی ماند . میر من تا نوهمشیره ولی جان شبان گاه سهیلی را بخانه کلمکی دعوت نموده آنجا يك شهشرويك سیر باو میدهد و با و چنین صدا می‌کند :

سهیلیه ! توره واخله ولاهینزه !

دشخی خیال را باندی مه کره .

سهیلیه ! بنجه نه یم مه شر مینزه -

ترجمه : « ای سهیلی ! شهشرو را گرفته برخیز . . .

مرازن مشمار - ای سهیلی !

من زن نیستم - برخیز و شرم مکن »

آہنگ سی و ہشتم : نارتھ آن :

سیف الملوک پر کالو ناست سترگی دہبازدی »

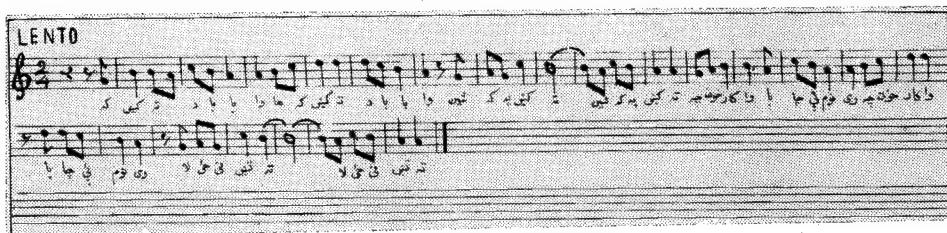
بعد از این ناره عموماً يك غزل سرانیده می شود که از خود آهنگ جداگانه دارد و درنوت ملاحظه می کنند

از افسانهٔ جلالت خان

آهنگ سی و نهم : « کہ کبته دبا با شینکیه کبته !

چه خونِ کار پاچانی نوم وی تحینی تبهه - »

از افسانه قلندر جان و میرا جان

این افسانه جذاب حیات دور فیک صمیمی را حکایه میکند . اسم یکی قلندر واز دیگری میرا جان است . یک نار و آهنگ آن را بشنوید :

آهنگ چهلیم : قلندر جان در جلدانی رفیق بهمتاب چنین خطاب میکند :

که سینه سینه ، سوز میه سینه ! احوال می یوسه دیار ترمه نی
 بر میرا جان می سلام و وایه وایاردی خوری وادزگی وینی
 ترجمه : «مشتاب سید لا - ای مشتاب سید لا
 حال زارم را بوطن دوستم برسان ،
 بهیرا جان سلام مرا عرضه کن ، و بگو :
 رفیق خون دل میخورد ! »

از افسانه علی بیگ

علی بیگ بنام (مین) وشایانو بنام (مینه) پهلو انان این افسانه اند ، یک نار و آهنگ آن این است :

آهنگ چهل و یکم : علی بیگ بهندمی رود ، معصوم خان که خان ظالم و زور آور است ،

مخواهد در غیاب علی بیگ مجبوه (شایانو) اورا بطور اجبار بخانه خود ببرد ، شایانو به علی بیگ چنین فریاد می فرستد :

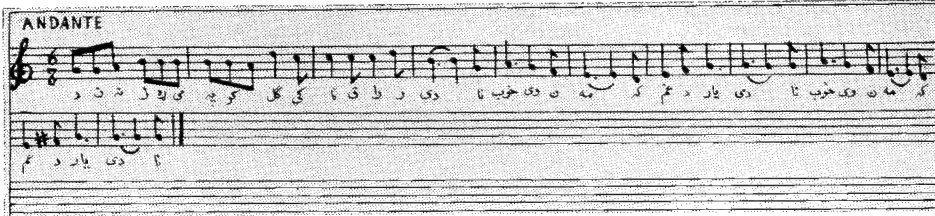
علی بیگ لرده واستوم حالونه

که به دی میاشت کی راغلی

معصوم خان دی به باغ که ایستل مالونه .

چند آهنگ پشتو

آهنگ چهل و پنجم : نمونه چارم چاربيته :
دنده زده مي په کو گل کښې نافراردی نا خوب وينه چه غم دياردی نا

۶ : غزل ها يابدي

درين قسمت يک نوع تجديد دېده مي شود، يعنی آهنگها شکل جديدی بخود گرفته که از شنيدن و نواختن آن حس می گردد. تعداد اين قسمت آهنگها گفته می توانم که تا حدود ديك صدو پنجا آهنگ بلکه بيشتر می رسد - اينجا برای نمونه نوزده آهنگ آنرا می شنوایم :
غزل اول : آهنگ چهل و ششم :

قلندری خوبان ، خرامان افسرخي
دنيا ده فانی ارمانی ، لاس پسرخي
په کنج دلحد کی چه شور عاشقان کا
فرياد بی له خواي نه په ورخ د محشرخي

آهنگ چهل و هفتم : غزل دوم :
ورخ دالوی اخترده لوبو کم خندا کوی
خوار طالب و گوره له غمه خه ژدا کوی

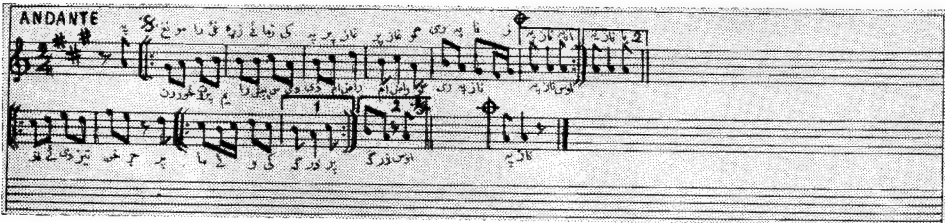
آهنگ چهل و هشتم : غزل سوم :

شین خالی دی به تندی کی قلندری زیبا به نته دی پیو دلی مرغاری زیبا

آهنگ چهل و نهم : غزل چهارم :

به نغو راغی زده یې زما کی به یرغاز یرغاز کوری به ناز به ناز
بانو ئی دی تیز خنجر، یرمائی وکی گذر یرمائی وکی گذر
زه یرنخور پروت یرم را پېش سوی دی امراض امراض زه یرنخور پروت یرم را پېش سوی دی امراض امراض

آهنگ پنجاهم : غزل پنجم :

ستا وا ستا ستر کی گلو نه ایلا بل وا بل دی کسې ه اور نه ایلا

چند آہنگ پستو

آہنگ پنجاو یکم : غزل ششم :

ای شاہ خوبانہ !

د حسن سیال دی نستہ تر زمین وتر آسمانہ
اور رالکھدی دی زردی د کو گلہ بہ شتاب راخہ وری دی
کہ ہر شو بہ عذاب یم پر ما امر دسبجانہ
نلسر م فسر ار ستا دزلفو تار رضا یم بہ بار بار

آہنگ پنجاو دوم : غزل ہفتم :

سرہ دی لبان دجانان گل پری دی ، نا
جان آسری دی ، جان آسری دی نا
ماء اتا بان سیاہ چشمان آسری دی نا

آہنگ پنجاو سوم : غزل ہشتم :

کوم افسوس دما ہروانو - سردارہ تو بہ
با س پر تندی دی شین خال پا چا دی
با دارہ تو بہ
حکم کوی جان لیکہ دارادی

سرداره توبه باداره توبه

خو له دی پیا له ده د میځوا را نو

غزل نهم :

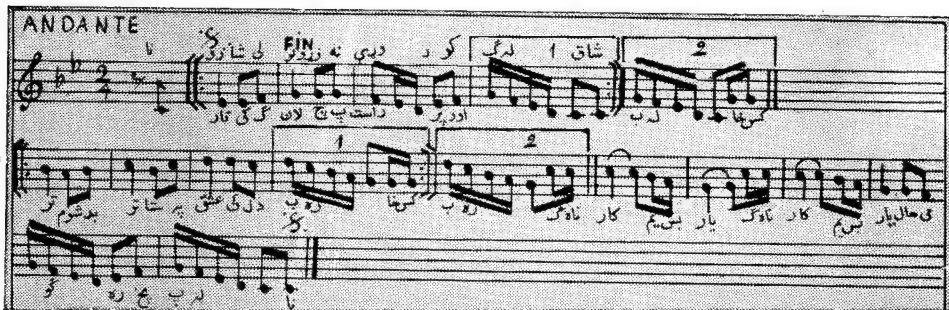
آهنگ پنجاو چارم :

شاه قطار کی گلان چپ و راست پر اوربله

نازو شاه ایلو زړونه وړی د کو گله

گشا هگاریم بسیار، حال می کوره یخبله

خاکستر شوم بدتر، ستایه عشق کی دلبره

غزل دهم :

آهنگ پنجاو پنجم :

دل و جان می بسی کبابه

دشاه صنم به عشق کی تل لیمه بی تا به

چند آهنگ بیشتر

زه چه داحال کوم، ناری دخیال کوم
خواست د وصال کوم
شهر ننگین منخ که راخر کند کی له حجاب
دل و جان می بسی کبابه

ADAGIO

FIN

آهنگ پنجاوششم : غزل یازدهم :

بیه لقای به جود کم خیل و بارته به ملک قول کرم صفا
ان ئی به سرو لبانو کړې ده وماته خندا -

LENTO

FIN

آهنگ پنجاوهفتم : غزل دوازدهم :

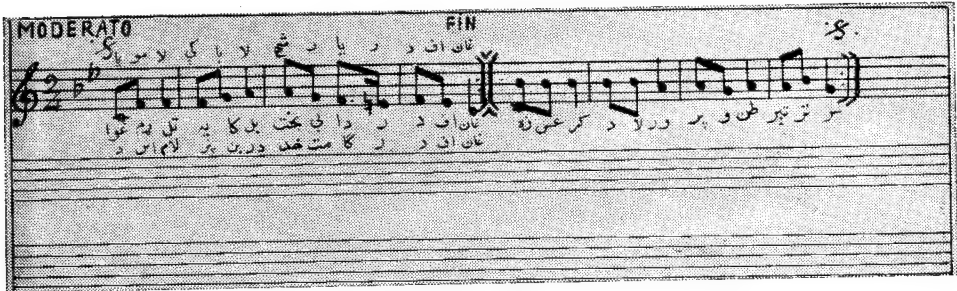
ستا صفامخ تور چشمان می یاد پیزی نا
کسل دسنبل به کلمشن کی غود پیزی نا
راسه خارو
راسه خارو

LENTO

آهنگ پنجاو هشتم :

غزل سیز د هم :

يا مولا ! کي بالا ، شهریار د افغان غواړم تل په کابل بخت بيدار دافغان
زه عسکر د لاوړ پر وطن تېر تر سر ټ اسلام پر بندر خدمتگار د افغان

آهنگ پنجاو نهم :

غزل چاردهم :

شوځ اوربل ابرو کمان لری دلبر جانہ ! تازه دوران لری
شوځ اوربل ... قد بالا یې هم خو شرنگه
ز وړ دی د پردی له اورنگه دلبر جانہ ! تازه دوران لری

آهنگ شصتم :

غزل یانزدهم :

اخلی قدم ، لڅی په نازو به چم چم راغله صنم پری جانہ ...

آهنگ شصت و سوم : غزل هژدهم :

خوب وینم عالمه ! که نې څوک را کی معنا - رمی وی به غېږ کی دخیل یار پرزنگبانا

ANDANTE 5/8 FIN

هوبی نوما لیمه کی یی سکر کیمنا نا یولاروماو باغ ته مایه یل اوس به لوی راشی یا مېو

HOBYI NOMA LEME KE YI SAKRA KIMA NA VOLARLOMAO BAG TE MAVEYL OS BE LOYLU RASHI YA MEV

آهنگ شصت و چهارم : غزل نوزدهم :

حال دخوز من زده وچاته ووایم صنمه محبوبا . . .
نهارم درمان طبیب - نلرم درمان طبیب - تن می دی سوزان - ډېر لرم ارمان

ANDANTE 5/8

هال دلوژمن زله د ستره یو وایمسا نه مېما بوو با نه لک درمن تا بېب تنمیده

HAL DLOJHMEN ZLE D STRATE YU VAYUMSA NE MEMA BOU BA NE LE KUDERMAN TA BIB TENMIDEY

ZAN DIR LE KUMAR MAN

آهنگپارا شنیدید - چون این سلسله دراز است میخوامم کنفرانس امروژه خ-ودرا بهمین جا خاتمه داده از اداره رادیو خواش کنم که تعقیب نوت گیری آهنگهای ملی و محلی را که در هر گوشه کشور عزیز شنیده می شود وهنوز از بین نرفته ، نگزارند و همیشه در فکر جمع آوری آن باشند وعملآ هم نگزارند این کار بهمین جابماند ، حتی وظیفه هر ملیت پرور وملت دوست است که درین زمینه تاجائیکه می تواند با اداره رادیو کمک نماید . من بنوبت خود این چند گهر ملی یعنی چند آهنگک ینتو را در دا من اداره را دیو می ریزم وامید وارم این هدیه کوچک مرا بپذیرند . بامحبت!

مخترعات مهمه بشر در ۱۳۲۵

نباغلی میرعلی اصغر خان شعاع

درین سال فرشته امن و مصونیت بشر بال و پر کشود و ندای صلح عمومی در فضای ربع مسکون سامعه‌ها را نوازش داد. در کرانه های محیط کواکب درخشانی برای رهنمائی آتیه نوع انسان تائیدن گرفت و مزده حیات مأمون و مر فیهی به اولاد آتم داده شد. فکر حساس و دماغ مستعد آدمی جهت پیشبرد پلان امنیت و سکون مستقبل نسل مصیبت دیده کهنونی نوید های پر حرارت و شکفت انگیزی داد تا بشود که اسلحه فتاکه و دهشت خیز را از میان بر دارد و فطانت خود را در راه سلامت بنی نوع بگمارد و خرابیهای وارده را جبران کرده انرژی اتمیک و قوه های مد هشر از آن را در صنایع و حرف بکار برد. این مطلوب بزرگه از قلب های رئوف و با عاطفه تراوش کرد و موضوع جهان شمول خطابه ها و مقالات اهل عالم را در هر جا تشکیل داد. ساحة نفوذ و وسعت آن انجمن های خصوصی، جلسه های عمومی و کنفرانس های بین المللی را تحت الشعاع قرار داده کمیته مخصوصی را بنام انرژی انوم در جلسات یونوبروی کار آورد و همه را جدا به این امر وادار نمود تا قوای انومی و دیگر منابع بزرگ انرژی را بعد ازین در مورد صلح و مصالح مختلفه که بغرض رفاه و امن عالم کار میکنند بکار اندازند. این موضوع، ساعت های متوالی و روزهای متعددی را اشغال و فکر زعماء و قواد سیاست حرب و ساینس را از جنبه های متعددی بخود متوجه گردانید هر کدام از عینک تصورات و تخصص خود به آن نظرافیکنده و رویهمرفته پلان های نوید بخشی طرح و حیات مستقبل ساکنین کره خاک را در سایه پیشرفت های علمی و ساینسی مصونتر جلوه دادند.

واقعا در خلال چند سال محاربه ساینس به اقدامات مجیر العقولی تشبث ورزید و کارنامه های مخترعین امروزی در تهیه ذرایع صلح و حل این معضله بسیار غامضه، این عقده خلی مشکل ما به استعجاب و حیرت گردید. بسکفته ادوارد اپلپتون Edward Appleton تعمیر مجدد شهر ها و منازل، تهیه مواد غذائی، رفع مشکلات ارزاقی، وقایه صحت و مجادله با امراض جهان شمولی که

در نتیجه محاربه موجودیت انسانی را تحت تهدید قرار میدهند، حفاظه بشر از بسا غائله‌ها و مصائب همه بمساهمه واشتراك ساينس باجهود حكومات ارتباط مستقيم و گسسته ناشدنی دارد شاید مبتدی ترين اشخاص هم از رول ساينس و تأثير آن در مصالح و جنگك تردیدی نداشته باشند. دماغ فعال متخصص و دست های كار آزموده ساينستس دنيا را از حالی بحالی گردانیده و ميكوشد بهر نحويكه باشد از جلو بيشرفت های انسانی موانع و مصائب را اولوهر قدر سنگين هم دانسته شود بردارد لا براتوارها، اكادمی ها و دارالعلوم ها شب و روز مصروف مطالعات و تنبّهات علمی بوده و هر کدام به هم خود سنگی را كه بيش پای ایشان افتیده باشد برمیدارند. در عين حال يك مساعی عمومی وفوت ناشدنی از طرف موسسه های بزرگ كه بهمراهی وامداد حكومات رو بشكامل ميرود زحمات و عرق ريزی های انفرادی بعضی از رجال ميرزوسر بر آوردگان جهان علم نیز مورد تقدير و پژوهش قرار گرفته و نمیشود كه از آنها صرف نظر نمود. اينك خلاصه مختصرات امسال را تا حدی كه تنبّهات ناچيزانه اجازه میدهد از مطالعه خوانندگان محترم سالنامه كابل ميكند را نم.

آينده انرژی اتميك:

تاريخ نشان میدهد كه ۲۵۰۰ سال قبل نخست د موكريتوس Democritus تيوری و مفكوره اتم را بيان آورد و نشان داد كه ماده از كوكسبون ذرات يا اتم ها تيكون یافته است. اين نظریه علمی را لو كريتوس Lucretius تقويت كرده و در شعر معروف خود بنام « طبيعت چیزها » از آن متذكر شد. بعدها فرضیه مذکور در خلال د هور مرا حل شكامل و انكشاف را بانهضت بشردوش بدوش در نورديد در اوائل ۱۹۴۰ پروفیسور چادويك، دكتور فريچ و پروفیسور بيرلس در موضوع انفلاق يك قوای فوق العاده باز عمای برطانيه داخل صحبت شده و خاطرنشان نمودند كه اگر ايزوتوپ يورانيوم (۲۳۵) بعوض يورانيوم معمولی مورد استعمال قرار داد شود اين قوه خارق العاده بروی كار خواهد آمد لذا كميته مخصوصی تحت رياست جارج تومپسون به مطالعات مقدماتی مصروف ساخته شده و عصر جدیدی در راه انكشاف و استفاده از اين قوای تازه آغاز گرديد در ۱۵ جولائی ۱۹۴۱ اطلاع داد كه اقدامات مقدماتی جهت ايجاد سلاح خبلی مدهش و جهانسوز شكامل شده و امكان استفا ده از انرژی اتم در سلاح ناریه حتميت حاصل كرده است. در عين حال خبر دادند كه در امریکا نیز موضوع موصوف مورد تحقيق و مطالعه قرار داده شده و برای اينكه معضله فوق بهتر حل گردد روزولت رئيس جمهور فقيد امریکا واضح ساخت كه بين محققين برطانیوی و امریکائی بايد تبادل آراء و افكار جريان داشته باشد چرچل رئيس الوزرای آن وقت برطانيه به

این پیش نهاد موافقت کرده و در نوامبر ۱۹۴۱ يك دسته از متخصصین امریکائی بطرف اندن اعزام شدند تا یبشرفت های علمای انگلیس را راجع به انرژی اتمی بخود معلوم کنند در ماه فروری از انگلستان هم هیئتی برای تحقیق مطلوب فوق جانب امریکا رهسپار شد و هم آهنگی صمیمی بین طرفین بمشاهده پیوست چون درین هنگام برطانیه تحت تهدید و حملات مد هش قوای فضائی آلمان قرار داشت بنا بر آن تصمیم گرفتند تا تمام مساعی و جهود علماء انگلیسی و امریکائی در اتازونی ادامه یابد لذا به انتقال اشخاص و لوازم همت گاشته و مسئولیت این کار بزرگ را بدوش امریکا حواله کردند. مواد خام به پیمانه وسیعی از کانادا استخراج شده و متخصصین هر سه مملکت (کانادا ، برطانیه و اتازونی) متفقاً بیکار خود پرداختند اگر چه در این راه سر بر آوردگان علمی هر ملت سهم دارند ولی کشفیات و تتبعات (لارد روتفورد) که چند سال پیش فوت کرده کاملاً وجهه های نوی را در انرژی اتمی معرفی نموده است. او در ۱۹۱۹ خواب کیمیا گران را عملی ساخته و توانست يك نوع ماده را بنوع دیگر مبدل سازد .

استعمال انرژی اتمی در امور ملکی و نظامی ساحه وسیع و بسیار مهمی دارد میگویند بواسطه بیکار انداختن این قوم میتوانیم اوضاع طبیعی زمین را بیکلی تغییر بدیم یعنی در زمین گودالهای بزرگی تولید و هم را به چاهها و کانال ها تبدیل نماییم امسکان دارد در وسط صحرائی وسیع و بی آبی چاهیل و سیعی احداث و بسا صحرائی با تروبی حاصل را به واحه های سبز و خرم و سرزمین های حاصل خیزی مبدل نمود نواحی قطبی را بمنبع دائمی و عظیم حرارت مبدل کرده و قطب شمال را شاید بحیث بهترین موضع تفریح و محل گشت و گذار ایام رخصتی خود انتخاب نماییم چهار ز ها و لو کوموتیف ها را بواسطه این قوا بیکار انداخته و از انرژی بدون دود و کثافت آن استفاده نمایند از انرژی اتمی رادیو اکتیف را بوجه مفیدی استخراج و نتیجه لا بر اتوارها و شفاخانه های خود را رونق دیگری بدهند علماء آرزو دارند وضع زندگی بشر را بیکار بردن انرژی اتمی کاملاً متحول سازند برای اینکه امراض مد هسه و غیر قابل علاج را بد رستی تداوی بتوانند در برطانیه این قوا را مورد عمل قرار داده و يك دسته علماء مخصوصاً انرژی اتمی را محض مجادله با امراض تحقیق و تتبع می نمایند و آنها یقین دارند که نسبت به شعاع اکس و رادیوم تشعشع اتمی در علاج سرطان مؤثر تر است در تشخیص امراض رادیو اکتیف اتمی را از همه وسائل دیگر بهتر میدانند واحدهای رادیو اکتیف کاربن را که بنام کاربن ۱۴ یاد میشود اینک بحیث دوا ی خوردنی بمریض داده و بحسب بیانیه یروفیسر نوت این تجربه برای بیولوژیست ها کمک فوق العاده می نماید .

بسیکفته متخصصین بعد از این میدان استفاده از اتمی ها خوب بین و گسترده خواهد شد بنحویکه

به اندازه يك يالچای خوری اتومهای سیماب اگر انقلاب نماید لو کومو تیفی را که دارای ۱۲۰ واکون مملو از بار و اواز باشد (۲۷۰۰۰۰) میل رانده خواهد توانست شاید بعد ازین فلزات را از يك نوع بنوع دیگر متبدل ساخته بتوانند مثلاً یورانیم را به سرب، سرب را بطلا متحول گردانیده افسانه‌های قرون وسطی را لباس عمل ببوشانند، از روی محاسبات و تخمینات علماء و متخصصین چنین برمی آید که يك یاو یورانیم ۲۳۵ برابر قوای ۱۱۰۴۰۰۰۰۰ کلووات ساعت قوای برق ۱۵۰۰ تن ذغال و ۲۰۰۰۰۰ کیلین پترول قوه خواهد داشت. یکی از علماء مبرز برطانیه میگوید انگلستان خواهد توانست که در آتیۀ قریب بواسطه یککار انداختن انرژی ا توم آب و هوا و فصول بعضی از حصص خود را کاملاً متحول گرداند. بعد ازین دریاها، کوه‌ها و جبهیل‌ها در برابر اقدامات انسان موانع لاینحل دانسته نخواهند شد سلاسل کوه‌ها را ممکن است بسهولت از جایی بجائی نقل دهند مجری آب‌ها را تغییر داده و مواسم مصنوعی را حسب اقتضای وقت و ضرورت تولید خواهند کرد.

امروز علماء میگویند تقریباً در زمین به تعداد ۹۰ عنصر وجود دارد و از روی این محاسبه میتوان بیان کرد که ۹۰ نوع اتوم هم مثل آن موجود خواهد بود برای اینکه اندازه و تأثیر قوای اتوم را در زیر آب بخوبی معلوم بتوانند همان بود که مرداب بیسکینی را انتخاب کرده و جهازات را هم با حیوانات و دیگر کوازمی که باید فو و اثرات رادیو اکتیفی بوجود ایشان معلوم گردد آماده نمودند در عین حال در شام همان روزی که در مرداب بیسکینی عملیات ثانویۀ بم اتوم دزیر آب امتحان میشد هیئت اعزامیه انگلیس هم راپورت مکمل خود را راجع به خسارات و ضائعات حقیقی هیروشیما که سال گذشته ذریعۀ بم اتوم خراب شده بود بنصۀ اشاعۀ قرار دادند آنها در راپورت خود واضح ساخته بودند که اگر يك بم اتوم در يك موضع کدام شهر برطانیه افگنده شود تعداد کشتگان آن به (۵۰۰۰۰) نفر رسیده و در فاصلۀ نیم میلی موضع اصابت بم اندازه ضائعات ۷۰ فی صد بوده و ۲۰ فی صد ضائعات در بعد يك میل از محل سقوط بم صورت خواهد گرفت. (۳۰۰۰۰) خانه خرابی بزرگی را متحمل شده و (۵۰۰۰۰) خانه دیگر تازما نیکه بترمیم و اصلاح دوبارۀ آن مصروف نگرند مقابل سکونت نخواهد بود. در هیروشیما از جمله (۳۲۰۰۰۰) نفر به تعداد (۸۰۰۰۰) کشته شده و در ناگاساکی از جمله ۱۰۰۰۰۰ نفر در موضع انفلاق ۴۰۰۰۰ چشم از زندگی پوشیدند.

خلاصه تحقیقات و مطالعات بم اتوم در مرداب بیکینی :

در وقت انفلاق بم اتوم در آبهای بیکینی يك برج فوق العاده قوی آب
از سطح بحر بلند شده و ج گرفت

ساعت ۸-۳۵ صبح ۲۵-۳۰ لائی پنجمین بم اتوم در تحت آب مرداب بیکینی انفلاق نمود
موضع انفلاق از ساحل ۳ میل دبری داشت . با انفلاق این بم فصل جدیدی در تاریخ عصر
اتوم علاوه شده و در داستان مدنیت بشر دلچسپ ترین حصه بمیان آورده شد . جهاز جنگی
ایر کانساس هدف بزرگ تاثیرات بم که انفلاق آن در نز دیکترین حصه جهاز روداد قرار
گرفته بود ، جهاز غرق گردید و اولین جهاز بزرگی بشمار میرود که بواسطه بم اتوم زیر آب
رفت جهاز جنگی جاپان بنام ناگاتو شدیدا خساره برداشت و جهاز حامل طیاره سارا توگا
هم با عین همین پیش آمد مواجه شد چندین جهاز خورد دیگر گمشده و بیگانهی ازین رفتند جهاز
سارا توگا که بم ۳۳۰۰۰ پون ظرفیت داشت طوری اعضایش از هم پاشید که هفت ساعت بعد از

انفلاق بزم آب فرورفت. چهار تحت الجری در تحت آب نشست و مغرب و گس صدمه سنگینی برداشت. يك جهاز حامل تانك هم مانند ارکانساس از صدمه انفلاق تحمل نتوانسته در عقب بحر فرو رفت. جهاز جنگی بویارک صدمه خفیفی برداشته و جهاز ترانسپورت فالون ناپدید گردید. ضامعات و خسارات بم دوم در تحت آب نسبت به بم اولی بم را تب بزرگ و مدش دانسته شد. قوای انفلاقی این بم با قوای « ۵۰۰۰ تن (تنی ان تی) » که از مهمترین انفجارات کره ارض بشمار میرود برابر بود. در این مرتبه تشعشع بزرگی مانند يك آفتاب جدید بنظر آمد که قوه آن از آفتاب زمین ده برابر بیشتر بود دفعتاً کوه های بزرگ ابر پار ها جلب توجه نمود از بین ان کوه های بزرگ ابر يك کوه عظیم و روشنی بزرگ بنظر برخورد که يك درخت فوق العاده قوی شباهت داشت. از این توده نور رنگهای مختلف مانند قوس قزح تلالو می نمود بر فراز این توده نور يك ماده جوشان قارج مانند ملاحظه گردید که سرعت بطرف بالاروان بود و در عین حال عرض خود را هم توسعه می بخشید این توده بزرگ بلند رفت و بلند رفت تا از ه میل از قاع هم اوج گرفت. شکر، وضیعت و رنگ آن در هر لحظه تحول حاصل میکرد. چشم های انسانی نمیتوانست که عوارض و تحولات آن را در هر آن تعقیب کند.

انفلاق تحت آب بم آتوم. بعد از انفلاق طبقات کلفت ابر مانند که خاصیت رادیواکتیوی را دارند از بین آب متصاعد میگردد.

در لحظه اول تصور میرفت که يك بر اعظم و بزرگ از بین آب سربدر آورده و به بالا رفتن آغاز کرده است. گویا در نخستین مرحله تکنون ارض زندگانی داشته و اینک وضع و شکل آن را بچشم سرملاحظه میکنیم. حدس زده میشود که زمین جوان است و سلاسل کوههای یو شیده از برف تازه بنای تکنون نهاده و در برابر تشعشع آفتاب لعمان و تابش مخصوصی خود گرفته است. بعد از آن توده مذکور کاملاً حیثیت يك درخت را حاصل کرد که شاخههای آن بهر طرف منشعب شده و میوه های آن هم بصورت کاملاً محسوس جلب توجه می نمود. این میوه ها عبارت بودند از ذرات الفاء، اشعه بیتا و نیوترون ها که همه کشته انسان بوده و چشم هم توان مشاهده آنها را نداشت. درین موقع درك خسارات حقیقی جهازاتی که در مرداب بیکیینی لنگراند اخته بودند امر مشکلی بود. در وهله نخست این کره آتش عظیم و جوشان و این شعاع و رنگ مافوق الطبیعه طوری تمام جهازات را احاط کرده بود که حتی رؤیت آنها امر محالی پنداشته میشد. بعد از آنکه اندکی هوا بنای صاف شدن نهاد و طبقات قیبار از نظر دوری گرفت جهازها هم کم کم قابل مشاهده گردیدند ولی چون خوب ملتفت شدند همه را از مواضع اصلی فاصله های مدیدی دورتر مشاهده کردند و بعضی از آنها طوری متحمل خساره شده بود که بسکلی از کار افتیده و وضعیت اصلی خود را از دست دادند. تمام آبها خاصیت رادیو اکتیوی را دارا شده و در وهله اول غمیدند که این خصوصیت تا چه زمانی دوام خواهد کرد.

طبقه بزرگ و قطعه را بری که به بالا شدن دوام میداد تدریجاً قدرت و نفوذ خود را از دست داده و چنین تصور میرفت که شاید تکاتف و غلظت آن لا اقل تا يك ساعت دوم خواهد نمود. درین تجربه ها جهاز های زیاد و ادوات و سامان مختلف مورد امتحان قرار داده شدند. چون ساعت انفلاق بم فرا رسید در میدان های فضائی کائنه بین کواچالین و بیکیینی و جزائر اطراف و نواحی آن فعالیت بی سابقه بملاحظه پیوست طیارات چهارماشینه بی ۱۹ و سی ۵۱ طیارات بحری نوع هلیسکات، طیارات تورپید و انداز قلمه های طیار کشتی های طیار بعضی پلوت دار و بعضی بی پلوت در اطراف و ما حول نقطه هدف پرواز داشتند و هر کدام طبقه مخصوصی را عهده دار بودند. طیارات مختلف موظف گردیدند تا در اطراف و ما حول این توده غلیظ مشعشع و ملون ابر در طیزان باشند و از دور صمود و گردش آن را تعقیب کنند. از جهاز حامل طیاره شانگری لا سه طیاره بحری به بدرقه طیارات کنترولی تا حد ممکن و مقدور خود را بموضع مطلوب نزدیک ساخته بودند. بیست خوک ۴۰۰ موش و يك تعداد محدود انسان در مرداب بیکیینی باقی ماندند این ها کسانی بودند که بعملیات انفلاق بم مصروف ساخته شده و وجود آن ها در آن وقت ضروری دانسته میشد قبل از همه بمب را در بین يك محفوظه مخصوصی که آب در بین آن نفوذ نمیتوانست گذارد و از جهاز کنترول بذریعه و اصول

فنی پایان کرده و بعد بنزدیکی جهاز جنگی ار گانساس نقل داده شد و از آنجا درین آب بمقی ۹۹ فوټ بم را پایان نمودند و اخیراً در اثر يك پلان ویش بینی مخصوصی آن را انفلاق دادند . دو ساعت قبل از انفلاق از جهاز مخصوص كنترول بنام (كمبر لیند) كلمه شفر ا بلاغ شد و این كلمه نژديك شدن وقت را به ساعت ، دقیقه و ثانیه اطلاع میداد چنانچه آن هائيكه موظف بودند كلمه مذکور را شنیده و میفهمیدند كه بوقت انفجار رسی دقیقه ، نه دقیقه ، ۵ دقیقه باقی مانده است چون خبر داده شد كه ده لحظه به انفجار مانده آن وقت قلب ها از حرکت باز ماند تا آنكه بالاخره تصور نمودند دنیای دیگری بمیان آمد و جهان بیکلمی رنگی و وضع نوی بخود گرفت .

يك ونیم ساعت بعد از انفلاق بم هم طبقه ابر كه از اثر انفجار تولید شده بود بصورت ضعیفی بمشاهده میرسید كه به فاصله ۲۰ میل از موضع بم حر كت داشت طبقه ابر در ظرف يك دقیقه و ۱۲ ثانیه ۷۸۰۰ فوټ مرتفع شده و در ظرف دو نیم دقیقه به اندازه ۸۴۰۰ فوټ اوج گرفت .

صدای انفلاق بم را ذریعه امواج را دیو به اطراف انتشار دادند . خلاصه امروز به آستانه عصر جدید وارد شدیم و زندگی مادرآینده بكمك انرژی اتمی رنگ و حال دیگری پیدا خواهد كرد . از روی پیشگوئی و حدس علما چنین برمی آید كه بواسطه انرژی اتمی چوب و شیشه را غیر قابل شكست ساخته و مانند توپ را بری خاصیت آن ها را خواهند نمود پورسلین خاصیت هادی برق را پیدا كرده و مس را بشكك انسو لیتر مورد استفاده قرار خواهند داد و كیس را در رادیو استعمال كرده و فلزات دارای حرارت ، روشنی و قوه خواهند گردید . انسان بتقلید طبیعت تیل درست كرده و عوض آنكه در خلال ملیون ها سال انتظار عملی شدن این وضع را برند در ظرف چند ماه بمطلوب خود موفق خواهند شد عناصر جدیدی كه زمین از تملك آن محروم است تشكيل یافته و نتیجه در اثر ماشین های اتمومی حیات مامتحول شده و مطالعات نجومی ماشكك جدیدی بخود اختیار می كند كنون ساینس جدیدی بنام (كیمیای هسته) در بین علوم و ساینس های عصری بشر معرفی گردیده و از تمام همقطاران میخواهد كوی نسبت برآید در اثر تتبعات و مطالعات جدیده كه در یو را نیم ۲۳۵ بمعل آورده اند بیش از ۱۵۰ مواد رادیو اكتیوی را تازه كشف و معرفی كرده اند كه قبلاً بشر هیچ از آن ها اطلاع نداشت حصه مهم این رادیو اكتیف ها در امور صحتی و شعبات دیگر زندگی انسان مفید بوده و موانع زحمات انسانی را بمراتب تخفیف خواهند داد .

مهمترین مبتکرات در فن هواپازی :

بزرگترین طیاره بمباردمان دنیا .
از واشنگتن در او اخر ماه جون اعلان شد که کار ساختمان بزرگترین طیاره بمباردمان دنیا که از خشکه بر خاسته و در خشکه می نشیند به پایة تکمیل رسیده و بنام

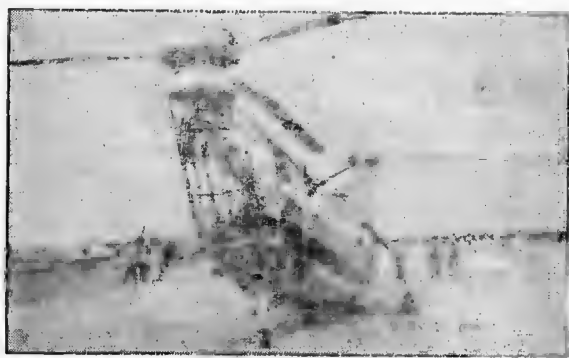
بزرگترین طیاره بمباردمان دنیا

طیاره (اکس بی ۳۶) مسمی گردیده است . بعد از آنکه طیاره موصوف پرواز های امتحانی خود را بموقع عمل گذاشت آن وقت تحت اختیار قوماندانی سترا تیزی قوای فضائی گذارده خواهد شد . این طیاره دارای ۶ انجن بقره ۳۰۰۰ اسب بوده طول بالها از يك انجام به انجام دیسگر ۲۳۰ فـت و طول بدنه آن ۱۶۳ فـت میباشد . پرواز نه های آن را در عقب بالها جاداده و عمله پرواز جهاز با اقدامات حزبی آن از ۱۵ نفر مر کب میباشد . این طیاره بمب ده هزار یونده را بماصله ده هزار میل بدون تجدید ذخیره تیل بمسـرعت ۳۰۰ میل فی ساعت نقل میدهد .

طیارات مخصوص ۱۹۴۹ و ۱۹۵۰

قوماندانی قوای فضائی برطانیه بنام فرانک ویتل که از جمله پیش آهنگیان و مبتکرین موترهای جیت بشمار میرود در ماه جون ۱۹۴۶ بمحضریك دسته متخصـصین قوای فضائی امریکا چنین بیان نمود که در ظرف ۵ الی ده سال طیاره های بزرگ که چه ملـسگی و چه فضائی ذریعه انجن موتور گاز قوای خود را تحصیل خواهند نمود و برطانیه در این ابتیکار اولین ملتی خواهد بود که گوی سبقت را از دیسگران بر باید امر ساختمان طیاراتی که دارای انجن

گاز باشند اخیراً بقایریکه های پروانوی داده شده و آنها عبارت اند از کشتی
طیارساندرس ۴ که ساحه پرواز آن ۵۰۰۰ میل و سرعت آن بیش از ۳۰۰ میل فی ساعت بوده
ذریعه شش انجن گیس پیش میرود - این کشتی طیار اولین مرتبه در ۱۹۴۸ پرواز داده
خواهد شد - طیاره دیگر بنام ها و یلاندبار بازون موسوم است که ماشین نوع جیت آن
فوق العاده سرعت داشته به ارتفاع ۴۰۰۰۰ فو در فضا از ۲۰ الی ۳۰ نفر را از فراز
اتلانتیک عبور خواهد داد و فی ساعت ۶۰۰ میل رفتار خواهد داشت هنوز موعد بیکار انداختن
آن تعیین نشده است مگر حدس میزنند که این نوع طیاره در ۱۹۴۹ آماده خواهد شد -
نوع دیگر آن (اورو بار بازون) نام دارد که برای چهل نفر جاداشته و بر فراز اتلانتیک
فی ساعت ۳۵۰ میل طبران خواهد نمود - چهار نوع دیگر طیاره از رقم جیت بنام های
برستول بار بازون اول ، هانری هیچ هرنس ، ایرسپید امباسا دور ، مایلس مارتون ، تخت
ساختمان بوده و این ها از سال آینده الی ۱۹۴۹ بیکار انداخته خواهند شد - بار بازون اول
۱۲۰ تن وزن داشته ۷۲ مسافر در بین آن جا داده میشود سرعت رفتار آن فی ساعت
۳۵۰ میل و فاصله پرواز ۵۰۰۰ میل در ارتفاع ۳۵۰۰۰ فو خواهد بود ایرسپید امباسا دور
از ۲۴ الی ۳۹ مسافرا با خود برداشته فاصله ۱۰۰۰ مایل را فی ساعت ۲۴۰ مایل طی میکنند -

تا کسی فضائی

طوریکه در فوتوی پهلو
ملاحظه می نمائید این طیاره نوع
هیا-یکو پتر حیثیت تا کسی فضائی
را داشته و راننده آن میتوانند
که از روی سر ک هم طیاره
خودر بهوا پرواز دهد -

تا کسی فضائی

موتور سایکل فضائی

این ماشین جدید بنام هوپی کوپتر یاد میشود که اخیراً در امریکا آن را ایجاد نموده اند ماشین فوق را در حالی ملاحظه میکنید که مخترع مذکور آن را به هوا بالا میکشد و هوریس پنتی کوست نام دارد موتور سایکل مذکور از موضعی که بیش از ۳۰ هر-بع-فت وسعت نداشته باشد پرواز کرده و شخصی را که ۲۰۰ پوند وزن داشته باشد تا ۳۰۰ میل راه فی ساعت ۹۰ میل به ارتفاع ۲۰۰۰ فوت نقل خواهد داد.

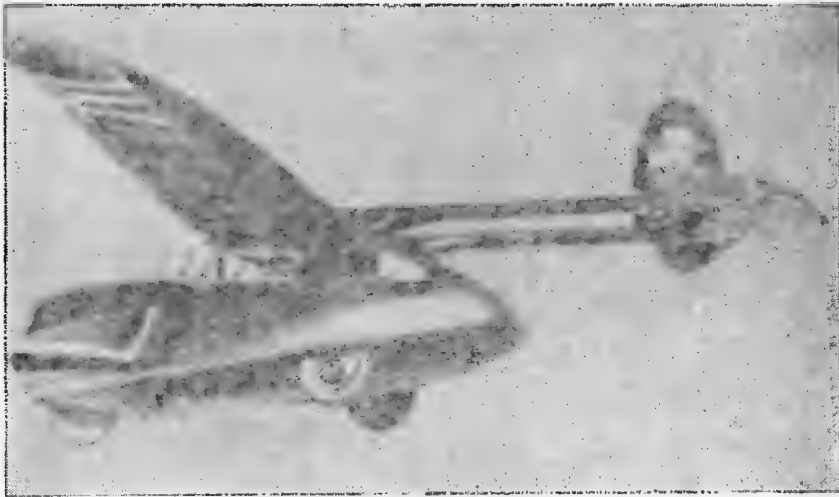

موتور سایکل فضائی

عملی شدن يك خواب شیرین

تحقیقات در مورد انرژی اتموموقع مهمی فراهم نمود تا اطلاعات از سیلاب درست کنند و زحمات کیمیاگران را تخفیف دهند حتی بعضی از متخصصین میگویند از سرب هم این مرام خود را عملی خواهند توانست و طوریکه پالمیلر متخصص نایتريت نظریه میدهد بعد از این طلا بدرجه ارزان خواهد شد که اهمیت تباداوی و پولی خود را از دست خواهد داد پلاستیک های جدیدی در موارد مختلفه بکار رفته و موادی آماده خواهند نمود که قوه تمدید آن عیناً مانند را بر باشد یکی از خواب های مجوزین طیاره و انجیری آن همانا ساختمان طیاره ایست که هم مانند موتور در سرك کار میدهند بواسطه ادوات مخصوص عرابه هایش بحرکت می آید وهم به هوا طیران می نماید

د رفوتوی زیر طیاره مذکور ا که مانند موتر است مشاهده میکنید .

هم موتر و هم طیاره

اخیراً در طیاره وانجن های نوع جیت ، را دارو تیلو بیرون یک نوع پلاستیک مخصوص و بادوامی را بکار می برند که در برابر حرارت مقاومت فوق العاده از خود نشان داده تیغ چون یاد میشود . اگر حرارت تا ۵۷۰ درجه فارنهایت هم ترقی کنند باین پلاستیک تأثیری وارد نمی شود ایسدهائی که طلا و بلاتینم را حل می نماید در این ماده اثر نکرده اند .

موتر های برقی

یکی از مبتکرات فنی که درین تازگی در برطانیه بکار افتیده عبارت است از اتوموبیل های سبک برقی و توقع می رود که بزودی ممکنه ساحه استعمال موتر های مذکور تو سعه حاصل کند . وزارت پست و تلگراف ، ریاست بادیه و شعبات مختلفه لبنیات فروشی و راه های ریل بوجود این موتر ها ضرورت زیادی داشته و بتعداد زیادی از آنها بدست خواهند آورد . ماشین های

این نوع موتورها ذریعه بیشتری عوض پترول کار خواهند داد - عراده های این موتور را به اصول

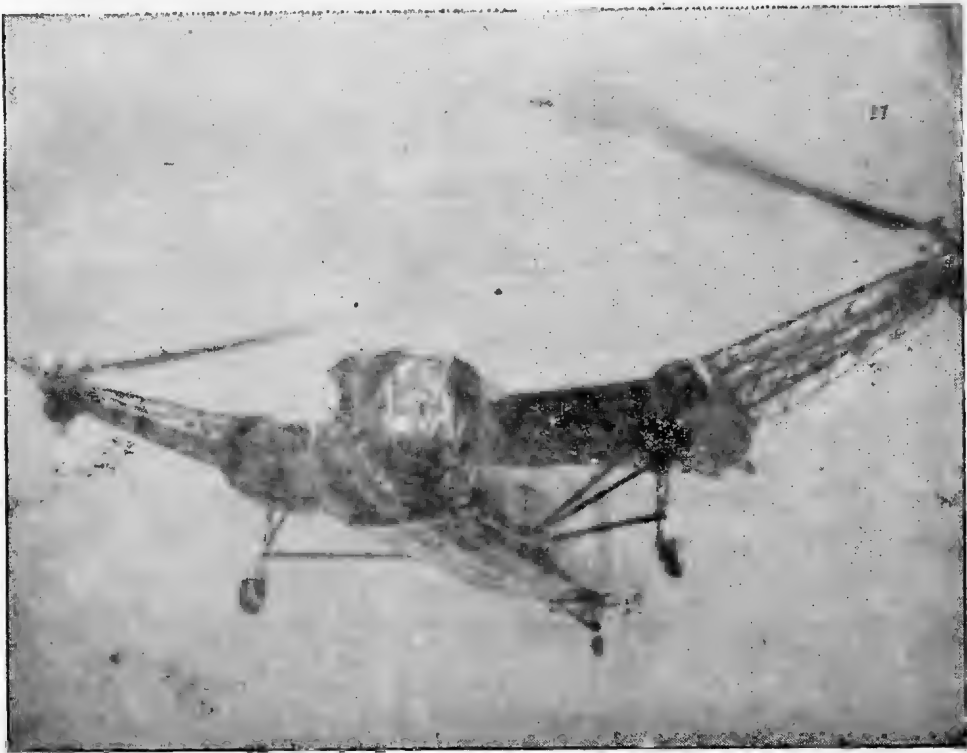
موتور جدید برفی

مخصوصی درست کرده و پتری آن را نیز طوری آماده نموده اند که برای همیشه مورد استفاده قرار داده میشود .

کلاسترین هلیکوپتر دنیا

شرکت طیاره سازی برطانیه در ماه اپریل اعلانی نشر نموده این مضمون که مصروف ساختمان یک هلیکوپتر جدید میباشد. این هلیکوپتر از روی شش نوع و تیپ مخصوصی هلیکوپترهای اتاژونی انتخاب شده است یک شرکت امریکائی وعده داده است که در آینده قریبی برای استفاده اشخاص مانند موتور هلیکوپترهای شخصی درست خواهند نمود هلیکوپتر باید دارای میدان های مخصوصی باشد تا در وقت صعود و نزول بمشین آن صدمه وارد نشود برای پیلوت های معمولی لایسنس پرواز دادن هلیکوپترها داده نمیشود بل درین عمل باید هواپازان خیلی مجرب و کار آزموده مصروف گردند زیرا در هنگام فرود آوردن زحمات ومشکلات فوق العاده دارد چون هلیکوپترها خواستش فرود آمدن را داشته میباشد از ارتفاع دوهزار فتمشین آن خاموش ساخته شده و بصورت کلیدر فرود می آید و در داخل یک ساحة که ۱۵۰ گتر طول آن است و علامت مخصوصی دارد بزمین می نشیند. گرداندن هلیکوپتر بدون اتجن کار بسیار مهم و زحمت ده است

و بیوت هلیکوپتر آن را انجام میدهد و از جریان هوا استفاده میکنند در اثنای خاموش شدن
 انجن و بیکار افتادن روتورها و پره‌های مخصوص هلیکوپتر موقع بسیار خطرناک میگردد
 و کنترل مشکل میشود. اخیراً در برطانیه راجع به پیش رفتن و عقب آمدن و طرف چپ و راست
 می‌زدن هلیکوپتر ها ابتکارات بزرگی نموده و چیزهای نوی برای موفقیت بمطلوب فوق
 آمده اند. سرعت هلیکوپترها هنوز به اندازه طیاره ترقی نکرده است.
 صرفه یک تعداد محدودی از آنها میتوانند که فی ساعت بیش از ۱۰۰ میل پرواز نمایند.
 در قوتی زیر بزرگترین هلیکوپترهای دنیا را ملاحظه می‌نمائید:

کلانترین هیلو کپتر دنیا

این هلیکوپتر بقوای بحریه امریکا انتساب دارد. میگویند این نوع ماشین در هوا بازی
 آینده دنیا را بسیار مهمی خواهد داشت.

تغیر شکل طیارا

مسئله ساختمان طیاره و تغییر شکل آن در آینده یکی از موضوعات بسیار مشکل و مهم است که انظار محققین را بخود متوجه ساخته است میگویند وضعیت ظاهری طیارا بعد از این باید طوری باشد که هم سرعت رفتار طیاره کم کند و هم صدای آن را تخفیف دهد و چون از محمولات طیاره انسان هم میباشد پس باید طیاره را طوری آماده نمایند که وجود انسانی تحمل سرعت آن را داشته باشد راجع به سرعت رفتار طیاره خطری متوجه انسان نیست چون انسان در بین اطاق طیاره کاملاً پوشیده میباشد پس اگر سرعت رفتار آن فی ساعت ۲۰۰۰ میل یا پنج میل و یا ۵ هزار میل باشد فرقی نمیکند ولی در اثباتی که طیاره خود را بیک معیار مخصوص سرعت میرساند و به این عمل مبادرت میورزد در آن صورت خوف میرود که انسان عقب چپه شود و یا در اثباتی که کردن سرعت بطرف پیش بیفتد پس باید وضع ساختمانی طیاره بنحوی باشد که این مشکل رفع گردد و هم چنان در وقت پرواز و فرود آمدن کنترل ماشین های سریع حرکت را خوب مراقبت نمایند گذشته از آن جریان هوا و عکس العمل آن در اثباتی حرکت سریع فی ساعت ۷۰۰ میل تأثیر بزرگی به بدنه طیاره وارد میکند باید راجع به جمع شدن و فوات شدن طیاره هم ابتکار نماید چه این وضعیت در سرعت رفتار و حرکت طیاره تأثیر بارزی دارد. میگویند در ۱۹۷۵ وضعیت قوای فضائی و سرویس های جوی کاملاً تحول نموده و بیکلی شکل دیگری بخود خواهد گرفت آینده هوا بازی تجارتی به استعمال ماشین گیس مربوط است و آنها در ارتفاع ۴۰۰۰۰ فوت فی ساعت ۴۰۰ الی ۵۰۰ میل حرکت خواهند نمود بعد از این سرویس فضائی بین لندن و مونتریل در امریکا از راه ایالات که ۳۰۰۰ میل بعد دارد در ظرف ۶ ساعت به ارتفاع فوق طی خواهد شد یک آله جدید هوا بازی ذریعه استفاده از رادیو ایجاد کرده اند که صد فیصد صحیح کار کرده و یکی از شرکت های طیاره سازی لندن از آن استفاده می نماید و افتخار ابتکار آن را هم داراست این آله در قوای فضائی شاهی برطانیه تا فاصله ۵۰۰ میل نتایج فوق العاده داده و بعد از این آله ۱۲۰۰ میل امتحانات خود را درباره آن توسعه میدهند.

بعد از این طیارا نوع جیت در طبقه سترا تو سفر بلند تر از طبقه هوای موجوده زمین به صوت پرواز خواهند کرد و در ارتفاع ۳۰۰۰۰ الی ۴۰۰۰۰ فوت سرعت رفتار طیاره هم طبعاً رو بر یاد خواهد نهاد. طیاره مسافر بردار برطانوی که بنام امباسادور یاد میشود ۳۶ نفر را با خود حمل می نماید درین طبقه بیکار خواهد افتید.

راکت های مسافر بردار

اخیراً پلانی وضع و طرح نموده اند تا ذریعه آن راکت های مسافر برداری آماده سازند که فی ساعت ۳۰۰۰ میل در ارتفاع ۱۰۰ میل طبران داشته باشد اربانکس مدیر تکامل انجیری وزارت فضائی برطانیه پلان مذکور را طرح کرده متوقع است که راکت های مذکور در حصة پیش روی خود جیت هائی خواهند داشت که در هنگام فرود آمدن سرعت رفتار را تخفیف میدهند.

کشف ماه ذریعه راکت

متخصصین و علما اینک مصروف اند تا کره ماه را ذریعه راکت کشف نمایند و فعلاً ارتفاع برجستگی ها و کوه های مهتاب را با عمق وادی های آن بخود معلوم میکنند آنها این ابتکار خود را ذریعه رادار علمی میسازند. ادوار دایلیتون سکر تری تحقیقات علمی و صنعتی دریک نمایش مجمع فزیککی لندن چنین متذکر شد که تخنیک تعیین مسافت ذریعه رادیو حالا به اصول درستی پیش رفته و بواسطه آن جغرافیای ماه را بخوبی میتوان معلوم نمود نظریه دارند تا بعد از تعیین قطعی مسافت ماه ذریعه رادار آنگاه راکت های مخصوصی را بطرف این کره بفرستند اینک انعکاس صدای راکت را از مهتاب بخود معلوم کرده اند. در ماه جنوری در لابراتوری ایوانس سگنل واقع دیلمر در نیو جرسی تماس ذریعه رادار با مهتاب صورت گرفت آنها برای موفقیت به این مطلوب چنان آله را تجویز کردند که فریکوئسی فوق العاده را در خلا تولید کرده و در لحظه دوم انعکاس آن را حس میکردند. جنرال انگلیس بیان میکند که امواج راکت را دیو بسرعت نور حرکت میکند رفتار نور ۱۸۶۰۰۰ میل فی ثانیه است پس فاصله ارسال موج را دارد و مراجعت آن دو نیم ثانیه را اشغال خواهد کرد. فاصله بین مهتاب و زمین ۸۵۷۰۰۰۰۰ میل است. در ۲۲ جنوری ۱۹۴۶ هم در باره راکت و تامل آن با مهتاب تجربه نمودند.

ابتکار جدید برای تعیین سرعت رفتار

فعلاً انسان ها بچنان سرعت میتوانند حرکت نمایند که معیار گذشته سرعت رفتار فی ساعت امروز کاملاً قدیمی و از مود افتاده محسوب میشود برای تعیین سرعت رفتار اخیراً در برطانیه آله جدیدی اختراع نموده اند با اسم (ماکرومتر) و بواسطه این آله مشکل بزرگ سرعت پرواز پیلوت های طیاره نوع جیت بخوبی حل شده است چارلس گاردنر میگوید برای سرعت های شدید اصول معمولی تعیین رفتار از روی فی ساعت تأثیری نخواهد داشت

اگر سرعت رفتار صدا در سطح بحر فی ساعت ۷۶۰ میل باشد در آن صورت آله عادی تعیین صدا البته موثر خواهد بود ولی سرعت رفتار صدا در ارتفاعات فضا تخفیف می یابد و در ارتفاع ۴۰۰۰۰ فوت این سرعت از ۶۶۰ میل فی ساعت کمتر میگردد همچنان در هنگام سردی سرعت آن نسبت بوقت گرمی کمتر میشود ، يك طیاره اگر در سطح بحر فی ساعت ۶۰۰ میل پرواز نماید گویا ۸۰ فیصد سرعت رفتار صدا را طی میکنند و اگر همین سرعت را در طبقات بلند طی کنند در آن صورت سرعت رفتار صوت بواسطه سردی فی ساعت ۱۰۰ میل کمتر خواهد بود ، این اختلاف سرعت رفتار در طبقات بلند اگر از روی دقت مورد غور و مطالعه قرار داده نشود طبعاً نتایج ناگواری را در پرواز های سریع و طبقات بلند هوا وارد مینماید بنا بر آن آله جدید الاختراع ما کومیترا این مشکل بزرگ را رفع و بصورت اتوماتیکی در طبقات بلند سرعت حقیقی رفتار صوت را ارائه مینماید .

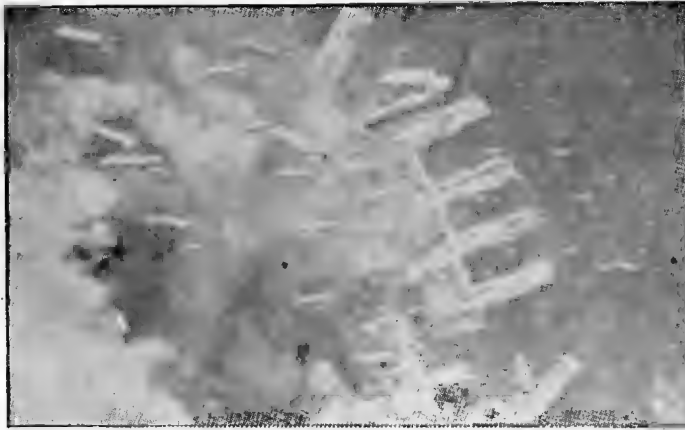
فخستین طیارهٔ بحری نوع جیت

کمپنی طیاره سازی برطانوی اولین طیاره بحری نوع جیت را اینک آماده نموده و آن را مورد استعمال قرار میدهد و طوری که ال ، ژسمه در اخبار سیکیج بیان میکنند هنوز خصوصیات این طیاره درست اسرار داخل بوده برعموم آشکار نشده است اما مودل و نمونه آن در نمایش چهار روزهٔ انجن های طیاره برطانوی بمعرض تماشا گذارده شده بود وزیر تهیه مواد برطانیه جان ویلموت نمایش قوای فضائی مذکور را در فارن بورد در ماه جولائی افتتاح کرده و این مودل را هم نشان داد ، اگرچه تابعال خصوصیات انجینیروی این ماشین برای نشر فرستاده نشده ولی طوری که از وضع ظاهری آن معلوم میکنند دارای دوا نجن نوع مترو پولیتن و یکرس بوده و آنها دارای قوای ۷ الی ده هزار قوای اسپ میباشند ، سرعت رفتار آن فی ساعت ۴۰۰ میل تخمین گردیده و این سرعت البته دو چند پرواز سریع کشتی های طیار سابق خواهد بود .

اسرار جنگ کیمیاوی

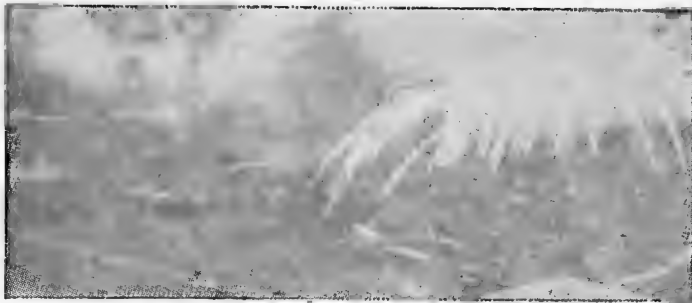
عساکر شعله افکن امریکائی بعد از واقعه گوادال کنال بمقابل جاپانی ها يك نوع تیل خام یا کد ام مادهٔ دیگر را که منجمد میگردد بصورت فواره پاش میدادند ، در سسلی و بعد از آن موتور های مخصوص کیمیائی چنان خمپاره هائی را بالای دشمن می افکندند که در محاذ دشمن فرو رفته و بعد شعلهٔ فاسفور سفید سوزان از آن برمیخاست و آنگاه آدمها و تانکها را با مواد ناریه آنها در بین خود میسوزانید ، بهیای آتش افروز که حجم مختلفی

داشتند در جرمني و ژاپان خسارات مدوش وارد نمودند ، ماجور جنرال ويليم ان بورتر که در سرويس جنگه کيميايی امريکا مصروف خدمت است بيان ميکند که درين شق مهم حرب

جنگه کيمياوي بمقابل يك شهر ، درين فوتو ايستگاه جهازات
در شهر کوب جاپان هدف قرار داده شده

هم در خلال چند ساله محاربه بيشرفت هاي نماياني کرده و اگر ايجاد بم اتوم را بکنار بگذاريم
از تمام مخترعات جديده حربی بيشرفت در اين رشته داراي اهميت است در ين جمله غاز هاي

جنگه بمقابل طيارات بم افکن و جنگي در ميدان طياره
ذريعه فاسفورس

زهر دار شامل نيستند و طور يکه رايوت بيشتر سن سکر تري جنگه امريکا ابراز نمود در مورد
محاربه کيمياوي امريکا از تمام ممالک دنيا کوی سبقت را ربوده است در ۱۹۳۹ شعبه سرويس

فضائی بر توکیو در اپریل ۱۹۴۲ بمب های چهار پونده بنام ترمیت بمب افکنده شد که یزین آن مزوج ترمیت پودر الومونیم باریم نایتریت و پتروایم ترکیب یافته وقوه آتش افروزی آن فوق العاده زیاد شده بود بعدها لژ شعبه مذکور دوتوع بم مملو از گاسولین بیرون آورده شد که بایودر مکنیشیم ، لیکو د اسفالت و غیره مواد مخلوط بوده و هر چیز را که بمقابل آن ها نمودار میشد درمیداد . بم های مختلفه و متعددی با خمیاره های بزرگی که و همه حریق افکن دانسته میشوند از این شعبه در خلال ایام جنگ بیرون شده که همه احوال دشمن را تباه کرده است . قشون امریکائی وقتی که دریای و اترنورا عبور میکردند بمقابل خود پرده های فاسفورس سفید را در وسط شب خیلی سرد تشکیل داده و بعد بطرف مطلوب پیش رفتند . در روز واقع انزویو از شکل طبقه دود استفاده نمودند قشون نمبر سوم امریکائی در هنگام عبور از دریای موسیل در قرانس از دمه و غبار مصنوعی استفاده گرفتند بواسطه همان پرده کلفت دود مصنوعی بود که دویزیون نمبر نود پیاده در ماه دسامبر ۱۹۴۴ برای دوهفته بصورت غیر مرئی مقاومت کرده و اخیراً لردوی ۲۶۰ جرمی را شکست داده از سار گذشتند و بعد از آنکه ۲۲۰۰ المانی اسیر گرفتند بدون آنکه دیده شوند به موضع اولیه خود مراجعت کردند . متخصمین لابر اتوارهای موسسه فوق اشعار میدارند که غاز زهر دار ، شعله ها و طبقات دود اثرات مختلفه و کشنده بوجود وارد میکنند ولی مرگی که در اثر بمب های شعله افکن تولید میشود حسب نظریه دو کتوران خیلی آبی و فوریت . چنانچه تجربه های زیادی درین مورد را جمع به برها نموده و تأثیر آن را در اعضای داخلی حیوانات مذکور بخوبی مشاهده کرده اند .

بعد از این ساحه عملیات این فن مهم کیمیاوی را

توسعه داده در زراعت ، کشتن خشرات مضره و مواضع دیگری که از آن ها مصادر قوا آماده میسازند بخوبی بکار خواهند برد . در مناطق سرد درخت های ممر و نباتات را از صدمه یخ نگهداری کرده و جنگل ها را صاف نموده بنادر فضائی را که ذریعه یخ و برف مستور گردیده باشند بدرستی پاک کرده و بعضی از گیس های مخصوص را بهعالجه امراض زراعتی بکار برده و خشرات را ذریعه آن تلف خواهند نمود . برای اینکه عمه و موظفین هم چه امور بخوبی و مصونیت ککار خود را دوام داده بتوانند عینک های مخصوص ،

معاینه علمی يك بز که ذریعه آتش مواد کیمیاوی سوخته است

البسه معین و ذرائع مدافعه و صیانت را بدرستی آماده کرده اند . بویوت های مخصوص برای آنها درست نموده اند که در رطوبت و سردی بخوبی مدافعه توانسته و به اجرا آت

مانعش نگردد. ضما د های ضد آبله، ضما د های معالجه چشم ایجاد کرده و آنها را به بیمانه ترقی دادند که در هر جا مورد استفاده قرار داده میشود خلاصه آنکه درین باره بامساعی وجهود خسته گی ناپذیری اقدامات ورزیده وموفقیت های مهمی نصیب ایشان شده است.

تحقیقات علمی در روسیه

دراوایل جون ۱۹۴۵ يك هیت امریکائی مرکب از ۱۷ نفر بطرف ماسکورفتند تا در کنفرانس ساینس ملل متحده اشتراك نمایند. این مجمع از متخصصین علوم مرکب بودند متخصصین مذکور از پیشرفت های ساینس روسیه مفصل صحبت وتذکر نمودند چنانچه واکنش اتر اوفام یوپ ارکیولوجست نیویارک متذکر شد که روس ها در خلال ایام جنگک بهترین وقابل ترین اشخاص خود را به امور علمی وساینس مصروف ساخته و در فن ارکیولوجی از تمام ممالک دنیا تفوق دارند اگرچه دور صد خانه مهم روسیه یکی در سیمیس واقع کریهیا و دیگری دریو لکوف خارج از لینن گراد بواسطه محاربه مورد خرابی وانهدام قرار گرفتند ولی مع هذا پیشرفت های روسیه قابل هر گونه تدقیق ومطالعه است. در وقت جنگک اگرچه روس ها ضائعات بزرگی رامتحمل شدند ولی باز هم با ایجا د مواد مصنوعی نواقص خود را بدرستی رفع کردند. رابر مصنوعی روسیه فوق العاده مقاوم ویایدار است که در دیگر جا نظر آن را نمیتوان مشاهده کرد وهم چنان است پلاستک های روسی سیل های فوتوالکتریک روسیه براتب از امریکائی تفوق دارد. در مورد طبابت ودواسازی هم روسیه به مبتکرات زیادی نائل شده است چنانچه وفق بیانیه دکتور جیکوب همان رئیس یونیورستی کواو میا دا کتر لیناسترن رئیس مؤسسه فزی یولوجی ماسکو شخصی فوق العاده مهم بود ونمایش مبتکرات این مؤسسه دکتور مذکور را بتجیرافکنند سالهای جنگک امراض تسممات معده فشار فوق العاده خود را در روسیه زیاد کرده بود ولی بواسطه ابتکار دا کترسترن يك ماده کیمیاوی ایجا د گردید که در صورت حدوث تسمم مذکور ماده موصوف در زیر دماغ بموضع (سسترناما گنا) انجکسیون میشد وبرای رفع فشار فوق العاده خون يك نوع ویتامین جدیدالاختراع تزریق می نمودند. دا کترهیمان امریکائی یکی از تجربه های دا کترسترن را که نسبت بیک سگک در مورد خشک شدن خونش اجراء می نمود ملاحظه کرد ومشاهده نمود که سگک های برق گرفته را که بواسطه جریان ۱۲۰۰ ولت و ۱۰ امپیر قلب آنها از کار رفته بود بخوبی معالجه نمود قلب میخانیکی خون را در شرا تین بدوران آورده وشش های مصنوعی به تنفس آن کمک رسانید. سگک ها بعد از مرگ بحال عادی عود کردند.

هیمارین برای یخ برد کی

یکی از ذرایع قدیمی معالجه یخ برد کی آن است که موضع یخ برده را ذریعه یخ خوب می شقند ولی اغلب اطباء امروز به این عقیده میباشند که این اصول مفید نبوده و میگویند نه تنها این اصول تعریکات و هیجاناتی در جلد تولید میکند بلکه نقائص دیگری را هم سبب میشود و رطوبت در شدت ام موضع صدمه رسیده می افزاید. حرارت معتدل و استعمال موج کوتاه را برای آن مفید و انمود کرده و در حالاتی که اصابت آنقدر شدید نباشد مالش و شقیدن خشک و قدری گرم را خوب میدانند ولی اخیراً متخصصین ماده جدیدی کشف کرده اند که به اسم هیارین موسوم است و این ماده حدوث گانگرین را مانع شده و ضیاع یک عضو را که در اثر یخ برد کی تولید میشود جلوگیری می نماید. این ماده کیمیای بر ضد تجمع خون بسته شدن آن کار میدهد. از روی تجربه هائیکه در وجود خرگوش ها کرده اند دکتورها چنین کشف نمودند که بواسطه استعمال یخ و شقیدن آن در موضع یخ برده کی اختلال و تجمع خرن در حجرات سرخ رگهای کوچک خون تولید میشود این وضعیت حجرات خون را نیمه بسته ساخته و بعد از ۲۲ ساعت کاملاً شکل خون بسته ساخته را به خود اختیار میکنند و اخیراً این حالت به گانگرین منتج میشود پس برای معانت و جلوگیری از این حالت لازم است که فوراً قبل از تجمع خون به امتناع آن بپردازند لذا اطباء هیارین امر فی کردند و بواسطه آن از این عمل جلوگیری می نمایند. خرگوش هائی که بذریعه این ماده تداوی شدند کاملاً صحت یافته و از ضیاع پای و اصابت به گانگرین نجات یافتند و چون در وجود انسانی آن را مورد استعمال قرار دادند نتایج قناعت بخشی بدست آور دند اشخاصیکه ۱۴ ساعت کامل در بین برف و یخ افتاده و میزان حرارت آن بین ۱۸ و ۲۰ درجه فارنهایت بود به این تداوی جدید صحت یاب شدند. اگر چه این ماده چند سال پیش کشف شده و در ۱۹۱۶ آن را استخراج نمودند ولی اخیراً با ابتکار ات فنی و ساینسی آن را آمیزش داده و ماده کاملاً جدیدی کشف کردند.

ستر یتو میسین یا خواهر پنسلین

از ۱۹۴۳ به بعد جادوی زرد پنسلین در راه حفظ حیات ملبون هانفر رو لهای بس بزرگ و غیر قابل انکاری بازی کرده است این دوا ی عجیب و تحیر خیز نسبت تمام کشند گان مکروب تاثیر و اهمیت بیشتری دارد اما طویکه اخیراً معلوم کرده اند در مقابله بعضی از عوارض پینو مونیا تبرکلو س، تیفوئید، ملاریا، تب زرد و انفتا یسل یا رالایز غیر موثر میباشند. برای غلبه باهمچه

امراض که پشلین از قتل میکروب های آن عاجز است بهطالعات و تتبعات دیگر پرداختند اخیراً از اداره طی عسکری چنین اعلان شد که در لابراتوارها متخصصین مصروف تجرب به و امتحان یک سلسله ادویه جدیداً اختراع دیگری میباشند که حیثیت انتی بیوتیک (کشنده بیکتری یا) را داشته و خیلی مجرب و مؤثر معرفی شده است. این خواهر جدید پشلین را متخصصین بنام سترپتومیسین *Streptomycin* مسمی ساخته اند و میگویند این دوی جدید الاکتشاف بیکتریها و میکروباتی را که موجب کولرا، دایسنتری تب تیفوئید، تولاریما (تب خرگوش) و امراضی که از نتیجه طعام مسموم رومیدهد و بعضی تب های دیگر میقد و مؤثر میباشد. اطباء بر علاوه چنین نظریه دارند که سترپتومیسین بر علاوه میکروب مرض سر اسهال از بین برده و این بزرگترین دشمن مهلك انسان را که در خلال هزاران سال ملین ها فوس بشر قربان خود نموده تحت نفوذ استیلاء خود قرار میدهد.

کاشف و موجد این دوی خیلی مهم و فوق العاده بزرگ (سترپتومیسین) داکتر سلیمان اواکسین متخصص فن میکروب شناسی و داکتر البرت شاتز همکار اوست که در لابراتوری تحقیقاتی زراعتی نیوجرسی مصروف تحقیقات بوده و به یونیورسی روتجرس انتساب حاصل میکنند این دو متخصص مدت ۵ سال کامل مصروف تحقیق و دقت بوده بالاخره ماده را معرفی شدند که بواسطه آن آرزوهای شیرین خود را در شرف عملی شدن ملاحظه کردند در آخر ۱۹۴۳ این ماده را تجربه کرده و دانستند که ذرات از دیگر مواد زهری مضر وجود کاملاً هادی میباشند و پس از امتحان های کیمیاوی و عملیات مختلفه خالص ساختن آن یک ماده یودر مانندی قهوه رنگه را بنام سترپتومیسین ایجاد کردند امتحانات و تجربه هایی که بالای حیوانات یونیورستی روتجرس واقع ایلامایس بعمل آوردند فوق العاده اطمینان بخش و بلند تر از حد و تصور و گمان بودند چنین ماکیان ها را در بین تخم با مرض تیفوئید مرغ و یک نوع تب دیگر به اسم اندولانت فیور *Undulant Fever* تلقیح نمودند و بعد تحت تدای این دوی جدید قرار دادند و ملاحظه نمودند که عوارض و آثار مرض ظاهر نشده و بواسطه این دوا تأثیر میکروب و مرض یکلی زائل گردید و اگر باز هم در بین حیوانات عوارض مذکور بظهور می پیوست فوراً با سترپتومیسین آن ها را علاج میکردند به موش ها طعام های مسموم داده و میکروب دایسنتری را در آنها داخل کردند بقسمی که احوال آن ها یکلی ناگوار و مشرف بر رگت گردید و بعد بیکسک این سحر علمی جدید آن ها را از چنگال مرگ نجات دادند مرغ ها، خوک ها را با مرض تب خرگوش تیفوئید و سل مبتلا نمودند و اگر این دو موجود نبود همه حتماً میمردند مگر از برکت سترپتومیسین همه را معالجه کردند.

موجودات انسانی و نوع بشر را هم از بسا مهلك نجات داده و در وجود آنها این دوی تجیر اور را امتحان کردند چنانچه چندین نفر مصابین مرض تولاریما بخوبی صبحت یافته و بعضاً

امراض بولی و جهاز تناسلی را هم به این ذریعه علاج کردند در بعضی از حالات ناخوشی سیاه سرفه و اقسامی چند از مینجیتس را هم بواسطه ستریتومیسین تداوی نمودند ناخوشی تیفوئید هم ذریعه این دوا بخوبی علاج میشود در مورد مرض سل تا بحال مراحل تجربه و امتحان آنها تکامل نیافته و ممکن است در همین زودی ها نتایج معتناهای آن آفتابی گردد. چون مقدار تولید این دوا هنوز آنقدر تکامل پیدا نکرده و توسعه حاصل نموده بنابراین هنوز در مراحل بسیار ابتدائی تجربه و امتحان میباشد برای اینکه نتایج و تأثیرات آن را عمومیت گردانند اینک چندین مؤسسه با هم متفق گشته و راجع به استفاده های تجارتي و اقتصادی آن مصروف تحقیقات میباشند. تنها در امریکا برای رفع حوائج عسکری باید از این ماده ۵۰۰۰۰۰۰ واحد ماهانه آماده گردانند تجاری که راجع به بنسین بعمل آورده اند در این باره هم مفید ثابت شده است. زود باشد که تمام عالم بشریت ازین دواى عام المنفعه استفاده های بزرگ طبى بردارد

میکروفون و اثر پروف لب

در این اواخر میکروفون مخصوص لب ایجاد کرده اند که و اثر پروف بوده و آب از بین آن نفوذ کرده نمی تواند ولی هوا بخوبی از بین آن میگذرد این میکروفون را بروی لب بسته و برای

آن گلاند و غده مخصوصی درست کرده اند اگر شخص این میکرو فون را مورد استعمال قرار دهد و سر خود را در زیر آب بشاید آب به میکرو فون مذکور تأثیری و ارد نمیکند و مغایرات منقطع نخواهد شد و اگر شخص امتحان کننده تا ۱۵ دقیقه زیر آب بحر بوده و آب بحره اینچ از سرش بلندتر باشد هم کار خود را بخوبی دوام داده میتواند

میکروفون و اثر پروف

تجربه های فنی جدید راجع به سرویس تیلو یزیون

در قصر الیکساندرا اخیراً تجربه های قیمت دار فنی راجع به سرویس تیلو یزیون نموده و چیز های جدیدی بروی کار آورده اند و متخصصین میگویند بواسطه این همه ابتکارات ساحه بر ادکاست و تیلو یزیون بزودی توسعه حاصل خواهد کرد . پرید مخصوص فتح که بنام (وکتوری یارید) یاد شده و در ۸ ماه چون در لندن بعمل آمد مورد تماشای هزار ها نفر لندنی در خانه های شان قرار گرفت ولی لیدران موسس رادیو کوشش کردند تا اهالی ولایات برطانیه هم این نمایش فوق العاده را در خانه های خود تماشا بتوانند . برای موفقیت به این مطلوب يك مجلس مرکب از ۴۰۰ نفر متخصصین و انجیران رادیو و تلو یزیون کنفرانسی تشکیل داده و به عملی ساختن پلان موصوف همت نمودند و نتیجه فوری و مهمی که از این کنفرانس بدست آمد آن بود تا برای تشکیل ستیشن های تیلو یزیون در ولایات برطانیه هم داخل اقدامات شوند . لذا ساختمان ۱۰۰۰۰۰ ماشین تیلو یزیون را که هر کدام ۵۰ پوند قیمت داشته باشد صادر نمودند .

جلو گیری از فساد دندان

چهار نفر از متخصصین معروف یونیورستی ایلینایس اخیراً را پورت تحقیقات و مطالعات خود را در کنفرانس مخصوص متخصصین دندان در شکاگو تقدیم نمودند ازین را پورت چنین بر می آید که دندان را قبل از آنکه فاسد شود و آثار فساد در آن نمودار گردد بخوبی از خراب شدن حفاظه می نمایند . این ماده عبارت است از يك نوع پاو در که دارای امونیا بوده و آن را مورد استعمال قرار میدهند . این امونیا دارای خصوصیت و امتیاز معین است و حیثیت امونیم فاسفیت را دارا میباشد .

يك میتود و طریق جدید دیگر حفظ و نگهداری دندان عبارت از جویدن يك نوع ساجق و سرشی است که در آن ویتامین (کی) ممزوج ساخته اند . این ماده از ۶۰ الی ۹۰ فیصد مفید ثابت شده و تأثیرات مثبتی داده است از روی تجربه ها و امتحانها تیکه در مکتب دندان سازی یونیورستی شکاگو بعمل آورده اند این حقیقت کاملاً ثابت شده که ویتامین مصنوعی برای تدای و حفاظه دندان های معیوب فوق العاده مهم و مؤثر میباشد و خاصیت آن بعد از صرف گوشت اگر آن را استعمال کنند دنداناش قطعاً سالم می ماند لذا جویدن این ماده را اطباء جداً توصیه میکنند .

مسابقه مودل های موتر

اخیراً در کلوب تهیه نمونه های موتر موسوم به (پیونیر مودل کار ریسنگ کلب) در عمارت بالائی يك فابریکه موتر سازی در شمال لندن پین پیترکین مسابقه بعمل آمد. مودل مذکور عبارت از ۵ مالى ۱۰ انجن ده سی سی مودل پترولی بوده و کار بور یتر های خیلی نازک با پلك و دیگر لوازم در بین آنها جا داده شده بود عمل احتراق ذریعه يك بیتری کوچک مخصوص بعمل می آمد. اغلب مشترکین این مسابقه مردها بوده اند چنانچه در پین فوتو مشاهده می کنید همه بمقابل مودل های خود نشسته اند.

مودل های موتر های جدید تیز رفتار

کممک برای انجنیر های کور

آلهاوسامان های مهمی چنانچه برای اشخاص کور که در امور انجنیری کار می کنند ایجاد کرده اند. این ها بکمک ادوات مذکور میتوانند معیار ها و آله های مختلفه سنجش را فهمیده و از روی آنها باوجود بیچشمی کار ها را بدرستی انجام بدهند. در خلال سالهای جنگ چون کار گر ها و ر جال برطانیه در محاذات مجار به مصروف بودند آنگاه زن ها و مرد های کور در مصانع و فابریکه های برطانیه داخل گردیده و بکمک اسباب جدید الاختراع توانستند که این نقصان و کمبودی اشخاص را بدرستی تکافو کنند آنها صرف يك عیب بزرگ داشتند و آنها عبارت ازین بود که بعضی از ادوات قابل تعدیل را که ذریعه

مشاهده بعضی از معیارهای شاهد و محسوس باید تبدیل میدادند چون دیده نمیتوانستند لذا از تبدیل دادن آنها هم عاجز بودند. برای از آله این نقیصه از دو شرکت مهم شمالی انگلیس و متخصصین آنها تقاضای جدی بعمل آمد. یکی از کمپنی های مذکور آله وضع کرد که دارای ارتفاع و عمق مناسب بود و حیثیت يك معیار کاملاً راست گونی را دارا بود و صرف ذریعه لمس و شنیدن صدای آن وضعیت انجنیری ماشین ها را بخود معلوم میکنند و شرکت دیگرش آله نوی را به اسم مایکرو میتر معرفی نمود که انجنیر های کور بكمك آن وضعیت کار و معیار ماشین را بدرستی معلوم میکنند طوری که وزارت کار برطانیه رسماً بیان کرد این آله ها بكملي جدید بود و در دنیا بخود نظیر ندارند امریکائی ها از کمپنی های فوق برطانیه چنین تقاضا نمودند تا در صورت تسکیمیل ادوات مذکور هر چه زود تریك تعداد آنها را به امریکا بفرستند تا کارگران کور برطانیه از آن ها استفاده نمایند. استعمال این ادوات معماری بدرجه آسان است که در ظرف نیم ساعت اشخاص بی چشم میتوانند از آن ها استفاده کنند بعد از این کور ها در فابریکه ها به امور انجنیری ماشین های موتر طیاره و جهاز بخوبی کار می نمایند.

ماشین های اتوماتیکی و خا نگی زخت شوئی

ماشین رخت شوئی اتوماتیکی

در خلال چند سال محاربه فامیلی های برطانوی در امور رخت شوئی خا نگی به زحمات زیاد مبتلا بودند. برای رفع این نقیصه اینك درین زمانی که جنگ پایان یافت يك آله خا نگی و اتوماتیکی جدیدی بروی کار آورده اند که فوائد زیادی از آن تحصیل میکنند. اندازه آله مذکور عیناً به اندازه يك راد یو گرام بوده و در اثنای عملیات شستن دیگر هیچ توجه و اعتنا ضرورت ندارد. ماشین مذکور را از کالائیکه باید بشویند و یابو در صابون معلوم می نمایند و بعد يك سوچ را میزنند در مدت کمی ماشین مذکور به اندازه ده یابو کالا را بخوبی شسته و نظیف میکند و این ماشین بصورت اتوماتیکی از آب پر شده بعد از آنکه بوا سطه

صابون چرک و کثافت را از لباس دور کردن را خشک نموده و آب را خود بخود خارج کرده و پارچه شسته را بصورت اتوماتیکی از خود بیرون مینماید .

مکسچر جدید برای آنجکسیون پنسلین

برای آنجکسیون کاملاً مصنوعی پنسلین اخیراً مکسچر جدیدی ایجاد کرده اند این مکسچر مقدار لازم پنسلین را در خون ثابت نگه داشته و عمل جذب شدن آن را در خون بصورت تدریجی صورت میدهد هنگامیکه پنسلین به تنهائی آنجکسیون میگردد وضعیت دوا در خون و تأثیر آن بنحویست که ناگهان ایول آن بلند رفته و بعد دفعاتاً سقوط میکنند و بالای مرض تأثیر مطلوبه را وارد نمیسازد ولی با این مکسچر جدید این نقیصه را رفع کرده اند . در فوتوی پهلوپسکی از مؤلفین را ملاحظه میکنید که بادقت کامل در حالیکه لباس تعقیب شده را در بر نموده پنسلین را با تیل و موم زنبور عمل ممزوج میسازد .

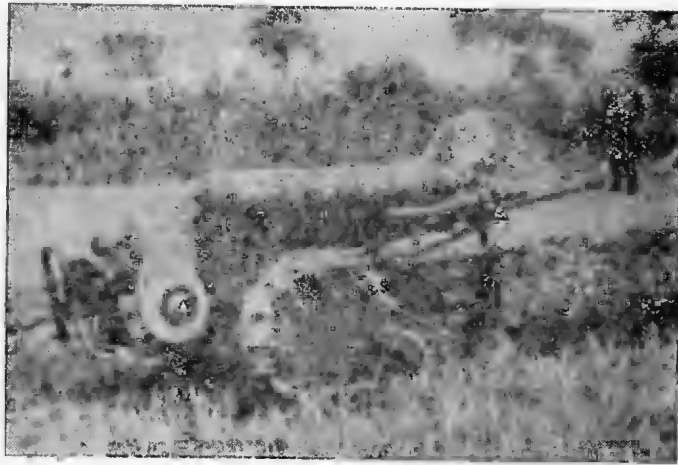

مخلوط نمودن پنسلین با مکسچر جدید آن

تراکتورهای رادیوئی برای مزارع

امروز رادیو در تمام شئون زندگی اهالی امریکا رول بسیار مهمی داشته و حیات آنها را بالتمام تحت نفوذ خود در آورده است و در مزارع ساحه استعمال و استفاده از آن ترقی زیادی نموده و تازه در مزرعه نیفتون واقع پوترزبار در هر تفورد شایر تراکتوری را بکار انداخته اند که کاملاً ذریعه رادیو کنترل و اداره میشود . در این تراکتور آله مخصوص انتقال و ارسال موج را دیو بیک موضع دوز تر نصب میباشد و در اثر جریان موج مذکور تراکتور بکار افتیده زمین را خوب شخم میکنند . یک انسان میتواند که شش عدد تراکتور را بخوبی قیادت و رهنمائی نماید . کنترل تراکتور ها ذریعه موتور های مخصوصی بعمل می آید و علت

تولید قوای آن هوای فشار رسیده است که ذریعه ریلی شدن جریان برق و امواج رادیو تولید می گردد.

تراکتوریکه ذریعه امواج رادیو قلبه میکند

این اختراع جدید در انگلیند شکلات را بسیار کم نموده و در مزارع کامپا با نه آن را یکبار انداخته اند و فروتوی فوق شخصی که در عقب ایستاده کنترل رادیوئی تراکتور را اداره می نماید.

مکروسکوپ جدید برقی

در برطانیه در اواسط سال ۱۹۴۶ اولین مکروسکوپ

برقی ساخته شده و مورد نمایش عمومی قرار

داده شد. این مکروسکوپ بدرجه حساس است

که يك ملیونم حصه يك انچ را هم بوضاحت

کامل نشان داده میتواند. مکروسکوپ مذکور

۹ فوت ارتفاع داشته دارای ۵۳ درجه میباشد

و بر علاوه چندین بیتری و ترانسفرمر را مالک

بوده سیستم پیچیده را با سوچ های مخصوص

محتویست. اگر در این مکروسکوپ برقی از

انحرافات عدسیه های آن بدترستی امتناع

و جلوگیری نمایند و آن صورت برای بیننده

رویت تمام اوضاع طبیعی که در ساختمان اتم

کبار رفته ممکن و مقدور خواهد بود ، این میکروسکوپ البته د رآینده خدمات بزرگ علمی نوده و چیزهای معضل و حل نشده را که د ر عالم ساینس اهمیت فوق العاده دارند بخوبی کشف خواهد کرد .

ابتکارات د ر صنعت بایسکل سازی

از تجربهای سالیان جنگ فوائد صنعتی ، فنی و اقتصادی زیادی بدست آورده و اخیراً طوریکه د ر صنعت طیاره سازی انقلاب بزرگی تولید کرده اند صنعت بایسکل سازی را هم تحول فوق العاده داده و چنان بایسکل های سبک ، بادوام و مقاومی آماده کرده اند که انسان را حیرت دست میدهد ، د ر فلز مخصوص ساختمان بایسکل مواد جدیدی مخلوط کرده و با این ابتکار از زنگ زدن آنها بد رستی صیانت مینمایند حتی اگر بایسکل را کاملاً د ر بین آب غوطه دهند و بعد بدون خشک کردن آنها سر خود بگذارند تا خود بخود خشک گردد مع هذا آنها زنگ نمیزند ، وضع ساختمانی و تعبیه ادوات و سامان بایسکل جدید طوری است که د ر مقابل جریان باد برای راننده آن کمتر تکلیف عاید میشود .

حاصل خیز ساختن آب بحر

البته خوانندگان محترم از مطالعه این عنوان د ر تعجب خواهند شد ولی بواسطه تحقیقات علمی این ادعا حقیقت پیدا کرده است د ر موضع لاج کر گلین د ر ساحل غربی سکا تلیند تجربه خود را شروع کردند ، معروف و مسلم است که ماهیان کلان ماهیان خورد تر از خود را و ماهیان خورد تر خورد تر دیگر را همین قسم تدریجاً خورد شده میرود تناول میکنند . کوچکترین ماهی بحر را که از آن دیگر خورد تر نیست و دارای یک اورگا نیز میباشد بنام صفیویلانکتون یاد میکنند این حیوانات فوق العاده کوچک بواسطه تنزید یوتاشیم ، نایتروجن و فاسفورس تکثیر حاصل میکنند ، یوتاشیم د ر بحر زیاد است پس برای تنزید حیوانات موصوف دوماده اخیر هم باید تکثیر یابند ، د ر اثر تجربه های علمی د ر د و موضع ساحل یک موضع را تعیین کرده و کنال ها تشکیل داده و د ر آن دوجا بیک تعداد ماهیان نوع مخصوصی را برای تجربه آزاد کردند در یکی از آنها سودیم فوسفیت و سیور فوسفیت را زیاد انداختند و د ر دیگری کم بعد از دوسال ملاحظه کردند د ر آن موضع تجربه که مواد مذکور زیاد تر بود ماهیان دو چند موضع دیگر تنزاید یافت پس معلوم کردند که اگر د ر آب بحر مواد فوق زیاد کرده شود البته آنها بیشتر خواهد گردید .

بستریکه از باد پر میشود

درا لبرت موزیم لندن اخیراً از چیزهای جدید و مصنوع برطانیه يك نمایش مهمی داده شد در جمله اشیاء و سامان جدید الایجاد بستره بود که از هوا پر گردیده و ذریعه جریان برق گرم نگهداشته میشود . بستر مذکور در تابستان سرد و در زمستان گرم بوده و باین واسطه برای

بستره جدید بادی که ذریعه جریان برق گرم نگهداشته میشود .

استعمال کننده آن استراحت لازمه فراهم مینماید و کنترل حرارت آن هم بصورت اتوماتیکی بعمل می آید و حسب احتیاج و ضرورت انسان حرارت آن کم و زیاد ساخته میشود ، در وقتیکه به استعمال آن ضرورت نداشته باشند آنرا بخوبی قات مینمایند .

چوب و موارد تحیر آور استعمال جدید آن

از عرصه چند سال است که ضرورت استحصال مواد جدید افکار و نظریات متخصصین را جداً بخود متوجه ساخته است ، اگر منابع ذغال تیل و آهن که همه روزه استخراج از آنها صورت میگرفت خاتمه یابد در آنصورت آیا احتیاج خود را چگونه رفع خواهند نمود ، هنوز استفاده از انرژی اтом به آن درجه ترقی نکرده که بشر را از ضرورت بمواد فوق مستغنی

سازد، تنها يك ماده خام ديگر باقیماند که تا حدی آمال و آرزوهای انسان را میتواند برآورده سازد، در خلال سالهای جنگ و فشار قوت مواد فلزی چوب در چنان موارد بخوبی کار داده توانست که قبلاً آهن و فولاد در مواضع مذکور بکار میرفتند بهمین لحاظ ملاحظه می‌کنیم که کشتیهای موتوری تار پید و نسی در خلال دوره جنگ از چوب ساخته شدند و هنوز مدت مدیدی نگذشته بود که چوب در ساختمان بپ افکن های نوع ماسکیتو سهم خیلی بارزی برداشت مخصوصاً در صنعت پلاستیک سازی چوب دارای تأثیر بس مهمست زیرا در چوب سیلولوز و لیگنین که دو ماده اساسی پلاستیک میباشد بمقدار زیاد موجود است. از مدت مدیدیست که اغلب مواد شیمیائی از قبیل ایتیل، الکل و اسپریت چوب، ایستیک ایسد، کر یوسوت (برای استعمال طبی) باین آیل (روغن صنوبر) ایستون (برای فسلها) از چوب ساخته میشوند. بعضی از پایپ ها و نل های مخصوص را ایستک از چوب درست کرده و با ماده آن را مزوج میسازند که در مقابل فساد و خرابی مقاومت کاملی مینماید. اگرچه بعضی از بدین ها عصر استعمال چوب را منقضی شده میدانند و به نسبت بعضی از مدعیات حق بجانب هم میباشند ولی باز هم هنوز موارد استعمال فوق العاده جدید باقی مانده و روز بر روز دامنه استعمال آن توسعه حاصل میکنند. برای بدست آوردن چوب سخت و محکم مانند بلوط لا اقل باید برابر دو عمر انسان انتظار برد تا درخت مذکور نشو و نما حاصل کند ولی اخیراً برای اینکه اشجار در نصف وقت معموله و به اندازه بزرگتری نشو و نما حاصل کنند يك ماده را کشف نموده اند که عبارت است کواچسپاین (عصاره يك نوع زعفران) این ماده حجرات درخت را دو چند نموده و تنایج فوق العاده میدهد. بر علاوه آن متخصصین برطانیه يك ماده دیگر را بشام (سسکوی میتیلولوریا) بکار برده و در اثر آن چوب نرم را به چوب سخت و محکم بخوبی مبدل مینماید ایسد های چوب با این ماده امتزاج حاصل کرده و در نتیجه آن را خیلی باثبات و محکم میسازد و گویا بواسطه این همه اقدامات مبتکرات جدید انقلاب بزرگی در فابریکه مواد چوب تولید کرده و این ماده مهم را برای استفاده نوع بشر به اوضاع و حالات مختلفی مبدل ساخته اند.

تایر هائیکه پنکیچر نمیشوند

یکی از نقائص مهم موتر ها (هر قدر عالی هم باشند) همانا پنکیچر شدن تایرهای آن است چه اگر تایر کار ندارد دیگر موتر بلا استفاده باقی میماند این وضعیت تا این اواخر دوام داشت اخیراً در خلال سالهای جنگ يك تحول فوق العاده بزرگی درین رشته

وارد کردند دیگر درایور ها بمشکل پنکچر شدن موثر مواجه نخواهند شد در وقت جنگ تایر هائی بروی کار آوردند که گلوله در آن ها کار گری نمیکرد اخیراً در اثر تجربه و مطالعه کامل تایر هائی بنام (رن فبر) ایجاد نمودند که هیچ پنکچر نمیشوند . اسرار آن در ساختمان دیوار های تایر و حصه داخلی آن است که خیلی محکم میباشد . بعد از این ساعه استعمال تایر های جدید توسعه یافته و این مشکل بنزر گت حمل و نقل بواسطه ایجاد این آله جدید بخوبی رفع خواهد گردید .

بایسکل های آینده

در نمایشگاه جدید صنعتی برطانیه (بودین) بایسکل جدیدی را مورد نمایش قرار داده بود که طرف تمجید همه قرار گرفت و بواسطه ابتکار جدیدی که کرده رفتار بایسکل را در شرایطی میتوانست بخوبی تخفیف دهد و در سر بالائی سریع سازد . گذشته از همه اهمیت دیگری که این بایسکل دارد عبارت از این است که وزن آن از وزن

بایسکل جدیدی که در ساختمان و رفتار خود از بایسکل های موجوده برتری دارد

بایسکل های مروجی کمتر بوده و دوام آن از آن ها بیشتر است .

موتور ساییکل های سبک و محکم جدید

شش سال جنگ آخر در صنعت موتور ساییکل سازی تحول بارزی وارد نمود و ساختمان ظاهری آنها را با ادوات و سامان های شان بکلی تغییر داد . موتور ساییکل های جدید هموار تر تیز تر و مصون تر حرکت مینمایند و حال آنکه مصرف تیل آنها برابر همان مقدار تیل است که در موتور ساییکل های عادی صرف میشود و حتی کمتر از آنها میباشد . فابریکه های برطانیه برای استفاده های حربی از موتور ساییکل های مذکور به تعداد ۴۰۰ هزار آن را آماده نمود و بدسترس استفاده قوای حربی خود گذاشت در بین چیز های جدیدی که در موتور ساییکل های جدید بهشاهده میرسد همانا تایر های آن را باید دانست که اصلاً قابلیت پنکچر شدن را ندارند ماشین های مذکور فی ساعت ۱۱۰ میل حرکت میتوانند در حالیکه بار آنها ۴۰۰ پوند باشد . یک تعداد زیادی از این ماشین ها را بعد از این در امور ملکی بکار خواهند انداخت اخیراً بهای سکل ها موتورهای مخصوصی نصب کرده و از آنها کار موتور ساییکل را میکنند و آنها میتوانند که فی ساعت ۵۰ میل رفتار داشته و در ۹۰ میل راه یک کیلین تیل صرف نمایند .

علاج جدید سرما رسیدگی

دکتورها ، کیمیدان ها و بیواو جیست ها اینک برای علاج و مدافعه بسا امراض مهلك و کشنده وسائل معینه و فناخت بخشی ایجاد کرده اند و مجادلات هنوز هم روز بروز توسعه و ادامه پیدا میکنند درین اواخر المورت رایت و رفقاییش در لابراتوری شفاخانه میریس هاسپیتل لندن يك وا کسین جدیدی برای حفاظه بدن از هی فیور (تب و عارضه سینه دردی در تابستان و هنگام جمع کردن علف های خشك) ایجاد نموده اند با وجود مساعی و مجاهدات شبها روزی تا بحال برای رفع سرما خوردگی عمومی يك علاج کمالاً قاطعی کشف نکرده بودند و این دشمن قدیمی نوع بشر در اکثر اوقات چون باشخاص اصابت می نمود موجب خسارات هنگفتی گردیده مخصوصاً ملین ها ساعت وقت کار را بواسطه ناخوشی کارگرها ضایع صرف میکرد و گذشته از آن خسارات غیر مستقیم دیگر را مخصوصاً به فابریکه های بزرگ وارد می نمود علت این عدم موفقیت جهة ازالة آن اغلباً بوضع و اصول اقدامات مربوط بود یعنی بصورت عمومی کوشش میکردند تا ماده مفیدی برای علاج مرض جستجو کنند و به این مسئله متوجه نبودند تا بیشتر از وقوع نگذارند که این حادثه عارض شود یعنی ذرایع حفظ ما تقدم و جلوگیری از آن را نمیدانستند چند سال پیش تصور می نمودند که ماده جدید الاکتشافی بنام یاتولین که به پنسلین شباهت

دارد این مرض را دفع میکند ولی بعدها نتیجه مثبتی از آن گرفته نتوانستند. اخیراً وزارت صحتیه برطانیه باشعبات موظف خود جداً جهت مجادله با این عارضه قیام ورزیده و مخصوصاً شفاخانه‌ها روارد را در نزدیکی سالزبوری برای همین غرض افتتاح نموده و انسان‌ها را مورد تجربه قرار دادند زیرا حیوانات برای تداوی این مرض و تجربه‌هایی که نمودند مفید ثابت نشد. خاصتاً در وجود شادی چمپانزی هر قدر تجربه کردند هیچ نتیجه نگرفتند متعلمین طبیبی چه زن و چه مرد برای قبول امتحانات این مرض بوجود خود ها داوطلب گردیدند و خواستند آنها خود را مورد تجربه انقلاو از اوسردی عمومی قرار دهند اولاً آن‌ها را در موضع قرنطین میبرند تا کاملاً واضح گردد که باین عارضه مبتلا نشده‌اند بعد بشفاخانه‌ها روارد داخل میکنند سپس در بینی آن‌ها یک قسم ماده را داخل میکنند تا معلوم شود که آیا کدام و یروس یا ماده سمیه دارد یا نه. بعد آن‌ها را کاملاً جداً تحت مراقبت قرار میدهند یک از دیگر بکلی منفک و علیحده میباشند. هنوز نتیجه قطعی از این مطالعات و تجربه‌های مهم بدست نیامده ولی طوری که معلوم میشود بصورت فوری براین ناخوشی هم غلبه حاصل کرده و ذرایع مدافعه آن را بزودی اطلاع خواهند داد.

عکس برهاری در زیر آب

فوتوگرافی زیر بحر در این سالهای اخیر اهمیت شایانی حاصل کرده و توجه دوائر و مقامات

حربی و غیرحربی را جداً بخود متوجه ساخته است مخصوصاً بعد از استعمال بم اتوم در زیر آب برای معلوم کردن تأثیر آن در طبقات زیرین بحر به این فن خیلی احتیاج حس کردند بهمین لحاظ اداره مهمات جنگی وزارت بحریه برای کشف تأثیر بم های اتوم در موجودات حیه و غیر حیه زیر بحر بفکر ترقی و رونق فوتوگرافی تحت بحر درآمد. در این فوتو یکی از فوتوگرافرها را ملاحظه میکنید که در مرداب بیکینی افت پابان تر از سطح آب و در برابر روشنی طبیعی آن از داخل بحر عکس برداری می نماید.

فوتوگرافی در عمق بحر

درد زه بیدرد

اطباً و متخصصین شفاخانه های برطانیه اینک برای مشکلات دردزائیدن و تخفیف زحمات مادر به تبعات عمیقی پرداخته و ذرائع مفیدی کشف کرده اند تا به آن واسطه مادر درد زه را کمتر حس کنند. اقلباً درین هنگام حیات مادر بخطرانی افتد ولی بواسطه مطالعات اخیر خود پیشرفت های زیادی نموده و زود باشد که این مشکل بزرگ را هم ازین بردارند. وزارت صحت برطانیه بجت موفقیت به این مطلوب تسهیلات زیادی برای اطباً و متخصصین فراهم کرده است قبل ازین در برطانیه عمل بیحس نمودن اصلاً معمول نبود فعلاً این عمل را با ذرائع دیگری که تازه تهیه نموده اند باهم طرف مقابل قرار داده و تحقیقات می نمایند.

زراعت بدون خاک

اخیراً در انگلیند و امریکا بیک نوع زراعت فوق العاده تجرب آوری شروع کرده اند که بکلی در عالم زراعت بی سابقه میباشد به این طریق که آنها محصولات زراعتی را از زراعت بدو بخ خاک بدست آورده و وارد مرحله جدیدی گردیده اند اگر چه زراعت خاکی را با زراعت بی خاک فعلاً نمیتوان طرف مقابل قرار داد و از حیث معیار این هر دو را باهم متشابه دانست ولی باز هم این اقدام جدید دوره نوی را گویا در امور کشاورزی افتتاح می نماید البته برای زراعت قبلاً بیکارگر احتیاج جدی داشتند به این قسم که باید زمین را قلبه نمود، بارو داده و آبیاری کرده و بعد محصولات آن را بدست بچینند گویا بیک سلسله مراحل مختلفه را بذریعه اشخاص و کارگرها باید طی می نمودند تا محصول بدست می آمد ولی آن دوره خیلی نزدیک شده تا دیگر زراعت خاکی را ترک گفته بزراعت غیر خاکی توجه مبذول دارند گویا دوره و عصر زراعت هایدروپونیکس یا کاشت بی خاک و اصول متعدده آن فرا رسیده. این اصول گویا متمم بعضی از میتودها و اصول است که برای بعضی از انواع محصولات بیکار رفته و مخصوصاً در مواضعیکه اصول عادی و معمولی زراعت مشکل پنداشته میشود از این اصول جدید بخوبی میتوانند استفاده کنند نخستین بار در ۱۹۳۷ نظریه زراعت بدون خاک ذریعه داکتر کریک متخصص معروف زراعت در کالیفورنیا بمیان آمد مخصوصاً محصولات زراعتی تجارتی را او نظریه داد تا به این اصول کاشت نمایند ولی بعد هاسیستم او را در مورد زراعت مواد غذایی هم

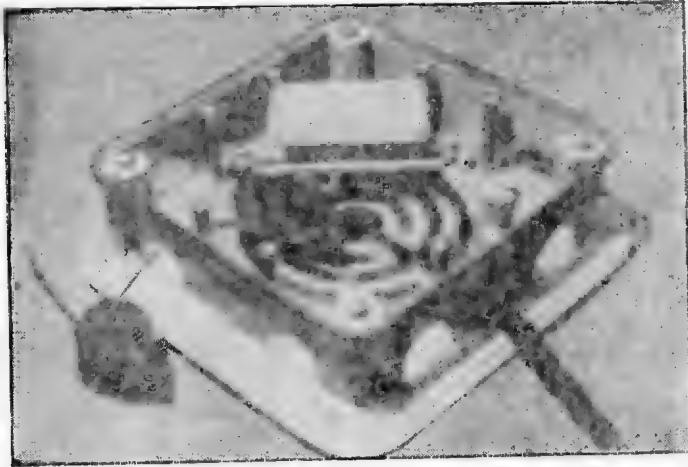
بیکار بردند و اگر خوب تاریخ را تتبع نمائیم معلوم میشود که ریشه این ابتسکار عیناً در آخر قرن گذشته تکون یافته و اشخاصی بنام ساچس و توپ درین مورد نظریاتی قائم کرده بودند ولی تا سالهای اخیر موضوع مذکور هم چنان سرگم باقی مانده بود .

د اکثر گریک کچالو را در تانک های و ا تر یروف نسبتاً پهن و هموار با تفراره بزرگ که دارای محلول رقیق نمک های غیر آبی یا غیر نامی و دیگر عناصر تغذیه و نموی نباتات بود جهت امتحان و تجربه قرار داد و بعد روی تانک ها و تفراره ها را با سیم ها پوشانده و روی سیم ها را از ماده نرم و سبکی مانند ذغال سنگ میله و نرم و دیگر مواد امثال آن پوشانید . مواد محلوله را بحرارت بلندتر از حرارت هوا نگه داشته و این عمل را ذریعه سیم های حرارت دهنده برقی انجام داد و با وصله های معینی که عمل جذب نباتات تغذیه می یافت مواد مذکور را تجدید می نمود . اودر نتیجه از این تجربه خود نتایج شگفت آوری را ملاحظه کرده و فهمید که بیک موفقیت برزگی نایل شده است لذا این تجربه و امتحان جدید خود را بنام هایدرپو نیسکس یا زراعت بدون خاک مسمی ساخت .

اقداماتی که راجع به این مسئله در شرق اتازونی و انگلستان بعمل آمد به این اندازه کامیاب و مؤثر نبوده یکی از مشکلات مهم آن ها این بود که ریشه های نباتات زرع شده درین محلول فرو میرفت و اکسیجن کافی را برای نشوونمای خود تحصیل نمیتوانست خلاصه آنکه تجربه ها و آزمایشهای خود را روز بروز بساحه وسیعتری عملی گردانیده و نتایج فواید بخشی تدریجاً حاصل میکردند . اخیراً پروفیسور ار ، اچ ستوگتون که در یونیورسیتی ریدنگ مشغول تتبع و تحقیقات بود در اثر درخواست وزارت فضائی به اتفاق سی ، اچ ایستوپ جهت تحقیقات و مطالعات مزید و امسکان زراعت بیخاک بطرف عراق و ساحات اطراف خلیج فارس اعزام گردید و در آنجا برای عملی ساختن این مطلوب بزرگ علمی مصروف ساخته شدند . اگر این عمل توسعه پیدا کنند زود باشد که بسا احتیاج و ضرورت مردم رفع و مشکل آبیاری هاهم تا حدی رفع گردد چون در حدود فوق یک نوع ریک مخصوص که زود خشک میشود بکثرت وجود دارد لذا برای تجربه خود مقامات متذکره را اتخاذ نمودند .

تلیک های موش گیر برقی

رابرت مایتوس یک نوع تلیک موش گیر برقی ایجاد کرده است که بنام پند بایپر موسوم می‌باشد. میگویند این تلیک ها چنان حساس اند که موش هارا در هزارم حصه یک

تلیک برقی

شانیه هم میتواند بقتل برسانند در فوتوی پهلوی یک موش را درین تلیک بصورت سالم مشاهده میکنند و علت آنهم این است که جریان برقی صورت نگرفته و تلیک بیخطر میباشد.

نشان دادن تصاویر ملون ذریعه رادیو

از طرف کمپنی (کیبل اندوایر ایس لمیتد) لندن اخیراً نمایشی را جمع به نقل دادن و نمایش دادن فوتو های ملون ذریعه امواج رادیو نشان داده شده و واضح ساختند که فوتو تلگرافی بین المللی تکامل فوق العاده نموده و زود باشد که دوائر پولیس و غیر آن استفاده قیمت داری ازین صنعت بنمایند. فوتو گراف ها به چهار رنگ از لندن به کیتاون و ملبورن نشان داده شدند فعلاً ۱۳ ستیشن فوتو گرافی بین ملبورن و بوینس ایرس بشمول بمبئی، ماسکوه، لندن و نیو یارک مصروف کار میباشد. اخیراً آله های قابل انتقال رادیو تلگرافی ایجاد کرده اند که ذریعه موج کوتاه کار کرده و موارد استعمال مختلفی دارد.

یاقوت از الومینیم

در خلال سالهای جنگ فن جواهر سازی مصنوعی هم ترقی شایانی نمود و حتی بد رجه اهمیت پیدا کرده که کاملاً دارای خاصیت جواهر اصلی میباشد. امروز تقاضا و خواهش جواهر مذکور عمومیت حاصل و موارد استعمال آن ها هم رو بتر اید نهاده است و در بسا اسباب و سامان از آن ها استفاده میکنند. اخیراً تحت يك فارمول جدیدی که بنام فارمول الف ۱۰۳ یاد میشود از الومینیم یاقوت در ست میکنند. این صنعت در هنگام جنگ در برطانیه ظهور کرد. قبل از جنگ فابریکه های معروف جواهر مصنوعی در جرمنی، سوئیس و فرانسه موفقیت مهمی داشتند.

کاغذ در صناعت طیاره سازی

اخیراً مجله تغنیکی ایرو ناتیکس موضوعی به این مضمون نشر نمود که فعلاً بعضی از حصص طیاره را از کاغذ معمولی درست میکنند. این حصص عبارت اند از بالها و بعضی از حصص داخلی طیاره که تعداد آنها زیاد میباشد حصص مذکور در طیاره های قوای فضائی شاهی برطانیه بسکار رفته و نتایج قناعت بخش هم داده است. اوراق کاغذ را ذریعه بعضی از مواد چسپناک روی همدیگر میگذارند و آنها را کاملاً بحیث چوب و یا پلاستر سخت و محکم میسازند و بعد خشک کرده و حسب اصول مخصوصه فنی برای استفاده در طیاره آماده میگردانند. این ماده خیلی سبک و بادوام بوده و در اوقات خرابی هوا و تبدلات جوی از مورد امتحان و تجربه کاملاً موفق بیرون برآمده است.

معاینه بازیهای سیپورتی ذریعه تیلویزیون

در جمله پروگرام های بی بی سی یکی هم ارائه نمائش های سیپورتی و امثال آن ذریعه تیلویزیون است. نقل دادن نمائش های سیپورتی ذریعه تیلویزیون از ستیشن عمارت الیکساندر بعمل می آید. سیورت هائیکه به این طریق نشان داده میشوند عبارت اند از کرکت، بو کمنگ، اسب دوانی و تنیس. کمره های انتقال دهنده تیلویزیون در اثنا ی جنگ خیلی تکامل پیدا کرده و اینک تصاویر را زودتر و صاف تر نشان میدهند.

تعین معادن طلاذریعه مشاهدات فضائی

کمره های مشاهدات فضائی که جدیداً بسکار افتیده اند فعلاً در اثر مشاهدات و عکس برداری يك روزه خود ثروت های مخفیة زیر زمین را چنان بوضاحت کشف می نمایند که نقشه بردار ها در تمام عمر خود به آن اندازه نمیتوانند اجراآت کنند و یا ایشکه مطالعات

جیولوجی عصری همان کار را در ظرف یکسال بتواند به پایان برساند . جیمزینی در اخبار (ایو تنگک ستندرد) همین بیانات فوق را ذکر نموده و آن را تصدیق میکنند، این ساینس را که بنام فوتوگر امپتری یاد میکنند بیشتر از فن عکاسی اهمیت و شقوق داشته و طوریکه واضح میسازند در فوتوی متغذیه ارتفاع درختها و بهترین موضعی که باید جهت استخراج تیل حفر شود نشان داده شده و معادن طلا را با مواضع مهمه قابل زراعت بوجه اتم معرفی میکنند قبل از جنگ اخیر که کمتر از شش کمپنی بزرگ در سر تا سر دنیا ایزرفن را ذریعه کمره های فضائی متکامل گردانیدند در جمله برطانیه ، امریکا و جرمنی دوش بدوش همدیگر پیشرفت داشتند . بعد از آن جنگ عارض شد و مشاهده میکنند که ساینس عکس کبری از فضای جرمنی ترفی فوق العاده حاصل کرد برطانیه در این رشته از جرمنی هم کوی سبقت را ربود چنانچه فوتو گرافی های فضائی آن بتصدیق جرمن ها در خلال جنگ متفوقتر بود . بعد از جنگ درین رشته کانا دا خوب پیشرفت حاصل کرد و عکس برداری های فضائی آن شهرت دنیای حاصل نمود . بعضی از کمره های مخصوص کانا دانی در ارتفاع ۲۰۰۰۰ فت ساحه ها زیادی را عکس برداری کرده اند . از این ارتفاعات از کسوف خورشید عکس ها گرفته و نتایج علمی تازه بدست آورده اند .

تجربه های جدید متخصصین امریکائی راجع به حوادث کسوف

درین مسئله هیچ جای تردید و اشتباه نیست که آفتاب در وضعیت موسم و تحول آن رول بسیار مهمی دارد در این اواخر راجع به کسوف های جدیدی که در خلال سال گذشته مطالعات بعمل آوردند چیزهای نوی را بخود معلوم کردند . چنانچه اطلاع دادند که کسوف در زمین تأثیرات زیادی وارد میکنند مثلاً در وقت حدوث کسوف شب یره ها از آشیانه های خود بیرون برآمده و پرواز میکنند سگ ها به قوله کشیدن آغاز می نمایند اطفال بگریه شروع میکنند . در هنگام کسوف اخیر اطفال چنان بگریه پرداختند که منجین مجبور شدند تا چشم خود را از روی مطالعات نجومی خود برداشته و به احوال آنها متوجه گردند چارلس ابوت که متخصص امریکائیست و سیکرتری مؤسسه سمتسونین میباشد درمورد مطالعات اوضاع جوی و کسوف خورشید خیلی زیاده روی کرده و میگوید روزی فرا خواهد رسید تا از وضعیت حوادث جوی بتوانند بچیز های زیادی اطلاع حاصل کرده و بسا معاملات خود را ذریعه آن فیصله نمایند .

مثلاً ذریعه مطالعه علمی شاید گفته بتوانند که چه وقت و در چه زمانی خشکی زیاد خواهد شد دکتور موصوف از اختلاف و تحول تشعشع آفتاب بیکسلسله حوادث جدیدی اطلاع حاصل کرده است . بهر اندازه که اطلاعات علماء در باره آفتاب و خصوصیات آن زیاده شده برود به همان پایه انکشافات جدیدی در مورد موسم و تحولات آن به ایشان معلوم شده و چیزهای نوی را خواهند آموخت که بسامشکلات آنها را رفع نماید .

پنبه و اثر یروف

اخبار امپایر نیوز چنین اطلاع داد که اخیراً مصانع پارچه های پنبه انگلیسی پنبه را برای بافت لباس طوری آماده میسازند که کاملاً و اثر یروف میباشد اصول و میتود کار آن ها درین زمینه دوم مرحله دارد در مرحله اول پنبه را با هم به اصول مخصوص میریستند و در مرحله دوم بیک اصول و میتود معین دیگری آن را با هم میبافند و متخصصین برطانوی بعد از امتحان و تجربه فنی خود ها معلوم کرده اند که ما شین ساختمان این پارچه و اثر یروفی از ما شین های مرو جی قماش های پنبه اختلاف دارد .

کنترول ریل ها ذریعه بی سیم

درین اواخر ترن های فننگ مسافر بردار بر طانوی را که در چهار لین راه ریل بر طانیه بیکار انداخته شده اند ذریعه بی سیم اداره و کنترول نموده و در هنگامیکه هوا کاملاً پرازدمه و غبار گردیده و مسافرت به تعطیل می افتد آنها را بلا مانع بیکار می اندازند متخصصین برطانیه دریلان پنج ساله راه های ریل خود بطرف این موضوع توجه روا داشته و آن را متکامل خواهند ساخت تجربه های آنها درین مورد تقریباً تکامل یافته و اینک بیک دسته از متخصصین مصروف اند تا صورت کار و اجراآت انجن ها را با دایورهای آنها و بی سیم بخوبی بهم ربط و تماس بدهند برای رفع انجماد ها و یخ بستن ها در مواضع لازم حرارت برقی بیکار رفته و بیک قسم ماده ضد یخ بروی آنها پاش داده میشود .

پروتین در قریبه چوچه مرغ ها

از روی تجربه های جدیدی که نموده اند چنین معلوم شده که پروتین حیوانی در تقویه چوچه های مرغ تأثیر زیادی وارد میکند چنانچه صد عدد تخم درست و صحیح را تحت چوچه کشی ما کیان ها گذاشتند از جمله آن ها صرف ۵۰ تخم عقیم و بی حاصل برآمد و این وضعیت در صورتی بود که به ما کیان پروتین حیوانی هم در ضمن طعامش میدادند و در صورت دیگر که به ما کیان از دادن

این غذا منصرف شدند تقریباً تخم عث گردید. در دوی چوپه های مرغ باروی گاو هم خیلی مفید است چنانچه در این فوتودو چوپه مرغ را ملاحظه میکنید که از عمر هر دوی آن ۶ ماه

چوپه های مرغ که هر دوشش ماه عمر دارند میگذرد و هیچیک از آنها پروتین داده نشده ولی آن یک که طرف چپ قرار دارد چون ذریعه باروی گاو تربیه شده از دیگرش قویتر معلوم میشود.

نقشه مهتاب ذریعه را دار

ادوارد اپلینتون سکرتری وزارت تحقیقات علمی و صنعتی برای مجمع وسوسایی فزیکسی درامپریل کالج چنین اطلاع ولیسکچر داد که تخنیک رادار کار نقشه برداری از مهتاب را اینک آسان ساخته و بذریعه آن از عدم انتظام سطح مهتاب اطلاعات مکملتری بدست آورده میتوانیم. امکان دارد که بعد از این ذریعه رادار از موقعیت ضعیف اجبار آسمانی اطلاع حاصل کنیم. بالون های متریولوجی بجهت تحقیقات وضعیت جوی صعود داده شدند اما بواسطه شعاع کوسمک و اصابت آن از هم یاره گردیدند در اثر مطالعات عمیق موج کوتاه معلومات مادرین مورد رویت تکامل خواهد نهاد بر علاوه با آله های آخذ موج کوتاه ما خواهیم توانست از انحرافات و انقطاعات غیر عادی امواج رادیو که بواسطه نقطه های آفتاب تولید میشود اطلاع کامل حاصل کنیم.

ماشین چپاتی پزی

ام، ایجادری یکی از انجنیرهای بمبئی اخیراً
آلة اختراع نموده که ذریعة آن چپاتی ها را
بسهولت و سرعت میتواند ایجاد نماید این آله را
چپاتی ماشین گذاشته اند در این ماشین آرد
و خمیر را با اندازه لازمه افکنده و بعددسته آن
را دور میدهند دسته طبقه بالائی و گرم موضع
خصوص پخته کنند آن را بسکار می اندازد
خمیر که در بین غوری های معین گذاشته میشود
به این طریق پخته میشود و چون پخته شد ماشین
مذکور آن را از خود بیرون میکند .

ماشین چپاتی پزی

قمایش های جدید و فوق العاده برطانیوی

در برطانیه در این تازه گی ها چنان قمایشائی درست میکنند که دارای چندین خاصیت
بوده و اهمیت فوق العاده پیدا کرده است. خصوصیت های پارچه مذکور بدرجه زیاد است که انسان
در هر فصل میتواند از آن ها استفاده نماید در گرمترین مناطق استوائی و سرد ترین نقاط
قطبی لباس موصوف بدرد انسان میخورد و پوشنده خود را از گرمی و سردی حفاظت می نماید
مع هذا این لباس در وضعیت تنفس انسان هیچ نقص و زحمتی وارد نمیکند رؤسای قوای فضائی
متحدین در ۱۹۴۲ ملاحظه کردند که عامل بزرگ تلفات پیلوت های آنها در قطب همانا
افتادن آنها در آب بحر بوده و اگرچه تقریباً هشتاد فیصد آنها نجات داده میشدند مگر خرابی
و سردی موسم موجب بسامهالك و اضرار میگردد بنا بر آن متخصصین امریکائی و برطانیوی
در صدد برآمدند تا لباسی بسازند که هم وا تر پروف (برضد آب) و نند پروف (برضد باد)
و ستارم پروف (برضد طوفان) و غیره بوده هم سبک باشد و هم در عین حال حدا انتهای گرمی بدن
را بتواند صیانت کند در اثر تنبیهات ۴۰۰ نفر متخصصین و علماء بالاخره قمایش را بنام ویتابل
کشف کردند که تا بحال خصوصیات و اسرار آن بصورت کامل معلوم نیست. قفا بریکه های
لنیکاشایر قوفاً به ساختمان این قمایش جدید مصروف شده و از محاذ بر ما گرفته الی غرب
اروپا آن را مورد استعمال قرار دادند .

آله کشف کشفنده طوفان ناگهانی باد

برای کشف حدوث طوفان های باد آله کشف کرده اند که خیلی حساس بوده و حتی در عمق ۲۵ متر آب هم میتوانند از حدوث آن اطلاع حاصل کنند. این آله به کمک موج های مخصوص که از موج اکسیریز مهمتر است کار میکند. گذشته از همه آله مذکور قابل حمل بوده و بهر جائی که بخواهند آن را نصب کرده میتوانند.

واکسین جدید برای مرض سل

وزارت صحتیه برطانیه واکسین جدیدی را اینک مورد استفاده قرار داده اند که میگویند مقاومت وجود را در برابر مرض سل بیشتر میگردانند و واکسین جدید را بنام (بی سی جی) یاد میکنند.

طیاره های خانگی

بعد ازین چنان طیاره هایی را بروی کار آورده اند که مانند موتور مورد استعمال و استفاده هر خانواده قرار داده شود حتی قیمت و وضعیت ساختمانی آن را هم تعیین کرده اند. طیاره های فامیلی فی ساعت ۱۲۷ میل پرواز داشته يك باله بوده و برای چهار نفر جا دارد و قیمت آن ها ۷۰۰ پوند که با قیمت يك موتور جدید معادل است تعیین گردیده.

لباس جدید غوطه زنی در آب

چارج ویلشایر یکی از اهالی لندن در این نزدیک مدت ۲۰ دقیقه در ته آب و سطح دریای تایمز توقف نمود و برای اجرای این عمل لباس جدید غوطه زنی را که خودش در خانه درست کرده است پذیرا کرد.

این لباس از طشت های مخصوص پترویل چنگک های لباس، تیوب داخلی بایسکل های رابری مخصوص آب یاری باغ و امثال آن درست شده است. چارج مذکور از زیر آب و سطح دریا اسباب و سامان را از قبیل چوکی ها و فرنیچر و امثال آن بیرون می نماید.

لباس جدید غوطه زنی

تحصیل پنسلین ذریعه اصول جدید

لاردریلیک در جشن صدمین سال امپریل کالج آف ساینس لندن بیان نمود که اخیراً متخصصین ذرایع جدید تحصیل و ساختمان پنسلین را کشف کرده اند اومیگوید آنها عوض آنکه پنسلین را از قارچ ها تحصیل کنند طوریکه فعلاً معمول است از چیز های مصنوعی بذرایع مخصوص بدست می آرند به این اصول جدید مقدار محصولات و پیداوار این ماده مهم را توسعه بخشیده و میکوشند تا تمام دنیا از آن استفاده کنند. از روی تحقیقات مزیدی که در این اواخر روبا داشته اند چنین معلوم شده که پنساین برای معالجه مرض سل و ملاریا هم بعد ازین مورد استفاده قرار داده خواهد شد.

آله جدید تنفس و غوطه زدن در زیر آب

در اداره امیرالبحری برطانیه یک دسته متخصصی وجود دارند که عملیات غوطه زدن در زیر آب را تجربه می نمایند. این دسته درائهای سالهای جنگ به این کار مصروف ساخته شده و وظیفه مهمه آنها این بود تا عکس العمل های وجود انسانی را در برابر تمام اقسام متغیرات زیر

آله جدید تنفس در زیر آب

بحر بخود معلوم کرده وضعیت تنفس و غوطه زدن را خوب تحت دقت قرار دهند . اخیراً برای موفقیت کامل باین مطلوب آله مخصوص تنفس را با اصول و میتود بهتری درست کرده اند آنها نیکه در کارهای تاز پیدوی انسانی و تحت البحری ها مصروف اند باین آله احتیاج بیشتری دارند از روی تجربه های جدید معلوم کرده اند که يك نوع تسمه در اثنای عملیات بوجود انسانی عائد میشود .

نقب مقناطیسی بحری

درفوتوی پهلو یکی ازنقب های مقناطیسی برطانوی را ملاحظه می نمائید که جهت نمایش و ارائه بیک شخص میخانیککی ازهم باز گردیده است . در بین این نقب به تعداد پنجصد یونید مواد شدیده الا انفجار را جا داده اند . این نقب را در زیر بحر فرود می آرند و بر علاوه بر عمقی که خواسته باشند آن را نگاه کرده میتوانند اخیر آدر جنوب کنسنگتون واقع لندن ازنقب های بحری جرمنی و برطانوی نمائشی نشان داده شد و نقب مند کور هم در جمله نقب ها به عرض نمائش قرار گرفت . (انتها)

نقب مقناطیس بحری

اجمال واقعات سال ۱۳۲۵

نگارنده: «رشتیه»

سال ۱۳۲۵ از لحاظ پیچیدگی های سیاسی يك سال پر اشكال بود ، برای وطن عزیز ما نیز از رهگذر مشکلات اقتصادی زاده جنگ دوم جهان و خشکسالی متواتر دارای باره مشکلات بوده ولی همانطور یکه دنیای بشریت با عزم و خون سردی با این بحران مقابله نمود و بر اکثر آن فائق گردیده مملکت ما نیز در سایه حکومت و طغخواه و ترقی پسند خویش تدابیر خوبی برای رفع بحران اتخاذ نمود .

و هر طور بود این سال مشکل را بیایان رسانید و اینك در طلیعه سال نو با وفرت باران ها و تزیید مایحتاج ملت و رفع بازار سیاه و احتكار روز های بهتری را استقبال میکنیم .

مهمترین واقعات مملکت عزیز ما که عبارت از تغییر کابینه است که با اثر علالت مزاج والا حضرت سردار محمد هاشم خان که مدت هفده سال زمام امور مملکت را بکف با کفایت خود داشته و در سخت ترین اوقات حرب عمومی سیاست داخلی و خارجی مملکت را بصورت صحیح و اطمنان بخش پیش برده بودند در اوائل ماه ثور عهده خود را نظریه معاذیر صحنی ترك و والا حضرت سردار شاه محمود خان غازی وزیر حرب که یکی از مردان فدا کار و دارای تجارب و محبوبیت میباشد از حضور ملو کانه جانشین ایشان تعیین شده و کابینه جدید را تشکیل دادند . این کابینه با استفاده از مساعدت موقع که با ختم جنگ بین المللی و پیشرفت سوبه استعداد عمومی مملکت يك اندازه اصلاحات و انكشافات جدید را ایجاب میکرد با جدیت داخل عمل شده . به باره اصلاحات و اقدامات اساسی دست زدند که مهمترین آن عفو مجبور سین سیاسی و رفع قیود زمان جنگ و تخفیف بعضی محصولات موقتی و فراهم کردن تسهیلات در توزیع البسه و آذوقه مخصوصاً ترتیب یلان های پنجساله برای پیشبرد و شئون مختلفه عرفانی ، اقتصادی ، صحنی ، مخبراتی ، و غیره میباشد . اینك که از عمر کابینه جدید مدت يك سال میگذرد امور مملکت در ضمن امنیت تامه که در تمام نقاط حکمفرمائی داشته و بانزدیگی مزید حکومت و ملت که از اثر سفر اعلیحضرت همایونی در ولایات شمالی و سفر والا حضرت صدر اعظم در ولایات مغربی فراهم شده . بحسن صورت جریان دارد و امید های بهتری برای پیشرفت وطن عزیز القاء میکند . سیاست خارجی افغانستان طوریکه در هطق افتتاحیه شورای ملی از طرف پادشاه محبوب و مهربان ما تأیید گردیده عبارت از دوام روابط حسنه با ممالك همسایه و سائر دول متحابه و سعی در تشدید مزید آن و همکاری با ملل عالم با اساس منشور ملل متحده میباشد و مهمترین واقعه در روابط بین المللی مملکت در سال ۱۳۲۵ عبارت از شمول افغانستان در موسسه ملل متحد است که باتفاق آرای تمام اعضای آن مملکت ما را بحیث يك مملکت صلح دوست و بهی خواه عالم بشریت و هوا خواه همکاری بین المللی در موسسه مزبور قبول کردند .

اوضاع دنیا طوریکه اشاره کردیم در سال ۱۳۲۵ با اثر مناقشات که بین دول کبیر در سر مسائل بین المللی رخ داد، بر آشوب بوده و تا اخیر سال اگرچه برخی از نقاط مختلف فیه به مسالمت و مصالحت حل شد از قبیل مسئله تریتست که شهر بین المللی قرار گرفت و شکایت ایران از اتحاد شوروی نسبت به مداخله در امور آذربائی جان که با خروج عساکر شوروی و دست یافتن حکومت ایران بر آن ولایت که دعوی استقلال داخلی کرده بود، رفع گردید و موافقت درباره قرار داد های صلح با ممالک پنجگانه متحد سابق مجور و موافقت در قطع روابط با اسپانیه فرانکو و امثال آن اما یاره مسائل دیگر حل نشده باقی مانده است و در طی کنفرانس های علیحدّه و مکرر نیز صورت حل بخود گرفت از قبیل معاهده صلح با آلمان و استراو و همچنین مسئله کمترول انرژی اتومیک و خلع سلاح و تشکیل عسکر بین المللی که در امسال انتظار حل و فصل آن کشیده میشود. همچنین انجمن های مختلفه برای تامین همکاری بین الملل در موضوعات مختلفه اجتماعی از قبیل مجلس بین الملل کار و مجلس بین الملل هواپیمائی و مجلس اقتصادی و اجتماعی و محکمه عدلی بین المللی یکی بعد دیگری تشکیل و شروع به کار نموده اند که البته نتایج خوبی از آن ها گرفته خواهد شد. با وصف این روابط ذات البینی دول بزرگ درین سال بجای آنکه خوبتر شده برود، روبه خرابی گذاشته و راه های مختلف را می پیماید خصوصاً پلان امداد و امریکا به ممالک مختلفه اروپا، و آسیا که بنام تعمیر مجدد ممالک مذکور از طرف امریکا طرح شده و انگلستان و فرانسه مؤد آن میباشد سبب بدگمان و نا راضی شدید اتحاد شوروی را فراهم کرده و اینک در آغاز سال ۱۳۲۶ این کشیدگی شکل جدائی این ممالک و تشکیل دو جبهه مخالف را در دنیا نمایش میدهد که البته عواقب آن را نمیتوان به نظر استحضار دید.

اگرچه هنوز تمام امید ها برای رسیدن به یک موافقه و معاهده درین مسائل از بین نرفته است اما ظاهراً در حال حاضر وضعیت خوب نبوده و امکان شکستگی های مزید را در نظر مجسم نمیشازد و باهم اینکه فکر شود که حرب سوم روی کار خواهد آمد، هنوز بیش از وقت بوده هر گاه دول کبیر به موافقه نرسند باز هم مدت چند سال بازی سیاسی جنک اعصاب دوام خواهد کرد، و دنیا به دو جبهه مخالف مثل زمان قبل از حرب عمومی دوم تقسیم و هریک راه علیحده را پیش گرفته تدارکات خواهند دید فقط در ختم یک دوره اقلّ سه سال دیگر میتوان انتظار برد که اگر موافقه حاصل نشود و یک طرف تسلیم نگیرد، جنک سوم با سلاح اتومیک و دیگر اسلحه دهده روی کار خواهد آمد ولی بقرار تخمین متخصصین حربی از دو ماه بیشتر طول هم نخواهد کشید.

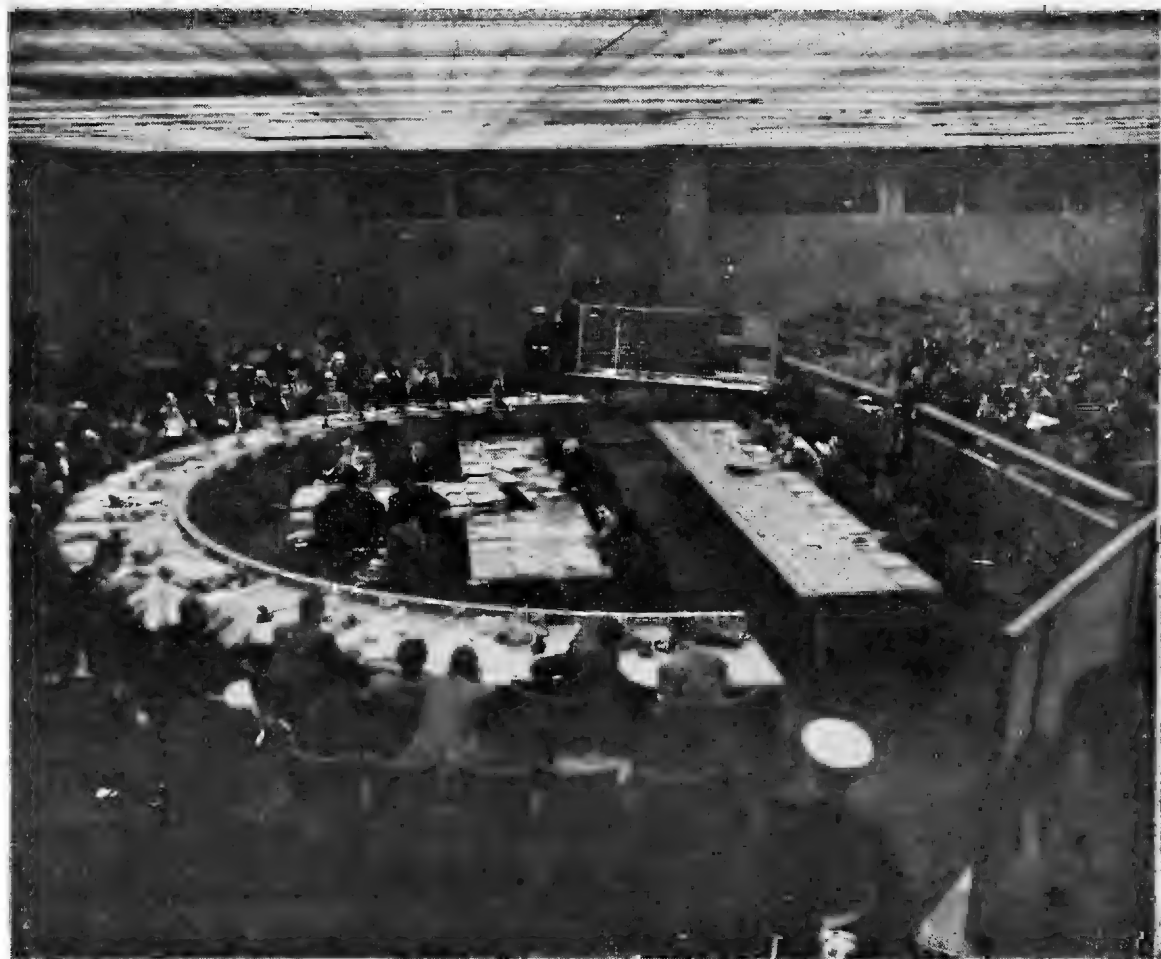
بهر حال اینک در پایان این مقدمه مجالس بین الملل سال را با اوضاع عمومی ممالک بزرگ پنجگانه و ممالک همسایه خود در تحت عناوین جدا گانه مطالعه میکنیم:

د متحده دواتو عمومي ټولنه : وردزفير گر اوند (دنمايش ميدان) دنوراك ديار و دانى يخوانى لځاى كښې چه
 په هغه كښې دمتحده دواتو عمومي ټولنه په ۱۹۴۶ دا كـتـوـبر په ۲۳ جلسه كړيده ، (۵۰) بيرغه او (۵۱) دټولنى
 اعضا ملتونه دذكر شوى باغ دعمارټ په اطراف كښې په كرد (دايره وى) ډول نصب او دريږدو (اهتزاز)
 په حالت كښې ليدل كېږى .

د متحده دولنو عمومی تړانه ، د اتانزولۍ د جمهور مشر هری اس ترومن په داسې حال کې چې د متحده دواتو
 د نماینده گانو په حضور کې خپل افتتاحیه نطق ایراد وی ، دمجلس د ریاست په مسند کې له خټه ، پول هانری
 سپاک دمجلس مشر اود بلجم د خارج چارو وزیر (په منځ کې) ، عمومی منشی ترینکولی (کپه خوا) ، اندرو کورویر
 د عمومی منشی ادارې او اجرائیه معاون (په خوا) لېدل کېږي .

د متحده دولتو دا اجتماعي او اقتصادي کمیټي مجلس د اتلسمې جلسې په موقع کيږي.

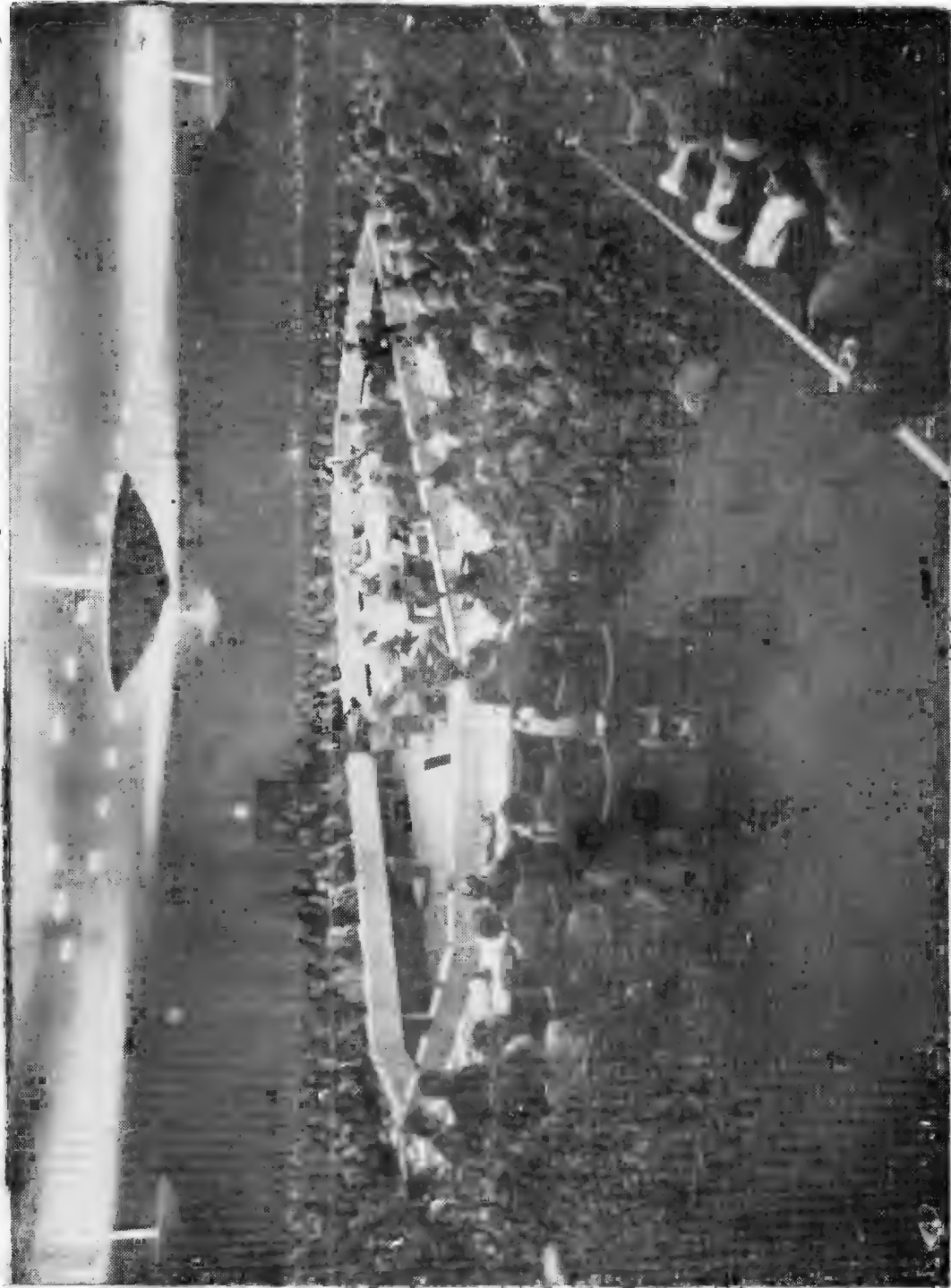

بیت په کښته کېږي د متحده دولتو په ټولنه پوری مربوطه د عمومی نمایندگانو منظره چه د نیم دایره میز (د آس
 په دول) په اطراف کېږي دلمړی لخوا له یاره جلسه کړی ، دجرائد ونمايندگانو او مترجمینو په ترتیب شوی میز کېږي
 د T په ډول موقع اخستی ، او د دوی له خټه ننداره کونکي او دعوت شوی خلک ابدل کېږي.

د متحده مللو د عمومي اسامبلې لمړۍ فوق العاده اجلاس

انصهر الله انتظام د ايراني هيت رئيس د متحده مللو په فوق العاده عمومي اسامبله كښي ، د حسين رجب ابيدر (كښي خوانه سړي) دننر كښي د پايندگانو د رئيس سكرت رگوي ، دوي د پياوړتياگانو د تفريح په خواته كښي د فوق العاده عمومي كښي د فضلي انتظارچه دوا كښي ورسو اللهو آوازانه داسامبلې د رئيس پواسطه لول شوي وو . د لاري د كښي د هند د نياپنده آصف علي د پښتپاد په قرارچه د (امنيت او سياست) د لومړي كښي له خوا اړيخاچ شوي ، په رڼه ور كړه چه عمومي جلسه دي دعوت شي چه د غږيو د عالي كښي د صورت حال دآر وپښو په باره كښي فيصله وكړي .
پښي خواته پياوړي علما احسين خان ، عزيزي ، د پښتني هيت رئيس راست دي .

د متحدو مللو د عمومي ټولنې لمړۍ مخصوصه جلسه

د اولې کيټي د دوهم ملاقات د (سياسي او انيټ) د عمومي منظرې د متحدو مللو د عمومي ټولنې. امریکا مخصوصې جلسې په دې پوښتنه کې د فلسطین د قضیې د غور له پاره اولنه کړېده .
 دمللو د پانډ کړنو بنډه پخپلې نړۍ کې په ټولې وېسې د ټولنې د تړلېدو تر ریاست لاندې د ټولنو د نه پیل کېدو په اړه د عربو د عالي انجمن له خوا د پانډې د قبولولو د مسئلې په خصوص کې د ذکر شوي کيټي په حضور کې مباحثه وکړه .

مجالس بین‌المللی :

اسامبله عمومی ملل متحد : حسب معمول در خزان سال ۱۳۲۵ در نیو یارک تشکیل جلسه داده در آن نسبت به مسائل مقدماتی عملی کردن مواد منشور ملل متحد مذاکره بعمل آمد و اساس های چندی درباره کنترل انرژی اتمیک و خلع سلاح و تشکیل قوه امنی بین‌الملل و همچنین نسبت به مسایل قیومیت خصوصاً قرار دادن جزائر قیمومتی سابق جاپان در تحت قیومیت ممالک متحد امریکا طرح و تصویب گردید در همین موقع وزرای خارجه دول بزرگ نسبت به معاهدات صلح با ممالک پیشگانه متحد سابق مجبور نیز به‌وافقه رسیدند و هم فیصله کردند که برای مذاکره در اطراف معاهده صلح آلمانی در آتیه مجلس وزرای خارجه در مسکو تشکیل شود مجلس اقتصادی و کنترل انرژی اتمیک و خلع سلاح و قیومیت محکمه عدلی بین‌الملل در همین وقت تشکیل گردید که تشکیلات آن تمام شده اما در مقاصد عملی خود تا کنون به نتایج قطعی نرسیده اند در اوائل امسال انگلستان قضیه نزاع عرب و یهود فلسطین را به‌جاسه فوق‌العاده اسامبله عمومی رویت داد و از طرف مجلس کمیته تحقیق مقرر شد که مشغول کار است .

مجلس امنیه :

این مجلس که شکل دائمی دارد پس از آنکه شکایت ایران از اتحاد شوروی نسبت به باقیماندن هواکر شوروی در آذربائیجان با خروج هواکر مدکور از بین رفت مشغول شکایت یونان از ممالک همسایه آن و همچنین شکایت انگلیس از البانیه نسبت به غرق دو جهاز انگلیسی در آب های ساحلی البانیه به آن رویت یافته قضیه اول را به کمیسیون سپرد که در خود محل تحقیقات کردند و نتیجه را که به مجلس تقدیم نمودند مجلس میخواست يك کمیسیون دائمی برای مراقبت سرحدات یونان مقرر کند اما نماینده شوروی آن را ویتو کرد فقره دوم هنوز زیر بحث است فعلاً عرض مصر نیز نسبت به عدم آمادگی انگلیس برای تخلیه کامل خاک مصر و خاتمه دادن به اداره مشترك سودان به مجلس مذکور رسیده و هنوز موقع مذاکره نیافته است قضیه شرق الهند که درین اواخر از طرف هند و استرلییا به مجلس امنیه پیش شد مجلس فوراً امر قطع محاربه را صادر نمود که بموقع اجرا گذاشته شد .

کنفرانس مسکو :

کنفرانس وزرای خارجه دول چهارگانه امریکا ، شوروی ، انگلستان ، فرانسه ، برای مطالبه در اطراف چگونگی معاهده صلح با آلمان در اوائل سال جاری در مسکو تشکیل یافت اما بموافقه رسیده نتوانست خصوصاً مسئله غرامات که اتحاد شوروی مبلغ بزرگ را ادعا می‌کرد انگلیس و امریکا عدم توانائی آلمان را به‌نادیه آن دلائل می‌آوردند و همچنین مسئله توحید اداره آلمان که اتحاد شوروی يك حکومت مقتدر مرکزی را طرفدار بود و دیگران اقتدار حکومت مرکزی را کم و از ایالات و مناطق رایشتیر میخواستند سبب نا کامی کنفرانس گردید اما اینقدر فیصله شد که مجلس ثانی در آغاز تیرماه در لندن منعقد و باز برین فقره و مسئله معاهده صلح ، استریا که به کمیسیون علیحدّه سپرده شده غور کنند .

کنفرانس های پاریس :

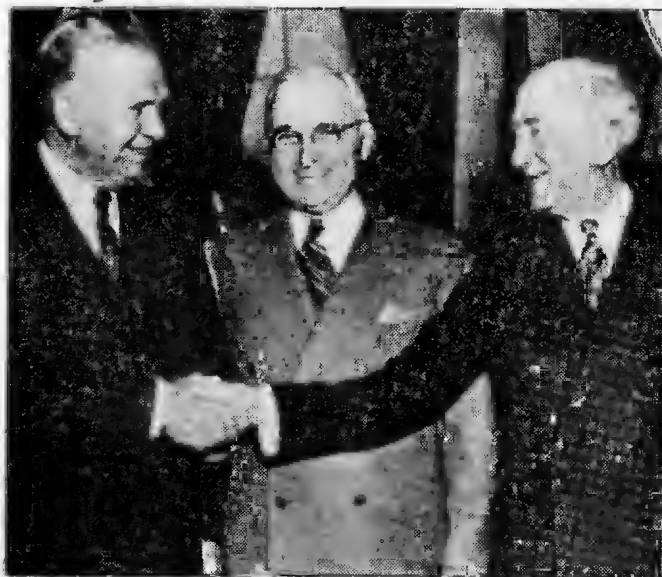
این کنفرانس در آغاز تابستان امسال برای مطالعه در اطراف پلان حکومت امریکا که میخواهد در راه تعمیر مجدد اروپا معاونت کند و ترتیب يك پروژه عمرانی مشترك را در تمام ممالك اروپا درخواست کرده بود بدعوت انگلیس و فرانسه بحضور سه وزیر خارجه یعنی بشمول اتحاد شوروی منعقد شد لیکن اتحاد شوروی با اساس نظریات انگلیس و فرانسه موافقه نکرد و میخواست که همین موارد استعمال این قرض بخود ممالك گذاشته شود و امریکا بلا شرط اندازه معاونت خود را معلومات بدهد اما ممالك اروپا از روی احتیاجات خود آنرا بین خود تقسیم کنند حالانکه انگلیس و فرانسه میخواستند اول احتیاجات ممالك معلوم و مجلس بان قناعت و بعد به امریکا خبر داده شود نتیجه این شد که اتحاد شوروی از مجلس خارج و ۸ مملکت اروپای شرقی از قنابل و چکوسلواکی تاالبانیه از آن پیروی کردند و باقی ممالك مذکور پلان مارشال را مورد بحث قرار داده اند . از کنفرانس هوایی و کنفرانس تجارت ، و کنفرانس کار و مشاغل و کنفرانس گندم و دیگر کنفرانس های بین المللی که در طرف این يك سال به نقاط مختلفه انعقاد یافته است از لحاظ اینکه در جرائد شایع شده و نتایج قطعی آن به ظهور نرسیده صرف نظر میکنیم :

ممالك متحده امریکا :

درین سال ممالك متحده امریکا با وجود بحران های اعتصابات کارگران کارخانه ها عملاً بنادر و غیره از حیث اقتصاد و سیاست و قدرت نظامی خیلی مقتدر بوده و صادرات آن بی سابقه میباشد چه علاوه به ممالك مختلفه جهان از انگلستان تا چین و از یونان و ترکیه گرفته تا ایران و همچنین به ممالك اروپایی قروض بزرگی را که برای صادرات آن هنوز زمینه بهتری را فراهم و موقعیت سیاسی آن را هم تقویه خواهد کرد قائل شده است که همین مسئله سبب بزرگ رنجش اتحاد شوروی را فراهم می نماید ممالك متحده باین صورت رول بزرگتری را در سیاست بین المللی بازی کرده و جدا تصیم دارند که این رول خود را با قوت هر چه تمامتر ادامه دهند . زعمای این مملکت جدا از اینکه اقدامات شان موافق روح اساس امه ملل متحده و مبادی آن یونو میباشد بر خلاف تلقی مسکوا نمایند میکنند همکاری انگلستان و اتا زونی نیز خیلی قریب تر شده و همین مسئله از طرف اتحاد شوروی بنام (بلوک غربی) یاد میشود زیرا در تمام زمینه های بین المللی و حتی افرادی بین این دو مملکت همکاری موجود است اینک فرانسه هم بیشتر از پیشتر درین حلقه داخل میشود روابط افغانسان و این جمهوری بزرگ روز بروز بر اساس دوستی و حسن تفاهم در انکشاف بوده و در زمینه عرفانی و اقتصادی انکشافات مزیدی را نائل شده که مخصوصاً توریدغله که از اثر حسن نظر دولت امریکا بلا حظه خشک سالی سال ۱۳۲۵ به افغانستان فروخته شد قابل ذکر و تمجید است .

په لندن کېښې دېنځگونی صالح د فرار دادو نولاس لیک د انګلستان خارجه وزیر
 بیون له خوا دمحورد پخوانیو متحدو ممالیکوسره

جنرال مار شال د اتازونی نوی بخارجه وزیر « د ترومن په حضور کېښې
 د خپل سلف جیمز برنز سره لاس ور کوی

جنراليسيمو چيانگ کای شک د چین رئیس جمهور د چین نوی
اساسی قانون لاس ليک کوی

دفرانسې دڅلورم جمهوريت لومړنی رئیس جمهور : ونسان
لو رېول د خپلې ښځې او اولاد سره

اسم کریسچین د دینارک میتوفی یاچا

د دینارک نوی یاچا نهم فردریک دانسگرید ملیکی او مارگریت
(لړکز) شهزادګۍ او آ نی شهزادګۍ سره

شهزاده کوستاف آ دوائف دسوییدن و انجمن چه
د الوتسکی د حادثی به اثر مرشو

اتحاد شوروی :

درین سال از یک طرف مساعی اتحاد شوروی مشغول ترمیم خرابی های وارده از جنگ و پیشبرد پلان پنجساله جدید آن بوده و از طرف دیگر در سیاست بین المللی این مملکت رول بزرگی را بازی کرده و همین رول اتحاد شوروی که بزعم خودش از یک طرف برای مدافعه از منشور ملل متحد و از طرف دیگر بفرض تامین مدافعه آن مملکت میباشد سبب اختلافات و تصادمات با دول بزرگ دیگر باخاصه انگلیس و امریکا شده در حالیکه اتحاد شوروی اقدامات انگلیس و امریکا را متضمن تامین رسوخ شان در تمام دنیا و محاصره خود میداند و آن دو مملکت نیز اقدامات اتحاد شوروی را از قسم توسعه جوئی و مخالفت بر سبب های ملل متحد و انمود میکنند و همین تلقی ها سبب مخالفت های شدید امروزه بین اتحاد شوروی از یک طرف و انگلو امریک از طرف دیگر شده است روابط افغانستان با این مملکت بصورت دوستانه با اساس احترام متقابل دوام داشته و درین سال تجدید مجدد حدود آبی و خشکه که از مدت ها زیر بحث بود بصورت دوستانه تصفیہ شد .

انگلستان :

این مملکت در سال گذشته با بحرانات زیاد که مهمترین آن بحران مواد سوخت بوده مواجه گردیده و ملت آن با حرص و شگفت انگیزی باین مشکلات مقابله کرده و بطوریکه در آوان جنگ با بهاری و محاصره بحری مقاومت کرده بود . از طرف دیگر مشکلات سیاسی عظیمی دامنگیر این مملکت گردیده و از هر طرف او را در ساحه بین الملل و امپراطوری خودش تهدید میکرد درین قسمت نیز سیاست صاف و صریح کابینه کاریگر باین مشکلات هم بصورت روبر است مقابله نموده و برای رسیدن به نتایج داخل اقدامات میباشد مهمترین اقدامات سیاسی کابینه حزب کارگر انگلستان درین سال عبارت از شناختن آزادی هندو برما و تقسیم هند به دودومینیون هندوستان و پاکستان و ارائه قضیه فلسطین به یونو بشمار میرود . در آزادی هند نقطه که بما تماس کرده عبارت از مسئله آزادی برادران افغانی ماورای سرحد است که در اعلامیه برطانیه فقط دوراء گذاشته شده که یابہ هندوستان یا به پاکستان شامل شوند حالانکه این ها هم مثل برمنائی های یک ملت عریضه بوده و ابتدا جزو هند نبوده و نیستند و به همان دلیلکه هند به پاکستان و هندوستان تقسیم شد باید برای این افغانها هم آزادی کامل در تعیین سرنوشت شان داده می شد و بر علاوه وحدت دسته های پرا گنده افغانان حواشی سرحد شمال غربی هند که تعداد شان از هشت ملیون متجاوز است و بعضی نظریه ایجابات سیاسی و نظامی در اداره بلوچستان و بعضی در ولایت شمال غربی و برخی شان ب نام قبائل آزاد متفرق ب نام میباشد آزادی شان تامین شود این ها هم است که از طرف حکومت ما بطور دوستانه به دولت بریتانیا پیشنهاد شد تا کنون جوابانی که رسیده قناعت بخش نمیباشد و مداخله ما را در امور برادران افغانی ما به اساس معاهدات سابقه حق بجانب ندانسته اند حالانکه معاهدات سابق بنا بر قول صدراعظم برطانیه که رقبه قبائل را خارج هند

برطانوی قرار داده معاہدات مربوط آن را بمجرد خروج انگلستان بصورت اتوماتیک ملغی دانسته بابرآمدن انگلیس از ہند از بین میرود و برعلاوہ دولت بریتانیا علاقہ مندی و ہمدردی مارا بابرادران افغانی ماورای سرحد تقدیر کردہ اند امیداست کہ بالاخرہ درطول مذاکرات جاریہ کہ بصورت دوستانہ جریان دارد خواہش حق بجانب وبی غرضانہما طرف قبول دولت دوست ما بریتانیا واقع وروابط حسنہ مملکتین بیش از پیش تقویہ شود .

ایران :

این سال برای مملکت ہمسایہ ما ایران یک سال نیک بوده و حکومت آن بر بسا بحرانات داخلی و سیاست خارجی غلبہ حاصل کرد چنانچہ رفع غائلہ اذریائی جان و خروج عساکر شوروی و رفع اغتشاشات بندریو شہر و مفاہمہ برای استقرائش با امریکا ازہمین جملہ می باشد اما هنوز تا چند دیگر بارہ مسائل مهمہ باقی است کہ آن ہم بعد از تشکیل شورای ملی جدید و حل و فصل مسئلہ قرارداد نفت ایران و شوروی آمد است بہ کمیابی حل گردد، روابط ایران با مالک بزرگ سہ گانہ روی ہمرفتہ شکل موازنہ را پیدا کردہ و با اینکه بعضاً بیک طرف و بعضاً طرف دیگر اظهار ناراضی از سیاست دولت ایران کردہ اند مگر آن ها جزئی بوده و تاثیرات کلی بر اوضاع مملکت و روابط خارجی آن نمی اندازد مناسبات ایران با سایر ممالک ہمسایہ و دوست بطور اطمینان بخش جریان داشته از جملہ روابط افغانستان و ایران خیلی دوستانہ دوام داشت و ہیئت عرفانی ایران درین مملکت بکمال صمیمیت پذیرائی شدند .

ہندوستان :

سال گذشتہ برای این مملکت ہمسایہ شرقی ما بہترین دورہ تاریخ را در بردارد زیرا درین سال بود کہ مبارزات پنجاہ سالہ احرار ہند بہ نتیجہ مطلوب کہ عبارت از آزادی و استقلال باشد منتج گردید و دولت بریتانیا حاضر شد کہ مطابق خواہش احزاب سیاسی دو گانہ ہند (کانگرس و مسلم لیگ) موافقہ نماید کہ ہند علی الحساب بہ دو دو مینون ہندوستان و پاکستان تقسیم شود ولایات مختلف فیہ را از قبیل بنگال آسام، پنجاب بین آنها نظر بہرہ ای اہالی تقسیم نماید و اہالی ولایت شمال غرب و بلوچستان را بہ انتخاب یکی از دو دو مینون مذکور مختار سازد کہ درین قسمت حکومت و ملت افغانستان نظر بہ علائق نژادی کہ بہ افغانہای این دو قطعہ دارد بر حکومت برطانیہ اعتراض و خواہش نمود کہ باید با افغانہا ہم مثل برمانی ها و شہزادہ نشین های ہند آزادی تام در رای دہی دادہ شود، تا بہتر ترتیب خواستہ باشند استقلال خود را تأمین نمایند زیرا افغانہای ہندی و خاک های شان جزو ہند نیست متأسفانہ حکومت بریتانیا و ہند باین خواہش و پیشنهاد و معقول و منطقی و عدالت کارانہ ما جواب مثبت ندادہ و رای گیری مقید در دو ولایت مذکور طوریکہ انتظار میرفت بہ الحاق شان بہ پاکستان منجر شد و احتجاج خود افغانہای این دو منطقہ ہم سمع نگردید ادعای حاق بجانب افغانستان البتہ از بین نمیرود

و تا حکومت برطانیه و احزاب سیاسی هند به آن موافقه نکنند افغانستان نتیجه رای گیری مقید مذکور را اعتراف نخواهد کرد - بجز این چیز نامطلوب که - بپرتنش ملت و حکومت افغانستان شده دیگر کدام در روابط افغانستان و هند موجود نبوده و روابط مذکور به کمال صمیمت ادامه می یابد و ملت افغانستان از آزادی هند خیلی خوشنود و با هر دو مینیون جدیدالتشکیل آرزوی قیام مناسبات حسنه همجواری را دارد طوریکه فیصله شده بود بتاريخ ۲۹ اسد اختیارات حکومتی از طرف دولت برطانیه به دودومینیون جدیدالتشکیل تفویض شد و فیصله شده که اگر آنها مائل باشند از امپراطوری برطانیه هم خارج شده میتوانند فعلاً عسکره ندین هردو دو مینیون تقسیم شده ولی تا زمانیکه دومینیون دوام کنند مذاقه آنها مشرک تحت اثر سیه سالار برطانیه که زیر اداره يك شورای مشرک دفاع کار خواهند کرد ، ادامه خواهد یافت به شهزادگان حق داده شده که اگر خراسته باشند به یکی ازدو مینیون که بشکل اتحادیه ها را خواهد داشت شامل و یا کاملاً مستقل باشند چنانچه حیدر آباد دکن خواست استقلال کامل را نموده است .

چین :

مملکت چین با اینکه در جمله دول بزرگ پنجگانه شامل و از فاتحین جنگ به حساب میرود با هم مشکلات داخلی خود را حل نتوانسته و مخصوصاً کشمکش احزاب کمونسٹ با حکومت مرکزی اوضاع این مملکت بزرگ را خیلی پر آشوب گردانیده است که میانجی گری امریکا هم به حل آن موفق نگردید هنوز هم وضعیت چین بحران آمیز بوده علی الرغم اعلان شدن تشکیلات اساسی جدید و تجهیزات عمومی بمقابل کمونسٹ ها و کدام راه حلی به خود نگرفته است روابط افغانستان با این مملکت همچوار نیز قرین دوستی و صمیمت بوده و اولین وزیر مختار افغانستان درین سال به پایتخت چین اعزام گردید .

فرانسه :

مملکت فرانسه درین سال پس از تکمیل قانون اساسی جدیدی که روی هم رفته با جمهوریت سوم مماثلت زیاد دارد، دوچار بحران حزبی گردیده اما پس از يك سلسله بیقراری ها درین اواخر حزب سوسیالست اداره امور را بکف گرفته برای تعبیر مجدد مملکت و هم جهت تثبیت مقام آن در قطار سائر ممالک بزرگ داخل اقدامات گردیده روش سیاسی فرانسه در اواخر این سال بیشتر بطرف دسته انگو امریک متوجه شده این مسئله سبب دوری فرانسه از مسکو گردیده است خصوصاً بعد از ردیلان فرانسه از طرف اتحاد شوروی برای شرکت در پلان اقتصادی جارچ مارشال این وضعیت بیشتر واضح شده است .

سائر ممالک اروپا :

ممالک اروپائی روی هم رفته باالعموم درین سال از يك طرف برای تثبیت وضعیت سیاسی خود با موازنه احزاب صرف مسامی کرده و از طرف دیگر برای احیای اقتصادیات

و اعاده مبادلات تجارتی خویش داخل اقدامات بوده اند در او آخر سال با اثر پلان اقتصادی جارج مارشال ممالک اروپا به دو دسته تقسیم شده که دسته اروپای شرقی از فنلند تا چک اسواکی و البانیة نزدیکی را با اتحاد شوروی بسند و دسته دوم که ممالک اروپای غربی باشد جنبه انگلو فرانس و انگلو امریک را الزام کرده اند که البته در آینده اوضاع اقتصادی سیاسی و اجتماعی این ممالک از روی همین مسئله استقرار پیدا خواهد کرد. مناطق اشغال انگلیس و امریکا در المان بهم اتحاد اقتصادی کرده و ممکن است فرانسه هم باین اتحاد شامل شود و این سه منطقه اقتصادی بامشکلات غذایی و غیره که دارند کوشش خواهند کرد تا بزعم خود اصول دیو کراسی را در المان تاسیس کنند چنانچه فیصله هائی نسبت به توسعه و صنعت فولاد و سایر صنایع المان نیز نموده اند که اتحاد شوروی آن را خلاف قراردادهای سابق میدانند. در خانه این قسمت باید اعلان شود که فرانکو بعد از آنکه ملل متحده با اقطع علایق سیاسی کردند تصمیم گرفت تا رژیم شاهی را در اسپانیة روی کار بیاورد که طرف قبول سائر ملل اروپا باشد امکان دارد عنقریب اختیارات فرانکو به چنین رژیم تحویل شود اما بهم ملل همجوار اسپانیة خصوصاً فرانسه به چنین تغییرات سطحی و مقید قانع نبوده خلع رژیم موجوده و اعلام انتخابات آزاد را مطالبه دارند. در باب یونان و ترکیه اینقدر باید گفته شود که امداد های امریکا باین ممالک به مخالفت شدید اتحاد شوروی مواجه شده و روابط این دو مملکت با اتحاد شوروی روز بروز تیره میگردد.

ممالک عربی :

در ممالک عربی که وحدت شان از زمان جنگ تا کنون روز افزون دیده میشود مفکوره سور پائی بزرگ هنوز که شکل صحیح بخود نگرفته اما در قصبه فلسطین و دعوی مصر با انگلستان تمام ممالک عربی از خورد و بزرگ هم فکر و هم صدا میباشند و روابط ذات البینی شان هم خیلی خوب و صمیمانه است.

ممالک امریکائی :

این ممالک درین سال قرین آسایش زیست کرده روابط شان با ممالک متحده امریکا خیلی دوستانه و صمیمانه بوده است، واقعاتیکه در (ارجنتائن) برای برانداختن حکومت بطور رسید نتیجه قطعی نداد و ایشک تمام جماهیر لاتین با گام های سریع تحت قیادت اتازونی بطرف رژیم های دیو کراسی پیش میروند. (انشاء).

فهرست مندرجات سالنامه

۱۳۲۵-۲۶

الف - مضامین :

صفحه	مضمون
۱	د کابل پنځلسمه کالنی
۲	د افغانستان پادشاه
۳	تشکيلات مملکتی - (صدارت عظمی)
۵	د وزارت خارج
۱۰	د داخله
۱۲	د عدلیه
۱۳	د مالیه
۱۴	د معارف
۱۶	د اقتصاد
۱۸	د فوائد عامه
۲۰	د صحیه
۲۱	د مضامرات
۲۲	د معادن
۲۳	د ریاست زراعت
۲۴	د مطبوعات

ولایات و حکومتات اعلی :

صفحه	تشکيلات ولایت کابل
۲۷	د قندهار
۲۸	د هرات
۲۹	د مزار شریف
۳۰	د فغانستان
۳۱	د مشرقی
۳۲	د جنوبی

۳۲	تشکيلات حکومت اعلاى ميمنه
۳۳	» » » فرام
»	» » » بدخشان
۳۴	» دوائر ملي (شورای ملي)
۴۱	» مجلس اعيان
۴۲	» وزارت دربار
۴۳	» دارالتحرير شاهي
۴۴	» مديرهاى مطبوعات مرکز و ولايات
۴۵	» د افغانستان بانک
۴۷	» رياست تفتيش محاسبات عمومي
۴۷	» رياست عمومي محاسبات مامورين
۴۸	» رياست قبائل
۴۸	» » المپيك
۴۹	» » رياست دارالمساكين
۵۰	» » موسسه رفاه عامه

اجزآت دوائر مملكتى :

۵۱	امور وزارت خارجه
۶۰	» » داخله
۷۲	» » عدليه
۷۶	» » معارف
۱۲۴	» » اقتصاد ملي
۱۴۹	» » فوائد عامه
۱۵۳	» » صحتيه
۱۶۰	» » مخابرات
۷	
۱۶۰	» » معادن
۱۱	
۱۶۰	» رياست مستقل زراعت
۱۶۰	» » مطبوعات
۱۸	

۱۶۰
۲۶

امور ریاست تفهیش محابات عمومی

»

» » محاکات مامورین ملکی

»

» » قبائل

»

» » البیک

۱۶۰
۲۷

» » ولایت کابل

۱۶۰
۲۹

» » قندهار

۱۶۰
۳۱

» » مراد شریف

۱۶۰
۳۱

» » جنوبی

۱۶۰
۳۲

» » حکومت اعلای میمنه

۱۶۰
۳۳

» » بدخشان

۱۶۰
۳۴

تصویبات و مقررات سال اول دوره ششم مجلس شورای ملی

۱۶۰
۳۵

» سال ۱۳۲۵ مجلس اعیان

مقالات :

۱۶۱

کوشانیهای خورد کیداری

۱۸۳

یغتالیان

۲۲۳

افغانستان

۳۰۹

خان جهان لودی

۴۰۳

چند آهنگ پهنو

۴۳۹

مخترعات مهمه بشر در ۱۳۲۵

۴۸۰

» » اجمال واقعات سال

ب تصاویر :

صفحه	تصویر
۲ مقابل	اعلیحضرت معظم همایونه
۴	ج ، ع ، ج والا حضرت سپه سالار غازی
۵	وزرای دوات (۳) قطعه
۵	مقرریها در صداوت عظمی (۶) قطعه
۶	ع ، ج والا حضرت سردار شاه ولبخان
۸	د ، د ، د ، د محمد نعیم خان
۳ ۴	وکلای شواری ملی (۱۷) قطعه
۵	ع ، ج ، ع والا حضرت وزیر صاحب حریره
۵	مقرریهای وتبدلات در وزارت حریره (۴۴) قطعه
۵۴	امضای موافقه نامه سرحدی درین نماینده افغانستان واتحاد شوروی (۷) قطعه
۵۶	سفرای خارجه (۳) قطعه
۵۸	ع ، ج محمد نوروزخان سفیر افغانی وجلالتاب رئیس عالی هیئت شوروی
۵	هیئت هوائی افغانی
۶۶	مقرریها دروزارت داخله (۷) قطعه
۱۲۲	د وتبدلات دروزارت معارف (۷) قطعه
۱۳۸	د در وزارت اقتصاد ملی ووزارت مخابرات (۱۲) قطعه
۱۶۰	د در سائر دوائر (۷) قطعه
۱۱	
۱۶۰	د در ریاست مطبوعات (۲) د
۲۱	
۲۲۲	خطاطی شاهلی عزیزالدینخان
۲۳۰	منظره کابل وغیره (۴) قطعه
۲۳۸	مزار شریف وشهر صنعتی بلخمری ومقبره احمد شاه بابا (۳) قطعه
۲	تربیه کوسفند های مریوس درقندهار ویسکدسته از زارعین درحال خیشاوه
	اختراعات جدید (۲۷) قطعه
۴۸۸ - ۴۸۶	فوتو های مربوط بواقعات خارجه (۱۳) قطعه

